

DON BOSCO LEVEN EN WERKEN

- PRO MANUSCRIPTO -

DON BOSCO

Leven en werken, aan de hand
van zijn gedenkschriften

d o o r

EUGENIO CERIA

ZESTIENDE DEEL
1883

Deze Nederlandse vertaling
van dit 16de deel van de
" Memorie " kwam eveneens
tot stand onder het impuls
van de DON-BOSCOKRING, ge-
leid door Z.E.H. M. BAERT,
te Oud-Heverlee, in het
jaar 1966

Vertaling :Mr. J. MUYS.

H O O F D S T U K I

IN JANUARI 1883 - DE TOESTAND VAN DE CONGREGATIE EN DE DROOM VAN DON PROVERA - MEDEWERKERS EN CONFERENTIES - VOORBEREIDING VAN DE REIS NAAR FRANKRIJK

Van het jaar 1880 (1) af tot het jaar 1883 vertonen de statistieken van de Congregatie de normale aangroei van een instituut dat, wanneer het eenmaal definitief innerlijk vaste wortel heeft geschoten, met vaste en regelmatige tred zijn toekomst tegemoet gaat en daarbij jaar na jaar een aantal nieuwe elementen tot zich trekt dat hoger ligt dan het aantal dat de Congregatie verliest door sterfgeval en opgave. De cijfers van de lijst van dat jaar zien er zo uit:

Geprofesten met eeuwige geloften	484
Geprofesten met driejaarlijkse geloften ...	36
Novicen	173
Aspiranten.....	190
(Priesters 184).	

Vergeleken met dat van 1880 is het aantal van de geprofesten met driejaarlijkse geloften minder dan de helft. Maar onze lezers zullen zich herinneren dat gedurende de retraite van het jaar tevoren, Don Bosco met beslistheid zijn gedachte bevestigd had, dat hij de driejaarlijkse geloften tot een minimum wou herleiden.(2)

In de samenstelling van het hoofdkapittel ontmoeten wij van 1882 af drie nieuwigheden. Don Sala heeft de plaats van Don Ghivarello als algemeen econoom ingenomen, Don Bonetti is raadslid in plaats van Don Sala, Don Barberis fungeert als effectief lid van het hoofdkapittel met de titel van novice-meester.

Bij de twee inspecties van 1880 zijn er twee nieuwe gekomen, omdat de Franse inspectie werd losgemaakt van deze van Ligurië en de Amerikaanse gesplitst werd en daarbij twee nieuwe benamingen kreeg, namelijk inspectie van Argentinië en inspectie van Uruguay en Brazilië zoals we later zullen zeggen.

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 390.

(2) Cfr. 1. c. , 361.

De Romeinse inspectie bleef conventioneel die naam dragen ofschoon ze samen met de huizen van Magliano, Rome en Faenza ook de huizen van Randazzo en Utrera omvatte. Als voorheen was het Don Durando die er het bestuur van had.

Van de novicen kwam de grote meerderheid steeds uit het Oratorio, waar de leerlingen van de laatste klas voor minstens drie vierde zomaar overgingen naar S. Benigno. Maar Don Bosco, liet de gelegenheid niet ontsnappen om ook in de colleges zijn net uit te werpen. Vanuit Lanzo hadden de scholieren en hun onderwijzer hem geschreven bij gelegenheid van Kerstmis. In zijn antwoord maakte hij gebruik van één van zijn kleine listen om de groteren over hun toekomst te doen nadenken.

" Mijn beste D. Borio,

"

" Je brief en die van verscheidene van je leerlingen heb-
" ben mij veel genoeg gedaan Ik weet dat alles wat daar ge-
" schreven werd, in naam van iedereen was. Je zal namens mij al
" je leerlingen bedanken. Je zal hun zeggen dat ik ze allen in
" Jezus Christus liefheb, dat ik iedere morgen aan hen denk in
" de heilige mis, maar dat ze ook voor mij moeten bidden, vooral
" in hun vurige communie. Ik wil hun ook een raadseltje geven en
" beloof daarbij een prijs aan diegenen die het kunnen oplossen.
" Hier gaat het: S.S.S.S.S. Wat is dat? Wie de sleutel bezit van
" deze vijf s-en en hem in praktijk brengt, bezit de gegronde
" hoop dat hij op deze aarde het aardse paradijs zal bezitten en
" het hemels paradijs in de andere wereld.

" Breng in mijn naam een zeer hartelijke groet aan je leer-
" lingen. Aan allen vraag ik zeer opgewekt te zijn, maar dan opge-
" wekt in de Heer. Jij vooral dient bijzonder zorg te dragen voor
" je gezondheid. Groet de heer directeur, geef een doeltreffende
" zegen aan de hoest van D. Mellano en beschouw me steeds in Je-
" zus Christus als

"

" Turijn, 16 januari 83.

je toegenegen vriend,
Priester Gio. Bosco.

Niemand gaf de oplossing van het raadseltje en Don Borio zei ons dat de vijf raadselachtige letters betekenden: Sano Sapiente Santo Sacerdote Salesiano (Een gezonde, wijze, heilige, Salesiaanse priester).

Voor de goede gang van de Congregatie ontving Don Bosco half januari van Don Provera in een droom belangrijke raadgevingen: de uitzuivering van de leden, arbeid en assistentie bij de jongens, veelvuldig ontvangen van de sacramenten. (1)

(1) Met als datum 29 januari 1883 hebben we in ons archief (32-I) een lange rondzend-brief die de titel draagt: De straffen in de Salesiaanse huizen. Alles werd geschreven door Don Bosco, ook de handtekening: Priester Giovanni Bosco. Het blijkt niet dat deze ooit zou gepubliceerd zijn.

Wij halen hierna nauwkeurig het verhaal aan volgens een door hem geschreven stuk.(1)

" In de nacht van 17 op 18 januari 1883 heb ik gedroomd dat ik met
" andere priesters van de Congregatie uit de refter kwam. Toen ik
" aan de deur kwam bemerkte ik dat naast mij een onbekende priester
" naar buiten ging. Toen ik hem goed aankeek, wist ik dat het D.
" Provera, onze vroegere medebroeder was. Hij was iets groter van
" gestalte dan toen hij nog leefde. Helemaal in het nieuw gekleed
" met een blozend en lachend gelaat, terwijl hij een soort flikke-
" rende klaarte uitstraalde, deed hij of hij mij wou voorbijgaan.
" - D. Provera - zei ik hem - ben jij werkelijk D. Provera?
" - Zeker ben ik D. Provera - antwoordde hij. Maar dan werd
" zijn gelaat zo mooi en stralend dat ik grote moeite had om mijn
" blik op hem gericht te houden.
" - Indien je werkelijk D. Provera bent, vlucht dan niet weg
" van mij. Wacht een ogenblik. Doe mij het genoeg en mij je schaduw
" niet in mijn handen te laten verdwijnen, maar mij te laten spre-
" ken.
" - Zeker, zeker. Spreek maar en ik zal luisteren.
" - Ben je gered?
" - Zeker ben ik gered. Ik ben gered door Gods barmhartigheid.
" - Wat geniet je in het andere leven?
" - Alles wat een mens zich kan indenken of maar enigszins kan
" vatten en uitdrukken.
" Na deze woorden maakte hij een gebaar alsof hij wou vertrekken.
" Zijn hand die ik in mijn hand geklemd hield, werd bijna onvoel-
" baar.
" - Nee, zei ik hem. Vertrek niet, maar spreek tot mij en zeg
" me iets wat mij betreft.
" - Ga voort met werken. Veel wacht nog op u.
" - Nog voor lange tijd?
" - Niet zo lang meer. Maar werk met alle mogelijke krachten
" alsof u altijd zou moeten leven...maar....maar steeds goed voorbe-
" reid.
" - En voor de medebroeders van de Congregatie?
" - Beveel steeds de medebroeders van onze Congregatie de vu-
" righeid aan.
" - Wat moeten ze doen om deze te verwerven?
" - Dat zegt ons de meester. Neem een goed geslepen snoeimes
" en doe als een goede wijngaardenier. Snijd de verdorde twijgen af
" alsook deze die onnuttig zijn voor de wijnstok. Dan zal hij sterk
" worden en overvloedige vruchten dragen en dat een hele tijd, wat
" zeer belangrijk is.
" - Maar wat moet ik aan onze medebroeders zeggen?
" - Aan mijn vrienden, zei hij met klem, aan mijn medebroeders
" dient u te zeggen dat een grote beloning gereed ligt, maar dat God
" ze enkel schenkt aan hen die zullen volhard hebben in de strijd
" voor de Heer.
" - Wat beveelt u mij aan ten voordele van onze jongens?
" - Voor onze jongens moeten het werk en de assistentie aange-
" wend worden.

(1) Salesiaanse Archieven, Eigenhandig geschreven stukken van Don Bosco, nr. 369.

" - En nog wat anders?
" - Nog wat anders: assistentie en werk, werk en assistentie.
" - Wat zullen onze jongens moeten doen om hun eeuwige zalig-
" heid te verzekeren?
" - Laat ze veelvuldig het voedsel van de volwassenen gebrui-
" ken en doe ze vaste voornemens maken in de biecht.
" - Zeg me wat ze bij voorkeur in deze wereld moeten doen.
" Op dat ogenblik straalde een zeer levendige glans uit heel zijn
" persoon en ik was genoodzaakt de ogen neer te slaan, omdat mijn
" ogen pijn deden, zoals wanneer iemand star in het elektrische
" licht kijkt, maar nu was het veel klaarder. Op dat ogenblik begon
" hij te spreken met een stem die leek op deze van een zanger: -
" Eer aan God de Vader, eer aan God de Zoon, eer aan God de Heilige
" Geest. Aan God die was en is en zijn zal, de rechter van de le-
" venden en van de doden. -
" Ik wou nog spreken, maar de andere begon met de mooiste en
" de luidste stem die men zich voorstellen kan plechtig in te zetten:
" Laudate Dominum omnes gentes enz. Een koor van duizenden en nog
" eens duizenden stemmen die opstegen van de opgaande galerijen,
" antwoordden of liever verenigden zich met hem om te zingen: Quo-
" niam confirmata est enz. tot en met Gloria Patri.
" Meer dan eens heb ik een inspanning gedaan om de ogen te
" openen en te zien wie aan het zingen was, maar alles was vergeefs
" omdat de hevige klaarte van het licht mijn ogen verblindde.-
" Eindelijk werd er Amen gezongen.
" Bij het eindigen van het gezang werd alles opnieuw normaal,
" maar van D. Provera zag ik niets meer dan de schaduw, die ook
" weldra verdween.
" Ik begaf mij dan onder de galerijen waar de priesters, de
" jonge geestelijken en de jongens stonden. Op mijn vraag of ze Don
" Provera gezien hadden, antwoordden allen dat ze hem niet gezien
" hadden.
" Bij hun antwoord werd ik beschaamd en zei: - Wat D. Prove-
" ra zei en zong was een wondermooie droom! Kom! Ik zal hem vertel-
" len - Ik heb hem verteld zoals ik het daarjuist gedaan heb. D.
" Rua en D. Cagliero en andere priesters stelden mij veel vragen en
" ik heb erop geantwoord.
" Maar mijn maag was zo vermoeid dat ik amper ademen kon
" en wakker werd. Op dat ogenblik sloeg het kwart voor twee en daar-
" na twee uur na middernacht.

Ook het hulpkorps van de Congregatie, de vrome broederschap van de medewerkers en medewerksters, ging vooruit in aantal en samenhang. Van die tijd dateert een gestencild formulier dat aan de leiders in de parochies en aan de diocesane directeurs gezonden werd om er de namen en de giften op aan te tekenen van de ingeschrevenen. Alles werd dan naar het Oratorio gestuurd. Bovendien werden aan de diocesane directeurs speciale onderrichtingen gestuurd door middel van een afzonderlijke rondzendbrief. Voor de leiders voegde men er nog Algemene normen bij, in afwachting van een eigen handboek. Het Bollettino werd gaandeweg volmaakter en werd steeds meer het doeltreffende orgaan van de vereniging. En dat dank zij de mededelingen, de verslagen over de Salesiaanse conferenties die al in vele, grote en kleine centra gehouden werden, de overlidensberichten van bekende medewerkers, alsook de jaarlijkse lijsten van

overleden medewerkers. In de gebruikelijke rondzendbrief van de maand januari wordt er gesproken over bijna vijfhonderd medewerkers die tot een beter leven overgegaan zijn alleen al in het jaar 1882.(1) Om de aanzienlijksten onder hen steeds in hun gevoelens van verknochtheid ten aanzien van het werk te doen volharden, was de gewoonte van Don Bosco om ze op zijn reizen persoonlijk te gaan aanspreken, uiterst geschikt. Daarom schreef hij in de tweede helft van januari haastig aan Don Belmonte, de directeur van het huis van Sampierdarena, dat hij er zou voor zorgen dat hij er bij zijn doortocht aldaar zoveel mogelijk zou aantreffen.

" Beste D. Belmonte,

" Indien het God belieft, zal ik uit Turijn vertrekken op 31
" dezer om 9.30 u. in de voormiddag en zal ik om 14.00 uur namiddag
" te Genua zijn. Ik zal er blijven tot maandag nadien in de voor-
" middag.

" Indien je het goed oordeelt, kan je dat meedelen aan mevrouw
" Migone en haar zonen, aan de burgemeester Giuseppe Cataldi, aan
" Carolina Cataldi, aan de familie Dufour, aan markies Montezemolo.

" Verwittig eveneens een zekere Giuseppe, een goede medewerker
" die zijn vrouw sedert twee jaar verloren heeft, mevrouw Lucia
" Cataldi, Isabella Aquarone en de leiders van Salesiaanse medewer-
" kers. Ook de heer die verleden jaar aan het huis van S. Pierdare-
" na tussen vier- en zesduizend lire geschonken heeft. Vraag namens
" mij aan de heer Rusca of hij voorzitter wil zijn op het feest van
" de H. Franciscus van Sales. Indien het uw gang van zaken niet
" stoort, kan het plaats hebben op 4 februari.

" Indien je iemand wil verwittigen, dan mag je het doen en
" zeg aan allen wat geld klaar te leggen om onze schulden te beta-
" len.

" Aan dame Ghigliani zal ik zelf de brief schrijven die je
" dan zult dragen of sturen.

" Moge God ons allen zegenen en geloof mij in Jezus Christus
" te zijn

" je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.

Het aantal van de medewerkers groeide aanzienlijk, ook in de streken, die zich onder Oostenrijks bewind bevonden, maar waar Italiaans gesproken werd. Dat bracht een aanzienlijke uitgave mee voor het verzenden van het Bollettino. Don Bosco dacht erover na hoe hij zich hiervan kon ontdoen. Met dit doel schreef hij een smeekschrift aan de keizerlijke Minister voor handel aan wie hij vroeg dat het tijdschrift postvrijdom zou verleend worden in de Oostenrijkse gebieden waar Italiaans gesproken werd.

(1) We reproduceren deze rondzendbrieven niet meer omdat ze, niettegenstaande de handtekening van Don Bosco toch waren samengesteld door Don Bonetti, volgens de onderrichtingen die hem door Don Bosco gegeven werden. We zullen er een beroep op doen als op informatiebronnen.

" Excellentie,
"
" Hoewel ondergetekende die dit met alle beleefdheid schrijft
" niet behoort tot de edele Oostenrijks-Hongaarse natie, toch wendt
" hij zich met vertrouwen tot Uwe Excellentie om een gunst te beko-
" men die hem niet persoonlijk aangaat, maar die het welzijn van de
" burgerlijke maatschappij betreft.
"
" Sinds meer dan veertig jaar heeft hij zich gewijd aan de ze-
" delijke en burgerlijke opvoeding van de jeugd, bijzonder van de
" arme en verlaten jeugd door het openen van huizen, instituten en
" colleges in verscheidene steden van Italië, Spanje en Zuid-Ameri-
" ka. Op dit ogenblik bereiken ze een aantal van ongeveer honderd-
" vijftig, waar meer dan honderdveertigduizend meisjes en jongens
" worden opgevoed. De jongens worden geleid door een vrome vere-
" niging die de titel draagt van H. Franciscus van Sales en samen-
" gesteld is uit leken en priesters die een diploma hebben in ver-
" scheidene studierichtingen en die allen afhangen van de schrijver
" van deze brief. De meisjes echter worden bestuurd en onderricht
" door een Congregatie van vrouwen die de naam dragen van Dochters
" van Maria, Hulp der Christenen.
"
" De uitgaven die er dagelijks nodig zijn voor het voedsel, de
" huisvesting, de kleding en het onderricht zijn ontzaglijk groot
" en ondergetekende die zelf geen geld bezit, is bij zijn werk aan-
" gewezen op de openbare liefdadigheid.
"
" Met dit doel heeft hij onder vooruitstrevende leken een vrome
" sociëteit opgericht die de "Salesiaanse Medewerkers" heet. Deze
" werd goedgekeurd door Paus Pius IX en gezegend door de huidige
" paus. Ze heeft zich ten doel gesteld door zedelijke en geldelij-
" ke middelen te hulp te komen aan de talrijke werken van burger-
" lijk en religieus nut.
"
" Iedere maand stuurt men hun een tijdschrift genaamd Salesi-
" aans Nieuws.
"
" Dit houdt zich volledig afzijdig van alle politiek en heeft
" als doel de leden uiteen te zetten wat er in de instituten die
" door hem gesticht werden, gedaan werd om ze op deze wijze aan
" te sporen de goede zeden onder het volk en vooral onder de jeugd
" te bevorderen. Het wordt gedrukt in het Italiaans, het Frans en
" het Spaans.(1) Ik reken het mij tot plicht U er een verzameling
" in het Italiaans van toe te zenden, opdat U het zou kunnen onder-
" zoeken. Het is een tijdschrift van dezelfde aard als de Annalen
" van de Propaganda van het Geloof en van de Heilige Kindsheid.
"
" Daar de jongens uit Tirol die in zijn instituten opgenomen
" en opgevoed werden talrijk zijn, werd er een kern gevormd van
" Salesiaanse medewerkers uit Tirol, Trieste en Dalmatië aan wie
" iedere maand het Bollettino gezonden wordt.

(1) Het Sal. Nieuws in het Spaans was toen enkel in voorbereiding.

" De uitgaven aan postzegels die de ondergetekende voor de ver-
" zending moet dragen, zijn zwaar en zijn vanzelfsprekend tot scha-
" de van vele arme en verlaten kinderen.

"

" Daarmee verstout hij zich een beroep te doen op Uwe Excel-
" lentie om hem te smeken zich te willen gewaardigen hem de hoge
" gunst van portvrijdom te verlenen voor de bovengenoemde tijd-
" schriften die naar het keizerrijk worden gezonden.

" In dit geval kan het tijdschrift per spoor naar Trente gezon-
" den worden naar een particuliere persoon die het dan overhandigt
" aan uw postkantoor met een zegel waarop zou staan: Bestuur van
" het Salesiaans Nieuws van Turijn of een andere aanduiding die
" Uwe Excellentie zou suggereren.

" Schrijver van deze brief vertrouwt erop dat Uwe Excellentie
" rekening zal willen houden met de arme Oostenrijkse jongens die
" opgevoed worden in de Salesiaanse instituten volgens het uitne-
" mend liefdadig doel van de vrome vereniging, en dat U de vraag
" zult inwilligen. Hiervoor betuigt hij vooraf zijn levendige dank
" en bidt tot God opdat Hij U alle geluk zou verlenen.

" Turijn, februari 1883.

"

Priester Giov. Bosco.

Het smeekschrift werd niet rechtstreeks aan de minister gestuurd, maar wel overhandigd door bemiddeling van de vicaris-apostolicus castrensis aan wie Don Bosco een brief schreef die wij niet teruggevonden hebben. De prelaat nam eerst vertrouwelijke inlichtingen bij de minister of de zaak mogelijk was en kreeg als antwoord dat de wet niet toeliet portvrijdom te verlenen aan vreemde kranten en tijdschriften. Bij het meedelen van dit nieuws suggereerde hij Don Bosco op zeer beleefde manier zich voor hetzelfde doel te willen richten tot de Oostenrijkse ambassade in Italië en langs deze weg te verkrijgen dat leden van het keizerlijk hof zich zouden gewaardigen om lid te worden van de vereniging van de medewerkers.

Op deze wijze kon men hun het Bollettino sturen en gemakkelijker de gunst bekomen. Zoals men ziet was deze Oostenrijkse prelaat zeer welwillend gestemd tegenover het invoeren van het Italiaans godsdienstig tijdschrift.(1)

In het jaar 1883 werden er voor en na het feest van de H. Franciscus van Sales veel conferenties voor medewerkers gehouden. Het Bollettino van maart spreekt van twaalf, maar verzekert dat er heel wat meer geweest zijn. Te Turijn sprak Don Bosco op 25 januari in de kerk van Sint-Jan de evangelist. Over zijn conferentie hebben wij de volgende notities gevonden door hem zelf in een schrift geschreven.(2)

(1) Ook de inhoud van zijn brief in het Latijn geschreven, vertoont zeer welwillende gevoelens.

(2) Salesiaans archief, eigenhandig geschreven door Don Bosco, n. 311.

25-1-83.

" Conferentie gehouden in de kerk van Sint-Jan de evangelist.

" Men geeft een kort overzicht van de stand van zaken die aan-
" bevolen werden aan de medewerkers in het jaar 1882 alsook van deze
" voor het jaar 1883.

" Vermits over deze zaken al een en ander gezegd werd in de
" brief die gepubliceerd werd in het Bollettino bij onze nieuwjaars-
" wensen aan de medewerkers, kan men hier door middel van een confe-
" rentie uitleg geven op enkele vragen die schriftelijk of persoon-
" lijk gesteld werden door onze medewerkers of door hun vrienden.

" 1° Men vraagt welke de betekenis is van het woord "medewer-
" ker" en of het een exclusieve vereniging is.

" Deze vereniging heeft als doel de vooruitstrevende christenen
" te verenigen om goed te doen aan de burgerlijke maatschappij en de
" goede zeden vooral ten voordele van de bedreigde jeugd te bevorde-
" ren.

" Er zijn daartoe veel middelen en veel manieren, maar wij be-
" perken ons ertoe de bedreigde jeugd te helpen volgens ons reglement.

" Deze vereniging werd goedgekeurd door de Heilige Vader die er
" het hoofd van is en die ze verrijkt heeft met talrijke aflaten.

" 2° Is de vereniging van de medewerkers niet tegenstrijdig met
" de vereniging van de derde-ordelingen van Sint-Franciscus van
" Assisi?

" De vereniging van de medewerkers is niet alleen niet tegen-
" strijdig met de vereniging van de derde-ordelingen, maar is er een
" aanvulling van. Paus Pius IX zelf heeft deze twijfel beantwoord:
" - De wereld, zei hij, is werelds " en daarom moeten wij wereldse
" waarden laten zien zoals de medewerkers doen. De derde-ordelingen
" van Sint-Franciscus van Assisi hebben als voornaamste doel zich te
" heiligen door het beoefenen van de vroomheid, maar de medewerkers
" doen dit door het beoefenen van de liefdadigheid. Maar zowel de
" enen als de anderen zijn gericht op de meerdere eer van God en het
" welzijn van de zielen. Daarom kunnen alle derde-ordelingen zich aan-
" sluiten bij de Salesiaanse medewerkers, zoals trouwens iedere mede-
" werker lid kan worden van de derde-ordelingen van de Franciscanen
" of van de Dominicanen en op die manier zijn voordeel kan trekken
" uit twee bronnen van genaden, zegeningen en heilige aflaten.

" 3° Kan een hele familie, een kloostergemeenschap, een opvoedings-
" huis, een college en ook een parochie lid worden?

" Vader of moeder of wie ze vervangt, kunnen lid worden of een-
" voudig de familie vertegenwoordigen. Zo, bijvoorbeeld, kan iemand
" zich laten inschrijven met heel zijn familie of zijn groepering of
" de directeur met de leerlingen van zijn college. Maar dan moet
" iedereen de voorwaarden van een medewerker vervullen en moet hij in
" de loop van het jaar, minstens één van de werken van liefdadigheid
" die in het reglement aangeduid worden

" vervullen, bijvoorbeeld enz. Dezelfde richtlijn zal men dienen te
" volgen in de gemeenschappen, colleges of opvoedingshuizen, parochies
" en dergelijke.

" 4° Zullen de medewerkers niet van politiek verdacht worden?
" Zeker niet. Het is de taak van de medewerker de goede zeden te be-
" vorderen, de diefstallen te verhinderen, het aantal zakkenrollers
" te verminderen en te zorgen dat er minder kinderen op de pleinen
" en straten aan hun lot overgelaten rondslenteren en ellendig in de
" gevangenis eindigen. Daarom kan iedere regering en om het even wie,
" niets anders wensen dan een vereniging van mensen die enkel geleid
" worden door hun geest van liefdadigheid en zich inzetten om derge-
" lijke werken te verrichten.

" 5° Wat dient gezegd te worden over zoveel nalatenschappen
" waarvan men beweert dat ze dagelijks aan Don Bosco worden geschon-
" ken?

" Ik ben werkelijk genoodzaakt te verklaren dat iedere dag een
" of andere krant een rijke nalatenschap aankondigt. Maar wanneer men
" duidelijk vraagt naar de naam, voornaam, en de streek van de ver-
" dienstelijke erflater, dan heeft men die nooit kunnen aanwijzen.
" Sommige bescheiden nalatenschappen hebben wij verkregen, maar met
" zoveel lasten en op zodanige voorwaarden dat wij er meestal dienden
" aan te verzaken.

" Enkele dagen geleden kondigde een medewerker mij een prachtig
" nalatenschap aan en sprak me zelfs over een aanzienlijk bedrag in
" gouden muntstukken. Don Bosco of iemand door hem afgevaardigd moest
" ze maar gaan halen. Niettegenstaande het slechte weer en de lange
" reis heb ik er dadelijk twee vertrouwde personen heen gestuurd om
" deze boodschap te gaan uitvoeren. Maar wat was het? Ze vonden een
" testament dat goed opgesteld was volgens de wet. Toen ze op zoek
" gingen naar het aanzienlijk bedrag, was het niet mogelijk het te
" vinden. Na zorgvuldige opzoeken vond men in een kistje dat in
" een schuilplaats verborgen lag, de grote schat van één frank en
" zestig centiemen.

" Hieruit kunt u opmaken welke andere aanzienlijke legaten aan
" Don Bosco vermaakt werden.

" 6° Maar Don Bosco is toch rijk.

" Om zich een idee te vormen over de grote rijkdommen van Don Bosco
" is het noodzakelijk te noteren dat we in al onze huizen voor geen
" cent inkomen bezitten en dat de belastingen op onze huizen met een
" strook tuin erbij, meer dan dertigduizend lire bedragen.

" Even zeker zijn we van de uitgaven voor bouwen, herstellen,
" aankoop van meubels, kleren en levensmiddelen voor een aantal kin-
" deren die de goddelijke Voorzienigheid ons dagelijks toestuurt.

" Ik ben echter verplicht sommige uitdrukkingen te verbeteren.
" Daarom, wanneer ik arm ben als ik me zelf als een alleenstaande
" persoon beschouw, word ik zeer rijk wanneer ik de goddelijke Voor-
" zienigheid op het oog heb die iedere dag en mogen we wel zeggen op
" ieder ogenblik ons ter hulp komt. Ik ben zeer rijk door uwe liefda-
" digheid, verdienstelijke medewerkers, door uw liefdadigheid die
" groot is omdat ze de rechterhand niet laat weten wat de linkerhand
" doet en mij daardoor op zoveel verschillende manieren ter hulp
" komt. Indien het mij veroorloofd zou zijn de sluier op te lichten
" van zoveel edelmoedige werken van liefdadigheid die velen

" onder u mij het hele jaar door bewijzen, dan zou men deze kunnen
" rekenen bij de liefdadigheid van de christenen uit de eerste eeu-
" wen.

" Namen en plaatsen zal ik verzwijgen en enkel naar sommige fei-
" ten verwijzen. Er zijn personen die ertoe komen besparingen te doen
" door onverpoosd te werken, zoals het naaien van nieuwe kleren, het
" verstellen van oude kleren, het breien van kousen, het naaien van
" hemden. Dan brengen ze dat bij mij en zeggen: - Dit is om de armen
" van Jezus te kleden.- Anderen beperken zelfs de hoedanigheid of de
" hoeveelheid van hun voedsel, van hun kleding en van hun tapijten.
" Ze stellen het uit om nieuwe te kopen, soms maken ze geen gebruik
" van hun rijtuig en dit doen ze, zeggen ze, om wat meer geld te heb-
" ben en eten te kunnen geven aan de armen die honger hebben en drin-
" ken aan hen die dorst hebben. Ik ken personen die welgesteld zijn
" en tot de zeer goede stand behoren; op hun lange reizen nemen ze
" mensen mee die arm zijn en laten het reispersoneel achterwege dat
" nochtans bij hun stand zou passen. Ze zien ervan af zich naar eer-
" zame feesten te begeven. Ze verminderen hun dienstpersoneel en ma-
" ken zich zelf, om zo te zeggen, tot hun eigen dienaar, enkel met
" het doel wat meer geld te kunnen opzij leggen om aan liefdadig-
" heidswerken te besteden.(1) Voor sommigen dan is de vakantietijd
" de geschikte tijd om kledingstukken voor de arme kinderen klaar te
" maken of te verstellen.

" Het is nog niet zo lang geleden dat een persoon in één van
" onze huizen kwam en zag dat een groot aantal van de jongens licht
" gekleed liep zoals in zomertijd. Hij werd erdoor bewogen en nadat
" hij vernomen had dat geldgebrek daarvan de oorzaak was, liet hij,
" niet zonder een zwaar offer van zijnentwege, nog voor de avond de
" nodige kleren verschaffen aan deze armen van Jezus Christus.

" Een rijke heer, wiens naam ik ook dien te verzwijgen, vernam
" dat er in een huis gebrek aan brood was omdat de bakker een leve-
" ring weigerde wegens een zware schuld die het huis hem nog moest
" betalen. Daar hij op dat ogenblik geen geld beschikbaar had, wist
" hij zonder moeite zich te ontdoen van enkele waardetitels, betaal-
" de de schuld en stelde ons op die manier in staat verder eten te
" geven aan de uitgehongerden.

" Ik ga niet meer verder met deze uiteenzetting die nog zeer
" lang zou kunnen zijn, maar ik kan niet anders dan God prijzen en
" onze heilige katholieke godsdienst in ere houden die zoveel geloof
" inboezemt in het hart van zijn zonen om dergelijke liefdadigheid
" te verrichten.

" Ja, ik bedank enz.

De Unità Cattolica van 1 februari gaf een korte samenvatting van
zijn toespraak en beschreef de indruk die zijn woorden hadden verwekt. De
krant merkte op dat zijn toehoorders overtuigd waren van drie zaken, na-
melijk dat Don Bosco niet enkel vriend en een vader, maar ook een wel-
sprekende advocaat van de jeugd was.

(1) Een medewerker die juist al deze zaken verrichtte, was graaf Prospero Baldo van
Turijn, die de oudsten onder ons zich nog herinneren.

Indien hij de middelen had verkregen die in overeenstemming waren met zijn ijver en de wilskracht van zijn hart, dan had hij het aanschijs van de wereld veranderd. Tot slot waren ze er van overtuigd dat het feit van hulpverlening aan zijn instituten niet alleen betekende dat men een katholiek, maar ook een filantropisch en een sociaal werk verrichtte.

Na de conferentie viel volgend klein feitje voor dat Don Borgatello graag vertelde. Toen Don Bosco zich van de sacristie naar het kantoor van de directeur van het huis begaf, trof hij bij de ingang een groep adellijke dames aan die hem daar opwachtten om hem hun hulde te betuigen. Hij bleef staan en sprak ze zeer minzaam aan. Don Borgatello was ten eerste verbaasd toen hij zag hoe Don Bosco zo gemeenzaam omging met personen van het andere geslacht. Hij was over deze gedachte aan het tobben, toen Don Bosco van deze medewerkers afscheid genomen had en hem in het oor fluisterde: - Onthoud goed het volgende: men mag de heiligheid niet in uiterlijkheden laten bestaan,

Of ze het al dan niet wisten dat Don Bosco steeds te Turijn en elders een strijdhamer geweest is tegen de protestanten, het is een feit dat sommige medewerkers, bezield door de geest van hun vereniging en verschrikt door wat het protestantisme van over de Alpen in Italië aan het bewerken was, hem een kleine statistiek lieten geworden, waarin men, met één oogopslag de werkzaamheden van hun heilloze propaganda kon zien. Bovenaan het blad stond geschreven: "Kijk eens, Don Bosco, wat de protestanten tot heden toe in Italië gedaan hebben! Wat dienen wij tegenover zoveel kwaad te doen?" Wanneer hij dit blad overlas, moet hij zeer blij geweest zijn dat hij een lumineus idee had gehad, nl., het voltooiën van de tweede druk van één van zijn vroegere werken. In de Letture Cattoliche van 1853 had hij in zes afleveringen een verdediging van de Kerk tegen de vernieuwers van de Hervorming gepubliceerd onder de titel De onderrichte katholiek. Hij had dit traktaatje dus weer ter hand genomen, er wat aan toegevoegd, verbeterd en verzamelde de verscheidene delen in één enkel boekdeel, met als titel: De katholiek in de wereld. "Klein van omvang" werd door de Civiltà Cattolica het boek genoemd, "maar volledig substantieel levensvoedsel van de katholiek." (1)

Het genoot inderdaad de eer verscheidene malen te worden uitgegeven en wordt ook nu nog gezocht.

Hij beschouwde dus steeds zijn Letture Cattoliche als een zeer goede bescherming van het volk tegen de razende antikatholieke propaganda. Daarom wou hij, nu onder de schaduw van de kerk van Sint-Jan in de stad een nieuw centrum van godsdienstige werkzaamheid geschapen werd, dat het maandschrift van daaruit zo ruim mogelijk in de omgeving zou verspreid worden. Dit was de beweegreden voor het briefje dat hij op 8 januari aan Don Marenco, de pastoor van de kerk, schreef.

" Beste D. Marenco,

" Ik heb aan Barale (2) gezegd met u overeen te komen om te
" zorgen voor de Letture Catt. en voor hun verspreiding. Hij be-
" loofde het mij uit ganser harte en schrijft mij de brief die ik
" hier bijvoeg.

(1) Boekdeel III van 1883, blz. 81 (cfr. Memorie B. Deel XVI, document 7).

(2) Salesiaans coadjuteur, directeur van de Salesiaanse boekenuitgeverij.

" Wanneer ik naar het Oratorio kom, zal ik met hem spreken
" en jullie zullen dan ook met D. Bonetti het strijdplan opstellen.

" Moge God jou, je werken en je familie beschermen.
" Bid voor mij

" je toegenegen vriend,
" Turijn, 8-83. Priester Giov. Bosco.

Alvorens het Oratorio te verlaten liet hij nogmaals zijn ijver voor het behoud van het geloof blijken. We spraken al over het goddeloze en schaamteloze tijdschrift dat te Turijn verscheen en de aanbiddelijke naam van de Zaligmaker als titel had.(1) De schandalen waren op hun toppunt gekomen. De krantenventers riepen zijn naam door de straten, grote aanplakaffiches bekleedden de muren, heiligschennende handen schreven op vele plaatsen met zwarte letters op de tegels van de galerijen deze aanbiddelijke naam als om de mensen ertoe te dwingen deze naam te vertrappen. Bepaalde mensen die slecht leefden, stonden te kijken naar de kloosterlingen en wanneer ze zagen dat ze ervan rilden en dat ze er een wijde kring omheen maakten, lieten ze een spottend gelach horen. De procureur des konings die men verzocht een einde te stellen aan dit schandaal, verschanste zich achter de wet op de vrijheid van de pers.(2)

Enige dappere jongens vaagden in de vroege morgen deze hoogheilige naam van de straatstenen weg, ofschoon hij geschreven was met verf die in de stenen doordrong. De verontwaardiging van de brave mensen was ten top gestegen. En toch kwam er geen enkel protest vanwege het geestelijke gezag. Ofschoon de katholieke kranten het uitschreeuwden, scheen men daar niet te weten wat er in de stad voorviel. Het was tijd dat er iets gedaan werd.

Don Bosco gaf toen aan Don Bonetti het bevel de stem te verheffen in het Bollettino, dat in Italië gelezen werd, ook door degenen die de Unità Cattolica niet lazen. Deze vurige ziel schreef een lang en levendig artikel met als titel: Jezus Christus onze God en onze Koning, dat hij beëindigde met een warme belijdenis van geloof en liefde. Het artikel viel Don Bosco zo zeer in de smaak dat hij de auteur het bevel gaf er dadelijk een klein werkje van te maken en het gratis onder de bevolking van Turijn te verspreiden. Dit bevel werd met de toestemming van de kerkelijke overheid nauwgezet uitgevoerd na het vertrek van Don Bosco. Door de zorgen van de vereniging van katholieke arbeiders werden er aan de poorten van al de kerken van Turijn, wel honderdduizend exemplaren van verspreid op één enkele zondag van februari.

Op dit artikel van het Bollettino van februari nam het godlasterende schimpblaadje op zijn manier weerwraak. In zijn nummer van 11 februari publiceerde het een grootsprakerige verklaring vol boosaardigheden tegen Don Bosco.

(1) Cfr. boekdeel XV, blz. 390.

(2) Don Bonetti stuurde namens enkele burgers van Turijn een protest aan de Minister van Justitie.

Bij zijn lezers belasterde het Don Bosco als een bedrieger van welgestelde mensen en bij de regering klaagde het Don Bosco aan als iemand die de wetten overtrad en dus als een grote vijand van het vaderland moest beschouwd worden.

Maar wat er al gedaan was, dat was nog onvoldoende. Don Bosco wou dat de kreet: Jezus onze God en onze Koning, door heel Italië zou herhaald worden vooral bij gelegenheid van het feest van Pasen. Daarom had hij een geniale inval. Hij wou het werkje doen dienen als Paasboodschap. Daarom moest men het dus opnieuw laten drukken onder een nieuwe vorm. In zijn eerste vorm droeg het werkje het imprimatur van de curie van Genua, omdat het gedrukt was te Sampierdarena. Nu was er een nieuwe vergunning nodig. Om vlug te kunnen werken, werd er besloten dat men de vergunning van de revisoren van Turijn zou vragen. De vergunning werd bekomen door een list, want langs de gewone weg ware het onmogelijk geweest. (1) De zaak van de paasbrief deed dan een herrie ontstaan, waarvan het gevolg was dat het werkje in zijn huidige vorm enkel mocht gestuurd worden buiten het aartsbisdom, ofschoon ook hier veel pastoors het gevraagd hadden. Het helse schotkrantje maakte er gebruik van om een ander proza te brouwen met als titel: Don Bosco, de aartsbisschop en Cie, maar dat was zo triviaal dat wij er onze bladzijden niet mee willen bevuilen. De slang had een flinke trap op haar staart gekregen.

Voor deze beweging had Don Bosco de onderrichtingen gegeven, maar hij zag er enkel het begin van, omdat alles zich afgespeeld had, terwijl hij op rondreis was in Frankrijk. Bij deze reis had hij zich een welbepaald doel gesteld, namelijk, aalmoezen vragen voor de kerk van het Heilig Hart te Rome. Het talmen moe, had hij besloten de werken krachtig te laten vooruitgaan. Maar er was veel geld nodig. "Zend ons centen, schreef hij nog op dezelfde dag van zijn vertrek, want sine quibus zal de kerk nooit hoger geraken dan tot de kroonlijst." (2) De goede vader voelde goed dat zijn krachten hem begaven, maar zijn liefde voor de paus, die hem met deze opdracht gelast had, spoorde hem aan te handelen met heel zijn wilskracht. Daarom ondernam hij die zo vermoeiende reis. Van dit alles vinden wij een uitdrukkelijke verklaring in een brief van 30 januari aan de kardinaal-vicaris. "Morgenvroeg", schrijft hij hem, "vertrek ik, als het God belieft, naar Genua en dan zal ik een bezoek brengen aan de huizen van Ligurië. Ik ga van huis tot huis tot Marseille en vandaar, indien mijn gezondheid en de publieke gebeurtenissen het toelaten, zal ik een tocht maken tot Lyon en Parijs waarbij ik aalmoezen zal vragen voor het Heilig Hart en een aanbeveling zal doen voor Sint-Pieterspenning. Maar ik beveel mij ten zeerste bij u aan, opdat u zich zou inspannen om de hinderpalen die ons werk beletten uit de weg te ruimen. Ik wens dit van ganser harte en ik ben ook bereid tot weinig redelijke offers, als men maar de werken die al te lang geschorst werden, kan voortzetten". Met deze "weinig redelijke offers" zinspeelde hij, zoals in het vorige boekdeel verhaald werd op de duizenden lires die men zou weggooien om zich te ontdoen van het vroegere contract en van de kliekjeskuiperijen die het meebracht.

(1) Don Lemoyne heeft er het dramatische verhaal van nagelaten.

(2) Brief van Don Dalmazzo, Rome. 31 januari 1883.

Zijn reisroute in Frankrijk had hij al ongeveer uitgestippeld van begin december van het jaar voordien. "Indien het in Frankrijk rustig is, had hij aan een edelmoedige weldoenster (1) geschreven, zal ik vertrekken op 20 januari aanstaande naar Genua, Nice, Alpes Maritimes, Cannes, Toulon, Marseille, Valence, Lyon, zodat ik einde maart te Parijs ben."

Zijn twijfel over de rust in Frankrijk werd hem ingegeven door onlusten die het land in beroering hadden gehouden vooral van 9 augustus tot 9 november, namelijk, van de sluiting van de kamers tot hun nieuwe opening, toen de regering van de republiek het aan de stok had met geweldsdaaden van de socialisten en met dynamietaanslagen van de anarchisten. Juist in het begin van de maand november had hij onder indruk van die wanordelijkheden aan abbé Guiol doen schrijven dat men veel moest bidden om de storm te beperken, want, waar deze zou doortrekken, zou hij puin maken.(2) Een tweede brief echter, twee weken later, had de schrik voor de gevaren die in de vorige brief werden aangeduid wat tot bedaren gebracht. Hij beloofde dan inderdaad met zekerheid een speciale bescherming van de Madonna voor al diegenen die zich zouden bezighouden met de belangen van Maria, Hulp der Christenen.(3) Toch bleven er nadien ook nog redenen tot ongerustheid omwille van de werkzaamheid van de partijen die de burgers verdeelden. De Napoleonisten verlangden naar het herstel van het keizerrijk, de Orleanisten en legitimisten verlangden opnieuw de witte vlag met de gouden lelies te hijsen. Zelfs de Republikeinen woedden tegen elkaar en in het geheim manoeuvreerden de communisten, de gezworen vijanden van iedere regering. Toen Don Bosco zich dan in januari voor de reis klaarmaakte, was het proces van Lyon aanhangig tegen de anarchisten die zich onlangs aan vandalenstreken hadden schuldig gemaakt, en was er een onderzoek ingesteld tegen Prins Jerome Bonaparte te Parijs aangehouden onder de beschuldiging van een poging om de vorm van de regering te wijzigen. Dit alles hield de harten in beroering en gaf aanleiding tot dreigende betogingen.

De eerste formele vermelding van zijn aanstaande reis werd door hem gegeven aan de directeur van het huis van Nice.

" Beste Don Ronchail,

" Bij de zaken die dienen gedaan te worden, moet je ook regelmatig een lijst aanleggen van de medewerkers die te Nice gehuisvest zijn. Dat om te vermijden dat men een diploma zou zenden aan personen die al medewerkers zijn zoals iedere dag gebeurt en dan ook om één enkel centrum te vormen.

" Op 30 dezer zal ik mij naar Nice begeven, maar dag en uur zullen nog nader worden aangeduid. Groet zeer hartelijk al onze medbroeders, leerlingen en vrienden onder wie de goede baron Héraud, Rembeau en D. Vimenti.

(1) Brief aan Clara Louvet, 5 december 1882.

(2) Procès-verbaux du Comité des Dames de l'Oratoire Saint-Léon, Séance du 8 novembre 1882.

(3) L. c., 23 novembre 1882.

" Moge God ons allen zegenen; bereid alles goed voor en geloof
" dat ik steeds in Jezus Christus voor jou ben
" een toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.
" P.S. Ik ontvang op dit ogenblik je brief. We zullen ervoor zorgen
" dat we een dag te Menton en te Monaco kunnen blijven. Denk
" aan de voorbereiding.

Acht dagen nadien schreef hij erover aan graaf en gravin Colle. "Ik zal eraan verzaken", zei hij, "andere plaatsen te bezoeken om mij langer met u te kunnen onderhouden, maar alles zonder overhaasting."

Alvorens Italië te verlaten, dacht hij aan Florentië waar een nieuw huis in opbouw was. Het meest praktische wat hij op dat ogenblik ten voordele van de onderneming kon doen, was een woord richten tot gravin Uguccioni om deze rechtstreeks en onrechtstreeks te helpen.

" Onze goede mama in Jezus-Christus,
" Alvorens naar Frankrijk te vertrekken wil ik u de verzeke-
" ring geven dat ik iedere dag bid voor u, onze verdienstelijke
" moeder. Overmorgen zullen wij het feest van de H. Franciscus van
" Sales vieren en ik zal de heilige mis opdragen ter ere van Maria,
" Hulp der Christenen, volgens uw intentie.
" Ik weet dat u àl doet wat u kunt voor ons beginnend huis. Ga
" er mee voort. God heeft ons geholpen en zal ons nog helpen.
" Moge de zegen van de Hemel overvloedig over u neerdalen en
" over heel uw familie. Ik verzoek u allen mijn eerbiedige groeten
" te willen overbrengen. Ik vraag u allen voor mij te willen bidden
" en u in het bijzonder van wie ik ben de zeer genegen
" zoon in Jezus-Christus,
" Turijn, 27-83. Priester Giov. Bosco.

Twee dagen voor zijn vertrek lichtte hij baron Carlo Ricci des Ferreres hierover in en nodigde hem uit om bij hem te komen, omdat hij hem over een zekere zaak diende te spreken.

" Beste Heer Baron,
" Indien u morgen (30 januari) een ogenblik naar het Oratorio
" kunt komen, zou ik u graag spreken over onze zaken, Morgen of
" liever overmorgen (31 januari) zal ik naar Genua en dan naar
" Frankrijk vertrekken.
" Moge God u zegenen, mijn beste Heer Baron. Indien Hij op aar-
" de doornen wil verlenen, zal Hij U ook enige vertroosting schen-
" ken en eens doen genieten van volmaakt geluk daarboven in het
" paradijs. Amen.

"Gelieve ook te willen bidden voor deze arme man die steeds in
" Jezus Christus voor u zijn zal
" een nederige dienaar,
" Turijn, 29 januari 1883. Priester Giov. Bosco.

In de loop van de maand waren er drie brieven uit Parijs toegekomen. Om zich daar een rustig verblijf te verzekeren had hij aan de pastoor van Notre-Dame des Victoires gevraagd hem herbergzaamheid te willen verlenen in zijn pastorij, maar met groot spijt antwoordde deze hem dat hij hem de gevraagde gunst niet kon verlenen en somde hem ook de redenen hiervoor op. Aan graaf de Richemont had hij in een van zijn brieven van het jaar voordien het inzicht te kennen gegeven hem te bezoeken te Parijs in het begin van het jaar 1883. Toen men in de maand januari was, haastte de graaf zich hem zijn levendige dankbaarheid te betuigen en zei hem dat heel zijn familie hem met hartelijke gevoelens verwachtte. Van het einde van dezelfde maand dateert een brief van de befaamde geleerde abbé Moigno, die wij al vermeld hebben als een geestdriftige Salesiaanse medewerker. Uit de brief kan men opmaken dat hij onlangs in het Oratorio van Turijn geweest is. De minzame verering voor Don Bosco die uit zijn schrijven blijkt, maakt het voor ons raadzaam aan onze lezers dit document te laten kennen. (1)

Het scheen Don Bosco onbetamelijk zich voor zo geruime tijd uit Turijn te verwijderen zonder afscheid te nemen van de aartsbisschop en zijn zegen te ontvangen. Na de bekende Concordia was dit van zijnentwege eveneens een mooie daad van oprechtheid, helemaal in overeenstemming met de gevoelens, waarmee hij de voorwaarden die hem door de paus gesteld werden vervuld had. Hij begaf zich dus met dit doel naar het paleis van de aartsbisschop, maar kon geen audiëntie verkrijgen. Bij het terugkeren naar huis zei hij tot wie hem vergezelde: - Monseigneur heeft mij niet willen spreken nu ik hem opgezocht heb. Weldra zal hij mij opzoeken en zal mij niet aantreffen, omdat ik er niet zal zijn.

Profetische woorden waarvan toen niemand zich had kunnen voorstellen dat de verwezenlijking ervan zo nabij was, (2)., zoals we weldra zullen zien.

(1) Wij zijn er niet in geslaagd het originele terug te vinden, enkel de vertaling gemaakt door de veeltalige coadjuteur Quirino, misschien omdat het geschrift van de abbé moeilijk leesbaar was. Zie vol. XVI, document 13.

(2) Don Lemoyne, aan wie wij deze inlichting verschuldigd zijn, schrijft dat Don Deppert hem zei "dat hij bereid was te getuigen kennis te hebben gekregen van die woorden van Don Bosco, vooraleer Mgr. Gastaldi stierf." Don Lemoyne zelf liet een brief na: "De laatste woorden die hij uitsprak waren: - Ah! Don Bosco! oh! Don Bosco! - Aldus getuigde theoloog Corno gehoord te hebben op het ogenblik dat hij misschien op de grond viel. Dit zei hij aan D. Deppert, zijn oude schoolmakker, en meermaals verklaarde D. Deppert, in aanwezigheid van D. Lemoyne, zich bereid hiervan getuigenis af te leggen." In die dagen had een feit verrassing verwekt. Te Turijn was men bezig met het oprichten van een vereniging voor de verspreiding van de goede pers op initiatief van de gewestelijke vereniging van het werk van de Congressen. Het zou maar natuurlijk geweest zijn, wanneer men bij het zoeken naar een beschermheilige de H. Franciscus van Sales, die door Pius IX als kerkleraar en patroon van de katholieke pers was uitgeroepen, gekozen had. Men gaf echter de voorkeur aan Sint-Carolus Borromeüs. Er liepen geruchten dat men er eerst aan gedacht had zich onder de bescherming te stellen van de bisschop van Genève, maar dat de aartsbisschop zich daartegen verzet had en anders geweigerd had zijn zegen aan de onderneming te schenken.

Op een morgen van 31 januari was Don Bosco rustig aan het biechthoren zoals hij dat gewoon was te doen. Don Berto laat ons weten dat hij, na zijn belijdenis de volgende raad ontving: - Zorg ervoor je leven toetaal aan de Heer op te offeren en te werken tot je laatste ademtocht voor zijn glorie. Verdraag met geduld de tegenslagen en tegenkantingen bij het bewerken van het goede alsof dit de laatste biecht van je leven was.- Bij het aanhalen van deze woorden uit een notitieboekje van Don Berto, schrijft Don Lemoyne: "Dit was de voortdurende gedachte van Don Bosco." Dadelijk na het celebreren van de mis in zijn kamer overhandigde hij aan dezelfde Don Berto, als een geschenk van de Madonna, volgend "bloempje" door hem eigenhandig geschreven: "Wie met vrucht wil werken, moet in zijn hart de christelijke liefde hebben en met de daad het geduld beoefenen."

Korte tijd nadien vertrok hij naar Genua vergezeld van Don Durando en van Don De Barruel.

Don Bosco moest niet veel nadenken over zijn persoonlijke voorbereidingen wanneer hij een lange reis ondernam, want hij ging heen zoals hij was. Op zijn kamer was hij gewoon enkel het hoogst noodzakelijke te houden. Zijn talrijke weldoensters wedijverden met elkaar om hem kousen, zakdoeken, hemden, truien en andere kledingstukken te schenken. Alles echter overhandigde hij dadelijk aan Don Berto, opdat hij het naar de linnenkamer zou dragen om te worden gebruikt door iedereen die het nodig had. Wel probeerde Don Berto wat opzij te leggen voor Don Bosco, maar hij wou dat niet en toen hij het bemerkte had zei hij herhaaldelijk: - Neen, neen, draag alles weg. Alles dient in gemeenschap te blijven. Indien jij het hier bewaart, dan zal de Voorzienigheid niets meer sturen. Prent dit goed in je geest: hoe meer jij aan het huis geeft en niets voor ons bewaart, hoe meer er ons zal toekomen.

Hierin vinden wij de verklaring voor het feit dat telkens hij een reis dringend moest ondernemen hij niet de nodige kleding had en zich hierover nog verheugde uit liefde tot de armoede. Eens, op het punt zich op reis te begeven, was zijn broek in een dergelijke staat dat, omdat er geen tijd meer overbleef om het anders te doen, Don Rua haastig zijn eigen broek uittrok en ze hem gaf,, Op een andere keer bij een dergelijke gelegenheid zag Don Lemoyne dat zijn onderlijfje heel versleten was. Daarom deed hij het zijne uit en liet het hem aantrekken. Beide feiten hadden plaats op het ogenblik dat hij zich in de kamer bevond om afscheid te nemen.

Bij het ondernemen van reizen die wat langer zouden duren, was er iets dat naarmate hij ouder werd, hem meer pijn deed, nl. dat hij zich moest verwijderen van zijn dierbare Oratorio dat bijna een deel van zijn leven geworden was. Hoe groot zijn genegenheid voor het Oratorio was, kon men afleiden uit zekere zinnen die hem ontvielen, telkens als men nieuwigheden wou invoeren. Iedere verandering kostte hem een stuk van zijn hart, Men dacht eraan een nieuw orgel in de plaats te brengen van het zeer oude en versleten orgel in de kerk van de H. Franciscus: - Neen, neen, zei hij, laat het herstellen, maar doe het niet weg. Het heeft zoveel jaren gezang van onze jongens begeleid!- Eens was hij vanuit zijn kleine loggia naar beneden aan het kijken en viel zijn oog op het daar tegenover liggende gebouw dat toen de huidige speelplaats van de leerlingen in twee deelde. Hij zei tot Don Lemoyne: - Zie je dat gebouw daar? Vroeg of laat zal het verdwijnen en afgebroken worden; en mij heeft het zoveel zweet gekost om het op te richten!

- Is het mogelijk dat men wat Don Bosco gebouwd heeft, zal willen slopen? - merkte zijn gesprekspartner op.

- En toch zal het zo gebeuren. Ofwel omwille van esthetische redenen ofwel om de lokalen beter in te delen of om de speelplaatsen anders te verdelen, zullen deze muren verdwijnen wanneer ik er niet meer zal zijn.

Eerder al had Don Savio gedurende Don Bosco's afwezigheid bij het bouwen van het koor van de kerk van Maria, Hulp der Christenen, een werk dat uitgevoerd werd verscheidene jaren na de oprichting van de kerk, de historische moerbezieboom, waaronder de jonge Reviglio zich verschole had, laten omhakken. Pas had Don Bosco bij zijn terugkeer gemerkt dat deze boom was omgehakt, of hij riep uit: -Nu ik die boom niet meer zie, voel ik mij zo bedroefd als voor de dood van een broer.

Dit zijn uitdrukkingen die ons aantonen hoe teder hij een plaats liefhad die zo gezegend was door de Madonna en die het trefpunt was geweest van zovele wederwaardigheden en genaden. Telkens hij die plaatsen voor een aanzienlijke tijd moest verlaten, kostte het hem veel leed.

bleek hij zo vermoeid te zijn dat hij de mis van de communiteit niet kon celebreren, maar ze aan een zijaltaar opdroeg. Hij had de amict al omgedaan toen een leerling Amilcare Bertolucci, die aan het altaar moest dienen, hem vol vertrouwen verzocht zijn biecht te willen horen. De directeur sneed hem het woord af, maar Don Bosco zei hem: - Jawel, jawel. En dadelijk ontdeed hij zich van zijn amict, legde ze neer en ging zitten. Toen de biecht gedaan was, zei hij hem: -Wees opgeruimd, want we zullen elkaar weerzien. - En inderdaad zagen ze elkaar weer twee jaar nadien te S. Benigno. Dadelijk herinnerde Don Bosco zich het woord dat hij gezegd had. De jongen bevond zich daar om Salesiaan te worden. Multa tulit fecitque puer om zijn roeping te volgen, maar in zijn strijd met zijn familie stond Don Bosco hem bij en bekwam door zijn gebeden dat de jongen een moeilijke zege behaalde. Thans leidt Don Bertolucci sinds zeven jaar een leven van smarten en gebed, aangetast door een vreselijke vorm van gewrichtsontsteking. Na enkele bezoeken aan San Remo vertrok Don Bosco naar Vallecrosia. Tot heden toe weten we niets anders over deze reis.

Te Vallecrosia waren er zwarte wolken gerezen door de overdreven ijver van de mensen die verkeerd ingelicht waren en die de goede betrekkingen tussen de bisschop van Ventimiglia en de directeur van het huis in het gedrang brachten. In de ogen van Monseigneur scheen het dat het werk van de Salesianen terrein verloor ten overstaan van de werkzaamheden van de Waldenzen. De bisschop had zonder verder onderzoek aangenomen wat men hem meegedeeld had en had zich hierover beklaagd in een brief aan Don Bosco die over dit alles aan Don Cibrario bericht gaf. Deze spaarde geen moeite om zijn medebroeders en zich zelf te ontdoen van de klakkeloze beschuldigingen die voortkwamen van een of andere gladde tong die gewend was kwaad te spreken over de Salesianen. Don Bosco wou door zijn aanwezigheid de zaken weer in orde brengen en begaf zich met Don Durando bij de bisschop, met wie hij zich tot in de late avond onderhield.

Bij zijn terugkeer had hij een vrolijke en onverwachte ontmoeting. Nadat hij tevergeefs naar een rijtuig had gezocht, was hij genoodzaakt de weg te voet af te leggen. Gedurende de dag had het hard geregend zodat bij het vallen van de duisternis de modderige weg het gaan moeilijk maakte. Wegens zijn zwak gezichtsvermogen merkte Don Bosco niet meer waar hij zijn voet moest zetten. Toen ontmoette hij een oude vriend, de befaamde Grigio, die hij sinds dertig jaar niet meer gezien had. Het brave dier kwam kwispelstaartend naderbij en liep dan een halve meter voor hem uit, zodat Don Bosco hem in het donker zien kon. De hond liep traag en gelijkmatig vooruit en zorgde ervoor de plassen te vermijden. Dicht bij huis verdween hij.

Don Durando die erop lette zelf niet beslijkt te worden, beweerde altijd dat hij niets gezien had, maar Don Bosco vertelde menigmaal dat feit. Eens vertelde hij het te Marseille in het huis Olive gedurende het diner.(1)

(1) In de Italiaanse vertaling van Don Bosco van Dr. d'Espiney ontbreekt deze episode. Don Rua die Don Ercolini met deze vertaling gelast had, gaf hem bevel dit te schrappen samen met andere berichten waarover hij geen zekerheid bezat. Maar Don Rua zelf zei nadien aan de vertaler dat de auteur zich bij hem beklaagd had over deze weglating, vermits Don Bosco zelf hem het feit verhaald had. - Maar ik kende het niet, antwoordde Don Rua om zich te verrechtvaardigen.

Mevrouw vroeg hem: - Maar hoe komt het dat deze hond nu al zo oud zou zijn dat hij de normale levensduur van de honden overtreft? - Don Bosco antwoordde glimlachend: - Het zal een zoon of een kleinzoon van die hond geweest zijn.- Bij een andere gelegenheid werd hij onder-
vraagd over de vorm die de hond had. - Het was een hond - zei hij heel natuurlijk. (1)

(1) Het archief van de Dochters van Maria, Hulp der Christen bewaart drie vreemde gevallen van honden die doen denken aan de Grigio van Don Bosco.

Op 2 november 1893 keren twee zusters te voet terug van Assisi naar hun college van Cannara en worden onderweg verrast door de mist en door de nacht buiten de bebouwde kom en nog ver van huis. Schrik bevangt hen. Zuster Amalia Calaan zegt tot haar gezellin: Oh! Kon Don Bosco ons zijn Grigio toch zenden! - Ja zeker! - roept zuster Annetta Dallara met bevende stem uit. Er verliepen geen twee minuten of uit de nabije heg sluipt een grote hond te voorschijn, die over een sloot springt en zwaar hijgend tussen hen in gaat wandelen. Hij is groot, heeft een grijsachtige pels, lange, neerhangende oren en zijn ogen flikkeren in het duister. Als om ze aan te moedigen heft het brave dier zijn snuit op, bekijkt nu de ene en dan de andere als oude kennissen en likt hun hand. Bij het college aangekomen willen ze het dier wat te eten geven, maar het dier keert zich vlug om en loopt door de poort. De zusters lopen hem achterna, maar op het ruime plein en op de aanpalende weg zien ze hem al niet meer.

In 1930 waren de zusters van Maria, Hulp der Christenen te Baraquilla aan het bouwen. Iedere dag hoorden ze over diefstallen en gewelddaden in de stad en in de omgeving. Daarom vreesden ook zij voor het bezoek van dieven, omdat zij sinds de maand april een massa bouw materiaal in open lucht liggen hadden dat moest dienen voor het inrichten van waskamers, baden, deuren, ramen en dergelijke zaken meer. De schelmen kenden de weg goed! Inderdaad voor de aanvang van de werken waren ze wel viermaal in het huis binnengedrongen, zonder echter schade aan te brengen. Daarom dan baden de zusters dat Don Bosco zijn Grigio zou sturen om hen te bewaken. Welnu, op een late avond kwam in de gang van het oude huis een hele sliert honden toe die ze nooit in de omgeving gezien hadden. Ze waren met zes. Ze gingen plaats nemen op de speelplaatsen en in de meest verwijderde hoeken van de omheining. Nadat hun vrees overwonnen was, gingen de zusters tot bij die honden en ze merkten dat ze heel tam waren. Daags nadien rond zes uur gingen ze de ene na de andere naar bulten zoals ze binnen gekomen waren en dat deden ze een maand aan een stuk. Nadien lieten er zich nog maar drie zien. Van de drie stierf er een van vergif, maar dadelijk kwam een andere hem vervangen. Ze hielden dus de wacht, tot er geen gevaar meer was.

Een derde geval gebeurde in Frankrijk te La Navarre tussen 1898 en 1900. Zuster Giuseppina Crétaz en zuster Verina Valenzano, die er twintig jaar later over schreven, herinneren zich niet meer de juiste datum. Tegen het einde van de maand oktober is het daar de gewoonte naar de dorpen in de omtrek te gaan om er kastanjes te gaan rapen en dan blijft men drie dagen buiten. Die keer vertrokken de twee genoemde zusters samen. Van het ene dorp naar het andere was het vier uur gaans bijna voortdurend door het bos met hien daar een huis. Op een zeker punt te midden van de eenzaamheid en de stilte werden ze door vrees overmand. Hier kunnen ze ons overvallen, zeiden ze, zonder dat iemand ons verdedigt of het merkt! - Terwijl ze deze nare overwegingen deden, hoorden ze iets ritselen in het bos. Het scheen de stap te zijn van iemand die over de bladeren ging. Maar ze zagen niets. Opeens kwam er een grote hond kwispelstaartend hen tegemoet. Hij draaide rond hen, vleide zijn kop op hun schoot alsof hij zeggen wou:- Vrees niet, ik ben het! - Dan liep hij te midden van de weide, greep met de tanden een tak van de kastanjeboom, liet hem naar omhoog springen en pakte hem dan weer met de muil, alsof hij ze wou verstrooien. - Zou het de Grigio van Don Bosco zijn? - zegden de twee zusters tot elkaar. Ze hoopten hem bij hun terugkeer naar huis te kunnen meebrengen, maar niet ver van het dorp ontmoetten ze een rijtuig met dames die ze kenden. Terwijl ze wat bleven praten verdween de hond en ze vonden er geen spoor meer van terug.

Opdat het huis van Vallecrosia werkelijk bij machte zou zijn het hoofd te bieden aan de protestanten die over zeer grote geldmiddelen beschikten, waren er nog zware uitgaven nodig. In een dergelijke nood nam Don Bosco gewoonlijk zijn toevlucht tot loterijen. Hij richtte dus een loterij in samen met de directeur. Dan liet hij vanuit Marseille de tekst sturen van een rondzendbrief die zou gedrukt worden en die men zou sturen aan de bijzonderste heren van de streek van Ligurië om hun steun te vragen door het sturen van giften. Daar het over een weldadigheidswerk ging, meende men er zeker van te zijn dat de prefect zijn machtiging zou verlenen, die door de wet vereist was. Er kwam echter een formeel verbod, zodat ze genoodzaakt waren alles op te geven.

In de namiddag van 14 februari moest men naar Menton vertrekken, maar de traagheid van het rijtuig deed hem te laat komen voor de trein die naar Frankrijk reed. Het gevolg hiervan was dat men met de volgende trein aankwam enkele minuten voor middernacht. Hij was uitgenodigd door een Engelse Lord, misschien één van zijn kennissen van Cannes. Maar, daar ze niet wisten waar hij woonde, moest men op dit late uur lang zoeken alvorens iemand aan te treffen die hun kon aanduiden waar hij woonde. Uiteindelijk vonden ze de plaats en kon Don Bosco wat rust nemen, want hij voelde zich erg moe. Daags nadien celebreerde hij de mis in de kapel van een instituut in de buurt. Hij zocht ook naar de heer Saint-Genest, de beroemde schrijver van de Figaro, (1) maar tevergeefs omdat hij enkele dagen voordien uit Menton vertrokken was.

Toen hij te Nice aankwam waren de medebroeders die vreesden dat hij wat ongesteld zou geweest zijn, zeer blij te merken dat zijn gezondheid nog bevredigend was. God zegende zijn reis. Inderdaad, edelmoedige schenkers beantwoordden zijn verlangens: middelen te vinden waarmee hij zijn goede werken kon steunen, uitbreiden en vermenigvuldigen. Eén van hen schonk hem een gift waarmee hij de zwaarste schuld die op het huis van Nice woog, kon afbetalen. Ook de conferenties, zoals gewoonlijk in de Onze-Lieve-Vrouwkerk en in het patronaat gehouden, hadden het gewenste resultaat. Il Pensiero, een Italiaanse krant van die plaats, schreef er een relaas over: "Niets is eenvoudiger, niets natuurlijker dan het woord van Don Bosco. Wanneer deze man, die niets dan liefdadigheid is, spreekt, dan ontvlamt hij u met zijn hartstocht."

Eens kwam een juffrouw bij hem die een wonderbare geschiedenis verhaalde. Doofstom sinds haar geboorte hadden haar ouders haar het jaar voordien bij Don Bosco gebracht, opdat hij haar zou zegenen. Don Bosco had haar zijn zegen geschonken en had dan haar ouders sommige gebeden voorgeschreven die ze gedurende een bepaalde tijd zouden bidden. Ze deden dat en na die termijn kon de doofstomme volmaakt horen en spreken, zoals hij nu zelf wel kon vaststellen.- Thans besloot ze, zeer vlot sprekend, sta ik in grote schuld tegenover Maria, Hulp der Christenen, en vraag ik u op welke manier ik haar voldoening kan schenken.- Zijn antwoord kan men zich gemakkelijk voorstellen. (2)

(1) Cfr. boekdeel XV, blz. 514.

(2) Cfr. rondzendbrief van Don Rua aan de Inspecteur, 29 maart 1883.

Een onaangenaam incident vervulde voor een ogenblik directeur Ronchail en baron Héraud met angst, maar het bleek gelukkig meer vrees dan schade te zijn. In de namiddag van 24 februari ging Don Bosco in gezelschap van bovengenoemde personen weg om een bezoek te brengen aan Mgr. Balain, bisschop van Nice, en om nadien een terrein te gaan bezichtigen dat men hem kosteloos wou aanbieden voor het geval dat, zoals het ernaar uitzag, de regering zou overgaan tot de onteigening van het stuk grond op de Place d'Armes om er een kazerne te bouwen. Don Bosco wou die tocht helemaal te voet doen en toen hij aan de Paglione gekomen was, gaf hij er de voorkeur aan, liever dan voort te gaan tot de Garibaldibrug, de weg voor een goed deel te verkorten door de bedding van die bergrivier over te steken. Hij had dat nog gedaan in tegenovergestelde richting, zeven jaar tevoren en juist op 24 februari, toen hij daar gekomen was om de villa Gautier aan te kopen. Hij wou dus deze verjaardag herdenken. De bedding, zoals dat bij bergrivieren het geval pleegt te zijn, was zeer breed maar niet diep. Toch was er wel water en op drie punten moest men op nogal lange brugjes gaan. Don Bosco herinnerde zijn makkers eraan dat hij voordien een flinke acrobaat geweest was, en met een jeugdige overmoed trok hij er op af zonder hulp van de directeur en van de baron die, de ene voor hem de andere achter hem de hand wilden reiken. Over de twee eerste planken en bijna tot het uiteinde van de derde plank ging alles goed, maar dan schoof zijn rechtervoet uit en viel hij in het water. Oh pover préive! riepen verschrikt enkele wasvrouwen uit Piëmont daar beneden. Het was een lelijk ogen-blik voor Don Ronchail die dacht aan de ziekelijke benen van Don Bosco. Gelukkig stond hij dadelijk op zodat ze hem zonder grote moeite op de oever konden trekken. Heel doortrokken en druipend van het water, deed men hem in een rijtuig stijgen, dat hem snel terug naar huis bracht. Daar men niets vond om van kleren te verwisselen - over deze huiselijke armoede was Don Bosco zeer verheugd - liet de directeur hem naar bed gaan. Alles wel beschouwd haalde hij zijn voordeel uit dit avontuur, vermits hij enkele uren rust kon nemen. Toen de vrienden vernomen hadden dat Don Bosco zich te bed had moeten begeven omdat men in het huis niets gevonden had om van kleren te verwisselen, wedijverden ze met elkaar om er enkele te bezorgen.

Aanvankelijk wist men in het huis niets over het incident. Wie er over vroeg kreeg als antwoord dat Don Bosco zich wat moe voelde. Maar daags nadien, gedurende een plechtig diner voor een twintigtal uitgenodigden, verhaalde hij van naadje tot draadje hoe hij in de Paglione geïnkeld was om er een bad te nemen. De opgewekte goede geluimdheid van baron Héraud bracht hem op de gedachte hem een poets te bakken. Hij liet een foto rondgaan met het panorama van Nice, waarop hij een gedenkteken had getekend op de plaats van de val en onder het monument had hij een tekst geschreven die luidde: 24 februari 1883 - Don Bosco uit het water gered - van de Paglione - een verknochte en juichende vriend.(1)

Op een ogenblik dat hij vrij was, wou hij een bezoek brengen aan de keuken die door de zusters gehouden werd.

(1) Brief van Don Ronchail aan Don Rua, 24-2-1883.

Terwijl hij hier en daar aan het kijken was, had zuster Caterina Cei, bij het verplaatsen van een pot een vetplek op haar kleed gemaakt. Toen zei Don Bosco haar dat dit vlekje het helderwitte kleed helemaal ontsierde, en voegde eraan toe: - Zo is het ook gesteld met de ziel. Wanneer ze bij de dood ook maar één vlekje vertoont, dan zal ze niet in de glorie van de hemel worden toegelaten, maar zal ze zich in het vage- vuur moeten zuiveren. - Hij was vergezeld van de directeur en ze spraken over de financiële nood waarin het huis verkeerde. Don Ronchail zei dat hij genoodzaakt was de weldoeners vaak lastig te vallen. Soms bleken deze het moe te zijn en lieten het hem dan ook verstaan. Don Bosco antwoordde hem in zijn mooi Piëmontees: - Je moet slim zijn. Het geld zal voor je zonen zijn en de vernederingen hou je maar voor jou.

Te Nice kwam hem een zekere dame opzoeken: Maria-Angele Laroche de Vallières van het diocees Limoges, die met haar man de winter placht door te brengen op de Azuren Kust en die Don Bosco al meermaals ontmoet had. Die dag had zij een doorn in het hart. Zij onderhielden in hun dorp een vrije school gehouden door zusters en nu had de krant van het departement het nieuws gemeld dat de overste was uitgevaren tegen het burgerlijke huwelijk. Dat was een onvergeeflijke fout in die periode van weerstand tegen de scholen van de kloosterlingen. Men sprak al van een verhaal bij de procureur van de republiek vanwege de gemeenteraad die de onmiddellijke sluiting van de katholieke school vroeg. De dame was dus gekomen om haar hart te luchten bij Don Bosco en hem om raad te vragen. Don Bosco moest diezelfde dag vertrekken en bereidde zich daar al op voor. Ondertussen verleende hij haar audiëntie. Hij luisterde kalm en na enkele ogenblikken van ingetogenheid zei hij op besliste toon: - De school zal niet gesloten worden. - Hij herhaalde die zin nog een paar malen en voegde er tot slot aan toe: Maar het is noodzakelijk dat u vertrekt... - Wij zijn in het hartje van de winter, merkte de dame op. In onze streek sneeuwt het en voor onze gezondheid zou het onvoorzichtig zijn ons bloot te stellen aan de strengheid van de temperatuur. De reis zou slecht aflopen. - Het is nodig dat u vertrekt, herhaalde Don Bosco op bevelende toon die geen tegenspraak duldde.

Voor een dergelijke beslistheid bogen man en vrouw het hoofd en ondernamen ze de lange reis. Ze kwamen in hun streek aan om middernacht. Het gerucht van het rijtuig wekte de mensen. De brave mensen verheugden zich erover dat ze terug waren om nu de onderdrukten te kunnen verdedigen. De anderen wisten niet meer wat te doen. Zij die de klacht hadden neergelegd, waren het hoofd kwijt, kwamen nog voor het dag werd samen en besloten hun klacht in te trekken. Ze hadden gehoopt, nu de enige personen ontbraken die de slag konden afweren, dat hun manoeuvre op geen hinderpaal zou stuiten. Het werd echter een overwinning zonder dat er diende gestreden te worden. "Het is voldoende aan Don Bosco te gehoorzamen en op tijd te komen, schreef de dame. God heeft de voorzegging van zijn trouwe dienaar bewaarheid."

Zij die zo gedwee het woord van Don Bosco opgevolgd had, had reeds vroeger een schitterend bewijs van zijn heiligheid gehad. Sinds twee jaar was ze verbolgen op haar schoonmoeder wegens het onrecht dat deze haar zoon en bijgevolg haar man aangedaan had. Ze bracht haar geen bezoek meer, ze schreef haar niet meer, ze had alle bruggen opgeblazen. Haar geestelijke directeur had, alles goed overwogen, er geen graten in gevonden en geoordeeld dat het beter was alles maar te laten gaan. Op de lange duur,

zoals hij voorzien had, wilde haar schoonmoeder toch wel vrede sluiten. Daarom bediende ze zich van enkele personen, maar het baatte niet. Op een goede dag nam ze de pen ter hand en schreef aan haar schoondochter om haar vergiffenis te vragen voor de onaangenaamheden die ze haar berokkend had, maar de schoondochter hield voet bij stuk.

Het geschil was zo ver toen de schoondochter naar Nice kwam. Toen ze gehoord had dat Don Bosco er zich bevond, bracht ze hem een bezoek. In tegenstelling met wat anders gebeurde, ontving hij haar koel en zei: Dochter, u bent niet in orde.(1) Reeds door de koele ontvangst in beroering gebracht, brachten deze woorden haar helemaal overstuur, des te meer omdat Don Bosco ze af en toe herhaalde. Zij vroeg hem nadere uitleg. Hij antwoordde haar dat zij Jezus in het Heilig Sacrament zou bezoeken en dat ze Hem zou bidden haar te verlichten. Omdat het toen laat op de dag was, zag ze Don Bosco niet meer. De ochtend nadien hoorde ze na de mis een preek. Het onderwerp was: De christelijke liefde en de vergiffenis van de beledigingen. Weldra ontstond er een licht in haar en ze werd beschaamd omdat ze drie jaar lang haar geweten nooit grondig onderzocht had. Ze ging knielen aan de voeten van de biechtvader. Kort nadien keerde ze bij Don Bosco terug. Deze had haar pas gezien of hij riep uit: Oh! dochter, thans bent u in orde. U hebt edelmoedig vergiffenis geschonken en u hebt heel uw hart in uw brief gelegd. God is tevreden over u. - Inderdaad, dadelijk na haar biecht had zij met uitbundige genegenheid een brief aan haar schoonmoeder geschreven.(2)

Van Nice ging hij naar Cannes. Over deze reis, gedurende welke de trein vele halten had, geeft Don De Barruel ons volgende inlichting: "Overall waar de doortocht van Don Bosco bekend was, was er een dergelijke toeloop van volk dat eens, toen pater Manin - een vroegere missionaris en de schrijver van het leven van de befaamde en eerbiedwaardige Pastoor van Ars - daar eens aanwezig was, schreef: Ce sont les mêmes scènes qu'à Ars et je m'y croirais encore."(3)

Te Cannes bleef hij enkele dagen. Daar werd hij geherbergd door markies de la Croix Lavala. Eens stelde de markiezin hem haar kleinkinderen voor en zei hem: -Ik zou willen, pater, dat verscheidenen van deze jongens priester werden. - Waarop hij antwoordde: - Mevrouw de markiezin, één enkele van hen zal priester worden. - De voorspelling werd bewaarheid in de persoon van abbé de Saint-Trivier, geïncardineerd in het diocees Dijon.

Op 2 maart soupeerde hij bij een heer van 85 jaar, op aanvraag van een toegenegen medewerker, Mgr. Guigou, aalmoezenier in een belangrijke instelling voor zenuwlijders.

(1) Letterlijk: Ma fillle, vous n'êtes pas dans l'ordre.

(2) Toen zij op 14 september 1899 een verslag schreef over de twee feiten, schreef ze: J'aimais tant Don Bosco qu'il me semble que c'est m'acquitter envers lui d'une dette de reconnaissance." Haar pastoor voegde er zijn getuigschrift bij en verklaarde dat mevrouw Laroche honestate ac religione insignem, proinde fide dignam was.

(3) Aangehaald door Don Rua in de aangehaalde rondzendbrief.

Al die hem kenden, wensten vurig dat de oude man terug zou keren tot zijn godsdienstige praktijken. De tegenwoordigheid van Don Bosco verwekte in de familie een diepe indruk en werkte heilzaam in op deze man zoals men in de maand juli daarna kon merken. Hij was immers teruggekeerd naar Gérardmer, zijn geboorteplaats. Door smarten overmand viel hij niet in boze buien, maar besliste zich weer met God te verzoenen. Daarna scheen zijn gezondheid te verbeteren. Het was hem nu trouwens onmogelijk geworden nog buiten te komen en daarom wou hij in zijn huis de heilige communie ontvangen. En vermits hij het H. Vormsel nog niet ontvangen had en Mgr. Turinaz, de nieuwe bisschop van Nancy, zijn bisdom, daar toch op doortocht was, verzocht hij hem nederig hem dit sacrament te willen toedienen. De vreugde van zijn familieleden was onbeschrijflijk.(1)

In deze verblijfplaats, waar vele welgestelde buitenlanders zich ophielden, zal hij zoals steeds, vele personen hebben aangesproken en verscheidene communititeiten bezocht hebben. De documenten hierover ontbreken ons echter.(2) Don Ronchail vertelde een toneeltje dat hem en allen die er getuige van waren levendig getroffen had. Vijf minuten voor het vertrek van de trein waarin Don Bosco plaats ging nemen, kwamen twee hogere officieren, misschien kolonels of generaals, op hem toe, groetten hem met de grootste eerbied, bogen voor hem de knie en vroegen hem zijn zegen. Hij deed dit met de grootste goedheid en eenvoud.

Uit Cannes vertrokken, had hij een oponthoud te Fréjus om er zijn hulde te gaan betuigen aan de bisschop. Deze prelaat vroeg hem enkele medailles van Maria, Hulp der Christenen, die hij wou sturen aan een adellijke dame van Parijs, zijn petekind, die zwaar ziek en zelfs in doodsgevaar lag. De zieke deed de ontvangen medaille om haar hals, begon een noveen en in het midden daarvan was ze genezen. Toen Don Bosco nadien te Parijs aankwam en hij medailles aan het uitdelen was aan de dichte menigte rondom hem, kwam ook het petekind van monseigneur naderbij en vroeg hem er een. Hij had haar nooit gezien, keek haar aan en zei: - Niet, niet, niet! U hebt er al één gehad van uw peter, de bisschop van Fréjus.(3)

De bisschop had besloten dat Don Bosco, als hij dat wou, tot het volk zou kunnen spreken in de kathedraal. Na zijn toespraak kwam een zekere heer Fabre van de stad, de vader van de huidige burgemeester (1934), bij hem in de sacristie om zijn vrouw, die zeer ziek was en op het punt stond het gezichtsvermogen te verliezen aan zijn gebeden aan te bevelen. Don Bosco zegende een godsdienstig voorwerp dat aan de zieke toebehoorde en voegde er aan toe: - Zeg haar dat ze niet blind zal sterven. - En ze stierf inderdaad op gevorderde leeftijd en bewaarde steeds haar gezichtsvermogen. Ze leed veel aan haar ogen. Specialisten van de geneeskundige faculteit van Montpellier raadden haar een heelkundig ingrijpen aan, maar zij wou er nooit van weten en herhaalde steeds: - Don Bosco heeft mij de verzekering gegeven dat ik niet blind zal sterven.

(1) Brief van mevrouw Anna Nöttinger aan Don Bosco, Gérardmer (Vogezes) 28 juli 1883.

(2) Een pittig verslag over een bezoek kan men lezen in volume 16, document 17.

(3) Het feit werd door Don Ronchail aan Don Lemoyne bevestigd.

Verscheidene dames werden toen ijveraarsters van de Salesiaanse werken. Eén van die juffrouwen was gedurende vele jaren zo werkzaam in het verzamelen van inschrijvingen en van kleren ten voordele van de wezen van Don Bosco, dat een zwakzinnige uit de stad, wanneer hij haar op straat ontmoette, haar meestal begroette met de woorden: Goede dag, mevrouw Don Bosco.

Op de avond van de zesde maart treffen wij hem te La Navarre aan. (1) Op vreugdekreten werd hij door de jongens onthaald, en ging daarna het nieuwe huis binnen. De werken die sinds minder dan een jaar waren ondernomen, waren zo snel uitgevoerd dat nog enkel de zegen van Don Bosco aan het gebouw ontbrak. Dadelijk bij zijn binnenkomen had er te zijner eer een kleine maar zeer hartelijke academische zitting plaats. Toen deze gedaan was, zei hij: - Wanneer een vader na een lange afwezigheid onder zijn zonen terugkeert, dan zegt ieder van hen: - Goede dag, vader, goede dag, papa. En dat zegt reeds alles. Jullie hebben meer willen doen. Welnu, ik ben blij omdat jullie blij zijn. Ik zie dat er vorderingen gemaakt zijn in de muziek sinds verleden jaar. Ik wil graag geloven dat jullie gegroeid zijn in kennis en edelmoedigheid. Ga voort met te groeien in genade en goede gezondheid voor God en voor de mensen en ...zorgen jullie ervoor steeds een goede eetlust te hebben.

In de namiddag van die dag, de zevende maart, zegende hij plechtig het nieuwe gebouw. Daarna volbracht hij een andere ceremonie. De kapel die men tot dan toe gebruikt had, was niet groot genoeg meer voor het stijgende aantal jongens. Met het vooruitzicht hierop had hij in mei van het jaar 1882 aan graaf Colle de dringende noodzakelijkheid doen inzien om hierin te voorzien en de graaf had hem hiervoor een gift van twintigduizend frank beloofd. Daarom werd er dadelijk beslist een mooie ruime kerk te bouwen. Bij zijn doortocht waren dan ook de voorbereidingen beëindigd, zodat hij al de eerste steen kon zegenen. Het was die dag slecht weer, maar toch waren de bijzonderste weldoeners van het huis naar deze plechtigheid gekomen.

Na de mis op 8 maart vertrok Don Bosco onder tranen en bravogeroep van zijn dierbare zonen naar Hyères (2) en Toulon.

(1) We ontleen deze bijzonderheden over her bezoek aan La Navarre aan een korte kroniek in het Italiaans van dat huis. In Volume II van het Leven spreekt men over een brief van de Inspecteur Don Albera van dit jaar, terwijl hij van 1882 is. Cfr. Vol. XV blz. 503).

(2) Bulletin Salésien, août 1883. De enige herinnering aan deze doortocht is de brief van een zekere Isabelle Guille, die van uit Parijs op 15 november 1883 aan Don Bosco schreef: "La guérison de ma mère que nous avons recommandée plusieurs fois est en très bonne voie, elle est presque obtenue; aussi nous voulons que la Sainte Vierge achève complètement cette guérison. Je vous recommande encore d'une manière toute spéciale la guérison de Mlle Felice Sanguier que vous avez vue à Hyères."

Te Toulon was hij gedurende enkele dagen de zeer gewenste gast van graaf en gravin Colle aan wie hij vertelde over de drie uur die hij in de trein doorgebracht had in gesprek met hun zoon Louis die nu twee jaar dood was. (1)

Don Bosco had gedurende zijn leven heel wat ontmoetingen met stichters en stichteressen van kloostercongregaties. Te Toulon ontmoette hij een jongeman die later pater Felix Rougier werd en thans nog in Mexico leeft waar hij de Congregatie van de Heilige Geest gesticht heeft. In 1878 was hij op achttienjarige leeftijd novice bij de Maristen te Lyon, maar een kwaal aan zijn rechterpols waarvoor iedere verzorging nutteloos was, dwong hem terug te keren naar zijn familie. Vijf jaar later was zijn arm niets meer dan vel en been. Zijn moeder die een grote verering had voor Don Bosco, stelde hem te Toulon aan hem voor, vroeg hem haar zoon te willen zegenen en zijn gezondheid te bekomen, opdat hij priester zou kunnen worden. De jongen ging voor hem op de knieën zitten. Don Bosco nam zijn hoofd tussen zijn handen deed een kort gebed en gaf hem zijn zegen. De uitwerking kwam onmiddellijk, want de kwaal hield op en zijn arm vertoonde na korte tijd niets abnormaals meer. Ter herinnering aan dit wonder wordt Don Bosco door pater Rougier en door zijn volgelingen als speciaal patroon van hun Congregatie vereerd.

Op de avond van 16 maart was er in het Oratorio van Saint-Léon te Marseille een groot feest ter gelegenheid van de aankomst van Don Bosco. (2)

Van datgene wat er toen echter gedaan werd, kennen we enkel een zeer klein gedeelte. Het weinige dat we weten zullen we vertellen.

Een algemene notitie leest men in de al aangehaalde rondzendbrief van Don Rua aan de inspecteur: "Omstreeks de helft van deze maand ben ik te Marseille aangekomen, vanwaar men ons schrijft dat Don Bosco volledig door vreemdelingen wordt opgehouden. Op ieder ogenblik ziet men aan huis rijtuigen komen met min of meer wanhopige zieken, die zijn zegen komen vragen waarin zij een onbeperkt vertrouwen stellen." Maar al dit heen-en-weergeloopt hield hem niet zodanig bezig dat hij geen tijd meer zou gehad hebben om ook aan verre zaken te denken. Hij dacht aan de kerk van het Heilig Hart, het voornaamste doel van zijn reis, hij dacht ook aan de missies. Te Lyon zou hem een document - dat vanwege de staatssecretaris van de Heilige Stoel een positieve erkenning van de Salesiaanse missies zou bevatten - nuttig geweest zijn. Zowel over de ene als over de andere zaak schreef hij vanuit Marseille aan zijn procurator.

" Beste Don Dalmazzo,

"

" Ik doe wat ik kan, maar jij en D. Savio dienen zich in te spannen om op zoek te gaan naar geld.

" Ter onderrichting kan ik je zeggen dat vanuit Cannes door bemiddeling van D. Ronchail 3.000 fr. gestuurd werden.

(1) Cfr. boekdeel XV, blz. 87. (Romeinse cijfers duiden de Nederlandse vertaling aan, de arabisch de Italiaanse tekst).

(2) Procès-Verbaux, séance du 15 mars 1883.

" Dit bedrag heeft niets te maken met het bedrag dat bij ver-
" gissing aan Mgr. Macchi gestuurd werd.

" Nog 2.000 fr. werden uit Hyères gestuurd.

" Deze week zal je geen ander bedrag ontvangen. Ik zal meer
" doen wanneer ik hier zal vertrokken zijn, want het gaat erom zware
" schulden voor onze huizen te betalen.

" Het zou buitengewoon nuttig zijn indien Mgr. Jacobini het
" goed zou oordelen een geschrift op te stellen, waarin hij zou
" zeggen:

" 1° dat met de goedkeuring en op bevel van de Heilige Vader
" Pius IX de missies van Uruguay en Patagonië begonnen werden;

" 2° dat er op dit ogenblik in de Heilige Congregatie van de
" Propaganda gesproken wordt over het verdelen van Patagonië in
" drie vicariaten volgens de wens van de Heilige Vader;

" 3° dat deze missies worden aanbevolen aan het vrome Werk van
" de geloofsverspreiding, opdat ze onder zijn welwillende bescher-
" ming zouden genomen worden.

" Schep moed: te Rome zal geen geld ontbreken.

" Ik zal je schrijven zodra ik uit dit geroezemoes weg ben.

" Quaerite et invenietis.

" Moge God ons allen zegenen.

" Marseille, 19 maart 1883.

" je toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.

Op 19 maart was het de dag van de medewerkers. Na de mis zegende Don Bosco een mooi beeld van Maria, Hulp der Christenen, een gift van een vrome familie van Marseille, dat bestemd was voor de kapel van het Oratorio. Na het volbrengen van de heilige ritus, verheugde hij zich samen met de aanwezige godvruchtige mensen over het geloof dat hij te Marseille, niet enkel onder de armen, maar ook onder de adellijke personen zag. Er waren niet enkel vrouwen maar ook mannen. Hij sprak lof over hun veelvuldig ontvangen van de sacramenten. Hij spoorde aan tot volharding en tot vertrouwen in Maria, Hulp der Christenen. De bisschop nam het voorzitterschap waar op de vergadering van de namiddag. De laatst aangekomen vonden geen plaats meer, zelfs niet eens in de bijgebouwen van de kapel. Don Bosco sprak eerst een gepast inleidend woordje en bracht dan verslag uit over de toestand van de Salesiaanse huizen in Frankrijk in de orde van de bezoeken die hij afgelegd had. Hij sprak natuurlijk in het Frans. Abbé Mendre, die nu pastoor benoemd was van Saint-Trophime, kon zijn verslag niet meer opstellen en toen hij na de bijeenkomst met Don Albera over de toespraak van Don Bosco sprak, zei hij: - De welsprekendheid van Don Bosco is niet zoals die van de anderen. Hij spreekt wel anders dan de anderen, maar men hoort hem altijd graag. - Ziehier wat hij te Nice zei als inleiding:

" Hier te Nice vond ik een pas gebouwd huis voor de zusters
" die aan het instituut gehecht zijn, een geschikte plaats om de
" werkhuizen uit te breiden en een kapel op te richten. Deze ge-
" bouwen lieten toe het aantal jongens van honderd tot tweehonderd
" op te voeren. Honderd jongens meer die een vak leren, de beginse-
" len van de letteren en van de wetenschappen ontvangen en die God
" leren kennen en beminnen, is wel een zeer troostrijke zaak.

" Van Nice trok ik naar La Navarre bij Toulon. Daar hebben wij,
" zoals u weet, de verlaten weesjes van het platteland opgenomen.
" Het is een landbouwkolonie die al goede vruchten heeft gegeven
" en nog betere voorbereidt. Verleden jaar bestond daar enkel een
" oud bouwvallig huis dat dreigde in te storten. Het was nodig het
" vlug te herstellen. De geldmiddelen ontbraken. Nochtans, met ver-
" trouwen op God zegende men de eerste steen van een nieuw en ruim
" gebouw bestemd voor meer dan honderdvijftig jongens. Thans is het
" voltooid en wie, zoals ik, verleden jaar het oude gebouw gezien
" heeft en nu het nieuwe ziet kan alleen maar verbaasd zijn en moet
" de Heer wel bedanken dat Hij ons zo zichtbaar beschermd heeft.

" Onder de huizen buiten Marseille moet ik nu nog spreken over
" Saint-Cyr. De gevaren en verleidingen voor de jongens van het
" platteland zijn wellicht nog groter voor de arme weesmeisjes.
" Doorgaans zijn ze genoodzaakt naar de stad te gaan om te kunnen
" leven en zich aan te passen aan ieder vak en aan iedere dienst.
" Enerzijds is er het gebrek aan opvoeding en kennis van de gods-
" dienst, en anderzijds ergernis, bederf en boosheid. Wie kan al
" de slachtoffers tellen? Wie kan zeggen hoeveel van deze schepsels
" nog naar huis terugkeren in de staat waarin ze vertrokken zijn?

" U ziet dat het dringend nodig is zich te verzetten tegen zo-
" vele gevaren van bederf. Het was dus noodzakelijk te denken aan
" de weesmeisjes van het platteland en ook daarin werd voorzien.
" Het huis van Saint-Cyr is nu voor dit doel geopend. Een veertig-
" tal meisjes worden er onderhouden, onderricht en opgevoed. Ze be-
" werken de grond en ontvangen een intellectueel, religieus en mo-
" reel onderricht. Ze krijgen een vorming die heel goed overeen-
" stemt met hun geslacht en met hun stand en zo hereiden ze zich
" voor op de toekomst.

" Maar dit huis (en ik zeg het met spijt) is weinig bekend om-
" dat het te ver afgelegen is van de bevolkte centra. Het geniet
" niet van de liefdadigheid die de huizen van Nice, La Navarre en
" van Marseille ondersteunt en doet bloeien. Men zou het aantal op-
" genomen meisjes moeten verdubbelen en zelfs verdriedubbelen, maar
" op het ogenblik ontbreken de middelen daartoe. Toch ontbreekt
" niet de hoop ook daar weldra een nieuw gebouw te kunnen oprich-
" ten. Nu we de oorlog verklaard hebben aan de hel, zullen we ons
" in werkzaamheid niet laten overwinnen door de kinderen van de
" duisternis.

" Over ons huis te Marseille zal ik niet veel woorden zeggen.
" Ook u ziet wat er gedaan werd. Toen de kapel voltooid en het ter-
" rein aangekocht was, voor een derde gebouw, werden we genoodzaakt
" een nieuwe vleugel van het huis op te bouwen om ons te onttrekken
" aan het zicht van de bureu. Het gebouw zal zo gauw mogelijk be-
" woonbaar zijn en dan zal men het aantal jongens kunnen opvoeren
" van driehonderd, tot vierhonderd en meer.

" Voor dit alles waren er, zoals u begrijpt, centen nodig en wan-
" neer die er niet waren, dienden we schulden te maken. Weet u hoe
" hoog het bedrag hiervan beloopt? Honderdduizend frank! Dat was
" de eerste groet die mij door de oversten van het huis gestuurd
" werd! Men bood mij ter betaling een nota aan, die bestond uit een
" reeks kleinere schulden voor weinig minder dan tweehonderdduizend
" frank! Thans moeten we heel concreet zijn, nl. de schuldeisers
" voldoening schenken, want men kan ze niet met woorden paaien. Het
" is noodzakelijk op zoek te gaan naar geldmiddelen. Iemand zal
" voorstellen te bidden maar bidden is niet voldoende. Samen met
" het gebed moet er gewerkt worden. En niet alleen de schuldeisers,
" maar ook onze jongens stellen zich niet met bidden tevreden. Ze
" eten brood, ze eten veel brood en wat men ook moge zeggen of doen
" ze willen er niet van horen, zelfs niet voor een enkele dag, deze
" gewoonte af te leren. Ze maken geen aanspraak op lekkernijen, dat
" wel niet, maar brood en soep tot ze voldaan zijn, dat is het voed-
" sel waarop ze aanspraak maken en dat we hun moeten bezorgen.

" Men zal mij de vraag stellen: Wat dient er dan gedaan te wor-
" den om een zo grote schuld te delgen? Te Turijn werd onlangs een
" zeer mooie kerk gebouwd die, toen alles voltooid was, weinig min-
" der dan een miljoen gekost heeft. Welnu, weten jullie hoeveel geld
" men op zak had bij het begin van het werk? Acht stuivers. Deze
" week had men moeite om de arbeiders te betalen, toen de overste
" en geroepen werd aan het bed van een zieke dame, die geen hoop
" meer stelde in enige verlichting door menselijke middelen maar al
" haar hoop wou stellen in God en in de tussenkomst van Maria, Hulp
" der Christenen.- Zeker, antwoordde haar de priester: Maria zal u
" helpen, maar het is noodzakelijk dat u ook iets zou doen. Op de
" eerste plaats dient u te bidden, van harte te bidden: iedere dag
" gedurende een noeven drie Onze Vaders, Wees Gegroeten en Ere zij
" de Vader en een Salve Regina.

" - Dat zal ik graag doen en met de grootste godsvrucht.

" - Maar dat is niet voldoende, voegde de overste eraan toe, U
" dient een of ander werk te doen ter ere van de Madonna en u dient
" mij te helpen in het werk dat ik begonnen ben (en hij zei haar
" welk werk dat was). Ik weet niet meer wat aanvangen om de arbei-
" ders te betalen aanstaande zaterdag en u zult het voor mij doen.

" - Ook dat beloof ik u. Moge de Madonna mij de gunst verlenen
" zaterdag het bed te kunnen verlaten. Maar hoeveel zal er nodig
" zijn?

" - Voor deze week zijn er duizend lire nodig. - Welnu, kom za-
" terdag terug en u zult ze hebben.

" Op de vastgestelde dag keerde de overste in de namiddag terug
" naar het huis van de zieke. Hij klopt aan de deur en aan het
" dienstmeisje dat de deur kwam openen vroeg hij nieuws over haar
" meesteres. Pater, ze is helemaal genezen. Ze is opgestaan en kon
" niet op haar kamer blijven en ze is naar buiten gegaan naar de
" kerk toe.

" - God weze geloofd, riep de priester uit. Maar heeft ze u
" niets gegeven om mij te overhandigen?

" Op dat ogenblik komt de dame binnen: ze verhaalt haar gene-
" zing, geeft hem het beloofde bedrag en blijft de heilige onder-
" neming helpen.
" Ziedaar, mijne heren, één van de vele feiten, die bijdroegen
" tot de opbouw van het heiligdom van Maria, Hulp der Christenen
" te Turijn.
" Van het miljoen dat uitgegeven werd mogen we wel zeggen dat acht-
" honderdduizend lire als gift werden aangeboden omwille van gena-
" den die ontvangen werden door de tussenkomst van de Moeder Gods.
" Wat te Turijn plaats had, dat zal, naar ik hoop, zich ook voor-
" doen te Marseille voor het Oratorio van Saint-Léon.

Daarna bedankte hij de weldoeners en sprak vervolgens over de voor-
uitgang die de jongste tijd in verscheidene gebieden werd verwezenlijkt
en besloot met het datur et dabitur vobis. (1)

Ook Monseigneur sloot zich hierbij aan. Hij moedigde de medewerkers
aan Don Bosco steeds te beschouwen als een instrument in de handen van
de Voorzienigheid en in die geest dan ook met hem mee te werken. Hij
legde er de nadruk op dat iedereen tenslotte het goede moest doen door
zijn voorbeeld en het geven van aalmoezen. Hij vertelde daarna het vol-
gende pittige verhaaltje.- In Noord-Afrika, zei hij, was er een klooster
dat niets bezat en toch kon het door de liefdadigheid van de gelovigen
zijn kloosterlingen en een groot aantal gelovigen in het leven houden.
Maar met de tijd verminderden de aalmoezen zodanig dat men zich in een
benarde toestand bevond. De overste die ermee begaan was, wist niet hoe
zich uit de slag te trekken en ging één van zijn collega's, eveneens
overste van een communiteit, bezoeken aan wie hij zijn toestand uiteen-
zette. Toen deze uit zijn woorden begrepen had dat men daar, uit vrees
om helemaal in nood te geraken, er geleidelijk mee begonnen was de aal-
moezen aan de armen te verminderen om ze dan volledig af te schaffen,
vond hij dadelijk de verklaring van wat er voorgevallen was. In dat huis
leefden twee zusters van wie de ene Date en de andere Dabitur heette.
Toen zuster Date verjaagd werd was ook zuster Dabitur met haar meege-
gaan en waren de kloosterlingen in ellende geraakt. - De toehoorders
glimlachten en haalden er de zedenles uit: wanneer men aan de naaste goed
doet ontvangt men van God allerlei zegeningen.

De bedragen die door Don Bosco werden ingezameld gedurende de twee
weken die hij te Marseille verbleef, dienden enkel om aan het Oratorio
van Saint-Léon een tijdelijke verlichting te geven. Zoals hij zelf er-
kende, bevond de stad zich toen in een periode van financiële moeilijk-
heden die het onmogelijk maakten om mild te zijn zoals in normale omstan-
digheden. Met het oog op deze toestand matigde hij zijn beroep op liefda-
digheid en nam zich voor elders de nodige steun te zoeken. Tegelijker-
tijd werden hem vanuit Rijsel en Barcelona concrete en aantrekkelijke
voorstellen aangeboden.

(1) L'Echo de N.D. de la Garde (8 april 1883, nr. 19) schreef: "L'attachant récit fait avec une grâce charmante et un paternel abandon par Don Bosco a vivement impressionné l'auditoire d'élite qui se groupait au pied de la chaire. Le pieux empressement des fidèles auprès du saint religieux et le dévouement toujours plus grand des catholiques sont, sans contredit, le meilleur témoignage que Dieu donne à la vertu qui a présidé à la fondation de cette oeuvre et qui travaille à son développement."

Wanneer hij de twee zaken vergeleek, haalde abbé Guiol er een argument uit om de dames van het comité van Marseille aan te moedigen. "De Voorzienigheid, zei hij, (1) toont zich op een steeds meer zichtbare wijze in het voordeel van het werk van Don Bosco en bevestigt door haar voortdurende bescherming het woord van Pius IX: - Don Bosco is een apostel en ik stel het grootste vertrouwen in hem. - Inderdaad, in zijn huizen en onder de woelige bevolking die daar door hem bijeengebracht werd, heerst een voelbare invloed, die een uitstraling is van zijn heiligheid. De jongens van het Oratorio van Saint-Léon zijn door hun vrome houding en hun ingetogenheid een echte predicatie en vaak is het gebeurd bij plechtige ceremonies in de parochie dat dit feit voor het huis de sympathie gewonnen heeft van personen die er zich van verwijderd hadden. De deugdzzaamheid van de jongens deed het uitstekende karakter van het werk waarderen en is een goede oproep geworden die veel doeltreffender is dan alle aanbevelingen."

Een kleine episode van de verering die Don Bosco te Marseille omgaf, had plaats in het seminarie. Een rijke heer en groot weldoener van het huis wenste zijn zoon, een jonge geestelijke, te verrassen door een bezoek van Don Bosco. Don Bosco stemde er in toe zich daar te laten brengen. In het seminarie vroegen ze naar de rector, maar er werd hun geantwoord dat hij er niet was. Dan vroegen ze naar de vice-rector en deze verscheen. Beleefd, maar met waardigheid vroeg hij wat ze van hem wilden.

- De toelating om de jonge Olive te mogen zien, antwoordde de vader.

- Dat mag niet. De seminaristen bevinden zich in de klas.

- Maar dit is een buitengewoon geval, merkte Don Bosco op. Het gaat om een vreemdeling die zijn vriend is en die geen tweede maal kan terugkomen.

- Het spijt me voor u. Dit is een geval waarin enkel de rector een uitzondering kan toestaan. Ik zal zeker een dergelijke willekeur niet laten plaats hebben.

- En toch dient u deze gunst toe te staan, hernam Don Bosco. Ik ben er zeer zeker van dat uw overste dit zal goedkeuren.

- Excuseer, maar ik houd me niet bezig met de inzichten van mijn overste. Ik heb de regel en dat is voldoende.

De betwisting ging verder. Aan de ene kant een vriendelijk aandringen en aan de andere kant een beleefd weigeren tot de vader van de jonge geestelijke zijn geduld verloor, er een einde aan stelde en boos tot de vice-rector zei:

- Maar weet u met wie u spreekt.

- Ik zie het. Ik spreek met een priester en ik veronderstel dat het een verdienstelijke persoon is, alleen al wegens het feit dat hij zich in uw gezelschap bevindt. Maar dat is geen reden die mij toelaat de regel te overtreden.

- Het is Don Bosco! riep de heer Olive uit.

- Is dit Don Bosco? riep de waardige priester uit. En hij viel op zijn knieën en zei: - Don Bosco! Don Bosco! terwijl hij hem met vervoe-ring de handen kuste. Dan liep hij de klok luiden al roepende: - Don Bosco! Don Bosco!

(1) Procès-verbaux, séance du 12 avril 1883.

Op dit lawaai kwamen professoren en studenten uit de auditoria gelopen en ook zij begonnen te roepen: -Don Bosco! Don Bosco! Ze kwamen ijlings van de trappen gelopen, schaarden zich rond hem en namen zijn handen om ze te kussen. Het was een tafereel vol aandoenlijke geestdrift.

Ondertussen was de rector binnen gekomen. Hij liet de seminaristen naar een zaal gaan, bracht Don Bosco er heen en verzocht hem om een woordje tot hen te zeggen. Allen verwachtten zich aan wie weet wat, maar Don Bosco begon ze in alle eenvoud te ondervragen.

- Met hoeveel zijn jullie?

- Met zoveel.

- Hoeveel subdiakens?

- Zoveel.

- Welnu, luisteren jullie dan naar een grote waarheid. Jullie zullen op een dag die niet meer ver verwijderd is priester zijn. Vergeten jullie thans niet wat ik ga zeggen. Een priester gaat nooit alleen naar de hemel of naar de hel. Met hem gaan steeds in groot aantal de zielen mee die, ofwel gered werden door zijn heilig ambt en door zijn goed voorbeeld ofwel verloren gingen door zijn nalatigheid bij het vervullen van zijn plichten en door zijn slecht voorbeeld. Herinneren jullie je dat goed. Hij bevestigde dan zijn bewering door feiten uit de kerkgeschiedenis.

Op een uur van diepe angst voor de familie Olive had het woord van Don Bosco een straal van opbeuring gebracht. In de aldus genoemde veldtocht tegen de Krumirs in Algerië (1) maakten twee zonen van de heer Olive deel uit van de operatietroepen. Hun moeder schreef hierover aan Don Bosco die antwoordde dat geen van beiden in deze oorlog zou gedood worden. Maar toen er onder de soldaten velen stierven, werd één van hen door de tyfus aangetast en stierf. Opnieuw schreef de moeder aan Don Bosco en herinnerde hem aan zijn voorzegging. Hij antwoordde haar dat hij toen de slagvelden bezocht had en de lijken bekeken had. Hij had geen van haar zonen gezien. Hij had haar gezegd dat ze niet in de oorlog zouden sneuvelen. Wat de tweede zoon betreft die door dezelfde ziekte aangetast was, gaf hij haar de verzekering dat, wanneer hij naar Marseille zou komen en dineren bij de familie Olive, dat die zoon op de ereplaats zou zitten en de koning van het feest zou zijn. En zo was het ook, bevestigd Don Lemoyne, die het verhaal van de vader gehoord had.(2)

Deze familie Olive heeft geen uitstaans met die andere familie die dezelfde naam draagt en waartoe onze Don Lodovico behoorde die in 1919 als missionaris in China stierf.

(1) Deze veldtocht in Algerië werd ondernomen als gevolg van invallen van de Krumirs op 30 en 31 maart 1881 op het grondgebied van Constantine. Frankrijk bracht daar veertigduizend mensen in het geweer. De veldtocht eindigde met het verdrag van Cair-Said (12 mei 1881) dat Tunesië onder Frans protectoraat bracht.

(2) Don Lemoyne zag de jongen te Marseille toen hij terug was uit Afrika en toen zijn gezondheid nog niet helemaal hersteld was en dat enige tijd vooraleer Don Bosco naar dit diner ging. Het familiefeest had plaats in 1882 of in 1883.

Het schijnt dat hij als jongen van zestien jaar, juist in 1883 zijn eerste ontmoeting met Don Bosco heeft gehad. Het was toen dat een ijverige medewerkster de Olive's in betrekking bracht met Don Bosco, die een uitnodiging voor hun diner aanvaardde. De talrijke kinderen, dertien jongens en meisjes, trokken dadelijk zijn aandacht. Na het diner liet hij ze allen voorbij hem gaan en zei hun een woordje. Toen het de beurt was aan Lodovico, keek hij hem met een doordringende blik aan en naar zijn moeder gekeerd, zei Don Bosco: - Deze hier zal voor Don Bosco zijn. - Het was de benjamin van de moeder en toch zal deze diep christelijke vrouw in 1886 het offer aan de Heer brengen door de handen van zijn heilige dienaar.(1)

De naam van Monsieur Olive werd in het Oratorio populair door een koddig feitje. In 1883 was hij naar Valdocco gekomen en werd hij er gevierd zoals men dat gewoon was te doen bij de aankomst van aanzienlijke weldoeners. Na het diner ging hij naar de speelplaats onder de jongens en zei hun dat hij eens, op een dag die Don Bosco zou vaststellen, ieder van hen een halve kip zou laten opeten. Na zijn vertrek moest men op de lang verwachte dag op zoek gaan naar vijfhonderd kippen. Op de Porta Palazzo, de grote markt van Turijn, stelden de verkopers op het plein in de vroege morgen dit pluimvee ten toon dat 's avonds voordien geslacht en gepluimd was. In de morgen dan kwamen de leveranciers van de hotels vóór alle anderen hun aankopen doen. Maar tot hun verbazing troffen ze er die morgen geen enkele kip meer aan en overal hoorden ze herhalen: Don Bosco heeft ze allemaal meegenomen. - De befaamde Rossi, de kok van het huis, die de gewoonten van de kopers kende, had zeer vroeg al de kippen opgekocht. Daarbij hoorde men commentaar die men zich gemakkelijk kan voorstellen. Er ontstond ruzie tussen de vaste klanten en hun uitverkoren verkopers, maar ditmaal waren al de kippen van Porta Palazzo aan het branden in de ketels van het Oratorio.

We zullen nu nog spreken over drie feiten die door iets buitengewoons gekenmerkt zijn, ofschoon het eerste feit tot het jaar 1882 behoort.(2) Daags voor de conferentie zag Don Bosco in het huis van Marseille twee personen terug die Maria, Hulp der Christenen hartelijk kwamen bedanken. Op 11 februari van het vorige jaar had een vrouw hem haar zoon voorgesteld die aangetast was door een kwaal die, volgens de artsen, ongeneeslijk was. Het was een kwaadaardig zweertje op het linkeroog en er bleek geen ander hulpmiddel te zijn dan het uithalen van de oogbal. Don Bosco gaf de moeder en de zoon de raad een groot vertrouwen te stellen in Maria, Hulp der Christenen en daarbij had hij dan de zieke de zegen van de Madonna geschonken. De genade liet niet op zich wachten want er verliepen geen drie dagen of het oog kwam weer in zijn normale toestand en tegen de plechtigheid van Ons-Heer-Hemelvaart had iedere verzwakking van het gezichtsvermogen opgehouden. Met een dankbaar hart voor de Madonna stelden ze Don Bosco een mooie gift ter hand.

Het tweede feit had plaats op de dag zelf van de conferentie. In een telegram van 29 april uit Bern liet Gravin d'Aure aan Don Bosco weten dat haar echtgenoot, aangetast door een longontsteking met verwickelingen aan het hersenvlies, vreselijke pijnen leed.

(1) V. Chantier, Un missionnaire salésien. Le Père Ludovic Olive. Nice, école prof. sal. Don Bosco, 1931.

(2) Van de eerste twee feiten maakt Don Rua melding in een tweede rondzendbrief van 5 april aan de Inspecteurs.

Daarom deed ze een beroep op zijn gebeden en op die van zijn jongens om voorde zieke wat verlichting te verkrijgen. Op de morgen van de volgende dag kwam er een nieuw telegram toe waarin gemeld werd dat zijn toestand wanhopig was en waarin met de grootste nadruk om gebeden gevraagd werd. Don Bosco liet dadelijk voor dit inzicht bidden. Er verliep nog een dag. De derde dag begon en nu kwam een laatste telegram toe met deze eenvoudige woorden: *Il est sauf* (hij is gered). De wonderbare genezing bleef aanhouden.

Het derde feit staat in verband met de reis van Don Bosco naar Avignon. De heer en mevrouw Almaric hadden een dochter die al meer dan drie maanden ziek was en sinds enkele dagen door de artsen was opgegeven. De ouders haastten zich naar Marseille om Don Bosco te vragen of hij haar wou gaan bezoeken en haar zijn zegen geven. Hij had zich voorgenomen enige tijd naar Avignon te gaan, beloofde ze tevreden te stellen. Met deze vertroosting in hun hart keerden de bedroefde ouders naar huis terug.

Een brief aan juffrouw Claire Louvet zou heel deze chronologie van de reis in verwarring brengen, indien men niet aanneemt dat er een vergissing in de datum: "Marseille, 2 mars" begaan werd. Naar men in die brief leest, zou Don Bosco al op 2 maart te Marseille zijn geweest. Welnu, uit de notulen van het damescomité blijkt zeer duidelijk, zodat alle twijfel uitgesloten is, dat Don Bosco niet voor 16 maart te Marseille was. We moeten er dus uit besluiten dat na het cijfer 2 een ander cijfer, wellicht een andere twee ontbreekt. (1) De reisroute die in deze brief uitgestippeld staat onderging in de loop van de reis enige wijzigingen.

Hij vertrok dus uit Marseille op maandag 2 april met als secretaris Don De Barruel. Dank zij een gunstige combinatie konden ze de directe trein nemen die zonder enige halte hen in twee uur naar de historische stad van de pausen bracht.

Het gerucht van zijn aankomst had een talrijke menigte naar het station doen stromen. Ze wachtten hem op aan de uitgang, maar om hem te ont-trekken aan de toeloop van die grote menigte werd hij voorzichtig naar buiten gebracht langs een naburig café en daar klom hij in een rijtuig dat de grote weg insloeg. Toen de mensen dit bemerkten begonnen ze hem te volgen. "Het was om mee te lachen, schrijft Don De Barruel, maar tegelijkertijd was het troostend deze originele betoging van geestdrift en van toegenegen verering te zien." (2)

In de stad stapte Don Bosco af bij de heer Michel Bent, die een grote zaak in misgewaden en gewijde voorwerpen uitbaatte. Het magazijn was weliswaar zeer lang, maar toch was het overvol met mensen die zich langs de wanden drongen om bij zijn voorbijgaan twee rijen te vormen en zijn zegen te ontvangen. (3)

(1) Misschien kan de weglating op volgende manier worden verklaard. Bovenaan, op de eerste regel schreef Don Bosco in grote letters: *Oratoire S. Léon, Marseille*. Het woord Marseille komt bijna op het einde van de korte regel, omdat het blaadje nogal klein is. Onder Marseille staat: *2 mars '83*. Maar zijn ogen hadden de ruimte niet goed gemeten zodat hij verplicht was de letters dichter bij elkaar te schrijven.

(2) Cfr. de aangehaalde rondzendbrief van Don Rua en de brief van Don De Barruel aan Graaf Colle, Valence, 5 april 1883.

(3) Een jongen, Jean François schreef hem van uit Tarascon op 30 mei wanneer te Parijs zovele kranten over Don Bosco spraken: "Je suis le jeune homme guéri par Notre-Dame de Lourdes et vêtu de bleu, qui, avec son père, a eu le bonheur de vous voir et de recevoir votre bénédiction chez Monsieur Michel Bent, à Avignon au mois d'avril passé. Vous avez même eu la bonté de me promettre un souvenir particulier à votre Messe du lendemain."

Bij deze inval van mensen heerste nochtans een ingetogen en zwijgzame rust, die een teken was van de verering waarvan alleen Don Bosco zich rekenschap gaf. De heer Bent volgde hem overal om hem te beschermen, want hij merkte dat hij wat zwak was. Daarom noemde Don Bosco hem zijn engelbewaarder, zoals hij zijn zoon die zijn mis diende misdienaar genoemd had. Maar niettegenstaande deze voorzorgen werd overal uit zijn kleed stukken gesneden om er relieken van te maken. Toen hij dit geheim werk bemerkte had, zei hij joviaal: "Men snijdt mijn toog aan stukken! Als ze me nu nog maar een nieuwe toog geven!" Zijn gastheer zond inderdaad zijn zoon Guillaume erop uit om hem een nieuwe toog te bestellen die kort voor hij vertrok klaar was.

De ochtend nadien ging hij de mis celebreren bij de dames van het Heilig Hart, waar ook de zuster was van zijn secretaris. Na de mis zagen ze zich letterlijk belegerd door dames die allen persoonlijk zijn zegen en een woordje van hem verlangden. Dan gaf hij toe aan het aandringen van de aarts priester en aanvaardde het aanbod om, om vier uur in de namiddag, het woord te voeren in de primatiale kerk van Saint-Agricole, waar in 1371 Paus Gregorius XI de publieke cultus en de liturgische dienst van Sint-Jozef had ingesteld.

De zeer ruime kerk werd gevuld met gelovigen "zoals kort voordien met Pasen, wat niet weinig betekent", merkte een krant op.(1) Een andere krant (2) haalde een correspondentie aan uit Avignon waarin te lezen stond: "Wij bewonderden niet enkel de massa van de vrome gelovigen die kwamen toegestroomd om een raad, een zegen en een aandenken af te smeken, maar eveneens de beminnelijke eenvoud, de glimlachende nederigheid en de onthechting van de heilige man, die iedereen ontving en zegende: armen, kleine kinderen en zieken zoals Franciscus van Sales, Vincentius a Paolo en de eerbiedwaardige pastoor van Ars dat zouden gedaan hebben."

En over de conferentie gaf dezelfde krant het volgende relaas: "Voor zijn ontzaglijk groot gehoor kon Don Bosco niet anders doen dan zijn bewondering uiten voor de stad van de pausen die diep katholiek bleef in trouw aan de overleveringen van het verleden. Hij voegde eraan toe dat hij op dat ogenblik de welsprekendheid had willen bezitten van de beroemdste Franse redenaars: Fénelon, Bossuet, Dupanloup. Dan begon hij de geschiedenis te verhalen van de Salesiaanse Oratorio's waarbij hij zich met een bijzondere fijngevoeligheid verontschuldigde omdat hij over zijn eigen persoon moest spreken, niet uit hoogmoed, zei hij, maar enkel om te verhalen wat er gedaan was. Het is niet gemakkelijk te beschrijven welk genoegen men kende bij het luisteren naar zijn woord dat tegelijkertijd zo ongekunsteld, zo apostolisch en zo wonderbaar helder was. Zijn Italiaans accent en soms vreemde wendingen konden niet in het minst zijn toespraak bederven.

In dezelfde kerk ging hij opnieuw de mis celebreren daags nadien, waar ook de dochter van de heer en mevrouw Almaric naar hem kwam luisteren. Toen hij haar daags voordien was gaan opzoeken had hij haar in een uiterst slechte toestand aangetroffen.

(1) Gazette du Midi, 5 april 1883.

(2) Sernaine religieuse de Nice, 22 april 1883.

Aangetast door longtuberculose had ze sinds drie maanden haar bed niet verlaten. De artsen gaven haar ten hoogste nog veertien dagen te leven. Don Bosco beurde haar op en gaf aan de familie het bevel de gebruikelijke noveen te willen doen. Ook beloofde hij voor haar te bidden en zei dat de zieke zou genezen, indien dat Gods wil was. Haar ouders wilden dat zij zelf uitdrukkelijk aan Don Bosco de genezing zou gevraagd hebben, maar het brave meisje van zestien jaar kwam er enkel toe hem te vragen of ze volgende morgen zijn mis zou kunnen bijwonen. Don Bosco gaf haar de verzekering dat ze erheen zou komen. Iedereen in huis maakte zich voor deze ceremonie klaar. 's Avonds zagen ze Don Bosco opnieuw die zijn woorden bevestigde en erbij voegde dat de zieke eveneens de communie zou kunnen ontvangen. Toch raadde hij uit voorzichtigheid aan haar rond drie of vier uur wat voedsel te geven, want daartoe bezat hij de bevoegdheid. Toen het echter omstreeks zeven uur geworden was en het tijd was om weg te gaan, voelde het arme meisje zich niet in staat om op te staan. De anderen begaven zich op weg. In de kerk aangekomen lieten ze dit aan Don Bosco opmerken die prompt antwoordde: Si, si, elle viendra. Het was verrassend! Terwijl Don Bosco deze woorden uitsprak, zei de zieke onverwachts tot haar zuster die haar voortdurend als verpleegster bijstond: Ik geloof dat ik naar de mis zal kunnen gaan. - En inderdaad, ze stond op, ze werd inderhaast aangekleed, daalde de trap af en vertrok met haar zuster in het rijtuig. Bij hun binnenkomen keek iedereen in de kerk verwonderd op. De mis was pas begonnen. De zieke volgde zonder zich te vermoeien het heilig offer, ging te communie en toen ze terug thuis kwam, bleef ze verscheidene uren op, zodat men haar in het rijtuig een wandeling liet doen. De genezing kwam niet, maar de beterschap duurde zolang dat men haar naar het platteland kon brengen. Daar woonde ze op 24 mei met haar familieleden opnieuw de mis bij en ging zonder inspanning te communie in de parochiekerk die op drie kilometer van hun eigendom gelegen was. Ook de vader, notaris te Avignon, die sinds vele jaren zijn Pasen niet meer gehouden had, ging naar de heilige tafel en dit werd aangezien als een tweede genade. Weldra volgde een derde genade. In 1883 werd de plechtigheid van Maria, Hulp der Christenen, wegens liturgische redenen verplaatst naar 5 juni. Welnu, mijnheer en mevrouw kwamen op de gedachte die dag de zieke naar Turijn te brengen. De arts die men hierover geraadpleegd had, verzette zich er hardnekkig tegen. Ze schreven naar Don Bosco en vroegen hem zijn mening. Don Bosco telefoneerde dat zij zonder vrees mochten komen. Ze was vergezeld van haar moeder, haar zuster en haar schoonbroer. Arm meisje! Ze zullen haar niet levend terug naar huis brengen - zei de arts tot een neef van de zieke. Maar de reis verliep zeer goed. Don Bosco ontving ze met grote goedheid en nodigde ze uit op het diner van het feest. Ze deden natuurlijk al hun devoties, namen deel aan het banket te midden van talrijke genodigden en steeds in gezelschap van het jonge meisje. Eindelijk vertrokken ze met zoete hoop in het hart. Maar op 23 mei 1884 riep Maria, Hulp der Christenen, haar vroom kind naar het paradijs. Ze had de laatste heilige sacramenten kunnen ontvangen en was gestorven terwijl ze Don Bosco aanriep: "Indien Don Bosco het verlangde mirakel niet heeft kunnen doen, schreef haar oude zuster vele jaren nadien, (1) heeft hij voor ons toch zeer belangrijke genaden bekomen."

In de sacristie van de parochiekerk was hij blijven staan om een misdienaar in zijn aangezicht te bekijken terwijl hij hem zei: - Jij zult eens priester zijn. - En hij werd priester, het is kanunnik Aurouze.

(1) Verslag van 12 februari 1931.

Toen het uur van vertrek naderde, was het geen gemakkelijke onderneming Don Bosco te onttrekken aan de vloedgolf van mensen die in de saccristie toestroomden.

- Het is een overstroming, zei men hem.

- Een reden te meer om heen te gaan! antwoordde hij.

Er waren twintig minuten nodig om van de kerk naar de pastorie te gaan die op enkele stappen afstand gelegen was. De mensen stonden te wachten op het voorplein, maar hij kwam buiten langs een zijdeur en was per rijtuig vlug aan het station. "Ziedaar welk een groot zedelijk overwicht ook op onze dagen deugd en heiligheid nog uitoefenen op de massa", besluit de reeds aangehaalde correspondent uit Avignon.

Don Bosco trok naar Valence. Geestdriftig werd hij onthaald door de bevolking. Hij was te gast bij de heer du Boys. Op de zesde maart was er veel volk aanwezig bij zijn mis in de kerk van Saint-Apollinaire. Hij hield een korte toespraak 's avonds in de kapel van de dochters van de heilige Drievuldigheid. Na acht uur keerde hij terug naar huis en kwam door een tuin van de kloosterzusters van de heilige Martha, die er een schitterende verlichting hadden geïmproviseerd met Venetiaanse lampionnetjes en hem daar geknield opwachten samen met de meisjes om zijn zegen te ontvangen. Vanuit Valence schreef hij aan graaf Colle: "Niettegenstaande mijn goede wil u te schrijven ben ik er tot heden toe niet in geslaagd dit te doen (...). Ik draag steeds in mij de zoete herinnering aan uw vriendelijk optreden, uw voorkomendheid, de aalmoezen die u mij zo edelmoedig geschonken hebt vooral gedurende de dagen waarop ik de eer en de vertroosting heb gehad met u te Toulon te kunnen doorbrengen. U begrijpt wel, Heer Graaf, de bedoeling van mijn woorden. Ik wens hetzelfde aan Mevrouw de Gravin kenbaar te maken omdat wij haar inderdaad op dit ogenblik de liefdadige moeder van de Salesianen mogen noemen.

Hij trok verder naar Lyon, zijn derde grote pleisterplaats, waar hij wegens een knap geschreven artikel van de krant L'Eclair met spanning door de mensen werd verwacht. We geven hier de aanhef en het slot van dit artikel: "Nog enkele dagen en Lyon zal het geluk hebben Don Bosco te bezitten. Ongetwijfeld zal de zetel van de primaten van Gallië, het centrum van zovele bewonderenswaardige werken met vreugde deze zachte en heilige priester terug zien die men in heel Italië sinds geruime tijd vereert als één van zijn mooiste en edelste glories en die Frankrijk, dat steeds in bewondering staat voor grootse werken en voor mensen die door de Voorzienigheid uitgekozen worden tot werktuigen van haar barmhartigheid, begint lief te hebben en te zegenen (...). Binnen korte tijd zullen de burgers van Lyon de stem horen van de heilige priester, een stem die men niet kan aanhoren, ook wanneer men het niet zou willen, zonder een sterke ontroering te gevoelen. Don Bosco zal over zijn werken spreken met die verheven eenvoud die de betovering uitmaakt van zijn woorden en die de innerlijke vezels van het hart doet trillen. Hij zal een warme oproep richten tot de zo grote en zo bekende edelmoedigheid van de gelovigen van Lyon. Liefdadige zielen, u zult met vreugde deze oproep aanhoren en, wij zijn er zeker van, u zult gelukkig zijn door uw ruime aalmoezen te kunnen bijdragen tot de ondersteuning en de verspreiding van de Salesiaanse werken, die grote werken van offervaardigheid en liefde, die bij uitmuntendheid christelijk en vaderlandslievend zijn.

Aldus zult u aan de brave priester Don Bosco laten zien dat hij steeds in het mooie land van Frankrijk oprechte en waarachtige vrienden zal aantreffen en u zult u verdienstelijk hebben gemaakt tegenover God en het vaderland..."

Hij verbleef tien dagen te Lyon van 6 tot 16 april. Overal waar hij zich begaf, werd hij onthaald op een buitengewone verering. Hij kon niet ergens binnen of buiten gaan zonder dat men met geweld de weg moest bannen, wegens de menigte die hem omringde. Niet allen vergenoegden zich ermee hem te zien. Niet weinigen probeerden hem aan te raken en hem te spreken.

Maar toch was het hem niet vergund te spreken in openbare kerken van de stad. Kardinaal Caverot schonk een overdreven belangrijkheid aan een brief van Mgr. Gastaldi, die, toen hij vernomen had dat Don Bosco naar Frankrijk reisde én het doel ervan kende, hem allerlei zaken geschreven had om hem tegen Don Bosco ongunstig te stemmen. Daarentegen zou de Kardinaal van Parijs, Zijne Eminentie Guibert, die mededelingen in dezelfde trant ontvangen had, er niet zoveel gewetensbezwaren over maken. Hij stelde Don Bosco zelfs in kennis van de brief en toonde er zich verontwaardigd over. Hij maakte het hem mogelijk conferenties te houden in één van de bijzonderste kerken van Parijs.(1)

Ook ditmaal stelde Mgr. Guiol, de broer van de pastoor van Saint-Joseph te Marseille en rector van de katholieke universiteit, zijn gastvrije woning voor hem open. Aanzienlijke personaliteiten deden een beroep op monseigneur en verzochten hem van Don Bosco de gunst te bekomen om hun uitnodiging op een diner te aanvaarden. Talloze anderen stelden het geduld van Don De Barruel op de proef om hen toe te laten op particuliere audiënties.

Op een heuvel van Lyon staat het zeer populaire heiligdom O.-L.-Vrouw van Fourvière. Daar kon Don Bosco in de namiddag van zondag 8 april tot de gelovigen spreken. De kerk en het plein waren propvol mensen. In de pastorie werd hij onder meer opgewacht door de Benedictijn Don Pothier, de befaamde kenner van het gregoriaans en de algemene overste van de Sulpitianen. In de nabijheid van de kerk gaf hij zijn zegen aan een arme bedelares die zo verlamd was dat ze medelijden inboezemde. De uitwerking van zijn zegen kwam niet dadelijk, maar wel toen ze in haar elendige woning teruggekeerd was. Men vernam inderdaad van de Zusters van Liefde dat ze haar krukken weggeworpen had en dat ze opnieuw het gebruik van armen en benen verkregen had.(2)

Op het einde van de dienst moest Don Bosco zich laten zien aan het raam van de rector om van daaruit zijn zegen te schenken, eerder wou de menigte niet weggaan.

Te Fourvière bezocht hij in de voornamiddag van 15 april, het feest van de plechtigheid van Sint-Jozef, de kloosterzusters van het Cenakel. Zij hebben als doel al het nodige te doen om aan dames de gelegenheid te geven tot het volgen van retraites. Hij kwam er omstreeks 11 uur aan. Om aan de communiteit de tijd te laten samen te komen, bracht de overste hem in de ziekenkamer van moeder de Fraix, die zwaar ziek was.

(1) Summarium Positionis super virtutibus, n.3, par. 235-6.

(2) Brief van Don de Barruel aan Graaf Colle, Moulins, 17 april 1883.

Men verwachtte van hem een mirakel, maar hij zegende haar en moedigde haar aan en zei haar dat deze zegen haar zou begeleiden tot aan haar dood. Toen hij uit de kamer van de overste buitenkwam zei hij dat de zieke goed voorbereid was om naar de hemel te gaan. Dan ging hij naar beneden in de zaal waar hij opgewacht werd door al de zusters. Hij richtte een kleine aansporing tot hen dat ze trouw hun regel moesten onderhouden om eens echte heiligen te worden; daarna gaf hij hun zijn zegen. Hij ging ook een bezoek brengen aan een groep retraitanten van wie er één vroeg om voor haar de genezing te bekomen van hardhorigheid. Hij antwoordde haar dat ze vertrouwen moest hebben in de Heilige Maagd en iedere dag vurig tot haar moest bidden tot 15 augustus.

In het huis verbleef de medestichteres van de Congregatie, moeder Thérèse Couderc, van wie de "zaak" te Rome is ingeleid.

Ook zij was ziek en Don Bosco gaf haar zijn zegen.(1) Haar dochters verwachtten er een miraculeuze uitwerking van. Maar toen 'de heilige kloosterzuster over dit bezoek sprak zei ze: Na zijn bezoek was ik meer vermoeid dan voor zijn bezoek. Ik had geen genezing gevraagd, maar tot de Heer het verzoek gericht dat Hij mij al de genaden zou verlenen die verbonden waren aan de zegen van deze heilige man. O! hij is zeker een heilige - antwoordde zij met volle overtuiging. Toen de overste over deze ontmoeting schreef, merkte zij op: "Er was niets verrukkelijker dan het zien van deze twee heiligen die wederkerig vroegen voor elkaar te bidden."

Voor dinsdag was zijn mis aangekondigd in de kerk van de H. Franciscus van Sales. Er was, zoals altijd, een grote toeloop. Om niet door het gedrang verpletterd te worden, diende men de deur van de sacristie te versperren.

Voor de elfde had hij een vriendelijke en dringende uitnodiging aanvaard om te gaan dineren in het vakantieverblijf van de seminaristen, die ongeveer tweehonderd in aantal samen met hun oversten en verscheidene andere aanzienlijke personen daar verenigd waren. Wat al hartelijkheid vanwege de rector, de professoren en de seminaristen! Ze dineerden allen samen in een ruime zaal.

Omdat men er hem met aandrang toe verzocht had, richtte hij bij het nagerecht, tot de leerlingen van het heiligdom enkele woorden van raad en van aanmoediging. Met religieuze aandacht werden zijn woorden beluisterd en op een geestdriftig applaus onthaald.

Er bestond te Lyon een Patronage van Notre-Dame de la Guillotière, waarin ijverige priesters en leken, die zich lieten bezielen door het Salesiaans programma, sinds verscheidene maanden werkzaam waren om er een nieuw werk vaste voet te laten krijgen onder de benaming van Oeuvre des ateliers d'apprentissage. De promotors hiervan dachten dat een bezoek vanwege Don Bosco een hoge eer zou zijn van hun onderneming. Don Bosco kon er zich niet aan onttrekken heel zijn sympathie te tonen voor een instelling die zo goed aan zijn eigen zending beantwoordde.

Abbé Boisard, die de gedachte van deze stichting had opgevat en die directeur was van het Patronage, had, alvorens de hand aan het werk te slaan, in 1882 een maand in het Oratorio doorgebracht.

(1) Terwijl wij de drukproeven verbeteren 12 mei 1935, wordt te Rome lezing gegeven van het decreet over de heldhaftigheid van haar deugden.

Hij wilde Salesiaan worden, maar op raad van Don Bosco zelf, was hij teruggekeerd naar zijn vaderland om het op eigen houtje aan te vatten. Hij was een uiterst nauwgezette geest en kon zich geen vakschool voorstellen zonder al de perfecties van de hedendaagse techniek, terwijl Don Bosco ervan hield iets te beginnen met de middelen waarover hij beschikte om nadien stap voor stap zijn werken tot de verlangde volmaaktheid op te voeren.- Ik heb uw werkhuizen bezocht, had hij de eerste dagen aan Don Bosco gezegd, maar het schijnt me toe dat ze technisch wat tekort schieten. U hebt gelijk, antwoordde hem Don Bosco. Gelieve echter te noteren dat wij geen externen onder de arbeiders hebben en dat onze medebroeders nog niet helemaal hun vorming hebben gehad. U kunt het beter doen en dient het dan te Lyon te proberen. De brave priester probeerde het, maar zijn werkhuizen bleven stabiel terwijl die van Don Bosco aan kracht wonden en hij de ene vooruitgang na de andere tot stand bracht. Don Bosco stelde de volmaaktheid op het punt van aankomst, terwijl de andere ze reeds bij het vertrekpunt wou hebben.

Twee zaken hadden hem echter getroffen bij zijn bezoek aan het Oratorio, namelijk, het beoefenen van de preventieve methode en de geest van vroomheid. Hij keerde er verlicht en aangemoedigd van terug zodat hij op 15 oktober daaropvolgend het eerste werkhuis kon openen met twaalf vakleerlingen. Bij de publieke ontvangst van Don Bosco verhaalde hij de geschiedenis van zijn recente stichting en besloot daarbij: - Wij zijn amper aan het begin, maar het werk zal groeien omdat ik te Turijn een werk met dezelfde organisatie en hetzelfde karakter in volle bloei heb gezien. Als eenvoudige leerling heb ik u gezegd wat dit werk van Lyon is. Wat het dient te zijn en wat het zal zijn met Gods genade en door de gunst van de mensen van Lyon, zal ons nu de meester aanleren.

Dans un langage pittoresque (1) en zoals een nog levende getuige zegt, en méchant petit français, spoorde Don Bosco allen aan bij te dragen tot de ontwikkeling van een werk dat hij beschouwde als op een zekere manier onder zijn bescherming gesteld. Hij ontwikkelde nadien twee gedachten: de ene van religieuze aard, namelijk dat de kinderen Gods vreugde zijn en de andere van sociale aard dat, wanneer de jeugd slecht is, ook de maatschappij slecht zal zijn. Uit deze beide beginselen trok hij de praktische besluiten en vroeg: - Weet u waar de redding van de maatschappij ligt? - En na een korte pauze ging hij verder: - De redding van de maatschappij, mijne heren, bevindt zich in uw zakken. Deze kinderen die door het Patronage bijeengebracht worden en de kinderen die onderhouden worden door het Oeuvre des Ateliers verwachten bijstand van u. Indien u zich thans achteruit trekt, indien u toelaat dat deze jongens het slachtoffer worden van communistische theorieën, dan zullen ze u de weldaden die u hun nu weigert, eens komen vragen, niet meer met de hoed in de hand, maar door het mes op de keel te zetten. Dan zullen ze misschien samen met uw goederen ook uw leven ontnemen.

(1) Echo du Fourvière, 12 april 1883.

Zijn laatste woorden waren: - De liefdadigheid van de mensen van Lyon die zich uitstrekt tot de werken van Turijn zal ook de werken van Lyon niet vergeten. Ik zou hier willen vertrekken met de hoop dat een werk dat zo goed gestart is, nog veel vorderingen mag maken. Moge het nooit de hulp van brave mensen noch Gods zegen ontberen. In een korte samenspraak met een journalist verklaarde hij wie hij bedoelde wanneer hij het over brave mensen had: - Dit zijn werken, zei hij, die niet alleen de katholieken viribus unitis dienen te steunen maar ook al de mensen die de zedelijke gaafheid van de kinderen ter harte nemen. Het is noodzakelijk dat de humanisten er zich niet minder dan de christenen zouden voor interesseren. Het is het enige middel om aan de maatschappij een betere toekomst voor te bereiden.

Het was niet gemakkelijk geweest de kardinaal-aartsbisschop de machtiging voor deze bijeenkomst te ontrukken. - Het zal enkel maar voor u zijn - had bij wat ironisch gezegd, in de overtuiging dat Don Bosco en zijn helpers de lakens alleen naar zich toe trokken. Uiteindelijk dan had hij toegegeven aan de dringende verzoeken, waarbij hij liet beloven dat ze Don Bosco enkel zouden laten spreken ten gunste van zijn werk. Don Bosco sprak inderdaad in krachtige bewoordingen tot de aanwezigen over de behoeften van het instituut en ging zelfs zover dat hij zei: - Indien u dit werk niet steunt, dan zult u er de straf voor te dragen hebben. Werken als dit zijn noodzakelijk voor het evenwicht van de maatschappij. - De geldinzameling bracht 850 frank en die som ging naar het beheer.

Toen onlangs de heer Boisard, thans kanunnik, ondervraagd werd over de indruk die Don Bosco hem nagelaten had, antwoordde hij: - Twee indrukken, één van goedheid en eenvoud, één andere van een onverstoorbare kalmte. Nooit gaf hij er blijk van dat hij haast had. Gedurende de maand die ik te Turijn heb doorgebracht, zag ik altijd een uiterst kalme man die de zaken zeer grondig aanpakt en zo met de mensen omgaat alsof er niemand anders bestaat dan de mensen met wie hij spreekt. Meer dan al het andere was er één zaak die hem te Lyon bezighield en deze was: hij verlangde er naar zijn missies te kunnen voorstellen voor de centrale raad van "De verspreiding van het geloof" en van de "De Heilige Kindsheid." Toen hij audiëntie verkreeg, liet hij de heren van de raad de dringende noodzaak aanvoelen om hulp naar de missies van Patagonië te sturen. Deze missies hadden die hulp absoluut nodig voor hun leefbaarheid. Zo het vrome werk hem niet ter hulp kwam, dan kwam hij zeker in grote moeilijkheden. En om dus niet verplicht te zijn zich van dit evangelische veld terug te trekken moest hij zijn toevlucht nemen tot een of ander noodmiddel. Hij wilde, het koste wat het wil, toch vooruitgaan. Hij had er daarom aan gedacht in Frankrijk centra te stichten om met dit doel aalmoezen in te zamelen. Hij had er echter nog niet toe besloten omdat hij op die manier tweestrijd zou doen ontstaan, wat hem zeer vervelend leek. Men moest inderdaad inzien dat één enkel centrum voor hulp aan de buitenlandse missies, passend en nuttig was. Het werk van Lyon was te eerbiedwaardig en te weldadig om er iets tegenover te stellen. Zo zou men misschien een deel van de giften onttrekken. Wanneer nochtans het werk zich niet haastte om hem ter hulp te komen, wat kon hij dan anders doen dan commissies oprichten in Frankrijk, in Italië en elders om hulpmiddelen te vinden? Het ging hier om zijn eer als hoofd van een kloostercongregatie en de eer van de paus die hem deze missies had willen toevertrouwen.

Maar vooral ging het om het heil van de zielen die op dit ogenblik geen bijstand van anderen konden ontvangen. Hij wou echter niet overhaastig te werk gaan bij het nemen van besluiten. Hij wou de zaken laten rijpen, hij zou nog wat wachten. Wanneer hij genoodzaakt werd tot deze laatste noodmaatregel, dan zou hij zeker aan het publiek niet laten weten of het werk hem al dan niet geholpen had. Maar hij zou genoodzaakt worden aan iedereen te melden dat hij buiten zijn eigen middelen geen andere middelen bezat om vooruit te komen en die eigen middelen waren gering, onvoldoende, al uitgeput door zovele verschillende andere werken. De raad van Lyon diende dus te overwegen wat hij moest doen om ook aan zijn missies een adequaat aandeel van de aalmoezen te verlenen. Tenslotte had de missie van Patagonië dezelfde rechten op de evangelische liefdadigheid als alle andere missies. De hele raad keurde de redenering van Don Bosco goed en nam het besluit de zaak ernstig onder ogen te nemen.

Ook op een andere vergadering te Lyon voerde Don Bosco het woord. In zijn gesprekken met de eerbiedwaardige Mgr. Desgrands, de voorzitter van de geografische verenging, stond deze stom van verbazing toen hij hem met zoveel zekerheid en met zovele bijzonderheden over Patagonië hoorde spreken. Daarom stelde hij hem voor dezelfde uiteenzetting te herhalen voor de leden van de vereniging op een van de eerstvolgende zittingen. Niettegenstaande het Don Bosco moeilijk viel deze zaken in het Frans uiteen te zetten, aanvaardde hij toch de uitnodiging, Voor zijn conferentie werd zaterdag 14 april vastgesteld. De naam van de "eerbiedwaardige weldoener" (1) en de nieuwsgierigheid om te horen wat hij zou te zeggen hebben over een streek die nog in geheimzinnigheden gehuld was, (2) trokken een groot aantal leden en leergierigen aan. Het werd geen conferentie, zei de pers, maar een causerie, een samenspraak, origineel, lieflijk, geestig en leerrijk. Zijn optreden dat tegelijkertijd ernstig, fijn en feestelijk was, gaf aan deze zitting een uiterst sympathieke stempel. Allen hadden voor zich een geografische kaart van Patagonië liggen en Don Bosco beschreef nauwkeurig de fauna, de flora, de geologie, de mijnen, de meren, de rivieren en de inwoners, tot verbazing van de toehoorders die nu eens hun ogen op de kaart gericht hielden en dan weer hun blik oprichtten om hem verstomd aan te kijken. Toen hij zijn uiteenzetting beëindigd had, vroegen ze hem waar hij al die mooie berichten opgevist had. Hij beperkte er zich toe te antwoorden dat alles wat hij gezegd had de zuivere waarheid was. We geloven dat de vereniging de bevestigingen van Don Bosco heeft willen controleren, vermits ze, zoals we zullen zien, gewacht heeft tot het jaar 1886 om een bewijs te geven dat zij overtuigd was dat hij niet zijn fantasie had laten spelen. Het bewijs hiervan is dat men hem een gouden medaille, speciaal voor hem geslagen, toekende met als motivering dat hij zich zeer verdienstelijk had gemaakt voor de geografische vereniging, zoals we wel te zijner tijd zullen verhalen.

Over persoonlijke ontmoetingen blijven ons slechts schaarse en onvolledige berichten over. Hij bezocht een adellijke familie en toen hij op het punt stond afscheid te nemen, verzocht de dame hem haar dienstmeisje te willen zegenen, dat achttien jaar oud was en dat zij uit een weeshuis had gehaald.

(1) Echo de Fourvière, 5 mei 1883.

(2) Eclair, 21 april 1883.

- Het arme kind heeft het wel nodig, riep haar meesteres uit. Ze is een wees.

- Ik zal voor uw ongelukkige moeder bidden, zei Don Bosco, na haar te hebben gezegd.

- Haar moeder?... Maar dan ben je geen wees, zoals je zegt? vroeg haar de dame op de man af.

Zodanig in het nauw gedreven, bekende het meisje dat haar moeder nog leefde, maar dat de zaak geheim werd gehouden, omdat ze ongelukkig haar kinderen verlaten had om een slecht leven te leiden.(1)

Onder de medewerkers van Lyon blonk graaf de Jouffrey uit door zijn genegenheid voor Don Bosco. We weten niet wanneer en hoe hij op vertrouwelijke voet geraakte met Don Bosco. Zeker is het dat Don Bosco hem al in 1883 mon ami Gustave noemde. Gedurende de tien dagen dat hij daar verbleef stelde de graaf een gesloten rijtuig en een koetsier te zijner beschikking, die hem op ieder uur van de dag ging halen om hem te brengen waar hij maar wou. Op een morgen ging hij de mis celebreren op het graf van Saint-Potin, bisschop van Lyon en hoofd van de zogenoemde martelaars van Lyon. Langs de kronkelende weg van de heuvel stroomde veel volk rond het rijtuig samen zodat men maar moeilijk vooruit kwam. Don Bosco keerde zich naar links en naar rechts, luisterde, antwoordde, zegende, maar op die manier ging het als een slakkengang vooruit. De koetsier, die niet het geduld van Don Bosco bezat, riep opeens deze verwensing uit die befaamd gebleven is: - Men kan beter een duivel wegbrengen dan een heilige vervoeren!

Rijtuig en paard die Don Bosco vervoerd hadden, mochten geen glorie-loos einde kennen. Het dier liet men sterven van ouderdom en het genoot de eer begraven te worden op een bezitting van de graaf. Het voertuig echter bestaat nog altijd en wordt bewaard als een kostbaar aandenken. Het wordt getoond aan allen die in het gastvrije huis binnentreden.(2)

De moeder van de heer Jouffrey was ziek en toch vroeg ze nooit aan Don Bosco dat ze zou genezen. Ze offerde haar lijden op aan de Heer voor de redding van de zielen en het scheen alsof de Madonna haar wou verhoren haar niet van de kwaal te bevrijden om zodoende meer te kunnen uitboeten. Dit blijkt uit een mooie brief die Don Bosco haar de volgende dag stuurde door middel van haar Gustaaf, die hem te Turijn was komen opzoeken en gedurende enkele dagen dienst verricht had in de wachtkamer.

Abbé Gourgont, pastoor van Saint-François vergezelde Don Bosco bij een bezoek aan een dame die zwaar ziek was. Haar verlies zou des te pijnlijker geweest zijn omdat ze drie zoontjes als weesjes zou nalaten. Toen hij in de kamer van de zieke kwam, zei hij: - Deze ziekte is niet dodelijk.- Dan schonk hij haar zijn zegen en beval haar iedere dag het Salve Regina te willen bidden tot 15 augustus. Welnu, juist in die tijd verklaarden de artsen dat ze buiten gevaar was. Toen hij vertrok, trof hij de hele familie en verwanten in het voorportaal van de herenwoning aan om zijn zegen te ontvangen.

(1) d'Espiney, Don Bosco (11de uitgave).

(2) Bulletin Salésien augustus-september 1932.

Twee voedsters droegen elk een kindje op hun arm, onder wie één, dat André heette, een kleinkind van de zieke, ternauwernood vijf maanden oud. Toen Don Bosco zich op de drempel van de deur bevond, gereed om naar buiten te gaan, keerde hij zich om en terwijl hij naar de kleuter wees, zei hij: - Hij zal een grote dienaar van God en van de kerk zijn. - Hij is thans Mgr. André Jullien van de Sulpitianen, auditeur bij de Rota te Rome en raadsman van verscheidene Romeinse congregaties. Toen Don Bosco eens mis ging lezen in, we weten niet welk kerkje, had hij er een ontmoeting, die hem een tafereel terug in de geest riep van voor enkele jaren te Cannes. Bij het binnenkomen in de sacristie kwam hij een vrolijk jongetje tegen gekleed als misdienaar en die hem scheen te kennen.

- Wie ben je? vroeg hij hem.

- Je suis votre petit Jean.

- Mais quel Jean?

- Votre Jean, Jean Courtois. Herinnert u zich de tijd niet meer toen ze me ziek naar het station van Cannes droegen?

- Ah! nu herinner ik het mij.

Weldra verschenen ook zijn vader en zijn moeder. Zij waren gekomen om hem hun hulde te brengen. Ze weenden van aandoening.

In een jaar dat hij te Nice verbleef hadden de ouders van dit kind hem meermaals geschreven dat hij naar Cannes moest komen om hun zoon te bezoeken want sinds lang lag hij in bed en kon geen stap verzetten. Maar toen antwoordde Don Bosco dat hij niet naar Cannes kon komen. Maar zij gaven zich niet gewonnen. Toen ze ingelicht waren over dag en uur waarop hij zou voorbij rijden, namen ze vier personen en lieten de jongen op zijn bedje tot aan het station dragen en gingen met hem mee. Hier hadden ze een woordenwisseling met de stationschef die ze niet wou laten doorgaan, maar eindelijk mocht het bed gebracht worden tot op een meter van het spoor.

De trein was nog maar pas aangekomen of ze liepen van de ene coupé naar de andere en vroegen dan: - Is Don Bosco hier? Is Don Bosco hier? - Don Bosco, die hiervan niets wist en ingetogen in een hoekje zat, hoorde plots zijn naam roepen en zei, terwijl hij aan het raam kwam: - Ja, ik ben hier, Don Bosco!

- Oh, beste pater, u moet absoluut een ogenblik uitstappen.

- Maar ik heb een reisbiljet tot Marseille en ik mag niet uitstappen.

- Maar een ogenblikje! Herinnert u zich mijn zoon niet meer over wie ik u te Nice geschreven heb? Kom en zegen hem.

Kortom, ze brachten hem tot bij de zieke. Hij wist niet wat doen. Na een ogenblik aarzelen kwam hij tot bij het bedje en vroeg hij aan de jongen: - Wie ben jij? Hoe heet jij?

- Je suis Jean. Benissez-moi, mon Père, antwoordde hij met zwakke stem. Don Bosco maakte het kruisteken, bad met hem een gebed en gaf hem zijn zegen. Ondertussen stond de trein op het punt te vertrekken.

- Donnez-moi quelque conseil, vroeg het kind.

En Don Bosco antwoordde: Wat doe jij hier? Wat een schande je aldus te laten dragen! Sta op!

Terwijl hij deze laatste woorden uitsprak, haastte hij zich om zijn plaats terug te gaan bezetten want de trein floot al. Alvorens zich neer te zetten, zag hij dat het jongetje acht of tien stappen deed om hem te

begroeten en dan zag hij niets meer. Hij zag hem eerst terug in die saccristie van Lyon.

De jongen was genezen en bleef dat. Op 10 december 1885 ontving Don Bosco een brief waarin, onder meer, een jongetje, genaamd Jean Courtois van Cannes, zich aan zijn gebeden aanbeval. Bij deze omstandigheden herinnerde Don Bosco zich de episode en vertelde ze aan Don Lemoyne, die ze altijd onthouden heeft.

Sommige bijzonderheden, vooral de bezieling die de tegenwoordigheid van Don Bosco te Lyon opwekte bij hen die tot hem naderden, vernemen wij uit brieven die men hem in die dagen of na zijn vertrek schreef. Enkele brieven zijn bewaard gebleven. Vele brieven zijn verloren gegaan. Ziehier wat wij uit deze brieven konden aantekenen.

Graaf de Montravel redetwist met zijn secretaris om te worden toegelaten bij Don Bosco met de zekerheid dat hij de bric ou de brac er zal toe komen van hem een zegen te ontfutselen die zijn kleindochter zal genezen. Mevrouw Crozier, die op 10 april Don Bosco op een diner in haar huis heeft gehad, was er vier dagen nadien nog verrukt over. Ze vreesde ervoor dat ze hem voor zijn vertrek uit Lyon niet meer zou terugzien. Daarom stelde ze hem zeven van haar intenties voor waarvoor zij zou willen dat hij bad. Hierbij haalde ze dan allerlei herinneringen op. Op 14 april had Don Bosco de mis gecelebreerd bij zekere kloosterzusters. De echtgenoten Paturle hadden hun dochter die aan rachitis leed hierheen gebracht. Het meisje had uit zijn handen de heilige communie ontvangen, maar kreeg niet de kans zich aan Don Bosco voor te stellen, wat ze nochtans vurig verlangd had. Daags nadien dien smeekten ze hem, de Heer de gezondheid voor hun dochter te vragen alsook een betere gang van zaken in hun handel.

Mevrouw De Guestu had hem door bemiddeling van Mgr. Guiol voor een diner uitgenodigd en nu vreest ze ervoor dat hij niet zal komen. Daarom vraagt ze hem rechtstreeks, aan haar familie een zo grote troost te willen verlenen. Sinds verscheidene dagen bidt ze ervoor tot God als voor een uitzonderlijke gunst.

De overste van de kloosterzusters van Sint-Jozef van Cluny, die haar vurige wens om hem te Lyon te zien niet vervuld zag, schrijft hem vanuit Parijs. Zij beveelt haar medezusters en kostschoolleerlingen aan en vertrouwt hem toe dat beiden haar veel last veroorzaken. Bovendien heeft ze in haar huis een kloosterlinge die zwaar ziek is. Haar verlies zou werkelijk een zware schade betekenen. Don Bosco gelieve haar aan de Heer aan te bevelen en tegelijkertijd voor haar en voor allen de genade af te smeken dat ze trouw zouden beantwoorden aan de gave van hun roeping. Van het begin tot het einde wordt de brief bezield door het grootste vertrouwen op de heiligheid van Don Bosco.

Mensen uit het volk en aristocraten ontmoet men door elkaar in deze briefwisseling. Zo is er een dame Goudin die hem een gift schenkt van zesendertig frank, de vrucht van een collecte, en die er zich over verheugt dat zij hem te Lyon geschreven heeft en dat zij van hem een antwoord ontvangen heeft. Dan is er de graaf de Montessus die het boek gelezen heeft van d'Espiney en hem zijn overtuiging uitdrukt dat God juist door naar Frankrijk de grote opvoeder van de moderne jeugd te zenden aan de Franse familievaarders een bewijs heeft willen geven dat ondanks de oor-

log die tegen de christelijke school werd ingezet, Hij hen niet verlaat. Een dame Dupont, getuige van de genezingen die bekomen werden door de gebeden van Don Bosco te Lyon beveelt hem vol geloof één van haar nietjes aan opdat zij zou kunnen gaan. En we zullen niet nalaten de brief te vermelden van een oude kamenierster die hem op 23 april schreef: "Ik ben maar een arme dienstmeid, al 79 jaar oud en ik ben nog steeds in dienst. Toch voel ik mij zo onder de indruk van uw werken en van het goed dat u verricht, dat ik verzoek, Pater, honderd frank van mijn spaargeld te willen aanvaarden. Ter vergelding vraag ik u voor mij te willen bidden, opdat de Heer mij de genade van een goede dood zou verlenen. Ik beveel u ook mijn familie aan, want ik heb tien neven die wees zijn."

Toen de dag van de afreis gekomen was, schreef Don Bosco aan Don Albera:

" Beste Don Albera,
" We vertrekken naar Parijs, maar we blijven een dag stilhouden te Moulins.
" Je zult van de heer Diuros van Avignon 5.000 frank ontvangen waarvan de helft voor jou en de andere helft voor Saint-Isidore of Saint-Cyr is.
" Zie hier ons adres te Parijs: Gravin de Combaut, avenue de Messine, 34.
" Ga voort met bidden. De zaken gaan goed. Groet en bedank vrienden en weldoeners. Moge God jullie allen zegenen.
"
" Lyon, 16 april 1883.
" je toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.
" P.S. Wanneer je dit morgen ontvangt, deel het dan dadelijk mee
" onderrichting.

Te Moulins diende als mijn hij niet lang stil te houden, maar toch deelde hij nogmaals nieuws mee aan graaf Colle en beloofde hem dat zijn secretaris hem meer nieuws zou geven.

Op die enkele uren vond hij ook nog de tijd om zijn opwachting te gaan maken bij de bisschop Mgr. de Dreux Brézé. Toen hij zich dan aan het bisschoppelijk paleis aanbod, in zijn sobere kledij en met zijn weinig correct Frans, wekte hij het wantrouwen op van de portier die hem liet weten dat dit nog niet het uur was waarop de bisschop ontving. Hij zei dat hij strenge orders had gekregen betreffende audiënties. Het was dus onnodig dat hij zou aandringen om hem te zien. De bisschop had streng aristocratische gewoonten die heel goed met zijn afkomst overeenstemden. De zachtheid echter en de nederigheid van Don Bosco bij het herhalen van zijn aanvraag brachten de portier ertoe het te beproeven, maar de secretaris van monseigneur was nog onverbiddelijker en weigerde de boodschap

over te brengen. Toen hij niettemin van de portier de beschrijving gehoord had van de vreemde priester, zei hij dat men hem naar het kantoor moest brengen.

De jonge secretaris werd dadelijk getroffen door de heiligheid die Don Bosco uitstraalde. Toen hij hem dan zijn gebrekkig Frans hoorde, voelde hij dat hij daar voor zich een geestelijke had die zeldzaam goed was. - Welnu, zei hij, het is iets dat mij moeite kost en toch zal ik bij monseigneur gaan om hem te vragen of hij u wil ontvangen.

Een beetje bevend ging hij naar de kamer van de prelaat. Op dat ogenblik bemerkte hij dat hij iets vergeten had. Verstrooid door de indruk die hij van hem had opgedaan, had hij aan de onbekende niet gevraagd wie of wat hij was. Pas had hij horen antwoorden "Don Bosco" of hij viel op zijn knieën en verzocht hem te willen zegenen.

Hij dankte de hemel voor dergelijke ontmoeting die hij als een hoge gunst beschouwde.

- Monseigneur, antwoordde hij dadelijk, zal heel verheugd zijn u te ontvangen. Wacht een ogenblik, ik ga hem verwittigen. Voor u bestaat geen uur voor een audiëntie, daar sta ik borg voor.

En inderdaad, bij zijn naam, zei de bisschop direct tot zijn secretaris: - Oh! laat hem dadelijk naar boven komen.

Wat er zich afspeelde tussen monseigneur en Don Bosco, kan niemand zeggen. Maar de secretaris die zelfs op hoge leeftijd zo graag het verhaal van deze ontvangst buiten de dienstregeling herhaalde, voegde er gewoonlijk bij dat de bisschop zeer onder de indruk was geweest en er met levendige voldoening over sprak, omdat hij oordeelde dat het voor hem een groot geluk was geweest enkele ogenblikken een persoon bij hem te hebben gehad die iedereen als een heilige aanzag.

Vanuit Moulins ging Don Bosco, na een kort verblijf, naar Turlon-sur-Allier, een dorpje uit de omgeving, waar hij zich naar het kasteel begaf dat toen bewoond werd door gravin de Riberolles en door haar dochter markiezin de Poterat, weduwe gebleven na haar recent huwelijk. De twee rijke en liefdadige dames, bewonderaars en weldoensters van Don Bosco, verwachtten hem als een troostende engel in hun huiselijke rouw. Mevrouw de markiezin de Poterat leed trouwens aan een gebrek dat al heel haar leven duurde.⁽¹⁾ Hij bleef er tot 18 april en celebreerde er de mis in de privé-kapel van het kasteel. Het altaar waarop hij het goddelijke sacrificie opdroeg werd door de huidige eigenaar, de heer d'Alès, een broer van de geleerde Jezuïet die deze naam draagt, aan het klooster van de Karmelitessen van Moulins geschonken, die het in hun kapel plaatsten en het toewijdde aan Sint-Teresia van het Kindje Jezus.

(1) Ze was de schoonzuster van Mgr. de Poterat, vroeger directeur van het werk Oeuvre de jeunesse te Orléans en nadien de opvolger van Mgr. de Ségur als voorzitter van de Union des Oeuvres Catholiques, een soort verbond dat een voorloper was van de huidige katholieke actie. In 1882 had zij 20.000 frank gestuurd voor de kerk van het Heilig Hart (archief van het inspectiehuis van Rome).

Ze beschouwden het als een waardevol aandenken van Don Bosco.(1)

(1) Deze secretaris was kanunnik Nény, gestorven als vicaris-generaal van het diocees. Zijn vriend, abbé Giraud, thans deken van het kapittel van de kathedraal, ontving van hem deze berichten en heeft ze ons meegedeeld door de bemiddeling van mademoiselle de Rancourt van Mont-luçon (Moulins, 18 oktober 1933).

H O O F D S T U K I I I

DE DOOD VAN MGR. GASTALDI -
TERUGBLIK

Op 25 maart 1883, op de dag van het alleluia, veranderden de klokken van Turijn onverwachts hun blij paasconcert in doodsgelui. Die morgen hadden in de dom clerus en volk op de aartsbisschop zitten wachten voor de pontificale mis, maar een bewogen stem was van af het altaar de rouwmare komen melden: - Monseigneur is dood.

Gedurende de goede week had monseigneur al de heilige diensten in de kathedraal verricht. Op zaterdagavond was hij, wie weet door welk geheimzinnig voorgevoel gewaarschuwd, gaan afscheid nemen van de Madonna van Turijn in het heiligdom van de Consolata.

Toen hij in het rijtuig stapte, had hij gezegd: - Laten we een bezoek brengen aan onze lieve Moeder en ons onder haar mantel plaatsen. Onder de mantel van Maria is het troostend te leven en te sterven. - Toen hij daar een half uur in gebed had vertoefd, ging hij naar buiten omdat hij zich onpasselijk voelde worden. Dat was het symptoom van zijn naderend einde.

Op paasmorgen hadden zijn secretarissen die hem naar de metropool dienden te vergezellen, bemerkt dat hij langer dan gebruikelijk wachtte om zijn deur te openen. Ze kwamen langs een andere ingang in zijn kamer binnen en vonden hem uitgestrekt op de grond in doodstrijd. Kanunnik Chiuso diende hem dadelijk het heilig oliesel toe. Weinige tijd nadien verklaarde de arts het geval voor hopeloos. Ondertussen was zijn gewone biechtvader, pater Carpignano, overste van de paters van Sint-Philippus Neri gekomen. Hij bad de gebeden van de stervenden en gaf hem de pauselijke zegen. Omstreeks tien uur blies monseigneur zijn laatste adem uit.

Het stoffelijke overschot van de overledene werd opgebaard in de kerk van het aartsbisschoppelijke paleis waar het bezocht werd door een grote menigte gelovigen. 's Woensdags daarna werd het met prachtige begrafenisplechtigheden naar zijn laatste verblijfplaats begeleid. Heel de pers van de stad van iedere kleur kwam eerbiedig neerbuigen voor zijn kist.

Mgr. Gastaldi was in hetzelfde jaar als Don Bosco geboren. Zijn vader was een rechtsgeleerde. Begaafd met een goed verstand en geheugen was hij steeds de eerste onder zijn medeleerlingen. Hij koos de geestelijke

staat en verkreeg 21 jaar oud de graad van theoloog aan de koninklijke universiteit van Turijn. Toen hij 23 was werd hij aan de theologische faculteit verbonden. Van dan af hield hij zich bij voorkeur bezig met de studie van het Hebreeuws, het doceren van moraaltheologie en het verdiepen van de kennis van de wijsbegeerte van Rosmini. In 1841 liet hij in de pers een verdediging van de leerstelsels van Antonio Rosmini verschijnen tegen een pseudo-Eusebio Cristiano, die deze leer hevig bestreden had. In 1845 en 1846 publiceerde hij twee theologische werken van andere auteurs, namelijk, het laatste boekdeel van de moraaltheologie van Dettori en het compendium van de moraaltheologie van Alasia, met als aantekeningen zijn verwijzingen naar het burgerlijke wetboek van Alberto.(1)

Tot kanunnik benoemd van de collegiale kerk van de Allerheiligste Drievuldigheid in de tijd van de woelingen van het jaar 1848, stichtte hij Il Conciliatore, een clerico-liberaal tijdschrift waarin hij vurig de gedachten verdedigde die ontwikkeld werden door de man van Rovereto in de Cinque Piaghe (vijf plagen), vooraleer het boek op de index geplaatst werd.(2) In 1850 werd hij lid van het Rosminiaans Instituut van de Liefde en na enkele maanden noviciaat te Stresa waar hij goed Engels leerde, werd hij naar Engeland gezonden als missionaris en professor in de theologie in de colleges van de Congregatie.

Van de Britse eilanden keerde hij in 1862 terug naar Turijn, verliet het Instituut van de Liefde en nam het ambt op zich van kanunnik te S. Lorenzo. Daar kreeg hij dan weer het ambt van predikant, waarvoor hij zeer gezocht werd. Van die tijd dateren de vier werkjes die door hem geschreven werden op raad van Don Bosco, die ze liet verschijnen in de reeks van de Letture Cattoliche. Het waren een leven van de pastoor van Ars, een levensbeschrijving van de theoloog Vola van Turijn, historische herinneringen aan de martelaars van Turijn die tot het Thebaanse legioen behoorden en een volksboekje over de macht van de Paus.

In het consistorie van 27 maart 1867 stelde Pius IX hem aan tot bisschop van Saluzzo. Gedurende de vier jaar dat hij dit diocees bestuurde, preekte hij zeer veel, bezocht hij al de parochies, organiseerde hij liefdadige instellingen en zorgde hij persoonlijk voor de vorming van de jonge geestelijken. Hoe hij zich in 1870 op aansporen van Don Bosco op het Vaticaanse Concilie onderscheidde, wordt uitvoerig beschreven in het negende boekdeel van Don Lemoyne.

In 1871 werd hij de opvolger van Mgr. Riccardi di Netro op de zetel van Sint-Maximinus. Hij nam er bezit van op 26 november. Hier werd zijn werkzaamheid zeer groot. Op de eerste plaats dacht hij aan de tucht en de ontwikkeling van de clerus en de opvoeding en het onderricht van de seminaristen. Hij hield drie diocesane synodes. Hij was een onvermoeibare voorvechter van Gods woord.

(1) Dettori uit Sardinië (1773-1836) had zijn leerstoel aan de universiteit van Turijn verloren wegens de polemieken verwekt door zijn meningen over het probabilisme. Hij had een besliste voorkeur voor de jansenistische en gallscaanse stellingen. Ook Alasia die toen de beste was, behoorde tot de rigoristische school.

(2) Cfr. Boekdeel XV, blz. 230.

Zijn herderlijke brieven, stevig door hun inhoud en elegant van vorm worden ook nu nog met nut gelezen. Het volk bewonderde zijn brandende en onbaatzuchtige ijver en beweende oprecht zijn schielijke dood.

Don Bosco, van zijn dood op de hoogte gebracht, schreef vanuit Parijs dat men in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, een plechtige lijkdienst moest houden, waarop alle verwanten uitgenodigd werden. Van dezen kwamen er maar weinigen. Er ontbrak zelfs gravin Mazé, een nicht van de aartsbisschop, die toch steeds aan Don Bosco verknocht gebleven is. Het schijnt dat ze dachten dat de Salesianen de dood van Monseigneur als hun triomf beschouwden of misschien kwalijk verdroegen dat anderen aldus daarover oordeelden. De waarheid is dat de Salesianen de grootste reserve in acht namen. We vinden hiervan eveneens een bewijs is La Stella Consolatrice die in het nummer van 7 april een uitvoerig overlijdensbericht liet verschijnen, waarvan de drukproeven door de directie aan Don Bonetti waren overhandigd opdat hij het naar zijn mening zou nazien en wijzigen, maar er kwamen van zijnentwege geen schijn van kritiek.

Na deze biografische verwijzingen zullen de lezers die ons tot nu toe gevolgd hebben en die de oorsprong van het geschil tussen Mgr. Gastaldi en Don Bosco, dat tien jaar geduurd heeft, niet kennen, wel meer dan ooit verlangen de redenen te kennen die er aanleiding toe gaven. Dat alles zal gedeeltelijk worden verhaald in het tiende boekdeel dat nog niet verschenen is. Nochtans is het werkelijk nodig hier in hoofdzaak te verhalen hoe en waarom het geschil ontstond en zal het niet zonder voordeel zijn in hoofdlijnen te herinneren aan het gedrag van Don Bosco tegenover de tegenwerking die zo lang geduurd heeft.

Twee zaken staan historisch vast, namelijk, dat zowel voor Saluzzo als voor Turijn de benoeming van Mgr. Gastaldi voorgesteld en warm aanbevolen werd door Don Bosco en dat Mgr. Gastaldi hiervan zeer goed op de hoogte was. In de geest van Don Bosco betekende de tegenwoordigheid van Mgr. Gastaldi te Turijn een providentiële hulp. Ze waren zeer goede vrienden. Hij had hem zijn geheimen meegedeeld.

Wanneer dan het nodige diende gedaan te worden voor de goedkeuring van de regel, dacht Don Bosco dat de gunst van de aartsbisschop hem veel zou helpen om het schip gelukkig in de haven te brengen. Mgr. Manacorda, bisschop van Fossano zou integendeel de voorkeur gegeven hebben aan Mgr. Colli, bisschop van Alessandria. Zelfs Pius IX dacht er evenmin zo over en hij maakte er voor hem geen geheim van, zoals wij er al aan herinnerd hebben.

Jammer genoeg duurde het niet lang of de mooie verwachtingen begonnen hun kleur te verliezen. In zijn eerste homilie hamerde de aartsbisschop op de gedachte dat zijn verkiezing een onverwachte tussenkomst was van de Voorzienigheid waartoe geen enkele gunst vanwege de mensen bijgedragen had. In deze woorden bespeurden zij die hem kenden, dadelijk zijn inzicht om alle tussenkomst vanwege Don Bosco uit te sluiten. Het is een feit dat hij in zijn vertrouwelijke gesprekken dit zo uitlegde zonder er doekjes om te winden en steeds maar herhaalde dat hij aan Don Bosco niets verschuldigd was, maar dat het de Heilige Geest was die hem aan het hoofd van het aartsbisdom Turijn geplaatst had. Insinuaties vanwege kwaadwillige mensen moeten ingewerkt hebben op zijn hart dat zo gevoelig was betreffende gezag. Anderzijds bleven de betrekkingen met Don Bosco goed gedurende de eerste maanden.

Symptomen van koelheid begonnen aan de dag te treden in april van het jaar 1872, toen er sprake van was enkele Salesianen voor te stellen tot de heilige wijdingen. Er werd geredetwist tot op 24 oktober, toen Don Bosco een brief van de aartsbisschop ontving die zo begon: "U weet sinds lang hoe ik verknocht ben aan de Congregatie die door u gesticht werd. Ik heb ze zien ontluiken als het mosterdzaadje. Ik heb niet nagelaten haar te bevorderen, naargelang de omstandigheden mij er de macht toe gaven, omdat ik van oordeel was, zoals ik dat trouwens nog ben, dat het een werk is dat door God werd ingegeven. U weet ook hoe ik haar beschermd heb als bisschop van Saluzzo om voor haar de bijstand en de bekrachtiging van de Heilige Apostolische stoel te verkrijgen. En nu de Voorzienigheid mij op de aartsbisschoppelijke stoel van Turijn heeft geplaatst, ben ik zeer verheugd te mogen voortgaan met haar bij te staan opdat ik erin zou sla- gen vanwege de Plaatsvervanger van Christus een volledige goedkeuring te bekomen." Men kan zich gemakkelijk indenken met welke bedachtzaamheid Don Bosco deze langdradige en afgemeten aanhef zal gelezen hebben. Na de the- sis te hebben verklaard dat om dit doel te bereiken hij ook "zou kunnen weerstaan hebben aan de genegenheid van zijn hart" kwam de aartsbisschop tot het concrete geval.

Een rescript van de Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken op 9 maart 1869 uitgevaardigd, verleende aan Don Bosco de bevoegdheid getuigsschriften te geven aan de wijdelingen die in het Ora- torio waren binnengetreden voor de leeftijd van 14 jaar. Om er zich van te vergewissen dat de kandidaten in het huis van Don Bosco waren geko- men voor die leeftijd en om hun voorbereiding te kennen, eiste monseig- neur van hem de uitvoering van wat hierna volgt: "Alle leerlingen toege- treden tot de Congregatie die verlangen de tonsuur of een van de lagere of hogere orden te ontvangen, dienen zich persoonlijk bij mij aan te bieden, tenminste 40 dagen voor de dag van hun wijding. Ze dienen een attest aan te bieden ondertekend door u of door hem die u vervangt. Daarin dient te worden aangeduid: de naam en de voornaam van de leer- ling, de naam van zijn vader, de plaats van zijn geboorte en het diocees waar hij geboren is en waartoe hij om een of ander reden behoort. Tevens zijn juiste leeftijd, het jaar waarin hij in het Oratorio van de H. Franciscus van Sales dat door u gesticht werd, ingetreden is. Daarbij hoeveel jaren hij de Latijnse studies en de schone letteren gevolgd heeft. Waar hij deze studies gedaan heeft en op welke dag hij zijn drie- jaarlijkse geloften heeft afgelegd of vernieuwd. Dan dient iedere leer- ling zich aan te bieden om een examen af te leggen minstens over twee volledige traktaten van de theologie - voor iedere nieuwe wijding dienen deze verschillend te zijn - en over alles wat de wijding betreft die men gaat ontvangen, namelijk, de tonsuur en de vier lagere wijdingen, dus alles wat de theologie erover leert; voor het subdiaconaat al wat deze wijding betreft en het celibaat, de canonieke uren en de kerkelijke titel. Voor het diaconaat al wat deze wijding aangaat en bovendien het offer van de heilige mis."

Don Bosco boog het hoofd; maar op de avond van 8 november verwierp monseigneur een lijst van wijdingen die hem werd aangeboden door Don Cagliero. Hij dreigde naar Rome te schrijven over de geest die onder de Salesianen heerste.

Dit bericht doorboorde het hart van Don Bosco die de volgende nacht geen oog kon dichtdoen. Daags nadien schreef hij aan de aartsbisschop.

Hier volgt het wezenlijke van zijn brief:

" ... Pas was Uwe Excellentie tot aartsbisschop van Turijn
" gekozen of U vroeg mij vol goedheid welke de betrekkingen waren
" van onze Congregatie met de gezagdragers en vooral met de clerus.
" Ik antwoordde daarop dat wij met niemand enige wrijving hadden.
" Enkel een paar geestelijken, van wie ik u de naam zei, hadden ons
" misschien met goede bedoeling veel last en onaangenaamheden be-
" zorgd. U voegde er dadelijk aan toe: - Wees gerust, de macht van
" deze personen is van bijkomende aard en hun gezag zal gematigd
" worden door die van de aartsbisschop. Een van de zaken die wij
" zullen verrichten zal zijn: de goedkeuring van de Salesiaanse
" Congregatie tot een goed einde brengen.

" De zaken gingen op die wijze verder tot omstreeks april,
" toen ik begon te bemerken dat er een zekere afkeer ontstond. Na-
" dien kwam de lastige regeling voor de wijdingen en de weigering
" om ze toe te dienen, dan het examen voor de wijdingen en de
" brief met de diverse normen die dienden in acht genomen te wor-
" den. Zonder er verder over na te denken stemde ik met dit alles
" in, hoewel in geen enkel ander diocees dergelijke zaak vereist
" werd. Eindelijk werd gisteren, ik weet niet om welke redenen, de
" lijst van de wijdingen geweigerd waarbij gedreigd werd naar Rome
" te schrijven over de geest die onder ons heerst. Het is mogelijk
" dat de persoon die de boodschap deed, niet met passende eerbied
" gesproken heeft, maar dit is een persoon die men moet berispen
" en aanmanen zich te verbeteren van zijn min of meer groot gemis
" aan goed gedrag, maar het schijnt me toe dat dit niet de geest
" van de Congregatie kan vertegenwoordigen.

" Nu de zaken zo staan verzoek ik u dringend te schrijven of
" te zeggen of te laten zeggen wat u als afkeurenswaardig onder ons
" bemerkt, opdat wij zouden weten hoe wij ons dienen te gedragen en
" binnen welke grenzen ons te houden. Meermaals heb ik hierover ge-
" sproken, maar nooit bent u tot bepaalde feiten gekomen. Thans ver-
" zoek ik U te willen opmerken: 1° dat het feit van uw klacht in
" Rome stof zal bieden aan de vijanden van het goede die zich zul-
" len verheugen in de onenigheden tussen de arme Don Bosco en eijn
" aartsbisschop, dat het een schandelijke zaak zal zijn voor onze
" arme ontluikende Congregatie die te midden van hinderpalen, de
" ene al zwaarder dan de andere, haar weg voortzet. Men zal mij dan
" verzoeken rekenschap en opheldering te geven, waaruit onaange-
" naamheden, stoornissen en misschien ook ergernis zullen voort-
" spruiten. Het zal niet eens voor U voordelig zijn, omdat ik ervan
" overtuigd ben dat Uw roem in vele zaken verbonden is met die van
" onze Congregatie. 2° Wij hebben steeds gewerkt in het diocees en
" voor het diocees van Turijn zonder ooit betrekkingen of loon te
" vragen en in uw persoon zagen wij iemand en zien we nog steeds
" iemand tegenover wie wij de grootste verering dienen te hebben.
" 3° U dient mij deze gewaagde uitdrukking te vergeven maar indien
" U ook tegenover andere personen op deze wijze blijft voortgaan
" zult U zover komen dat velen U zullen vrezen en weinigen van U
" zullen houden...

De pen van Don Bosco was geleid door zijn vroeger vertrouwen. Monseigneur antwoordde dadelijk en deed er nog een schepje bij. Hij deed er zijn beklag over dat er geen regelmatig noviciaat bestond. Hieraan schreef hij het feit toe dat, op weinige uitzonderingen na, de leden van de Congregatie de essentiële kloosterdeugden en vooral de deugd van nederigheid misten. Verder verklaarde hij dat hij een vijand was van teveel vrijstellingen voor kloosterlingen ten aanzien van het bisschoppelijke gezag. Deze brief bracht geen verlichting voor het leed van Don Bosco. Toch was hij er tevreden over omdat hij aldus duidelijk inzag wat de redenen waren die de nieuwe houding van monseigneur tegenover hem konden verklaren. Hij antwoordde op 23 november en sprak over het noviciaat. Hij wees daarbij naar een onderhoud dat hij met Pius IX gehad had bijna op de vooravond van de algemene goedkeuring. De paus had hem gevraagd: - Zal een Congregatie mogelijk zijn in onze tijd, in ons land met een regering die de Congregaties wil afschaffen? Hoe zal men een studiehuis en een noviciaat kunnen hebben? - Ik, antwoordde Don Bosco, heb niet het inzicht een kloosterorde te stichten waar men boetelingen of bekeerlingen kan opnemen die een vorming tot goede zeden of tot vroomheid nodig hebben. Het is echter mijn bedoeling jongens en ook volwassenen op te nemen van wie de deugdelijkheid vaststaat nadat ze reeds meerdere jaren op de proef gesteld en bewezen werd.

- Hoe zult u dit bereiken?

- Zoals ik dat tot heden toe bereikt heb, zo hoop ik dat in de toekomst ook te bereiken. Wij beperken ons tot jongens die in onze huizen opgevoed en onderricht werden. Het zijn jongens die bijna altijd door de pastoors worden aangeduid omdat zij ze zien uitblinken door hun deugden in hun gewoon werk van elke dag. Twee derde van die jongens keren naar hun familie terug. Zij die blijven worden gedurende vier, vijf en zelfs zeven jaar geoefend in de studie en de vroomheid en onder hen worden slechts weinigen tot de proeftijd toegelaten ook na een lange leertijd. Zo bijvoorbeeld, beëindigden dit jaar 120 jongens hun retorica in onze huizen, maar slechts 20 zijn in onze Congregatie gebleven. De anderen werden naar hun respectieve bisschop gestuurd. Zij die tot de proeftijd worden toegelaten dienen twee jaar te Turijn door te brengen. Daar hebben ze elke dag een geestelijke lezing, een meditatie, een bezoek aan het Heilig Sacrament, een gewetensonderzoek en iedere avond houd ik voor hen een "avondwoordje". Zelden wordt dat door anderen gehouden en dit wordt voor allen in gemeenschap gedaan. Tweemaal per week wordt speciaal voor de aspiranten een conferentie gehouden en eenmaal per week

- voor al de leden van de Sociëteit.

- Moge God u zegenen, mijn zoon - zei hem toen de paus - doe het zoals u mij hebt gezegd en uw Congregatie zal haar doel bereiken. Wanneer u dan moeilijkheden ontmoet, laat het mij dan weten en dan zullen we nagaan op welke manier wij ze zullen overwinnen.

Na deze uitleg kwam het Decretum Laudis. Bijgevolg zag Pius IX, naar de mening van Don Bosco, de zaken zoals hij zelf ze zag. Was er geen noviciaat bij naam, dan was er toch een in feite.

Wat de tweede opmerking aanging, schreef hij: "Ik verzoek u nederig en eerbiedig mij, niet in het algemeen, maar bij naam die personen (zon-

der ootmoed en kloosterdeugden) te willen aanduiden en ik geef u de verzekering dat ze streng zullen berispt worden voor eens en voor altijd. Want dergelijke kwaal moet onthuld worden. Het is iets dat mij tot nu toe onbekend is geweest en dat ook u onbekend was tot in de maand april van dit jaar. Want tot die tijd hebt u alles wat in dit huis belangrijk is, gezien, gehoord, gelezen en, we mogen wel zeggen, beheerd. Tot die tijd hebt u in uw geschriften, openbaar en niet openbaar, dit huis steeds uitgeroepen als een ark van de redding voor de jeugd, waar men de waarachtige vroomheid en zo voort aanleert.

Tot nog toe was alles hoewel niet op de hartelijke manier van vroeger, dan tenminste langs private weg verlopen en in afwachting dat er in een samenspraak een middel zou gevonden worden om elkaar te begrijpen. Maar sommige daden van monseigneur maakten van een gewenste gedachtenwisseling een blijvend geschil.

In 1873 was Don Bosco op het punt de onderhandelingen te beginnen voor de definitieve goedkeuring en daarom was het voor hem noodzakelijk zich de steun te verzekeren van talrijke bisschoppen en op de eerste plaats van zijn eigen ordinarius. Deze schreef in zijn aanbevelingsbrief lofbetuigingen, maar ook strenge eisen aangaande het noviciaat, de toelating tot de wijdingen en de canonieke vrijstelling. Daarna schreef hij aan de bisschoppen en nodigde ze uit, indien ze er om gevraagd werden, samen met hun aanbevelingen ook deze vier wensen uit te drukken: 1° dat geen enkel lid van de Congregatie tot de wijdingen zou worden toegelaten vooraleer hij zijn eeuwige geloften had afgelegd; 2° dat de regels betreffende het noviciaat van dien aard zouden zijn dat er goede kloosterlingen zouden gevormd worden zoals dat bij de Jezüieten het geval was; 3° dat al de kandidaten-wijdingen voor de curie de examens zouden afleggen; 4° dat de ordinarii van het diocees het recht zouden hebben de kerken en Oratoria van de Congregatie te bezoeken. Toen Don Bosco de inhoud van de aanbeveling gezien had en vertrouwelijk ingelicht was over de stap die monseigneur gezet had bij de Sub-alpijnse en Ligurische bisschoppen, verklaarde hij dat hij voorlopig de zaken zo zou laten, zoals ze waren en dat hij geen aanvraag zou doen te Rome. Maar de aartsbischop, die wist dat men te Rome op de hoogte was van zijn inzichten en voorzag dat men naar de reden van deze verandering zou zoeken, maakte zijn aanbevelingsbrief over aan de Kardinaal Caterini, de Prefect van het Heilig Concilie, samen met een brief waarin hij wees op de noodzakelijkheid dat "de filosofie en de theologie en de andere studies steviger en ernstiger dienden te zijn."

Dit viel voor in april 1873 en in die maand ontstonden andere onaangename incidenten weer omwille van de wijdingen. Op 20 april stuurde monseigneur aan Kardinaal Bizzarri, de Prefect van de Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken, een brief waarin hij zijn acht desiderata uiteenzette. Het was jammer dat zijn ijver niet gesteund werd door een beter begrip over het instituut van Don Bosco en door nauwkeurigere informaties! Don Bosco kreeg kennis van dit document het jaar nadien, terwijl hij zich te Rome bevond. Hij maakte onmiddellijk een ontwerp klaar van een pro memoria als antwoord. Toen het de gepaste vorm had, werd het op 30 maart ter hand gesteld aan de kardinalen van de commissie voor de goedkeuring van de Regel. We zullen er goed aan doen dit memorandum hier te plaatsen.

" Men moet vooraf weten dat Mgr. Gastaldi, thans aartsbis-
" schop van Turijn, zich tot 10 februari 1873, steeds een vurige
" bewonderaar en onvermoeide medewerker van het Salesiaans insti-
" tuut getoond heeft. Op die dag (10 februari 1873) trok priester
" Bosco met goede moed naar Rome: hij had hem een aanbeveling in
" het Latijn meegegeven waarin hij verklaarde dat hij Gods vinger
" had erkend in het bestaan en het behoud van dit instituut.
" Hij maakte een overdreven lof van het grote goed dat dit insti-
" tuut gedaan had en steeds nog doet en prees zijn arme stichter
" buitenmate.

" In een brief geschreven op 20 april van datzelfde jaar
" spreekt hij dan tegen wat hij in de vorige brief bevestigd heeft
" en zegt:

" 1° dat de Regel nooit door zijn voorgangers goedgekeurd werd.
" Antwoord. Bij de documenten die aangeboden werden aan de Congrega-
" tie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken bevindt zich het
" decreet van Mgr. Fransoni (van 31 maart 1852) waarin het instituut
" van de Oratoria goedgekeurd wordt, priester Don Bosco als hoofd
" aangesteld wordt en hem alle nodige en nuttige bevoegdheden wor-
" den verleend voor de goede gang van het instituut.

" 2° Noch aan hem noch aan aartsbisschop Riccardi werd ooit om
" een goedkeuring gevraagd.

" Antwoord. Wanneer een instituut door de ordinarius van een diocesis
" goedgekeurd werd, weet men niet of men van iedere nieuwe bisschop
" een nieuwe goedkeuring dient te hebben. Toch is het een feit dat
" priester Bosco aan Mgr. Riccardi een smeekschrift stuurde waarin
" hij de bevestiging vroeg van al het voorgaande. Hij antwoordde,
" zoals nadien Mgr. Gastaldi meermaals gedaan heeft, dat, wanneer
" een instituut door de Heilige Stoel goedgekeurd werd, het geen
" diocesane goedkeuring meer nodig heeft.

" Omdat hij wou meewerken aan de duurzaamheid van dit insti-
" tuut, bevestigde hij uit eigen beweging in een daartoe uitgevaar-
" digd decreet al de privileges en bevoegdheden die door zijn voor-
" gangers werden verleend en voegde er enkele nieuwe aan toe, onder
" meer de parochierechten (decreet van 25 december 1872).

" 3° Het noviciaat van twee jaar dient uitsluitend te bestaan
" in ascetische bezigheden.

" Antwoord. Dit kon in andere tijden gedaan worden, maar thans in
" onze landen niet meer. Het zou zelfs leiden tot de ondergang van
" het Salesiaans instituut. Wanneer de burgerlijke overheid zou be-
" merken dat er een noviciaat bestond, dan zou ze het dadelijk ont-
" binden en de novicen uiteenjagen. Evenmin zou dit noviciaat over-
" een te brengen zijn met de Salesiaanse constituties. Deze hebben
" als basis het werkzame leven van de leden en behouden betreffende
" ascetisme enkel de nodige praktijken voor de vorming en het be-
" houd van de geest van een goede geestelijke. Een dergelijk novi-
" ciaat zou niet eens voor ons geschikt zijn vermits de novicen
" de constituties niet in praktijk zouden brengen volgens het doel
" van de Congregatie.

" 4° Er traden reeds geprofesten uit die aanleiding gaven
" tot klachten enz.

" Antwoord. Tot heden toe is één enkele weggegaan, pater Federico
" Oreglia. Hij behoorde tot onze Congregatie als leek en is er uit-
" getreden om in de Sociëteit van Jezus te gaan en er zijn studies
" te beginnen. Hij heeft dit ook gedaan en werkt thans zeer ijverig
" in zijn heilig ministerie.

" 5° Deze Congregatie veroorzaakt grote storingen in de ker-
" kelijke tucht van het diocees.

" Antwoord. Dit is een ongegronde bewering - Tot heden toe kan de
" ordinarius van Turijn hiervoor geen enkel feit aanhalen.

" 6° Al te vaak gebeurt het dat sommigen na hun geloften de
" heilige wijdingen ontvangen titulo mensae communis en nadien uit
" de Congregatie treden enz.

" Antwoord. Een valse bewering. - Geen enkele van deze personen is
" tot heden toe uit de Salesiaanse Congregatie getreden.

" 7° Eén van zijn diocesanen van Saluzzo was pas gewijd, ver-
" trok uit de Congregatie enz.

" Antwoord. Geen schijn van grond. De priester op wie ook in ander
" volgende brieven gezinspeeld wordt en die men als voorbeeld zou
" willen aanhalen, heeft nooit tot de Salesiaanse Congregatie be-
" hoord. Hij werd gewijd door Mgr. Gastaldi met een regelmatige ker-
" kelijke titel. Hij werd gewijd zonder aanbeveling en tegen het
" advies van priester Bosco in bij wie hij door zijn ordinarius was
" gestuurd om er gratis en uit liefdadigheid zijn studies te doen.

" 8° Jonge geestelijken uit het seminarie weggezonden, wer-
" den in de Salesiaanse Congregatie opgenomen, naar een ander huis
" gestuurd in een ander diocees.

" Antwoord. Geen enkele van deze feiten is gebeurd en wanneer ze
" in de toekomst zouden gebeuren, dan staat het de ordinarius al-
" tijd vrij ze in zijn diocees te aanvaarden of te weigeren, zoals
" hij dat kan doen voor iedere persoon die uit een ander klooster-
" instituut getreden is.

" 9° Het is goed op te merken dat, indien men de gestelde
" voorwaarden zou aanvaarden, de Salesiaanse Congregatie die over
" geen stoffelijke middelen beschikt haar huizen zou moeten slui-
" ten, haar catechismuslessen schorsen omdat ze noch catechisten,
" noch meesters zou hebben. Ze zou zelfs als zedelijke persoonlijk-
" heid in het oog vallen van de burgerlijke overheid die dadelijk
" de leden zou uiteenjagen, zodat dit het einde van de Sociëteit
" zou betekenen.

" 10° Men dient eveneens te noteren dat de huidige aartsbis-
" schop nooit enige klacht heeft geuit, noch enige opmerking heeft
" gemaakt aan de leden of aan de overste van de Salesiaanse Socië-
" teit. Integendeel, wanneer hij wou verwijzen naar een jonge
" geestelijke die goed onderlegd was in de wetenschap en heel
" deugdzaam was, verwees hij steeds naar een leerling van de Sale-
" sianen.

" 11° Wat beweerd wordt in een brief van 20 april 1873 wordt
" in een andere vorm herhaald in drie andere geheime brieven van
" latere datum aan de Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere
" Geestelijken, maar steeds door te zinspelen op vage feiten die
" geen uitstaans hebben met leden van de Salesiaanse Sociëteit.

" 12° Tot rechtzetting van de brief en uit eerbied voor de
" waarheid scheen het werkelijk nuttig dit memorandum bij de brief
" te voegen.

"
"

Priester Giov. Bosco.

Wij keren nu terug naar april 1873. Deze incidenten betreffende de wijdingen hadden een onverwacht vervolg. In mei liet theoloog Chiuso in naam van monseigneur aan Don Bosco weten dat geen enkel lid van de Congregatie nog zou toegelaten worden tot de wijdingen, zolang hij niet bevestigde dat de twee bepaalde oud-seminaristen van Turijn zich niet meer in de Salesiaanse huizen bevonden en niet beloofd had noch deze noch andere gewezen seminaristen van Turijn te zullen aanvaarden zonder de schriftelijke toestemming van de aartsbisschoppelijke curie. Het werd een wassende vloed van tegenkantingen die Don Bosco deed nadenken. Waar zou deze stap eindigen en hoe kon men de goedkeuring van de regel verwachten met zo een zware hindernis in huis? Om aan deze laatste mededeling geen overijld antwoord te geven, trok Don Bosco zich terug in het college van Borgo S. Martino waar hij drie dagen in geestelijke afzondering bleef. Nadien liet hij aan monseigneur zijn gedachten kennen alsof hij zich voor Gods rechterstoel moest aanbieden.

" ... U laat mij zeggen dat U geen enkele van onze geestelij-
" ken meer tot de heilige wijdingen zult toelaten, indien uit onze
" huizen niet verwijderd worden de jonge geestelijke B. die zich
" sinds twee weken niet meer bij ons bevindt en de jonge geestelij-
" ke R. Daarbij vraagt U me nog een formele belofte dat ik in geen
" enkel huis van onze Congregatie nog iemand zal aanvaarden die tot
" de clerus van Turijn behoord heeft. Daar U hiervoor geen enkele
" reden aangeeft, meen ik hiervoor enkele bedenkingen te mogen ma-
" ken.

" Indien deze jonge geestelijken uit het seminarie werden ge-
" bannen, welk belang heeft het dan dat ze zich gaan verbergen in
" een of ander huis om over hun lot na te denken, of om zich voor
" te bereiden op een examen of om een vak te leren waarmee ze hun
" brood kunnen verdienen? Moeten dus deze jonge geestelijken, omdat
" ze hun roeping verloren hebben, gaan rondzwerfen en een droevig
" avontuur tegemoet gaan?

" Het lijkt me beter ze te helpen om zich ergens te vesti-
" gen waar ze iets kunnen verrichten om hun brood te verdienen. Al-
" dus deden en doen het nog al de bisschoppen, met wie wij in be-
" trekking zijn. Misschien zult U zeggen dat ze de toelating daar-
" toe vragen en dat aldus alle moeilijkheden opgelost zijn.

" Daarop kan geantwoord worden dat de verplichting om de toestem-
" ming te vragen een zware last is voor die jongens en voor de Con-
" gregatie of het huis waaraan ze het vragen. Nu dit een voorwaarde
" is die in uw goedkeuring niet vermeld staat, is de overste niet
" gemachtigd ze eraan toe te voegen. Des te meer omdat deze toela-
" ting meermaals gevraagd werd en tot heden toe niet verkregen werd.
" In deze gevallen dient U er veeleer aan te denken dat, indien men
" deze jonge geestelijken die uit het seminarie gebannen werden, op
" de hoogte brengt van uw bevel om ze in geen enkel huis meer te
" aanvaarden of wanneer men ze aanvaard heeft, ze te verjagen, dat
" men ze op die manier eerder vijandig dan goedgunstig tegenover u
" stemt.

" En dat des te meer, wanneer sommigen van hen al aan de stu-
" die zijn of al begonnen zijn met het aanleren van een vak.

" Een dergelijke verklaring waarvan ik meen dat ik niet ge-
" machtigd ben om ze af te leggen, zou een verdelingsmuur oprichten
" tussen de Salesiaanse Congregatie en de clerus van dit diocees
" aan het welzijn waarvan deze Congregatie speciaal gewijd is en
" waarvoor ze sinds meer dan dertig jaar aan het werk is.

" Indien trouwens, wat dat betreft, enig voorschrift van de
" Kerk dat ik niet ken, zou bestaan, dan zal ik me onmiddellijk en
" volledig hieraan onderwerpen.

" Wat dan al de jonge geestelijken betreft die zich voor de
" wijding aanbieden, merk ik op dat U ze dient te weigeren wanneer
" U bevindt dat ze onwaardig zijn. Indien ze echter waardig zijn,
" zult U dan misschien als weerwraakmaatregel en om redenen die met
" hen zelf geen uitstaans hebben, hen terugsturen en aldus de Con-
" gregatie, de Kerk en uw eigen diocees niet beroven van priesters
" aan wie men zo een grote behoefte heeft?

" Het schijnt me toe dat deze Congregatie die belangloos voor
" dit diocees werkt en die van 1848 af tot heden toe niet minder dan
" de tweederde van de diocesane clerus bezorgd heeft, enige welwil-
" lendheid verdient. Des te meer omdat, wanneer een of ander jonge
" geestelijke of zelfs priester naar het Oratorio komt, hij niets
" anders doet dan van verblijf verwisselen en steeds blijft werken
" in en voor het diocees van Turijn.

" Wanneer U tot driemaal toe geoordeeld hebt sommigen van on-
" ze geestelijken niet te kunnen toelaten tot de wijding, dan hebt
" U niets anders gedaan dan het aantal priesters verminderd die in
" het diocees aan het werk zijn.

" Dit gesteld zijnde, zou ik willen dat U er levendig zou van
" overtuigd zijn dat er in onze omgeving personen rondsluipen om op
" een listige wijze iets op te vangen dat ze kunnen publiceren in
" de trant van: de aartsbisschop heeft het ook verkorven bij de ar-
" me Don Bosco. U weet dat ik met dit doel nog maar enkele dagen ge-
" leden geen geringe offers gebracht heb om het openbaar maken van
" zekere eerroovende artikels te beletten.

" Ik verlang eveneens dat U erover ingelicht zou zijn dat be-
" paalde geschriften, opgeborgen in kantoren van de regering door

" het werk van zekere personen, door Turijn verspreid worden. Uit
" deze geschriften blijkt dat, wanneer kanunnik Gastaldi bisschop
" van Saluzzo geworden is, hij dit geworden is op voorstel van Don
" Bosco. Indien die bisschop aartsbisschop van Turijn geworden is,
" dan was het ook op voorstel van Don Bosco. Men herinnert zich
" zelfs de moeilijkheden die hiervoor dienden overwonnen te worden.
" Daar werden ook de redenen genoteerd waarom ik partij voor U heb
" gekozen, onder meer het vele goed dat U voor ons huis en voor
" onze Congregatie gedaan had.

" Men weet dus hoeveel goed wij samen in gemeenschappelijk
" overleg kunnen doen en de kwaadwilligen zouden zich ten zeerste
" verheugen over onze scheuring.

" Thans zult U zeggen: maar wat wil Don Bosco dan?

" Volledige onderwerping, volledige verstandhouding met mijn
" geestelijke overste. Ik vraag niets anders dan wat de Heilige
" Vader meermaals gezegd heeft en dat U meermaals herhaald hebt
" wanneer U bisschop van Saluzzo waart, namelijk dit: In de moei-
" lijke tijden waarin zich een ontluikende Congregatie bevindt,
" heeft ze al de inschikkelijkheid nodig die verenigbaar is met het
" gezag van de ordinarii en wanneer er moeilijkheden oprijzen, dan
" dienen de ordinarii haar zoveel mogelijk met raad en daad te hel-
" pen.

" Ik heb deze brief geschreven enkel met het verlangen U te
" zeggen wat voor ons beiden als norm kan strekken en nuttig kan
" zijn voor Gods glorie. Indien mij echter enig ongepast woord zou
" ontsnapt zijn, dan vraag ik U hiervoor nederig om verontschuldi-
" ging...

Maar het hart van de aartsbisschop nog voor zich winnen, was
voor altijd onmogelijk geworden. Het was voortaan nodig andere wegen te
bewandelen, de vrijheid van zijn briefstijl vaarwel te zeggen en zich
streng te houden aan een bureaucratische stijl. Toen er dan twee weken
verlopen waren sinds het sturen van de voorgaande brief, voldeed hij in
een officiële vorm aan het dubbele bevel dat hem door de curie opgelegd
was.

" 29 mei 1873.
"

" Ondergetekende, steeds verheugd de wensen van Zijne Excel-
" lentie, onze aartsbisschop van Turijn tegemoet te komen, ver-
" klaart gewillig:

" 1° dat hij nooit in de huizen van de Salesiaanse Congregatie
" als jonge geestelijke zal ontvangen een leerling die zou behoord
" hebben tot de jonge geestelijken van het seminarie van ons aarts-
" bisdom, tenzij ze al aanvaard waren in de huizen van bovengenoem-
" de Congregatie voor de leeftijd van 14 jaar, in overeenstemming
" met het pauselijke decreet van 1 maart 1870, ofwel wanneer ze zou-
" den vragen er te komen om een kunst of een vak te leren.

" 2° dat deze praktijk tot hiertoe gevolgd werd en dat er geen
" enkele uitzondering zal gebeuren zonder de toelating of de in-
" stemming van de aartsbisschoppelijke curie.

"

" 3° overtuigd, hiermee trouw de wil te interpreteren van bo-
" vengenoemde Excellentie is het zijn bedoeling deze verklaring af
" te leggen met het voorbehoud en binnen de grenzen voorgeschreven
" door de heilige canons, opgesteld om de vrijheid van de klooster-
" roepingen te beschermen.

" 4° Indien er verdere verklaringen zouden nodig zijn zullen
" die dadelijk gegeven worden op eenvoudige vraag van de kerkelij-
" ke overste, wiens raad door de ondergetekende steeds als een
" waardevolle schat zal aangezien worden.

"

Priester Giov. Bosco

Zelfs deze verklaring was niet voldoende. De clausule die wou dat de heilige canons zouden geëerbiedigd worden voor wat het deel betrof aangaande de vrijheid van de kloosterroepingen, mishaaide monseigneur die het geheel verwierp. De oorlog was dus verklaard.

Hier blijven we staan omdat er nu genoeg gezegd is om de oorsprong te verklaren van de meningsverschillen, waarvan de lezers in de laatste boekdelen de ontwikkeling hebben kunnen volgen. Een uiteenzetting die zich meer met de bijzonderheden zal bezig houden en die vollediger gedocumenteerd zal zijn, zal gegeven worden in het vorige boekdeel dat nog niet verschenen is. Toen op 2 juli 1873 het gesprek was gevallen over het ongeneeslijk meningsverschil, zei Don Bosco uiterst kalm: - Ook dit zal voorbijgaan. Van in het begin heeft deze strijd mij leed gedaan omdat ik er de reden niet van kende, maar thans heeft de paus mij een programma opgesteld over de manier waarop ik mijn zaken dien te regelen. Ik laat maar doen en zeg niets.

Voor ons die ernaar verlangen het leven van Don Bosco volledig te kennen, is vandaag de nieuwsgierigheid gewettigd om te weten welke de oorzaken geweest zijn die een zo volledige ommekeer bewerkt hebben in de betrekkingen tussen twee zo hooggeplaatste personen. Welnu, we bezitten hierover een stapel getuigenissen die gedurende de apostolische processen afgelegd werden door gezaghebbende tijdgenoten. Met eigen ogen hadden zij de zaken gezien en het oordeel gehoord van andere personen die niet meer in leven waren. We kunnen dus niets beters doen dan uit dergelijke getuigenissen het essentiële te halen en het de lezers voor te schotelen in een geconcentreerde en heldere schets waarin dus niets verborgen blijft.

Op de eerste plaats vindt men bij alle getuigen de overtuiging dat men aan Don Bosco geen enkele schuld kan ten laste leggen voor de betreurenswaardige foltering. Voor dit punt zullen we enkel het woord verlenen aan gravin Mazé de la Roche, een nicht van monseigneur, die zich zowel tegenover hem als tegenover Don Bosco verknocht gevoelde. (1)

(1) Cfr. boekdeel XV, blz. 552 en volgende.

Toen ze door de rechters ondervraagd werd of men al dan niet kon veronderstellen of Don Bosco aanleiding had gegeven tot de geschillen, antwoordde zij: "Ik ben er volledig van overtuigd dat Don Bosco geen enkele aanleiding gegeven heeft tot deze geschillen, want ik heb hem steeds gekend als een persoon die tegen ieder geschil gekant was en die er steeds op uit was om ze te vermijden, ook wanneer hij hiervoor een offer diende te brengen. Ik voeg er zelfs aan toe, dat men in alle gesprekken die hij had met mijn moeder en met mij zelf over deze aangelegenheid, kon merken hoe diep hij leed onder al deze beproevingen."

Wanneer wij dus rekening houden met de oorzaken die door de getuigen aangehaald werden en wanneer wij ze, om meer klaarheid te bekomen, tot enkele essentiële punten herleiden, dan komen wij tot de bevinding dat sommige hun oorsprong hadden in het karakter en de mentaliteit van de persoon en andere uit het milieu van het huis en van de curie.

Wat zijn temperament betreft, lezen we in de lijkrede die dadelijk na zijn dood verscheen en waarin de nagedachtenis van de overledene (1) toch in ere werd gehouden, over zijn "stijf optreden." Er wordt zelfs aan toegevoegd dat hij gedurende zijn missie in Engeland "zijn karakter niet verzachtte in een land waar men moest trachten door een soepele manier van optreden deze volkeren terug te brengen naar de schaapskooi die ze verlaten hadden." Dat hij zich werkelijk toonde als een impulsief, onstuimig persoon die gemakkelijk ontvlamde en scherpe woorden gebruikte, was een zaak bekend "lippis et tonsoribus." (2) Dergelijke buitensporigheden waren het gevolg van een grote zenuwachtigheid en ook van aanvallen van leverziekte waaraan hij leed. Door zijn constitutie aldus geprikkeld, gebeurde het, zoals de getuigen verklaren, dat hij soms de perken te buiten ging en nadien vreesde zijn gezag in het gedrang te brengen door iets terug te trekken. Daar dient men dus op de eerste plaats één van de factoren te zoeken van alles wat er voorviel.

Een andere factor dient gezocht te worden in zijn mentaliteit. Hij had zijn intellectuele vorming te danken aan de universiteit van Turijn waar hij de leergangen gevolgd had op een ogenblik dat de geest van het jansenisme en van het gallicanisme er nog overheerste. Daaruit volgde zijn geringe sympathie voor de moraal van Sint-Alphonsus en zijn overdreven opvatting van de jurisdictie van de bisschop.

Het eerste had als gevolg dat hij bij het eisen van het onderhouden van de kerkelijke tucht in overdreven, verkeerde of niet-serene eisen verviel en soms tot echt ongelooflijke middelen zijn toevlucht nam. Het tweede maakte hem autoritair, bemoeizuchtig, onverdraagzaam tegenover allen die, ofschoon ze zijn waardigheid eerbiedigden, niet al zijn inzichten gedwee konden delen. Daarom was het dat hij, zonder er door Rome mee gelast te zijn, zich wilde mengen in het innerlijke leven van de Salesiaanse Congregatie die al door de Heilige Stoel was goedgekeurd en zich het recht aanmatigde dat op zijn manier te doen.

(1) La Stella Consolatrice, nummers 13-14.

(2) dus een algemene bekende zaak.

De autonomie van de Salesiaanse Congregatie was hem zelfs een doorn in het oog, al vanaf het begin van zijn episcopaat te Turijn. "Ik heb een diocees te midden van mijn diocees opgericht", schreef hij op 26 augustus 1877 aan de Heilige Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken, "Don Bosco vermindert het gezag van de aartsbisschop, bekampt het en voert het schisma in bij de clerus."

Onder de voortdurende inwerking van deze veelvuldige factoren was er menselijkerwijze gesproken weinig hoop dat de ruzie, die eenmaal begonnen was gemakkelijk kon stopgezet of bijgelegd worden. Dit wordt met kennis van zaken bevestigd door Mgr. Re, bisschop van Alba:(1) "Om de lange duur van deze wrijvingen te verklaren tussen twee personen die toch beiden bezielde waren met juiste inzichten, zo zei hij, meen ik dat het gepast is eraan te herinneren dat de aartsbisschop samen met vele goede hoedanigheden, ook een wat overdreven voorstelling had van zijn eigen gezag en van zijn eigen wetenschap.

Bovendien bezat hij een voortvarend karakter waardoor hij soms met overijling beslissingen trof en dan moeilijk zichzelf er kon toe brengen erop terug te komen uit vrees het prestige van zijn gezag te schaden."

Ook zijn filosofische sympathieën hadden zijn geesteshouding gevormd: hij trad op als een overtuigde aanhanger van Rosmini en handelde op die manier.(2)

In die jaren was de Rosminiaanse kwestie een van die kwesties die men brandende kwesties noemt. Onder katholieken werd er hardnekkig voor en tegen gestreden. Welnu, de afkeer van Gastaldi voor Don Bosco en de Congregatie groeide nog toen hij las dat de regel Sint-Thomas niet alleen als de leermeester oplegde, maar zelfs uitsluitend teksten die met de interpretatie van dezelfde leraar overeenkwamen, voorschreef in de klassen.

Hier rijst dan spontaan een vraag op. Indien dit het karakter, de mentaliteit van deze persoon was, heeft dan enkel Don Bosco er de uitwerking moeten van ondervinden? Neen, ook anderen kregen hun deel, ofschoon Don Bosco het leeuwenaandeel kreeg. Inderdaad, het is bekend dat door het meningsverschil op het terrein van de moraaltheologie, monseigneur de grote moralist, Don Bertagna, nadien hulpbisschop van kardinaal Alimonda, verbande. Hij verwijderde uit het bestuur van het kerkelijk convict, theoloog Boetti, nadien vicaris-generaal van diezelfde prelaat en onttrok aan theoloog Richelmy, nadien kardinaal-aartsbisschop van Turijn, zijn benoeming tot de leerstoel van Bertagna. Hij verwijderde uit het professorenkorps theoloog Re, nadien bisschop van Alba, en theoloog Castrale, nadien bisschop en vicaris-generaal van Richelmy.

(1) Het inleidende proces, blz. 137.

(2) Op 18 oktober 1879 publiceerde hij een open brief gericht aan de uitgevers Speirani, die de werken van Rosmini gedrukt hadden. Hij wilde daarin de encycliciek *Aeterni Patris*, uitgevaardigd in augustus, uitleggen in een zin die gunstig was voor de filosofie van Rosmini. Deze brief werd dadelijk, schriftelijk betreurd door kardinaal Nina, die toen staatssecretaris was.

Wat minder bekend is het feit dat hij wegens de Rosminiaanse kwestie de flinke publicist, Don Tinetti, die tot het diocees van Ivrea behoorde en nadien directeur werd van de Unità Cattolica waarvan hij eerst redacteur geweest was, uit het aartsbisdom verjoeg. Hij kreeg het aan de stok met de theoloog Margotti, die, om zich van zovele vervelende zaken af te maken de eigendom van de krant overliet aan zijn broer Stéfano. Eindelijk schreef hij een zeer diep aangevoelde brief aan pater Beckx, de Generaal van de Jezuïeten.(1) Omwille van canonieke kwesties legde hij aan zijn priesters een eindeloos aantal suspensies op en wegens betwistbare motieven maakte hij talrijke zaken aanhangig voor de Romeinse Congregaties. Het ging zo ver dat Don Rua in de loop van de processen verklaarde dat eens, toen kardinaal Oreglia, die zich naar zijn geboortestreek Piëmont moest begeven, van Pius IX de opdracht kreeg aan de aartsbisschop de aanbeveling te geven om zijn clerus met meer liefde te behandelen.(2)

Bij de oorzaken rekenden wij eveneens het milieu. De door hartstocht ingegeven, partijdige en jammer genoeg ook wel boosaardige, bedekte zinspelingen van sommigen die aan zijn tafel aanzaten of een ambt uitoefenden in zijn curie, deden dagelijks zijn verontwaardiging opflakkeren. Mevrouw Mazé las bij haar verklaringen nu en dan de notities voor die zij had genomen naargelang van de omstandigheden in haar dagboek. Zo had zij, nadat aan Don Bosco eens een audiëntie geweigerd werd het volgende geschreven: "Hoeveel hielden zij eens van elkaar! Waarom is monseigneur, mijn oom zo veranderd? Oh, wie de lugubere rol gespeeld heeft om deze onenigheid op te wekken, moet er zeker grote wroeging over gevoelen. Waarom dan trekt hij niet alles in wat hij beweerd heeft en waarin geen schijn van waarheid is." En voor de rechters gaf ze het volgende commentaar: "Ik werd zeer vaak door mijn oom, de aartsbisschop, aan zijn tafel uitgenodigd en dan hoorde ik vaak zijn secretaris sarcastische opmerkingen maken aan het adres van die van Valdocco of zeggen: - Het zijn weer die van daar beneden!"- Wat de leden van zijn curie betreft moge volstaan melding te maken van de belastingontvanger, die door een prins van de Kerk "het waardige werktuig van zijn meester" genoemd werd.(3)

We zullen sommige waarschijnlijke bijkomende oorzaken niet verzwijgen om enige verzachting te kunnen inroepen voor het oordeel dat dient uitgesproken te worden over de feiten die wij hebben uiteengezet. Zodra monseigneur te Turijn was aangekomen, vreesde hij misschien dat de mening zou ontstaan dat, nu hij door het werk van Don Bosco ertoe geroepen was het aartsbisdom te besturen, hij zich door hem bij zijn beheer zou laten leiden. Misschien vreesde hij eveneens dat Don Bosco zou proberen vele jonge leerlingen naar zijn ontluikende Congregatie te trekken ten nadele van de seminaries van zijn diocees. Sommige zaken die hij oplegde, konden uiteindelijk hun oorsprong hebben in het feit dat de canonieke wetgeving van toen over sommige punten niet zo duidelijk was als nu.

(1) Op 28 juli 1880.

(2) Summarium super virtutibus, nr. III, blz. 695.

(3) Brief van kardinaal Nina aan Don Bosco, 25 december 1881.

Nadat kardinaal Cagliero in de processen de zaken die hij wist, ter kennis had gebracht, vatte hij bijna zonder er zich rekenschap van te geven, in enkele woorden al de voornaamste oorzaken van het geschil samen.

(1) "Naar mijn mening ontstonden de meningsverschillen uit afgunst en omdat de prelaat misbruiken tegen het diocesane gezag vreesde of vermoedde. Dat kan gemakkelijk voorkomen tussen een congregatie die pas ontstaan is, en de ordinarius die tegen zijn zin ziet verklaren dat ze buiten zijn jurisdictie staat. Ook zijn impulsief karakter, zijn zwakke gezondheid en zijn omgeving van wrokkige en kleinzielige raadslieden door wie hij zich laat beïnvloeden, hebben dat alles in de hand gewerkt."

De Heer die deze tien jaar van tribulaties toeliet, schijnt ook Don Bosco bijtijds te willen waarschuwen. Zodra de geschillen begonnen, zond hij hem een geheimzinnige droom, waarvan het volledige begrip de sleutel zou geven voor het geheel van de gebeurtenissen. Het scheen Don Bosco toe dat het stortregende, maar niettemin moest hij voor dringende zaken de stad ingaan. Bij het aartsbisschoppelijke paleis gekomen ziet hij (hoe vreemd was dat!) Mgr. Gastaldi in al de pracht van de pontificale gewaden buiten zijn paleis komen. Hij haastte zich naar hem toe om hem te zeggen: Excellentie, kijk eens met welk slecht weer U zich op weg begeeft. Ziet U niet dat er geen levende ziel op straat is? Luister naar mij, keer terug in huis.

Het komt u niet toe mij raad te komen geven. Ik zal voor mijn zaken zorg dragen en gij voor de uwe, - antwoordde bruusk de aartsbisschop terwijl hij hem van zich wegstootte.

Ondertussen deed hij enkele stappen, gleed uit en viel in een slijkpoel. Don Bosco herhaalde hem wel tot vijf maal dat hij diende te letten op zijn waardigheid, dat hij zich moest terugtrekken, dat hij... Maar alles was vergeefs; zijn woorden hielpen niet. Terwijl hij aldus koppig zijn weg voortzette, viel hij een tweede, een derde, een vierde, een vijfde maal. Toen hij de laatste maal opstond was hij onherkenbaar geworden: het slijk was één geworden met zijn persoon. Uiteindelijk viel hij nog eens neer en stond dan niet meer op.

Door een lange ervaring eraan gewoon geraakt in zijn dromen symbolische voorstellingen te zien van toekomstige gebeurtenissen, mogen we wel aannemen dat Don Bosco met eindeloos medelijden op zijn hoede was om zich geen lastige wederwaardigheden op de hals te halen. Ofschoon hij de eindcatastrofe vreesde bleef hij moedig vertrouwen om zich niet te laten afleiden van zijn gedragslijn, waarvan we nu een schets zullen geven.

Op de eerste plaats was hij zorgvuldig op zijn hoede om bij die veelvuldige incidenten de kwaadsprekerij niet te bevorderen. Zonder ernstige redenen maakte hij er geen gewag van. Daarin zijn de processen duidelijk genoeg.

(1) Summ. sup. virt. nr. 15, XXI.

Mevrouw Mazé, die er getuigenis over aflegde in eigen naam en in die van haar moeder, zegt hierover: "Hij stelde ons in kennis van deze pijnlijke zaken enkel en alleen, opdat wij, nu wij er goed over ingelicht waren, onze liefderijke bemiddeling zouden kunnen verlenen om het gerezen misverstand uit de weg te ruimen. (...) Het is mij niet gebleken, en ik ben er ook van overtuigd dat Don Bosco nooit aan andere vreemde personen vertrouwelijke mededelingen over deze zaak heeft gedaan. Wanneer hij er met ons over sprak, zei hij: - Ik spreek er met u over, omdat ik weet met wie ik spreek en omdat ik weet dat u alleen maar goede diensten zult bewijzen."

Op de tweede plaats beheerste hij zich zodanig dat zijn verdriet steeds vermengd was met berusting. En in sommige gevallen kwam zijn geduld hem duur te staan. Eens verhaalde hij aan mevrouw Mazé hoe hem een audiëntie werd geweigerd. In haar dagboek tekende de gravin haar indrukken op alsook de woorden die door hem werden uitgesproken: "Oh! wat was hij gelaten! maar hoe bedroefd was zijn hart! Ik voelde mij diep bewogen toen ik uit zijn mond volgende woorden hoorde: - Men heeft wel de vaste wil om sterk te zijn, moed te houden in de tegenslagen, maar door de ene wrangheid na de andere te moeten slikken krijgt de arme maag er genoeg van en barst.- Nooit in mijn leven zag ik Don Bosco's gelaatsuitdrukking veranderen, maar ditmaal werd hij, terwijl hij sprak, beurtelings bleek en vuurrood in het aangezicht."

De getuigen zijn het allen eens om te bevestigen dat zij in zijn taal nooit de minste wrok omwille van al die tegenkantingen hebben ontdekt. Don Anfossi, die vaak vertoefde in het milieu van de stedelijke clerus en daar nieuws vernam over alles wat er voorviel, ging, toen hij het leed van Don Bosco leerde kennen, vaak naar hem toe om hem te troosten. Door zijn serene en zachtmoedige manier van optreden, zag hij echter wel in dat Don Bosco het rouwbeklag van anderen niet nodig had, maar veeleer bij diegenen die hem kwamen troosten, gevoelens van vrede en vertrouwen in God kon opwekken.

Ook voor Don Anfossi, die zovele kennissen had bij de geestelijken, was het nuttig bepaalde bijzonderheden te kennen om bij gelegenheid de zaken te kunnen rechtzetten. Daarom verhaalde hij hem eens dat hij naar het paleis was geroepen waar hij na een grondige samenspraak de indruk kreeg dat alle moeilijkheden opgelost waren. Dit was zo waar dat de aartsbisschop hem uitgenodigd had om de mensen van zijn huishouding, die hij had laten binnenkomen, te willen zegenen. Maar pas had hij ze weggestuurd of, precies om zijn woorden terug te trekken, bevestigde hij opnieuw dat Don Bosco ongelijk had. Deze steeds kalm, probeerde hem van het tegendeel te overtuigen, maar zonder enig nut. Monseigneur zei hem hard: - Ga weg! en draaide hem de rug toe. Don Bosco die zeer verdrietig was, werd door zijn secretaris bij de arm genomen en buiten de zaal gebracht. Na dit verhaal riep Don Bosco uit: - Hoe is het mogelijk ernstig en met enig resultaat te onderhandelen met een persoon die zo gemakkelijk van gedachte verandert?

Dat was de reden waarom Don Bosco zich bezorgd maakte over deze pijnlijke wederwaardigheden. Hij was er om bezorgd omwille van de ernstige zaken die betrekking hadden op de Congregatie en niet omwille van zijn eigen persoon. Eens zei hij tegen dezelfde Don Anfossi: - Indien

het niet over de Congregatie ging, zou ik, om deze botsingen te vermijden, er de voorkeur aan geven naar Rome te gaan of naar een andere stad, maar het schijnt de wil van God te zijn dat de Congregatie hier haar wortel schiet.

Hij was niet minder bedroefd omdat dergelijke vervelende dingen hem beletten al het goede te doen dat hij wilde. Tegen één van zijn vertrouwelingen zei hij: - De duivel heeft voorzien hoeveel goed men had kunnen doen, indien Mgr. Gastaldi ermee voortgegaan was ons te beschermen, maar de geest van het kwaad heeft onkruid gezaaid. De aartsbisschop laat zich inlichten over al onze zaken en legt ons alle mogelijke hinderpalen in de weg, maar ook dat zal voorbijgaan. Wij zullen stilzwijgend vooruitgaan en we zullen nooit iets tegen hem ondernemen. We zouden hem volledig kunnen gebruiken voor het goed van de zielen.

Een ander punt waarover de getuigen het eens zijn is het feit, dat niettegenstaande alle verzet, door een gezaghebbend Romeins prelaat als systematisch betiteld, (1) Don Bosco niet naliet steeds de aartsbisschop te beminnen, te eerbiedigen en in de mate van het mogelijke te helpen. Mevrouw Mazé legde hierover volgende verklaring af: "Wanneer Don Bosco zaken van dien aard diende te behandelen, duidde hij ons steeds enkel het noodzakelijke aan, zodat wij soms niet begrepen wat hij bedoelde en wij genoodzaakt waren hem vragen te stellen. Maar in alles sprak hij over Monseigneur de Aartsbisschop met zoveel eerbied en christelijke liefde, dat wij erdoor gesticht werden."

Niet enkel de getuigen spraken zo, maar zo schreven ook anderen die niet voor het kerkelijk tribunaal verschenen, Waardevol is wat pater Felice Giordano, de overste van de Oblaten van de Maagd Maria te Nice, (2) schreef. "Toen ik te Turijn op doortocht was, zo verhaalde hij, en met de aartsbisschop vrije omgang had omdat ik zijn vroegere medeleerling geweest was, werd ik ietwat op de hoogte gebracht van het gerezen meningsverschil. Welnu, ik kan zeggen dat ik nooit meer getroffen werd door bewondering dan toen ik zag dat mijn vriend Don Bosco zo onverstoord kalm bleef. Inderdaad werd ik door een samenspraak, die ik nadien met Don Bosco te Valdocco hield, zo gesticht, dat ik alvorens naar Nice te vertrekken een zeer lange brief schreef aan de aartsbisschop, waarna ik hem al de gunstige indrukken meedeelde die ik van hem meegedragen had."

Niet weinig brieven in die trant werden geschreven waarin monseigneur aangemaand werd Don Bosco met rust te laten. De originelen zijn in het bezit van theoloog Franchetti. In een van die brieven van augustus 1873 legt Mgr. de Gaudenzi, bisschop van Vigevano, over hem volgend getuigenis af: "Ik ben er zeker van dat Don Bosco bereid is tot alles alvorens te kort te schieten aan eerbied en huldebetuiging tegenover zijn aartsbisschop van wie ik weet hoe zeer hij hem vereert en achting toedraagt."

(1) Brief van Mgr. Vitelleschi, secretaris van de Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken aan Don Bosco, 5 januari 1875.

(2) Brief aan Don Rua, 25 maart 1888.

Het bewijs dat hij de wegen van de rechtschapenheid bewandelde, vindt men in de bovennatuurlijke gaven die niet ophielden in hem te schitteren gedurende de periode van zijn grootste moeilijkheden. Een van zijn antwoorden is hiervoor waardevol. Wanneer met de komst van kardinaal Alimonda naar Turijn een regenboog van vrede boven het Oratorio begon te schitteren, wou Don Albera op een zekere dag weten wat de gedachte was van Don Bosco over de veelvuldige tussenkomst van de Madonna in de loop van zijn leven en van zijn werken. Toen hij de vraag gehoord had, bleef hij een ogenblik nadenken en antwoordde dan: - Allen waren tegen Don Bosco. Het was dus wel noodzakelijk dat de Madonna hem hielp.

Ook wij zullen onze uiteenzetting besluiten op de manier waarop kardinaal Cagliero zijn uitvoerig getuigenis besloot:(1) "Als besluit ben ik van oordeel dat het niet zonder Gods tussenkomst gebeurde dat Don Bosco in de persoon van wie hij gehoopt had dat hij zijn trouwste en grootste beschermer zou zijn, integendeel, ter volmaking van zijn heiligheid, een tegenstander aantrof en dat juist in de roemrijkste en vruchtbaarste periode van zijn apostolaat. Dit kruis dat de Heer hem op de schouders legde, deed hem een groot gedeelte van zijn waardevolle tijd verliezen in niets dan een nederige en rechtmatige verdediging. En toch verwekte dit geen klacht uit zijn hart, geen gebaar van ongeduld, van woede boosheid of van gerechtvaardigde wrok. Hij verdroeg dit alles sterk, nederig en ootmoedig zonder ook maar eenmaal zijn inwendige vrede te verliezen, zonder dat dit hem weghaalde van zijn voortdurende arbeid voor de versterking en de uitbreiding van zijn werk. Met de blijheid van geest en de innige onveranderlijke vereniging met God die het kenmerk is van de heiligen, werkte hij verder."

(1) Het inleidende proces.

H O O F D S T U K IV

TE PARIJS - ZIJN ONTHAAL.

Te Parijs kwam Don Bosco niet aan als een onbekende en zijn komst was er niet onverwacht. De langdurige besprekingen met abbé Roussel om zijn werk van Auteuil er weer bovenop te brengen, hadden zijn naam bekend gemaakt in de milieus van geestelijken en leken door de bemiddeling van diegenen die zich bezig hielden met de zo talrijke weldadigheidsinstituten in de grote metropool. In de Sermons de charité werd de werkzaamheid van de priester uit Turijn ten voordele van de arme en verlaten jeugd aangehaald tot aansporing en als model, des te meer nu ook op Franse bodem zijn stichtingen steeds ruimer de aandacht wekten van de goede burgers en van de katholieke pers. Bovendien hadden zijn contacten met de Parijse kolonie die gewoon was de winter door te brengen te Nice en langs de Azuren Kust, hem waardevolle kennissen bezorgd. Velen hadden in bewondering voor zijn deugden en zijn ondernemingen de wens geuit hem in de hoofdstad te zien. Door bemiddeling van deze heren en dames werd dan bij aristocratische families het boek verspreid van de arts van Nice, Dr. d'Espiney, die zonder aanmatiging en in een levendige vorm het verhaal schetste van de meest markante feiten uit zijn leven. Hierdoor werd bij de lezers de nieuwsgierigheid opgewekt om een zo bijzondere man beter te leren kennen. Toen men dan vernam dat hij werkelijk ging aankomen, wedijverden verscheidene Parijse edellieden met elkaar om hem hun gastvrijheid aan te bieden en zo in de ruime kring van verwanten en kennissen het blijde nieuws te verspreiden. Niemand trouwens had kunnen voorzeggen en zich voorstellen hoe belangrijk dit tijdperk was door wat er nu gebeurde en waarvan het verhaal een aanzienlijk deel van onderhavig boekdeel zal vergen. (1) Het was woensdag 18 april, toen omstreeks zes uur 's avonds, Don Bosco, vergezeld van Don de Barruel, aan het station van Lyon afstapte.

(1) Zie hier de voornaamste bronnen van ons verhaal: 1° de kranten van die tijd, 2° een honderdtal brieven aan Don Bosco of aan zijn secretaris geschreven en gelukkig bewaard gebleven, 3° een bondig dagboek van de avondaudiënties van 18 april tot 21 mei, maar met grote leemten, 4° twee werkjes die te Parijs gedrukt werden: Léon Aubineau Dom Bosco, sa biographie, ses oeuvres et son séjour à Paris. A. Josse, éditeur, Dom Bosco à Paris, sa vie et ses oeuvres, par un ancien Magistrat, Librairie Ressayre, septième édition. Van dit laatste werkje werden op minder dan één week drie uitgaven volledig verkocht. Beide werkjes verschenen toen Don Bosco nog te Parijs verbleef. Andere particuliere bronnen zullen telkens worden aangehaald, zoals: 5° aantekeningen van Don Lemoyne over inlichtingen die hem mondeling verstrekt werden, 6° recente getuigenissen van overlevenden die Don Bosco te Parijs gezien en gehoord hebben.

Een rijtuig dat op hem stond te wachten, bracht hem langs de Avenue de Messine en bleef staan voor de grote poort van het herenhuis de Combaud. De gravin, een edele dame die al op rijpere leeftijd was en een zeer goede christelijke vrouw was, voelde zich zeer verheugd dat hij haar gastvrijheid aanvaard had. Wij hadden al de gelegenheid haar naam te vernoemen, toen wij spraken over de toekomstige Mgr. Malan en over zijn buitengewone roeping. (1) Ze bezat een zomerverblijf in de buurt van La Navarre. Daar had ze Don Bosco ontmoet bij zijn recente doortocht aldaar en was met hem overeengekomen over zijn aanstaande reis naar Parijs. Ze stelde daar een volledig afzonderlijke flat te zijner beschikking. Bekwame personen werden aangeduid om hem van dienst te zijn en niets werd verwaarloosd opdat hij zich op zijn gemak zou voelen.

Weldra zou men aan den lijve ervaren hoe gelukkig de keuze van zijn secretaris geweest was. Don de Barruel, een authentieke Fransman, een afstammeling van een adellijke familie uit de Dauphiné, had eerst rechten gestudeerd en was kabinetshoofd geweest in een prefectuur gedurende het presidentschap van maarschalk Mac Mahon. Als kleine jongen studeerde hij in het kleinseminarie dat geopend werd door Mgr. Camillo Siciliano Di Rende, op dit ogenblik Apostolisch Nuntius te Parijs. Als een ontwikkeld en bereisd man was hij voor Don Bosco een echte voorzienigheid in deze grote wereld.

Parijs kwam in beweging bij de komst van Don Bosco. Dit zinnetje zegt alles. De grootsteden komen niet zo gemakkelijk in beweging omwille van gasten zelfs als ze befaamd zijn. Voor nieuws in die trant is Parijs misschien de meest onverschillige stad die er bestaat. Thans is alleen Rome daarin haar gelijke. Personaliteiten met grote vermaardheid op het gebied van de kunst, van de wetenschap, van de politiek en gezagdragers van eerste rang in de sociale hiërarchie komen en gaan er voortdurend en wekken ten hoogste tijdelijk de aandacht. Ab assuetis non fit passio. Het gerucht was echter nog maar pas verspreid dat Don Bosco te Parijs was of het verwekte een onophoudende en overrompelende beweging naar zijn persoon. Overal wist men dat hij zich daar bevond. Men wou hem zien, hem horen, hem benaderen zijn kleren aanraken. Het werd een algemene en dagelijkse ovatie, onvoorbereid en helemaal niet georganiseerd. Ze was onvoorzien, spontaan, werkelijk verbazend.

Het is waar dat zijn uiterlijk voor de ogen van het publiek niets bezat van wat de massa's beheerst. De kranten spraken over zijn middelmatige gestalte, zijn aarzelende gang, zijn beperkt gezichtsvermogen, de trage en zwakke klank van zijn stem, zijn vreemd accent en zijn zinswending die nog vreemder klonk en de uiterste eenvoud in zijn omgang. Maar ze lieten eveneens uitschijnen zijn uitnemende goedheid, zijn onveranderlijke zachtheid, zijn heldhaftig geduld en noteerde daarbij dat de faam van wonderdoener die zijn naam omringde, hem zeer bescheiden maakte zoals de minste van zijn zonen. Wie niet zo profaan dacht, ontdekte wel degelijk het geheim van dit machtige aantrekkingsvermogen. Het was de heiligheid, die, ondanks al de pogingen van de volksziel om haar te misvormen, toch steeds en ook te Parijs haar eeuwige betovering uitoefende.

(1) Cfr. boekdeel XV, blz. 564 en volgende.

De beweging waarover we het hadden, begon dadelijk daags na zijn aankomst. Die morgen, na de mis bij de karmelietessen, begaf Don Bosco zich haastig naar het aartsbisshoppelijke paleis, want hij wou spoedig hulde brengen aan de engel van het diocees. Hij zag de aartsbisshop niet, want deze was afwezig omwille van de vormsels in het diocees. Hij bracht trouwens een bezoek aan zijn coadjutor, Mgr. Richard, door wie hij zeer goed onthaald werd. Die dag wou hij echter nog terugkeren. Toen weerhield kardinaal Guibert hem in een lang en hartelijk gesprek. Terug naar huis gekomen, trof hij er al een honderdtal personen aan die vroegen om hem te mogen zien.

Voor deze toeloop, een aanduiding van wat het van de morgen tot de avond zou worden in haar herenwoning gedurende de daaropvolgende dagen, was gravin de Combaud zeer bang. Ze nam dan ook dadelijk beschermingsmaatregelen. Niet ver van de Madeleinekerk, in de rue Ville l'Evêque, in het herenhuis van de familie de Sénishlac, woonde een communiteit die naar het uitwendige geen uitzicht had van een kloostergemeenschap, maar toch een vrouwelijke kloosterfamilie vormde. Haar leden behoorden tot de aristocratie en noemden zichzelf juffrouwen en geen zusters.(1)

Het waren de Oblaten van het Heilig Hart van Montluçon, gesticht door Louise-Thérèse de Montaignac de Chauvance, van wie het proces van zaligverklaring begonnen was. Aan het hoofd van deze communiteit stond een juffrouw Sénishlac. Tot haar richtte zich gravin de Combaud: aangezien men Don Bosco op verschillende plaatsen zou uitnodigen om mis te lezen en een bezoek te brengen, zou hij niet dikwijls voor de middag terug thuis zijn. Daarom zou de toeloop van volk in de namiddag veel groter zijn. En daarom kwamen ze overeen dat hij om twee uur in de namiddag naar het huis Sénishlac zou gaan. Daar zou hij dan de avondaudiënties houden in een ruim en gerieflijk vertrek op de eerste verdieping. Men kwam er langs de hoofdtrap. Een toegangskamer kwam uit op een grote zaal die verlicht werd door drie ramen aan de voorkant van het huis. Van daaruit kwamen in een voorkamer. Daar was de deur die toegang gaf tot de bibliotheek waar Don Bosco zou ontvangen.

Het zal nuttig zijn al in het begin de dagindeling te kennen van de dagen die Don Bosco te Parijs doorbracht. Hij stond op om vijf uur, bad zijn gebeden en hield zich bezig met het lezen van de briefwisseling die met de laatste post 's avonds voordien aangekomen was. Het was een berg, dat iedere dag groter werd. Dan ging hij de mis celebreren in één van de kapellen of van de kerken waar hij verwacht werd. Daar ontving hij bezoekers en ging ermee voort bij gravin de Combaud tot het tijd was om te gaan ontbijten bij een van de personen die hem dagelijks met uitnodigingen bestormden. Om twee uur trachtte hij in het huis van juffrouw Sénishlac te zijn voor de audiënties van de namiddag, die niet minder dan zes uur duurden. Doorgaans keerde hij dan omstreeks tien uur naar het herenhuis van gravin de Combaud terug.

(1) De mensen dachten wel dat deze Desmoiselles kloosterzusters waren! Ze zagen echter geen enkele aanduiding hiervan. Tijdens het verblijf van Don Bosco werd dan aan deze juffrouwen de vraag gesteld: -Tot welke orde behoort U? - Tot de orde van de goede christenen. - Met welke werken houdt U zich bezig? - Met het werk U te ontvangen. - Maar in welk liefdadigheidshuis bevinden wij ons?- In het tuis van juffrouw Sénishlac. Het dergelijke antwoorden wisten ze de nieuwsgierigheid van het publiek te omzeilen.

Hier onderhield hij zich wat met zijn gastheren. Dan trok hij zich terug op zijn kamer met zijn secretaris en keek na of de brieven van die dag wel goed geklasseerd waren voor het antwoord. Daarna verdiepte hij zich nog in het gebed en begaf zich te rusten omstreeks middernacht.

Op de avond van 20 april konden juffrouw Sénislhac en haar gezellen zich een voorstelling vormen van wat er de volgende dagen op komst was. Om twee uur was hun woning al letterlijk overrompeld, want personen van alle standen vroegen om Don Bosco te mogen zien. De kloosterlingen wilden dat de eerste zegen van Don Bosco in huis voor hen zou zijn. Zodra hij binnen kwam, verzamelden ze zich rond hem in de bibliotheek. Men dacht zeker dat de secretaris uit zichzelf zou zorgen voor het binnenleiden van de bezoekers. Maar hij liet hun met Don Bosco achter omdat hij wel wat anders te doen had.

Nu zaten die arme vrouwen in nesten! Het eerste wat ze te doen hadden was Don Bosco te beschermen tegen een inval. Daarom ging juffrouw Jacquier post vatten voor de deur van de bibliotheek die uitkwam op de grote zaal, terwijl juffrouw Bethford de wacht optrok bij een andere deur die van de bibliotheek uitkwam op de overloop van de trap en die gesloten diende te blijven. Men geraakte tot bij Don Bosco langs de binnendeur. Hier zorgde een moedige juffrouw er voor de bezoekers te laten binnenkomen in de volgorde waarin ze gekomen waren. Het salon was propvol heren en dames van hoge afkomst. Onder hen was prinses de Trapani met haar dochter en met enkele dames. Ze deed er haar beklag over dat na twee uur haar beurt nog niet gekomen was en dat ze er niet eens in geslaagd was zich een doorgang te banen om haar zaak te bepleiten bij de geïmproviseerde portierster. Dank zij een uitwisseling van biljetten werd haar eindelijk een deurtje aangeduid en voor haar geopend buiten de ogen van het publiek. Zo geraakte ze tot bij Don Bosco. Ze kwam zeer verheugd naar buiten en was zeer dankbaar tegenover hen die haar geholpen hadden.

Na zes uur was het salon nog gevuld, want de plaats van de mensen die buitengingen, werd door anderen ingenomen. Op het einde kwam Don Bosco buiten om een algemene zegen te geven. Op dat ogenblik ontstond er zulk een gedrang dat men een ogenblik vreesde dat men hem zou overhoop lopen. Het lange wachten maakte de mensen zenuwachtig. Er werd geroepen: - Pater, mijn zoon heeft de tyfus... Pater, ik heb een gezwel... Pater, ik heb een zoon die mij tot wanhoop drijft... Ik heb dit, ik heb dat...- Sommigen die een schaar bij zich hadden, maakten van het gedrang gebruik om zijn toog stuk te snijden en zich een relikwie te verschaffen. Toen hij naar buiten ging hadden zijn bewaaksters daar acht uur gestaan.

Maar de ervaring had hun iets geleerd. Toen daags nadien dezelfde toeloop begon, werden al diegenen die in de zaal binnenkwamen, verplicht hun naam te schrijven op een briefje dat een nummer droeg en zo konden ze ordelijk vooruitgaan naar de audiëntie. Deze maatregel had een gunstig resultaat en werd ook nadien toegepast. De juffrouwen werden echter bijgestaan door gravin de Caulaincourt, gravin d'Andigné en andere aanzienlijke dames van Parijs. Met een ware zelfverloochening onderwierpen ze zich aan deze moeilijke taak om wat orde te houden in die menigte die de zalen, het grote salon en het erf bezette en ongeduldig maar toch bleef uren en uren bleef wachten.

Te Parijs was Don Bosco niet meer baas over zich zelf. Op een avond moest hij een zaak behandelen met een heer van de stad en vermits het voorste gedeelte van het huis langs de avenue de Messine geblokkeerd was, wist hij te ontglippen langs een achterdeur. Hij had geen levende ziel gezegd waar hij heen ging. Maar toch was de zaak uitgelekt, misschien door een onvoorzichtigheid van de koetsier. Het rijtuig was nog niet op zijn bestemming gekomen of de weg werd al afgesneden door een samenschooling. Hij ging het huis binnen, maar in het voorportaal werd hij van alle kanten ingesloten. Sommigen gingen zelfs knielen om hun biecht te spreken. Don Bosco die in het nauw gebracht was door het gedrang, riep Don de Barruel ter hulp en beval hem: - Zeg tegen al die mensen dat ze in de voorkamer moeten gaan en dat ze één voor één komen.

- Ja, antwoordde de secretaris, maar spoedig verloor hij de moed en ging zich eindelijk uitgeput op een bank neerzetten.

- Maar Don de Barruel, riep Don Bosco tevergeefs - doe dan toch wat ik je zeg!

Wie weet hoe hij zou bevrijd geraakt zijn, was markies de Franqueville niet gekomen. Hij deed hem in een aanpalende kamer gaan en zei hem daar te wachten. Dan sloot hij de deur, kwam terug bij hem langs een andere toegang en bracht hem in het geheim naar zijn huis om daar te dineren. Allen bleven maar wachten in de overtuiging dat hij daar nog altijd binnen was. Ze kwamen aan het herenhuis aan toen het acht uur sloeg, maar voor de deur stond een ander rijtuig dat op hen wachtte. Een familie van wie het zoontje op sterven lag, zond iemand naar Don Bosco om hem te smeken even te willen komen, al was het maar één enkele minuut.(1) Don Bosco ging er heen. Eindelijk konden ze zich om elf uur 's avonds aan tafel zetten, maar hij gebruikte enkel maar wat soep.

Op 3 mei na de conferentie in de kerk van Sainte-Clotilde, maakte hij zich gereed om een audiëntie te verlenen in de achtersacristie waar hij op een bankje stond, maar er kwam geen einde aan de processie, Op een zeker ogenblik zei hij tot de markies de Franqueville die dichtbij hem stond:- Het is onmogelijk allen te bevredigen. Hoe kan ik het nog uithouden? Ik kan me niet meer recht houden van vermoeidheid. Ik zal van iedereen maar een enkel woord aanhoren. Zij zullen zo overeenkomen: - De markies ging de voorwaarde voorstellen en zorgde ervoor dat niemand ze overtrad. Op die wijze zeiden ze hem, naarmate de menigte voor hem voorbijtrok hun noden: - Bid voor mij... Mijn moeder is ziek en beveelt zich aan u aan... Zegen mij... Geef mij een medaille... Ik heb een zoon die van de goede weg is afgeweken... Zeg aan de Madonna dat ze mijn zaken zou doen bloeien.- Op deze manier kwamen er een veertigtal per minuut voorbij die allen een medaille van Maria, Hulp der Christenen, ontvingen.

(1) De vader van de stervende was een miljonair. Op het biljet stond: "Mr. Allard 32, avenue de Friedland, a son petit fils mourant, abandonné par tous les médecins. On demande Don Bosco à grands cris ne fût-ce que pour une minute."

- Het voorbijtrekken had al twee uur geduurd, toen Don Bosco tot de markies zei: - Ga eens kijken hoeveel er nog zijn.- De markies ging kijken en antwoordde hem: - Er zijn er nog vijfhonderd.- Men bracht hem een tas koffie die hij uitslurpte zonder een ogenblik zijn werk te onderbreken. Na een uurtje vroeg hij nogmaals: - Heer markies, hoeveel blijven er nog over? - De markies ging weer kijken en zei hem dan: - Er zullen er nog wel een duizendtal zijn.

Don Bosco kon niet meer en men moest er absoluut mee ophouden. De pastoor kwam een paar woorden met hem wisselen. Langs een deur in de nabijheid deed de markies hem naar de pastorie gaan en van daar kon Don Bosco vertrekken. Toen de samengeperste menigte daarbuiten bemerkte dat Don Bosco daar niet meer was, viel ze het huis van de pastoor binnen en vroeg luidruchtig waar Don Bosco zich bevond. Toen ze vernomen hadden dat hij vertrokken was dreigde er een tumult te ontstaan, maar een stem riep dat hij bij de heer Baudon, in die straat, met dat nummer gegaan was. Deze heer Baudon was de algemene voorzitter van de conferenties van Sint-Vincentius a Paolo. Niet allen hadden het adres goed verstaan. Anderen die uit de tegenovergestelde kant van Parijs kwamen, wisten niet waar de woning was. Zo kwam het dat men de voorbijgangers moest ondervragen. Daardoor werd het aantal nieuwsgierigen nog verdubbeld. Nadien werd het een dwaas geloop om maar eerst daar aan te komen.

Een tijdje nadien belegerde een vloedgolf van mensen het huis van de heer Baudon de Rozembau. De toegang werd met geweld ingenomen, het volk stroomde binnen en drong de trappen op. De eigenaar kwam verschrikt aan het raam en vroeg wat er gaande was

- We willen Don Bosco zien.
- Don Bosco is hier niet.
- Don Bosco is hier wel. Ze hebben ons gezegd dat hij bij u is.
- Ja ik verwacht hem. Ik zal het genoeg hebben met hem te ontbijten; maar hij is nog niet aangekomen.

Op dat ogenblik kwam Don Bosco daar juist aan. Zo goed en zo kwaad als het ging, kon hij zich ook uit deze belegering losrukken. Hij ging naar boven, kwam in het zaaltje en kon eindelijk wat op adem komen.

Op een zekere namiddag bleef hij wat langer weg op een afspraak in het huis Sénislhac. Vanaf de Magdalenakerk, die maar tweehonderd meter vandaar lag, was heel dit korte gedeelte van de straat zo met mensen versperd dat ieder verkeer er onmogelijk was geworden. Hij was genoodzaakt uit zijn rijtuig te stappen en zich te voet een weg te banen. Hij was op zijn Frans gekleed met bef en singel. Niemand kende hem. Op een zeker ogenblik was hij ook, door de menigte meegedragen, ingesloten in een deuringang. Hij werd in een voorerf gedrongen vanwaar hij het heel moeilijk had om eruit te komen en zijn weg voort te zetten. Toen hij zover geraakt was en tot de trap was gekomen, probeerde hij naar boven te gaan, maar daar was geen sprake van.

- Laat me doorgaan, - zei hij vriendelijk.
- Neen, werd hem geantwoord. Ik heb nummer vijftien, ik heb nummer twintig.
- Welnu dan, hernam hij na een poosje, indien u niet wilt dat ik

voorga, laat me dan tenminste wat uitrusten op deze trede.

- Neen, wij zijn de eersten en u bent een indringer.

- Maar dan dient u te weten, mijn brave mensen, dat wanneer ik niet ga, u niet met Don Bosco zult kunnen spreken, want ik ben Don Bosco. Ze lachten hem allen uit in zijn gezicht en rond hem riep men als in één koor dat hij een farceur (grappenmaker) was.

Geduld dan maar, er was niets aan te doen! Hij was genoodzaakt terug te keren en hiervoor ondervond hij geen weerstand. Toen hij zich bevrijd had, ging hij een familie bezoeken die hem al een hele tijd verwachtte om een zieke te zegenen. Had hij die tegenslag niet gehad, dan zou hij die arme man niet kunnen troosten hebben. Juffrouw Sénislhac, die met haar huis vol mensen, tevergeefs op hem gewacht had, maakte zich kwaad toen ze de reden van zijn wegblijven vernam. Daarom deed ze een beroep op de burgerlijke macht. In het vervolg kwamen enkele politieagenten binnen en buiten post vatten als schildwacht, ook al opdat de doorgang niet zou versperd worden aan de bewoners van de verscheidene flats die noch binnen noch buiten konden.

De pers van de hoofdstad stelde belang in de Italiaanse gast. De Figaro, l'Univers, de Gazette de France, de Clairon, de Liberté, de Pélerin, de France illustrée van abbé Roussel en andere kranten vergenoegden er zich niet mee hem welkom te heten, maar schreven grote artikels over hem waarin hij "de Man Gods" de "Wonderdoener van de XIXe eeuw", de "Italiaanse Sint-Vincentius a Paulo" genoemd werd. De provincie nam een echo van de hoofdstad over. Te Parijs zetten de correspondenten overal de jacht op hem in. Op tijd en plaats zullen we rekening houden met wat over hem geschreven werd. Ondertussen zullen we van twee artikels de passages vertalen waarin een beschrijving wordt gegeven van de algemene geestdrift van de Parijzenaars voor Don Bosco, met terzijdelating van de biografische verwijzingen die ontleend waren aan het boek van d'Espiney en bestemd om het publiek in te lichten over de man van de dag. Het eerste artikel, verschenen in de Univers van 5 mei en te danken aan de pen van Aubineau een persveteraan en een scherpe waarnemer, bevatte volgende passages.

" Parijs is verrast bij het zien van de beweging die teweegge-
" bracht wordt door een nederige priester van het diocees Turijn
" die in de ogen van de wereld niets aantrekkelijks bezit. Hij be-
" hoort tot een onaanzienlijke familie en heeft een bescheiden
" uiterlijk. Voor een talrijk publiek is zijn stem te zwak om zich
" te doen horen. Zijn gang is weifelend en zijn gezichtsvermogen
" zwak. Waarom loopt de menigte hem achterna?... Is het op dit ogen-
" blik niet de enige bezorgdheid van de hoofdstad om Don Bosco te
" zien en te naderen?

" - Waar is hij?...

" - Wat doet hij?...

"

" Veertien dagen geleden kende men amper zijn naam omdat hij
" slechts enige keren gehoord werd op liefdadigheidsconferenties.
" Men kende in grote trekken de werken die deze naam opriep. Het
" zijn werken voor de jeugd. Ze houden zich bezig met verlaten jon-
" gens, vermenigvuldigen zich overal en nemen meer uitbreiding.

" Een boekje, niet zonder een glimlach gelezen, had de vrome
" mensen in kennis gesteld van deze bewonderenswaardige stichtingen,

" van hun ontwikkeling en van hun vruchten. Meer wist men er niet
" over. Daarom zijn vandaag veel mensen verbaasd over het on-
" voorziene gerucht dat door zijn naam verwekt werd, een naam die
" ze kort te voren amper hadden horen uitspreken. En het applaus
" van de Parijzenaars is bijna eenstemmig en de onweerstaanbare
" aantrekkingskracht op de menigte is op zichzelf al een wonder.
" Daarin vindt men een onbewust antwoord, indien men het zo wil
" noemen, maar toch een rechtstreeks en krachtdadig antwoord op de
" proclamaties van atheïsme die men aan alle kanten uitbrengt, naar
" men beweert, in naam van het volk. Zovele eerbetuigingen zijn ge-
" richt op de man Gods. De massa wil de man van het geloof en van
" het gebed bekijken. De ruimste kerken zijn te eng geworden om de
" gelovigen te bevatten die de mis van Don Bosco willen horen, die
" willen bidden samen met Don Bosco, die de zegen van Don Bosco
" willen ontvangen. Iets anders vragen ze van hem niet.

" De menigte ging onlangs nog naar de pastoor van Ars een abso-
" lutie vragen. Uit alle hoeken van de wereld was het een toeloop
" naar de nederige parochie die verloren lag tussen de modder en de
" vijvers van de Bresse. Don Bosco weigert evenmin de zondaars te
" ontvangen en te aanhoren (...) maar te Parijs, die grote draai-
" kolk, begrijpen de mensen wel dat Don Bosco niet eens de tijd
" heeft om biecht te horen. Heel die toeloop naar die zachte en
" eenvoudige priester heeft enkel als doel zijn zegen en wat gebe-
" den te verkrijgen.

" Iedereen wenst dat deze zegen zou neerdalen over zijn per-
" soonlijke ellende en leed. De brave priester luistert naar allen,
" stelt in allen belang en roept over allen de bescherming af van
" de Heilige Maagd, Hulp der Christenen. Hij slaat geen acht op zich
" zelf, maar stelt zich volledig ter beschikking van allen die hem
" komen smeken. Hij is daar voor hen, voor hun smarten, voor hun ver-
" trouwen. Hij troost, hij zegent, hij ondervraagt. Te midden van de
" opschudding die hem omgeeft, doet hij of hij het niet hoort, maar
" schijnt enkel aandacht te verlenen aan wie tot hem " spreekt. Hij
" neemt inlichtingen over allen en spreekt allen moed in.

" ... Ik heb hem niet gezien in zijn tehuizen onder zijn
" priesters die door hem gevormd werden en de priesterlijke vrucht-
" baarheid uitdragen naar de arme zielen van de jongens die er on-
" derdak vonden. Ik heb hem echter wel gezien te midden van de me-
" nigten, die door zijn naam aangetrokken, zich aan zijn voeten
" neerwerpen, zijn handen kussen en zich neerbuigen om zijn zegen
" te ontvangen. Het mooie van een dergelijke triomf ligt juist in
" de bescheidenheid van hem die er het voorwerp van is. Men merkt
" goed dat hij niets voor zich zelf zoekt, maar alles terugbrengt
" tot God en tot de Heilige Maagd. Hij is een boerenzoon die, toen
" hij vijftien jaar oud was, nog achter de ploeg liep en hij ge-
" draagt zich als een zoon van landbouwers zonder er naar te ver-
" langen zich te doen gelden. Hij doet het goede en offert zich op,
" om zo te zeggen, voor allen zonder onderscheid en zonder enige
" voorkeur. Ze nemen hem, leiden hem en hij laat maar begaan.

" ... De houding van het volk van Parijs wekt verrassing.
" De toeloop in de kerken is indrukwekkend en het gedrang rond de
" man Gods vervult ons met verbazing. Overal waar hij gaat, ook in
" de huizen van de particulieren, volgt hem de menigte, gaat hem

" vooraf en belegert hem. En niet enkel de eenvoudige gelovigen ne-
" men tot hem hun toevlucht. Ik heb de gelegenheid gehad hem een
" ogenblik te zien in een sacristie voor zijn mis. Toen hij hiervoor
" gereed was en met gevouwen handen en neergeslagen ogen zich naar
" het altaar begaf, kwamen veel priesters de ene na de andere, op hem
" toe en fluisterden hem hun aanbevelingen in het oor. Wat zullen we
" zeggen over Don Bosco aan het altaar? Ik heb hem van dichtbij kun-
" nen bekijken en ik heb gezien hoe ingetogen en vroom hij was."

Op dezelfde datum begon de Liberté een lang artikel in deze trant:
"In de godsdienstige milieus van Parijs wordt op dit ogenblik over nie-
mand anders gesproken dan over Don Bosco, een soort Italiaanse Sint-Vin-
centius a Paolo." Daarna volgt een beschrijving van wat de redacteur ge-
zien had bij de gravin de Combaud.

" Haar woning wordt stormenderhand ingenomen. Overal waar
" hij gaat, lopen de kerken vol. Wanneer men verneemt dat hij op
" de kansel zal spreken, is er een ordedienst nodig om de volle
" kerk in bedwang te houden. Van de ene groep tot de andere hoort
" men zijn buitengewone feiten vertellen en hoort men herhalen: -
" De pater... de heilige.- De pater en de heilige zijn één en de-
" zelfde persoon, namelijk Don Bosco.

" Ook wij, wij verbergen het niet, hebben een man willen
" zien, wiens leven van weldaden dergelijke getuigenissen van vere-
" ring verdiend heeft. Wij zijn inderdaad met deze bedoeling voor
" ogen naar de avenue de Messine gegaan, waar in een prachtige
" particuliere herenwoning Don Bosco de gastvrijheid van een be-
" vriende familie geniet. Tal van rijtuigen stonden er voor de
" deur. In de woning was het een komen en gaan van bezoekers. Bij
" de portier waren veel personen aan het praten om zich te laten
" inschrijven. In de ruime toegangszaal, waar degenen die deze dag
" een audiëntie hadden verkregen, samenkwamen, was er geen stoel
" meer onbezet. Nadat wij de grote trap waren opgegaan, werden wij
" binnengeleid in de zaal waar Don Bosco ontving. Nu er zoveel volk
" op hem wachtte, hebben wij nauwelijks de tijd gehad hem te be-
" groeten. Het is een zeer eenvoudig mannetje, men zou bijna zeggen
" schuchter, die Frans spreekt met een licht Italiaans accent."

Don Bosco vertrouwde de journalist toe aan Don de Barruel die hem
bij Don Rua bracht. Don Rua, "het kenmerkende type van een Italiaan",
schrijft de journalist, zat te midden van zijn briefwisseling. De be-
zoeker maakte hierbij de opmerking: "We hebben nooit zoveel brieven op
één enkele dag zien komen. Ze vormden een grote stapel op het bureau en
daaronder lagen er vele verscheurd die al beantwoord waren. De priester
maakte een teken op de brieven die moesten beantwoord worden en voegde
ze bij de stapel die voor hem lag. Wat al brieven, wat al brieven! Zon-
der dan nog de aangetekende brieven daarbij te tellen."

Juist voor het afwerken van de briefwisseling, die soms zeer de-

licaat was, had Don Bosco, op het einde van de maand april (1) Don Rua naar Parijs geroepen. Don de Barruel slaagde er niet in daarmee klaar te komen, ofschoon hij vrijwillig door anderen geholpen werd. Op 2 mei schreef Don Rua aan de directeur van het Oratorio: "Je hebt er geen flauw idee van wat een berg brieven hier op antwoord ligt te wachten. Geen drie, maar zes of zeven secretarissen zouden er nodig zijn. Gelukkig is er ook een brave kloosterling, die ons komt helpen." Ook de onderwijzeres van de dochters van gravin Combaud en verscheidene andere juffrouwen Oblaten kwamen hun werk verlichten, binnen de grenzen van het mogelijke. De portier bracht zesmaal per dag een volle schaal naar boven.

De journalist van de Liberté stelde aan Don Rua een reeks vragen om van hem nieuwe bijzonderheden te weten die hij dan zijn lezers kon opdis- sen, maar veel kon hij niet loskrijgen. Don Rua hield niet op met zijn werk. Hij maakte enveloppen open, doorliep met zijn blik de brieven, maakte aantekeningen en legde de brieven terug of wierp ze kortweg in de korf. Ondertussen vertelde hij aan de interviewer episoden uit het leven van Don Bosco en bijzonderheden over zijn stichtingen.

Toen hij hem vroeg of het waar was dat Don Bosco de zieken genas, glimlachten Don Rua en Don de Barruel en antwoordde de eerste: - Al wat hij kan doen is voor hen bidden.(2)

Een levendig en belangrijk document, omdat het uit de pen gekomen is van een ontwikkelde persoon en onder de onmiddellijke indruk van de fei- ten en dat trouwens niet bestemd was om gepubliceerd te worden, levert ons het bewijs dat de geestdrift niet enkel het kleine volk of de een- voudige geesten deed ontvlammen. Het is afkomstig van mevrouw Claudius Lavergne, de echtgenote van hem die in Frankrijk de kunst van de glasra- men met historische voorstellingen ingang deed vinden. Zij zelf heeft een mooie naam in de kinderliteratuur. Zij schreef dus op 5 mei aan een schoonzuster: (3) " Wat is onze eeuw bewonderenswaardig, wanneer men ziet hoe vruchtbaar de kerk is! Er is daar Don Bosco te Parijs en je hebt geen idee van de toeloop van de Parijzenaars naar deze eenvoudige priester. Hij is er niet op uit om door welsprekendheid indruk te maken maar bezit een eenvoud en een nederigheid Sint-Vincentius a Paolo waardig.

-
- (1) In de loop van de processen zei Don Rua dat hij te Parijs was aangekomen drie dagen na de toespraak in de Madeleine-kerk. Don Bosco had daar gesproken op 29 april.
 - (2) Het werkje van de gewezen magistraat geeft van Don Rua volgende korte beschrij ving: "De taille moyenne, pâle, et la figure amaigrie, l'oeil vif. Dom Rua est le type achevé de l'Italien distingué et diplomate. Sa voix est douce, le sourire malin tempéré par une grande bienveillance. Il nous a été donné de passer de longues heu- res avec lui, et nous sommes sortis sous le charme de cette conversation, ou la bonhomie ultramontaine se mêle à une connaissance approfondie du coeur humain. C'est un grand caractère."
 - (3) De brief werd gepubliceerd in het Bulletin Sal. van september 1921.

Men moet hem helpen bij het gaan omdat hij geen krachten meer heeft. Vandaag vertrekt hij naar Rijsel. Bij zijn terugkeer zal hij naar de Dames van Sion gaan waar ik mijn kleine en grote kinderen door hem hoop te laten zegenen. Indien men alles moest geloven wat er verteld wordt, dan zouden zijn mirakels zonder tal zijn, maar je weet wel hoe streng de Kerk in deze zaak is en men mag geen geloof hechten aan alles wat er gezegd wordt. Maar ook wanneer men er de negen tienden van weg neemt, dan blijft er nog voldoende over om het geestdriftige onthaal dat hij geniet te rechtvaardigen. Wat mij betreft, ik heb het grootste vertrouwen in zijn gebeden en ik zal hem vragen voor mij te bidden voor alles wat mij in de wereld dierbaar is (...). Het is de gebeurtenis van de week en sinds de komst van Pius VII heeft men tot nu toe nooit te Parijs een dergelijke menigte rond een priester gezien."

Opdat de lezers op een of andere manier een volledig denkbeeld zouden hebben over het onthaal dat Don Bosco te beurt viel te Parijs, dienen wij hier nog enkele van de meest betekenisvolle bijzonderheden aan te halen.

Er ging geen dag voorbij of aanzienlijke heren nodigden hem aan hun tafel uit. Daarin volgde hij het voorbeeld van zijn goddelijke Meester na en aanvaardde. Aan tafel hielden allen hun ogen op hem gericht. Er waren er zelfs die hem niet alleen een plaats aanwezen die goed geschikt was om hem rustig in het oog te kunnen houden, maar ze schikten spiegels en vensterramen zo dat ze hem konden bekijken zonder dat hij het merkte. Door gaans at hij weinig, wat hem de naam bezorgde: - Wat een geest van versterving! - Op een dag werd er van dat soort roomijs opgediend dat men bij ons "spumone" (schuimslag) noemt. - Je zal zien dat hij er niets van zal nemen, lispelden sommige disgenoten onder elkaar, of hij zal er alleen maar een dun stukje afsnijden om zich te versterken. - Hij had echter alles gehoord, en greep duchtig toe. Kijk, zeiden dan diezelfde mensen, hij doet dat om te doen geloven dat hij er op verlekkerd is. - Wij hebben deze episode van hem zelf vernomen. Hij vertelde ze heel spontaan aan zijn zonen om er een mooie zedenles uit te trekken. - Kijk, zei hij, hoe de zaken in deze wereld verlopen. Indien iemand achting geniet, dan wordt alles van de goede kant opgenomen. Indien hij echter voor een slecht mens doorgaat, dan is het juist het tegenovergestelde. - Wat Don Bosco betrof, er waren er zelfs die na de maaltijd met haast een zekere godsvrucht, de laatste druppels wijn uitdronken die in zijn glas gebleven waren om nadien het glas zelf als een relikwie te bewaren.

Velen boden hem gewijde voorwerpen aan om ze door hem te laten zegenen, tot zelfs schrijfpennen. Sommigen brachten hem nieuwe pennen met het verzoek ze te gebruiken, om ze daarna terug te ontvangen en ze als aandenken te bewaren.

Alles wat hem toebehoorde werd ook tegen een hoge prijs aangekocht. Op een dag kwam een heer bij hem met het verzoek enkel zijn handtekening te plaatsen op vijf gewijde prentjes, wat hij ook deed. Twee dagen nadien bracht dezelfde heer hem tweeduizend frank of de opbrengst van de verkoop van deze handtekeningen. Soms kwamen arme mensen hem smeken zijn naam te schrijven op een dergelijk prentje, dat ze nadien verkochten voor veertig of vijftig frank. Hij liet dat gebeuren als een aalmoes. Een dame die een handtekening van Don Bosco ontvangen had, schreef aan Don de Barruel dat

dit heel haar vreugde was. Een handtekening van hem scheen haar echter zo waardevol dat ze de secretaris erom smeekte haar enkele andere regels door Don Bosco geschreven te overhandigen om deze aan haar broer te sturen die ten zeerste verlangde ook een dergelijke schat te bezitten.(1) Dat verlangen om zijn handtekening te bezitten was gegroeid door het nieuws dat te Chambéry een zieke een prentje van Maria, Hulp der Christenen, waaronder Don Bosco zijn naam had geschreven, op zijn borst had gelegd en op hetzelfde ogenblik genezen was.

Wat zullen we dan zeggen over de medailles? Hij deelde er een ontzaglijke hoeveelheid uit. Daags na zijn aankomst te Parijs had hij dadelijk begrepen dat hij er een goede hoeveelheid nodig had. Daarom schreef hij aan de econoom van het Oratorio:

" Beste Giuseppe Rossi,
"
" Zeg me per ommekeer:
" 1° Aan welk adres medailles en prentjes van Maria, Hulp
" der Christenen te verkrijgen zijn.
" 2° Indien men die niet hier te Parijs kan vinden, zend
" me er dan vanuit Turijn, aan avenue de Messine 34.
" Goede dag.
" 19 april 1883. je vriend,
" Priester Bosco.
" Een groet aan Garibaldi en aan Marcello Rossi.(2)

Er werden zoveel medailles uitgedeeld dat barones Reille, die aangeboden had ze te betalen, zeer verheugd was haar belofte te kunnen houden maar zei: - Ik zou nooit geloofd hebben dat ik een dergelijk aanzienlijk bedrag had moeten besteden.

Over zijn klederen kunnen we evenmin zwijgen. Meermaals kwam hij terug naar huis net zijn toog aan flarden. Eens sneden ze zelfs heel het achterste gedeelte van onder naar boven weg zodat hij gauw zijn mantel diende aan te trekken. En ook die mantel had zijn eigen geschiedenis, die we nu willen vertellen.

(1) Brief van Mevrouw Isabelle Guille aan Don de Barruel, Parijs (3, rue Herschell), 22 mei 1883.

(2) Dit waren twee coadjuteurs. De ene was de bekende portier van het Oratorio, de andere was te werk gesteld bij het boekbinden. Op dezelfde datum schreef hij even vriendelijk aan Don Berto:

Beste Don Berto,

Laat me nieuws van jou weten. Vertel me iets over onze zaken en vooral over onze pompoenen en snijboontjes.

Stuur me mijn zomermantel.

Moge God u zegenen en groet Mondone en Don Taulaigo. Bid veel.

19 ap., avenue de Messine, 34 Parijs,

je toegenegen vriend,
Priester Giov. Bosco.

Eens werd Don Bosco uitgenodigd om een bezoek te brengen aan markiezin de Pollerat, die een dochter had die sinds tien jaar ziek was. Nauwelijks was hij bij haar of hij gebod de zieke betrouwen te stellen in Maria, Hulp der Christenen, en van het bed op te staan omdat ze genezen was. Het meisje gehoorzaamde en was volledig genezen. Haar moeder schonk hem nadien een gift van 10.000 fr. Dan vroeg ze aan Don de Barruel om haar een of ander voorwerp dat aan Don Bosco toebehoorde te bezorgen. Ze was bereid de prijs te betalen die hij wilde. Don de Barruel stelde haar voor de mantel van Don Bosco te nemen, op voorwaarde hiervoor 200 frank te betalen. De markiezin stuurde hem graag dit bedrag en vroeg dan het beloofde. Don de Barruel antwoordde haar enkele dagen later dat hij de 200 fr. niet meer bezat en dat hij Don Bosco toch niet van zijn mantel kon beroven vooraleer hij een andere mantel ter vervanging had. De dame stuurde hem nogmaals 200 fr. maar ook die mantel was al door iemand anders weggehaald die hem duur betaald had. De brave markiezin hoorde dat, maar was daardoor niet ontstemd. Nogmaals stuurde ze 200 fr. om haar tenminste de nieuw aangekochte mantel te geven. Kortom, de zaak duurde zo lang dat, per slot van rekening, de markiezin vijfmaal 200 frank of een bedrag van 1.000 frank uitgaf om in het bezit te geraken van het verlangde kledingstuk.

En waar was de eerste mantel dan beland? Gravin de Combaud had met aandrang gevraagd om hem aan haar af te staan.

- Maar ik kan niet zonder mantel, antwoordde Don Bosco haar steeds.
- Schaf u een andere aan!
- Hoe kan ik dat doen?
- Hoeveel zal hij kosten?
- Tachtig frank.
- Hier hebt u er honderd! - En ze gaf ze hem dadelijk.

Daags nadien kwam de dame rustig de mantel halen. Maar: - Ik heb de honderd frank uitgegeven, - antwoordde Don Bosco, die het geld uitgaf hier of daar aan, naargelang hij de bedragen had die beantwoordden aan de behoeften van de huizen in Frankrijk, van de kerk te Rome of van het Oratorio. De gravin gaf hem dan nog eens 100 frank en kwam enkele dagen nadien terug voor de fameuze mantel. Maar:- Wat wilt U? hoorde ze zeggen. Er werd mij een bedrag gevraagd en ... - De gravin liet niets blijken en kwam nadien terug met nog eens 100 frank. Don Bosco lachte, want het was opnieuw hetzelfde. Om kort te gaan: het toneeltje speelde zich een tiental keren af en telkens werd er een aalmoes van honderd frank geschonken. Toen het bedrag duizend frank beliep, zei Don Bosco tot zijn secretaris:- Meen je dat het genoeg is? - Dat lijkt me wel, - antwoordde deze. Toen de dame kwam, zei hij haar: - Kijk, ik kan niet zonder mantel uitgaan en ik heb geen tijd om er een nieuwe te gaan kopen. U dient daaraan te denken. - De dame zorgde ervoor en toen Don Bosco een nieuwe mantel had, liet hij haar de oude. Iedereen wist dat Don Bosco zich te Parijs bevond om aal-

moezen in te zamelen en daarom was niemand over dergelijke grappen verwonderd. Onmiddellijk na zijn aankomst had hij de volgende lijst laten vertalen, drukken en uitdelen:

" Bouwwerken uit te voeren in de kerk en het wezenhuis van Rome:	
" Plafond en gewelf in de vorm van een basiliek	50.000 F
" Volledige bevloering	40.000 F
" Dak	25.000 F
" Voorgevel	45.000 F
" Hardsteen voor het tehuis	25.000 F

De Parijse heren en dames handelden met hem in alle openhartigheid. Ze stelden hem vragen waaruit een indiscrete nieuwsgierigheid zou gebleken zijn, was het niet bekend geweest met hoeveel sympathie ze zijn persoon vereerden. Dit schonk hem de gelegenheid om mooie antwoorden te geven die dan de ronde deden van de gesprekken. Zo waren er die wilden dat hij hun zou uitleggen waar hij de fabelachtige bedragen vandaan haalde om zijn instituten in stand te houden en uit te breiden. - Ik heb een grote geldinzamelaarster, antwoordde hij, die mij het brood verschaft dat ik aan mijn vogeltjes in de kooi kan geven. Mijn grote geldinzamelaarster is Maria, Hulp der Christenen.- Anderen vroegen hem waarom hij het geven van aalmoezen voorstelde als voorwaarde voor het verkrijgen van hemelse genaden en hij legde hun dit uit: Om de Heer te bedanken voor zo grote en onverhoopte gunsten betaamt het dat men de aalmoes, die een bedanking in daden is, zou voegen bij het gebed, dat een bedanking in woorden is. Indien een miljonair, die op wonderbare wijze genezen werd van een ongeheelijke ziekte, aan God in de persoon van de armen, een eenvoudig biljet van duizend zou geven, een bedrag dat zoveel minder is dan dat wat een medische beroemdheid van hem zou vergen, dan zou dat een echte onbetamelijkheid zijn.

Een heer waagde het zelfs hem te vragen wat hij eigenlijk naar Parijs was komen doen. Hij antwoordde hem onbevangen: - Weet u niet wat de honger bij de wolf bewerkt? Hij doet hem uit zijn hol komen en hier en daar rondlopen om zijn eetlust te voldoen. Daarom ben ik naar Parijs gekomen. Ik zit tot over de oren in de schuld om mijn wezen te onderhouden. Omdat ik niet van honger wil sterven en mijn zonen niet wil laten lijden, ben ik vanuit Italië naar Frankrijk en hier naar Parijs gekomen. Ik weet dat hier zovele liefdadige en edelmoedige personen als u verblijven aan wie ik aalmoezen kan vragen.-De nieuwsgierige heer begreep zo goed wat hij bedoelde dat hij hem bij het afscheid verzocht een mooie aalmoes van hem te willen aanvaarden.

Aan zijn gesprekspartners antwoordde hij met een verrukkelijke bescheidenheid en eenvoud. Baron Reille, die zeer vereerd was hem aan zijn tafel te hebben, nodigde verscheidene personaliteiten uit, onder wie de Apostolische Nuntius, Mgr. di Rende.

Rond Don Bosco kwam het dan tot gesprekken van allerlei aard, waarbij de disgenoten hun genot vonden in zijn onuitputtelijke geestige gezegden. Een heer van de grote Parijse wereld maakte zeer oprecht volgende opmerking: - U hebt een buitengewone morele invloed op de slechte karakters en het verhaal van de dief die zich bekeerde en van de wandeling van de jongens van het verbeteringsgesticht die niet op de vlucht gingen, hebben iets wonderbaars.

- O, antwoordde Don Bosco fijntjes. - Ik ben daarmee niet altijd zo gelukkig. De eerste landlopers die ik opgeraapt heb in de omgeving van Turijn, sliepen één enkele nacht in mijn huis en 's morgens waren ze weg met dekens en lakens. Vele jaren kon ik niemand ontvangen zonder dat er iemand bij mij was, zo groot was het dreigende doodsgevaar, en er waren verscheidene moordpogingen op mij gepland.

- En was dat niet voldoende om uw ijver voor uw onderneming te verkoelen?

- O! neen. Ik dacht er enkel aan dat het beklagenswaardige mensen waren die aan lager wal waren geraakt omdat ze van jongsaf onder slechte leiding hadden gestaan. De maatschappij houdt zich zo weinig bezig met hen die in diskrediet geraakt zijn.

De aanwezigen merkten op hoe op zijn lippen de christelijke liefde steeds het laatste woord had.

Sommige van zijn grappen, zoals die van de mantel, bevielen de Parijzenaars en ze deden de beurzen opengaan. Maar er waren ook andere, helemaal verschillend.

Eens, op het einde van een groot diner, kwam een klein meisje de zaal binnen om iedere genodigde een zoen te geven en er eentje terug te krijgen terwijl ze vroeg of ze smakelijk gegeten hadden. Het was de dochter van de huisheer. Er ontstond een zekere nieuwsgierigheid om te zien hoe Don Bosco zich uit de slag zou trekken. Toen het meisje tot bij hem kwam, nam hij een medaille van Maria, Hulp der Christenen en zei: - Vereer deze medaille, hang ze om je hals en hou veel van de Madonna. - Dit gebaar verwekte een algemeen gevoel van diepe bewondering. (1)

Kranten uit de hoofdstad spraken in hun biografische aantekeningen ook over zijn al lang bekende handigheid bij het goochelen. Nu gebeurde het dat bij het bezoek aan een rijke heer, deze het verlangen uitdrukte om een staaltje van zijn goochelkunst te mogen zien.

Graag, antwoordde hij hem gewillig en dadelijk zelfs, wanneer het u niet mishagt.

- Zeker, zeker, doe maar.

- Zou u mij willen zeggen hoe laat het is?

De andere stak zijn hand in zijn vestzakje en vond het leeg. Don Bosco zei hem al lachend: - Hier hebt u uw uurwerk, maar hij gaf het hem niet terug.

(1) Dit vernam Don Ronchail op zijn beurt te Cannes van ooggetuigen.

Toen kort nadien Don Bosco op het punt stond te vertrekken herinnerde de heer hem aan het horloge.

- O! neen, antwoordde hem Don Bosco. - Ik geef het niet terug vooraleer u mij in het voordeel van mijn jongens gezegd hebt, hoeveel het waard is. - Het is een waardevol horloge, weet u.

- Dat zult u wel weten.

Hij haalde vijfhonderd frank uit zijn zak en kreeg in ruil zijn horloge terug. De aanwezigen lachten. Ook de heer lachte en begeleidde Don Bosco met de grootste hartelijkheid tot op de straat. Hij had zich natuurlijk niet herinnerd dat hij zijn horloge daar vlakbij had laten liggen.

Onder de datum van 25 april schreef de kroniekschrijfster van de zusters Oblaten: "Don Bosco ontvangt veel geld. Mevrouw Jacquier overhandigt hem handvollen goud. Wanneer hij hier aankomt, stel ik hem steeds een dik pak brieven ter hand met daarin ook wel biljetten van duizend. Vaak gebeurt het dat ik hem enkel die brieven overhandig waarvan hij mij gezegd heeft dat ik ze hem rechtstreeks moet geven; de andere geef ik dan aan Don de Barruel. Die zit in onze gemeenschappelijke zaal, pluist de briefwisseling uit, verzamelt de bankbiljetten, beantwoordt de vragen en voorstellen enz." Zelfs een schilderes wou Don Bosco door haar kunst helpen. Ze schilderde zijn portret en verkocht er exemplaren van ten voordele van het Salesiaans werk. Over deze publieke geldinzameling van Don Bosco spraken de kranten in Frankrijk met eerbied. Zeker is het dat ze bij hun berekeningen overdreven, maar het is niet minder waar dat de Parijzenaars tegenover hem uiterst mild waren. Dit was ook een lichtend getuigenis dat aan de heiligheid van de Man Gods gegeven werd. Don Rua herinnerde zich een eigenaardige episode. Op een avond zei hij aan Don Bosco: - Vandaag is het een slechte dag geweest! We hebben niet veel ingezameld.- Dat mag je niet zeggen, antwoordde hij. Want feitelijk had hij zijn zakken vol geld. En al het geld zat niet eens in zijn zakken. Omdat hij niet meer wist waar al dat geld te steken, had hij, toen hij alleen was, een van zijn bretellen losgemaakt en daarmee had hij een broekspijp dicht gesnoerd en er een zak van gemaakt om er al het geld in te steken. In het bijzijn van Don Rua haalde hij dan het geld eruit en ontdekte dat hij verscheidene duizenden ingezameld had.

Een bijzondere blijk van waardering werd hem geschonken door het bureau dat een congres voorzat. Op 9 mei werd te Parijs het XIIde congres ingezet van de Franse katholieken die talrijk in de Hertzaal samenkwamen. Onder het ere-voorzitterschap van Mgr. Richard en het effectieve voorzitterschap van de heer Chesnelong bestudeerden de meest illustere vertegenwoordigers van het katholieke Frankrijk de middelen om een dam op te werpen tegen het steeds voortschrijdende laïciserende werk van de vrijmetselaarsregering. Welnu, Don Bosco ontving formeel de uitnodiging om een samenkomst voor te zitten. Dat was werkelijk een grote eer, waar hij was genoodzaakt die af te wijzen omdat hij op 5 mei uit Parijs zou vertrekken naar het Noorden en niet kon terugkomen voor het midden van de maand. (1)

(1) Unità Cattolica, 15 mei 1883.

Talloos waren diegenen die zich aan Don Bosco's gebeden aanbevolen gedurende zijn verblijf te Parijs. Om in zekere mate aan het verlangen van zovelen te voldoen, besliste hij van 15 tot 24 mei de noveen van Maria, Hulp der Christenen, te laten doorgaan volgens de intenties van diegenen die er om vroegen. Hij nodigde allen uit die dat wilden doen zich met hem te verenigen door het bidden van driemaal het Onze Vader, Wees Gegroet en Glorie zij de Vader enz, ter ere van het Heilig Hart van Jezus, het Salve Regina tot Maria, Hulp der Christenen en telkens de aanroepingen: Cor Jesu Sacratissimum, miserere nobis en Maria, Auxilium Christianorum, ora pro nobis. Te Parijs was een comité van adellijke dames samengesteld voor de Salesiaan - se propaganda, dat ook zorgde voor de aankondiging hiervan in de kranten.(1)

Bij de brieven van rouwbeklag die te Turijn aankwamen na de dood van Don Bosco en die men heeft kunnen bewaren, hebben we er enkele aangetroffen die op vijf jaar afstand de heilige sympathie die door Don Bosco te Parijs in 1883 werd gewekt, bevestigen. Madame Lachèze schreef vanuit Angers op 4 februari 1888 aan Don Rua: "Wij bewenen bitter het verlies van onze Vader Don Bosco. Wij hebben het geluk gehad hem te Parijs te zien in het huis van de heer de Franqueville en wij hebben die dag als een gelukkige dag in ons leven beschouwd. Ik had het inzicht hem honderd frank te sturen voor zijn werken met het verzoek mij de genezing te verkrijgen van mijn dochter die al lang ziek is. Thans is die zo goede Vader in de hemel, dat betwijfel ik geenszins, en hij zal voor haar bidden. Bij het sturen van deze geringe gift, Eerwaarde Pater, vraag ik u veel te willen bidden. Zoals u hebt aanbevolen in uw rondzendbrief die wij gisteren ontvangen hebben, hebben wij een mis laten opdragen voor onze goede Vader. Hij heeft dat niet nodig, maar vermits dit zijn wens was, is het steeds aangenaam voor ons uit te voeren wat hij wilde.

Van uit Trouville-sur-mer schrijft mevrouw A. Mérigant op 6 februari aan dezelfde Don Rua: "Met verdriet heb ik het overlijden vernomen van uw heilige stichter. We hebben eerder beproefd hem te aanroepen dan voor hem te bidden. Zonder twijfel beschermt hij van daarboven zijn grote familie. Toch doet het ons hart pijn te denken dat hij zich niet meer onder zijn jongens bevindt. Ik dank God dat hij het zo beschikt heeft dat ik, ofschoon voor een zeer klein gedeelte, een van de medewerksters ben. Ik had het geluk Don Bosco tweemaal te zien. De eerste maal te Turijn toen ik op mijn bedevaart naar Rome zijn groots werk bewonderd heb en de tweede maal te Parijs. Daar wilde ik hem spreken, maar het was mij onmogelijk wegens de menigte die hem omringde. Ik heb een bede tot u te richten, Eerwaarde Pater. Een beklagenswaardige zuster van mij is aan het blind worden en wij vragen haar genezing door tussenkomst van Don Bosco. Zou u zo goed willen zijn mij een voorwerp te zenden dat hem toebehoort heeft, zoals een stuk laken of een stuk van de klederen die hij gedragen heeft?"

(1) Le Monde, 12 en 1'Univers, 13 mei 1883.

Zeer teder zijn de uitdrukkingen van de onderwijzeres Louise Roy, één van de veroveringen van Don Bosco te Parijs. "Verleden zaterdag, zo schreef ze vanuit Wenen, heeft pater Freund mij in de biechtstoel de dood van de Zeereerwaarde Don Bosco aangekondigd, want mijn vrienden waagden het niet mij dit mee te delen. U weet dat Don Bosco mijn bekring bewerkt heeft en dus ook de vrede waarvan mijn geweten thans geniet. Daarom is zijn verlies voor mij uiterst pijnlijk. Ik vind geen woorden om mijn diep verdriet uit te drukken. De hele maand januari leefde ik met de hoop dat hij zou genezen en samen met mijn leerlingen bad ik voor hem. Ik stelde het van de ene dag tot de andere uit om hem te schrijven. Ik wachtte de eerste februari af en dacht veel aan hem. En nu heeft God hem ons ontnomen! Het schijnt me toe meer te hebben verloren dan een vader en een vriend, want alleen zijn gebeden hadden de kracht om al mijn onzekerheden te overwinnen en mij de moed te geven om te worden zoals ik mij thans voel. Toen ik zondag uw brief las die mij zijn dood meedeelde, heb ik in mijn hart de verbintenis aangegaan al het mogelijke te doen voor uw werk, dat zijn werk is. Het is wel overbodig u te zeggen dat ik voor hem bid met al de vurigheid waartoe ik in staat ben en mijn jonge leerlingen doen dat ook (...). Zijn dood laat mij als een wees achter, maar met u zeg ik: Gods wil geschiede."

Op 9 februari schreef mevrouw A. Touzet, terwijl ze zich bij de gemeenschappelijke smart aansloot: "Ik heb Don Bosco van dichtbij gekend. Tweemaal te Turijn en te Parijs kon ik de Sint-Vincentius van onze eeuw benaderen en ontving ik van hem raad en troost. Ondanks de zekerheid van zijn geluk en zijn glorie die hij daarboven geniet, ontruikt zijn dood ons toch pijnlijke klachten. De hemel is bevolkt met heiligen, werd in mijn aanwezigheid gezegd bij de mededeling van het droevige nieuws, en wij hebben ze op aarde zo nodig! Waarom heeft God ons onze heilige zo vlug ontnomen?— Maar wij dienen geen redenen te vragen aan de hemel en samen met u, Eerwaarde Pater, zeggen wij: God, die oneindig goed is, doet enkel wat overeenkomt met Zijn rechtvaardigheid en met Zijn goedheid. Om de wens in te willigen van onze betreurde Vader, bidden wij voor hem, maar zonder weerstand te kunnen bieden aan een ander gevoel dat er ons toe brengt voor ons zelf te bidden."

Hoe diep was in de harten de overtuiging geworteld dat Don Bosco een grote heilige was!

We zullen deze aanhalingen beëindigen met de genegen woorden van mevrouw Lepage, geboren Delys-Rennes: "Ik beschouw het als een genade en een geluk in mijn leven dat ik Don Bosco te Parijs heb kunnen ontmoeten. De gedachte dat hij voor mij en voor de mijnen wou bidden en dat hij zijn bescherming zal voortzetten is mij een zoete troost. Ik zal zijn gedachtenis trouw blijven en zijn werken, waarvan hij aan u het bestuur heeft nagelaten zeer genegen zijn."

Ook zonder het vele dat we nog dienen te zeggen, is datgene, wat we tot heden toe gezegd hebben, al voldoende om niets overdreven te vinden in een beoordeling die uitgedrukt werd door een grote vriend van Don Bosco, namelijk abbé Guiol van Marseille. Terwijl de sekte koortsachtig werkte aan de ontkerstening van Frankrijk zag deze goede vriend in het bezoek van deze arme priester, zonder enig uiterlijk prestige en boven-

dien een vreemdeling die moeite had om de taal van het land te spreken, "een providentiële kiem van redding en van hoop." (1) In het hierboven aangehaald artikel liet ook Aubineau een blijde noot horen over de gevolgen van de komst van Don Bosco: "Alleen wanneer hij ons zal verlaten hebben, schreef hij, zal men de volledige weldaad van zijn bezoek kennen. Hij laat vele verwachtingen na. Hij heeft vele zieken bezocht; de novenen die hij aangeraden heeft zijn nog niet beëindigd. Hij heeft veel geestelijk lijden verlicht, want de zielen zijn het voornaamste voorwerp van zijn christelijke liefde. Velen hadden verlichting nodig want ze waren verward en van het goede pad afgeweken. Mogen allen nieuwe ijver hebben opgedaan en moge Maria, Hulp der Christenen, het werk van haar dienaar blijven zegenen."

(1) Procès-verbaux van het damescomité van Marseille, 10 mei 1883.

H O O F D S T U K V

DE AUDIËNTIES TE PARIJS.

We hebben gezegd dat de audiënties van Don Bosco te Parijs koninklijk waren, maar dan in een betekenis die bij de soevereinen onbekend is, want ze werden aan allen verleend, aan groten en aan kleinen, aan armen en aan rijken en niet op een bepaalde dag, maar tot op de vooravond van zijn vertrek. (1) Wij hebben er in het algemeen over gesproken om te kunnen oordelen over het onthaal dat Don Bosco in de Franse hoofdstad te beurt viel, maar nu zullen we meer bepaald zien hoe ze verliepen en daarom handelen over speciale gevallen die ons ter kennis zijn gekomen.

Een klein dagboek van mevrouw Bethford laat ons deelnemen aan de namiddagontvangsten ten huize van juffrouw Sénislhac. Om de audiënties daar te doen verlopen zoals het diende te gebeuren, waren er twee schildwachters nodig die, zoals we gezegd hebben, de toegangen bewaakten met veel scherpzinnigheid die met energie moest gepaard gaan. Dat bleek buitengewoon lastig te zijn vooral wanneer men aan personaliteiten uit de aristocratie, aan hooggeplaatste personen of aan priesters de toegang moest weigeren. Op 21 april boden zich twee priesters aan die met de beste wil van de wereld bezielde waren om aan het wachtwoord te ontkomen. Ze lieten zich binnenleiden langs de deur van de overloop in plaats van gewoon hun rangnummer te nemen. Een van hen, abbé Sire, ging op diplomatische manier te werk. Hij was begeleid door een dame die de bewaakster voorstelde haar in haar functie te vervangen. Maar deze doorzag het manoeuvre en dankte haar om haar niet belangloze hoffelijkheid.

De tweede priester verscheen in het gezelschap van een bazige vrouw, uitvindster van een geweer, dat ze door Don Bosco wou laten zegenen. Ze kwam rechtstreeks en direct binnen onder de bescherming van de geestelijke, maar ze was genooddaakt haar nummer te gaan halen en haar beurt af te wachten.

Op elke regel zijn er nochtans uitzonderingen en de twee trouwe portiersters wisten ze op het gepaste ogenblik toe te laten.

(1) Le Monde, 13 mei 1883.

De schrijfster van de kroniek schrijft onder dezelfde datum: "Bij het begin van de audiëntie komt juffrouw Jacquier, voorzien van een dubbel van de lijst bij de ingang en roept de nummers af die overeenstemmen met de namen van de bezoekers. Ik echter, laat langs een kleine deur de personen binnen die óf komen met een biljet van Don Bosco óf met een woordje van Don de Barruel om dadelijk te worden binnengelaten. Ik laat ook de zieke personen binnenkomen of de personen die door onze vriendinnen zijn aanbevolen. Dat is niet altijd gemakkelijk omdat, zodra men er lucht van krijgt, deze kleine manoeuvres in de zaal echte stormen verwekken en er geroepen wordt dat men hen er heeft laten inlopen. Wij beiden openen dan onze deuren op een kier om elkaar een teken van verstandhouding te geven en dit doet Don Bosco, die met zoveel onverstoorbaar geduld tal van vervelende mannen en vrouwen ontvangt, glimlachen."

Op een avond van 21 april werden de audiënties gesloten om negen uur. Personen van wel zestig families hadden hun particulier gesprek gehad met Don Bosco. Alleen gebleven met enkele personen die "de heilige" dienden te vergezellen, gingen de twee juffrouwen neerknielen aan weerszijden van zijn tafel en vroegen hem om zijn zegen. Na de zegen, groette hij hen en zei hun dat ze zijn twee engelbewaarders waren.

Om zes uur van de volgende morgen - het was zondag - kwam er al volk Don Bosco opzoeken. Dat was natuurlijk geen gepaste tijd, maar de kloosterzusters, die ook wel zouden gewild hebben zich met hem te onderhouden, begrepen dat ze in hun huis daartoe nooit de gelegenheid zouden hebben. Gravin de Combaud verschaftte hun die troost en nodigde ze naar haar herenwoning uit zo dikwijls als ze maar wilden in de voormiddaguren! Op een zekere dag zag juffrouw de Sénislhac in dat de zaken iedere dag ernstiger werden en ze verzocht Don Bosco enkele mannen te roepen om hardhandig de orde te houden, maar hij antwoordde dat enkel de vrouwen het nodige geduld daartoe hadden. Iedere avond voor hij wegging riep hij over de kloosterzusters de zegeningen van de hemel af en richtte tot hen een paar goede woordjes. Deze werden gretig aanhoord en deden bij diegenen die instonden voor de goede gang van zaken hun grote vermoeidheid vergeten. Eens, bijvoorbeeld, zei hij, met grote beminlijkheid: - Ik zal tot Sint-Job bidden dat hij u geduld zou schenken. Weldra zullen jullie genoeg hebben van Don Bosco in uw huis!

Op de avond van 23 april werd het ten huize van juffrouw Sénislhac een "werkhuis" voor de arme kerken. Aanzienlijke dames kwamen naaldwerk verrichten voor de gewijde paramenten. Ze konden dan allen samen Don Bosco benaderen, die tot hen echter maar enkele woorden richtte en ze dan zegende. Omdat de menigte daarbuiten zoveel lawaai maakte, had hij niet veel lust zich langer met hen te onderhouden.

Die avond kwam er ook een dame uit de hoge kringen die te Parijs zeer goed bekend was, maar die niet toeliet dat men haar naam zou noemen. Ze zei dat ze van Don Bosco de genezing verkregen had van een persoon die haar zeer lief was en dat ze hem hiervoor wou bedanken. Samen met haar woorden van dankbaarheid overhandigde ze hem ook een aanzienlijke gift in geld en haar trouwring, een zeer waardevol juweel, met in de ringkas een

parel van de zuiverste glans zo dik als een hazelnoot en bezet met acht briljanten. Don Bosco dacht er dadelijk aan deze te laten verloten. Hij sprak erover met gravin de Combaud en zij zelf nam het op zich de loterij te organiseren. De onderwijzeres van haar dochters ging dan iedere avond rond in de zaal voor de bezoekers om biljetten te verkopen bij de groepen van de aristocraten.

In de namiddag van 26 april wachtten twee luxerijtuiggen op het binnenplein waar Don Bosco zou buitenkomen. Eén ervan behoorde toe aan de heer de Saint-Phalle in wiens huis Don Bosco zou gaan dineren en het andere rijtuig was van een zieke die in de buurt van het Noordstation woonde. Deze keer maakte Don Bosco er om acht uur een eind aan. De jonge de Saint-Phalle zag het ogenblik nog niet waarop hij hem naar zijn familie zou kunnen brengen die al sinds zes uur samengekomen was om hem te ontvangen. Maar Don Bosco gaf geen enkel teken dat hij zich hierom bekommerde en zei zelfs zeer kalm dat hij weldra zou komen, na een bezoek aan de zieke.

Een tijdje voor Don Bosco de trap afkwam, was in de zaal een doofstom meisje aangekomen uit de omgeving van Parijs. Het was vergezeld van twee vrouwen van haar familie. De arme vrouwen hadden veel haast omdat hun trein bijna ging vertrekken.- Wij zijn niet rijk, zeiden zij, en we kunnen geen twee reizen doen en geen twee dagen verletten. - De vertederde bewaaksters hadden hen laten voorgaan en hadden ze kort daarna zien buitenkomen, stralend van vreugde, omdat Don Bosco hun gezegd had: - Het meisje zal spreken wanneer haar beide broers in de orde van de Dominicanen zullen getreden zijn.

En hier volgt dan een staaltje van de taferelen die elkaar opvolden. Kort na twee uur bood zich markiezin de Bouillé aan voorzien van een briefje, waarin de pastoor van de Madeleinekerk de juffrouwen verzocht van Don Bosco te verkrijgen dat hij een bezoek zou brengen bij een zieke jongen die de zoon en de kleinzoon was van de twee de Bouillé's, gevallen in 1870 te Patay, terwijl het korps van de zoeaven het vaandel van het Heilig Hart verdedigde. Gedurende de bloedige dagen van Patay van 2 tot 4 december verrichtten de zoeaven van de paus, aangevoerd door generaal de Charette, wonderen van heldhaftigheid. Het briefje was doordrenkt van de tranen van de bedroefde dame. Het jongentje brandde van tyfuskoorts en de artsen hadden alle hoop opgegeven om de koorts nog te kunnen bedwingen. Juffrouw Bethford beloofde dat ze bij Don Bosco al het mogelijke zou doen, maar dan herinnerde ze zich het geval van de Phalle en van de zieke en ze stelde aan de dame voor omstreeks vijf uur een persoon van haar familie te sturen met een herenrijtuig om le saint homme te komen halen.

De audiënties waren nog niet lang bezig of juffrouw Bethford hoorde van beneden aan de trap een opgewonden woordenwisseling. Een weinig later vloog de deur open en in de voorkamer kwam een grote dame op haar toe die in hevige beroering verkeerde. Ze barstte uit in zodanige hartverscheurende weeklachten dat de dichte menigte in de voorkamer door medelijden bewogen werd. Het was de hertogin Salviati, wier zestienjarige dochter in doodsgevaar verkeerde. Ze wou Don de Barruel zien en door zijn bemiddeling tot elke prijs een bezoek verkrijgen bij Don Bosco.

Juffrouw Bethford liet niet zonder enige aarzeling de secretaris komen. Hij werd onthaald op een geweldig gesnik en beloofde het bezoek.

Toen mevrouw Salviati vertrokken was, moest men nu denken aan mevrouw de Bouillé. Juffrouw Bethford ging naar boven bij Don de Barruel en bood hem het smeekschrift aan. Ze deed dit zonder de vrees die haar in dergelijke omstandigheden overviel, want voor een aanbeveling van de pastoor van de Madeleinekerk moest men wel het hoofd buigen. Maar Don de Barruel had nog maar pas vernomen waarover het ging of hij antwoordde met een beslist neen, zodat ze niet meer de moed had nog iets te zeggen. Toch stelde ze nog haar ver- trouwen op het voorstel dat ze aan mevrouw de Bouillé gedaan had.

Om halfzes hield een rijtuig halt op het binnenplein. Stapten uit: de grootvader van de zieke langs moederszijde en pater Argan, een Jezuiet. Ze verzochten juffrouw Bethford een goed woordje te willen doen. Maar hoe kon men thans de audiënties onderbreken? Don Bosco was met vertraging aangekomen, ontving sinds amper een uur, en meer dan honderd personen waren aan het wachten sinds de middag. Wat er ook mocht zijn, ze riep Don de Barruel. Deze stond daar op de overloop, onbeweeglijk als een rots voor de arme oude man die wanhopig jammerend uitriep: - Ik heb aan de moeder van de jongen beloofd dat ik Don Bosco zou meebrengen. Zonder Don Bosco kan ik niet naar huis gaan. - Juffrouw Sénislhac was hierdoor diep in haar hart geraakt. Ze maakte in de zaal een doorgang voor de heer de Bouillé, legde aan de aanwezigen het geval uit en sprak met zoveel welsprekendheid dat langzamerhand de ontroering ieders hart te pakken kreeg. Bij de naam die herinnerde aan de heldhaftige oud-strijders van Patay, durfde niemand zijn rechten van voorrang doen gelden, maar allen bogen zich met eerbied neer voor de eerbiedwaardige oude man die binnentrad. De grijsaard en de kloosterling wierpen zich aan de voeten van Don Bosco neer die ze dadelijk troostte door te beloven dat het kind hoewel het de laatste sacramenten ontvangen had, niet zou sterven.

Maar niettemin konden ze Don Bosco ertoe overhalen zich naar het herenhuis van de de Bouillé's in de rue de la Bienfaisance te begeven, waar het kind omringd door zijn familieleden, in doodstrijd lag. Don Bosco knielde neer, bad en zei dan: - Over een uur zal de zieke aan de beterhand zijn.- Het gebeurde zoals hij het aangekondigd had.

Een tafereeltje van 28 april was eerder tragikomisch. Terwijl juffrouw Bethford moest vechten om niet achteruit te worden geduwd met het gevaar dat men in de bibliotheek zou binnenvallen, kwam omstreeks vier uur een grote dame in het zwart gekleed en met een heel vreemd, haast mannelijk voorkomen binnen. Ze vroeg naar Don de Barruel. Deze was juist met zijn briefwisseling bezig en hij had de opdracht gegeven hem niet te storen. De juffrouw antwoordde dat hij er niet was - En ik weet dat hij er is, hervatte de onbekende met een onbeschaamd gezicht. Hij bevindt zich op de tweede verdieping en ik ga naar boven. De brutale toon waarmee ze op de laatste woorden de nadruk had gelegd, gaf aan de vriendelijke vrouwelijke Cerberus de moed haar kordaat te antwoorden: - Neen, u zult niet naar boven gaan maar het huis eerbiedigen waarin u zich bevindt en de bevelen onderhouden die u gegeven worden. - De wilde amazone stormde toch naar de trap die naar de bovenverdieping leidde, terwijl de andere

ze met de arm vastgreep en zich inspande om ze tegen te houden. Juffrouw Sénilhac, door het gerucht gewaarschuwd, kwam toegelopen en liet haar verstaan dat zij haar verbod in haar huis een voet te zetten.

- Zijt u juffrouw Sénilhac? - vroeg de onbeschaamde bezoekerster.
- Ja, mevrouw.

Toen ze dit vernomen had werd de minachtende matrone kalmer en vroeg vertrouwelijk of ze dit aan Don de Barruel wou meedelen: een uitnodiging op een diner voor hem, Don Bosco en pater Forbes 's anderdaags. Het was mevrouw d'Arsc.

Iedere avond deelde men aan de bezoekers programma's uit voor de conferentie van 29 april in de Madeleinekerk. Die dag waren er geen audiënties. Bij juffrouw Sénilhac kwam enkel een brief aan van vier bladzijden vanwege de heer Sakakini, consul-generaal van de sjah van Perzië die een bezoek vroeg van Don Bosco, omwille van zijn dame die sinds meer dan twee jaar ziek was.

Na 30 april hadden de kloosterzusters eindelijk hun rust, want ze moesten hun retraite houden. De schrijfster van het dagboek zegt: "Ondanks het geluk dat we hebben Don Bosco te dienen, zijn wij zo vermoeid dat wij niet meer kunnen. We hebben allen een schorre keel omdat we voortdurend hetzelfde moesten herhalen aan mensen die zenuwachtig door het lange wachten, naar geen reden wilden luisteren."

Die dag kwam Don Bosco laat aan. Zoveel mensen omringden hem op straat dat hij, om van de pastorie van de Madeleinekerk te komen, namelijk van nummer 2 naar nummer 27 van dezelfde straat, anderhalf uur nodig had. Hij voelde zich afgemat en vroeg iets te drinken. Mevrouw Jacquier bereidde hem vlug een mengsel van lauw water met malagawijn.

Toen hij in het binnenplein kwam, werd hem een ziek kind voorgesteld dat in een rijtuig zat. Hij bekeek het en zei:- Was Don Bosco alleen hier, dan zou hij de jongen doen lopen, maar er is hier teveel volk. Hij zal lopen op hemelvaartsdag. Indien hij dan nog bedlegerig is, schrijf dan maar aan Don Bosco: - Gij, Don Bosco, kunt niet bidden.

Als eersten werden twee geestelijken ontvangen, pater Chauveau en abbé Lebeurier. Ze knielden devant le saint met ontroerende nederigheid. Ook deze laatste opmerking komt van de schrijfster van het dagboek.

In de loop van de audiënties gebeurden er enkele van de gebruikelijke dramatische tafereeltjes. Juffrouw Bethford die wegens een boodschap bij juffrouw Jacquier was gegaan, hoorde een gestommel in de bibliotheek. Ook Don de Barruel die juffrouw Bethford tijdelijk verving, bemerkte het. Beiden vermoedden dat men daar binnengevallen was via de deur van de voorkamer die gewoonlijk gesloten was. Ze gingen tegelijkertijd langs twee tegenovergestelde kanten in de bibliotheek binnen. Ze hadden zich niet vergist, want een groep dames waren er binnen geraakt nadat ze de toegang hadden opengeboken. Doof voor hun smeken deden ze hen dadelijk naar buiten gaan. Een van die dames echter wierp zich voor hen op de knieën en smeekte hen met gevouwen handen om daar te mogen blijven. Ze drong zo zeer aan dat ze dit verkreeg.

Dan gaf Don de Barruel, alvorens heen te gaan, het bevel zich aan de nummers te houden, met uitzondering (ging hij met luide stem verder, opdat allen het zouden horen) voor mevrouw de Martimpré, die dadelijk moest toegelaten worden.

Welnu, wat gebeurde er? Pas was hij weggegaan of een oude vrouw riep: - Mevrouw Martimpré!- Bij die woorden drong een jonge vrouw op blote voeten naar voren. Ze was in lompen gehuld, en droeg een uitgemergeld en stervend kind op de arm. Het bleke aangezicht van de moeder omrand door een blauw katoenen zakdoek. Haar ogen brandden van angstig verlangen. De aanwezigen hadden eerbied voor een dergelijke verpersoonlijking van de ellende en drongen tegen elkaar om haar te laten doorgaan. Vlug opende juffrouw Bethford de deur voor haar, maar ze had ze nog maar pas opnieuw gesloten of de echte Martimpré kwam te voorschijn. Juffrouw Bethford deed haar beklag over het bedrog van de oude vrouw, die zich echter verontschuldigde met te zeggen dat ze gemeend had een daad van naastenliefde te doen, want deze ongelukkige was te voet en blootsvoets van bij de Bastille gekomen om haar zonen door de "heilige" te laten zegenen. En daar kwam de arme vrouw vol blijdschap al naar buiten. Don Bosco had haar dierbare zieke gezegend en haar beloofd dat hij in leven zou blijven. Het werd toen een stormachtige avond. De brave portiersters verlore er het hoofd bij, want van de binnenplaats tot de bibliotheek was er geen plaatsje meer vrij. En toch, wanneer men vroeg wat meer orde te houden diende men fluwelen handschoenen aan te trekken, want men had met een select publiek te doen. Maar select of niet, voor allen was er geen plaats noch in de voorkamer, noch in de zaal, zodat velen, van die notabelen genoodzaakt waren op de overloop en boven op de trap een plaatsje in te nemen. Moe en afgemat zaten daar op de trappen de eerste dames van Frankrijk, zoals een mevrouw de Rohan, een mevrouw de Rozenbau, een mevrouw Frencinet. Toen het laat geworden was, had mevrouw de Curzon een stoel weten te bemachtigen nabij de deur van de overloop. Ze ging erop zitten om Don Bosco een woordje te kunnen zeggen wanneer hij zou buitenkomen. Toen op zeker ogenblik de deur openging was het aan die kant een gedrang van belang en zonder veel protocol. Juffrouw Bethford opende haar armen om Don Bosco en mevrouw de Curzon te beschermen, maar door de aanloop werd ze omver gelopen. Ze riep wanhopig de secretaris ter hulp. Deze sprong naar voren en kon de mensen tegenhouden. Een dame die zich niet achteruit wilde laten duwen, liet zich liever op de grond vallen. De arme Don Bosco kon geen stap verzetten, maar in die verwarde mensenmassa achtte mevrouw de Curzon zich gelukkig een goede zegen te hebben ontvangen terwijl ze de gevallen vrouw hielp om recht te komen. Ze was eveneens blij omdat ze een goed woord van Don Bosco had gehoord. Op het binnenplein wachtte een markiezin met een rijtuig. Ze opende zelf het portier en nodigde Don Bosco uit om in te stijgen.

Ze zei hem dat ze hem overal zou brengen waarheen hij wou. Don Bosco antwoordde haar: - Ik dank u. Ik wens u honderd rijtuigen toe om naar het paradijs te rijden.

De retraite van de kloosterzusters en het vertrek van Don Bosco naar het noorden van Frankrijk stelde een einde aan deze dagelijkse gevechten. Hij begaf zich de laatste maal bij Juffrouw Sénislhac op 21 mei. Het was een vrij kalme avond. Bij het binnenkomen begroette hij Juffrouw Bethford en vroeg haar of zij een Onze Vader gelezen had ter ere van Sint-Job om geduld te verkrijgen. De juffrouw glimlachte en bood hem

twee pakken aan die ieder twaalf dozijn medailles bevatten, en vroeg die te willen zegenen, één voor haar en één voor haar medezuster. Maar Don Bosco zei haar:- Don Bosco heeft er geen meer. Zou hij er van deze mogen nemen?

- Zeker pater, neem er maar zoveel als u wilt - antwoordde zij, terwijl ze de pakken op tafel legde, om ze gedurende de audiënties te kunnen nemen.

- U zult zien dat er nog overblijven, gaf hij haar de verzekering.

Maar de voorzegging werd niet bewaarheid vermits van de 288 medailles er op het einde nog enkel de twee dozen overbleven. Toch bleven de twee kloosterzusters niet zonder medailles. Juffrouw Sénislhac had nog een pak dat ze voor hen alleen had laten zegenen. Hieruit haalde Juffrouw Bethford volgende goede zedenles: "zo had de heilige man ons toch de waarheid gezegd en tegelijkertijd ons beiden een les gegeven door ons te leren dat men zich dient te vergenoegen met wat men in gemeenschap heeft, en dat de kleine persoonlijke reserves voor niets dienen."

Tot heden toe hebben we bijna uitsluitend gebruik gemaakt van het dagboek van het huis Sénislhac maar nu zullen we het hebben over sommige speciale audiënties ten huize van gravin de Combaud of elders.

Er werd zowat overal jacht gemaakt op Don Bosco. Daarom bestond één van de redmiddelen van juffrouw Bethford om het huis Sénislhac vrij te hebben hierin, dat ze bekend maakte waar Don Bosco zijn mis zou celebren. Bij gravin de Combaud gingen zich sommigen verschuilen in de aangrenzende kamers om hem in de vroege morgen bij het voorbijgaan op te wachten wanneer hij naar buiten ging. Dat veronderstelde natuurlijk de medeplichtigheid van de dienstboden om de bezoekers een gunst te bewijzen en de dienstboden deden er natuurlijk hun voordeel mee. Inderdaad, toen Don Bosco uit Parijs vertrokken was kwam een bejaarde dienstknecht, die dienst deed in de voorkamer, zich bij zijn meesteres aandienen en zei haar, zoals thans haar dochter vertelt:

- Het spijt me zeer, mevrouw de gravin, maar ik vraag u de toelating om weg te gaan.

- Wil je weggaan? Hebben ze je onrecht aangedaan? Wil je meer loon?

- Neen, neen, mevrouw de gravin. Allen behandelen mij hier goed en ik verlang niets. Ik moet u alleen maar zeggen dat ik nu rijk geworden ben en dat ik het niet meer nodig heb te werken om te leven.

Klaarblijkelijk had hij, dank zij de edelmoedigheid van de bezoekers van Don Bosco genoeg ontvangen om zijn spaarpenningen goed aan te dikken.(1)

Indien de muren van de plaatsen waar Don Bosco zijn audiënties had gegeven, konden spreken, wat al zaken zouden ze ons kunnen vertellen die nu voor altijd ongekend zullen blijven!

(1) Bulletin Salésien, mars 1930.

Maar ook van vele zaken die gebeurd zijn in het bijzijn van getuigen of bevestigd door personen die er een rol in gespeeld hebben, is de herinnering thans ook verdwenen samen met die personen zelf. We zullen daarom over sommige zaken spreken waarvan het mogelijk was de sporen terug te vinden.

Er werd veel gesproken over de mirakels van Don Bosco. Hoe men er ook over oordelen wil, toch blijft er geen twijfel over dat bepaalde audiënties een verrassende uitwerking hadden, zoals in het geval van de Benedictijn Dom Mocquereau gestorven in 1928. We bezitten er gedocumenteerde berichten over.

Dom Couturier, abt van Solesmes en onmiddellijke opvolger van Dom Guéranger had eerst Don Bosco die zich toen te Marseille bevond verzocht een bezoek te brengen aan zijn abdij en schreef hem dan op 20 april toen hij zich te Parijs bevond, om hem rechtstreeks in zijn eigen naam en in die van de paters uit te nodigen. Eén van deze paters moest hem zien zodat hij zijn overste verzocht dadelijk naar de hoofdstad te mogen gaan, indien het niet zeker was dat Don Bosco zou komen. Don Bosco kon het niet beloven en daarom kwam de Benedictijn zelf. Hij was juist de zo-even vernoemde Dom Mocquereau, de leerling en de voortzetter van Dom Pothier bij het herstel van het gregoriaans. In de bloei van zijn mannelijke leeftijd werd hij aangetast door een hardnekkige keelontsteking die hem bijna stemloos maakte en die dreigde de mooie verwachtingen te beschamen die men in hem gesteld had voor de algemene leiding van de gewijde zangen in de communiteit en voor het werk van de hervorming. Hij koesterde het innige vertrouwen dat de zegen van Don Bosco hem zou bevrijden van dit ongemak, maar behalve dit persoonlijke doel was er ook nog een delicate zending bij. Een vrome juffrouw verlangde door hem aan Don Bosco te worden aanbevolen, omdat hij voor haar en haar vriendin de genade van de Heer zou verkrijgen de moeilijkheden te overwinnen die hen voor een bepaalde tijd in de onmogelijkheid stelden het kloosterleven te beginnen in de orde van de Benedictinessen. Te Parijs aangekomen bood hij zich omstreeks twee uur in de namiddag aan de herenwoning van gravin de Combaud aan en vroeg of hij de gravin kon spreken.

- Is het voor Don Bosco? vroeg hem op de man af de echtgenote van de portier?

- Neen. Ik wens mevrouw de gravin te spreken. Het is met haar dat ik te maken heb.

- Kom dan naar boven. We zullen haar gaan verwittigen.

De kamenierster die wel vermoedde dat hij voor Don Bosco kwam, bezorgde hem wat moeilijkheden, maar de andere hield voet bij stuk en eindelijk ging hij binnen. De gravin en haar dochter ontvingen hem minzaam. Na zijn wens te hebben aanhoord, antwoordden zij hem dat Don Bosco zich wel ten huize van juffrouw Sénislhac kon bevinden, maar wie kon ooit met zekerheid zeggen waar hij was? - Don Bosco is niet te vatten, - ging de dame verder. - Hij vertrekt om zeven uur 's morgens en komt terug na elf uur 's avonds gebroken van vermoedheid... Maar laat mij maar doen. Vermits u voor hem een werkelijk belangrijke mededeling hebt, zal ik alles in orde brengen. Kom morgen vroeg om zeven uur. Ik zal u een rijtuig bezorgen met enkel twee plaatsen.

U zult samen met hem instijgen en voor een half uurtje zult u op uw gemak met hem kunnen praten. Het is het enige middel om hem te pakken te krijgen. En dan hebt u 's morgens het voordeel dat hij uitgerust is, terwijl hij 's avonds doodmoe terugkeert, zodat hij niet meer spreken noch luisteren kan. Dus tot morgen.

Dom Mocquereau was meer dan stipt, want hij was al daar om kwart over zes. De portier liet hem binnen komen in zijn kamertje waar hij vol spanning bleef wachten en het oog niet afwendde van de grote trap. Zó vroeg bij mevrouw de Combaud gaan, dat waagde hij niet! Een tiental minuten hield hij niet op zich zelf aan de heilige Engelen aan te bevelen. Toen kwam een dame, de huisonderwijzeres, om hem mee te nemen naar de vertrekken van de eigenares. Toen hij erheen ging, was zijn eerste vraag of Don Bosco ervan verwittigd was dat hij hem was 's avonds tevoren in het rijtuig zou vergezellen zoals beloofd was.- Hij is eerst te middernacht teruggekeerd - antwoordde zij hem - en het is onmogelijk geweest hem op de hoogte te brengen. - Deze woorden kwelden hem omdat hij twijfelde of Don Bosco of zijn secretaris dergelijke gunst niet aan anderen hadden verleend.

Om zeven uur rezen er nieuwe gevaren op. De gezelschapsdame van een markiezin liet zeggen dat haar mevrouw haar rijtuig zond voor Don Bosco want op die manier wilde zij een gedachtenis aan de man Gods bewaren. Een kwartier later kwam er nog een gravin bij die ook begon te pleiten voor haar rijtuig, omdat ze wenste dat dit zou geheiligd worden door een ritje van de nieuwe Sint-Vincentius a Paolo. De Benedictijn werd hierdoor ongerust en stuurde nog vuriger aanroepingen tot zijn engelbewaarder.

Het duurde niet lang of hij werd verhoord. De onderwijzeres die gedurende de besprekingen over de zaak van de rijtuigen zich uit de voeten had gemaakt, verscheen triomfantelijk en zei hem: - Pater, er is met Don Bosco overeengekomen dat u met hem en met zijn secretaris plaats zult nemen in het rijtuig van die bepaalde gravin. Het werd beloofd.

Omstreeks kwart voor acht kwam gravin de Combaud in de zaal om aan te melden dat Don Bosco op het punt stond zijn kamer te verlaten. En inderdaad, enkele minuten nadien werd de monnik aan hem voorgesteld. Hij wierp zich dadelijk aan zijn voeten en vroeg hem zijn zegen, die hem met de gebruikelijke formule verleend werd. Dan bedankte de pater hem voor de gunst dat hij hem in zijn eigen rijtuig wou opnemen gedurende het traject.

- Goed, goed, - antwoordde Don Bosco - we vertrekken.

Ziehier op welke manier Dom Mocquereau aan zijn zuster zijn eerste indruk beschrijft: "De arme Don Bosco ziet er slecht uit en het portret dat je kent, verschilt heel wat van de werkelijkheid. Hij ziet er wel zeventig jaar uit en heeft veel last bij het lopen. In het begin is men er wat verwonderd over dat een heilige zo onverzorgd is op heel zijn persoon. Hij heeft een lange baard, zijn haren zijn lang en ongekamd en hij laat ze in grote wanorde naar alle kanten groeien. En dan, zijn kleren zijn versleten, de omslag van zijn mantel is groenachtig en zo verder. Zo is zijn uiterlijk. Dit eerste ogenblik was voor mij dus van louter natuurlijke aard."

Toen ze op het punt stonden zich op weg te begeven kwam de secretaris toegelopen om hen te waarschuwen dat er volk stond op de grote trap, maar dat men daar niet mocht stilstaan, vermits men reeds vertraging had. Pas was hij buiten gekomen of een dame stond voor hem en Don Bosco bleef staan om met echte belangstelling naar haar te luisteren. Lager op de trap ontmoette hij een twintigtal personen onder wie een jonge vrouw die hem zei:

- Pater, genees mij. Het gebeurt soms dat ik op vierentwintig uren achttien ervan te bed moet doorbrengen.-

- Kniel neer, - antwoordde hij haar.

Ze ging op een trede zitten en Don Bosco die naast haar stond, bad een Onze Vader, een Wees Gegroet en een Glorie zij de Vader en zegende haar. "In deze daad", merkt Dom Mocquereau op, "zag en voelde ik de heilige."

Op de volgende trede stelde een moeder haar twee zonen tussen veertien en zestien jaar voor. Hij zegende hen, legde zijn hand, sterk drukkend, op hun hoofd. Bij het afdalen sprak een dame de monnik aan: - Ik zie dat u bij hem bent. Wil je hem verzoeken rijm rijtuig te nemen.- Ik ben die dame, waarbij ze haar naam vernoemde.- Natuurlijk antwoordde hij haar dat hij niets kon doen. Kortom, om al de treden van de trap af te dalen had hij twintig minuten nodig, omdat hij op iedere trede door mannen en vrouwen die iets wilden vragen, werd tegengehouden.

Op zeker ogenblik drong de jonge Benedictijn, die steeds in zijn gedachten bezig was met de aanstaande samenspraak, vooruit, greep de koetsier van het aangeduide rijtuig bij de arm en fluisterde hem in het oor: - Je weet dus goed dat men naar rue de la Chaise toegaat bij de dames van het Cenakel. Rijd heel langzaam, hoe meer tijd je er zult aan besteden, hoe groter je fooi zal zijn.- Na deze raadgevingen kwam hij terug bij Don Bosco, die nog bij de laatste trede stond. Terwijl hij hem met zijn lichaam beschermde, bracht hij hem naar het rijtuig en hielp hij hem instijgen. Hij had er de voorkeur aan gegeven heel alleen met hem te zijn, maar hij berustte in het onmisbare gezelschap van zijn secretaris. Deze echter raadde zijn verlegenheid en haastte zich om hem beleefd te zeggen dat zijn tegenwoordigheid geen hinderpaal was, want hij was streng verplicht het geheim te bewaren.

Pas was het paard met trage stap in beweging gekomen of Dom Mocquereau vatte dadelijk het gesprek aan en begon met het eerste doel van zijn reis. Don Bosco luisterde naar hem met de ogen gesloten en antwoordde met een: Bien, bien. Op het einde zei hij: - In de sacristie van de Retraite zal ik u zegenen en u een medaille geven. Daarna zult u iedere dag driemaal Onze Vader, Wees gegroet en Glorie zij de Vader bidden met de aanroeping: Maria, Auxilium Christianorum, ora pro nobis.

- En zondag eerstkomende, hernam hij, zal ik dan mogen proberen de mis te zingen?

- Ja, - antwoordde hij en hij bekeek hem glimlachend, - probeer maar, probeer maar!

De pater ging dadelijk tot de tweede zaak over en overhandigde hem een brief van de juffrouw. Maar omdat hij aarzelde hem te lezen, vroeg Dom Mocquereau hem de toelating hem zelf te lezen, wat hij met vurigheid deed. Hij articuleerde goed de lettergrepen waar er gesproken werd over de verlangde datum en over de onoverwinlijke hinderpalen, waarbij hij dan enig commentaar voegde. Toen hij met lezen gedaan had, hield de secretaris even op met het bidden van zijn brevier en wachtte op wat Don Bosco zou zeggen terwijl hij hem strak bekeek. Don Bosco glimlachte uiterst kalm, maar deed zijn mond niet open. Toen drong de monnik aan om een antwoord te hebben. Zeer kalm zei hij: - Wacht, wacht. Ik moet bidden, bidden tot de Heer. - Na een ogenblik hernam hij: - Zeg aan die persoon: aan wie zal geven, zal gegeven worden. Het is nodig dat ze eerst veel liefdadige werken doet.- En na een kort stilzwijgen ging hij verder: - Het is onnodig dat ze aan Don Bosco zou geven. Er bestaan zovele andere werken, een mare magnum: wezen, missies, enz. Laat ze geven en haar zal gegeven worden en laat ze ondertussen de gebeden bidden die u dient te bidden. Ik zal u een medaille geven die zij moet dragen. - Dom Mocquereau was juist in het bezit van vijftigduizend frank voor Don Bosco vanwege de juffrouw.

Zo waren er vijftientig tot dertig minuten verlopen voor een traject van tien of vijftien minuten. De rue de la Chaise stond vol met voertuigen, publieke rijtuigen en herenkoetsen. Een dichte menigte bezette het binnenplein van de kloosterzusters. Toen Don Bosco uit het rijtuig kwam, drong iedereen op hem aan. De enen wilden hem medailles en pater-nosters doen aanraken, de anderen riepen hem van alle kanten toe om hem intenties of zieken aan te bevelen. "De arme Don Bosco", - schreef de monnik aan zijn zuster, - schreed uiterst kalm door deze menigte, gaf zijn zegen naar rechts en naar links en raakte de zieken aan die hij op zijn doortocht ontmoette. Ik en zijn secretaris beschermden hem tegen het gedrang. We gingen moeilijk en stap voor stap vooruit. Er werd hem een stom meisje voorgesteld. Hij raakte het aan en zette zijn weg voort. Anderen deden er hun beklag over dat ze er niet in geslaagd waren hem aan te raken. Om te besluiten kan ik zeggen dat ik nooit dergelijk buitengewoon geloof gezien heb bij een menigte en een groter kalmte bij een man Gods. De Heer heeft me ook nog de grote genade geschonken een schouwspel van dien aard te mogen bijwonen."

Toen ze eindelijk in de sacristie waren aangeland, deed Don Bosco hem neerknielen voor een beeldje van de Madonna en terwijl hij bleef staan, bad hij met hem een Onze Vader en een Wees Gegroet, waarbij hij nog enkele andere gebeden voegde. Dan gaf hij hem een brede zegen. "Voor de gezondheid van het lichaam en de heiligheid van de ziel." Hij hield een paar ogenblikken zijn rechterhand op zijn keel en kleepte zich aan voor de mis. Dom Mocquereau stond bij hem en vertrok dan van daar met grote vrede en tevredenheid in zijn hart.

Zijn kwaal verdween niet volledig en hij had nadien niet veel stem

meer, maar hij had er steeds voldoende voor het werk dat hem door de Voorzienigheid toevertrouwd was. Hij bleef inderdaad niet alleen bijna tot op het einde van zijn lang leven kapelmeester te Solesmes, maar hij trad ook zowat overal op bij vergaderingen en congressen en voerde krachtdadig de kruistocht ten voordele van de waarachtige liturgische melodieën. Ook de wensen van de twee juffrouwen werden vervuld. Ze traden in het klooster en deden hun professie volgens de regel van Sint-Benedictus.(1)

Doorgaans deden de wonderbare feiten zich voor ver van de ogen van het publiek of werden tot een latere gelegenheid verschoven, maar soms werd er ook ruchtbaarheid aan gegeven. Eens bracht men hem een waterzuchtige wiens lichaam afzichtelijk gezwollen was. Blijkbaar zou hij niet lang meer te leven hebben. Don Bosco ontving hem in de kamer van de audiënties en zegende hem. De uitwerking kwam onmiddellijk. De zieke liep dadelijk leeg en zijn huid leek volledig verschrompeld en gaf de indruk van een geleedigde waterzak. De mensen die gezien hadden hoe men hem op de armen naar binnen had gedragen en hem nadien zo naar buiten zagen komen, konden bijna niet geloven dat het dezelfde persoon was. - En toch ben ik die persoon!- herhaalde hij maar steeds, ten prooi aan dezelfde verstomming als de anderen die hun opengesperde ogen niet van hem konden afwenden en hem ondervroegen.

Het geval van deze waterzuchtige doet denken aan een ander geval dat we hier enkel aanhalen wegens de identiteit van de zieke. Ferdinand Bagouin, een oud-pauselijke zoeaaf, woonachtig te Sèvres, leed al geruime tijd aan deze droeve kwaal. Hij had al vroeger te Rome over Don Bosco horen spreken en had dan naar Turijn geschreven, maar zonder een antwoord van hem te ontvangen. Hij schreef hem opnieuw toen Don Bosco zich te Parijs bevond. Nu ontving hij antwoord dat hij moest bidden tot Maria, Hulp der Christenen en dat hij op 30 april de opening van de Mariamaand diende bij te wonen in zijn parochiekerk. Drie artsen hadden hem aan zijn lot overgelaten. En toch, om twee uur in de namiddag van 30 april, liepen zijn buik, zijn maag en zijn benen onvoorziens leeg zodat de brave man om zeven uur in de kerk samen met zijn moeder aanwezig was bij de vrome oefening. Daarna meende hij dat het zijn plicht was bij Don Bosco een audiëntie te vragen om hem te bedanken. De priester die aan de secretaris de aanvraag van de miraculeuze genezene overmaakte, was al bij Don Bosco geweest maar omwille van de haast die hem opgelegd was, had hij hem niet alles kunnen zeggen wat hij gewent had.

(1) Bulletin Salésien, mars 1930. We vernamen een groot gedeelte van deze berichten uit die brieven van Don Mocquereau, meegedeeld na zijn dood aan de directeur van het Franse Bollettino. Twee brieven kwamen van zijn zuster in 1930 en een brief in 1934 van een Benedictijn van Solesmes.

De eerste brieven verschenen al in het Bulletin (mars 1930) maar de laatste werd nog niet uitgegeven. (zie Mem. Biogr. XVI Doc. 25 A-B-C).

Hij maakte nadien gebruik van de gelegenheid en voegde er voor eigen rekening bij: "Met angstvallige getrouwheid hield ik mij die dag aan de publieke aanbeveling om alles in enkele woorden te zeggen, zodat gedurende het gesprek de discretie mij teveel zaken deed verzwijgen. Wees zo vriendelijk tegenover mij aan de brave Vader nog bijgaand biljet te willen overhandigen. Ik heb het dichtgeplakt omdat er zeer intieme zaken in staan."(1) Meer weten we daar niet over, tenzij dat in een brief van 23 december 1887 dezelfde Bagouin zich aan de gebeden van Don Bosco toevertrouwde wegens de hachelijke economische toestand van zijn familie en hem zei: "Red hem die de Allerheiligste Maagd, Hulp der Christenen, reeds door uw gebeden genezen heeft."(2)

Die schriftelijke aanvraag van een audiëntie was het gebruikelijk redmiddel van diegenen die de tijd of de moed niet hadden om de folteringen van het wachten te doorstaan. We zijn in het bezit van een zeker aantal brieven die dit doel hebben. Zo wou graaf de Villermont (23 april), die er erg over verheugd was dat hij medewerker was geworden en dat hij met Don Bosco had gesproken, opnieuw bij hem terugkeren om dadelijk de manier te bestuderen om mee te werken. De heer Bastard (26 april) de directeur van het weekblad Gazette Illustrée en schrijver van het boek Cinquante jours en Italie, waarin hij over Don Bosco heeft gesproken,(3) waagt het nu een audiëntie aan te vragen om hem persoonlijk een eerbiediger huldeblijk te brengen. Met de genegenheid van een zoon, omdat hij salesiaanse medewerker is, smeekt abbé Moigno (26 april) hem enkele minuten te willen toestaan, de tijd die nodig is om hem zijn zegen te geven. Mevrouw Dufrasne (20 mei) zou hem haar man willen voorstellen, door godsdienstwaanzin aangetast, opdat hij hem zou zegenen en van de Heer zijn gezondheid zou verkrijgen. Een dochter (21 mei) wenst haar verlamde moeder bij hem te brengen om zijn zegen te ontvangen. Barones Racat de Roman (22 mei) heeft zijn raad en zijn zegen nodig. Mevrouw Franconie verzoekt hem nederig, te worden toegelaten om zijn heilige zegen te ontvangen.

Mevrouw d'Ervan van Tours (22 mei) is terneergeslagen omdat haar zoon, die ingenieur en opzichter is bij de spoorwegen, niet meer bijtijds zal aankomen om Don Bosco te zien, hoewel hij zijn zegen zo hard nodig heeft om hem opnieuw nader bij God te brengen en zijn religieuze praktijken die hij verlaten heeft, opnieuw te doen beoefenen. Mevrouw Loison van Lavantie (22 mei) is ontroostbaar omdat zij het biljet voor een audiëntie te laat ontvangen heeft. Mevrouw Pepin-Lehalleur (22 mei) aan wie Don Bosco een afspraak heeft gegeven bij de boekhandelaar Josse om halfzes 's avonds, ontvangt op het laatste ogenblik van mevrouw Josse het bericht om niet te komen, omdat zij, om wanordelijkheden te voorkomen, haar winkel heeft moeten sluiten en hierover veel spijt heeft.

(1) Brief van abbé E. de Leudeville aan Don de Barruel, 11 mei 1883.

(2) Cfr. boekdeel XIII blz. 1002.

(3) "Sauver celui que la Très Ste. Vierge Notre Dame Auxliatrice a guéri par vos prières."

Priester Baiville (23 mei) heeft zich vruchteloos naar diezelfde boekhandelaar begeven met de hoop er Don Bosco te zullen ontmoeten en vraagt nogmaals de gunst van een audiëntie omdat hij voelt dat hij zijn woord en zijn zegen nodig heeft. Mevrouw Hiendonne (24 mei) heeft een biljet voor een audiëntie ontvangen. Ze heeft vruchteloos vier uur in de voorkamer doorgebracht en is tot tweemaal toe vruchteloos teruggekeerd. Ze heeft nu alle hoop verloren en smeekt hem nederig de Almachtige te willen bidden dat Hij de wil van een zelfzuchtige vader zou plooien. Hetzelfde overkwam barones des Braviers die tevergeefs verscheidene malen teruggekeerd is naar de rue Ville l'Evêque volgens een aanwijzing die haar door Don Bosco was gegeven. Ze belooft hem een gift van duizend frank indien hij de vrede terugschenkt aan een ziel die in verwarring is en die haar godsdienstige plichten heeft laten varen. De hertogin d'Aremberg (23 mei) is ertoe bereid haar vertrek uit Parijs voor enkele dagen uit te stellen, als ze maar een zeer korte audiëntie kan verkrijgen daags nadien op om het even welk uur en waar dan ook. Ondertussen biedt ze hem haar gastvrijheid aan in het kasteel van de familie d'Aremberg, wanneer hij, zoals zij hoopt, zich naar België zal begeven.

We zullen een einde maken aan deze opsomming door aan te halen wat door twee aanzienlijke dames geschreven werd. Eén van hen, mevrouw de Bouquet, liet op 22 mei aan de secretaris van Don Bosco het volgende weten: "Gisteren had ik het hard nodig Don Bosco te zien om hem een zieke aan te bevelen over wie ik hem wat wou zeggen. Ook mijn jonge neef die mij vergezelde zou het werkelijk nodig hebben gehad zijn advies te vragen over een belangrijke zaak. Wij hebben de hele dag gewacht ten huize van juffrouw Sénishac en juist wanneer wij voor Don Bosco gingen knielen, moest hij vertrekken zonder dat ik iets anders kon doen dan hem een envelop overhandigen met een kleine gift en met mijn vraag om te willen bidden voor de zieke aan wie ik zoveel denk. We hoopten vandaag Don Bosco te zien bij mijnheer Josse, maar om zes uur was hij er nog niet en wij zijn genoodzaakt geweest naar huis terug te keren. Don Bosco had echter de goedheid gehad mij te gedenken en te spreken over een bezoek dat hij mij te Cannes gebracht had ongeveer twee jaar geleden. Mijn zonen die het geluk hebben gehad hem onlangs te zien, hebben er met hem over gesproken ten huize van mevrouw Madre. Ik weet echter niet op welke manier ik bij hem kan geraken en ik vraag u met aandrang mij voor uw vertrek het middel daartoe te willen aanwijzen." De andere dame was de echtgenote van de befaamde financier Philippart. Ze had zich aan Don Bosco aanbevolen voor de vrijspraak van een persoon die haar genegen was en die zwaar beschuldigd werd. Ze wendde zich nu tot de secretaris om hem erover in te lichten dat de vrijspraak verkregen werd. Ze smeekte hem tevens dat hij zou voortgaan met bidden opdat God, samen met tijdelijke gunsten, aan haar familie ook geestelijke gunsten zou willen verlenen. Ondertussen stuurde ze hem een gift die hij diende te overhandigen aan Don Bosco waarbij hij om een nieuwe audiëntie zou verzoeken.

Ook bisschoppen schreven aan Don Bosco aanbevelingsbrieven om van hem te verkrijgen dat hij personen die hem beslist moesten spreken in particuliere audiëntie zou ontvangen. Aldus deed Mgr. Hector Chaulet d'Outremont, bisschop van Le Mans, een warme aanbeveling voor één van zijn diocesanen.

Heel deze documentatie laat zien dat men niet enkel een beroep deed op de wonderdoener, maar ook, en wellicht nog meer, op de eigenlijke heilige, op de man Gods, begaafd met hemelse verlichtingen om de zielen op de weg naar hun heil te sturen. Ook zonder hem erom te vragen gaf hij zijn kostbare raadgevingen, en wel vooral door een woordje in de biecht. In de maand mei baande zich een dame met al de ingeboren energie van een gepijnigd moederhart een weg door de menigte. Ze kwam tot bij Don Bosco en verhaalde hem in haar uiterste smart hoe haar zoon, in de dienst van de boekhouding op een regeringskantoor, samen met anderen was aangehouden als verdachte en in de gevangenis was opgesloten. De zaak moest behandeld worden in de volgende maand juni. Zij beval zich warm bij hem aan voor de goede afloop ervan.

- Maar, mevrouw, zei haar Don Bosco, wat kan ik hiervoor doen?
- U kunt mijn zoon vrijmaken, als u dit maar wilt.
- Maar ik ben de almachtige God niet.
- Jawel, u kunt doen wat u wilt. Ik bid u, ik bezweer u...
- Was ik in Italië, dan kon ik die zaak aan personen die ik ken aanbevelen; maar hier ken ik niemand.
- Heb toch medelijden met een arme moeder.
- Welnu, wend u tot de Heer en bid tot die dag dit en dat gebed.
- Ja zeker, dat zal ik doen.
- En ik zal voor u bidden.
- Oh! zeker, bekom ons de genade dat mijn zoon zou vrijgesproken worden en vrij zou naar huis komen.
- Maar een gebed is niet voldoende. Er is wat meer nodig.
- Zeg het maar,
- Een goede biecht en een goede communie.
- Welnu, sinds dertig jaar ben ik niet meer te biechten geweest, maar ik beloof u dit te doen en alles wat u mij zult aanraden.
- Nog iets. Voortaan moet u uw godsdienstplichten vervullen.
- Dat zal ik doen, dat beloof ik u.
- Indien dat zo is, schep dan goede moed en stel uw vertrouwen in de Heer.

Terwijl hij dit zei, nam Don Bosco enkele medailles, gaf er haar één en zei: - Deze is voor u. - Daarna reikte hij haar een andere over: - Deze is voor uw zoon. - Hij gaf haar nog een derde medaille, maar zonder iets te zeggen.

Dit stilzwijgen trof de dame. Een geheime gedachte deed haar aanvoelen dat voor Don Bosco niets verborgen was. Het scheen haar toe dat hij het aantal personen kende die deel uitmaakte van haar gezin en dat hij daarom drie medailles gaf. Thuis waren enkel zij zelf, haar zoon en

haar man maar ook deze laatste had evenmin sinds vele jaren geen sacramenten meer ontvangen. Met deze gedachten bezielde zij huiswaarts terwijl de hoop haar hart deed beven.

Terug thuis riep ze dadelijk haar man, beschreef hem haar bezoek, sprak hem over het gebed en over de biecht en gaf hem dan de medaille waarbij ze zei: - Deze is voor jou. Hij heeft het mij niet gezegd, maar ze is voor jou. Don Bosco is een heilige. Hij heeft geweten dat jij er een nodig had. - En ze zei hem zoveel dat de man uitriep:- Welnu, ik zal ook mijn plicht doen. Ook ik zal te biechten en te communie gaan.- En hij ging inderdaad.

De dame kon zich niet bedwingen van geestdrift wegens deze samenspraak met Don Bosco van wie ze de heiligheid bezong apud amicas et vicinas. En God zegende haar. Op de vastgestelde dag voor het einde van de gebeden, verscheen haar zoon voor de rechtbank en terwijl zijn andere gezellen veroordeeld werden, werd hij vrijgesproken en in vrijheid gesteld. Alle drie dan, niet tevreden met God alleen te Parijs te bedanken, begaven zich op 20 juni naar Turijn bijna als om een gelofte in te lossen, maar zeker om Maria, Hulp der Christenen in haar heiligdom te gaan bedanken.

Een zekere heer, die uiterst beleefd was, kwam hem om een raad vragen, maar Don Bosco sneed hem het woord af en zei hem op de man af: - Ga uw Pasen houden. - De andere, die al op de grens van de ouderdom stond, was onthutst door dergelijke onderbreking en wou zijn gedachte tot het einde toe uitdrukken, maar Don Bosco herhaalde hem met zachte en doordringende stem: - Ga uw Pasen houden. - Hij deed nog een poging om zijn aanspraak voort te zetten en Don Bosco zei hem nogmaals op een toon die tegelijkertijd bevelend en zacht was: - Ga uw Pasen houden.- Zijn gesprekspartner voelde zich wat geraakt, nam een koel beleefde houding aan en wou hardnekkig alles zeggen wat hij te zeggen had zonder dat Don Bosco ermee ophield zijn refrein te herhalen. Hiermee ging een dergelijke blik en glimlach gepaard dat eindelijk het toverwoord tot in dit hart doordrong. Plotseling, tot tranen toe ontroerd, verklaarde hij dat hij in deze vermaning van Don Bosco een trek van de Voorzienigheid zag die een lange ketting van genaden, sinds vele jaren onderbroken, terug kwam aanknopen. Zonder dralen ging hij daags nadien met zijn hele familie de heilige sacramenten ontvangen.

Wie weet hoeveel biechten Don Bosco zelf niet hoorde gedurende de nooit ophoudende audiënties? Een heer, die zijn zuster naar Parijs gebracht had, ging met haar op bezoek bij Don Bosco en wou, wij weten niet waarom, zijn biecht spreken, ofschoon zijn zuster erbij was. Toen hij hiermee klaar was, knielde ook de zuster voor de voeten van Don Bosco om te biechten en zich zelf luidop te beschuldigen. Don Bosco trachtte vruchteloos haar te onderbreken door te zeggen dat de Kerk niet toeliet aan de vrouwen op die plaats te biechten dat hij haar de absolutie niet zou kunnen geven hebben. Maar zij sprak nog luider:- God heeft u de macht gegeven de zonden te vergeven overal ter wereld.- Don Bosco drong aan, maar het was hem onmogelijk haar te overtuigen. Dan kwamen er personen van het huis binnen die haar konden doen zwijgen.

Godsmannen deden een beroep op Don Bosco om zijn raad te vragen met de zekerheid dat hij voor hen een bovennatuurlijke verlichting had. Eén van hen was abbé Dehon. Deze zeer vrome priester van het diocees Soissons voelde sinds 1877 de ingeving een Congregatie te stichten van priesters die als doel zou hebben aan het Heilig Hart van Jezus eerherstel te geven door een drievoudig apostolaat, namelijk onder de wereldlijke clerus, te midden van het volk en in de missies. Zijn plan was al gerijpt in zijn geest, toen hij vernam dat Don Bosco zich te Parijs bevond. Om beter de goddelijke wil te kennen ging hij hem opzoeken, zette hem zijn inzichten uiteen en verzocht hem hierover zijn mening te zeggen. Don Bosco antwoordde hem op vaste toon, die hem ten volle verzekering gaf: - Uw werk is stellig een werk van God. Nadien bevestigde Don Bosco zijn oordeel toen hij er met zijn secretaris over sprak. Deze had daarna de gelegenheid dit aan de priester mee te delen, die er dubbel blij mee was. Hij is de stichter van de bloeiende Congregatie van de priesters van het Heilig Hart van Jezus. (1)

Wegens een gelijkaardig motief kwam Dom Efrem, prior van de Trappisten van Tamié in Savoie bij hem. Op het voorstel van Mgr. de Laplace, apostolisch-vicaris van Peking, had hij het inzicht een cisterciënzerklooster te stichten in China onder de benaming van Maria, troost der Christenen. Alvorens echter definitief de hand aan het werk te slaan, wou hij Don Bosco raadplegen. Toen Don Bosco van dit plan gehoord had, zegende hij de onderneming en loofde ook de gedachte dit verre trappistenklooster Notre-Dame de la Consolation te noemen.

Nog hetzelfde jaar scheepte Dom Efrem in naar China en daar, nabij de spoorlijn die van Peking naar het Noord-Oosten loopt, bouwde hij zijn klooster te midden van de bergen. De stichting maakte zware beproevingen door, vooral gedurende de opstand van de Boxers in het jaar 1900, maar ze werd zo bloeiend dat hij een tweede trappistenklooster kon bouwen onder de titel van Notre-Dame de la Liesse, langs de spoorweg die Peking met Han-Keu verbindt, De twee trappistenkloosters tellen thans (1935) 18 Europese priesters, 12 inheemse priesters en 88 lekenbroeders eveneens Chinezen. Uit Notre-Dame de la Consolation vertrok zelfs in 1897 de monnik Dom Bernardo om in Japan het trappistenklooster van Notre-Dame du Phare te gaan stichten. (2)

En wie weet hoevelen door bemiddeling van Don Bosco de gave van het geloof terug ontvangen hebben?

Een zekere persoon die hij op audiëntie had ontvangen, begon ex abrupto te zeggen: - Eerwaarde, ik hecht geen geloof aan uw mirakels.

- Ik heb nooit gezegd noch laten verstaan dat ik mirakels deed, - antwoordde Don Bosco.

En toch zegt iedereen dat u mirakels doet.

(1) L. Dehon, Souvenirs, Rome, Desclée, 1912, blz. 7.

(2) Cfr. La Croix, 25 oktober 1934.

- Welnu, iedereen vergist zich. Ik kan maar één zaak doen, namelijk de Heer bidden dat Hij in zijn barmhartigheid de personen die zich aan onze gebeden aanbevelen, zou zegenen en vaak gebeurt het dat de Heer, als Hij hun geloof ziet en hun beloften om goed te leven en goede werken te doen, zich gewaardigt ons te verhoren en de bedrukten te troosten.

- Indien dat zo is, dan is het voor mij niet moeilijk het te geloven, maar u dient te weten dat ik sinds veertig jaar niet meer te biechten ben geweest omdat ik aan de biecht geen geloof hecht.

- Dat is verkeerd, heel verkeerd! Ik heb nu geen tijd daarover een gesprek te beginnen omdat minstens achthonderd personen daarbuiten op een audiëntie staan te wachten en daarom beperk ik mij tot enkele opmerkingen als een goede vriend. Veronderstel dat u op het einde van uw leven bent. Er is geen enkel hulpmiddel meer. De arts, uw verwanten en u zelf zien in dat u nog ten hoogste een uur te leven hebt. Op dat ogenblik komt Don Bosco toevallig binnen en zegt u: "Mijnheer, u staat op het punt voor God te verschijnen. U hebt nog de tijd opnieuw in zijn gratie te komen door te biechten. Wanneer ze op dat punt gekomen zijn, hebben alle redelijke mensen, vele geleerden en zelfs vele ongelovigen zich met God verzoend en zeer weinigen hebben geweigerd dat te doen en dat waren meestal verdorven mensen. Indien u uw ziel niet in orde brengt, zult u eeuwig ongelukkig zijn. Doet u het wel, dan is God zo goed dat Hij u nog de verzoening zal geven." En ik zou er kunnen aan toevoegen: "Wat ik u zeg, is waar, behoort tot het geloof; maar ook dan wanneer er enige twijfel overbleef dan zou de eenvoudige rede en de menselijke voorzichtigheid u zeggen dat, nu het over een eeuwig ongeluk gaat, men de zekerste weg dient te kiezen om dit ongeluk te vermijden. Dat doen we toch in de zaken van het leven ook, hoewel het hier enkel over tijdelijke en voorbijgaande zaken gaat. Zelfs als daarvan niets waar zou zijn of dat God ons geen rekenschap zou vragen over ons leven, dan kost het ons toch niet veel te biechten te gaan, berouw te hebben, aan de Heer vergiffenis te vragen. Wat zou u er echter bij winnen, wanneer u daaraan niet dacht, op een ogenblik dat u voor het goddelijke oordeel dient te verschijnen, zoals al de goede katholieke gelovigen?" Zeg me nu eens: als u op uw uiterste zou liggen en Don Bosco zou u zo toespreken, wat zou u dan doen? Indien u mij niet dadelijk wilt antwoorden, laat ik u de tijd om hierover na te denken en u zult mij een andere keer het antwoord komen geven.

- Neen - antwoordde de ongelovige, in gedachten verzonken en zichtbaar bewogen - ik zal met mijn antwoord niet wachten. U spreekt me duidelijk en ik wil u ook klaar en duidelijk antwoorden. Mijn antwoord is dat ik de zekerste weg zou kiezen en dat ik zou biechten.

- Goed dan, maar waarom het niet een van deze dagen doen, nu u nog gezond en sterk bent en de tijd er dus gunstig voor is?

- U zult begrijpen dat het niet gemakkelijk is dat in praktijk te brengen.

- Het is niet waar dat dit moeilijk is. Maar zelfs indien dit waar was, zou een man met een verstand en een hart als het uwe er moeten over-

heen stappen wanneer hij zijn oog op de eeuwigheid houdt.

- U zegt dat goed. Indien u zo goed wilt zijn naar mij te luisteren, dan ben ik bereid dadelijk mijn biecht te spreken.

- Het spijt me, maar ik kan het nu niet doen. Buiten staan een grote menigte te wachten, maar ik stuur u bij een goede priester, een kennis en een vriend van mij, die u zeker met de grootste minzaamheid zal ontvangen.

Hij schreef dan een briefje voor de pastoor van de Madeleinekerk en gaf het hem. Drie dagen daarna woonde die heer de mis bij van Don Bosco en deed er een heilige communie. Toen hij hem dan opnieuw kwam bezoeken, bedankte hij hem uitermate omdat hij hem terug naar God gebracht had. - Ik was bij u gekomen om te discussiëren - zei hij, - maar u hebt me op een heilige manier in uw net gevangen zonder discussiëren. Ik zal nooit het gesprek dat ik met u gehad heb, vergeten.

Twee bezoeken, het ene al vreemder dan het andere, ontving Don Bosco op twee verschillende dagen in de late avond. Beide zijn bijna ongelooflijk en geheimzinnig.

Een persoon die er zeer voornaam uitzag, bood zich op een avond bij hem aan en vroeg hem: - Bent u Don Bosco?

- Jawel, antwoordde Don Bosco. - Waarmee kan ik u van dienst zijn?

- Ik verlang ten zeerste kennis met u te maken.

- Het genoegens daarbij zal voor mij zijn, maar wie bent U?

- Hebt u over Paul Bert horen spreken?

- Zeker. Dezer dagen werd veel over hem gesproken.

De beroering die verwekt werd voor en tegen zijn boek dat aan de lagere scholen was opgelegd met als titel Manuel civique, duurde nog altijd voort. De katholieken bestreden het met getrokken zwaard. Op de index geplaatst, waren er zevenentwintig Franse bisschoppen die een herderlijke brief publiceerden om de lezing ervan te verbieden en sommigen gingen zelfs zover dat ze de sacramenten weigerden aan de onderwijzers en de jongens die er zich van bedienden.(1)

Er werd in geleerd dat God een wezen was dat men niet begrijpen kon; dat de godsdienst een vooroordeel van de tijd was en een bijgeloof dat door de priesters tot hun voordeel werd uitgebuit. Het atheïsme echter was een recht van de mens en het geloof in het bovennatuurlijke was onverenigbaar met de vrijheid en de vooruitgang van de menselijke geest en zo verder. De auteur, een oud-minister van openbaar onderwijs in 1881 en 1882, was één van de grote uitblinkers van het antiklerikalisme op de wijze van Gambetta.

(1) Cfr. G. Soderini, Leone XIII, boekdeel II, blz. 243.

Daarom werd hij gesteund door de vrijmetselaarsregering en werden bisschoppen en pastoors voor de rechtbank gedagvaard als schuldig aan ongehoorzaamheid tegenover het staatsgezag. Vierhonderd van deze laatsten werden op eenvoudige aanklacht getroffen zonder enige gerechtelijke vorm, zonder ondervraging, onderzoek, rechtszitting, verdediging of uitspraak. Jongens van katholieke families aan wie de ouders het handboek hadden ontnomen, werden voor onbepaalde tijd van de lessen geschorst en na een week ontvingen hun ouders, zonder voorgaande waarschuwing het bevel voor de schoolcommissie te verschijnen als verantwoordelijk voor de afwezigheid van hun zonen uit de school. Ze werden veroordeeld tot een geldboete van 25 fr. en werden met de correctionele rechtbank bedreigd.

Toen hij gehoord had dat Don Bosco hierover ingelicht was, zei deze heer: - Welnu, die Paul Bert ben ik.

- U, mijnheer? Maar waarmee kan de arme Don Bosco u van dienst zijn?
- Wat zegt u over mijn boek?

Don Bosco bekeek een ogenblik zijn gesprekspartner en antwoordde hem toen ernstig: - Ik kan u alleen zeggen dat het verboden werd.

- En ik kom bij u om mij te zeggen wat voor kwaads er in dit boek zit.

- Maar ik heb het nooit gelezen.

- Welnu, hier hebt u het, lees het, schrijf in randnota wat er dient aan verbeterd te worden en ik beloof u dat ik er rekening zal mee houden bij een nieuwe druk.

- Maar zegt u dit ernstig of om te schertsen?

- Ik zeg het u ernstig. Ik kan het binnen achtenveertig uur opnieuw laten drukken.

- Laat mij het boek en ik zal zien wat er kan gedaan worden.

Eén zaak beveel ik u echter aan. Niemand mag van dit bezoek weten. Dit nieuws zou hatelijke commentaar verwekken in de pers en in de Kamer.

- Wees gerust, er zullen geen onbescheiden dingen gebeuren. Paul Bert drukte Don Bosco de hand en ging buiten. Don Bosco gaf het boek aan de pastoor van de Madeleinekerk, omdat hijzelf, die van 's morgens tot 's avonds voortdurend audiënties moest verlenen, het niet kon lezen. Toen de pastoor het belang van het werk bemerkte had, zette hij zich dadelijk en onvermoeid aan het werk, zodat op enkele dagen tijd het boek gevuld was met weglatingen en verbeteringen. De auteur, die weldra bij Don Bosco terugkeerde om hem te spreken, kreeg zijn boek terug en hield zijn woord, ofschoon toch maar in zekere mate. Wanneer begin juni de hertog de Broglie de zaak van het goddeloos handboek voor de senaat opwierp, erkende de Minister van Openbaar Onderwijs, de heer Ferry, dat Paul Bert "zich zelf gecensureerd had" en dat hij in de nieuwe uitgave zodanige verbeteringen had aangebracht dat men er niets meer kon in vinden dat tegenstrijdig was met de wetgeving op het onderwijs. De aangebrachte wijzigingen waren in werkelijkheid merkwaardig.

Bleven echter onveranderd de kapittels waarin de Franse Omwenteling werd opgehemeld, haar veroveringen, haar werken, haar aanklachten tegen het koningschap, tegen de adel, tegen het "ancien régime" en vooral tegen de clerus. Gods naam werd niet meer vervloekt, maar wat al laster tegen zijn dienaars en tegen de gewijde zaken! Anderzijds had de beruchte auteur door zijn revisie in feite de veroordeling door het kerkelijke gezag gerechtvaardigd.(1)

Wie ook maar enigszins de gedachten van Paul Bert over het lekenonderwijs kent, zal uit de wolken gevallen zijn bij het vernemen van wat wij over hem verhaald hebben. Over deze zaken werd vermoedelijk tot in het jaar 1886 het geheim bewaard, toen Bert zonder sacramenten stierf, niet omdat hij ze zou geweigerd hebben maar, door de tussenkomst, zegt men, van diegenen die hem omringden. Toen bleek het nuttig te zijn, om de ergernis te verminderen, openbaar te maken wat er tussen de overledene en Don Bosco was voorgevallen. Maar wat het feit op zich zelf betreft, dient men voor ogen te houden dat Paul Sart, naast politicus en partijman, eveneens een befaamde wetenschapsman was. Professor in de fysiologie aan de Sorbonne en nadien aan het Museum, had hij vanaf zijn leerstoel en door zijn geschriften zeer veel bijgedragen tot de vooruitgang van zijn wetenschap. Bovendien hield hij zich hartstochtelijk, ofschoon als rationalist, bezig met pedagogische vraagstukken. Daarom zijn wij er niet ver van af te geloven dat het wetenschappelijke nieuwsgierigheid was die hem ertoe gedreven had Don Bosco op te zoeken en dat de kwestie van het handboek aanvankelijk niets anders geweest is dan een eenvoudig voorwendsel om met hem van gedachten te wisselen en de gelegenheid te hebben de man te bestuderen. Wat nadien gebeurde bewijst eens te meer hoe groot de bovenmenselijke doeltreffendheid was van het woord van Don Bosco.

Wat moeilijker was om te verdrijven was de schaduw van het geheim die hing rond het tweede van de bezoeken, namelijk het bezoek van Victor Hugo bij Don Bosco.

Toen het bekend werd deed het de ronde in de pers en ging het ook over in de apologetische werken. Bepaalde omstandigheden die het eerste verhaal hiervan vergezelden, maakten het ietwat onwaarschijnlijk. Daarenboven zullen sommige beweringen van mevrouw Jeanne Richard Lesclide, weduwe van de voormalige secretaris van Victor Hugo, indien ze met de waarheid overeenstemmen, alle grond voor de geloofwaardigheid van het verhaal wel ondermijnd hebben. Maar uiteindelijk is een getuigenis van allereerste orde het terrein komen vrijmaken van alle twijfels over het historisch karakter van de zaak. Datzelfde getuigenis heeft het tegelijkertijd onbekende nieuws bijgebracht dat nuttig was voor de bevestiging van het feit. Advocaat Boullay, die toen lid was van de raad van beheer van het werk van Auteuil (2) en die ooggetuige was van wat wij zullen verhalen, is voor ons een veilige waarborg van de waarheid.

(1) Cfr. Unità Cattolica, 8 juni 1883.

(2) Cfr. boekdeel XIII, blz. 737 en volgende.

Een gesprek had zonder enige twijfel plaats te Auteuil op 20 mei in het wezenhuis van abbé Roussel. Zoals we zullen zien, ging Don Bosco tweemaal een bezoek brengen aan dat huis. Toen de abbé wist dat Don Bosco nogmaals zou terugkeren, nodigde hij ook zijn vriend Boullay uit om samen met zijn kinderen de zegen van Don Bosco te ontvangen. De advocaat kwam er aan omstreeks halfvijf in de namiddag.

Het binnenplein van het huis stond vol volk. Toen hij zich naar de kamer van de directeur begaf, zag hij hem buitenkomen in gezelschap van een oude man, eerder klein van gestalte en met een grijze, dichtbegroeide baard. Hij verwijderde zich langs een eenzame straat. Hij raadde onmiddellijk wie het kon zijn, maar de zaak scheen hem zo ongelooflijk toe, dat hij het nodig oordeelde er de abbé over te ondervragen.

- Maar is de persoon die u zo juist vergezelde niet Victor Hugo? - vroeg hij hem.

- Jawel, maar luister eens, zeg er aan niemand iets over. Hij wou met Don Bosco spreken en hij is hem heimelijk in mijn huis komen opzoeken. Hij werd aangetrokken door de filantropische werkzaamheid van deze apostel van de jeugd.

Enkele minuten later werd advocaat Boullay binnengeleid bij Don Bosco die hem en zijn kleine meisjes zegende. Toen de plichtplegingen waren gedaan en het ijs gebroken was, verstoutte hij zich hem te zeggen: - U hebt daarnet met een bekende persoon gesproken, pater?

- Wie heeft het u gezegd?

- Abbé Roussel.

- Als het zo is, kan ik u wel zeggen dat het waar is dat ik met Victor Hugo gesproken heb. Hij heeft mij een spiritualistische geloofsbelijdenis afgelegd, maar ik geloof dat hij zich alleen wegens menselijk opzicht op de achtergrond houdt. - Zijn omgeving, zoals hij mij zelf heeft laten verstaan, is vijandig gestemd tegenover iedere godsdienstige gedachte... En hij is nu oud geworden!... Men mag geen misbruik maken van Gods genade. Gok aan hem heb ik dit gezegd...

Een omstandigheid draagt er toe bij om de reden van het bezoek van Victor Hugo aan Don Bosco te verklaren. Zijn geest had een vreselijke schok gekregen. Op 11 mei was, na een langdurige en pijnlijke ziekte, Julienne Drouent, zijn levensgezellin, gestorven. In zijn toestand van morele terneergeslagenheid omwille van dit verlies moet hij er behoefte aan gevoeld hebben de priester te benaderen over wie heel Parijs wonderen vertelde. Ook de nieuwsgierigheid om een zo geheimzinnige man te zien, zal ertoe bijgedragen hebben hem naar Don Bosco te doen gaan. Het is inderdaad bekend hoe alles wat naar het geheimzinnige zweemde, een grote kracht uitoefende op de verbeelding van de dichter. Hij hield zich zelfs uit nieuwsgierigheid bezig met het occultisme.

Tot aan de dood van de schrijver gaf Don Bosco geen ruchtbaarheid aan deze ontmoeting, maar de heidense goddeloosheid van zijn begrafenisstoet waardoor men een verheerlijking van de afgestorvene wou ensceneren,

bewoog Don Bosco ertoe de gevoelens te laten kennen die hij tot uiting had gebracht. Daarom dan verhaalde hij tussen mei en juni van het jaar 1885 het gesprek aan Don Viglietti en aan Don Lemoyne. De eerstgenoemde schreef het gedichteerde op. (1) Nadien bracht Don Lemoyne enkele lichte wijzigingen aan de vorm door het Italiaanse "lei" van de eerste redactie te vervangen door het Franse "vous" en door er enige onbeduidende zinnestjes bij te voegen. Maar wat belangrijker is, is het feit dat Don Bosco dit herlezen heeft zoals blijkt uit een drietal kleine correcties, die zeker van zijn hand zijn. Ook schijnt van zijn hand te zijn een herinneringsteken voor een randtoevoeging, waarin men het geschrift van Don Lemoyne herkent. Misschien heeft Don Bosco op het origineel het kruisje gezet dat hij altijd maakte en dan de pen afgestaan aan Don Lemoyne en de nota gedichteerd, zoals het geoorloofd is af te leiden uit de kleur van de inkt. Immers, Don Viglietti schreef met zwarte inkt en Don Bosco tekende met blauwe inkt en die kleur hebben ook de tien halve regels van de brede randnoot. Over de juistheid van de dialoog zou voorbehoud kunnen gemaakt worden wegens de afstand in de tijd, daar er twee jaar verlieden sinds de ontmoeting, maar het is bekend dat Don Bosco tot aan zijn dood een uitnemend goed geheugen heeft gehad. Hier volgt dan het document in zijn geheel. (2)

" Ongeveer twee jaar geleden terwijl ik te Parijs verbleef heb
" ik het bezoek gehad van een personage dat me helemaal vreemd was.
" Omstreeks drie uur heeft hij op de audiëntie gewacht. Hij werd
" om elf uur 's avonds door mij op mijn kamer ontvangen. Zijn eer-
" ste woorden waren: - Schrik niet, mijnheer, ik ben een ongelovi-
" ge en daarom hecht ik geen geloof aan enig mirakel dat sommigen
" over u vertellen.

" Ik antwoordde: - Ik weet niet en ik wil niet weten met
" wie ik de eer heb te spreken. Ik geef u de verzekering dat ik
" niet probeer u te doen geloven en u niet kan doen geloven, wat
" u niet wilt geloven. Ik heb evenmin het inzicht u te spreken over
" godsdienst waarover u niet wilt horen. Zeg me alleen maar of u
" in de loop van uw leven altijd deze gedachten in uw hart hebt
" gehad?

" - Gedurende mijn jeugd geloofde ik zoals mijn ouders en
" vrienden geloofden, maar zodra ik kon nadenken over mijn gedachten
" en kon redeneren, heb ik de godsdienst aan kant gezet en ben ik be-
" ginnen te leven als een wijsgeer.

" - Wat verstaat u door deze zin: leven als een wijsgeer?

(1) In zijn dagboek, al elders aangehaald en waarover wij in het volgende boekdeel zullen spreken, schrijft Don Viglietti op datum van 28 mei 1885: "Don Bosco vraagt mij wat ik geschreven heb over "Victor Ugo", omdat hij de dialoog die hij met hem te Parijs gehad heeft, wil dicteren."

(2) De lichte verbeteringen van Don Bosco zijn onderlijnd en enkele toegevingen van Don Lemoyne staan tussen haakjes.

" - Een gelukkig leven leiden, maar geen acht slaan op het bo-
" natuurlijke noch op het toekomstige leven, waarmee de priesters
" het eenvoudige volk dat niet veel ontwikkeling bezit, meestal
" afschrikken.

" - En U, wat neemt u aan over het toekomstige leven?

" - Verlies uw tijd niet met mij daarover te spreken. Ik zal
" over het toekomstige leven spreken wanneer ik in het toekomstige
" leven zal zijn.

" - Ik bemerk dat u schertst, maar vermits u mij op dit onder-
" werp brengt, wees dan zo goed naar mij te luisteren. In de toe-
" komst is het wel mogelijk dat u ziek zult worden?

" - Zeer zeker! Vooral op mijn leeftijd waarop ik mij door vele
" ongemakken gekweld voel.

" - En zouden deze ongemakken u niet in levensgevaar kunnen
" brengen?

" - Dat kan wel zijn vermits ik niet ontsnappen kan aan het lot
" dat iedere sterfelijke zal treffen.

" - En wanneer u zich in een ernstig levensgevaar zou bevin-
" den, wanneer u zich op het ogenblik zult bevinden over te gaan van
" de tijd naar de eeuwigheid...

" - Dan zal ik me moed inspreken om filosoof te zijn en niet te
" letten op het bovennatuurlijke.

" - En wat belet u (1) ten minste op dat ogenblik te denken aan
" onze onsterfelijkheid, aan uw ziel en aan de godsdienst?

" - Niets belet dat, maar het is een teken van zwakheid dat ik
" niet wil geven, omdat ik belachelijk zou worden tegenover de (2)
" vrienden.

" - Maar op dat ogenblik zult u op het einde van uw leven zijn
" en het kost niets maatregelen te nemen voor u zelf en voor de
" vrede van uw geweten.

" - Ik begrijp wat u zeggen wilt, maar ik voel dat ik me op dat
" ogenblik niet zal verlagen.

" - Maar wat kunt u op dat ogenblik nog verwachten? Het huidige
" leven staat dan op het punt te eindigen en over het eeuwige leven
" wilt u niet dat we u zouden spreken. Wat zal er dan met u gebeu-
" ren?

" Hij liet het hoofd zinken, zweeg en overwoog. In die staat
" van zaken hernam ik:

(1) Don Viglietti had hier geschreven "impedise" en Don Bosco had verbeterd "impedisce"
(belet).

(2) Don Viglietti had geschreven "in faccia a tutti i miei amici" (ten overstaan van al
mijn vrienden). De pen van Don Bosco heeft "in faccia a tutti miei" geschrapt en het
veranderd in "in faccia degli amici."

" - U dient te denken aan de grote toekomst. U hebt nog enkele
" ogenblikken te leven. Indien u er uw voordeel mee doet, indien u
" zich bedient van de godsdienst en van de barmhartigheid van de
" Heer, zult u gered zijn en gered voor eeuwig. Anders zult u ster-
" ven als een ongelovige, als een verwerpene en dan zal alles voor
" altijd voor u verloren zijn. Ik zal u de zaken nog duidelijker
" zeggen: voor u is er niets anders meer te verwachten dan het
" niets (vermits dit uw mening is) of (1) een eeuwige foltering die
" u te wachten staat (zoals ik geloof en iedereen gelooft).

" - U spreekt me toe niet als een filosoof noch als een theo-
" loog maar als een vriend en ik wil dit niet afwijzen. Ik zeg u dat
" men onder mijn vrienden zich bezighoudt met over filosofie te dis-
" cussiëren, maar nooit komt men tot het grote punt: of een ongeluk-
" kige eeuwigheid of het niets staat ons te wachten. Ik wil dit punt
" goed bestuderen en, wanneer u het toelaat, zal ik terugkeren voor
" een ander bezoek.

" We spraken daarna nog over wat anders. Toen hij wegging,
" drukte hij mij de hand en liet een visitekaartje achter waarop ik
" deze woorden genoteerd heb: Victor Hughes.(2)

" Hij keerde de tweede avond terug op hetzelfde uur, nam Don
" Bosco bij de hand en hield ze stevig vast terwijl hij zei: - Ik
" ben niet dat personage (voor wie u mij misschien gehouden hebt.
" Het was een scherts van mijnentwege); ik heb een inspanning ge-
" daan om (de rol) van de ongelovige te spelen. Ik ben Victor Ugo
" (sic) en ik verzoek u mijn goede vriend te willen zijn. Ik ge-
" loof in het bovennatuurlijke, ik geloof in God en ik hoop te
" mogen sterven bijgestaan door een katholieke priester die mijn
" geest aan de Schepper zal aanbevelen.(3)

Dit tweede bezoek was juist het bezoek waarover de heer Boullay ge-
sproken heeft. Misschien zullen we nooit te weten komen op welke dag het
eerste bezoek plaats heeft gehad, maar we bezitten een verhaal van Don
Bosco dat de werkelijkheid van de zaak bevestigt. Hij deed dat te Alas-
sio, toen hij na het avondmaal van de refter naar zijn kamer ging in te-
genwoordigheid van verscheidene salesiaanse priesters en van Don Barto-
lomeo Fascie, nu Algemene Studieraadsheer van de Congregatie maar toen
nog een leek en leraar aan het lyceum.

(1) Don Viglietti had hier "di" in plaats van "od" geschreven.

(2) Voor het woord Victor staat het teken . Alles wat hierop volgt bestaat uit de rand-
toevoeging in het blauw waarover we gesproken hebben. Het gedeelte hiervan tussen
haakjes is in het zwart en van latere datum en komt van Don Lemoyne zelf.

(3) In het document volgt op de dialoog een latere commentaar van D. Viglietti. Naar
zijn zeggen zou Victor Hugo "onmiddellijk daarna" in de Senaat een redevoering hebben
gehouden over de noodzakelijkheid van het godsdienstig onderricht, maar dat is een
anachronisme waarvoor het Bollettino van juni 1883 verantwoordelijk is. De waarheid
is dat deze redevoering uitgesproken werd in het jaar 1850.

Op een avond was Don Bosco tot elf uur bij een familie te Parijs gebleven en kwam doodvermoed naar huis. Maar er was jammer genoeg nog altijd volk dat op hem wachtte. Hij begaf zich naar zijn kamer en spande zich in om deze heren ervan te overtuigen dat hij zich niet recht kon houden van de slaap. Maar hij sprak voor dovemansoren. In het voorbijgaan wisselde hij met enkelen enige woorden en, toen alles scheen gedaan te zijn, opende hij de deur van zijn kamer. Daar kwam echter uit een verwijderde hoek een schaduw los. Het was een oude man die zich daarbinnen had verborgen en naast hem op een divan ging neerzitten. Er werd gepraat, geredeneerd, gediscussieerd tot Don Bosco, doodmoe begon in te dommelen. De lastige kerel trok hem gedurig bij zijn mouw en herhaalde steeds: - Luister! Luister! - Maar Don Bosco liet het hoofd hangen en steunen op zijn schouder zonder enig teken te geven dat hij hem begreep. De man waagde het niet hem te schudden, maar bleef stil in die positie zitten en sluimerde ook in. Onverwacht, hoe het nu ook moge gebeurd zijn, verloor hij zijn evenwicht, door zich teveel naar de tegenovergestelde kant te buigen en zakte neer op de armleuning. Don Bosco verloor zijn steun en ging over hem liggen. Pardon, monsieur!... Pardon, monsieur! zeiden ze tot elkaar en wreven zich de ogen uit. Dit incident overtuigde de brave man ervan dat ook voor Don Bosco de nacht er was om te slapen. Wie was die persoon? - vroeg een van de toeschouwers aan Don Bosco. Don Bosco wendde zich tot zijn ondervrager en antwoordde met een schijn van onverschilligheid: - Een zekere Victor Ugo.

Dat men in het huis van gravin de Combaud de tegenwoordigheid van de dichter niet bemerkt had, dient niemand te verwonderen. De kamers van Don Bosco waren afgescheiden van het overige van het herenhuis. Het late uur en de medeplichtigheid van de dienstknecht zorgden voor het overige. Zo kon de beroemde schrijver, zoals hij dat zeker wenste, ongemerkt voorbijgaan. De genoemde mevrouw Richard bevestigt, wat het visitekaartje betreft, dat Victor Hugo nooit visitekaartjes gebruikte. Trouwens, indien die bewering juist is, kon het wel een stukje papier geweest zijn met zijn naam eigenhandig erop geschreven.

D'Espiney was de eerste om ruchtbaarheid te geven aan dit gesprek dat hij gedeeltelijk heeft weergegeven in de tiende uitgave van zijn Dom Bosco. Pater Ragey haalde er enige fragmenten uit met als kader talrijke verzen van de dichter, waarvan het hem toescheen dat ze met die opvatting overeenstemden. (1) Veel later hield zich het tijdschrift Etudes van Parijs ermee bezig. Ze schaften zich bij het Oratorio de authentieke tekst aan, vertaalden hem en voorzagen hem van commentaar. (2) Daarin gaven ze een oplossing aan mogelijke opwerpingen, hierin begrepen de schrijfwijze Hughes op het visitekaartje.

(1) La Controverse et le Contemporain, 1889, boekdeel XV, blz. 196-215.

(2) A. Dechene, La dernière heure de Victor Hugo in Etudes, 5-20 juni 1920, blz. 569-75.

"Hoe dient men die zonderlinge spelling te verklaren? - vraagt de schrijver van het artikel zich af. - Hoe heeft Don Bosco, die drie geringe foutjes verbeterde, deze laten bestaan?" En hij antwoordt: "Wij geloven dat hij er zelf verantwoordelijk voor was. En zie hier hoe.

Hij had altijd de naam van Victor Ugo op zijn Italiaans uitgesproken en wanneer hij hem nu wou dicteren in zijn Franse vorm, zoals hij op het visitekaartje stond, legt hij de klemtoon op zijn Italiaans op de eerste lettergreep en maakt hij van de harde keelklank geen Italiaanse gh, zodat men Hughes te lezen krijgt. "Het kan ook zijn dat Don Bosco meende dat Hughes de vertaling was van Ugo in het Italiaans en dat hij dus werkelijk aldus gedicteerd heeft.

Een ander raadsel is het uur dat hierboven aangeduid werd voor de tweede audiëntie. Dit uur is helemaal onwaarschijnlijk wanneer men ook let op het geheim waarmee Victor Hugo zich daarbij wou omringen, waarbij het raadzaam was geen tweemaal naar dezelfde plaats te komen. Zou dit een lapsus memoriae van Don Bosco kunnen zijn? Zou het een misverstand van de secretaris geweest zijn, waarop Don Bosco geen acht heeft geslagen omdat hij er zich toe beperkt zal hebben enkel de dialoog te lezen? Daar we het getuigenis van advocaat Boullay zeker niet in twijfel kunnen trekken, zal hier ongetwijfeld een vergissing ingeslopen zijn, wie ze dan ook moge begaan hebben.

Dat het onderhoud zonder uitwerking zou gebleven zijn, kon men niet beweren. De mening is gegrond dat de dichter later herhaaldelijk een belijdenis deed van zijn godsgeloof, maar men weet eveneens dat men trachtte rond hem iedere uiting van dien aard in de doofpot te stoppen. Dat gebeurde vooral wanneer hij aan tafel opstond om het woord te nemen. Hij had echter nog maar pas zijn mond geopend om dergelijke gedachten uit te drukken of zijn schoonzoon, de Israëliet Lockroy, wiens echte naam Simon was en die nadien Minister van het Zeewezen werd, sneed hem dadelijk het woord af en zei: - Kijk, daar begint de oude weer te raaskallen. - Velen waren ervan overtuigd dat Kardinaal Guibert zijn secretaris niet had mogen sturen bij de laatste ziekte van de dichter, maar dat hij zelf naar hem had moeten gaan. De kardinaal had veel meer verkregen was hij persoonlijk gegaan, maar het schijnt dat juist toen zijn gezondheid ook helemaal niet in orde was.

De secretaris werd beleefd aan de deur gezet. Met hem zou de zieke niet op die manier gehandeld hebben maar, gevleid door de eer die hem werd aangedaan, zou het ene woord het andere hebben meegebracht en zou hij zich hebben laten meeslepen, heel wat verder dan zijn puur theïsme. Maar dit zijn geheimen van de genade die de mens niet kan peilen. Wat het onderhoud met Don Bosco betreft, wij zijn het eens met een Frans tijdschrift, waar wij in de drukproeven voor dit hoofdstuk lezen dat "ieder op zijn standpunt gebleven is. De lekenmoralist heeft geen preek gehouden, de priester heeft zijn waardigheid bewaard en de heilige is niet gaan knielen voor de filosoof." (1)

(1) Revue des Deux Mondes, 15 mei 1935, blz. 348.

Veel zielsgesteltnissen en bezwaarde gewetens werden onderworpen aan het onderzoek en aan het oordeel van Don Bosco gedurende zijn verblijf te Parijs! Veel huwelijken die enkel burgerlijk waren gesloten liet hij wettigen tegenover de Kerk en veel moeilijkheden van allerlei aard kon hij vereffenen vooral onder personen die tot de hoogste en de meest ontwikkelde klassen van de Parijse sociëteit behoorden! "Voor het welzijn van de zielen, bevestigde hij eens, diende ik mij bezig te houden met zeer vele en uiteenlopende feiten, waarvan een honderdtal zo belangrijk was, dat het voor elk van hen de moeite waard zou geweest zijn een reis naar Parijs te ondernemen."

H O O F D S T U K VI

TE PARIJS: BEZOEKEN

Zoals de namiddagen bestemd waren voor de audiënties, zo waren de morgenuren voorbehouden aan bezoeken. Dat was echter niet altijd het geval, want bij zoveel verschillende gevallen moest op de regel noodzakelijkerwijze uitzonderingen komen. Wij stellen ons voor in onderhavig hoofdstuk Don Bosco op de voet te volgen bij zijn bezoek aan kerken, communiteiten en families. In het eerste gedeelte zullen we, om het zo te zeggen, de kalender volgen om enkele groepen van berichten, die anders de chronologische uiteenzetting van de feiten zouden in de war sturen of zich tot nu toe wisten te onttrekken aan bevestigingen die eigen zijn aan de beschrijving van de tijdsvolgorde, naar het einde van dit hoofdstuk te verplaatsen.

Don Bosco celebreerde zijn eerste mis te Parijs bij de Karmelietessen, die een klooster hadden, het derde te Parijs, op de avenue de Hes-sine niet ver van het herenhuis waar hij verbleef. Zoals wij het genoteerd vinden in het dagboek van juffrouw Bethford gingen de zusters Oblaten van de rue Ville l'Evêque zijn mis bijwonen. Na het bezoek aan hun communiteit gaf hij de zegen en drukte de wens uit in gebedsvereniging te blijven met deze kloosterlingen. Kort na zijn vertrek uit Parijs verleenden deze zusters hem met alle formaliteiten de geestelijke aansluiting van de Salesianen bij hun orde en stuurden hem hiervan een authentiek diploma.

De morgen van 21 april celebreerde hij bij de Dominicanessen van het Kruis in de rue Charonne. Na de mis waren er mensen die hem wilden spreken en hij begon ze te ontvangen. De tijd verliep zonder dat Don Bosco er zich rekenschap van gaf, maar Don de Barruel ging tegen de middag post vatten op de drempel van de deur en liet niemand meer binnen. Het werd een algemeen protest, maar de secretaris sloeg er geen acht op. Hij begaf zich tot bij Don Bosco en zei hem: - Wij moeten weggaan. Het is over elf, we hebben een bezoek af te leggen en nadien verwacht men ons te twaalf uur te Auteuil. De krant Monde van 13 mei verhaalde hierover: "Don Bosco met zijn mooie glimlach die zo minzaam en delicaat is, en met zijn zo indringende en zachte accent antwoordde: - Het is goed. Dan richtte hij zich wat op uit zijn zetel en met een gebaar van ontroerende goedheid maakte hij een lang uitnodigingsteken voor verscheidene dames die be-droefd waren achtergebleven: - Vooruit, dames, zei hij.

En de audiëntie werd voortgezet om niet te eindigen vooraleer ieder van hen een speciale zegen, een woordje of een vertroosting had verkregen. Wanneer zal Don Bosco te Auteuil zijn aangekomen?... God kan het weten... Maar de tijd die hier werd verloren, heeft de christelijke liefde voor de hemelse eeuwigheid gewonnen. De liefderijke priester laat geen enkel van al diegenen die tot hem hun toevlucht nemen voor een verlichting van hun leed, wegsturen, afwijzen of verontrusten. Zijn ziel die volledig aan God toebehoort, behoort ook volledig aan allen die zich tot hem wenden."

Het afbreken van de onderhandelingen over het werk van Auteuil (1) had de welwillendheid van abbé Roussel voor Don Bosco niet verkoeld. De twee mannen hadden elkaar te Rome gekend in 1876 onder de bescherming van Pius IX. Toen de paus voorbij de abbé ging, had hij gezegd: - Hier hebt u de Franse Don Bosco die ik gisteren gezien heb.- Zeven jaar later riep abbé Roussel deze herinnering (2) op en sprak over de grote vertroosting die hij toen gevoeld had bij het zien van "die heilige priester" met wie de Heilige Vader zelf hem in betrekking had gebracht. Het was dus maar natuurlijk dat hij, bij het vernemen van het nieuws dat Don Bosco te Parijs was aangekomen, ten zeerste ernaar verlangde hem te ontmoeten. Het was een delicate gedachte vanwege Don Bosco hem vooraf hiervan in kennis te stellen door zijn aanstaande bezoek op zaterdagmorgen van 21 april mee te delen. Hij kwam rond de middag, bleef voor de maaltijd en bracht een bezoek aan het huis. Zie hier wat de abbé schreef in zijn aangehaald tijdschrift: "Met hem die steeds een levendige, welwillende en minzame spreker is, hebben wij in het lang en het breed over ons gemeenschappelijk doel kunnen praten." Toen zich ondertussen in de buurt het gerucht verspreid had dat Don Bosco zich te Auteuil bevond, kwamen de vele vrienden van de abbé samen om hem te zien en gaven hem talrijke blijken van sympathie. De abbé verborg het niet dat hij hem een plechtiger ontvangst had willen bezorgen, was de tijd niet zo beperkt geweest, maar bij het afscheid liet Don Bosco hem duidelijk verstaan dat hij, alvorens uit Parijs te vertrekken, het inzicht had nog eens terug te keren.

De Dames van het Heilig Hart, die hun huis hadden op de boulevard des Invalides, konden verkrijgen dat hij op 22 april de mis kwam celebren in de ruime kapel van hun kostschool. Het aantal van diegenen die het als een groot voorrecht beschouwden samen met de kostschoolmeisjes zijn mis te mogen bijwonen was zo groot dat het uitdelen van de heilige communie een vol uur duurde. Na een bezoek aan de kloosterzusters en hun leerlingen en na de ontvangst van personen die hem wensten te raadplegen, ging hij andere bezoeken brengen om zoveel mogelijk mensen tevreden te stellen die hem om deze gunst verzocht hadden.

Voor de middag had hij beloofd een paar uren te gaan doorbrengen bij de Paters Assumptionisten in de rue François I.

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 737 en volgende.

(2) France illustrée, 28 april 1883.

Deze Congregatie die in 1847 te Nîmes door pater d'Alzon gesticht werd, heeft het bestuur van colleges, organiseert nationale bedevaarten, heeft missies in het Oosten van aan de Balkanlanden tot aan de Dode Zee en brengt leven in een groots werk voor de goede pers. De Assumptionist pater Bailly was toen de redacteur van de Pèlerin, een zeer verspreid tijdschriftje dat in Frankrijk de heraut van Don Bosco was. Inderdaad, van zijn eerste bestaansjaar af in 1877, gaf het een geestdriftige beschrijving van de werken van Don Bosco, waarbij hij eveneens zijn uiterlijk beschreef. Het sprak telkens opnieuw over hem wanneer groepen van Franse pelgrims bij hun terugkeer uit Rome een bezoek brachten aan het heiligdom van Maria, Hulp der Christenen, aan het Oratorio en aan Don Bosco. Meestal waren ze dan vergezeld van pater Picard, de tweede algemene overste. De wens om minstens enkele ogenblikken samen te kunnen zijn in de hoofdstad was dus wederzijds. "Te Parijs aangekomen - schreef de Pèlerin van 12 mei - was één van de eerste bezoeken die de heilige man aflegde voor de arme Pèlerin, omdat hij de armen liefheeft en in de paastijd met de Pèlerin aan tafel zat, zoals Ons Heer met zijn leerlingen. Hij legde er zijn hand op verscheidene zieken die zich thans beter bevinden." Na een en ander gezegd te hebben over de indruk die verwekt werd door de komst van Don Bosco naar Parijs, merkte hij op: "De schok die de onverschillige Parijzenaars voelen wanneer een priester, een kloosterling, een heilige voorbijgaat zo kort na de verbanning van de kloosterlingen en die als een vergoeding schatten in zijn handen doet terechtkomen, is zeker een bovennatuurlijk feit van groot belang. Wij geloven dat Don Bosco, ofschoon hij oud is, slecht te been, steeds ondersteund door de arm van een vriend, met zijn bijna uitgedoofde ogen, zodat hij bijna geen krant kan lezen, niettemin aan Frankrijk de oplossing van het arbeidersvraagstuk brengt."

Een van de zieken, op wie de Pèlerin zinspeelde was pater Picard zelf. Don Bosco had hem beloofd voor zijn genezing te zullen bidden. Hij genas inderdaad en leefde nog twintig jaar.

Aan tafel werd er haast uitsluitend gesproken over salesiaanse zaken en alles verscheen in de vorm van een vraaggesprek in de Pèlerin van 12 mei. Het grootste gedeelte van het onderhoud liep over de oorsprong en over de ontwikkeling van het Werk van Don Bosco, maar tegen het einde kwam het gesprek op zijn opvoedingsmethode. Sommigen gaven uiting aan hun twijfel of zijn vakleerlingen, eens zij vertrokken waren uit hun veilig tehuis naar de werkhuizen of de kazernen, niet zouden gaan wanke-len. Don Bosco antwoordde: - Bijna allen komen verder te biechten in onze huizen. Te Turijn komen er velen op zaterdagavond en zondagmorgen. In het Italiaanse leger weet men zeer goed dat zij die uit onze werkhuizen kmen, praktiserende katholieken zijn. Ze noemen ze inderdaad de Bosco's. Men vindt er van hen in alle graden van het leger.

- Maar waarin bestaat dan de vorming die aan deze jongens gegeven wordt?

- De vorming bestaat in twee zaken: vreugde in alles en de kapel steeds open met alle gelegenheid om veelvuldig te biechten en te communie te gaan.

- Zijn er veel communies?

- Zeer veel. Elke dag gaan vakleerlingen en leerlingen naar de mis. Voor en gedurende de mis kunnen ze biechten gaan. Ze gaan dikwijls biechten en de veelvuldige communie is het die dan alles verricht.

- Er zullen toch wel straffen worden opgelegd?

- Geen enkele speciale vorm van beteugeling. Het is echter juist dat soms de ene of de andere uit het huis wordt uitgewezen. Maar in plaats van de straffen hebben wij de assistentie en de spelen. De tekortkomingen zijn grotendeels te wijten aan een onvoldoende bewaking. Wanneer men waakt, kan men voldoende het kwade voorkomen en zijn er geen beteugelingen nodig. Ieder werkhuis heeft zijn baas. Bovendien is er een hoge stoel met vensters afgesloten van waar een jonge geestelijke toeziet op het gedrag, de goede geest en de vroomheid. Hij duidt ook de vakleerlingen aan die mogen overgaan naar de studenten. Iedere pas aangekomen jongen wordt toevertrouwd aan een van de oudere vakleerlingen die hem leiding geeft, hem op de weg brengt, hem beschermt, hem raad geeft. Wat de spelen betreft, men dient er aan te denken dat een jongen tevreden moet blijven en daarom moet men hem afleiding geven door de spelen. Daarvoor wordt er niets verzuimd, vooral de muziek niet, noch de lichaams oefeningen. Wanneer de jongen moe is van spelen gebeurt het vaak dat hij gaat bidden in de kapel die hij altijd open aantreft.

De schrijver van het artikel besloot met volgende opmerking: "Wij hebben dit stelsel in werking gezien. Te Turijn vormen de leerlingen een groot college, waarin men geen rijen kent, (1) maar men gaat er van de ene plaats naar de andere zoals men dat onder familieleden zou doen. Elke groep omringt zonder enig lawaai of stoornis een van de leerkrachten. We hebben de serene gezichten van die jongens bewonderd en we hebben ons niet kunnen weerhouden van uit te roepen: hier ziet men de vinger Gods."

Ook de Monde van 17 mei hield zich met die bezoeken bezig en vermeldde over dit gezellig onderhoud een delicate maar leerrijke bijzonderheid. Een pater Assumptionist vroeg aan Don Bosco welke de heilloze oorzaak kon zijn van het gemis aan volharding bij de meeste jongens die zo christelijk waren opgevoed door de onvermoeide ijver van de broeders. Het was inderdaad bekend dat deze oud-leerlingen als volwassenen doorgaans de godsdienstige praktijken verzuimden. Ziehier wat Don Bosco antwoordde: - Dit groot nadeel spruit hieruit voort dat in Frankrijk de jongens niet genoeg in aanraking komen met de priester en daarom niet genoeg te biechten gaan. Jonge zielen moeten in de tijd van hun vorming de weldoende invloed ervaren die uitgaat van de zachtheid van de priester. Als ze sinds hun prille jeugd onder deze invloed leven, dan herinneren ze zich later welke vrede ze genoten hebben na de sacramentele absolutie.

(1) Dit is zeer juist. Toen werd dit werkelijk zo gedaan. Bij de verplaatsingen op de speelplaats ging men in groepen en zonder het stilzwijgen te onderhouden. Pas in 1884 werden de rijen ingevoerd. Toen Don Bosco dat bemerkte, was hij hierover ontevreden maar van toen af is men er mee door gegaan.

Worden ze dan overgelaten aan menselijke afdwalingen, dan weten ze altijd een beroep te doen op de vrienden van hun jeugd. Daarom is het dat in Italië de jongens uit het volk doorgaans beter volharden dan in Frankrijk.

Don Bosco was op een zeer geschikt ogenblik bij de paters Assumptio-nisten terecht gekomen. Ze koesterden toen het plan een groot katholiek dagblad te lanceren dat de grootst mogelijke verspreiding in alle delen van Frankrijk zou kunnen bereiken. Dit gedurfde initiatief droeg niet de goedkeuring weg van verscheidene personen en daardoor waren de initia-tiefnemer, pater Bailly en de overste, pater Picard besluiteloos. Hij vroeg of ze over het nodige kapitaal en over redacteurs beschikten en toen hij gehoord had dat dit het geval was, zei hij: Wel dan, ga ermee vooruit! - Zijn aansporingen waren zo doeltreffend dat op 16 juni het eerste nummer verscheen van La Croix, de krant die reeds een halve eeuw een bloeiend bestaan kent en zeer vruchtbaar geweest is voor de versprei-ding van het goede.(1)

En vermits wij hier het thema hebben aangesneden van de kranten, zul-len wij eraan toevoegen dat Don Bosco een gedeelte van zijn tijd die hij te Parijs doorbracht wou besteden aan de familie van hem die de prins van de journalisten geweest was en die zovele veldslagen had geleverd en doorstaan in de kolommen van de Univers tegen alle vijanden van de Kerk. Het is onze bedoeling hier te spreken over Louis Veuillot, die op 7 april van dat jaar gestorven was. Don Bosco bracht aan de bedroefde verwanten het woord van zijn christelijke opbeuring. Zijn bezoek was een zachte balsem vooral voor zijn zuster Elise, die zijn leven van geloof en werk-zame liefdadigheid gedeeld had. Vijftig jaar na die dag, die wij niet juist kunnen bepalen, had zijn kleinzoon François, die toen als kleine jongen de zegen ontving van Don Bosco en die op zijn voorhoofd nog de aanraking voelde van die hand "chargée des grâces divines" het genoeg de aanstaande terugkeer van Don Bosco naar Parijs aan te kondigen, dit-maal getooid met de nimbus van de heiligen om bezit te komen nemen van een kerk die daar met zijn naam oprees.(2)

Op de morgen van 23 april viel het aan de familie van gravin de Rites te beurt de mis te mogen horen die Don Bosco opdroeg in de bidka-pel van hun huis in de Faubourg Saint-Germain. Men liet hem een kelk gebruiken waarvan Pius IX zich bediend had op 8 december 1855, de eerste verjaardag van de uitroeping van het dogma van de Onbevleete Ontvangenis. Hij werd aan het altaar bijgestaan door abbé Sire van Saint-Sulpice, wier naam verbonden is met een monumentale herinnering aan de volgende histo-rische gebeurtenis.

(1) La Croix van 1 december 1934 schreef: "La Croix quotidienne n'était pas encore née. Elle était là, tout au bord de la vie, pas hésitante, non, tout de même légèrement inquiète. Ce journal allait - il connaître le sort de tant d'autres? Les catholi-ques le soutiendraient-ils? Dès ses premiers numéros, assez prenant pour conqué-rir la sympathie de son public? Doutes troublants. D'un mot, d'un geste, le Bien-heureux (Don Bosco) les bousculade. Il fallait aller de l'avant et faire hardiment ce saut dans l'inconnu."

(2) La Vie Sociale, weekblad te Parijs, 21 mei 1933. De Osservatore Romano van Milaan publiceerde in zijn nummer van 7-8 mei 1883 een interessante vergelijking tussen Louis Veuillot en Don Bosco.

Hij was het nl. die de bul Ineffabilis liet vertalen in vierhonderd talen en dialecten. Het waren honderd en tien boekdelen, die in een waardevolle koffer, op 11 februari 1877 aan Pius IX werden aangeboden. Die prachtige gift was al door Don Bosco bewonderd in de zaal van de Onbevleete Ontvangenis van het Vaticaan en deze ontmoeting met de persoon die dit bedacht had, was hem zeer aangenaam. (1)

Bij de adellijke familie voegden zich in de kapel ongeveer vijftig personen van de aristocratie van Parijs. Op het ogenblik van het offertorium deed de zoon van mevrouw de Poulpiquet een oud-pauselijke zoeaaf een geldinzameling en haalde een mooie som samen voor de celebrant. De meesten van de aanwezigen ontvingen de heilige communie uit de handen van Don Bosco die er nadien in toestemde audiëntie te verlenen aan diegenen die gekomen waren.

Waarschijnlijk komt aan abbé Sire de verdienste toe aan Don Bosco de mogelijkheid te hebben verschaft één van de belangrijkste bezoeken te brengen zowel op zich zelf beschouwd als door zijn gevolgen, namelijk het bezoek aan het grootseminarie van Saint-Sulpice. Er zijn weinig seminaries die een zo roemrijke geschiedenis hebben als dat van Saint-Sulpice. Bestuurd door een vereniging van priesters te Parijs, gesticht door de eerwaarde heer Olier in 1642, werd het weldra - en bleef het ook tot op onze dagen - een vruchtbare bodem voor beroemde en geleerde prelaten en voor geestelijken die zich onderscheidden door hun vroomheid en hun ijver in dienst van de Kerk. Abbé Bieil, directeur van het instituut, die zich zeer hardnekkig aan de gebruiken hield, had toegegeven aan zijn scrupules en had onderrichtingen aangevraagd over de ontvangstmodaliteiten die hij zou moeten naleven en de eerbewijzen die hij hem diende te geven. - Hij is geen bisschop - zei hij - hij is geen prelaat... Hoe moeten we het dan doen? - Kardinaal Guibert antwoordde hem: - Ontvang hem met alle mogelijke eer. Men zal nooit genoeg kunnen doen volgens zijn verdiensten.

Don Bosco begaf er zich heen op de avond van 23 april, maar hij liet lang op zich wachten. Dat veroorzaakte een vertraging in het uur voor de geestelijke lezing, voor het avondmaal en voor de nachtrust, een werkelijk ongehoord feit in dit ongeschonden heiligdom van de gewoonten. (2)

(1) Abbé Sire was nadien een van de personen die de secretarissen van Don Bosco bijstonden in het afwerken van zijn briefwisseling.

(2) Het feit verliep niet zonder dat er opmerkingen gemaakt werden. Een van de leiders die niet kon berusten bij deze wanorde, herhaalde steeds maar:- De gemeenschappen wachten niet, de gemeenschappen wachten niet. Maar de directeur en anderen antwoordden hem: - Don Bosco is een heilige. Voor hem kan er wel een uitzondering gemaakt worden.

Een opgewekt karakter, de heer Thiroux, vroeger advocaat en dan jonge geestelijke, had gedurende dat wachten een kwatrijn geïmproviseerd dat de ronde deed door de zaal en de seminaristen opvrolijkte:

Don. Bosco, nous dit-on, a fait de grands miracles, Ressuscité des morts, et rendu des oracles. Mais le plus grand miracle est celui d'aujourd'hui: Ta règle, o St. Sulpice, a fléchi devant lui.

Hij kwam vooruit met serene bescheidenheid en van op een voetbankje wendde hij zich tot de toekomstige priesters met een korte toespraak waarin hij de opvatting ontwikkelde, vervat in de evangelische lof over Sint-Jan de Doper: Erat lucerna ardens et lucens. Hij legde hun uit hoe de priester diende te leven van een vurig innerlijk leven om rond zich de anderen te kunnen verlichten. Hij herhaalde zijn aforisme dat een priester nooit alleen naar de hemel of naar de hel ging.(1) Abbé Clément, de directeur van de Fénelonschool, schreef over dit avondwoordje van Don Bosco:(2) "Wat ik mij vooral herinner is de laaiende vurigheid van zijn woord, vooral wanneer hij erop wees dat het noodzakelijk was zijn vertrouwen in God te stellen. Dan glansde zijn blik onder de rimpels van zijn voorhoofd en werd zijn stem sterker, hoewel ze wat moe en gutturaal klonk.(3) Toen hij van het bankje afstapte drongen mijn gezellen op hem toe, en verdrongen hem zelfs. Ze verlangden hem aan te raken, zijn hand te kussen. Ik zie nog hoe één van hen met een schaar een stuk van zijn singel,(4) naar ik meen, afsneed en een ander een stukje paars weefsel misschien uit de voering van zijn hoed meedroeg. In dat gedrang had Don Bosco voor iedereen een glimlach waarvan ik nog zie hoe stralend hij was. Met een buitengewone goedheid en vriendelijkheid keerde hij zich naar alle kanten."

De indruk die hij bij deze jonge geestelijken naliet ging nooit meer uit hun geest verloren en droeg er niet weinig toe bij deze stroom van sympathie voor Don Bosco te voeden die nog altijd bij de Franse clerus bestaat. Tussen de seminaristen die daar tegenwoordig waren, vinden we persoonlijkheden die de naam dragen van kardinaal Bourne, kardinaal-aartsbisschop van West-minster; de Guébriant, aartsbisschop van Marcianopoli en overste van de missionarissen van de rue du Bac; Gibergues, gestorven als bisschop van Valence; Neveux, hulpbisschop van Reims; Ternier, bisschop van Tarantaise; Vigouroux en Mourret, echte illustraties van de gewijde wetenschappen en andere vooraanstaande geestelijken. Bij het opnieuw oproepen van deze gedenkwaardige avond schreef kardinaal Bourne: "Een in mijn hart zeer dierbare gedachtenis, een uitnemende genade voor mijn jeugd is het feit geweest Don Bosco te hebben kunnen benaderen. Ik was student aan het seminarie van SaintSulpice te Parijs toen hij in de hoofdstad aankwam. Ik had al horen spreken over de wonderbare werken die door hem in het leven waren geroepen en over zekere eigenaardige bijzonderheden van zijn leven. Ik herinner mij nog alsof het vandaag gebeurde het trillende ongeduld, waarmee de seminaristen wachtten op het bezoek van deze man die door de openbare mening als een heilige werd beschouwd. Hij scheen in slechte gezondheidstoestand te zijn, liep al wankele en sprak, zoals ik mij goed herinner, een aarzelend en stuntelig Frans.

(1) Cfr. Bulletin Salésien, juni 1931.

(2) Brief aan Don Auffray, Parijs, 14 april 1931.

(3) Op een zeker ogenblik kwam het woord gamin dat overeenstemt met het Italiaanse birichino, monello, hem niet in het geheugen en hij zei:- J'ai à nourrir beaucoup, beaucoup de petits... Comment vous dites? moneaux. Maar de seminaristen die meenden dat hij passari (mussen) bedoelde, suggereerde hem moineaux en hij aanvaardde die verbetering. Ook deze bijzonderheid wordt in de aangehaalde brief vermeld.

(4) We merken reeds op dat Don Bosco op zijn Frans gekleed was.

En toch was de indruk die bij ons allen gewekt werd buitengewoon. Die keer had hij de gelegenheid niet ons afzonderlijk te spreken, maar in 1885, het jaar na mijn priesterwijding, bracht ik vol belangstelling en aangetrokken door de werken van de Salesiaanse Congregatie, een bezoek aan het Oratorio van Turijn. Ik had de grote voldoening met Don Bosco te spreken en aan zijn rechterhand te zitten gedurende een maaltijd waarop hij mij uitgenodigd had. In 1887 werkte ik, op zijn aandringen, bescheiden mee met de eerste leden van de Sociëteit die in november van dat jaar door hem naar Battersea waren gestuurd. Nadien heb ik steeds zeer genegen en innige betrekkingen gehad met zijn zonen, niet enkel in Engeland maar waar ik ze ook ter wereld ontmoet heb. Don Bosco is zijn beloning in de hemel gaan ontvangen in het begin van het jaar 1888, en sindsdien heb ik hem steeds als een heilige vereerd en aangeropen."(1)

De geestdrift van de seminaristen van Saint-Sulpice had zijn weer-slag op het kleinseminarie van St.-Nicolas du Chardonnet in de rue de Pontoise. Drie weken later ontving de secretaris van Don Bosco een brief die geschreven was namens de oversten en de leerlingen. Hierin stond: "De zo diepe indruk die door ons werd ervaren bij het bezoek en de woorden van de Eerwaarde Pater Don Bosco te Saint-Sulpice is nooit meer uit ons geheugen gewist en zal er ingeprent blijven als één van de mooiste en meest opbeurende indrukken van ons leven. Thans verlangen wij vurig dat de jongens die God ons toevertrouwd heeft en in wie Hij de kiemen van de priesterlijke roeping gelegd heeft, van deze weldaad zouden genieten. Het schijnt ons toe dat deze roeping krachtiger zou worden en zich verder zou ontwikkelen, indien Don Bosco zo goed zou willen zijn naar hier te komen om enkele woorden tot hen te richten. Is de zegen van een heilige geen speciale genade van God en een onderpand van zijn machtige bescherming?" Men riep dus de goede diensten van zijn secretaris in. Daarenboven bemoeide er zich een ijverige medewerkster, mevrouw Mollie (2) mee, die er op 16 mei met Don Bosco over sprak. Don Bosco die voor de jongens ieder offer zou gebracht hebben wou deze leerlingen tevreden stellen en kwam, wellicht op 22 mei, vanuit het huis van de zusters van Sion naar hen toe.

(1) Voorwoord bij de vertaling van het Leven van de Zalige Don Bosco geschreven door Don Auffray, Londen, Burns Dates, 1930. De directeur van Saint-Sulpice was ermee begaan dat hij, ondanks zijn pogingen, er niet in geslaagd was Don Bosco nog terug te zien om hem te kunnen bedanken voor zijn bezoek. Op de achtste dag besloot hij daarom aan hem te schrijven. Hij schreef: "Uw bezoek heeft ons veel goed gedaan." Bij zijn brief voegde hij 320 fr. voor zijn werken.

(2) L'Univers van 4-5 mei bevat deze advertentie: " On trouve à Paris chez Mme Mollie, 44, rue Saint-Placide, tout ce qui a trait à la vie et aux oeuvres de Dom Bosco: médailles, images, neuvaines de None-Dame Auxiliatrice, Bulletin Salésien, abonnement aux lectures morales de Dom Bosco." Ook in het huis van Juffrouw Sénislhac werden exemplaren van het Bulletin uitgedeeld.

Ook de Zusters van de Visitatie van het tweede klooster van Parijs in de rue de Vaugirard waren bij de kloostercommunities die zich haastten om voor zich een mis van Don Bosco te verzekeren. Hij ging er celebreren op de morgen van 24 april. Van zeven uur af begon de kapel vol te lopen met aanzienlijke en vrome personen. Ondanks het ongemak omwille van hun groot aantal en het vervelende lange wachten bewaarden allen een stichtende ingetogenheid. Don Bosco kwam pas om negen uur binnen. De voortdurende verrassingen verhinderden hem om het even welke uurregeling. Steunend op de arm van Don de Barruel trok hij voorbij het aristocratische publiek dat aarzelde om hem doorgang te verlenen. Alle ogen volgden hem met eerbiedig verlangen. Toen de celebrant naar het altaar opging, kon men in de mystieke rust van deze kapel haast voelen hoe de harten van alle aanwezigen in overeenstemming klopten met dat van de celebrant. Bij het evangelie wendde hij zich tot de vergadering en in zeer eenvoudige woorden toonde hij aan die rijke lui, hoe er maar één waarachtige rijkdom bestond, namelijk de vreze Gods. Een mooie belevens vertelde hij als stichtend voorbeeld. Een jongen van een welgestelde familie was door zijn vader naar Rome gebracht om hem voor te stellen aan Paus Pius IX. Voor de plaatsvervanger van Jezus Christus gekomen, vroeg de brave vader een speciale zegen voor zijn Louis, opdat God hem voor de genegenheid van de zijnen zou bewaren. De Heilige Vader liet een ogenblik zijn zachte en vaderlijke blik rusten op de jongen en toen, in zich zelf gekeerd en met de ogen ten hemel gericht, zei hij hem: - Louis, wees altijd een goed christen. - Nadien legde hij zijn hand op zijn schouder en ging op ernstige en nadrukkelijke toon verder: - Louis, wees rijk... - Heilige Vader - onderbrak hem de vader, wij vragen geen materiële goederen. God heeft er ons geschonken...

Maar de paus liet zich niet van de wijs brengen en voltooide de zin die hij begonnen was: - Louis, wees rijk in de waarachtige rijkdommen, bewaar steeds de vreze Gods. De omstanders begrepen zeker niet wie die vader en die zoon waren, maar voor ons is het gemakkelijk er graaf Colle en zijn beminde Louis in te herkennen.

Voor de communie volgden de aanwezigen elkaar niet zonder moeite op aan de heilige tafel. Na de mis begaven allen zich naar de sacristie die weldra overvol was. Daar hadden enkele personen die erin geslaagd waren binnen te dringen, zich aan de voeten van de Man Gods neergeworpen om zijn zegen te vragen. Anderen wilden ook nog binnenglippen, maar de secretaris eiste voor Don Bosco de nodige tijd op om zijn dankzegging te doen. Men gehoorzaamde hem, maar toch waren er zoveel als er maar binnen konden glippen, rond hem in een kring gaan knielen en ze zaten daar stil en aandachtig terwijl hij aan het bidden was." Wanneer men Don Bosco in gebed ziet - merkte een dagblad op met verwijzing naar de mis in de Visitatie (1) - is het alsof men een hemelse dauw zijn hart voelt verfrissen."

(1) Le Monde, 17 mei 1883.

Na zijn dankzegging kwamen al deze heren en dames aan hem voorbij, verheugd zijn zegen, zijn blik of een woord van hem te ontvangen. Eindelijk bracht hij de troost van zijn bezoek aan de communiteit, want Kardinaal Guibert had hem de toelating verleend in het slot te komen. Hij was echter genoodzaakt er langs een zijdeur binnen te gaan, want anders zou een vol uur niet voldoende geweest zijn om door de kapel te komen. Hij spoorde de verzamelde kloosterzusters aan trouw te zijn aan hun regel. Nadien werd de gewezen overste, Moeder Maria Kotzka le Pan de Ligny, die meer dan zeventig jaar oud was en veel leed aan hem voorgesteld.

De zusters die veel van haar hielden, vroegen aan Don Bosco haar leven te willen verlengen. Bij deze naïeve vraag glimlachte hij en na een ogenblik van bezinning, antwoordde hij:- U wenst zeker niet, Moeder, nog lange tijd op deze aarde te blijven, maar toch zult u hier beneden nog wat moeten blijven leven en u zult heengaan wanneer uw dochters u de vergunning daartoe zullen geven.

- Oh! zegden de kloosterzusters, onze Moeder zal ons allen voor haar naar de eeuwigheid zien gaan, want we zullen haar nooit toestaan te sterven.

Maar negen jaar later moesten ze haar toch die toelating verlenen. De smarten van moeder overste waren zo gestegen dat haar leven nog enkel lijden was geworden. Bij het zien van dit langdurige martelaarschap waren haar dochters hun hart niet meer meester en verzochten de Heer haar tot zich te willen roepen en de Heer verhoorde hun gebed.(1)

Hij ging dan een bezoek afleggen bij de meisjes van de kostschool die aan het klooster gehecht was. Bij het zien van die brave meisjes - zegt ons de zuster van de Visitatie die ons dit nieuws bezorgd heeft - was hij opeens zeer opgewekt. Hij maande ze aan hun christelijke plichten te vervullen en begon zijn korte toespraak met volgende inleiding: - Herinnert u beste meisjes, dat er slechts één God is, één hemel, dat er één enkel leven is op aarde en dat u maar één ziel hebt.- De secretaris verkortte zijn bezoek omdat daarbuiten vele mensen - gezonden en zieken - stonden te wachten en rumoer maakten alsof ze de deuren wilden inbeuken.

De gedachtenis aan Don Bosco is nog steeds levendig in dat huis. Kort nadien liet een oud-leerlinge, novice geworden van de Orde van Turijn, Cécile Roussel, een beeld van Maria, Hulp der Christenen aankopen en door hem zegenen. Ze stuurde het naar het klooster, waar de zusters en de kostschoolmeisjes het vandaag nog omringen met hun kinderlijke eerbied.

Een verdienstelijke edelman verkreeg de volgende dag de eer van een bezoek. Het was burggraaf de Damas, die met christelijke moed en heilige volharding, zijn leven sleet met de edele zending bij het Franse volk het geloof weer te doen ontvlammen door vrome bedevaarten.

(1) Het feit werd ook herdacht in een naamloos werkje met als titel: Abrégé de la Vie et des Vertus de la Vénérable Mère Marie Kotzka le Pan de Ligny, Supérieure du second Monastère de la Visitation à Paris. Edité par le convent.

Hij stuurde zijn rijtuig naar de avenue de Messine en het bracht Don Bosco naar zijn herenwoning in de morgen van 25 april omstreeks half negen. Beneden aan de trap die op het binnenplein uitkwam, ontving deze heer met grote eerbied zijn eerbiedwaardige gast. Op zijn arm steunend, beklom hij langzaam de trap en op het terras dat zich voor de binnenplaats uitstreckte, ontving hij de huldeblijken van heel de familie, Na het uitwisselen van hartelijke begroetingswoorden werd hij naar de huiskapel geleid, waar al de personen van het huis en enkele intieme vrienden achter hem plaats namen, terwijl hij zich aankleedde voor het celebreren van de mis.

"Het is onmogelijk - zegt de Monde van 19 juni - een beschrijving te geven van de diepe vrede, de hemelse ingetogenheid van deze grote en adellijke familie, op het ogenblik dat de eerbiedwaardige priester, bekleed met de liturgische gewaden, zich naar het altaar begaf en zijn zegende stem de gebeden liet horen die in de kerk voortdurend tot de eeuwige Majesteit opstijgen." Het heilig offer werd opgedragen te midden van de meest godsdienstige stilte. Haast al de aanwezigen ontvingen uit zijn handen het eucharistische brood.

Na zijn dankzegging werd hij naar de zaal begeleid waar een kring van kinderen hem een lieflijk welkom toewenste. De zachtheid van zijn optreden won dadelijk hun vertrouwen. Hij richtte tot hen enkele gepaste woorden en gaf hun dan zijn zegen. Daarna onderhield hij zich met de grote mensen. De al aangehaalde krant schreef: "Men moet dergelijke bijeenkomsten hebben bijgewoond om een voorstelling te hebben over de kalmte, de eerbied en de waardigheid die daar heersen. Het wel overwogen en harmonieuze woord van de minzame priester, aan wie zijn Italiaans accent een zoete bekoring geeft, de bescheidenheid en de juistheid van zijn gedachten, kortom, alles ademt een geur uit van bovenmenselijke grootheid die allen die hem aanhoren, meesleept."

Geknield ontvingen zij zijn zegen en daarna nodigden ze hem uit op een intieme maaltijd. Daarna stelde de burggraaf zich ter beschikking van de bevelen van zijn geliefde gast, deed hem in zijn rijtuig stijgen, en vergezelde Don Bosco op zijn tocht om zieken, die zijn geestelijke opbeuring nodig hadden, te gaan bezoeken.

Die dag bracht hij zijn zegen aan een heilige zieke, namelijk aan de eerwaarde Moeder Maria van Jezus, de stichteres van de Kleine zusters van de Hemelvaart voor de bijstand aan huis aan arme zieken. De vriendinnen van het huis lieten niets onbeproefd om aan de communiteit de gunst van dit waardevolle bezoek te verzekeren. De Congregatie werd in 1842 gesticht te Saint-Servan in Bretagne en zeven jaar later overgebracht naar Parijs. In 1870 werd het moederhuis te Grenelle, een voorstad van Parijs gevestigd. Daarheen was het dan dat Don Bosco zich begaf. Hij was zeer tevreden een werk te mogen zegenen dat zich uitsluitend met de armen bezighield. Hij hoorde met welwillende belangstelling de bijzonderheden aan die men hem gaf over de zending die door de zusters uitgevoerd werd en beloofde dat hij voor de verdere ontwikkeling zou bidden.

De moeder wou, ofschoon ze zeer ziek was, toch erbij aanwezig zijn. Ook was daar pater Pernet, Assumptionist die aan het instituut zijn defi-

nitieve vorm gegeven had en nog steeds de geest leidde. Deze zei aan Don Bosco: - Mijn beste pater, bid zeer speciaal voor deze brave moeder, opdat de Heer haar gezondheid zou terugschikken en wij het voordeel zouden hebben haar te mogen behouden ten bate van heel haar familie.

- Ik zal voor al uw inzichten bidden - antwoordde hij glimlachend - en ik zal vragen dat deze goede moeder zo lang moge leven als Mathusalem, namelijk negenhonderd negenenzestig jaar...

- Oh! pater, riep de moeder verschrikt uit.

- Welnu - hernam Don Bosco, half ernstig, half in scherts, laten we dat eerste cijfer in twee delen. Wanneer wij er dan nog enkele jaren afdoen, blijven er nog negenenvijftig jaar over.

- Maar pater!- zei de moeder nogmaals, verbaasd.

- Neem het aan, neem het aan.

- Ik neem het aan, antwoordde zij.

- Wat mij betreft, ik vraag maar één enkele zaak, dat u zou bidden opdat Don Bosco zijn ziel zou redden.

- En dat hij zo lang zou leven als ik - ging de andere verder.

- Oh! indien ik zo lang zou leven als Mathusalem, dan keerde ik de hele wereld het onderste boven... Maar u, moeder, indien u zo lang zou leven als die patriarch, wat veeruitgang zou u in uw familie zien! En dan zouden, in het paradijs, al uw dochters samen met al de zielen die door hen gered werden een prachtige kroon voor u vormen. En wanneer ik u met heel uw familie in het paradijs zou terug zien, dan zou ik aan de Heer vragen dat Hij mij met mijn familie wat verder af zou plaatsen, want met al onze rumoerige bengels zouden wij uw rust storen...

Bij het afscheid nemen zegende Don Bosco de communiteit en besloot: - Brave zusters, ik zal voor u allen vroomheid, vurigheid en volharding in het nauwgezet beoefenen van uw regel vragen.

Hij zei geen vaarwel, maar liet hun de hoop dat hij bij zijn terugkeer uit Rijsel, waarheen hij zich ging begeven, opnieuw naar Grenelle zou komen en er ook graag de mis zou celebreren.

De korte dialoog die wij zopas aanhaalden, beschouwden de meeste zusters als een loutere scherts, maar dat was niet het geval bij verscheidene anderen en vooral niet bij de moeder. Een tijdje later vroeg barones Reille, bij een bezoek aan Don Bosco, of er hoop op genezing bestond voor de stichteres. Hij wachtte er zich wel voor iedere hoop te ontnemen. Hij antwoordde inderdaad: - Ja, maar bid ervoor... Dat men van af 1 mei tot 30 juni iedere dag drie Wees Gegroeten, drie Onze Vaders en drie Salve Regina's bidden.

Don Bosco ging werkelijk een tweede maal naar Grenelle op 20 mei (1) en deed er de mis. Pater Pernet ging hem per rijtuig halen van het herenhuis van madame de Saint-Seine tot aan de Boulevard Saint_Germain. Zo kon hij gedurende het traject een half uur met hem heel alleen blijven. Omdat hij echter zag dat hij door vermoeidheid gebroken was, waagde hij het niet met hem te spreken. Toch kreeg hij vertrouwen en zette hem de aard van het werk, het doel en de taak van de Kleine Zusters uiteen. Don Bosco luisterde. Toen hij met zijn uiteenzetting gedaan had, vroeg pater Pernet: - Zeg me eens, pater, wat denkt u over ons werk?... Komt het van God?... Don Bosco bleef een ogenblik ingetogen en antwoordde dan op overtuigende toon: - Zeker, dit werk komt van God... Het zal veel goed doen in de kerk. Ga ermee voort.- Pater Pernet voelde zich zo getroost en gesterkt dat hij hem geen andere vragen stelde, hoewel hij eerst beslist had hem verscheidene zaken te vragen die hem persoonlijk betroffen, maar de vrees hem al teveel te vermoeien, weerhield hem hiervan. De mis, vastgesteld voor acht uur, begon om negen uur. De moeder die bedlegerig was, liet zich naar de kapel dragen en lag uitgestrekt achter het altaar, de enige vrije plaats want de menigte had van half zeven het klooster ingenomen. Er waren veel zieken bij en velen gingen te communie. Omdat moeder overste niet langer nuchter kon blijven, reikte Don Bosco haar de communie uit vooraleer hij het heilig misoffer begon. Na de mis verzocht pater Pernet hem haar een speciale zegen te willen geven. Hij bad met haar het Wees Gegroet, het Salve Regina en dan het Oremus. Eindelijk zei hij haar: - Ik wens u gezondheid en heiligheid toe. Uw weg is de weg van het kruis en van het lijden ... Verlang enkel Gods wil te volbrengen.

De zusters moesten voor de audiënties de plaats afstaan aan de vreemdelingen. De audiënties duurden tot na de middag. Er boden zich twee buitenmensen aan uit de Vendée die meer dan 250 kilometer hadden afgelegd om Don Bosco te zien en met hem te spreken. Te Parijs aangekomen op de avond te voren, waren ze bij de secretaris van Don Bosco gegaan, die ze naar Grenelle gestuurd had. Ze bleven daar van 6.00 uur 's morgens tot 15.00 uur in de namiddag zonder eten en drinken. Toen ze om 15.00 uur buitenkwamen straalde hun gelaat van geluk.

Don Bosco nam daar zijn diner samen met Don Rua en zijn secretarissen, met pater Picard, met abbé Le Rebours, pastoor van de Madeleinekerk, met een vicaris-generaal van Zijne Eminentie en met andere personen. Hij zal zich zeer vermoeid hebben gevoeld, want te midden van de maaltijd viel hij in slaap.

(1) In de Vita in twee boekdelen, leest men op bladzijde 555 van het tweede boekdeel "15 mei" maar dat is een vergissing. Don Bosco kwam terug van Rijsel op 16 mei. Zuster Emmanuelle Marie schreef over Don Bosco op 19 mei aan al de huizen: "Nous l'attendons demain. Il viendra dire la Messe dans noire chapelle." Cfr. La Mère Marie de Jésus, Paris, Maison de la Bonne Presse, 1909, blz. 313. De bijzonderheden hier door ons verhaald, komen uit dit werk, blz. 309-316.

Pater Picard deed dan teken aan de disgenoten dat ze zouden stil zijn om hem niet te wekken.

Toen hij wakker werd en het diner beëindigd had, bracht Don Bosco een bezoek aan moeder overste op haar kamer. Pater Pernet wierp zich aan zijn voeten en smeekte hem de genezing af van de zieke. Don Bosco bleef tien minuten bij haar bed en zei haar dan: - U bent te nuttig voor uw Congregatie om nu naar het paradijs te gaan. - En tot de pater zei hij: - Bid, laat bidden tot 16 juli de feestdag van O.-L.-Vrouw van de Karmel. Ik zal ook bidden en mijn Salesianen en jongens laten bidden. - Don Bosco werd dan naar de ziekenzaal gebracht om de zieke zusters te zegenen. Bij het afscheid verzocht men hem een laatste zegen aan de gemeente te willen geven. Zuster Emmanuelle Marie schrijft: "Hij had in zijn gelaats-trekken een bijzondere uitdrukking, het scheen of een bovennatuurlijke glans hem verlichtte. Hij sprak ons over de vertroosting van die dag en voegde er enkele woorden aan toe over de veelvuldige communie, waarin men licht, sterkte en heiligheid vindt. Nadien gaf hij ons zijn zegen. Bij het naar buiten gaan, zoals 's morgens ook bij het binnenkomen, was het lastig hem te verdedigen tegen de massa die hem wilde naderen en zijn kleren aanraken." Pater Picard bleef daar en omdat hij zag dat de zusters zo onder de indruk waren, verhaalde hij hun veel zaken over Don Bosco en onder meer een episode van die morgen: Toen hij aankwam, had het de schijn of Don Bosco ons helemaal niet zag, maar onverwachts bekeek hij te midden van het volk een jongeman met zeer voornaam voorkomen, die hij nog nooit gezien had. Hij deed hem tekenen nader te willen komen. - Wat doet u te Parijs?- vroeg hij hem.

- Ik ga naar de katholieke universiteit en ik volg het rechtscollege.
- Laat me dat boek zien.

Het was een missaal. Don Bosco gaf hem een stevige handdruk en zei hem: - Weldra zult u één van de onzen zijn.- Na de mis zag hij hem opnieuw in het koor, nodigde hem uit hem te volgen en herhaalde nogmaals:

- Ik verwacht u gauw te Turijn.- Men vernam nadien dat hij de zoon was van één van de zo genaamde Dames Servantes des Pauvres, een vereniging van dames die enkele uren per dag de Kleine Zusters gingen helpen assisteren aan huis bij onbemiddelde zieken. Zijn moeder had de toelating gevraagd en verkregen hem mee te nemen naar de mis van Don Bosco, maar ze had nooit kunnen voorzien wat er zou gebeuren. Daar ze echter uiterst vroom was, kwam er van haar kant niet het minste verzet.

Twee andere episoden worden ons bevestigd door haar die er een rol in gespeeld heeft. Een meisje van achttien jaar wenste kloosterlinge te worden maar kon geen beslissing nemen over de keuze van congregatie. Ze dacht dat Don Bosco haar daarin raad zou kunnen geven en legde het zo aan boord dat ze door bemiddeling van haar biechtvader, pater Bailly, op 25 april een audiëntie verkreeg, waarin ze hem haar onzekerheid uiteenzette.

Deze pater had een voorkeur voor de Kleine Zusters, maar van deze zusters hield ze niet of, naar ze zelf zei, voor haar schenen ze geen betekenis te hebben. Er waren ook de Dochters van Liefde, maar voor hen

had ze een gevoel van afkeer, omdat men ze haar afgeschilderd had alsof ze militair gedrild waren, geen familielevens kenden en ontoegankelijke oversten hadden. Toen Don Bosco haar overdenkingen gehoord had, wachtte hij een ogenblik en zei dan zonder de minste aarzeling; - Word dan zuster van Sint_Vincentius. Enkele jaren later volgde het jonge meisje zijn raad op en, op het ogenblik dat we dit schrijven, is zij onder de naam van zuster Elisabeth al vijftienveertig jaar kloosterlinge van dat instituut.

Aangemoedigd door dit goede onthaal, wou ze op 20 mei een nieuwe poging wagen. Ze had een vriendin van dezelfde leeftijd die sinds haar geboorte doofstom was. Zou Don Bosco haar niet kunnen genezen? Met verscheidene gezellinnen keerde ze terug van de Assumptionistinnen op de dag van haar tweede bezoek en bracht de ongelukkige met haar mee. Allen slaagden erin in groep Don Bosco te benaderen en haar aan hem voor te stellen. Ze smeekten hem voor haar het gehoor en de spraak te verkrijgen. Don Bosco hoorde ze welwillend aan, dacht er een ogenblik over na en stelde dan voor de noveen tot Maria, Hulp der Christenen te willen doen. Welnu, toen de noveen op haar einde liep begon de doofstomme op een zekere dag de geluiden te herhalen die rond haar gemaakt werden. Ze hoorde dus. En het duurde niet lang of ze leerde eveneens spreken met de hulp van haar vriendinnen.

Toen zuster Elisabeth ondervraagd werd over de indruk die Don Bosco op haar gelaten had, antwoordde zij: - Een indruk van vaderlijke goedheid. Hij was van iedereen en voor iedereen, ofschoon zijn gezondheid al wankel was en hij zich moeilijk op zijn voeten kon recht houden... Wanneer men hem een vraag stelde, liet hij steeds zijn antwoord door een korte pauze voorafgaan, alsof hij van daarboven de raad ontving die men van zijn lippen verwachtte.

De heilige, zoals men Don Bosco noemde, had geen onrust willen brengen in de communiteit. Maar een heer, die bevriend was met de zusters en die toen juist te Grenelle was, had Don Bosco op een zeker ogenblik onder vier ogen gevraagd of hij aan God de genezing voor moeder overste wilde vragen. Heel duidelijk, met gesloten ogen en met een ontkennend gebaar van het hoofd had Don Bosco geantwoord:- Neen. Het werk is van God en zal ook zonder haar blijven bestaan.- Moeder Maria van Jezus vloog naar de hemel op 18 september. Ze was geboren op 7 november 1824 zodat ze slechts iets meer dan anderhalve maand tekort kwam om 59 jaar te zijn.

Wij nemen nu de draad weer op volgens chronologische orde. Op zondag 26 april celebreerde Don Bosco de mis in het weeshuis van de Presentatie, gesticht door kanunnik Pelgé in de rue Nicolo te Passy, een voorstad van Parijs. De stichter van het huis stond hem bij aan het altaar. In het kapelletje was alles piekfijn in orde en schitterde van het goud! Een zwerm, kleine meisjes tussen drie en vier jaar bezette de ruimte dichtst bij de celebrant. De grotere meisjes zaten daarachter en zongen met hun wondermooi kinderstemmetje. Er waren veel communies. Toen de talrijke audiënties voorbij waren, trof Don Bosco op het binnenplein nog een menigte mensen aan die daar op zijn voorbijkomen wachtten om hun zielen voor te stellen en zijn zegen te vragen.

Op 27 april droeg hij de mis op bij de dames van de Retraite of van

het Cenakel in de avenue Père-Lachaise. Om zeven uur begon er volk toe te stromen om ze bij te wonen. Daar het allen personen van aanzien waren, schreven ze hun naam in een register alvorens binnen te komen. In het koor had de familie de Cessac plaats genomen. Voor de intentie van deze familie zou Don Bosco het goddelijke offer opdragen. Toen de kapel gevuld was, moesten de telaatkomers vrede nemen met een staanplaats in de ruime spreekzaal. In beide plaatsen afzonderlijk konden ongeveer vierhonderd heren en dames plaats nemen. Onder de aanwezigen waren er allerlei zieken. Don Bosco kwam om halfnegen aan en besteeg kort nadien het altaar. Na de lezing van het evangelie sprak hij over zijn werk. Aan velen deelde hij de communie uit in de grootste orde en ingetogenheid, niettegenstaande de grote massa. Toen de predikant van de retraite kwam en die grote menigte zag, oordeelde hij dat het onmogelijk was zijn preek te houden en ging heen. (1) Toen de mis uit was, hernieuwde zich het evangelische schouwspel van de massa's die van alle kanten de Zaligmaker omringden en zijn hulp afsmeekten. De enen wilden zijn kleren aanraken, de anderen zijn zegen vragen of een gunst verkrijgen. Velen slaagden erin hem te naderen, maar velen ook niet. De voorkeur van Don Bosco scheen naar de zieken en naar de jonge mensen te gaan, die hij met een speciaal gebaar zegende. Rond de middag bevrijdden de priesters die nooit van zijn zijde weg waren, hem van het gedrang en brachten hem bij de kloosterzusters die al op hem stonden te wachten. Daar bleef hij enkele minuten te midden van hen zitten. Hij had het werkelijk nodig. Nadat hij hun een paar goede woorden had gezegd, zegende hij ze en alvorens naar buiten te gaan gaf hij aan ieder, zoals naar gewoonte, de medaille. Van af de drempel van de poort riep hij nog eens over de communiteit de zegen van de allerheiligste Maagd af. De kroniek van het huis noteert: "Hij verliet ons omstreeks één uur. Wij waren uiterst gesticht door zijn nederigheid, door zijn kalmte en door zijn rustig optreden te midden van de menigte die hem overal omgeeft en volgt. Men voelt het aan dat hij in een hogere wereld leeft en dat hier beneden enkel zijn christelijke liefde van hem uitstraalt."

Op dezelfde dag bezocht hij de Dames van de Calvarieberg, die in de rue de Lourmel een tehuis hadden voor mensen die aangetast waren door lupus, een huidziekte die onherstelbare verzweringen verwekt en het menselijke aangezicht afschuwelijk verminkt. Deze dames zijn weduwen, verenigd in een vrij genootschap van leken, zonder geloften en zonder speciaal gewaad. Zij leven in de schoot van hun families. Uit alle hoeken van Parijs komen de aangesloten leden naar het ziekenhuis om aan de zieken hun diensten te bewijzen ingegeven door christelijke liefde. Door zijn bezoek wou Don Bosco eer bewijzen aan de deugd van de edelmoedige ziekenverpleegsters.

Op 28 april was er een mis en een conferentie in de kerk van de Notre-Dame des Victoires, maar hierover zullen we het in het volgende hoofdstuk hebben.

(1) Cfr. hiervoor, blz. 77.

Eén kerk in Parijs had voor Don Bosco een sterkere aantrekkingskracht dan al de andere, namelijk de kerk van Sint-Thomas van Villeneuve. Toen de jonge student Franciscus van Sales daar vurig aan het bidden was voor een beeld van de Madonna, had hij zich als door een betovering bevrijd gevoeld van de verzoeking die hem ertoe dreef aan zijn eeuwig heil te wanhopen. (1) Een bewijs dat hij daar gebracht werd door de herinnering aan onze heilige patroon vinden we in de twee regels die hij laat volgen op zijn naam in het register van de missen: Abbé Jean Bosco, supérieur de la Pieuse Société Salésienne, recommande à St.-François de Sales toutes ses oeuvres, dont St.-François est le patron.

Hij celebreerde in deze kerk op zondag 29 april. Lang voor acht uur was er geen plaats meer in deze kerk. Don Bosco richtte ook enkele woorden tot de gelovigen over de verdiensten van de liefdadigheid en over het doel van zijn werken. Toen hij wegging kwamen twee jongetjes die zich daarbinnen hadden verborgen en die met armen en voeten gewerkt hadden om zich tussen de benen van de mensen door naar binnen te dringen, juist voor hem te voorschijn. Ze bleven hem daar wel een minuut glimlachend aankijken. Op een teken van Don Bosco nam de ene zijn rechter-, de andere zijn linkerhand vast. Steeds bleven ze hem aankijken en lachten bij sommige van zijn woordjes terwijl hij langzaam verder ging zonder zich te bekommeren om de handdruk van de kinderen, maar zijn handen liet hij steeds in hun handjes. Ondertussen luisterde hij naar wat door de omstanders gezegd werd en beantwoordde hun vragen terwijl de kleintjes niet van hem weggingen vooraleer hun ouders ze kwamen halen. Dit liefelijke tafereeltje werd genoteerd en becommentarieerd in de kranten.

De kerk van Sint-Thomas van Villeneuve bevond zich op korte afstand van een communiteit van zusters die ook de naam van deze Spaanse heilige droeg. Alvorens te vertrekken ging Don Bosco hun een bezoek brengen. In deze communiteit leeft nog de herinnering voort hoe Don Bosco de intuïtie had van wat er in twee gevallen in het bewustzijn van sommige zusters omging. Toen hij de novicemeesters ontmoette, zei hij haar: - Vraag niet om vervangen te worden.- Welnu, deze kloosterzuster had er geruime tijd al over gepekerd of ze zich niet van dit ambt zou laten ontslaan, maar ze had er nog met geen levende ziel over gesproken. Toen hij zich dan voor al de vergaderde zusters bevond, vroeg hij onverwacht: - Maar hier ontbreekt toch een zuster?

(1) Dit beeld wordt door het volk Vierge Noire genoemd wegens haar kleur, maar de echte naam is Notre-Dame de la Bonne Délivrance. Voor dit beeld had de jonge Franciscus van Sales zijn eerste gelofte van kuisheid gedaan. Toen werd het beeld echter vereerd in de kerk van Saint-Etienne des Grès, in de studentenwijk, rue Saint-Jacques. Gedurende de Franse omwenteling gered, ook door het werk van vrome personen, werd het beeld in 1806 toevertrouwd aan de zusters van Sint-Thomas van Villeneuve in de rue de Sèvres.

- Een van hen bevond zich inderdaad buiten; ze was bezig met de vreemdelingen en juist aan haar had Don Bosco iets te zeggen en toen hij haar zag, zei hij haar: - U hebt zwaar inwendig leed, maar wees er niet verschrikt over en neem het niet in slechte betekenis op, want het is een beproeving die door God gewild is.- Het was een zuster met een opgeruimd en joviaal karakter en geen van de andere zusters zou ooit verondersteld hebben dat zij in het geheim van haar hart doornen verborgen hield.

Toen hij aan het plein kwam, versperden herenkoetsen en stadsrijtuigen hem de weg, zodat het onmogelijk was er doorheen te geraken. Een rijtuig bracht hem naar de place Saint-Sulpice. Maar ditmaal ging hij in de richting van de parochiekerk. Naast deze kerk bevindt zich een andere kerk die een geschiedenis heeft. Toegewijd aan O.-L.-Vrouw-ten-hemel-opgenomen noemt men deze kerk, de kerk van de Duitsers, omdat in de zeventiende en achttiende eeuw de zeer talrijke dienstmeiden van deze adellijke wijk die hoofdzakelijk afkomstig waren van Duitssprekend Zwitserland, daar voor de zondagsdiensten samenkwamen. Hier had in 1804, paus Pius VII gebeden toen hij zich naar Parijs begaf voor de kroning van keizer Napoleon. Hier had in het begin van de XIXde eeuw Mgr. de Frayssinous voor de eerste maal na de revolutie een cursus geopend van apologetische conferenties over de voornaamste punten van het christelijke geloof. Deze conferenties deden nadien het plan ontstaan het gebied van dergelijk religieus onderricht te verruimen door de conferenties over te brengen naar de grootste predikstoel van Parijs in de kathedraal van de Notre-Dame gedurende de vasten; deze prediking duurt nog steeds voort. Daarna werd in deze historische kerk een ander werk aangevat. Het bloeide toen Don Bosco de kerk bezocht. Het was namelijk het geven van catechismuslessen van volharding voor juffrouwen van de hogere stand. Hiervoor zorgden de oudste seminaristen van het seminarie daar in de buurt.

Men had zijn bezoek aangemeld voor 10.30 u., maar Don Bosco liet een uur op zich wachten. Om de tijd aangenaam door te brengen las abbé Sire, die de leiding had van dit werk, in de levensbeschrijving van d' Espiney enkele aantrekkelijke passages uit het leven van Don Bosco voor: de geschiedenis van il Grigio, de episode van het krankzinnigengesticht, zijn manier om stichtingen te beginnen en in leven te houden en verscheidene mirakels die hij had bewerkt. Deze voorlezing verwekte bij de aanwezigen een vurig verlangen om Don Bosco te zien.

Bij de juffrouwen die gekomen waren om de catechismuslessen te volgen, hadden zich ook talrijke vreemde personen gevoegd. Ze stonden opeengepakt in ieder hoekje en waren zelfs op het trapje van de kansel geklommen. Het gerucht van een rijtuig dat voor de deur stilhield, deed als het ware een elektrische stroom door de menigte gaan. Op dat ogenblik had men juist een loflied ingezet, maar iedereen zweeg ogenblikkelijk. "De heiligen kan men van op een verre afstand voelen naderen - noteert de schrijfster van een dagboek dat wij hier volgen.(1)

(1) Een Redemptoristin van het klooster van Landser un de Elzas die toen geregeld de catechismuslessen volgde. Zij heeft ons een afschrift bezorgd van dit gedeelte van haar dagboek (29 april tot 1 mei).

Don Bosco was nog niet binnengekomen of men had al het gevoel van de tegenwoordigheid van een buitengewoon wezen." De directeur stelde hem de leerlingen voor en zei dat ze zo tevreden waren hem te mogen ontvangen in deze kerk die al door zovele beroemde personages en zelfs door Paus Pius VII was bezocht. Don Bosco antwoordde met een paar woorden en met de traagheid van iemand die zijn gedachten vertaalt in een taal die zijn moedertaal niet is evenals met het accent eigen aan de Italianen (1) zoals de schrijfster van het dagboek het aantipt. Die morgen kon men zijn stem voldoende horen.- Ik ben maar een arme priester - zei hij. - Ik ben zeer tevreden dat ook ik mij mag bevinden in deze kerk van Saint-Sulpice, waar steeds de getrouwheid aan alle tradities van het geloof en van de christelijke vroomheid heerst. Ik ben tevreden te mogen vernemen dat ook Paus Pius VII, van wie de gedachtenis zo doeltreffend is, haar een bezoek heeft gebracht. Deze herinnering doet mij genoegen, omdat Pius VII de salesiaanse paus bij uitstek is geweest. Ik wens dat u altijd het geloof zou bewaren dat u zo bezielt en dat u zou volharden in uw getrouwheid aan de katholieke kerk. Dit is een wens die ik niet enkel tot u richt, maar ook tot uw verwanten en vrienden, opdat u, volgens het woord van de Heer, één enkel hart en één enkele ziel zoudt vormen. Vooral wens ik u toe dat u steeds de waarachtige rijkdom, de rijkdom der rijkdommen, (2) de enige rijkdom die men kan wensen zoudt bewaren, de rijkdom die men dient te verwerven en te behouden met alle mogelijke middelen, namelijk de vreze Gods, zonder welke men de vriendschap van God niet geniet, maar waarmee u zijn vriendschap zult genieten hier in de tijd om ze nadien in de eeuwigheid te gaan genieten. Wanneer u thans in uw zak medailles, paternosters, kruisbeelden en andere devotievoorwerpen hebt, is het voldoende dat u ze in uw hand zou houden opdat ze, krachtens een speciale pauselijke vergunning, wanneer ik de zegen zal geven, met aflaten verrijkt worden.- Don Bosco noemde Pius VII de meest salesiaanse omdat hij in de kerk de verering van Maria, Hulp der Christenen ingevoerd had. Nadien gaf hij een afzonderlijke zegen aan de kleine kinderen die hem door hun moeders voorgesteld werden.

De menigte was vol eerbied en ging niet uit elkaar vooraleer hij uit het gezicht verdwenen was. De schrijfster van het dagboek geeft van hem de volgende beschrijving: "Don Bosco heeft nog zwarte haren. Hij heeft een gewone gestalte. Zijn rug is wat gebogen en zijn aangezicht is lang en mager. Hij loopt heel traag, omdat de vermoeienissen hem erg verzwakt hebben. Bovendien ziet hij heel slecht. Wat doet het contact met een heilige ons goed! Na dit bezoek aan Don Bosco, scheen het mij toe dat ik mij helemaal hervormd voelde."

(1) De reeds vernoemde historicus abbé Mourret, die tegenwoordig was, schrijft in zijn brief aan Don Auffray (Parijs, 4 mei 1931) dat Don Bosco de woorden scandeerde dans un français un peu hésitant, avec le doux accent Italiën. Een proces-verbaal van deze samenkomst geeft een ietwat verbeterde reproductie van de korte toespraak van Don Bosco (document 34).

(2) De schrijfster van het dagboek duidt hier zijn uitspraak aan en plaatst "ricesse".

Op de middag ontving hij de uitnodiging van gravin Grocheslska uit de rue de Prony. De brave dame had zo zeer verlangd naar dit geluk! Al op 24 april had ze aan zijn secretaris geschreven: "Wij aanzien als een van de mooiste dagen van ons leven de dag waarop wij onder ons dak zo een eminente gast als Don Bosco zullen ontvangen. Wij bidden opdat er niets zou tussenbeide komen dat ons van deze grote eer zou beroven. We hebben er al voor gezorgd tegen die dag het fijnste en malste vlees te hebben dat bestaat."

Aan deze gravin zijn wij een bericht verschuldigd dat door haar naar Polen werd gebracht en daar door vertrouwenswaardige personen werd gehoord. Een adellijke Franse dame leefde in zware geestesangst, omdat het haar toescheen dat ze zich tot de kloosterstaat geroepen voelde. Maar zij slaagde er niet in duidelijk, te onderscheiden of die stem al dan niet van God kwam. Ze wou raad vragen aan Don Bosco. Sinds verscheidene uren wachtte zij op hem om te worden ontvangen, toen hij, zonder dat hij het gehoord had, uit zijn kamer in de voorkamer kwam, haar bleef staan aankijken en zonder dat zij een woord had kunnen uitbrengen tot haar zei: - Neen, neen, u zult geen kloosterzuster zijn. U zult een Poolse edelman huwen en vele kinderen hebben.- Ze had er inderdaad twaalf.

Over de conferentie die gehouden werd op de avond van 30 april en over de mis van die dag in de Madeleinekerk zullen wij in het volgende hoofdstuk spreken. Thans zullen we het hebben over 1 mei, de dag waarop hij een bezoek bracht aan de Benedictinessen van het Allerheiligste Sacrament, de zusters van de tempel genoemd, in de rue Monsieur.(1)

Pas hadden deze kloosterzusters gehoord dat Don Bosco te Parijs aangekomen was of ze werden bezielde door de vurige wens hem te zien. Wat ze nadien over hem hoorden vertellen deed hun verlangen nog stijgen. Hoe zouden ze het aan boord leggen om een bezoek van hem te verkrijgen? Te Parijs kenden ze niemand die hen daarbij kon helpen. Maar ze kenden Dr. d'Espiney van Nice en tot hem namen ze hun toevlucht. De dokter schreef tweemaal aan gravin de Combaud. De overste schreef herhaaldelijk aan Don Bosco en vroeg ook aan een Benedictijn hem te willen schrijven. Het petekind van d'Espiney, die te Parijs woonde, liet geen pogingen onverlet om in dit opzet te slagen. Maar het hielp allemaal niets omdat Don de Barruel, met het inzicht aan Don Bosco ongemakken en vermoedenissen te besparen, er zich beslist tegen verzette. Zo werd het 1 mei, datum waarop Don de Barruel, genoodzaakt was zijn dienst in de wachtkamer tijdelijk te schorsen omdat hij ongesteld was. Hij moest zijn plaats overlaten aan zijn vrijwillige helper, een kloosterling van het huis van Nazareth, die wat inschikkelijker placht te zijn.

De juffrouw die het petekind was van de dokter vernam het, maakte van de gelegenheid gebruik en had er geluk bij, vermits de plaatsvervanger beloofde Don Bosco bij de Benedictinessen te brengen.

(1) We bezitten hierover een verslag van de overste op datum van 3 oktober 1890.

Hij volbracht inderdaad zijn aandeel in de zaak zo goed dat Don Bosco zelf, toen hij de dame ontmoette op het ogenblik dat hij binnenging bij de Lazaristen om er een conferentie te houden, tot haar zei: - Wanneer ik vanavond hier zal buitenkomen, ga ik een zieke dame bezoeken en dan zal ik naar de Benedictinessen gaan.

Toen het nieuws was uitgelekt begon dadelijk de inval in hun huis, zodat de kloosterzusters amper het slot konden bewaren. Ze wachtten op Don Bosco van vier tot zeven uur. Dan verloren ze alle hoop en gingen naar de refter voor het avondmaal dat al een uur verschoven was. Toen verliep er echter geen kwartier meer of de aankomst van de verlangde bezoeker werd aangemeld. Onvoorziene omstandigheden hadden Don Bosco zo lang opgehouden dat hij uit zich zelf aan dit bezoek verzaakt had, des te meer omdat Don de Barruel zijn ambt hernomen had en men om zeven uur Don Bosco op een maaltijd verwachtte bij de adellijke familie de Fourgerais op de avenue de Villar. - Don de Barruel gaf dus de koetsier het bevel: - avenue de Villars.- Maar zijn helper die eveneens Don Bosco vergezelde en zich zijn belofte herinnerde, zei fluisterend tot de koetsier: - rue Monsieur, 20. - Dit laatste bevel werd uitgevoerd. Don Bosco die ervan overtuigd was dat men naar de avenue de Villars reed, was verbaasd, toen het rijtuig op de binnenplaats binnenkwam, dat enkel kloosterzusters hem tegemoet kwamen.

- Waar ben ik? - vroeg hij.

- Bij de Benedictinessen.

- Bij de Benedictinessen?!... Alsof er niets gebeurd was ging hij daarna verder: - Men heeft er mij over gesproken en hier ben ik.

Don de Barruel, die ontstemd was, zei tot de overste:- Om zeven uur moet hij bij de familie de Fougerais zijn. Breng ons gauw waar de communiteit bijeengekomen is. Hij zal van aan de deur zijn zegen geven en dan zijn we dadelijk weg.- En bij het binnenkomen van de zaal gaf hij Don Bosco de raad hen te zegenen en dan terug te keren. Don Bosco echter die zag dat de communiteit zich daar verzameld had, draaide zich glimlachend om en zei: - Het is goed.- En hij ging zo maar plaats nemen in de grote zetel die men voor hem gereed gezet. had Een van de moeders nam hem zijn hoed uit de hand om hem weg te leggen en hij drukte haar op het hart: - Pas op dat u hem niet verwisselt.-

Toen sprak hij hun toe als een goede vader en zei eerst dat het was alsof hij bij de Zusters van Maria, Hulp der Christenen verbleef, omdat hun gewaad op het hunne geleek. Hij sprak dan natuurlijk over de godsvrucht tot de Allerheiligste Maagd en tot het Heilig Hart van Jezus. Op het einde van deze vurige korte toespraak die ongeveer een kwartier duurde zei hij op een indrukwekkende toon terwijl hij met de hand en met de vinger een betekenisvol gebaar maakte: - Uw congregatie, uw communiteit, deze communiteit hier, zal groeien, de troost zijn van de Heer en de blijdschap van de engelen. Deze, deze communiteit hier! - Terwijl hij deze woorden sprak richtte hij zijn wijsvinger naar de vloer en legde hij de nadruk op de zin: Cette

communauté ici, alsof hij wou zeggen: cette maison ici. Om goed de kracht van die zin te kunnen verstaan, dient men te weten dat men hem kort tevoren gevraagd had, wat het lot zou zijn van een tak van de Benedictijnse familie die men overgeplant had naar Lourdes. Wanneer hij herhaaldelijk ici beklemtoonde, toonde hij aan dat hij niets te antwoorden had over die andere gemeenschap. De huidige overste is ervan overtuigd dat deze belofte of voorzegging bewaarheid werd. Inderdaad, nog op vandaag heeft het huis meer dan honderd kloosterzusters en sinds een dertigtal jaren is het te Parijs een centrum van geloof en vroomheid voor vele verdwaalde en zovele andere zielen die wensen in de verheven sociëteit een stichtelijk leven te leiden. Aan de familie van Lourdes was niet hetzelfde lot beschoren.

De overste vroeg hem de zieke zusters te willen zegenen en met goedheid voldeed hij aan deze wens. Gedurende deze zegen meenden de kloosterzusters dat zijn aangezicht een bijzondere uitdrukking vertoonde. Hij zeggende vele medailles die op voorhand waren klaargelegd. Een jonge geproffeste zuster die lastige en pijnlijke gezwellen had aan de benen in de vorm van zweertjes, vroeg in haar hart met vertrouwen dat ze zou genezen door de verdiensten van Don Bosco. Haar vertrouwen werd niet beschaamd, want toen men het verband van haar benen had afgenomen, waren al de zweertjes verdwenen en ze kwamen nooit meer terug, hoewel de arts verzekerd had dat ze iedere winter zouden terugkeren.

Terwijl hij op het punt stond de gemeenschap te verlaten, kwam een vrouw haastig het kloosterpand binnen, wierp zich aan zijn voeten neer en praatte aan een stuk door. Eindelijk zei Don Bosco: - Neem en geef haar deze medaille en ze zal genezen. Dat waren de enige woorden die de overste begrepen had, omdat zij haar aandacht elders had: zij had namelijk van dit ogenblik gebruik gemaakt om een stukje van zijn kleed te knippen. Met een gestreken gezicht verzocht ze hem dan ook aan haar een medaille te geven en hij gaf er haar drie.

Moeder overste stelde hem daarna de leerlingen voor van een klein college dat in stand werd gehouden door de zusters en vooral een nichtje van Dr. d'Espiney, Gabrielle Noirol. Don Bosco gaf aan allen zijn zegen en wenste hun dat ze evenveel heilige Theresia's zouden worden, maar hij hield met een geheimzinnige bezorgdheid zijn blik op Gabrielle gericht. Verscheidene dames merkten dat op en voorspelden dat dit zo was, omdat het jonge meisje niet lang meer zou leven. En ze stierf, inderdaad, kort nadien.

Bij een ander feit gebeurde er iets wonderbaars. Een jong meisje verlangde er naar kloosterzuster te worden, maar omdat ze aan de longen aangetast was, waagde zij het niet deze gunst te verhoppen. De wonderbare dingen die over Don Bosco verteld werden, zetten haar aan alles te doen om zijn zegen te ontvangen. Eens woonde zij zijn mis bij, misschien in de kerk van Saint-Sulpice. Ze had geen hoop meer nog uit zijn handen de heilige communie te zullen ontvangen omwille van de dichte menigte, toen ze onverwacht zag dat de hand van Don Bosco zich van de rij van de communicerenden uitstreekte tot de derde rij, waarin zij zich bevond, om haar de heilige teerspijs te geven. Ze beschouwde dit als een teken dat de Heer

haar voldoende gezondheid zou schenken om in het klooster te kunnen treden. Ze trad inderdaad bij de Benedictinessen binnen als oblaat, omdat men dacht dat ze niet bij machte zou zijn al de strenge voorschriften van de regel na te leven. Ze was voor de communiteit een grote hulp bij het begeleiden van de gregoriaanse zang en gedurende zeven jaar, tot 1890 toen ze stierf, stichtte ze haar medezusters door haar vurigheid en door haar grote gehoorzaamheid.(1)

Op de speelplaats van het klooster stond Don Bosco tegenover een menigte van ongelukkigen die om meelijden riepen en de genezing voor zich zelf of voor anderen afsmeekten... - Terwijl hij voorbijging, herhaalde hij steeds maar: - heb vertrouwen! Bid tot Maria, Hulp der Christenen. Tot sommigen zei hij: - U zult genezen.- Het schouwspel dat beschreven wordt in de Handelingen van de Apostelen bij het voorbijtrekken van Sint-Petrus, werd hier bijna herhaald. Eén van de verslagen die wij gevolgd hebben, eindigt zo: "Wij kunnen het verhaal over het bezoek van deze beroemde wonderdoener niet besluiten zonder te vermelden dat verscheidene personen die tot hem hun toevlucht namen, ook werkelijk geestelijke gunsten verkregen hebben, zoals verlichting, het opheffen van twijfels, het bevrijd worden van bekoringen, zoals geloofswaardige en vrome priesters dit erkend en betuigd hebben."

De morgen van 2 mei was gewijd aan de kloosterzusters van het Heilig Hart te Conflans. Vanaf de eerste dagen van zijn aankomst te Parijs had Don Bosco zelf laten weten dat hij graag de mis zou opdragen in één van hun drie huizen. Toen dan de keuze gevallen was op het huis gelegen aan de boulevard des Invalides 31, dat aan het moederhuis paalde, stelde de secretaris als voorwaarde dat zijn mis enkel zou worden bijgewoond door de kloosterzusters, de leerlingen en enkele dames die het Heilig Hart vereerden en dat aan zijn komst geen enkele ruchtbaarheid zou gegeven worden. Maar ondanks al die voorzorgen was een grote menigte naar de boulevard gekomen met tal van rijtuigen zodat de kapel propvol zat. Hij reikte gedurende veertig minuten de communie uit en toen men hem dan vroeg of hij zich niet te vermoeid gevoelde, antwoordde hij:- Dit huis is vol van God. Dit is de gedachte die mij ondersteunde. - Deze gedachte was bij hem opgekomen toen hij ervoor vreesde dat er hosties zouden ontbreken. Maar toen hij het tabernakel geopend had, vond hij er nog een volle ciborie.

Toen de mis geëindigd was, werd hij verwacht door de kloosterzusters van de drie gemeenschappen, door de novicen en de kostschoolleerlingen die allen vurig verlangden hem te horen. Hij begaf zich eerst bij de kloosterzusters. - Pater, zei hem de secretaris van de aartsbisschop die hem vergezelde, hier is het huis van de kloosterzusters.

(1) In de communiteit is de genegenheid voor de zonen van Don Bosco traditioneel gebleven. Telkens als een van de Salesianen voor zaken naar dit deel van Parijs ging dat zeer ver afgelegen was van het huis van Ménilmontant, wist hij reeds vooraf, als een vanzelfsprekend iets, dat hij in de rue Monsieur de tafel zou gedekt vinden. Daar zag Huysmans de misdienaars van Ménilmontant, die zijn geschrift over Don Bosco hebben ingegeven. Ook vandaag de dag zijn de betrekkingen zeer goed.

Dus - antwoordde hij, kunnen we hier niet spreken van bekering, maar van heiliging... C'est ici que l'on achète... Zegt men het zo?... vroeg hij aan de secretaris van de aartsbisschop.

- Men zegt beter: on acquiert.

- Hier verkrijgt men de echte warmte, ik bedoel de liefde tot God, en dat niet enkel voor zichzelf, maar om ze elders uit te dragen en de zielen er deelachtig aan te maken. De bron ervan hebben wij in het Allerheiligste Sacrament. Verspreid deze godsvrucht die alle andere godsvrucht insluit: de godsvrucht tot het Heilig Hart van Jezus. Houd steeds in uw geest de gedachte aan de liefde van God in de heilige eucharistie.

Na het verhaal van de episode over Louis Colle en over Pius IX, ging hij verder: - Maar jullie zullen misschien willen weten wie tot jullie spreekt. Het is een arme Italiaanse priester die een familie heeft die nog talrijker is dan jullie familie. Ik heb het ten zeerste nodig dat jullie voor mij zouden bidden, want mijn arme wezen hebben drie dingen nodig: een huis dat hun onderdak verleent, het noodzakelijke onderricht en brood. Bid ook voor onze missionarissen die zich in Patagonië bevinden bij de wilden. Het is een eindeloos gebied bedekt met de duisternis van de afgoderij en het is een zeer grote genade van de Heer een volk tot de waarheid te bekeren. Hiervoor moet men veel bidden, hard werken en veel tijd hebben. De tijd behoort aan God, de missionarissen moeten werken en jullie allemaal moeten bidden. Bid dus opdat God de harten zou raken en het aantal christenen en vereerders van Maria zou vermeerderen. Ik zal bidden en doen bidden, opdat jullie nog heiliger zouden worden en wij elkaar mogen terugvinden in de hemel.

- Pater, - zei de secretaris van de aartsbisschop - ook in Amerika, zoals in Chili en elders zijn er huizen van het Heilig Hart.

- Goed, zeer goed! Ik ben er werkelijk tevreden over. Hebben jullie er ook in Brazilië?... Daar zijn ze hard nodig. Voor een gebied dat zo uitgestrekt is als twaalfmaal Frankrijk zijn er heel weinig priesters... Ja zeker, daar is er werkelijk grote nood.

Na deze woorden bleef hij een ogenblik in stille overpeinzing verzonken, liet een Wees Gegroet bidden en zegende al de personen van het huis en hun families. Toen hij naar de zaal ging, trof hij er een achterlijke leerlinge aan. Men had haar daar gebracht opdat hij ze zou zegenen. Hij bleef bij haar staan en gaf blijk van veel aandacht en goedheid.- Bid elke dag - zei hij haar - tot het feest van Allerheiligen een Onze Vader en Wees Gegroet en wees zeer gehoorzaam.- Dan zegende hij haar uiterst langzaam en met genegenheid.

Aan de deur van de zaal stonden de novicen verzameld die zijn woorden hadden kunnen horen. Twee van hen werden aan hem voorgesteld. Een van hen vroeg voor haar moeder en de andere voor haar vader te willen bidden. Haar vader had zich ver van God verwijderd en was razend kwaad omdat zijn dochter kloosterzuster wilde worden. Don Bosco keek haar aan met tederheid en beloofde te zullen bidden. Dan zei hij ook dat haar vader tot inkeer zou komen en een goede dood zou sterven, zoals enkele jaren later ook gebeurde. Tot de eerste zei hij met een vaderlijke glimlach dat haar

arme moeder een brave en heilige ziel was die geheel aan God toebehoorde ondanks haar voorbijgaande mistevredenheid en dat ze niet lang zou wachten om haar een bezoek te brengen en dat ze tot aan haar dood een vriendin van het klooster zou blijven. Ook deze voorzeggingen werden bewaarheid.

Eindelijk begaf hij zich bij de kostschoolmeisjes die in een volgende zaal samen stonden. "De hele persoonlijkheid van Don Bosco, - leest men in het dagboek van het huis - weerspiegelt heiligheid. Ondanks het zeer uitgesproken Italiaans accent en een stem die door de ouderdom verzwakt is, hebben wij geen lettergreep verloren van wat hij gezegd heeft." Vóór alles gaf hij uiting aan zijn tevredenheid omdat ze zo talrijk waren. - Ik ben altijd verheugd voegde, hij eraan toe - te zien dat overal de huizen van het Heilig Hart zoveel leerlingen hebben als ze maar kunnen bevatten. Dieu en soit béni. Het is voor mij steeds een grote voldoening te zien hoe God zich zoveel kiemplantjes uitgekozen heeft van wie Hij zich eens zal bedienen om in de wereld veel goed te doen. - Ofschoon hij tevreden was tot hen te kunnen spreken, was het niet zijn inzicht een onderricht te geven of een preek te houden, omdat zij er al voldoende hoorden van hun onderwijzeressen en van de priesters van het huis, maar toch meende hij dat het goed was hun een paar woordjes te zeggen als herinnering aan zijn bezoek. En van Sint-Philippus Neri, de grote apostel van Rome en van de jeugd zoals hij hem noemde, haalde hij een woord aan dat hij sprak tot de jongens: - Geef mij een jongen die me ook maar twee vingerbreedten van zijn hoofd afstaat en ik zal er een grote heilige van maken. - Dan gaf hij volgend commentaar bij deze woorden: - Tot jullie, meisjes, kan ik hetzelfde zeggen: geef mij de gehoorzaamheid en ik zal van jullie grote heiligen maken, want de twee vingerbreedten van het hoofd betekenen de gehoorzaamheid. Wanneer iemand aan zijn eigen wil verzaakt dan kan men met hem grote zaken verrichten. Aan jullie zal ik dus niet zeggen veel te prediken, veel te bidden en weinig te eten. Ik zal jullie enkel zeggen dat jullie gehoorzaam zouden zijn aan uw moeder overste. Ik ben er zeker van dat in dit huis zich al veel meisjes geheiligd hebben door middel van de gehoorzaamheid en ik bid de Heer dat Hij aan jullie moeders de vreugde zou schenken te zien dat nog vele anderen zich op dezelfde wijze zouden heiligen. - Alvorens heen te gaan, gaf hij aan elk van hen een medaille van Maria, Hulp der Christenen.

Hij verliet Conflans om half twaalf en werd tot op het laatste ogenblik bestormd door personen die hem iets wilden zeggen of vragen. Van uit het rijtuig wendde hij zich tot de overste en zei: - Ik dank u zeer omdat u zoveel geduld en goedheid hebt gehad!

Ziehier hoe de indrukken beschreven werden in het dagboek van het moederhuis:(1) " Wat ons het meest bij Don Bosco getroffen heeft, is zijn eenvoud. Hij schijnt niets te merken van de belangstelling rondom hem,

(1) Buiten dit dagboek hebben we ook de dagboeken van het noviciaat en van de kostschool gebruikt.

Want steeds toont hij zich kalm, en doet alles langzaam alsof hij geen andere bezigheid had. Zijn uitzicht is zeer eenvoudig zonder dat iets, met uitzondering dan van zijn heiligheid, geestdrift kan verwekken. (...). Heel zijn persoonlijkheid ademt nederigheid uit."

Op 4 mei ging hij de nis opdragen bij de Dames du Refuge, in het zgn. huis van de Goede Herder gelegen in de rue Denfert-Rochereau. De leiding was in handen van de Zusters van Sint-Thomas de Villeneuve. Het was een voorzieningsinstituut met als doel het openen van een tehuis voor jonge meisjes die in zedelijk gevaar verkeerden. Mevrouw de Combaud stelde er prijs op dat hij erheen zou gaan, omdat zij, die een grote vriendin van het huis was, van hem de genezing wenste te verkrijgen voor de overste, moeder Courtel, die leed aan een zware hartziekte. Don Bosco echter, die er de voorkeur aan gaf niet te gaan, antwoordde op haar aandringen.- Dwing me niet. Trouwens, ik zal u geen goed nieuws kunnen melden. Uiteindelijk gaf hij toe, maar op voorwaarde dat, vermits hij in een openbare kerk zou celebreren, er mensen zouden aanwezig zijn bij wie hij een geldinzameling zou kunnen houden. De damespatronessen werden uitgenodigd. Zij namen plaats voor de balustrade. Het was de eerste vrijdag van de maand en allen gingen te communie. Don Rua assisteerde Don Bosco.

Om de genegenheid van haar dochters te beantwoorden liet de overste zich naar de refter van de communiteit dragen. Deze was enkel door een muur van de kerk gescheiden, zodat zij door de openstaande deur de mis kon horen. Doorheen de kerk werd Don Bosco na zijn dankzegging naar deze deur geleid. Toen hij bij de drempel was gekomen en daar al de zusters rond hun moeder verzameld zag, zei hij: Requiscat in pace. Hierop antwoordde de zieke op een toon van stichtende berusting: Fiat voluntas tua. Allen begrepen dit Latijn en barstten in snikken uit.

Na een lichte maaltijd ging Don Bosco naar de kostschoolleerlingen die hij ook wenend aantrof, omdat het nieuws hen al bereikt had. Hij ging neerzitten in een zetel die men met een bankje verhoogd had en het eerste wat hij zei, was: - Dochters, er valt niet te wenen. Wanneer de kroon gereed is, dan mag men de heiligen niet meer op aarde houden. - Dan ging hij verder: - De Heer houdt van dit huis. Er worden goede communies opgedragen. Ook zijn geest is goed. Het is van belang dat zijn bestemming niet zou gewijzigd worden. - Na de zegen ging hij naar de speelplaats en daar kwamen de dames een voor een aan hem voorbij. Hij schonk ze een medaille van Maria, Hulp der Christenen, en overhandigde aan Don Rua de vele briefjes die ze hem gaven.

De zuster die ons onlangs dit nieuws meedeelde, vertelde ons ook dat zij meende die dag een onopgemerkte maar bijzondere genade te hebben ontvangen. Ze was toen kostschoolmeisje en was veertien jaar oud. Haar moeder wou haar daar weghalen, maar zij kon geen beslissing nemen of ze al dan niet zou weggaan. Omdat zij dacht dat Don Bosco waarschijnlijk de kwestie zou opgelost hebben, verzocht ze haar moeder nog acht dagen geduld te hebben. Ondertussen beval ze zich aan de Heer aan opdat Hij haar een of ander teken zou geven om Zijn wil te leren kennen.

Don Bosco kwam en het jonge meisje ontving uit zijn handen de heilige communie en noteerde daarbij dat hij bij het uitreiken ervan naar haar glimlachte. Het zal wel een glimlach van goedheid zijn die hij aan allen geeft, dacht ze in zichzelf. Toen hij dan in de zaal kwam en naar het verhoog toeging, ging hij midden door twee rijen leerlingen die daar samen geschaard stonden. Toen Don Bosco in haar nabijheid kwam, bleef hij een ogenblik staan en glimlachte hij nogmaals naar haar en naar haar alleen met een glimlach die rijk was aan betekenis. Haar gezellinnen die een tikje jaloers waren, wilden weten waarom hij alleen op haar zo geglimlacht had. Het meisje zei dat ze dat niet wist, maar toch zag ze in die daad het verlangde antwoord, namelijk dat ze die plaats niet mocht verlaten. Ze ging er inderdaad niet meer weg, maar werd er kloosterzuster en leeft er nog altijd.

Een vreemd voorval overkwam Don Bosco enkele ogenblikken later. Toen hij naar zijn rijtuig ging, merkte hij dat het niet meer hetzelfde was als daar even en dat naast het rijtuig enkele heren stonden, die wel zeer beleefd, maar toch niet minder beslist, hem deden instappen om naar het huis van een van hen te rijden. Hier spanden ze zich in om hem met veel plichtplegingen voorzeggingen te ontrukken over aanstaande publieke gebeurtenissen. Hij echter antwoordde met klem dat hij naar Parijs gekomen was om een werk te stichten en niet om aan politiek te doen. Zij lieten doorschemeren dat zij monarchisten waren, maar het is niet onwaarschijnlijk dat het een spel was van de politie om te weten te komen of hij verborgen inzichten koesterde.

Twee brieven die aan vernietiging ontsnapt zijn, brengen ons een herinnering van zijn bezoek bij deze zusters. De eerste brief werd daags nadien geschreven door een dame, om nog eens het verzoek te doen een zieke van haar familie te komen zegenen. Ze had al om die gunst gesmeekt in een brief die ze hem in de Refuge na de mis overhandigd had. (1) De tweede brief is belangrijker. Toen een zuster hem in december het nieuws liet weten van de dood van moeder Courtel, zei ze hem dat ze daarin een voorzegging die hij daarover gedaan had, bewaarheid vond. Don Bosco had haar aanbevolen de doornen gewillig te aanvaarden. Welke doornen? had de zuster met volkomen rustige geest zich toen afgevraagd. Maar nu ze sinds acht maanden zuchtte onder het gewicht van een kruis, twijfelde ze er helemaal niet aan dat Don Bosco, toen hij haar zo had toegesproken, een speciale verlichting van de hemel had ontvangen. (2)

Op 5 mei vertrok hij naar Rijsel en keerde terug op 16 mei. Over deze reis zullen we in het achtste hoofdstuk verhalen. Deze twee weken afwezigheid verkoelde de vurigheid van de Parijzenaars tegenover zijn persoon helemaal niet.

De belofte om aan Auteuil een tweede bezoek te brengen was hem ingegeven door een gevoel van uitnemende beleefdheid. Toen hij die andere keer bemerkte had dat abbé Roussel wat ontevreden was gebleven, omdat hij

(1) Zie document n. 36, Memorie B. XVI.

(2) Zie document n. 37, boekdeel XVI.

niet in de gelegenheid was geweest hem een plechtig onthaal in zijn instituut te kunnen geven, wegens de onverwachte komst, dacht hem uit die verlegenheid te helpen door hem spontaan te laten weten dat het zijn wens was hem daar nogmaals in zijn huis te bezoeken. Hij keerde er inderdaad op 20 mei terug. Het was een mooie zondagnamiddag. Vele vrienden van het werk wachtten hem op om hem eer te bewijzen en niet weinigen eveneens om hem te spreken. Bij het einde van de audiënties werd hij naar de kapel gebracht waar de jongens waren samengekomen. Hij hield voor hen een kleine preek: "Met een vrij duidelijke Italiaanse tongval - schreef de France Illustrée van 26 mei - die echter de bekoring van zijn woorden niet hinderde, sprak hij over de vreze Gods en herhaalde op het einde de episode van graaf Colle en zijn zoon. Daarna verzocht abbé Roussel "de brave pater" samen met hen vijf Onze Vaders en Wees Gegroeten te willen bidden om voor hen de waardevolle schatten van de goddelijke genade te bekomen en om over de weldoeners en meesters de bijzondere hulp te laten neerkomen, die ze nodig hadden om met vrucht hun liefdadige zending te kunnen voortzetten. Don Bosco deed dit "met een evangelische inschikkelijkheid en eenvoud." Buiten de kerk werd hij door allen omringd om hen te zegenen.

De edelmoedigheid van de abbé kon men bemerken in het feit dat hij buitengewoon verheugd was hem een groot aantal brieven te kunnen overhandigen en een vrij groot aantal giften die hem waren toegekomen met verzoek ze aan Don Bosco ter hand te willen stellen. De jongens die in zijn instituut opgenomen waren, hadden zelfs onder elkaar een klein bedrag verzameld om, zoals ze zeiden, zijn rijtuig te betalen. Dit was niet gebeurd zonder een zeer opvoedende ingeving van hun directeur. Maar nog op een andere manier kwam de grootmoedigheid van abbé Roussel nog beter tot uiting. Sommigen van zijn vrienden hadden hem hun ongerustheid bekend gemaakt toen ze bemerkten dat zovele giften een verkeerde richting uitgingen ten nadele van de arme Franse jeugd. Ze hadden hem gevraagd of ook hij er niet om bekommerd was. "Helemaal niet", - antwoordde hij aan allen in zijn krant - "God die voedsel schenkt aan alle vogeltjes in de wereld, zal er niet mee ophouden zijn hand over ons huis uit te strekken en wij zouden werkelijk zeer ondankbaar zijn, indien wij zouden twifelen aan zijn bescherming en aan zijn hulp."o Het gebeurde zelfs dat een naamloze grand'mère die trouwens een brave en edelmoedige vrouw was, maar die zich op een overdreven manier kon laten beïnvloeden, aan haar slecht humeur in een brief aan de abbé uiting gaf en bij die gelegenheid er een biljet van honderd voor hem aan toevoegde. Omdat hij niet wist wie de schrijfster was, antwoordde abbé Roussel haar in de kolommen van de France Illustrée, op deze manier: "Ons hart is rustig en we zijn zeker dat wanneer Don Bosco naar ons huis gekomen is, hij er enkel nog een zegen meer gebracht heeft." Toen hij dan de brief van de grand'mère (1) liet verschijnen, eindigde hij zijn artikel met een grondstelling van Sint-Vincentius a Paolo, dat, wie voor zich iets nodig heeft, dient te beginnen met aan de anderen wat te geven.

(1) Zie document n. 38, boekdeel XVI.

Twee brieven brengen ons de echo van een bezoek dat door hem afgelegd werd op 21 mei aan het Mathilde-tehuis voor ongeneeslijke zieken op de avenue du Roule te Neuilly.(2) In de eerste brief schreef een zekere dame Giralton aan Don Bosco: "Gisteren in het huis van de ongeneeslijken heb ik de eer gehad voor een ogenblik uw aandacht te vragen voor mijn zoon. U hebt hem gezegend en u hebt zelfs bij hem willen blijven staan om een hand op zijn hoofd te leggen. Moge uw zegen hem zijn hele leven begeleiden en hem voor alle kwaad behouden. "

Nog ontroerender is de tweede brief, geschreven door Marie-Eugénie Lair, één van de arme vrouwen die daar opgenomen was. Ze schreef: "Ik weet dat uw tijd volledig gewijd is aan God en aan de zielen. Daarom zal ik er zorg voor dragen hem niet te misbruiken en u in enkele woorden het doel van mijn schrijven uiteen zetten. Sinds dertig jaar leef ik in het huis van jonge ongeneeslijke meisjes waar u zo goed bent geweest verleden maandag het heilig misoffer te komen opdragen en ons enkele woorden toe te spreken. In onze toestand van zwakheid en ziekelijkheid was dit voor ons allen een grote vertroosting. We hebben hiervoor al God en Onze-Lieve-Vrouw van Smarten, onze goede hemelse Moeder, bedankt en thans bedanken wij ook u, eerwaarde pater."

Maar vijf brave vrouwen van Parijs, die als zeer jonge meisjes opgenomen werden in dit herbergzame oord van lijden en nadien gezond vertrokken, hebben ons de gedachtenis meegedeeld van drie merkwaardige feiten. Het zijn een halve genezing, de intuïtie van een gewetenstoestand en een heilzame weigering.

Nadat hij de mis gecelebreerd had in de kapel die propvol mensen was, ging hij rond een open plaats waar de ergste zieken die zich niet konden bewegen, in een rij in zetels zaten. Eén van hen, een zekere Berthe Marnot, was in een ellendige toestand. Ze leed onder meer aan voortdurend braken wegens een zweer aan de maag, zodat de beklagenswaardige vrouw niet eens kon communiceren. Don Bosco ging voorbij en sprak woorden van opbeuring en beloofde speciaal voor haar te bidden. Welnu, van dat ogenblik af was het gedaan met de braakoprispingen en nooit keerden ze nog terug om haar last te bezorgen. Ze bleef weliswaar op haar bed gekluisterd omdat een kwaal aan de benen haar tot onbeweeglijkheid veroordeelde, maar nu kon ze tenminste wat rust genieten en vaak, zolang ze leefde, de heilige communie ontvangen.

Toen Don Bosco door de gemeenschappelijke afdeling van de zieke vrouwen kwam, ontbrak één van hen. Ze had zich opzettelijk teruggetrokken en ze wist wel waarom. Zonder vader noch moeder, kende men niet eens haar naam, zodat de overste haar een naam had moeten geven en haar Jeanne Rayon genoemd had. Men had haar een been moeten afzetten, zodat ze genoodzaakt was op krukken te lopen, wat haar niet belette een zedelijk betreurenswaardig leven te leiden.

(1) Dit tehuis was in 1853 gesticht door abbé Moret, een heilige priester uit het diocesis Parijs. Het nam arme vrouwen op die aangetast waren door ziekten waarvan ze niet konden genezen. Het droeg de naam van prinses Mathilde Napoléon, die de weldadigheidsinstelling uit financiële moeilijkheden gered had. Vrome dames en heren verleenden hun liefdadige bijstand.

Op de uitgangsdagen immers zorgde ze ervoor in slechte gezelschappen te kunnen verkeren. Nu gebeurde het dat Don Bosco, bij het afdalen van de trap die van de binnenplaats naar de openbare weg leidde, haar juist ontmoette. Onmiddellijk stond hij stil, keek haar in het aangezicht en zei op de man af: - U bent zeer ziek, zeer ziek, zeer ziek. - Het schijnt dat de ongelukkige doof gebleven is voor de stem van de genade die op dat ogenblik aan de deur van haar hart klopte. Na haar vertrek uit het tehuis, besloot ze op een ellendige wijze haar leven in het ziekenhuis.

Een meisje van veertien jaar, die Louise Philippe heette, had een verlamming aan beide benen. Terwijl Don Bosco voorbij haar ging, deed ze een buitengewone inspanning om op te staan en zei ze hem: Oh! indien u mij toch zou willen genezen!

- Neen, mijn dochter, neen. Het is beter dat u hier zou blijven. De Heer wil dat u hier zou blijven. Hier bent u toch zo goed!

Toen wij de bovengenoemde kloosterzuster van de Allerheiligste Verlosser, die op dat tijdstip in het huis verbleef en ons met deze ontmoeting bekend maakte, ondervroegen welke uitleg zij gaf aan deze weigering van Don Bosco antwoordde zij: - Wij allen geloofden dat hij geen mirakel wou doen, omdat het meisje te aantrekkelijk was en hierdoor groot gevaar had kunnen lopen te midden van de wereld. Dat zeiden ze onder elkaar.

Tegen de komst van Don Bosco waren ook enkele zieke meisjes voorbereid om hun eerste communie te doen. Na hun eerste communie gaven de dames-patronessen aan elk van hen een portret van Don Bosco, de foto waarop hij neergeknield is aan de voeten van Maria, Hulp der Christenen. De vijf vrouwen die ons daarover ingelicht hebben behoorden tot dit aantal.

Op de avond van diezelfde dag bracht hij een bezoek dat een hele wijk in beroering bracht. In de rue de Sévres woonde de bescheiden boekhandelaar Josse, die sinds verscheidene jaren door Don Bosco gekend was, omdat hij hem te Cannes ontmoet had. Welnu, de Univers van 5 juni verwijst naar bijzondere gunsten en vooral naar een genezing die in het hart van de echtelingen Josse een vlam van dankbaarheid had ontstoken die nooit meer kon gedoofd worden. De geldinzameling bij de conferentie van Saint-Sulpice, waarover we het zullen hebben, was door de dame georganiseerd. Don Bosco die toen verhinderd was om ze te bedanken, zoals hij dat had willen doen, ging nu bij de brave vrouw deze daad van goedheid vervullen. De bijeenkomst was vastgesteld om twee uur en het was de bedoeling dat het een intiem bezoek zou zijn. Maar aangezien de zaak was uitgelekt, begon om twaalf uur de belegering van de boekhandel, zodat men genoodzaakt werd de winkel te sluiten. Op de weg stond zoveel volk samengepakt, dat het verkeer hierdoor onmogelijk werd. De menigte was zo groot dat ze de binnenplaats vulde, de open bijgebouwen, de trappen en al de hoekjes die toegankelijk waren. Het sloeg drie, vier, vijf uur zonder dat Don Bosco verscheen, maar de mensen bewogen geen vin. Toen het uur gekomen was, waarop de arbeiders ophielden met werken, kwamen zij aan alle kanten de massa vergroten.

Na zes uur kwam eindelijk het rijtuig aangereden en manoeuvreerde zo goed het kon door de massa. Bij de toegang tot de binnenplaats stelden men aan Don Bosco voor dat hij, om die grote menigte in vrede weg te sturen, er goed zou aan gedaan hebben tot hen enkele woorden te richten en hun zijn zegen te geven. Van op de bok van het rijtuig sprak hij in het kort de vijf- tot zeshonderd mensen toe die in de omheining stonden. Ze luisterden naar hem in volkomen stilzwijgen en met gevoelens van vroomheid. De mannen stonden met ontbloot hoofd en bij zijn zegen gingen mannen en vrouwen knielen en maakten herhaaldelijk het kruisteken. De al aangehaalde krant gaf volgend commentaar: "Men begrijpt welke indruk verwekt wordt wanneer een hele massa zich gaat neerwerpen voor zwakke en naar het uiterlijk ellendige vertegenwoordigers van de goddelijke macht en barmhartigheid. Niemand op de binnenplaats van het huis nr. 31 in de rue de Sèvres, zal ooit dergelijk schouwspel vergeten. Heel die massa, de enen in arbeidspak, de anderen in rijke kleren; mannen, opgeschoten jongens, grote dames, arbeiders en arbeidsters vormden samen één christen volk dat een daad van geloof in God en van eerbied en verering voor de heiligheid stelde."

Zodra hij een voet in huis zette, drong een vriendin van het huis, een zekere mevrouw Bonté, tot bij hem door om zijn zegen te vragen voor haar twee kinderen die ze meegebracht had en voor de anderen in het college. Don Bosco zei dat hij ze allen zegende samen net hun vader. Dan legde hij de hand op het hoofd van de jongste en voegde erbij: - Deze is voor de Heer. - Daar ze vurig wenste dat één van haar zonen priester zou worden, interpreteerde de vrouw de woorden van Don Bosco in die zin en antwoordde: - Ook allemaal pater, indien God het wil.- Maar Don Bosco liet op haar een zo zachte blik vallen dat ze hem na vijftig jaar nog meent te zien en herhaalde: - Neen, één is voldoende.- Er verlieden enkele maanden en dit jongetje dat vol leven en gezondheid geweest was, werd ziek door een onvoorzien ongeval en stierf na een ziekte van acht dagen. Toen begreep ze wat de geheimzinnige woorden en die blik vol medelijden betekend hadden.

De algemene zegen van Don Bosco voor hij naar binnen ging, kon de menigte niet uiteen doen gaan, die zo lang hij daarbinnen bleef, ook daar op hem bleef wachten. Daarom, vermits hij de tijd niet had om met allen te spreken, luisterde hij met grote kalmte naar de dingen die de enen en de anderen hem als om strijd te zeggen hadden en hij antwoordde dan voor allen samen, waarbij hij zei dat hij al hun inzichten met zich meedroeg. Zij moesten zich allen in hun hart verenigen met de gebeden die hij tot Maria, Hulp der Christenen zou laten opstijgen. Nadat hij de personen die waren samengekomen had gezegend, kwam hij naar beneden om terug te keren naar het rijtuig. Hij merkte dat de samenscholing nog helemaal niet verminderd was. Hem zien en naar hem toegelopen komen was één en hetzelfde. De enen namen zijn handen om ze te kussen, de anderen lieten hem devotievoorwerpen aanraken. Om hem te bevrijden en te laten vertrekken moest een grote, sterke en kordate persoon hem voorgaan om de weg vrij te maken. Twee andere vrijwilligers beschermden hem aan beide kanten en een vierde in de rug. Toen hij in het rijtuig gestegen was, kon het niet vertrekken zonder gevaar de mensen te verpletteren.

Daarom gingen enkele arbeiders opzij plaats nemen en duwden het rijtuig voorzichtig verder. Zo legde hij een kort eindje af.

Dan begonnen wel honderd stemmen te roepen: - Don Bosco, uw heilige zegen!

- Don Bosco liet halt houden. Dan hief hij zich, tot tranen toe bewogen, van zijn zitplaats op en antwoordde:- Ja, ja, ik zegen jullie allen en ik zegen Frankrijk.- Zijn woorden werden begroet door bravogeroep met opgeheven armen, en gezwaai met zakdoeken, mutsen en hoeden, wat dan het signaal voor het vertrek werd.

Wij hebben kennis van vier bezoeken op 22 mei en dit met voldoende berichten. Hij deed de mis in het klooster des Oiseaux. Deze dichtertelijke benaming werd gedragen door de gemeenschap en de kostschool van de congregatie van Onze-Lieve-Vrouw, gesticht door de heilige Pierre Fourrier, te Parijs op de hoek van de rue de Sèvres en de boulevard des Invalides. Het nieuws dat de avond tevoren in het huis aankwam, bracht de kloosterzusters en de leerlingen die zo innig verlangden een heilige te zien, in feeststemming. Men begrijpt wel dat de zaak niet verborgen kon blijven en daarom was het dan ook dat een menigte mensen samen stroomde bij de inrijpoort van de grote binnenplaats. Achter het rijtuig poogden die mensen binnen te dringen zodat men grote moeite had om de deurvleugels te sluiten. Don Bosco weigerde beleefd wat te gaan rusten in de spreekzaal en ging dadelijk naar de sacristie vergezeld van de overste. Hij vroeg of hij in de heilige mis voor haar bijzondere intenties moest bidden.

Het gedeelte van de kerk dat voor het publiek bestemd was, had geen plaatsje meer vrij. Daarbuiten versperden talrijke herenkoetsen een heel eind de weg. Ook pater Labrosse, de provinciaal van de Jezuïeten, was daar tegenwoordig. Er werden vele communies uitgereikt. Na de mis sprak Don Bosco tot de kostschoolmeisjes als een goede vader om ze te bezielen met de wens te leven in de vreze Gods, alles te vermijden wat Hem kon mishagen en Hem boven alles te beminnen.- Bemijn God, - zei hij - door het gebed, bij moeilijkheden en door het ontvangen van de sacramenten.- Na een tas koffie met melk ging hij ook een woordje zeggen tot de externen, die ruim honderd in aantal waren.

- Jullie, - zo drukte hij hun op het hart, - mogen maar twee straten kennen: de straat naar de school en de straat naar het ouderlijke huis.

Van overal kwamen vele aanzienlijke personen op hem toe, zodat moederoverste die met hem wat vertrouwelijk had willen spreken, dat niet kon doen, omdat er altijd iemand bij was die hen kwam onderbreken. Een leerlinge die lichtjes hinkte, was zo vrijmoedig hem te gaan vragen haar been, dat sinds haar kindsheid scheef stond, recht te willen zetten; maar Don Bosco maande haar aan God boven alle zaken lief te hebben. Hij had overal zijn zegen gegeven behalve in de ziekenzaal, maar het was te laat om er nog heen te gaan. - Ik zegen de zieken, - zei hij tot de overste terwijl hij naar de uitgang toeging. De brave moeder maakte hem opmerkzaam op een van haar intenties die haar zeer ter harte ging. Op het ogenblik dat hij in het rijtuig ging, gaf hij haar de verzekering dat hij ook voor die intentie en voor al haar andere intenties zou bidden. Hij zei dit echter op een zo levendige en hartelijke manier zodat de kloosterzuster straalde van blijdschap.

In de kroniek van het huis kan men lezen: "Zijn buitengewone goedheid en eenvoud, die een waarachtig teken van heiligheid zijn, verwekten in ons een zeer grote indruk. Hij scheen onverschillig te zijn tegenover de warmste betuigingen van verering." Een oud-leerlinge herinnert zich nog altijd hoe de leerlingen, verzameld in de ontvangstzaal na de mis, naar zijn woorden luisterden en allen, door bewondering voor zijn heiligheid bewogen, trachtten hem te benaderen om hem één of ander devotievoorwerp te laten aanraken.(1) Een ander kan niet vergeten met welke hemelse uitdrukking hij de woorden Bon Dieu uitsprak, "Trouwens, - voegt ze er aan toe - heel zijn persoon was een getuigenis van de eenvoud en nederigheid. Ik was toen nog zeer jong en toch heb ik die indruk van heiligheid niet meer vergeten.(2)

Van de kloosterschool begaf hij zich naar het college voor de leerlingen uit de adelstand, Sint-Stanislas van de Paters Marianisten. Heel het leidende personeel bevond zich daar om hem te ontvangen. De algemene regeling droeg een militair karakter zodat zelfs een afdeling van de leerlingen hem de wapens aanbood en rondom hem een erewacht optrok. Er werd echter een stevig godsdienstig onderricht verstrekt. In de kapel van het Stanislascollege had Lacordaire de conferenties ingezet die hij kort nadien naar de kansel van Notre-Dame overbracht. De toon van deze conferenties was deze van de bekende vastenpredikaties, waarin sprekers van allereerste rang op een meesterlijke wijze de moeilijkste en verhevenste thema's van de katholieke leer ontwikkelden en nog ontwikkelen. Don Bosco sprak er zoals het paste voor de jongens van die klasse, waarbij hij een harmonieus verband legde tussen godsdienst en vaderland. Eindelijk zegende hij de vergadering en sprak zijn bewondering uit voor de houding, de orde, de tucht en de bonne renommée van dit prachtige instituut. Toen hij ophield met spreken boden twee leerlingen hem de vrucht aan van een geldinzameling die onder de kostschoolleerlingen voor zijn werken was gehouden.(3)

Toen hij buitenkwam, ging hij een bezoek afleggen aan de kostschool van de kloosterzusters van O.-L.-Vrouw van Sion, een congregatie die gesticht was door de befaamde bekeerde Israëliet Alfons Ratisbonne. Wij bezitten geen nieuws over wat daar gedaan en gezegd werd.

(1) Brief aan Don Auffray, Turijn, 29 juli 1932.

(2) Brief aan dezelfde, Parijs, 29 januari 1934.

(3) Uit de kroniek van het college: "Le vendredi 25 mai le collège recevait la visite de Don Bosco, fondateur de la Congrégation de St.-François de Sales. Cet ami si dévoué de la jeunesse adressa aux élèves une exhortation empreinte d'une foi vive et d'une grande confiance dans la Sainte-Vierge. Il se retira laissant une pieuse impression dans son auditoire et emportant une offrande des élèves pour ses oeuvres salésiennes."

Zijn vierde bezoek kan haast als historisch beschouwd worden. In 1883 was het de vijftigste verjaring van het genootschap van Sint-Vincentius a Paolo. Voor de verspreiding hiervan had Don Bosco zich hard ingespannen te Turijn en in andere steden van Italië. Welnu, de centrale raad, of hij nu al dan niet op de hoogte was van zijn ijver, zou graag zijn bezoek ontvangen hebben. Don Bosco werd hiervan op de hoogte gebracht en ging erheen op de avond van 22 mei, toen de leden vergaderd waren in gewone zitting. Hij werd er met alle eerbewijzen ontvangen door iedereen en op uitnodiging van de voorzitter deed hij er een korte toespraak. Als lid van jonge datum van de conferenties deed hij de voorstellen uitschijnen die voor de weldadigheidswerken voortspruiten uit de wederzijdse samenwerking tussen de genootschap van Sint-Vincentius en de parochiale geestelijkheid. Hij sprak dan over zijn eigen stichtingen die uit het niet ontstaan waren en tot grote bloei waren geraakt. Hij deelde mee dat zijn komst naar Parijs als doel had het terrein voor te bereiden voor het openen van een huis ten bate van de arme en verlaten jeugd. Ten laatste handelde hij over zijn opvoedingsmethode die erop gericht was de harten van de jongens voor zich te winnen en te verkrijgen door de genegenheid die ze voor hun meesters hadden, dat ze braaf zouden zijn en hun plichten volbrengen. De raad dankte hem welgemeend en verzocht hem de gift van duizend frank te willen aanvaarden. Don Bosco dankte op zijn beurt en maakte gebruik van een persoonlijke vergunning die hem door de Heilige Vader toegestaan was door aan de aanwezigen de pauselijke zegen te geven die kon uitgebreid worden aan hun medebroeders, hun families en hun werken. Te zijner eer werd de zitting voor gesloten verklaard en nadien begaf hij zich naar het kantoor van de voorzitter om de leden die hem afzonderlijk wensten te spreken, te ontvangen. (1)

Nu de dag van zijn vertrek naderde, werd het de hoogste tijd een verbintenis uit te voeren die hij al een maand geleden op zich genomen had. Onze lezers zullen zich herinneren dat Don Bosco eens een waardevolle ring als geschenk ontvangen had en beloofd had hem te verloten.

Ze werd gehouden op de avond van 23 mei in het herenhuis van Faucher, een broer van gravin de Combaud. Het werd een zeer aristocratische bijeenkomst waaraan vele adellijke dames van Parijs deelnamen. De familie Faucher en de gravin namen de eerbewijzen van het huis waar. Don Bosco kwam er nederig en rustig binnen en werd begroet met een hartelijkheid eigen aan de grote heren uit dit selecte gezelschap. Hij zelf werd erom verzocht het winnende nummer te trekken. Het lot was een rijke Spaanse dame gunstig die tweehonderd biljetten had aangekocht en die elegant het juweel teruggaf aan Don Bosco. Alvorens te vertrekken uit dit selecte gezelschap zei hij nog dat hij spoedig zou terugkeren naar Turijn, waar de behoeften van zijn werken hem dringend riepen, maar dat hij zijn hart achterliet in deze grote Franse hoofdstad waar hij zovele bewijzen had gezien van geloof, christelijke vroomheid en offerzin.

(1) Cfr. Bulletin Salésien, mei 1933 en document n. 39 boekdeel XVI Mem. B.

Hij bedankte zeer vriendelijk zijn gastheren, zegende de aanwezigen die rond hem kwamen staan en hem gemoedelijk toespraken, terwijl hij langzaam op de uitgang toeging. Deze ontmoeting was voor hem zeer geschikt om met het gepaste decorum afscheid te nemen van de Parijse adel, die hem met goedheid en weldaden overstelpt had.

Een uitnodiging die hij niet kon afslaan, kwam vanuit Versailles door de bemiddeling van de grafelijke familie de Masin afkomstig van de Masino's uit Piëmont. De paters Eudisten wilden hem in hun college op 24 mei op Sacramentsdag, om er de eerste communie uit te reiken. Maar aangezien hij te laat kwam voor zijn trein, belette hem dit bijtijds aan te komen voor de mis van de communiteit, maar hij celebreerde de mis van dankzegging, zoals men dat in Frankrijk pleegt te doen. (1) De aanzienlijkste personaliteiten van de stad, die hem vurig wensten te zien, kwamen daar samen. Boven iedereen stak de eerbiedwaardige figuur uit van de grote katholieke apologet, Auguste Nicolas, die allen stichtte door neer te knielen voor Don Bosco. Het nieuws van zijn komst was voldoende geweest opdat het vanuit Versailles brieven zou regenen afkomstig van personen die hem verzochten hun zieken te komen zegenen. Zo was daar graaf de Nicolay, die eerst verhaalde over het onheil dat zijn dierbaren getroffen had en dan over zich zelf sprak. Daarbij gebruikte hij volgende vrome uitdrukkingen: "Ik vraag voor mij uw bijzondere gebeden daar ik het ten zeerste nodig heb dat God mij zijn genade en zijn verlichting zou schenken om de kleine kudde, waarvan hij mij de zorg toevertrouwd heeft te leiden langs de wegen van hun heil, en opdat Hij mij voortgang zou laten maken in de onthechting van me zelf, in zijn liefde en in de christelijke liefde tegenover de naaste." Gravin de la Rédoière wilde dat hij, bij zijn terugkeer naar Parijs, halt zou houden in het tussenstation van St.-Cloud om een zieke dochter te zegenen, maar Don Bosco liet haar antwoorden dat het hem speet haar wens niet te kunnen voldoen. Een weduwe Levasseur die opzettelijk hiervoor uit Lisieux gekomen was, hoorde zijn mis, schonk hem duizend frank en vroeg hem de genezing van een oogziekte. Zij ontving van hem woorden van hoop.

Door tussenkomst van vrienden verkregen de de Masin's dat Don Bosco aanvaardde bij hen het déjeuner te nemen. Ook de bisschop Mgr. Goux bevond zich daar. Gedurende de maaltijd liet hij zich met beminnelijke eenvoud ondervragen door allen die dit maar wilden doen. Zo vroeg men hem, bijvoorbeeld, wat er waar was van alles wat er verteld werd over de fameuze hond. Daarop vertelde hij met de grootste natuurlijkheid de feiten en schreef ze toe aan de goedheid van Maria, Hulp der Christenen. Toen men hem verzocht een klein meisje te willen zegenen dat sinds vele jaren niet meer kon lopen wegens een ziekte van het ruggenmerg, zegende hij haar en gaf het bevel een novene te doen tot Maria, Hulp der Christenen.

(1) Brief van Mevrouw Levasseur aan Don Bosco, Lisieux, 8 juni 1883.

Korte tijd nadien kon het meisje lopen, maar het jaar daarop stierf ze aan de kroep. Maar haar dood deed in haar familie de verering voor de heilige, zoals ze hem noemden, niet verminderen.- Zijn zegen - zeiden ze - heeft gediend om haar de poorten van de hemel te openen.

Toen hij van tafel opstond, ging hij een zaal binnen om personen te ontvangen die aan de deur van het huis in grote menigte stonden te wachten. Het werd een onophoudend voorbijtrekken van gezonde en van zieke mensen, deels uit Versailles, deels van buiten Versailles gekomen.

Een familie die bevriend was met Don Bosco en met de gasthuiszusters van Sint-Augustinus van Versailles zorgde ervoor dat Don Bosco hun huis van Sint-Martinus bezocht. Hij kwam er aan en werd ten eerste verwacht, niet enkel door de kloosterzusters, door de dames die bij hen woonden en door hun zieken, maar eveneens door een grote menigte mensen uit de stad, die het klooster vulden van aan de ingang deur van het klooster tot aan de ingang deur van de kerk. Er waren ook zieken bij die zijn zegen verlangden. Met moeite moest hij zich een weg banen doorheen die menigte. Hij ging de kerk binnen, begaf zich naar het altaar, krom op de bovenste trede en zei: Ofschoon de tijd dringt, wil ik jullie toch een paar woorden zeggen. Ik ben verheugd te kunnen spreken voor goede Christenen op deze dag, de dag van het feest aan Onze Heer Jezus Christus in de eucharistie en tevens de dag van het feest van Maria, Hulp der Christenen, de hemelkoningin. Maria is de hulp van de ouders. Maria is de hulp van de kinderen. Maria is de hulp van de vrienden. Maria is de hulp van de beschuldigten, de hulp van de bedroefden, de hulp van de ketters, de hulp van de schismatici, de hulp van de arme zondaars, kortom de hulp van allen, omdat deze goede moeder allen wil bekeren. Maar om door haar bemind te worden moet men haar Zoon vereren en ik zal jullie nu enkele middelen aanwijzen om dat te doen. Om door haar bemind te worden, moet men veelvuldig de sacramenten ontvangen, zo vaak mogelijk de heilige communie doen, dan de heilige mis horen, bezoeken brengen aan Jezus in het Heilig Sacrament, het lof bijwonen, liefdadigheidswerken verrichten ter ere van Onze Heer Jezus Christus, omdat het aan de Heer behaagt wanneer men de liefdadigheid beoefent.

Ik zal niet vergeten voor jullie te bidden en jullie moeten ook bidden voor mij, een arme priester, voor mijn missionarissen, voor mijn wezen, voor al mijn werken. Ik zal bidden opdat God dit huis zou zegenen, waar zovele liefdadigheidswerken beoefend worden. Ik zal bidden voor de kloosterzusters, ik zal bidden voor al de personen die hier verblijven, opdat ze allen goede christenen zouden zijn. Ik zal voor jullie allen bidden omdat de goede moeder graag voor ons allen tussenkomt en we hebben het vaste vertrouwen dat zij ons de genade zal bekomen haar in de hemel te mogen ontmoeten. Door een speciale gunst van de Heilige Vader bezit ik de bevoegdheid een ruime zegen te schenken aan allen die hier verzameld zijn. Deze zegen zal niet enkel voor jullie zijn, maar voor je verwanten, voor je vrienden, voor je zieken, want er zijn er velen die lijden. Deze zegen zal ook gaan naar de devotie-voorwerpen die jullie op zak hebben.

Dan hield Don Bosco beide armen tegen zijn borst geklemd, hield de ogen naar de grond gericht en sprak een lange zegeningformule uit, die

met een groot kruisteken eindigde.

Een levendige ontroering maakte zich meester van zijn toehoorders. Ze waren niet enkel getroffen door de bewonderenswaardige eenvoud van zijn woorden, maar eveneens door de religieuze zinding die uit heel zijn persoonlijkheid stroomde. Toen hij zich wou terugtrekken, had hij heel wat last om door de massa heen te geraken. Sommigen wilden hem een bijzonder verzoek doen, anderen zijn zegen vragen, nog anderen hem een aalmoes toereiken, terwijl iedereen zijn hand of zijn kleed wou kussen. Het werd een tafereel van vurige geestdrift en wie er getuige van was verklaarde zich onbekwaam om het te beschrijven. Eindelijk kon hij in het rijtuig stijgen: al deze mensen hadden de indruk dat zij een heilige hadden benaderd en aanhoord. (1)

Van een zieke die door hem gezegend werd, weet men dat ze zich dadelijk beter begon te voelen, zodat ze kon opstaan, voedsel nemen en slapen, wat ze sinds acht maanden niet meer had kunnen doen.

Het te laat komen voor de trein veroorzaakte een nog grotere last dan de vorige keer. Maar men was van oordeel dat het voor een bezoek van Don Bosco de moeite waard was om het even welke stoornis te overwinnen. Niet ver van Versailles bevindt zich de speciale militaire school van Saint-Cyr, bestemd om officieren op te leiden voor de verschillende wapens. De leerlingen die meestal tot de adellijke families behoorden en die van hun ouders zovele zaken over Don Bosco gehoord hadden, wilden hem zien, het koste wat het wil. Door bemiddeling van een persoon van aanzien verzochten zij hem dat hij zich zou gewaardigen aan hen een bezoek te brengen. Hij verontschuldigde zich en haalde als reden aan dat dit onmogelijk was maar toen een afvaardiging van de leerlingen tot bij hem kwam en op hartelijke toon aandrong, stemde hij erin toe. De dag en het uur werden vastgesteld, namelijk 24 mei om 9.00 uur 's morgens. Zo zou het ongeveer gebeurd zijn had hij de trein bijtijds gehaald. Die morgen dan waren de duizend jongens hem met ongeduld aan het opwachten, maar de uren gingen voorbij en Don Bosco verscheen maar niet. Het sloeg twaalf uur en er was nog niemand. - Hij heeft het beloofd en hij zal komen - herhaalden ze tot elkaar. Ze werden het wachten niet moe. Eindelijk om twee uur kwam hij binnen. De audiënties, de bezoeken, de treinregeling hadden hem niet toegelaten eerder te komen. Op levendig applaus onthaald kwam hij glimlachend vooruit te midden van de kranige jongens. Op hun verzoek sprak hij enkele woorden tot hen en wel met de vertrouwelijkheid waarmee hij tot de jongens van het Oratorio zou gesproken hebben. Toen hij ze elegant gegroet had en zich ging terugtrekken vroegen ze allen om zijn zegen. (2)

(1) J. Riché. Les Augustines Hospitalières de Versailles. Versailles, Imp. Ch. Cloteaux 1932 blz. 118 en volgende.

(2) De opvoeding kreeg er toen de vorm van de godsdienst. De oude en eerbiedwaardige Mgr. Lanusse, aumônier van de school heeft zich hierdoor zeer verdienstelijk gemaakt voor het leger. In 1806 had hij met al zijn vurigheid vijfentwintig generaties van officieren opgevoed (Corriere d'Italia, 13-14 oktober 1896). De meeste leerlingen kwamen van de voorbereidende school van Sainte-Geneviève, bestuurd door de Jezuïeten. We zullen er weldra over spreken. - Het dagboek van het huis Sénislhac besluit met volgende regel: " Jeudi 24 mai. Ce soir, nous sommes toutes allées à 8 heures, faire une visite à Don Bosco."

In het jaar 1883 viel 24 mei in de octaaf van Pinksteren en daarom diende men het feest van Maria, Hulp der Christenen op een latere datum te verplaatsen. Op deze datum van 24 mei publiceerde de Semaine religieuse van Nice in haar nummer van 9 juni een gedicht van Don Bosco en over zijn werken, dat begon met volgende beschrijving van zijn persoon: "Goedheid, eenvoud, onverstoorbare zachtheid stralen van zijn gelaat als een goddelijke glans. Als een bewonderenswaardige weerkaatsing van zijn heiligheid gaan ze zijn stappen vooraf en verlichten zijn pad. Hij komt tot ons in naam van God. Hij bezit niets aantrekkelijks dat het oog streelt, maar hij trekt ons allen aan door zijn lichtende trouwhartigheid en door zijn engelachtige deugden die ons naar het paradijs verplaatsen. Met hem ademt men de zuivere lucht van kalmte en vrede in. Zijn hart is zo goed, dat hij ons in verrukking brengt wanneer hij ons troost en onze ziel die hierdoor opgelucht wordt, ontvangt met levendige vurigheid zijn rustige onderrichtingen. Zijn spreken is vol eenvoud omdat hij wel weet dat zijn woorden naar het hart gaan, wanneer ze door God gezegd zijn. Uit heel zijn persoon straalt een goddelijke lichtglans van nederigheid door de liefde nog mooier gemaakt."

Op de datum van 24 mei ontving hij van een dame uit Parijs een brief die om meer dan één reden verdient bekend gemaakt te worden. Zij verlangde zijn bezoek te Monmartre. Wat men ook moge zeggen van haar die de brief geschreven had, dit bezoek kreeg in de geest van diegenen die hem geïnspireerd hadden een demonstratief karakter. Voor de niet-Fransen is het nodig een historisch bericht te laten voorafgaan.

De heuvel die Parijs ten noorden beheerst, was in oude tijden gewijd aan de verering van Mars en Mercurius. Nadien veranderde hij van naam en zijn patroons werden dan de eerste martelaars van Gallie met aan hun hoofd Sint-Dionysius, eerste bisschop van het Lutetia van de Parijzenaars. Ze heiligden de heuvel door hun bloed. Zo werd de Mons Martis of Mons Mercurii, de Mons Martyrum. In de loop van de eeuwen werd deze plaats het toneel van zovele godsdienstige en nationale gebeurtenissen, dat zij aangezien werd als het hart van Frankrijk en de mensen van Parijs begroetten deze plaats dan als de wieg van hun geloof. Na de onheilsdagen van 1870 kwam bij de katholieken de gedachte op dat de goddelijke verbolgenheid moest ontwapend worden door een daad van verzoening, van boete en van plechtige toewijding van de hele natie aan het Heilig Hart van Jezus. De gedachte verspreidde zich vlug en werd belichaamd in het plan om een prachtige tempel ter ere van het goddelijke Hart op te richten. En waar kon men hem beter oprichten dan daar, waar om zo te zeggen de heiligste gedachtenissen van het historische Frankrijk trilden? De gedachte die aldus een concrete vorm kreeg, drong door tot in de Nationale Vergadering en op 23 juli 1873 werd hierover een wet gestemd die de oprichting van een heiligdom ter ere van het Heilig Hart van Jezus als een werk van openbaar nut erkend.(1)

(1) Op 29 juni 1873 hadden zestig volksvertegenwoordigers te Paray-le-Monial, Frankrijk aan het Heilig Hart van Jezus toegewijd.

Men legde dadelijk de hand aan de voorbereiding die moest beantwoorden aan de grootsheid van de onderneming, maar pas op 16 juni kon de eerste steen gelegd worden. De fundamenten vroegen vijf jaar werk. De basiliek kreeg haar koepel op 3 augustus 1914 en werd gewijd op 19 oktober 1919.

Maar de vijand van het goede bleef niet werkloos. Naarmate de cyclopische muren in de hoogte rezen en de Franse vroomheid gepolariseerd werd naar dit machtige centrum van christelijk leven om dan uit te stralen naar ieder hoekje van het land, werd door de boze politiek, ingezet na de val van Mac-Mahon, alarm geblazen omdat men dit monument beschouwde als een gedurfde uitdaging van de reactie. De strijd werd voortgezet, in het geniep of openlijk, tot aan het uitbreken van de grote Europese oorlog, toen de opperste wet van de publieke veiligheid aan de ongezonde haat het zwijgen oplegde. Welnu, het jaar 1883 viel in de periode waarin de grote macht van de radicalen de pogingen vermenigvuldigde om de staatswetgeving naar het volledig laïcisme te plooiën en Montmartre maakte hen uitzinnig.

Met deze inleiding begrijpt men beter de documentaire waarde van de brief met volgende inhoud. "Van de eerste dag af van uw verblijf te Parijs hebben mijn man en ik horen spreken over u, uw werken en uw liefde voor de jeugd. Wij hebben maar één wens gehad, namelijk u te zien en uw heilige zegen te ontvangen. Bewogen door de overtuiging dat uw leven heilig is en het doel van uw zending edel, heb ik gaarne wat gegeven in al de kerken waar voor u een geldinzameling gehouden werd en ik heb niet enkel al uw missen bijgewoond, maar ik heb ook driemaal uit uw handen de heilige communie kunnen ontvangen. Ik heb u de laatste maal gezien in het huis van gravin de Gontant-Biron en ik heb u kunnen spreken in haar salon en u gevraagd te willen aanvaarden dat mijn man en ik deel zouden uitmaken van de salesiaanse medewerkers.

Maar na mijn laatste communie houdt een gedachte mij zo bezig dat ik mij niet weerhouden kan ze u bekend te maken. Hoe eigenaardig mijn vraag u ook moge toeschijnen, toch ben ik ervan overtuigd dat u, Pater, die zo vervuld bent met Gods geest en in de gewetens kunt lezen, mij zult vergeven wanneer ik u schrijf. U weet dat men nooit een ingeving, gesteund op de beginselen van het geloof en van de liefde tot God, mag afwijzen. Allen hebben u al gevraagd, ik weet het, u naar het Heilig Hart van Montmartre te willen begeven. Maar u hebt steeds ontkennend geantwoord omdat u (Don de Barruel heeft het me zaterdag meegedeeld) geen voedsel wilt geven aan de mening dat het om een betoging zou gaan, die meer kwaad dan goed zou doen aan de oprichting van een monument waartegen onze huidige regering zich vijandig toont. Ik weet niet in hoever de politiek of het menselijke opzicht een invloed kunnen hebben op een ziel als de uwe, maar van één zaak ben ik zeker, Pater, namelijk dat u de plicht hebt morgen op te gaan naar Montmartre, niet om volk te trekken, want u wordt reeds al te veel door de menigte in beslag genomen, maar als een eenvoudig priester zonder ook maar iemand hiervan in kennis te stellen.

U dient te gaan om het Heilig Hart van Jezus te bedanken dat u zoveel genaden geschonken heeft en om het een gift te dragen, al ware het maar een steen voor de kerk, als dankbaarheid voor de grote geestdrift

die Parijs u· sinds enkele tijd betoond heeft. In naam van al de katholieke comités en van alle vurige harten, van wie ik de eer heb de tolk te zijn, komen wij u smeken op te gaan naar Montmartre om er te bidden en het Heilig Hart van Jezus te bedanken en ook voor ons te bidden. De heilige zegen die u van de hoogte van de crypte van Sint-Dionysius, martelaar, aan Parijs zult geven, zal, wij zijn er zeker van, een weldaad zijn voor de stad en zal aan Frankrijk de gevoelens van geloof, van eer en van christelijke liefde, die het land thans schijnt te vergeten, terugschenken."

Indien Don Bosco ooit het inzicht had gehad dit bezoek af te leggen, dan zou, na de lezing van deze brief, de voorzichtigheid hem waarschijnlijk afgeraden hebben dit bezoek te brengen. Gelukkig was zijn vertrek nabij en kon hij niet meer naar believen over zijn tijd beschikken. Dit was voldoende om hem te verontschuldigen.

Zoveel andere bezoeken werden te Parijs en daarbuiten tevergeefs gewenst. Laat ons toe enkele te vernoemen.

In de Franse hoofdstad woonde nog altijd de gewezen koning van Napels, Frans II. Hij woonde zelfs niet ver van de rue de la Ville l'Evêque. Hij kende en achtte Don Bosco (1) en hij zal er zich wel aan verwacht hebben dat hij bij hem zou komen, maar omdat hij hem niet zag komen, deed hij er zijn beklag over aan madame de Champeau. Deze dame gelastte er zich mee Don Bosco het verlangen en het ongenoegen van de gewezen soeverein bekend te maken en ze zal dit zeker gedaan hebben. Wij weten echter niet wat het gevolg geweest is maar het is zeker dat het bezoek niet plaats had.

De bisschop van Evreux, Mgr. François Grolleau, liet, door bemiddeling van graaf de Maistre, zijn diocesaan, Don Bosco weten dat hij het hard nodig had hem eens te zien. Hij verzocht hem daarom een bezoek te willen brengen niet alleen in naam van de liefde van Jezus Christus, maar ook van de gevoelens van geloof en eerbied waarvan hij tegenover de herders van de Kerk blijk gaf.(2)

Graaf de Waziers legde aan de voeten van Don Bosco de uitdrukking neer van zijn huldeblijken en schreef hem hoe zijn familie verheugd zou zijn zijn bezoek te ontvangen. Hij voerde hem een reeks van beweegredenen aan om hem hiertoe te brengen. De heer Maujouan du Gasset wou hem te Nantes hebben, une des villes les plus catholiques de la Bretagne et de la France, waar al vele vrienden van zijn werk waren.(3)

De deken van Saint-Jacques te Douai stelde zijn kerk en zijn pastorie te zijner beschikking. Een dame van Russische afkomst schreef hem vanuit San Remo, waar ze Don Bosco leren kennen had, een eigenaardige brief waarin ze hem uitnodigde om naar Pau te komen.

(1) Cfr. Memorie B., deel VIII, blz. 642 en volgende. Wat wij hier aanhalen komt uit het dagboek van juffrouw Bethford.

(2) Cfr. Memorie B. deel XVI, document 41.

(3) idem., document 42.

De Dochters van het Kruis herhaalden driemaal hun smeekbede dat hij hun zieke overste zou komen troosten en zou voorzien in hun geestelijke noden. De gravin de Medu vroeg aan Don de Barruel een bezoek van Don Bosco aan de kostschool van de Zusters van het Heilig Hart in de rue de Picpus. Al deze en andere dergelijke wensen bleven onvervuld omdat het onmogelijk was hiervoor tijd te vinden.

Dan zijn er aanvragen voor een bezoek, van wie we niet weten of ze al dan niet gunstig beantwoord werden. Ze komen voort van communiteiten en families en hebben, evenals de vorige, hun waarde wegens de uitingen waarvan ze vergezeld zijn. Ze blijven steeds nuttig om een voorstelling te maken over de opvatting die men overal van Don Bosco had. Zo zouden de kloosterzusters van Maria Bevrijdster gewild hebben dat hij bij hen een mis zou komen celebreren en na die mis zouden ze een geldinzameling voor zijn werken hebben gehouden (rue de Calais, 23 april). De overste van de Dienaressen van Maria verzocht hem hun communiteit te gaan zegenen (rue Duguay-Trouin, 24 april). Om te verkrijgen dat hij in de kapel van hun kostschool zou celebreren schrijft de Overste van de Abbaye aux Bois hem dat daar Onze-Lieve-Vrouw van Bijstand, die dezelfde is als Maria, Hulp der Christenen, vereerd wordt (rue de Sèvres, 24 april). In het klooster van Sainte-Clothilde verwachten tenslotte de kloosterzusters hem bij hun avondmaal vooraleer hij naar Turijn zal vertrekken en ze bereiden hun hart erop voor om een zo grote gunst waardig te ontvangen (avenue de Neuilly, 5 mei). De hertogin van Reggio smeekt hem om enkele zieken te komen zegenen.

Velen vragen zoveel niet, maar vergenoegen er zich mee de zekerheid te hebben dat hij bidt volgens de intenties die ze hem te kennen hebben gegeven. "U kunt mijn zoon genezen, - schrijft hem een moeder - Maria, Hulp der Christenen weigert u niets." Een andere dame had van Don Bosco de belofte gekregen dat hij zou bidden volgens haar wensen en wilde nu weten of het geoorloofd is aan God te vragen haar een bepaalde genade te verlenen door zijn gebeden. "Ik zou niet willen", schrijft ze "aldus gebruik maken van uw gebeden zonder ertoe gemachtigd te zijn, maar, wanneer ik zo bid, geloof ik dat ik zal verhoord worden." Een dame, bezielde door de gedachte dat haar zuster Pauline Dewarin-Lorthiois door tussenkomst van Don Bosco de genade, namelijk, kinderen te krijgen, verkregen heeft die zij met aandrang gedurende vier jaar gevraagd heeft, vraagt hem ook voor haar dezelfde genade te willen vragen. Mgr. Richard, coadjutor van de aartsbisschop van Parijs en zijn toekomstige opvolger, vraagt hem levendig een mis te willen celebreren voor een zieke familievader te Nantes en nadat hij die mis gecelebreerd heeft, zendt hij hem een aalmoes van honderd frank. In beide brieven beveelt hij zich warm in zijn heilige gebeden aan. De heer de Chizeray weet zeer goed dat bij Don Bosco de aanvragen voor gebeden toestromen, maar toch voegt hij er nog een vraag aan toe voor hem en zijn familie, omdat hij zeker is dat de tussenkomsten van "de heilige priester" bij God doeltreffend zijn.

Wat een vertrouwen had men in de doeltreffendheid van de gebeden van Don Bosco! Een juffrouw was, na andere nutteloze pogingen, er eindelijk in geslaagd hem te benaderen, terwijl hij uit de Saint-Sulpice-kerk kwam.

Ze had haar hand op zijn arm gelegd en hem de toekomst van haar broer aanbevolen. Deze jongen studeerde in de militaire school van Saint-Cyr en moest belangrijke examens afleggen. Ze wou dat Don Bosco hiervoor zou bidden. Maar later vragen moeder en dochter zich af: - Zal hij de aanbeveling wel gehoord hebben? Indien hij ze gehoord heeft, is er niets anders nodig, maar indien hij ze niet gehoord heeft? Om zekerder te zijn schreef de moeder, vol bezorgdheid en vol vertrouwen naar Turijn.

Gedurende de eerste helft van de maand mei werd er in Frankrijk een heftige verkiezingsstrijd uitgevochten waarin de extremistische partijen veld wonnen. In het zestiende kiezerscollege van Parijs was de heer Calla in herstemming gekomen met een razende antiklerikaal. De tweede stemming moest op 20 mei plaatshebben. De echtgenote van de kandidaat beval in diep christelijke bewoordingen de goede uitslag van de verkiezing aan. Haar man haalde het en Don Bosco vernam dit nieuws uit de kranten kort na zijn aankomst te Turijn. De Unità Cattolica die dit aanhaalde, zei ook dat de brave mensen de mening waren toegedaan dat men Don Bosco voor dit resultaat diende te bedanken omdat het onmogelijk zou geweest zijn deze speciale gunst van Maria, Hulp der Christenen te verkrijgen zonder zijn gebeden.

We dienen nu nog tot slot te spreken over bezoeken die hij afgelegd heeft, maar waarvan wij de bijzonderheden niet kennen en over andere bezoeken waarover wij niet voldoende ingelicht zijn en waarvan wij zelfs de juiste datum niet kunnen aanduiden.

We kunnen enkel zeggen dat hij naar de kerk van Saint-Ignace in de rue Madrid ging en naar de parochiekerk van Sainte-Margu rite waar een beeld vereerd werd van Maria, Hulp der Christenen. In de rue de l'Université bezocht hij op 18 mei de familie Gautier, maar we weten enkel dat de dame, toen hij in het huis binnentrad, hem een brief overhandigde, waarin ze zei: "Uit het diepst van ons hart bedanken wij u voor uw bezoek en wij smeken u dat u als een speciale gunst van dit bezoek voor ons de genade zou verkrijgen de wil van God te kennen voor het huwelijk van onze brave zoon en de genade om ons in alles aan Gods wil te onderwerpen." In de rue Jacob bestond er een katholieke normaalschool gesticht door demoiselle Désir met als doel christelijke onderwijzeressen te vormen voor meisjes uit de adellijke stand. De onderwijzeressen vroegen hem daarheen te komen om zijn zegen te geven. Hij willigde hun wens in enkele dagen na 20 mei. De morgen van 25 mei celebreerde hij in de kerk van Sint-Thomas van Aquino. Hierover getuigt een moeder die "van zijn onuitputtelijke goedheid" de troost verlangt door hem daar in de sacristie ontvangen te worden op die vrijdag na zijn mis.

"Ik heb" - zegt ze - "een dochter die zeer ziek is en ik stel zoveel vertrouwen in uw gebeden dat ik alle denkbare wegen beproefd heb om tot bij u te geraken zonder hierin te slagen. Ik verzoek u op mijn knieën deze hoop te willen geven voor overmorgen ochtend en ik zal u eeuwig dankbaar blijven."

We kennen niet de juiste datum van het bezoek dat door hem gebracht werd aan de school van Sainte-Geneviève in de rue Lhomond. Het was een groot college van de Jezüieten die daar, zoals wij nu zouden zeggen, een klassiek lyceum hadden om de jeugd speciaal voor te bereiden op de militaire scholen.

Maar na hun uitdrijving hadden de Jezuïeten hun plaats afgestaan aan wereldlijke priesters, onder wie abbé Odelin, die er de rol van aalmoezenier vervulde. Anderzijds had Jules Ferry, de minister-president, aan twee beroemdheden, de paters Cosson en Joubert, de toelating gegeven te blijven om de ontvolking van het instituut te vermijden.

Aalmoezenier Odelin, die deelnam aan de ontvangst en zich deze nog goed herinnert, gelooft dat ze in mei heeft plaatsgehad.(1) Don Bosco trof de leerlingen aan die verzameld waren in de spreekzaal. Nu hij hier jongens van welgestelde families voor zich had, sprak hij hun over de tevredenheid die men heeft wanneer men zich kan bezig houden met verlaten personen. Hij spoorde ze aan steeds de plichten van hun maatschappelijke stand te vervullen en daarbij het geloof van hun ouders en van hun leermeesters ongeschonden te bewaren.

Toen hij ze groette bij het afscheid kwam een zoon van een generaal van het keizerrijk een jongen die stotterde, wat zijn loopbaan kon schaden, hem te voet vallen als bij een heilige en op een toon waarvan de aalmoezenier zegt dat hij onvergetelijk is, riep hij uit: - Pater, ik heb vertrouwen in u. Ik bid u, genees mij!- Maar Don Bosco antwoordde hem: - Mijn zoon heb vertrouwen in God, bid tot hem en hij zal u genezen. - Een waarachtig evangelisch tafereel waarvan wij niet het genoegsmogen smaken te weten hoe het afliep.

Van daar bracht Mgr. Odelin hem voor een bezoek aan het Instituut Catholique. Gedurende het traject van tien minuten per rijtuig, wees Don Bosco op de betekenis van het hoger onderwijs, vooral voor de priesters.

Hij maakte daarbij deze beschouwing: - Voor een priester is er niets pijnlijker dan met een verward geweten te blijven leven. - Vele studenten, geestelijken en leken, omringden de "heilige van Turijn." Het is spijtig dat onze monseigneur dadelijk teruggekeerd is naar de rue Lhomond en Don Bosco met zijn secretaris daar alleen gelaten heeft!

Zonder datum van dag noch maand is een ander bezoek, dat door een groet wonder gevolgd werd. In de rue de Sèvres bevindt zich de Jezus-kerk niet ver van de plaats waar de boekhandel van de heer Josse was. In die kerk las Don Bosco de mis. Toen hij buitenging, ontmoette hij een arme zieke vrouw die in een rolstoel zat. Zij was daar gebracht door een geleerde, die op dit ogenblik een wereldfaam geniet, de historicus van de Bastille, Funk-Brentano, van het Institut de France. Hij zelf heeft onlangs het feit verhaald.(2)

Sinds verscheidene jaren bracht mevrouw Gérard haar dagen door, onbeweeglijk op een ligstoel gekluisterd. De moeder van de historicus, die haar af en toe bezocht, voelde steeds een levendig medelijden met haar.

(1) Cfr. Semaine religieuse van Parijs, 8 februari: 1930 en Bulletin Salésien van mei 1930.

(2) Bulletin Salésien, oktober 1930.

Als een vrouw van groot geloof dacht ze aan de ongelukkige, wanneer ze hoorde vertellen over de mirakels die aan Don Bosco werden toegeschreven. Maar op welke manier kon ze bij hem geraken? Op een goede dag kwamen de burens haar zeggen dat Don Bosco de volgende morgen de mis zou celebreren in de nabije Jezuskerk.

Het ogenblik om iets te beproeven was aangekomen. Ze stuurde dadelijk haar zoon erop uit om een fauteuil roulant te huren. Dan zei ze hem de zieke erop te plaatsen en dit voertuig te brengen op de plaats waar Don Bosco zich bevond.

De jonge student die de cursussen paleografie volgde liet voor een ogenblik zijn middeleeuwse codices in de steek en zette zich aan dit goede werk. Met grote voorzorgen en met de hulp van vrienden liet hij de zieke naar de benedenverdieping dragen. Ook thans kan hij niet juist meer zeggen aan welke kwaal ze leed. Hij plaatste ze op de rolstoel en zette deze traag in beweging, zoals de kindermeisjes dat doen op de openbare wandelwegen met de kinderrijtuigen. Bij de poort van de kerk wachtten ze op het einde van de dienst. Eindelijk kwam Don Bosco naar buiten en ging tot bij mevrouw Gérard. In enkele woorden deed ze hem het verhaal van haar ziekte en drukte haar vurig verlangen uit genezen te worden. Don Bosco zei samen met haar een gebed en gaf haar zijn zegen. Op hetzelfde ogenblik richtte de vrouw zich op, ging op haar voeten staan en begon te lopen. Bij haar eerste stappen had ze nog wat moeite om in evenwicht te blijven maar dan, plots liep ze haast uitzinnig van vreugde, terug naar huis.

Don Bosco was al weggegaan en de jonge Brentano stond daar nog beedeerd naast het lege voertuig, tot hij besloot eveneens terug te keren langs waar hij gekomen was om het tuig naar zijn moeder te brengen. De genezing was volledig en van blijvende duur. Nog lange tijd zag hij iedere morgen de miraculeus genezene naar de Gayne-Petit gaan een grote zaak van nieuwigheden waar zij een betrekking gevonden had.

Er bestaat een brief van gravin Riant die enkel de aanduiding van de dag van de week geeft. Sinds vele jaren bracht de graaf zijn bestaan op zijn bed en op zijn ligstoel door. Don Bosco bezocht hem en zegende hem. Na die zegen kon hij opstaan en wandelen. Hij genas niet volledig, maar het werd hem mogelijk voor het overige van zijn leven zich bezig te houden met weldadigheidswerken en met de studie. Hij had duizend frank per maand gedurende een jaar beloofd indien hij beter werd. De gunst was voor hem zo klaarblijkelijk dat hij zich verplicht achtte zijn gegeven woord na te komen. Bij de tweede afbetaling vroeg de gravin aan Don Bosco te bidden voor een van haar zonen die ziek geworden was. Don Bosco liet haar antwoorden in een brief waarin hij haar bedankte en haar nieuwe hoop gaf op de machtige tussenkomst van Maria, Hulp der Christenen.

Uit de kranten en uit de brieven kunnen wij afleiden dat bij deze bezoeken aan huis zijn zegen vele andere wonderen bewerkt heeft, waarvan het onmogelijk blijkt het aantal en de aard nader te omschrijven. Zijn nederigheid en zijn voorzichtigheid eisten voorbehoud maar van enkele kan men dan toch de werkelijkheid niet loochenen, ofschoon wij er

de chronologische of topografische elementen niet van bezitten. Aldus is er een brief geschreven vanuit Quimper aan Don Rua op 8 oktober 1894 waarin sprake is van een dame die door Don Bosco te Parijs gezegend en genezen werd van een fysieke kwaal en van moreel lijden. Nadien had Don Bosco haar de hoop gegeven op een bekering die op dat ogenblik uiterst moeilijk bleek. Zijn voorzegging werd elf jaar later bewaarheid. Gravin d'Eu, dochter van Don Pedro, keizer van Brazilië had een zoon, de vermoedelijke troonopvolger, die ziek was. Ze liet Don Bosco naar haar huis roepen, werd verhoord en de zieke beterde dadelijk, maar zijn beterschap ging niet tot de genezing. Inderdaad, in de maand augustus schreef de aalmoezenier van de familie aan de moeder en beschreef de toestand van de prins heel anders dan bemoedigend. Een brief van Don Bosco aan de gravin geeft haar de verzekering van zijn gebeden en van die van de zijnen. Don Bosco stuurde later aan de prins, die weer gezond was geworden, enkele brieven en vernam van zijn private leraar dat zijn moeder, teruggekeerd naar Rio de Janeiro, in zijn voordeel tot de soeverein gesproken had. Zowel zij zelf als haar echtgenoot beschouwden het als een eer te worden ingeschreven onder de eerste medewerkers van Brazilië.

Een grotere draagwijdte heeft het volgende feit. Op een avond werd Don Bosco geroepen om een ziek jongetje te zegenen, tussen twaalf en dertien jaar oud. Hij antwoordde dat hij het zou komen zegenen op één voorwaarde. - Welke voorwaarde? - vroegen zijn ouders.

- Dat hij morgen mijn mis zou komen dienen.

- Dat is onmogelijk, - riepen deze samen uit. - Hij is al zolang ernstig ziek.

- Indien jullie willen dat ik zou komen, moeten jullie mij je woord geven.

- Indien u het zegt, geven wij ons woord.

In het huis van de zieke bevonden zich verscheidene aanzienlijke personen onder wie een dame uit Bogotà, de hoofdstad van Columbië. Haar naam was Ortega en ze was de dochter van een arts. Bij de zieke aangekomen, zei hem Don Bosco: - Men heeft mij geroepen om jou te zegenen, maar ik wou niet komen tenzij jij mijn mis zou komen dienen in die kerk (die hij hem aanduidde). Indien je me dus dat belooft, zal ik je zegenen.

- Hoe kan ik dat doen nu ik al zolang ziek ben?

- Heb vertrouwen, want de Madonna zal je zeker de kracht kunnen schenken om te komen.

- Welnu, ik beloof het u.

- Dat is goed. Laten we nu een kort gebed bidden en dan zal ik je zegenen.

- Don Bosco zegende hem en de volgende morgen, toen hij in de aangeduide kerk kwam, stond het kind, volledig hersteld, al op hem te wachten. Dit was een van de feiten die zoveel geestdrift te Parijs verwekten. Toen dan zelfs de dame uit Columbië dit aan haar verwanten te Bogotà

tà geschreven had, droeg dit ertoe bij om de levendige wens te verwekken die kort nadien tot uiting kwam, nl. daar de zonen van Don Bosco te mogen begroeten. Don Rua, die dit getuigenis aflegde, voegde eraan toe: "Ik vernam dit dadelijk te Parijs waar het verteld werd en waar ik mij bevond. Ik was voortdurend bezig met het afwerken van de overvloedige briefwisseling van Don Bosco en werd daarbij geholpen door vier andere secretarissen die met bewonderenswaardige handigheid werkten." (1)

Nog een laatste feit waarvan Don Giuseppe Bologna getuigt:

Te Kortrijk in België had de heer De Bien er groot verdriet over dat zijn zoontje voortdurend van zijn geboorte af ziekelijk was. De arme kleine had zijn lichaam vol zweren, zodat het vreselijk was om zien. Zijn vader, die vernomen had wat Don Bosco te Parijs deed, schreef om hem zijn zoontje aan te bevelen. Don Bosco antwoordde dat hij met vertrouwen een novenaar tot Maria, Hulp der Christenen zou bidden. Op de negende dag, toen de familie zich aan tafel bevond, werd het kind aangetast door een verschrikkelijke buikloop. - Hij zwom erin!- placht de vader te zeggen. - Maar nadien was hij zo gezond als een vis.

Voor het einde van dit hoofdstuk hebben wij een bezoek op 18 mei voorbehouden. Prinses Margu rite d'Orléans, zuster van de graaf van Parijs, Louis Philippe Albert, en tweede echtgenote van prins Ladislaus Czartoryski, nodigde Don Bosco uit de mis te willen celebreren in haar Hôtel Lambert. (2) Toen ze haar broer, die op dat ogenblik afwezig was, hiervan op de hoogte had gebracht, antwoordde deze, Don Bosco te willen verzoeken dat hij zijn bezoek zolang zou uitstellen tot hij er zou kunnen bij zijn. Toen de prins was aangekomen begaf Don Bosco zich erheen. Zeven prinses verwachten hem. Allen, ook de graaf van Parijs, gingen te communie. Dan ontvingen ze zijn zegen en luisterden eerbiedig naar zijn woord. Prins Czartoryski en zijn zoon August hadden zijn mis gediend. Toen deze laatste drie jaar later een Salesiaan was geworden, zei hij aan Don Lemoyne dat de leden van de familie d'Orléans te Parijs voor Don Bosco een officiële ontvangst hadden voorbereid, zoals re misschien niet eens voor prinses ooit gedaan hadden. Zoals Don August opmerkte, hield het huis d'Orléans aan zijn koninklijke gebruiken.

(1) Cfr. Summ. sup. virt. nr. 17, & 30.

(2) Dat dit bezoek gebeurd is aan het Hôtel Lambert werd in 1931 bevestigd door prinses Blanche d'Orléans, de zuster van Margu rite, zoals blijkt uit brieven in de maand maart van dat jaar geschreven en in ons archief bewaard. Hetzelfde werd bekrachtigd door markiezin du Dresnay (Château du Cormier, Charente Inférieure), die gelukkig een medaille terugvond die door Don Bosco aan haar moeder werd geschonken in het Hôtel Lambert met een briefje, dat ons ook de datum aangeeft: B nite par Don Bosco le 18 mai 1883. (Brief aan Don Auffray, 15 april 1934). Dezelfde dame had al op 25 maart een interessante brief geschreven over de ontmoeting met haar vader in het huis van prinses Czartoryski.

Op deze duidelijke tekens van geloof en van vroomheid zinspeelde Don Bosco toen hij bij zijn vertrek uit Parijs aan zijn reisgezel zei: - Indien in Frankrijk aan het hoofd van de natie mensen zoals zij zouden staan, dan zou de godsdienst er zijn ereplaats krijgen.

Het ontluiken van de kloosterroeping bij prins August Czartoryski dateert van die tijd. De ontmoeting met Don Bosco in het Hôtel Lambert, de gewone verblijfplaats van de familie te Parijs was beslissend. Ook de prins, zijn vader, bewogen door een patriottische gedachte verlangde ernaar Don Bosco in zijn huis te ontvangen. Hij wou de aandacht van de grote apostel van Turijn vestigen op het ongelukkige Polen met de hoop dat hij zijn zonen erheen zou sturen en overal daar waar er zich in de wereld Poolse koloniën bevonden. Het is bekend hoe de Polen, om zich te onttrekken aan het juk van hun verdrukkers die hun land in stukken hadden getrokken, zich verspreid hadden onder de gastvrije naties, zodat dat de oorsprong werd van een diaspora die enigszins geleek op die van de joden. Zoon August werd aangevuurd door een geheimzinnige kracht en vroeg zijn vader, Don Bosco bijtijds te laten komen vooraleer zijn vertrek uit Parijs te dichtbij was. In het geheim van zijn ziel hoorde de jonge heer al sinds enkele jaren een onduidelijke stem die hem riep tot een leven van inniger vereniging met God. Toen dacht hij een zeker voor gevoel te hebben dat het ogenblik naderde waarop hij iemand ging aantreffen die hem leiding zou geven bij deze moeilijke beslissing.

De eerste woorden van Don Bosco troffen hem. Toen Don Bosco zag dat hij hem tegemoet kwam, groette hij hem met de woorden: - Reeds lange tijd wenste ik met u kennis te maken.- Na de mis kon hij zich niet van zijn zijde losmaken. Hij keek hem voortdurend aan, hield goed zijn handelingen in het oog en luisterde vol gespannen aandacht naar zijn woorden. Op dat ogenblik werd er niet over roeping gesproken, maar de prins was zo ingenomen met de manieren van Don Bosco dat hij met hem in briefwisseling trad als een zoon met zijn vader en hem dikwijls aalmoezen stuurde. Een eerste eigenhandig schrijven van Don Bosco aan de toekomstige Don August is juist een bedankingsbriefje met als datum 4 oktober 1883. Het is in het Frans geschreven en zegt het volgende: "Met diepe dankbaarheid ontving ik het bedrag van duizend lire dat u mij hebt willen toesturen voor onze wezen. Ik en onze jongens zullen bidden en de heilige communie opdragen volgens de intenties van de heer prins om over u genaden en zegeningen af te smeken." We zullen hem nogmaals bij Don Bosco aantreffen in de loop van onze geschiedenis vooraleer de dag zal komen van zijn intrede als aspirant in de Salesiaanse Congregatie.(1)

De feiten die wij tot heden toe verteld hebben en de andere die wij nog moeten vertellen, schijnen in volle middeleeuwen te zijn voorgevallen, maar ze gebeurden in het hart van Parijs, in de grote haard van de moderne laïcisme.

(1) Cfr. Kan. Dr. G. Lardone, Il servo di Dio Principe Augusto Czartoryski? Salesiaans Priester, Turijn, S.E.I. 1930.

Dit is een klaarblijkelijk teken dat zelfs toen het kwade het goede niet verstikte. Nooit beoordeelde Don Bosco de Franse hoofdstad op de manier van sommige schrijvers en niet-schrijvers die er met een soort genot naar verwijzen als naar een plaats van afschuw voor de brave mensen, als een stad van verderf. Toen in 1884 abbé Mourret, van Saint-Sulpice, Don Bosco te Rome ontmoette en het gesprek viel op zijn reis naar Parijs, hoorde hij hem uitroepen: - Ah Parijs! Parijs! Wat een diepe herinnering heeft Parijs mij gelaten! Wat een brave bevolking! Welke edelmoedige harten.(1)- Men schijnt te mogen zeggen dat Parijs de stad is van de tegenstellingen. Het goede bestaat er niet minder dan het kwade. Zoals zijn aard dit meebrengt maakt het enkel minder gerucht en daarom kent men het minder. Het bezoek van Don Bosco was een gelegenheid die de betere zijde van de grote metropool buitengewoon in het licht plaatste.

(1) Bulletin Salésien, juni 1931.

H O O F D S T U K VII

CONFERENTIES TE PARIJS

In overeenstemming met een Italiaans gebruik, noemen wij hier conferenties wat men in Frankrijk sermons de charité heet, nl. gemoedelijke toespraken, waarin een beroep wordt gedaan op de liefdadigheid van de toehoorders en waarbij de aard, de toestand en de behoeften van een weldadigheidswerk worden uiteengezet. Op verscheidene kansels van Parijs sprak Don Bosco tot een talrijk gehoor en gebruikte daarbij een taal die eenvoudig en onversierd was maar wel oprecht en hartelijk, die overtuigde en ontroering verwekte. Over de conferenties van Don Bosco te Parijs heeft pater Felice Giordano, van de Oblaten van de Maagd Maria, vanuit Nice enkele waarnemingen aangehaald van een Franse heer, die hier goed van pas komen om de weg te effenen voor de feiten die wij gaan vertellen. (1) - Te Parijs - zei hij - houden wij ons voortaan doof voor de predikanten met naam. Om deze apathie af te schudden is het nodig dat Don Bosco ons komt opzoeken. Don Bosco komt! Het gerucht van zijn aankomst verbreidt zich en de hoge sociëteit komt in beweging. Allen willen hem zien en horen. Wanneer hij op de preekstoel staat vertoont hij geen enkele van die persoonlijke gaven die dadelijk het publiek voor zich winnen. Heel zijn redenaarsbagage bestaat uit een armoedige kledij, een sullig gezicht, een los optreden, slordige zinsvorming. En toch is er niemand die enig gerucht maakt. Allen luisteren naar hem in eerbiedig zwijgen. Hij brengt het verhaal van zijn Oratoria, van zijn colleges, van zijn missies, met inlassing van grondspreuken en episodes die men graag hoort. Hij spreekt langzaam en kalm zodat allen hem kunnen volgen. Niemand vindt aanstoot aan zijn vreemde tongval en aan zijn zinnen die helemaal niet gekuist zijn. Hij spreekt tot het hart en het hart is het, niet het oor, dat naar hem luistert. Tranen van ontroering vloeien over de gezichten en nadien wordt er thuis over niets anders meer gesproken. Kortom het is voldoende dat Don Bosco zijn mond opent om een man te worden die men vereert en die men gehoorzaamt.

(1) Brief aan Don Rua, 25 maart 1888.

Na de mededeling van deze opvattingen van de Franse edelman, geeft de kloosterling er de uitleg van door te zeggen dat dit feiten zijn die men enkel leest in het leven van de heiligen, omdat zij van God vervuld zijn en het niet meer de mens maar God is, die in hem spreekt.

Zijn eerste conferentie had plaats in de kerk van Notre-Dame des Victoires. De Madonna van de Zegepralen is te Parijs wat te Turijn het heiligdom van O.-L.-Vrouw Troosteres der Bedrukten is. Een recente historicus van deze kerk bevestigt dat deze kerk iedere dag door niet minder dan zesduizend mensen bezocht wordt. De ex-voto's bedekken letterlijk haar wanden tot in de gewelven en gaan zelfs verder tot in de sacristie.(1) Zij is de zetel van het aartsbroederschap van Maria, Toevlucht van de Zondaars.

Op de morgen van zaterdag 26 april ging Don Bosco juist de wekelijkse mis voor de bekering van de zondaars celebreren. Hij werd aan het altaar bijgestaan door de pastoor van de parochie en door abbé Sire. Volgens het zeggen van diegenen die deze mis bijwoonden, had men nooit voordien een dergelijke toeloop van volk gezien. De mis had plaats om negen uur, maar om zeven uur al kon niemand nog in de kerk binnen. Het schouwspel van deze grote menigte verbaasde de gelovigen die gewoonlijk iedere zaterdag kwamen. Maar toch waren zij ook enigszins mistevreden omdat zij nu niet meer binnen konden. Toen iemand zijn verbazing daarover te kennen gaf, hoorde men een vrouwtje zeggen: - Het is de mis van de zondaars die vandaag door een heilige wordt opgedragen.-

Na het evangelie voerde Don Bosco het woord. De tekst van zijn toespraak is ons niet overgemaakt. De dagbladen vergenoegden er zich mee te zeggen dat hij de liefdadigheid ophemelde en het doel van zijn werken uiteenzette. Terwijl hij de communie uitdeelde, gebeurde er iets wat wij al verteld hebben: (2) de plotse verschijning van Louis Colle. Dat visioen verstrooide hem: communiebank, gelovigen, priesters alles werd aan zijn ogen onttrokken en hij stond daar onbeweeglijk met duim en wijsvinger op het punt de hostie te grijpen uit de ciborie, maar zonder zijn hand op te heffen. De aanwezigen zagen niets en hoorden niets van de inwendige samenspraak, die op dat ogenblik plaats had en die wij aangehaald hebben. De priesters van de parochie dachten daarom dat hij uiterst vermoeid was en gingen zelf de communie uitdelen terwijl anderen tot bij hem kwamen en hem terug naar het altaar brachten. Toen hij weer bijkwam bevond hij zich voor het misboek.

Na de mis veroorzaakte een misverstand een zekere opschudding. De pastoor vreesde dat de aandrang van de massa Don Bosco zou omverlopen. Hij wilde hem daarom in de sacristie afzonderen. Een dame echter die zich inbeeldde dat in deze poging een greintje jaloezie te pas kwam wegens de populariteit van Don Bosco, ging krijgshaftig naar voren, nam Don Bosco bij de arm, trok hem achteruit dichterbij het volk, waarbij ze haar afkeuring liet blijken alsof men aan eerbied tegenover hem zou te kort gekomen zijn.

(1) G. Breffy, Notre Dame des Victoires, Paris, 1925.

(2) Cfr. boekdeel XV, blz. 88.

De pastoor voelde zich geraakt maar liet als een deugdzame man niets daarvan blijken ook wel uit eerbied voor de persoon die hem deze vernedering aandeed. Het was mevrouw de Cessac, een adellijke dame, die vroeger deel had uitgemaakt van het hof van keizerin Eugénie. Gedurende het keizerrijk had haar echtgenoot hoge ambten bekleed. Ze had zoveel achting voor Don Bosco dat ze hem al haar geheimen toevertrouwde. Naar het schijnt zou ze van hem talrijke brieven van geestelijke leiding ontvangen hebben. Zo wordt er gezegd, maar tot heden toe kennen wij er geen enkele van. Om te Parijs de mis van Don Bosco te kunnen bijwonen, onderwierp ze zich aan het dubbele offer nl. vroeg opstaan en soms uren en uren wachten.

Voortdurend hield ze haar rijtuig te zijner beschikking. Als een zeer ontwikkelde edele dame met een manhaftig karakter ging ze ongedwongen om met aanzienlijke personaliteiten, maar met Don Bosco vergat ze daarentegen iedere vormelijkheid. Ook wanneer de zonen van Don Bosco zich te Ménilmontant bevonden, konden ze zich op elk ogenblik bij haar begeven. Tegenover hen was ze steeds mild bij het schenken van aalmoezen en bij het verlenen van haar bescherming.

De menigte vulde niet enkel de kerk, maar hinderde ook nog het verkeer op de place des Petits Pères (1) waarop de grote poort uitkomt. Toen Don Bosco naar buiten kwam was het verkeer daar nog onderbroken. (2)

De menigte mensen die geen toegang hadden verkregen tot de kerk van de Notre-Dame des Victoires, zorgden ervoor een plaats te bemachtigen in de Madeleinekerk daags nadien. Deze veel grotere kerk is de meest aristocratische van Parijs. Befaamde predikanten beklommen er doorlopend de kansel. Misschien zou Don Bosco het niet gewaagd hebben het woord te voeren vanaf deze hoge plaats, indien de aartsbisschop zelf hem daartoe niet aangespoord had. Op de audiëntie die hem bij zijn aankomst verleend werd, zei de kardinaal hem spontaan toen hij afscheid nam, dat hij een geldinzameling moest houden voor zijn werken in de Madeleinekerk en vooraf een toespraak houden. Aanvankelijk probeerde Don Bosco zich daarvan te ontdoen door als reden op te geven dat hij niet veel ervaring had om voor dergelijk select publiek in het Frans te spreken. Maar Zijne Eminentie antwoordde hem: - Neen, neen. Spreek maar gerust! Parijs zal u beter dan de anderen geloven. - Dit was werkelijk een zeer delicate attentie die hem ontroerde en waaraan hij even delicaat beantwoordde, aangezien hij er zich te Parijs van onthield in het publiek een collecte te houden voor zijn kerk van het heilig Hart te Rome. Vooral drie werken bezorgden kardinaal Guibert financiële besommingen, namelijk, de kerk van Montmartre, de organisatie van de vrije scholen en het Institut Catholique. Daarom dient het aanbod om een geldinzameling te houden in een van de rijkste kerken van de hoofdstad aanzien te worden als een blijk van hoge gunst, zo hoog dat ze misschien zonder precedent is.

(1) Zo werden vanouds de Augustijnkloosterlingen door het volk geheten die in 1629 de kerk hadden gebouwd.

(2) Een van de kapelaans die op de dag van de conferentie niet rustig met Don Bosco had kunnen spreken, schreef hem later een brief die overvloedig van achting.

De kranten van de 28ste kondigden de conferentie aan en gaven een lange beschrijving over het leven en de werken van Don Bosco. De conferentie zou om drie uur beginnen, maar van één uur af stond een dichte menigte, die niet enkel uit volksmensen bestond, te wachten. De ondervinding van daags tevoren had ze geleerd. Nu hadden diegenen die daags tevoren op het laatste nippertje waren gekomen en dus buiten moesten blijven, binnen een plaatsje kunnen innemen. Omdat men een ontzaglijke toeloop voorzag had men al de meubels die veel plaats innamen en die niet strikt noodzakelijk waren, uit de kerk gebracht. De mensen vulden ook het koor en zaten op de trappen van het altaar. Degenen die Don Bosco door de menigte moesten leiden, hadden het warm. Een van hen was een reus van een vent die zich voor dit werk aanbood van toen hij aankwam. Don Bosco stapte uit het rijtuig en deze heer bood hem zijn arm aan om hem te ondersteunen en hem te beschermen tegen de massa die hem verdrong. Don Bosco, die dacht dat hij met een Fransman te doen had, wou hem bedanken, maar deze vroeg hem in zuiver Piëmontees hoe hij het stelde. Don Bosco keek hem aangenaam verrast aan maar herkende hem niet.

- Herkent u mij niet? - zei hem de andere. En toch zien we elkaar af en toe.

- Op dit ogenblik, - antwoordde Don Bosco - is mijn hoofd vermoed...

- Ik zou niet weten...

- Ik ben van Turijn... Buscaglione!

- O! ja! nu zie ik het!

Commandeur Buscaglione was een professor aan de universiteit van Rome, directeur van het agentschap Stefani, consul van Spanje en Groot-Oosten van de vrijmetselaarsloge van Turijn. Hij hield echter veel van Don Bosco en bij het geven van zijn cursussen trachtte hij het geweten van de jongens te eerbiedigen. Toen hij te Napels ziek was gevallen en bijgestaan werd door twee kloosterzusters, liet hij enkele uren voor hij de geest gaf een priester roepen. Zijn betrekkingen met Don Bosco hadden hem goed gedaan.

Op die manier geflankeerd, voorafgegaan en in de rug gesteund door een groep flinke mannen, bewoog hij zich moeilijk naar de kansel, terwijl allen die het maar enigszins konden, zijn handen grepen om ze te kussen. Eindelijk kon hij van daarboven met een licht hoofdknikje zijn gehoor begroeten, gaan neerzitten en met een blik heel die massa van mensen afmeten die hem op hun beurt aankeken. Met zijn verzwakte krachten met een zodanige rudimentaire kennis van de taal, zou een vreemdeling, een Italiaan, die niet Don Bosco was, de moed verloren hebben tegenover een zo talrijk en zo select publiek. Ten hoogste zou hij een paar zinnen hebben aangeeflanst om een aalmoes te vragen en dan getracht hebben zich zo gauw mogelijk te verlossen uit een dergelijke hinderlijke situatie. - Hij, echter, verloor niets van zijn gewone kalmte en met een nederigheid die uit liefde voor de naaste zich niet bekommert om de figuur die hij slaat, hield er een betrekkelijk lange toespraak. Zijn flauwe stem reikte zeker niet ver, maar toch merkte hij geen enkel teken van protest of ontevredenheid, zoals het gewoonlijk gebeurt in dergelijke gevallen.

Hij sprak zeer langzaam en articuleerde de woorden zo goed dat men zonder moeite al wat hij zei kon opschrijven. Inderdaad, een redacteur van de koningsgezinde Gazette de France en enkele anderen konden gemakkelijk al zijn woorden in snelschrift optekenen. We geven er hier de vertaling van zoals ze verscheen in de Semaine Catholique maar voegen er tussen haakjes bij wat daar vergeten werd.

" Heren,

"

" Ik ben diep bewogen bij het zien van een zo talrijk gehoor en ik weet niet hoe deze belangstelling te beantwoorden. Het is voor mij een onuitsprekelijke vertroosting het woord te mogen voeren tot zo een aanzienlijke vergadering van goede katholieken. Wij zullen spreken over de jeugd.

"

" Volgens het woord van een van uw beroemdste prelaten, Mgr. Dupanloup, zal de maatschappij goed zijn, wanneer u een goede opvoeding aan de jeugd zult geven. Indien u haar de impuls van het kwaad laat volgen, dan zal de maatschappij verdorven zijn. Wanneer mij over de jeugd gesproken wordt - zei een heilige priester - wil ik niet dat men mij plannen zou voorleggen, maar wil ik zien welke resultaten verkregen werden. Welnu, ik zal u in alle eenvoud uitleggen wat de goddelijke Voorzienigheid ons toegelaten heeft voor de jeugd te doen en uw hart zal erdoor verdederd worden.

"

" U zult belang stellen in onze arme verlaten wezen. Wij willen niet enkel al diegenen die wij al opgenomen hebben, onderhouden, opvoeden en onderrichten, maar wij willen ook nog vele anderen redden. Alvorens u uitleg te geven over onze werken, zal ik u aanduiden hoe ik denk mijn plicht van dankbaarheid tegenover u te vervullen.

"

" Dank zij een speciale gunst van de Heilige Vader, kan ik aan u allen samen, geschaard aan Gods rechterhand, voor u en voor uw families een zegen schenken waaraan een volle aflaat gehecht is. Morgen zal ik de mis opdragen voor allen die bijdragen voor onze werken en vooral voor onze liefdevolle collectanten, voor de heer pastoor en voor de clerus van deze parochie. Ik zal God smeken u al zijn bijzondere zegeningen te willen schenken. Moge God u troosten, u met zijn gunsten overstelpen en mij vandaag helpen mij op een waardige manier voor u uit te drukken.

"

" Het eerste dat men een mens vraagt die over grote plannen spreekt, is dat hij het inzicht van zijn werk, zijn bedoeling zou aanduiden. Wat men hem nadien vraagt, is, dat hij het verkregen resultaat zou aanwijzen. Op deze dubbele vraag antwoord ik door het algemene doel van ons werk uiteen te zetten.

"

" Wanneer ik over de jeugd spreek, is het niet mijn bedoeling te handelen over de jeugd die met zoveel zorg in welgestelde families, in

" de colleges of in de instituten opgevoed wordt. Ik spreek enkel
" over de verlaten kinderen, over de vagebonden die langs wegen,
" pleinen en straten rondzwerven. Ik spreek enkel over deze verla-
" ten wezens die vroeg of laat de gesel van de maatschappij worden
" en tenslotte in de gevangenis terechtkomen.

"
" Toen ik voor zoveel jaren te Turijn de gevangenissen bezocht
" om mijn heilig ministerie uit te oefenen, stelde ik de noodzaak
" van mijn werk vast. Onder de gevangenen zijn er massa's jongens
" die kinderen zijn van zeer eerbare ouders. Het ligt voor de hand
" dat deze jongens zich nooit aan het kwaad hadden overgegeven zo
" zij een goede opvoeding gekregen hadden. Welnu, ik heb gedacht
" dat, wanneer ze uit de gevangenis komen en weer aan zich zelf wor-
" den overgelaten, ze niet anders dan slecht kunnen eindigen. Maar
" wanneer men zich met hen bezig houdt en ze 's zondags samenge-
" bracht worden, dat dan misschien nog een mogelijkheid bestaat om
" ze aan de ondeugd te onttrekken.

"
" Om een goed resultaat te verkrijgen wanneer men zonder midde-
" len is, is het nodig zich aan het werk te zetten met het volste
" vertrouwen op de Heer! Zo zijn we begonnen met het werk van ons
" Oratorio voor zon-en-feestdagen. Behalve onze jongens die uit de
" gevangenis waren vrijgelaten, hebben wij weldra alle zwervers op-
" genomen. We slaagden erin een huis vast te krijgen dat er velen
" kon opnemen en na een zekere tijd konden we de speelplaats met
" een muur omringen.

"
" Dan hebben wij met de hulp van rijke jongens uit de stad ons
" bezig gehouden met deze arme wezen. We hebben hun muzieklessen
" gegeven, ze geoefend in het lopen, in de gymnastiek, in het voor-
" dragen van letterkundige stukken en na het diner en het vieruur-
" tje hebben wij hun talrijke eerbare gelegenheden tot vermaak be-
" zorgd. De eerste vruchten die wij oogstten, lieten mij inzien dat
" het werk van God kwam.

"
" Toen het mogelijk was een kapel te hebben, kwamen enkele
" pries-ters biecht horen bij onze wezen en terwijl een deel van de
" jongens zich vermaakten met onze medewerkers, gingen de anderen te
" biechten of te communie. Op het vastgestelde uur kondigde de bel
" het einde aan van de spelen en gingen ze allen samen de goddelij-
" ke diensten bijwonen. Op die manier was de hele tijd gevuld van
" het eerste uur 's morgens tot de middag. Op dat uur hernam ieder-
" een zijn vrijheid maar om twee uur kwamen ze opnieuw samen en werd
" de tijd nog verdeeld tussen het bijwonen van catechismuslessen, de
" vespers, het lof en de recreatie.

"
" De rijke jongens die zich aan ons werk wijdden, besteedden een
" groot gedeelte van hun tijd aan het vinden van werk voor onze we-
" zen. Ze gingen bij de bazen, bij de nijveraars en bij de hande-
" laars en konden er een groot aantal plaatsen.

"
" Weldra werden ze geholpen door dames die zorgden dat onze jon-
" gens kleren ontvingen.

"
" (Ons werk had dus een dubbel voordeel nl.: de zwervers die
" door ons werden opgenomen voor het kwaad behouden en de jongens

" die in vrijheid waren gesteld uit de gevangenis, na hun val reha-
" biliteren en een steviger morele grondslag geven). Onder de ver-
" waarloosde jongens die te Turijn opgenomen werden, waren er bij
" die al zeer groot en zeer onwetend waren. Kortom, wanneer ze in
" het Oratorio in contact kwamen met kleinere jongens die door ons
" onderricht waren, dan schaamden ze zich over hun onwetendheid.
" God gaf ons de gedachte in voor hen afzonderlijk klas te geven en
" 's avonds hadden we vaak de troost van 150 tot 200 jongeren te
" verzamelen die nadien uit zich zelf ons kwamen vragen om te biech-
" ten en te communie te gaan. (We hadden dus het geluk ze te kunnen
" redden toen ze werkelijk op de rand van de afgrond gekomen waren).
" Korte tijd nadien waren we genoodzaakt dagscholen in te richten.

" Bij mijn tochten door de stad ontmoette ik een jongen zonder
" bestaansmiddelen. Ik stelde hem volgende vraag:

" - Wil je werken?

" - Zeker - antwoordde hij - maar ik weet niet waarheen ik moet
" gaan.

" - Ik zal het je aanwijzen.

" - Ze zullen me niet ontvangen, omdat ik te slecht gekleed ben.

" - Kom met mij mee, men zal je kleden.

" En zo volgden allen mij met genoegen. Dat is heel de geschie-
" denis van onze Oratoria die tehuizen of weeshuizen genoemd worden.

" Nadien zagen wij in dat het noodzakelijk was eerbare arbei-
" ders te bezorgen voor de landbouw in Italië en in Frankrijk en,
" meer in het bijzonder, hebben wij in Spanje en in Amerika land-
" bouwscholen georganiseerd.

" Het welslagen van onze pogingen voor de jongens bracht ons er
" toe dezelfde werken te proberen voor de meisjes en dank zij de
" stichting van de Congregatie van de Zusters van Maria, hulp der
" Christenen, konden wij daarin slagen.

" De hele geschiedenis vertellen van onze werken zou te lang
" zijn en daarom zal ik er mij thans toe beperken te antwoorden op
" de vraag die u zich stelt. Is het verkregen resultaat troostend?
" Zeer zeker! kan ik daarop antwoorden. Onze huizen werden overal
" vermenigvuldigd, in Frankrijk, in Italië, in Spanje, maar vooral
" in Amerika. Om u alleen maar te spreken over wat Frankrijk aan-
" gaat, zal ik u zeggen dat wij te Nice een tehuis hebben met 230
" jongens. Te La Navarre, in het Crau-département houden de 120
" jongens van het tehuis zich bezig met het bewerken van de bodem.
" Te Saint-Cyr, tussen Toulon en Marseille, bezitten wij een ruim
" weeshuis voor arme en verlaten meisjes. Behalve in de kerk en de
" school, waar ze allen samenkomen, houden deze meisjes zich bezig
" met de verschillende werken eigen aan hun staat. Overdag werken
" ze in de moestuin, 's avonds doen ze aan naaiwerk. Te Marseille
" zijn er in ons tehuis voor jongens 300 kostgangers, en meer dan
" 150 jongens die als externen aanvaard werden, vragen om er te
" worden opgenomen. (Spijtig is er plaats

" tekort, ofschoon wij ruime gebouwen hebben opgericht. Daardoor
" hebben we aanzienlijke schulden gemaakt, die dienen betaald te
" worden. Men zal ons helpen omdat wij enkel gewerkt hebben voor
" Gods glorie, voor het welzijn van de maatschappij en voor het
" heil van de zielen.

" Naarmate onze huizen tot verdere ontwikkeling zijn gekomen
" hebben wij enerzijds vastgesteld dat velen van onze wezen speci-
" ale geschiktheid hadden voor de studies tot een vrij beroep en
" anderzijds zijn wij genoodzaakt geweest in een aanzienlijke ver-
" houding het aantal van onze catechisten, van onze leerkrachten
" en van onze assistenten te verhogen. God zij dank, hebben wij
" een nieuw werk kunnen tot stand brengen waarbij onze behoeften
" konden verzoend worden met het persoonlijk belang van onze jon-
" gens en met het sociale belang en aldus hebben wij in ons huis
" hogere onderrichtingscursussen georganiseerd). Kortom, we hebben
" een vrij aanzienlijk aantal meesters en assistenten voor de la-
" gere klassen gevormd.

" God heeft onze volhardende inspanning gezegend en thans heb-
" ben wij aan de Kerk en aan onze werken een zeer groot aantal
" priesters kunnen schenken die met al de gewenste ijver onze hui-
" zen besturen. Wat onze jongens betreft die door hun roeping niet
" tot het priesterschap zijn gekomen, hebben wij hun opvoeding
" voortgezet volgens hun bekwaamheden.

" Ons werk gaat vandaag verder, maar al sinds enkele tijd bekle-
" den onze weesjongens, zowel in Italië, in Amerika als in Frank-
" rijk, hoge plaatsen in de letteren, in de universiteiten en de
" academiën. We hebben bij ons docenten in de letteren, in de we-
" tenschappen, in de rechten en in de geneeskunde. In alle vrije
" beroepen waar zij voorkomen, zijn de jongens die door ons groot-
" gebracht werden voor ons een eer door de opvoeding die ze bij
" ons ontvangen hebben.

" Thans is het aantal van de huizen dat door ons gesticht en be-
" sturd wordt, tot het aanzienlijke getal van 164 opgeklimmen.
" Meer dan 150.000 jongens werden er opgenomen en ieder jaar is er
" een beweging van jongens die komen en gaan van 34.000 tot 40.000.
" Ieder jaar genieten wij de troost te hebben meegewerkt aan de
" redding van de zielen die door ons in staat werden gesteld God,
" de godsdienst, het vaderland, het gezin en de maatschappij te
" dienen.

" (Dank zij de jongens die door ons opgevoed werden en die mis-
" sionaris zijn geworden, nemen onze werken een steeds grotere ont-
" wikkeling in Frankrijk, in Italië, in Spanje, in Brazilië, in de
" Argentijnse Republiek en tot zelfs in de wilde streken van Pata-
" gonië).

" Indien het waar is dat wij iedere dag uitbreiding nemen, is
" het eveneens waar dat wij iedere dag meer moeilijkheden ondervin-
" den om aan geld te geraken, maar tot heden toe hebben wij al die
" jongens kunnen onderhouden. Hoe zijn wij daarin geslaagd? Dat is
" het grote geheim dat ik u dien te onthullen. Arm, ja zonder be-
" staansmiddelen, maar hoe heb ik deze werken kunnen stichten en

" onderhouden? Dat is het geheim van de meedogende goedheid van
" God. (Hij heeft zich gewaardigd mijn werk te begunstigen, omdat
" het welzijn van de maatschappij en van de Kerk berust op de goe-
" de opvoeding van de jeugd). De Heilige Maagd is voor ons werke-
" lijk de Hulp der Christenen geweest, want haar zijn we de goede
" resultaten van ons zwoegen verschuldigd en zij is het die ons de
" middelen verschaft heeft om huizen en kerken te bouwen. (Wij zijn
" enkel dank zij haar bescherming vooruit gekomen en zij zegent hen
" die zich met de jeugd bezig houden).

" Ik dank u allen uit ganser harte die met zoveel aandacht
" en christelijke liefde naar mij geluisterd hebt. Ik dank Maria,
" Hulp der Christenen voor iedere bijstand die ze ons geschonken
" heeft. Als beloning voor uw liefdadigheid ten opzichte van de men-
" sen zal zij uw belangen en uw gezinnen beschermen en zal zij voor
" uw kinderen een gids en een steun zijn. (Ik bid tot haar opdat zij
" altijd onze moeder zou zijn en opdat zij in het uur van onze dood
" zich onze hoge beschermster zou tonen). Moge zij hier beneden
" onze kracht zijn in afwachting dat wij haar in de hemel zullen
" kunnen loven en zegenen.

La Semaine Catholique haalde die woorden van Don Bosco aan en liet ze vergezeld gaan van volgend commentaar: "Een zo eenvoudige toespraak heeft het kleine aantal van de bevoorrechten die haar konden horen, geboeid, maar de geur van heiligheid die het uiterlijke van de liefdadige priester uitstraalde was voldoende om bij al de toehoorders een gevoel van diepe verering in te prenten. Aubineau schrijft in zijn werkje: "Het zou moeilijk zijn een toespraak te horen die tegelijkertijd eenvoudiger en doeltreffender is. Don Bosco heeft zich zelf, zijn leven en zijn werk onthuld. Hij vraagt voor zijn jongens en somt de redenen op die ieder gelovige moeten bewegen om hem te hulp te komen. Terwijl hij redding brengt voor de zielen, bevordert hij het welzijn van de maatschappij en doet eeuwige en tijdelijke beloften aan allen die hem willen helpen. Overal brengt hij de zegen van de paus, maar men dient ook te bekennen dat hij Gods zegen brengt. Hij kent de kunst om iets te vragen en ook de kunst om te bedanken. Hij vergenoegt er zich niet enkel mee van op de kansel al diegenen te bedanken die hem hun bijstand verleend hebben, maar vermits Maria, Hulp der Christenen van alle Salesiaanse huizen de leiding heeft, weet hij de dames die collecte houden de medehelpsters van de Moeder Gods te noemen. Don Bosco is alles voor zijn werk: bij alles wat hij zegt, bij alles wat hij doet, denkt hij aan zijn wezen. Een ander thema ontwikkelt hij niet, maar hij vraagt alles om deze arme jongens te kleden, te onderhouden, te redden. Voor het redden van zijn wezen zijn de mirakels in handen van Don Bosco overvloedig en men hoeft niet verbaasd te zijn over de voorwaarden die door hem gesteld worden voor de verschil-lende genaden die men door hem van God wil verkrijgen. Alles hangt af van de steun aan de wezen en van het meewerken met Christus aan de redding van de zielen die door Zijn bloed zijn vrijgekocht. Het bloed van Jezus Christus vruchten doen dragen, dat is de samenwerking die Don Bosco vraagt."

Ook de degelijke Clairon van Parijs maakte in een artikel van Meurville met als titel "Een wonderdoener in het jaar 1883" volgende opmerkingen:

"Don Bosco heeft gisteren in de Madeleinekerk geprekeet voor een overvolle kerk alsof het erom ging een groot redenaar te komen beluisteren. Om twee uur in de namiddag was men genoodzaakt de deuren te sluiten voor degenen die nog aankwamen, omdat de toehoorders zich al geïnstalleerd hadden op de trappen van het hoogaltaar intentique ora tenebant. En toch is Don Bosco geen redenaar. Hij spreekt moeilijk Frans en zijn stem bezit niet de volheid van klank die massa's door elkaar schudt, noch de zilveren klank die de oren streelt, noch het accent dat de harten bedwingt. Zijn gebaren zijn sober en traag, zijn blik is omfloerst en bliksemt niet. Heel zijn uiterlijk ademt zachtheid, eenvoud en christelijke ootmoed. Met deze schamele redenaarsbagage treedt hij op voor het Franse publiek dat zo vatbaar is, zo gevoelig voor een meeslepend woord, dat voor dit publiek alle mooie gaven van het verstand samengevat worden in de welsprekendheid en dat een mooie spreker in zijn ogen alles kan worden wat hij maar wil: staatsman, generaal, financier en als het nodig is dat alles tegelijk! (...) Men hoorde hem amper, men verstond hem bijna niet, maar zijn gedachte had zich meester gemaakt van de menigte en de grootsheid van zijn werk vlamde verblindend op in de tempel, zodat er zich een lichtglans ging vormen rond het voorhoofd van hem, die dergelijke zaken met niets verwezenlijkt had.(1)

Na de conferentie, gedurende de ogenblikken dat hij van de kansel naar de sacristie ging, was het een echt tafereel van diep geloof. Allen knielden één voor één neer om zijn zegen te ontvangen. De moeders boden hem hun kinderen aan opdat hij ze zou zegenen. Velen lieten hem godsdienstige voorwerpen zegenen of probeerden zijn gewaad aan te raken. De aanzienlijkste personages, en er waren er niet weinigen, wachtten hem op in de sacristie met de hoop een audiëntie van een paar minuten te verkrijgen. De brave pater - zo schreef de Semaine Catholique - ontving met de kalmte en de eenvoud van de heilige, in een kamertje al die betuigingen van eerbied en vertrouwen. De redacteur van het weekblad slaagde erin te worden toegelaten om hem enkele passages voor te lezen uit zijn conferentie die hij wel stenografisch had opgenomen, maar waarvan hij niet zeker was. "Zijn minzaamheid - ging de schrijver van het artikel verder, - neemt u zodanig in dat, wanneer wij dachten aan de anderen die daarbuiten stonden te wachten, wij ons zelf geweld hebben moeten aandoen om ons te onttrekken aan de betovering van die man, die zo groot door zijn werken toch zo toegenegen, vriendelijk en vol medelijden was met de onbekende."

Negen op de tien van de toehoorders waren uit de kerk weggegaan met de wens de zaken die ze niet verstaan hadden dan toch tenminste te kunnen lezen. De kranten en vooral de Gazette de France voldeden aan hun verlangen.

De vrouwelijke collectanten die door Don Bosco werden geprezen, behoorden tot de hoogste Parijse adel.(2)

(1) Le Clairon, 30 april 1883.

(2) Hun namen werden samen met de aankondiging van de conferentie gepubliceerd.

Ze gingen plaats nemen aan de uitgangen van de kerk en konden 15.000 fr. inzamelen.

In de Madeleinekerk bevond zich ook een toehoorder die op dat ogenblik al befaamd was, maar die zich op onze dagen nog veel meer beroemd zou maken, namelijk de toekomstige Kardinaal Pietro Gasparri, op dat ogenblik zeer gunstig bekende professor in canoniek recht aan het Institut Catholique van Parijs. Hij was daar voor het volbrengen van een taak waarvoor hij het meest aangewezen scheen, vooral omdat hij Italiaan was. Op last van de rector, Mgr. d'Hulst moest hij na de conferentie Don Bosco ontmoeten in de sacristie en hem naar de rue d'Assas brengen voor een diner dat te zijner eer door een groep professoren aan Don Bosco werd aangeboden. De bejaarde kardinaal, sindsdien met zoveel roem beladen, was nog blij nu hij vijftig jaar later dit feest herdacht en de moeilijkheden van de onderneming beschreef: de menigte, - zei hij - belegerde Don Bosco aan alle kanten. Sommigen vroegen zijn zegen of hen te gedenken in zijn gebeden, sommigen wilden een medaille, anderen staken hem een gift in de handen. Het gedrang ging alle verbeelding te boven. De arme Don Bosco die in alle richtingen heen en weer geduwd werd, gaf met een onverstoorbare vriendelijkheid toe aan al die vrome indiscreties.

De gezant moest lang wachten alvorens zijn slag te slaan, maar kon dan toch Don Bosco aan al die blazoendragers van beide geslachten ontrukken en hem op een zeer democratisch huurrijtuig duwen. De weg ging niet rechtstreeks naar het Institut Catholique, omdat Don Bosco eerst nog een ziek kind moest bezoeken. Aan tafel wist hij alle uitnodigingen door zijn zachte conversatie op te vrolijken met zijn Frans - comme çï comme ça - zei Zijne Eminentie bij gelegenheid van een gesprek waaraan ook de schrijver van dit boek deelnam - deed hij zich best begrijpen. - Nadien was er een ontvangst in de grote aula met al de professoren en bijna al de studenten. Toen men hem gevraagd had een woord te willen zeggen, deed hij dat met de grootste eenvoud en vertelde over het ontstaan van zijn werk en de moeilijkheden die hij had ondervonden en die hij overwonnen had. Allen hingen aan zijn lippen. Wanneer hij een woord niet kon vinden, dan wendde hij zich wat opzij en ondervroeg zijn buur: - Hoe zegt men dat in het Frans? - Nadat hij de term gehoord had, herhaalde hij hem. C'était délicieux; - besloot de kardinaal - le succès fut très grand. (1)

(1) De kardinaal vertelde ook nog over een andere ontmoeting met Don Bosco. In een bepaald jaar was hij naar Italië teruggekeerd om er zijn vakantie door te brengen. Toen hij te Turijn aankam, had hij maar 16 lire op zak. In zijn haast om te vertrekken had hij zijn geldbeugel in zijn kamer gelaten en omdat hij vooraf zijn reisbiljet genomen had, bemerkte hij pas aan de grens dat hij haast geen geld bij zich had. Hij maakte gebruik van een halte te Turijn om naar het Oratorio te komen en Don Bosco te vragen hem honderd lire te willen lenen. Hij kreeg die dadelijk zonder verdere formaliteiten. Cfr. Bulletin Salésien, augustus-september 1932.

Op diezelfde avond bracht hij een grote vertroosting in een adellijke familie. Mevrouw du Plessis had een kleindochtertje van amper 26 maanden dat aangetast was door een onophoudende hoest met gevaarlijke verwickelingen zodat de artsen een droevig einde als prognose gaven. De grootmoeder had door bemiddeling van de gravin de Combaud van Don Bosco de belofte gekregen dat hij het zieke kindje zou bezoeken. Zij ging hem zelf, vergezeld van zijn secretaris, afhalen met haar rijtuig. In het herenhuis trof hij de wenende ouders van het zieke kleintje aan. Nog onlangs hadden ze ook een zoon verloren. Don Bosco werd bij het bed van het kleintje gebracht en deed er een kort gebed. Dan nodigde hij de verwanten en ook de aanwezigen uit om te bidden. Terwijl hij bad hield hij plots op en keerde zich tot de heer du Plessis: - Het is niet voldoende - zei hij - dat de anderen bidden. Ook de vader moet bidden.- Eindelijk hing hij een medaille van Maria, Hulp der Christenen aan de hals van het kleine meisje en zei daarbij: - Het is niet zo erg als men gelooft.- Toen hij vertrokken was, verklaarde men het kleine meisje buiten gevaar en het is thans de nog in leven zijnde gravin Charline du Reau de la Gaignonnière die van haar familie een grote devotie voor Don Bosco geërfd heeft. (1)

Op 30 april volbracht hij zijn belofte en celebreerde in de Madeleinekerk voor de dames die de geldinzameling hadden gedaan en voor al de weldoeners van zijn werken. Omdat hij rekening wilde houden met de hoedanigheid van de personen die de mis zouden bijwonen, stelde hij het uur hiervan vast om 6.30 uur en gaf daarna zijn zegen met volle aflaat. Van aan het altaar wou hij ook enkele woorden zeggen over de liefdadigheid, maar enkel diegenen die het dichtst bij hem stonden, hadden het geluk hem te verstaan. We zullen niets herhalen over de toeloop van het volk die ook toen, zoals gewoonlijk plaats had, maar we zullen echter wel een feit verhalen dat gebeurd is kort voor Don Bosco de kerk bereikte.(2)

Die morgen was Don Bosco afgehaald aan de boulevard de Messine door abbé de Bonnefoy, kapelaan van Saint-Roch en nadien bisschop van La Rochelle, die een triduum preekte in de Madeleinekerk en er zich toe verplicht had Don Bosco bij een ziek meisje te brengen. Het ging over t.b.c. in het laatste stadium. Kort voordien had de zieke gedurende een crisis de laatste sacramenten ontvangen en het einde scheen niet lang meer veraf te zijn. De vrome abbé deed bij de moeder en het t.b.c.-lijdende meisje de hoop ontstaan dat de zegen van Don Bosco de genezing zou kunnen bewerken.

(1) De gravin bewaart nog altijd de medaille waarin de datum geprent staat van 29 april 1883. Daaruit kan men opmaken dat voor de dag van de conferentie speciale medailles waren geslagen. In een verslag van 18 maart 1902 beschrijft mevrouw du Plessis, de schoondochter van de voorgaande, op deze manier het binnenkomen van Don Bosco in het herenhuis: " Notre émotion était grande, en allant au devant du saint homme dans l'escalier, il semblait si absorbé par la prière, qu'il se fit guère attention à nos respectueux remerciements."

(2) Over dit feit bezitten wij twee met de hand geschreven verslagen. Het ene is van de Salesiaan Don Fèvre, die het verhaal vernam van de bisschop van La Rochelle en er over scheef aan Don Lemoyne op 1 december 1898 en het andere van barones Cholet, moeder van de miraculeus genezene, in een brief van haar van 29 november 1930.

Don Bosco begaf zich tot aan haar bed en vroeg haar:

- Hebt u vertrouwen?

- Jawel, pater, antwoordde de moeder in de plaats van de stervende - wij hebben volledig vertrouwen.

- Indien u vertrouwen hebt, zult u genezen, omdat het geloof bergen kan verzetten. U zult dus iedere dag een Onze Vader, een Wees Gegroet en Glorie zij de Vader bidden, ter ere van het barmhartige Hart van Jezus en een Salve Regina opdat Maria, Hulp der Christenen, u onder haar bescherming zou nemen. U zult het zo doen tot aan het feest van Maria tenhemelopneming.

- Pater - hernam met een zekere levendigheid de dame, die een beetje in haar verwachting ontgoocheld was omwille van de lange termijn die voorgeschreven was aan het gebed - en indien u mijn dochter bij de hand zou nemen en ze dadelijk zou zegenen?

- Laat mij het zeggen, - antwoordde Don Bosco ietwat streng en maakte daarbij een ontkennend gebaar met het hoofd... Ik zal voor u bidden, ik zal eveneens mijn jongens laten bidden en wanneer ik nu de mis zal celebreren in de Madeleinekerk, zal ik u speciaal gedenken... Vaarwel, meisje.

Terwijl hij dit zei, verliet hij de kamer en bij het weggaan vermaande hij de moeder die hem vergezelde: - Vergeet mijn grote familie niet. - De dame was hem echter al voor geweest en had ongemerkt abbé de Bonnefoy een envelop met een bankbiljet en een briefje overhandigd waarop een tekst geschreven stond waarin om de genade van de genezing gevraagd werd, maar dat was natuurlijk au pieux Italië ontgaan. Op de laatste trede van de trap verzocht Don Bosco haar terug naar boven te willen gaan, terwijl hij haar groette met de zoete wens: - De vrede van God kome over u en over uw huis.

De ziekte duurde voort en de arme zestienjarige vocht steeds tussen leven en dood. Ze was zo verschrikkelijk mager dat ze letterlijk een geraamte was geworden. Tot 15 augustus werd het een op elkaar volgen van hoogten en laagten. Op de morgen van de plechtigheid waren de moeder en één van haar zonen op het punt zich naar de mis te begeven, toen een kreet door het hele huis weerklonk. De zieke die nog een paar minuten tevoren ingesluimerd lag, riep met luide en opgewekte stem: - Mama, mama, ik ben genezen! - Toen de moeder kwam toegelopen, zag ze dat haar dochter blozend en opgeruimd bezig was zich alleen aan te kleden, terwijl ze grote gebaren maakte en zong. Ze kon haar ogen niet geloven, maar weldra zag ze nog wat anders. Zonder voedsel aan te raken, zonder enige steun, zonder hulp van om het even wie ging haar dochter naar de kerk, en ontving de sacramenten van biecht en communie tot verbazing van allen die haar toestand kenden. Haar genezing was zo werkelijk volkomen en duurzaam dat in 1898 mevrouw Marguërite (dit was haar voornaam, want haar familienaam kennen we niet) moeder was van drie gezonde en sterke kinderen.

Een ander comité van adellijke dames kondigde door middel van uitnodigingsbrieven een mis en een conferentie van Don Bosco aan op 1 mei om 9.00u. in de kerk van Saint-Sulpice. Maar toen hij aankwam was het al 10.00 uur.

De dichte menigte die zo lang geduldig gewacht had, oefende nog meer geduld, toen ze in plaats van Don Bosco de pastoor op de kansel zag verschijnen om mee te delen dat Don Bosco te vermoed was om de conferentie te houden en dat hij om diezelfde reden evenmin de heilige communie zou uitreiken. Maar aan het evangelie draaide hij zich om en wou dan ten minste toch een vurige oproep doen. Zijn stem bereikte slechts een uiterst klein gedeelte van zijn toehoorders. Allen trouwens, schreef Aubineau (1) "zagen in hem de Godsman wiens persoon een welsprekendheid bezat die bestond uit eenvoud, bescheidenheid, nederigheid, vertrouwen op God en vergeten van zich zelf. Dit alles straalde van hem uit en schonk een lichtglans aan zijn bescheiden uiterlijk." La Gazette de France haalde in het speciale nummer dat wij al vermeld hebben de enkele woorden aan die hij uitsprak en die wij hier in vertaling geven.(2)

" Het is voor mij een grote vertroosting hier deze grote menig-
" te van goede katholieken te zien die in deze parochie zo goed ge-
" vormd is tot het beoefenen van de godsdienst. De godsdienst is de
" enige stevige opbeuring te midden van de ellende en het verdriet
" van dit leven. Hij alleen verzekert ons bovendien het geluk na de
" dood. Ga ermee voort hem trouw te blijven en ga daarom vaak te
" communie. Houd stand in uw tradities van edelmoedige liefdadigheid
" voor alle goede werken. De voornaamste hiervan is de christelijke
" opvoeding van de jeugd. Begin met eigen familie, voed uw kinderen
" goed op. Geef goede raad aan zoveel mensen als u kunt. Indien zich
" bij u een wees bevindt, draag er dan bijzonder zorg voor, leer hem
" God dienen, help hem de bekoringen van de ondeugd vermijden. Spij-
" tig genoeg kan ik u geen uiteenzetting geven over het werk, waar-
" voor ik u om aalmoezen kom vragen. Het bestaat in het opnemen van
" kinderen, wezen en zwervers om er goede burgers en goede christe-
" nen van te maken. Met Gods hulp en dank zij de bescherming van de
" Heilige Maagd konden wij honderdduizenden van deze armen en verla-
" ten kinderen opnemen. Uw aalmoezen zullen mij dienstig zijn om dit
" goede werk voort te zetten en verder te ontwikkelen. Zo zult u
" Gods zegeningen verkrijgen. Wanneer u de hemel zult binnengaan,
" zal Hij u de zielen tonen, voor wie u bijgedragen hebt om ze daar
" te doen binnenkomen. Dan zult u de waarheid ervaren van volgende
" woorden. Animam salvasti; tuam praedestinasti. Wie een ziel redt,
" verzekert zijn eigen redding.

(1) De auteur begaat een vergissing in de datum wanneer hij zegt dat de mis in Saint-Sulpice op 2 mei plaats had.

(2) Ook van dit bezoek bezitten wij een levendig verhaal dat geschreven werd door de schrijfster van het dagboek die wij in het vorige hoofdstuk vermeld hebben. Zij was toen een jeugdige parochiaan in Saint-Sulpice. Zie document 60 en 61, boekdeel XVI.

De verwijzing naar het doeltreffende werk in de parochie werd niet gedaan als louter compliment, want hij wist hoe de parochie van Saint-Sulpice befaamd was om haar geest van geloof en vroomheid, waardoor zij de titel van koningin van de parochies verworven heeft.

Zes priesters deden dadelijk een inzameling. De uitdeling van de communie duurde maar een half uur omdat sommige priesters hem daarbij hielpen. Het deed pijn te zien hoe moeilijk hij van het altaar afkwam en zich naar de sacristie begaf tussen verscheidene personen die met elkaar wedijverden om hem te ondersteunen. Een eerbiedwaardige grijsaard knielde neer toen hij voorbij ging, nam zijn hand en legde haar op het hoofd van zijn twee zonen als een pand van hemelse zegen.

Op de middag waren de toegangen tot de sacristie nog door het volk belegerd. Niet weinigen stonden hem op te wachten om hem bij het buitenkomen hun zieken voor te stellen. Toen zijn rijtuig eindelijk kon vooruitkomen om hem bij mevrouw Vendryès te brengen werd het door zoveel mensen omringd dat het slechts traag vooruit kon komen. Hier en daar knielden personen om door hem gezegend te worden. Een godsdienstige krant⁽¹⁾ berichtte zijn nabije en verre lezers over deze betogingen en schreef daarbij:

"Dit buitengewone personage wiens naam op ieders lippen weerklinkt en over wie de kranten wonderen vertellen, die men legenden zou wanen, is een man van middelbare gestalte, met een eerbiedwaardige maar eenvoudige fysionomie, met een onzekere gang, met een zwak lichaam. Wij zouden menen dat zijn krachten uitgeput zijn, maar onze blik wordt meegesleurd door dit krachtige en uitgedroogde hoofd, die schitterende en diepe ogen, waarin men kalmte, wilskracht en geloof leest. Hij is niet welsprekend, zijn stem is zwak en weinigen kunnen hem horen, maar in zijn persoon weerspiegelt hij de heiligheid en de geest van liefdadigheid van Onze Heer Jezus Christus. Zijn leuze is: Alles van God, alles door God, alles voor God. Heel de wilskracht van zijn ziel en heel de kracht van zijn wezen zijn door hem toegewijd aan de dienst van God en van de naaste."

Langs de rue de Sèvres, een van de meest aristocratische verkeerslanen van Parijs waren er veel kerken, kloosters, opvoedingsinstituten en katholieke werken. Daar, in de nabijheid van de Lazaristen, was ook de zetel van het patronaat van de wezenhuizen, waarvan het doel was de organisaties om arme wezen van het platteland op te nemen om er goede Christenen en degelijke landbouwers en tuiniers van te maken. Het werk nam zelf geen kinderen op, maar plaatste ze in geschikte wezenhuizen. Het deelde jaarlijkse toelagen uit aan de directeurs van landbouwhuizen, wanneer deze voldoende georganiseerd waren, vooral wanneer het ging om recente stichtingen van het plattelandstype. Het inkomen bestond uit legaten en giften van weldoeners, uit geldinzamelingen en uit de opbrengst van een jaarlijkse collecte.

(1) Rosier de Marie, Parijs, 12 mei 1883.

Markies de Gonvello, een ijverige en edelmoedige bevorderaar van het werk, had be-
slist dat zijn leden die zich aan het aannemen van kinderen wijdden, naar de pries-
ter zouden kunnen luisteren die heel zijn leven besteedde aan de verwaarloosde
jeugd. Hij zorgde er dus voor dat er een plechtige vergadering plaats had die
voorgezeten werd door Don Bosco.

Te Saint-Lazaire hadden de uitgenodigden het voordeel zich als in fami-
liekring te bevinden, beschermd tegen toeloop die gewoonlijk rond Don Bosco ont-
stond op plaatsen die toegankelijk waren voor het publiek. Ze konden hem dus rus-
tig zien en horen. De bijeenkomst werd voor geopend verklaard op 1 mei om half
drie. Don Bosco zat op het einde van de zaal. Aan zijn rechterhand zaten de leden
van het comité van de damesbeschermsters met aan hun hoofd markiezin di Reggio en
aan zijn linkerhand het comité van de ledenstichters, onder wie Mgr. du Fougerais,
voorzitter van het werk en directeur van de Heilige Kindsheid. De aanwezigen geno-
ten ten zeerste van de woorden van Don Bosco. Er werd genoteerd dat de adellijke
dames briefjes bij zich hadden met potlood of met de pen geschreven, om ze hem te
overhandigen en waarop hun desiderata stonden, namelijk aanvragen voor genezini-
gen, opbeuringen, geestelijke gunsten, duizend-en-een-zaken. Ziehier dan wat hij
zei:

" Monseigneur, Dames en Heren,

"

" Het goede van deze vergadering ligt hierin dat deze vergadering
" zich aansluit bij het grote werk, dat mij vandaag de gelegenheid schenkt
" u enkele woorden toe te sturen. Ik weet niet hoe ik de twee zaken kan
" verzoenen want ons werk is een werk van de armoede en hier schijnt al-
" les rijkdom en overvloed te zijn. Het is waar dat om een zo mooi en
" groots werk tot een goed resultaat te brengen twee zaken vereist wor-
" den, namelijk, enerzijds de rijkdom die openstaat en de naastenliefde
" die in ruime mate schenkt; en anderzijds de armoede die met dankbaar-
" heid deze naastenliefde ontvangt.

" Welnu, juist dit vind ik deze dagen in overvloed en overal in
" de grote stad Parijs. Ik merk dat op dit ogenblik hier en speciaal in
" u, Monseigneur, die reeds zo menigmaal blijken hebt gegeven van uw
" goedheid en naastenliefde in de stad van uw diocees. Maar u hebt nog
" meer gedaan. U hebt soms met uw tegenwoordigheid de stad Turijn willen
" vereren. Veroorloof mij u te zeggen dat dit een gunst is waaraan wij
" steeds een diepe en dankbare herinnering zullen bewaren.

" En wat kan ik u thans nog meer zeggen, een arme priester als ik,
" die zich ternauwernood weet uit te drukken en zich te doen verstaan in
" uw Franse taal? Ik kan niets anders doen dan u mijn zegen geven. De
" almachtige Heer verlene u de nodige moed om de strijd van het leven
" onder ogen te zien en geve u de moed vooral op dit ogenblik waarop wij
" zo een grote nood hebben aan katholieken, goede katholieken. In deze
" tijd dient de goede katholiek niet met oorlogswapens, noch met geweld
" de godsdienst te verdedigen. Wat wij moeten doen is, ons inspannen om

" door het goede voorbeeld en de beoefening van alle deugden alle harten
" te verzoenen met deze godsdienst waartoe wij het geluk hebben te
" behoren.

" Onder dit oogpunt dank ik ten zeerste Monseigneur, omdat hij
" zijn liefderijke liefdadigheid schenkt aan ons groot werk en dit op
" een zeer bijzondere manier doet voor onze landbouwwerken. Ik bedoel
" hierbij Saint-Cyr nabij Toulon, dan Marseille waar een groot huis
" voor vaklui van de maîtrise en voor ongegoede leerlingen bestaat,
" verder La Navarre dat helemaal gewijd is aan de arme kinderen van
" het platteland en eindelijk Nice waar men arme jongens opneemt die
" van pleinen en straten komen. Allen verkeren in gevaar en wanneer
" ze geen helpende hand vinden die ze opneemt, dan zijn ze ertoe be-
" stemd op zeer korte tijd de gesel van de gemeenschap te worden.
" Zij zijn het die de gevangenissen zullen vullen en weldra niet
" alleen ongelukkige mensen zullen zijn, maar, ik herhaal het, die
" tevens de gesel van de maatschappij en van het gezin in het bijzonder
" zullen worden.

" Dat zijn de werken die uw vereniging beschermt en die Mon-
" seigneur in zijn goedheid bestuurt.

" Welnu, Monseigneur, moge God u in zijn goddelijke goedertie-
" renheid zegenen, u lange en gelukkige dagen verlenen en toelaten u
" te kunnen wijden aan de bescherming van katholieke werken, aan wer-
" ken van vrede en eendracht. Moge Hij u veroorloven te zien wat u
" vurig wenst, namelijk de dagelijkse vermenigvuldiging van alle werken voor
" de jeugd, werken die voor Frankrijk en voor alle Fransen een eer
" zijn. God bescherm dit mooie en edele Frankrijk! Hij redde het,
" geve het publieke vrede en rust en verlene ons, Monseigneur, u op uw
" laatste dag op de vleugels van de engelen naar het land van het pa-
" radijs te zien dragen. Dank zij de goddelijke bescherming van de
" Heer wensen wij dat alle liefdadigheidswerken die door u thans on-
" dernomen worden als een zaad voor het goede mogen zijn, een zaad dat
" steeds meer vruchten zal dragen en op aarde de roem van Frankrijk en
" van alle goede katholieken zal uitmaken.

Toen Don Bosco zijn toespraak beëindigd had, gaf Monseigneur de voor-
zitter met woorden die hem uit het hart opwelden, een uiteenzetting over
het doel van het werk ten voordele van de wezen uit landbouwmilieus. Hij
zong de lof van de edelmoedige leiders waarbij hij ook wees op de harde
strijd die de Kerk genoodzaakt was te voeren tegen de goddeloosheid om de
zielen van de kinderen te verdedigen. Op het laatste nodigde hij Don Bosco
uit de vergadering te willen zegenen. Don Bosco stemde daar dadelijk in
toe, maar hij begon met te zeggen:- "Alvorens u mijn zegen te geven, vraag
ik u de toelating om nog een woordje te zeggen. Op dit ogenblik ken ik nog
beter, indien dat mogelijk is, de grootsheid van het werk waarvan u de
patroon en de beschermers bent en waarmee ik reeds bij verschillende gele-
genheden mijn voordeel heb kunnen doen.

Thans heb ik de gelegenheid om nog meer het lot te kunnen aanbevelen van dit werk van wedergeboorte, dit werk dat nu al en nog meer in de toekomst een zegen voor de maatschappij zijn zal. Uw werk is goed bekend bij onze Heilige Vader. De laatste maal dat ik de grote eer genoot hem te zien, gaf hij mij als opdracht u zijn particuliere zegen te geven of liever over te maken en u de verzekering te schenken dat hij u in de mis steeds aan God zal aanbevelen. Volgens het inzicht van de heilige Vader geef ik u nu zijn heilige zegen." - Alle aanwezigen waren bewogen. Terwijl hij sprak, zag men bij velen de tranen langs de wangen lopen.

"Don Bosco schreef het maandelijks orgaan van het werk (1) - spreekt wat aarzelend onze Franse taal, maar in zijn woorden hoort men een intense naastenliefde en een diep geloof dat tot het hart spreekt". Ook de Figaro van 2 mei gaf kennis van deze toespraak en nam dit als aanleiding om te spreken over het verblijf van Don Bosco te Parijs. De krant deed dat in sympathieke bewoordingen en stelde hem voor onder zijn eenvoudig en bescheiden aspect, sans afféterie, sans pompe, sans phrases.

In dit moederhuis van de Missie was er een kloosterling van 63 jaar, pater Duhlleux, die zich bijna op zijn uiterste bevond. Zijn broer die betrouwen stelde op de bovennatuurlijke macht van Don Bosco, bracht deze laatste naar de ziekenzaal.

- Ik zou willen leven, - zei de zieke met een flauw stemmetje - om de voorspoed van de congregatie te zien.

- U zult dit vanuit een andere plaats kunnen zien, - antwoordde Don Bosco, maar wist toch zijn antwoord te verzachten met een woord van opbeuring en met zijn zegen.

De zieke stierf daags nadien. (2).

Bij de lazaristen verbleef een uiterst populaire prelaat, namelijk Mgr. Freppel, bisschop van Angers en volksvertegenwoordiger voor Finistère. Als hij naar Parijs kwam voor de zittingen in het parlement, nam hij gewoonlijk zijn intrek in het huis van de zonen van Sint-Vincentius. Hij verlangde er vurig naar Don Bosco te ontmoeten. Toen deze dat vernam, ging hij hem zelf opzoeken en had met hem een privé-gesprek gedurende een half uur. (3) De indruk die Monseigneur over hem zal gehad hebben, moet zeker uitstekend geweest zijn want, het jaar daarna hield hij, zoals we zullen zien, een prachtige lofrede over hem in de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

In een andere kerk, bijzonder dierbaar aan de Franse katholieken en aan de adel van Parijs, bracht Don Bosco zijn vurig gewenste woord, namelijk, in de kerk toegewijd aan de heilige Clothilde, de heilige die door haar deugden de koning van de Franken Chlodoveg of Clovis, haar man, ertoe bracht christen te worden.

(1) L'Orphelin. Revue de la Société de Patronage des Orphelinats agricoles de France, année 4° (6 juni 1883).

(2) Annales de la Congrégation de la Mission, tome 94, année 1929, pag. 761.

(3) Dit werd in maart 1935 aan Don Auffray bevestigd door de oude knecht die Don Bosco bij Monseigneur gebracht had.

Hij sprak er na de mis op Hemelvaartdag, 3 mei. Hij zei er bijna niets nieuws maar herhaalde alleen wat hij in de Madeleinekerk gezegd had. Er was zo een grote toeloop dat men er bijna stikte. Velen gingen er ook te communie. De collecte bracht zeer veel op. Wat er nadien gebeurde, hebben we al beschreven. (1) Over een verschijning van Louis Colle hebben we eveneens elders verhaald. (2)

Toen het intermezzo van Rijsel, van 5 tot 16 mei, voorbij was, keerde hij daags nadien terug en hield een conferentie voor een opeengepakt en vroom gehoor in de ruime kerk van Sint-Augustinus. Tegen het einde sprak hij over zijn werk, zoals hij voorheen gedaan had, maar bij het besluit maakte hij zijn plannen voor Parijs bekend en zei hij:

" Ik hoop dat de vrome dames en heren van deze grote en zo liefdadige
" stad Parijs ons ter hulp zullen komen om hier een huis in die aard
" op te richten. Dit wordt aan alle kanten gevraagd. Er bestaat moge-
" lijkheid ook te Parijs een huis op te richten zoals de huizen van
" Marseille, van Nice en van Turijn. Ik geloof dat het mogelijk zal
" zijn hier een huis op te richten dat in staat zal zijn aan alle be-
" hoefden te beantwoorden. Ik vraag op het oogenblik geen aanzienlijke
" hulpmiddelen. Thans vraag ik enkel de hulp om een terrein aan te
" kopen en een huis te bouwen dat deze arme jongens zal opnemen.

" Het **is** een groot werk of liever een klein werk, want ik wens
" dat het een eenvoudig werk zou zijn en dat het geen ophef zou maken.
" Alle vagebonden zijn op een bepaald oogenblik ten laste van de over-
" heid en van kleine dieven die ze al zijn, duurt het niet lang of ze
" worden grote dieven.

" We hopen dat de stad Parijs, die zo vaak onze werken geholpen
" heeft, hoewel ze ver van hier gevestigd zijn, ons ditmaal zal bij-
" staan om een instelling te steunen, waar men de jongens kan opnemen
" die dag en nacht last bezorgen aan de fatsoenlijke burgers.

" De Heer zal u ruim belonen voor wat u doen zult en de maat-
" schappij zal er u dankbaar voor zijn. Bovendien zullen de jongens
" die met uw hulp door onze zorgen zullen gered worden, u zegenen.
" Wanneer zij zich voor God zullen aanbieden om geoordeeld te worden, zul-
" len deze zielen zeggen: - Zij die hun tijd en hun geld besteed hebben
" om onze zielen te redden, zijn onze weldoeners. Indien wij gered
" zijn, dan zijn wij het aan hen verschuldigd.

(1) Cfr. hierover, blz. en volgende. Over de audiënties in de sacristie wordt in een brief gesproken.

(2) Boekdeel XV, blz. 88.

" Welnu dan, grote God, wees barmhartig zoals u dit in het evangelie
" beloofd hebt. Vermits zij ons geholpen hebben om zalig te worden,
" mogen ook zij gered wezen.

Terwijl de kranten bericht gaven van deze conferentie, (1) publiceerde de Figaro van 18 mei een lang en ernstig artikel dat de heer de Saint-Genest, die ons al bekend is sinds zijn doortocht te Turijn, van daar uit gestuurd had op 14 mei en dat zo eindigde: "De werkelijke manier om Don Bosco in Frankrijk te vereren bestaat er niet in hem langs de straten toe te juichen en stukjes uit zijn gewaad te snijden, maar in het te werk gaan zoals hij. (2) Maar de Petit Moniteur had al geschreven: "Don Bosco heeft voor onze ogen nieuwe einders geopend en heeft de elite van Parijs voor zijn werk gewonnen. Het is zijn verdienste dat het apostolaat van de liefdadigheid voortaan adellijke en machtige weldoeners zal vinden. (3)

De conferentie van 21 mei in de kerk van Sint-Pieter, van de Gros-Caillou genaamd, had onverwacht een dramatisch succes. Doorgaans werd ze door vele Parijse aristocraten bezocht en bij die gelegenheid was ze boordevol. Don Bosco kwam om zes uur in de namiddag aan. Hij was zo vermoeid dat hij met moeite op zijn voeten kon staan. Hoe kon hij in die voorwaarden een conferentie houden? Maar iemand anders hield ze in zijn plaats.

Sinds enkele dagen was Kardinaal Lavigerie, Aartsbisschop van de herren kerk van Carthago en stichter van de Witte Paters, uit Afrika te Parijs teruggekeerd. Hij kende Don Bosco sinds geruime tijd. Toen hij vernomen had dat hij zich te Parijs bevond, zocht hij hem op verschillende plaatsen tot hij ontdekt had waar hij was. Hij ging erheen en kwam onverwacht de kerk binnen, gekleed in de strenge majesteit van het Romeinse paars, juist op het ogenblik dat men een gebed begon te bidden voor de toespraak van Don Bosco. Het was als een verschijning. De prelaat besteeg eenvoudig de kansel. Populair in heel Frankrijk, uiterst populair te Parijs, bracht hij hem in feite de huldeblijken van zijn populariteit.

-
- (1) Ook de Unità Cattolica hield zich met deze conferentie bezig in haar nummers van 20 en 22 mei.
(2) Don Bosco schreef hem om hem te bedanken, maar omdat hij zelf afwezig was, antwoordde zijn moeder. Wanneer haar zoon artikels schreef ter verdediging van de vrije school, legde deze vrome dame een medaille van Maria, Hulp der Christenen, die haar door Don Bosco was geschonken, op het blad opdat haar zoon bij het schrijven goede ingevingen zou krijgen.
(3) "Don Bosco a ouvert à nos yeux des horizons nouveaux; il a conquis à son oeuvre l'élite de Paris: l'apostolat de la charité compte désormais, grâce à lui de nobles et puissants adhérents parmi nous." Woorden aangehaald door de Unità Cattolica van 8 mei 1883.

Zijn woorden waren een model van een toespraak over Don Bosco, zij getuigde tevens van een diep doorzicht.

" Mijn broeders, van het oogenblik af dat ik vernomen heb dat de
" Italiaanse Vincentius a Paolo te Parijs verbleef, heb ik maar één
" wens meer gehad, namelijk, hem te kunnen ontmoeten in een van onze ker-
" ken en zijn werken aan de liefdadigheid van de katholieken aan te
" bevelen. Ik heb deze werken zien beginnen te Turijn. Ik heb ze
" zien uitbreiding nemen en binnendringen in Frankrijk om een weder-
" kerige band te vormen van weldadigheid en vrede tussen de katholieken
" van onze twee naties.

" U zult dit werk van toenadering volbrengen, beminde broeders, door
" deze nederige en heilige priester te hulp te komen. Het is nodig
" dat hij bij zijn terugkomst in zijn vaderland zou kunnen zeggen dat
" Frankrijk steeds trouw is gebleven aan zijn grote zending: dat het
" allen die lijden beschermt zonder onderscheid van ras.

" Ik woon in een land, waar de Franse Vincentius a Paolo twee
" jaar in slavernij leefde. Thans heeft Tunesië een nieuwe Sint-Vincentius
" a Paolo nodig. Hij moet er gebracht worden, niet met geweld maar
" door de liefde. En deze Sint-Vincentius a Paolo bent u, beste Pa-
" ter, vermits u met uw kloosterfamilie, die half Italiaans en half
" Frans is, beter dan iemand anders het noodzakelijke werk kunt volbrengen.

" Daar is trouwens voor u de aangewezen plaats. Tot nu toe zijn
" het bijna uitsluitend Italiaanse gezinnen die het uitgestrekte, weinig
" bevolkte land bewonen dat voortaan onder de edelmoedige bescherming van
" Frankrijk geplaatst werd. Ik houd van deze families omdat ik hun
" herder ben en ik zou het hun willen tonen door hun ellende te verlich-
" ten. Thans gebeurt het al te vaak dat gij, Italianen, die uit uw
" vaderland vertrekt, voor uw tijd ten onder gaat zoals dat in de
" koloniën gebeurt. Het is daarom noodzakelijk de wezen te kunnen
" opnemen en ook al de kinderen die de nodige steun ontberen.

" Vader van Italië's wezen, kom bij ons. Ik doe een beroep op uw hart
" dat reeds de stem van Europa en van Amerika beantwoord heeft. Nu zijn het
" Afrika's verlaten kinderen, die hun armen naar u uitstrekken. Uw
" liefdadigheid is ruim genoeg om ze te kunnen opnemen. Deze kinderen
" komen grotendeels uit uw Italië. Zend hun uw zonen die hun met wel-
" luidende stem zullen spreken over ons land en over het uwe.
" Samen zullen wij hen beminnen en hun leren de naam van God en van
" Frankrijk te zegenen.

" Broeder, geef mild aan deze heilige priester en u zult tegelij-
" kertijd aan de missies van Afrika geven, want Don Bosco zal ze te
" hulp komen.

Men zou niet kunnen zeggen of de aanwezigen, met al hun bewondering voor de eminente prelaat, werkelijk tevreden waren dat ze hem gehoord hadden in plaats van Don Bosco. Ooggetuigen bevestigden dat al de blikken zich nooit volledig losmaakten van Don Bosco, die ingetogen en bescheiden tegenover de kansel zat, ook dan wanneer hij de lofbetuigingen over zijn persoon hoorde. Hij werd er niet in het minst door ontsteld. Na de preek stond hij recht, deed een paar stappen naar de communiebank, boog zich voor de kardinaal, deed met zijn hand teken dat hij wou spreken en zei dan:

" Ik ben waarlijk in grote verlegenheid geraakt. Ik zou op een passende wijze moeten antwoord geven op de woorden van Zijne Eminentie, maar hiervoor zou ik zijn welsprekendheid nodig hebben en ik kan niet spreken. Toch moet ik wel een woord zeggen tot Zijne Eminentie en hem bedanken voor de lof die hij over mij en mijn werken uitgesproken heeft. Op de eerste plaats moet ik bekennen dat van de zaken die hij over mijn persoon gezegd heeft er vele niet waar zijn. Hij heeft ze bekeken met zijn goed hart en u weet wel dat kleine voorwerpen die men door de microscoop bekijkt, onmiddellijk grote verhoudingen krijgen en verbazend groot lijken.

" Toch dank ik Zijne Eminentie voor zijn hoofsheid. Hij is altijd voor de salesiaanse familie een vader, een weldoener en een vriend geweest. Daarom is onze dankbaarheid onbegrensd en indien wij iets zullen kunnen doen voor de grootse werken van Zijne Eminentie, dan zullen we dat zeker doen.

" Ik vertrouw mij aan u toe, Eminentie, om in Afrika alles te volbrengen wat de goddelijke Voorzienigheid van mij zal vragen. Ja, Eminentie, ja, u moogt ervan overtuigd zijn, indien wij iets in Afrika kunnen doen, dan staat heel de salesiaanse familie samen met mij te uwer beschikking. Ik zal mijn zonen daarheen sturen, ik zal Italianen en Fransen sturen.

" Broeders, u weet dat wij van aalmoezen leven en dat onze werken in leven blijven door de liefdadigheid, op dit ogenblik door de Franse liefdadigheid, de Parijse liefdadigheid. Ik heb al gezien dat Frankrijk nog altijd de grote katholieke natie is, steeds bereid om edelmoedig de weldadigheidswerken te helpen. Daarom zijn wij vol dankbaarheid voor de bijstand die u ons al verleend hebt en die u nog aan onze liefdadige tehuizen zult verlenen.

De biografie van de kardinaal schreef:(1) "Het waren maar enkele uiterst

(1) V. Baunard, Le Cardinal Lavignerie, Paris, 1896 - boekdeel II, blz. 239.

eenvoudige woorden, uitgesproken met een zwakke stem en in een stuntelige taal. Zeer weinigen konden zijn woorden verstaan maar allen, of bijna allen hadden de tranen in de ogen. Heel zelden ziet men een tegenstelling zoals op die dag tussen die twee mannen en deze twee toespraken."

Na de ceremonie ging het grootste gedeelte van het publiek uiteen, maar de dames namen de richting van de sacristie omdat ze verlangden Don Bosco van dichtbij te zien en afzonderlijk door hem gezegend te worden. Don Bosco echter antwoordde op hun aandringen met tekens die beduiden dat hij weigerde. Eindelijk zei hij zeer nederig:- Ik kan mijn zegen niet geven hier in tegenwoordigheid van Zijne Eminentie. Dit zou niet zijn zoals het behoort, het zou niet eerbiedig zijn. - Toen de prelaat van Afrika zijn verlegenheid bemerkte, trok hij zich onopgemerkt terug.

Dramatisch in een andere zin eindigde eveneens een conferentie die ongetwijfeld gehouden werd tussen 22 en 25 mei, maar in welke kerk of kapel dat gebeurde, heeft degene die het feit aantekende niet de moeite geacht om het te noteren. Don Bosco sprak over Maria, Hulp der Christenen en herhaalde wat hij al zo menigmaal gezegd en herhaald had, namelijk, dat niet hij de bewerker was van de wonderen die hem toegeschreven werden, maar dat men wel Maria, Hulp der Christenen hiervoor dankbaar moest zijn. Zij was het die ermee begonnen was en zij zou dit werk dat opgericht was voor het welzijn van de jeugd ook verder doen groeien. Het was de Madonna die de gunsten verkreeg en ze verkreeg ze in een ontelbaar aantal. Terwijl hij zo sprak, stond een heer op en vroeg het woord. Dan vertelde hij over een arme familievader die een vrouw had die sinds jaren zwaar ziek was en leed aan waterzucht en een zoon die op zijn uiterste lag en al het heilig oliesel ontvangen had. Hij beschreef het hartverscheurende leed van die vader en zijn hoop in de doeltreffendheid van de zegen van Don Bosco en eindelijk zijn vreugde toen hij zijn vrouw en zijn zoon weer gezond zag en hij ze naar de kerk kon vergezellen om de mis te horen. - Ja, riep hij uit, - die grote genade dient men toe te schrijven aan de Madonna, maar door de gebeden van Don Bosco. - Don Bosco luisterde ontroerd terwijl ook zijn toehoorders diep bewogen waren. Maar de ontroering bereikte haar toppunt, toen die heer in tranen uitbarstte (hij had ze tot dan toe met moeite kunnen bedwingen) en uitriep:- Weet u wie die man is, die gelukkige vader? Ik ben het, Portalis. - Antoine Lefèvre-Portalis, was een oud-volksvertegenwoordiger van het nationale parlement. Don Bosco voegde er geen woord meer aan toe. Hij liet zijn toespraak maar half uitgesproken en trok zich terug. Om de waarheid te zeggen was het onnodig er nog wat aan toe te voegen, want deze heer had meer dan genoeg gezegd.(1)

We hebben nu alles gezegd wat over het verblijf van Don Bosco te Parijs kon gezegd worden.

(1) In een brief van 22 mei laat de oud-volksvertegenwoordiger aan Don Bosco weten dat zijn vrouw, na drie jaar onbeweeglijkheid, twee dagen tevoren naar de kerk is kunnen gaan.

Overal triomfantelijk onthaald, bracht hij zijn dagen door met het ontvangen van een eindeloos aantal personen, met talrijke bezoeken en met het houden van verscheidene publieke conferenties. Het lijkt ons haast ongeloflijk dat hij voor dat alles voldoende tijd heeft gehad, maar iets anders verbaast ons nog meer en dat is, dat hij hiervoor voldoende krachten heeft gehad. Het feit dat, ondanks zijn gering fysisch weerstandsvermogen, een dergelijke voortdurende en langdurige spanning voor ook maar een enkel ogenblik de gebruikelijke rust van zijn geest niet verzwakt heeft, wijst erop dat hij zich zo heldhaftig kon beheersen dat het iets bovennatuurlijks heeft. Ook dat dient bij zijn Parijse mirakels te worden gerekend.

Hij vertrok uit Parijs op zaterdag 26 mei omstreeks negen uur 's morgens, en niet op 25 mei, zoals elders beweerd wordt.(1) Om ongemakken te vermijden had hij het uur van zijn vertrek niet laten weten, Toen hij aan het station aankwam, liet hij zijn secretaris de biljetten nemen, trok dadelijk door de zalen en begaf zich rechtstreeks naar de trein. Maar sommige reizigers, die op een latere trein wachtten, herkenden hem en het gerucht verspreidde zich zodat voor zijn coupé een groep mensen samenkwamen, wat weldra de algemene aandacht opwekte. Misschien was voor niemand het horen van de naam Don Bosco helemaal nieuw. Trouwens, het zien van die zo eenvoudige priester die met zoveel eer omringd werd, maakte ook de spoorwegbeambten nieuwsgierig.- Het is Don Bosco! Hij die zoveel mirakels doet!- werd kortweg geantwoord aan degenen die vragen stelden. Toen de trein zich in beweging zette, werden er nog hartelijke groeten gewisseld en goedmoedig en vriendelijk kwam hij aan het venster om in de aanwezigen ook al hun medeburgers te bedanken. Don Bosco liet in die onmetelijke hoofdstad veel genegenheid achter en droeg in zijn hart ook aangename en onuitwisbare herinneringen met zich mee.

Gedurende een heel traject van de weg bleef hij stilzweigend in zichzelf gekeerd. Ook Don Rua en Don de Barruel zwegen omdat ze verzonken waren in tal van gevoelens die hen deden nadenken. Heel veel hadden ze gezien en gehoord! Heel veel hadden ze gewerkt! Heel veel werd hun goede vader vereerd door alle klassen van personen en wat al wonderen had Maria, Hulp der Christenen door zijn bemiddeling bewerkt! Eindelijk wekte het woord van Don Bosco hen uit hun overpeinzingen door te zeggen: - Het is wel vreemd! Don Rua, herinner jij je de weg die van Buttigliera naar Murialdo loopt? Daar ligt aan de rechterkant een heuvel en op die heuvel een huisje en van het huisje naar de weg strekt zich langs de helling een weide uit. In dit armzalige huisje woonde ik en mijn moeder. In die beemd liet ik twee koeien grazen. Indien al die heren eens zouden weten dat ze een arme boer uit de Becchi in triomf hebben gedragen!... Dat zijn grapjes van de Voorzienigheid!

Dan spraken zijn metgezellen over de twee boekjes, het ene geschreven door Aubineau en het andere door de naamloze oud-magistraat. Ze werden verkocht ten voordele van het werk en werden zeer gezocht evenals zijn portretten.

(1) In de Vita in twee boekdelen, boekdeel II, blz. 567.

Don Bosco luisterde toe zonder een woord te zeggen en zonder enig teken te geven, waaruit men zou kunnen afleiden hebben wat hij dacht, maar eindelijk riep hij met een soort kinderlijke nederigheid uit: - Quam parva sapientia regitur mundus! Indien de wereld zou kunnen zien wie ik ben!.. Maar hoe groot is de goedheid en de voorzienigheid van de Heer! Dit alles heeft God in zijn oneindige barmhartigheid gedaan.

Wat hij ook mocht denken en zeggen wegens zijn ootmoed, toch had hij te Parijs een waarachtig grootse triomf behaald. Het jaar nadien hoorde men er nog de weerklank van in het Franse Parlement. Mgr. Freppel, die, zoals wij gezien hebben, er ooggetuige van geweest was, had in een gewichtige toespraak in de Kamer op 2 februari 1884 over het arbeidersprobleem volgende uitdrukking gebruikt: "Vincentius a Paolo alleen heeft meer gedaan voor de arbeidsproblemen dan al de schrijvers van de eeuw van Lodewijk XIV. En op dit ogenblik is in Italië een kloosterling, Don Bosco, die u te Parijs gezien hebt, die zich met de oplossing van de arbeiderskwestie bezig houdt en het beter doet dan al de redenaars van het Italiaans Parlement."(1)

Sommigen hebben de bedragen die door Don Bosco in de Franse hoofdstad werden ingezameld, willen samentellen, maar wij geloven dat pogingen in dien aard vergeefse moeite zijn. Het is zeer waarschijnlijk, om niet te zeggen zeker, dat zelfs Don Bosco niet eens bij benadering wist hoeveel geld door zijn handen gegaan was. Bijna elke avond stuurde de broer van gravin de Combaud, die bankier was, uit alle richtingen de vruchten op van de Parijse liefdadigheid die Don Bosco ter hand werden gesteld, zonder er notitie van te nemen. Deze mensen van de Voorzienigheid gebruiken vanzelfsprekend de middelen die hun dagelijks door de edelmoedigheid van de anderen bezorgd wordt en verliezen hun tijd niet met berekeningen. De wereld stelt een blind vertrouwen in hen en helpt hen rustig vooruit zonder er zelfs ooit aan te denken te gaan eisen dat ze begrotingen zouden voorleggen, zoals dit verplicht is in de gewone administratie. Als uitbaters van de liefdadigheid handelen zij onder de controle van Gods oog: zoals de linkerhand van diegenen die geven niet weet wat de rechterhand doet, en het voldoende is dat Hij die ook de geheimen ziet, het zou weten, op dezelfde wijze verdelen deze buitengewone kanalen van de weldadigheid zonder ophouden hun water en laten aan God de zorg over om hun volume te meten.

(1) Uit het uitvoerige verslag van de zitting in de Nouvelliste du Nord et du Pas-de-Calais, Rijsel, 7 februari 1884.

In de geschiedenis van de Congregatie heeft het verblijf van Don Bosco te Parijs een zeer grote betekenis. Men mag zeggen dat Don Bosco en zijn werk zich in de intellectuele metropool van Europa kwamen voorstellen aan de wereld, die het veld zou worden van hun werkzaamheid. Die voorstelling was indrukwekkend en sympathiek. Van dat ogenblik af begon rond de stichter van de Salesianen een literatuur in vele talen op te bloeien die hem bekend maakten bij geleerden, gezagdragers en rijken. Zo werden aan zijn zonen de wegen naar het goede in alle delen der aarde geopend.

H O O F D S T U K V I I I

VAN PARIJS NAAR HET NOORDEN EN NAAR HET OOSTEN

Het groeiende atheïsme van de Staat en de vorderingen van het socialisme hadden tot gevolg dat in heel Frankrijk de geestelijken die een klaarder inzicht hadden en de beste katholieken de dringende noodzaak aanvoelden om naar verweermiddelen uit te zien. Men zou beginnen met het stichten of het verder ontwikkelen van jeugdwerken met volks karakter, vooral met werken die gericht waren op de beroepsvorming van arme en verlaten jongens. De laatsten vooral werden een gemakkelijke prooi van de oproerige partijen die hun in scholen en werkhuizen de afkeer en zelfs de haat tegen de Kerk en de burgerlijke maatschappij aankweekten. Het voorbeeld van Don Bosco kon dus niet op een beter geschikt ogenblik gegeven worden. Daardoor kwam het dat aan verscheidene kanten hem dringende verzoeken gedaan werden om zich naar die plaatsen te begeven waar men wou beginnen aan instellingen die van de zijnen niet verschilden. Ook werden hem verzoeken aangeboden om gelijkaardige instellingen tot hogere bloei te brengen. Daarbij wensten sommigen hem ondernemingen van dit soort toe te vertrouwen, anderen wilden voordeel trekken uit zijn suggesties en raadgevingen. Maar zijn fysieke toestand liet hem spijtig genoeg niet toe de vermoeienissen van het reizen nog veel te verlengen terwijl bovendien zijn tegenwoordigheid in Italië dringend vereist werd. Toch trok hij naar het Noorden tot Rijsel en bij zijn terugkeer bleef hij ook nog te Amiens. Nadien, bij zijn terugreis naar Turijn, bracht hij een bezoek aan Dijon en had een kort oponthoud te Dôle. Alleen te Rijsel bereidde hij het terrein voor, voor een aanstaande stichting. In andere steden echter die hij op zijn weg ontmoette, hield hij halt om zijn vermoeid lichaam wat rust te schenken en de gelegenheid te hebben vele brave medewerkers te benaderen en te leren kennen.

Hij kwam te Rijsel aan 's middags van de 5de mei en nam er zijn intrek in het huis van baron de Montigny. Met deze adellijke heer was hij in betrekking gekomen door een gemeenschappelijke vriend, advocaat Ernest Michel van Nice, die er heel erg naar verlangde een salesiaans huis te openen in dit

grote nijverheidscentrum dat erg bedreigd werd door de marxistische propaganda.(1) Zoals wij zullen zien, gebeurde de stichting in 1884 met het overnemen van het bestuur van het al bestaande wezenhuis van Sint-Gabriël.

Het nieuws van zijn komst, door kranten uit Parijs al verscheidene dagen voor die dag bekend gemaakt, verwekte in de stad grote verwachtingen, zodat hem veel volk tegemoet ging. De geestdrift groeide aan, toen het gerucht de ronde deed dat hij zich de avond van zijn komst naar een zieke dame had begeven en dat hij haar door zijn zegen een gevoelige verbetering had gebracht.

Don Bosco werd verwelkomd in het weeshuis van Sint-Gabriël. Nooit was er zoveel volk geweest in de zalen van het vrome instituut. Al een paar uren voor de vastgestelde tijd was de toeloop begonnen om een plaatsje te veroveren. "De befaamde kloosterling", - schreef la Vraie France, "kwam moeilijk vooruit midden de menigte die hem van alle kanten omstuwde en ging plaats nemen in een zetel die wat hoger stond dan de andere. Alle blikken waren op hem gericht met een brandende en vrome nieuwsgierigheid. Het was onmogelijk op zijn gelaatsuitdrukking of in zijn houding de minste blijk te erkennen van een voorgewende bescheidenheid of van een innerlijk genoegen. Hij scheen onverschillig te zijn voor wat hem omringde en zijn gedachten werden door iets hogers in beslag genomen. Hij was daar op zijn echte plaats gezet, als een verbindingsschakel tussen diegenen die door de fortune waren begunstigd en diegenen die door haar stiefmoederlijk waren behandeld. Hij dacht enkel aan zijn werk en hield niet de minste rekening met zichzelf."

De weesjongens zongen een lied dat bestond uit 4 strofen van acht zesvoetige verzen. De eerste twee strofen vergeleken de doortocht van Don Bosco in Frankrijk met die van Jezus door de steden van Judea, waar groepen moeders hem hun kinderen aanboden om ze te zegenen. In de derde strofe benijdde Frankrijk Italië het geluk Don Bosco te bezitten. Toch bedankte men God omdat in ieder deel van de wereld het werk van Don Bosco de goddelijke macht en de goddelijke Voorzienigheid deed uitblinken. In de laatste strofe juichte Rijsel omdat hij nu tussen de muren van het bolwerk van Frankrijk was. Rijsel voelde zich gelukkig de echo te zijn van de algemene geestdrift: Leve Don Bosco! Dadelijk daarna werd een brief ter verwelkoming voorgelezen. Deze bevatte een omschrijving van de verzen waaraan twee nieuwe gedachten werden toegevoegd nl. Frankrijk was werkelijk bewogen geweest door de eerbied voor de heiligheid van deze priester en apostel en het zou het als de grootste gunst en als één van de kostbaarste herinneringen bewaren dat deze man aan het land gedurende een geruime tijd zijn aandacht en tegenwoordigheid had willen schenken. Daarop volgde een verslag van de voorzitter van de raad van beheer over het verleden en over het heden van het instituut.

(1) Deze advocaat had er ook grotendeels toe bijgedragen Don Bosco tot zijn reis naar Parijs te doen besluiten. Cfr. XXV° anniversaire de l'oeuvre de Don Bosco en France. Nice 1902, blz. 112.

Uiteindelijk nam Don Bosco het woord. Ofschoon hij een onwaardig en onvolmaakt werktuig was, stelde hij zich ter beschikking van diegenen die een beroep hadden gedaan op zijn hulp. Hierover verheugde hij zich samen met de stichters, de weldoeners en de beheerders van het weeshuis en niet minder met de zusters die er hun zorgen aan wijdden, de waardige dochters van Sint-Vincentius a Paolo, de grote held en het volmaakte model van de christelijke naastenliefde.- Ik bewonder, - voegde hij eraan toe - alles wat hier gedaan werd. Ik kom niet om uw werk te vernielen maar om, als ik kan, het met uw medewerking te verbeteren. - Hij eindigde met de zegen van de Heer af te smeken over de aanwezigen en over hun families.

Ook in dit geval herhaalde de aangehaalde krant met eigen woorden de opmerking van zijn confraters. "Evenmin als zijn uiterlijk, - schreef de krant - bezit het woord van de apostel de eigenschappen die meestal een diepe indruk maken op de toehoorders en hen bereid maken om zich te laten overtuigen. Zijn stem is niet erg duidelijk, zijn uitspraak is foutief, zijn taal is niet onberispelijk en hij doet klaarblijkelijk geen enkele poging om deze nadelen als redenaar minder voelbaar te maken en door zijn actie de klaarblijkelijke ontoereikendheid van zijn woorden goed te maken. En toch sleept die zwakke grijsaard overal waar hij gaat, de menigten mee. Hoewel deze redenaar een slechte spreker is en men hem moeilijk kan verstaan, schudt hij de mensen door elkaar en brengt hij ze ertoe ook de hardste offers te brengen. Indien er geen ander wonder zou zijn in het leven van Don Bosco, zou dit mirakel, dat dagelijks herhaald wordt, dan niet voldoende zijn?"

Daags nadien ging hij spreken in de kerk van Saint-Maurice. De krant Pas-de-Calais-Arras gaf aan zijn lezers hierover uitvoerig inlichtingen in zijn twee nummers van 7 en 8 mei. Volgens die krant waren er twee categorieën van personen die Don Bosco al kenden vooraleer zijn naam heel Frankrijk vervulde. Het waren de Rome-pelgrims die geestdriftige getuigen geweest waren van zijn werking in Italië en zij die naar Nice gegaan waren om er de gezondheid te gaan zoeken en daar tevens de grote geestelijke opbeuring genoten hadden daar de goede geest te ademen die uitging van het salesiaanse werk in die stad. Al deze mensen waren later apostels van de apostel geworden en hadden hun moeizame pelgrimstochten veranderd in vrome ovaties.

Na deze voorafgaande opmerking gaf de correspondent volgende voorstelling van Don Bosco: "Een priester op jaren beklimt met veel moeite de kansel niet zonder door anderen te worden geholpen. Hij groet bescheiden zijn toehoorders en terwijl hij blijft staan omdat het hem veel moeite kost te knielen, blijft hij daar enkele ogenblikken met gesloten ogen. Zijn uitgemergelde gelaatstrekken die doen denken aan de pastoor van Ars, veranderen van uitzicht wanneer hij bidt. De predikant begint op een toon die noch hoog noch laag is. Hij heeft het accent van een vreemdeling, maar hij drukt zich uit op een manier die hem gemakkelijk doet verstaan. Hij spreekt eenvoudig, zonder welsprekend te willen zijn, zonder zich zelf op te winden, tenzij wanneer hij handelt over God, de godsdienst en de redding van de zielen. Deze priester, deze predikant is Don Bosco."

De oorsprong van de oratoria en van de jongenstehuizen, de stichting van de twee kloosterfamilies, de missies van Amerika, de vrome vereniging van de medewerkers, en tenslotte de aansporing tot het schenken van aalmoezen waren gewone onderwerpen van zijn toespraak. "Don Bosco, - nooteert de schrijver van het artikel - heeft een eigen manier om tot liefdadigheid aan te sporen. Hij gaat recht op zijn doel af zonder iemand te vleien en zonder omwegen. Bij de inzameling nadien vullen gouden en zilveren munten de beurzen waarmee de collecterende dames rondgaan." Dit was dan het einde van het artikel: "Gisteren stroomde een menigte mensen rond hem samen zodat hij verhinderd werd verder te gaan. Men wou zijn hand kussen, zijn zegen ontvangen en het volk, dat minder voorzichtig is dan de Kerk, maar toch zeer zelden met haar in strijd is, bewonderde zijn werken alsook zijn diepe nederigheid (...). Ons vaderland, dat nu de eer heeft gehad hem hulde te brengen, zal weldra de verplichting hebben de werken te steunen die tot stand gekomen zijn onder de ingeving van hem die we in de geschiedenis kunnen opschrijven als een man die Frankrijk liefheeft, omdat Frankrijk de heilige deugd van de liefdadigheid bemint en beoefent."

Iedere morgen verleende hij, na de mis audiëntie in het weeshuis van Sint-Gabriël. Daar kwam men hem halen om hem te vergezellen bij zieken ofwel om het ontbijt of het diner te gaan nemen bij aanzienlijke families, die elkaar de eer betwistten om hem bij zich aan tafel te hebben. Deze uitnodigingen die vooraf voorgelegd werden aan de administratie van het weeshuis waren zo talrijk dat het nodig was er een lijst van aan te leggen. Nadat hij de lijst met de aanduiding van de plaatsen waarheen hij zich moest begeven gedurende de uren van de maaltijden even met aandacht had gelezen, zei hij tot Don Rua: - Kijk eens wat een uurregeling! Ik had er mij aan verwacht dat de dagindeling zou opgesteld geweest zijn. Vandaag bezoek aan die en die kerken, dan een bedevaart naar dit of dat heiligdom, overmorgen vasten en retraite, daarna een geestelijke conferentie. Maar hier is het allemaal diners wat de klok slaat! God zij gezegend.- Hij zei deze woorden niet op een strenge toon, want dat lag niet in zijn gewoonte, maar met een berustende eenvoud, die de lachlust van de aanwezigen opwekte.

Dergelijke banketten waren voor hem geen gelegenheid om wat uit te rusten. Integendeel, ze vermoeiden hem erg. Toch wist hij er altijd een blijde noot in te leggen, daar niets zijn geest zo vreemd was als in dergelijke gevallen zijn disgenoten tot last te strekken. Eens had baron de Montigny hem wijn van Frontignan ingeschonken.- Maar dat is nu eens werkelijk goede wijn!- riep Don Bosco uit - nadat hij ervan gedronken had. -Geef me nog maar een paar glaasjes!- En terwijl hij dit zei, hief hij zijn glas op. Aanvankelijk schenen deze woorden aan sommigen van zijn tafelgenoten wel wat vreemd toe, maar het duurde niet lang of men begreep dat hij de wijn wou eren om aan de heer des huizen eer te bewijzen ofwel kon het ook, zoals men vermoedde, om met een kwinkslag zijn deugd te verbergen. Van toen af wijzigde baron de Montigny de naam van zijn wijn van Frontignan en noemde hem de wijn van Don Bosco.

Op 10 mei werd een plechtig banket voor hem klaar gemaakt door de directie van de katholieke scholen waarvan de stichter en beschermer de heer

Jonglez de Ligne was. Acht dagen tevoren had deze vurige katholiek aan de secretaris van Don Bosco hierover het volgende geschreven: "Ik hoop - zei hij - dat de heilige kloosterling ons deze eer zal kunnen bewijzen. Het zal de meest doeltreffende aanmoediging zijn voor ons werk voor de vrije scholen, dat elfduizend kinderen telt die wij aan het goddeloze onderricht onttrokken hebben."

Tegen het einde van de maaltijd verscheen op tafel een roomtaart, waarop een mooi beeld stond van Maria, Hulp der Christenen, uit suikergoed vervaardigd en toen dit weggenomen was, verscheen de kerk van Valdocco. Onder de disgenoten heerste zeer oprechte vrolijkheid. Toen er gesproken werd over het onthaal dat Don Bosco te Parijs te beurt was gevallen, zei iemand dat hij wel reden had om op zo grote triomfen prat te gaan. Maar Don Bosco zweeg. Toen ondervroeg hem een andere: - Komaan, zeg het ons. Wat denkt u er van? - Goedmoedig en met een beetje lachwekkende ernst antwoordde hij: - Jawel, ik ben aan het nadenken of het mij wel past er al dan niet prat op te gaan. - Het onverwachte antwoord verwekte een schaterlach.

Het werk van de vrije scholen had zijn eigen lied, dat gezongen werd bij gelegenheid van geldinzamelingen of openbare samenkomsten. Het werd uitgevoerd door een kinderkoor. Het was een strijdlied. Het krijgshaftig refrein drukte goed de vurigheid uit van de nieuwe kruisvaders die in het veld waren getogen om de rechten van God te verdedigen tegen diegenen die in de school het lekenonderwijs wilden invoeren. In naam van het bestuur bracht de heer Paul Tailliez een heildronk uit en uitte de wens dat de tegenwoordigheid van de "heilige kloosterling" bij de leden van de vereniging een vonk zou overzetten van de vurigheid die hem volledig ontvlamde voor de eer van Jezus Christus, voor het heil van de zielen en vooral voor de christelijke herleving van de meest hulpbehoevende jeugd. Een andere heer, die vier jaar voordien een bezoek had gebracht aan het Oratorio, sprak in naam van al de leden en vroeg aan de "Italiaanse Vincentius a Paolo" waarin het geheim bestond van het feit dat hij zoveel goed kon doen. Om meer dan één reden was volgende passage merkwaardig: "Onze vrienden van Parijs schrijven ons dat u naar ons komt zoals de duif uit de ark van Noë om ons arm land het einde van de zondvloed van de revolutie aan te kondigen. Wij hebben inderdaad opgemerkt dat uw intocht te Rijsel samenvalt met het feest van de Heilige Pius V, de Paus van de zegepraal van Lepanto, de glorierijke dienaar van Haar die u met een speciale cultus vereert onder de titel van Hulp der Christenen. Bij de olijftak voegt u de lelie van de Onbevleete Maagd. Wij juichen u toe, Zeereerwaarde Vader, op deze bodem van Frankrijk waar de leliën acht eeuwen lang gebloeid hebben. Moge dit bij ons de hoop doen ontstaan dat uw bezoek de voorbode zal zijn van een nieuwe bloei, want ons vaderland wil er niet mee ophouden het rijk van Maria te worden genoemd."

Het was heel goed begrijpelijk dat er met weemoed gedacht werd aan het voorbije koningschap vooral door diegenen die het heel erg betreunden dat tijdens de Derde Republiek alle vroegere banden tussen godsdienst en vaderland verbroken werden. Don Bosco was echter uiterst voorzichtig om ook maar één woord te uiten dat kon doen denken een politiek. Ten laatste werd hem een medaille aangeboden

waarop aan de ene kant het kruis en op de de keerzijde de leliën met het stadswa-
pen waren afgebeeld.

"Met een hart vol dankbaarheid" bedankte mevrouw Niel per brief Don
Bosco voor de eer en de vertroosting die haar familie was aangedaan, door
hun uitnodiging te aanvaarden voor het middagmaal van vrijdag 11 mei te
Roubaix (Robeke) een stad op iets meer dan tien kilometer van Rijsel. Ook
haar echtgenoot, die aanwezig was op de conferentie van Sint-Mauritius,
was van oordeel dat zijn bezoek "een hoge gunst" betekende.

Een overheerlijke maaltijd werd hem opgediend door een heer, van wie
onze bronnen de naam verzwijgen. Don Bosco bekeek het prachtige tafelge-
rei en de kostbare spijzen. Wat hem ondertussen door de geest ging,
maakte hij eerst tegen het einde bekend. Op het gunstige ogenblik zei hij
tot zijn gastheer: - Ik zou wensen, mijnheer, dat u mijn nieuwsgierigheid
zou bevredigen. Sinds wij aan tafel zitten heb ik er mij nog niet kunnen van
ontdoen.

- Zeg het maar - antwoordde deze.
- Maar mijn vraag zal wellicht te onbescheiden zijn.
- Spreek maar ronduit.
- Ik zou willen weten hoeveel dit diner gekost heeft.
- Indien u enkel dit verlangt te weten dan kan ik dadelijk uw
nieuwsgierigheid bevredigen.

- Hij liet direct de kok roepen en vroeg het hem. De kok ging zijn
provisieboek raadplegen en kwam terug met het antwoord. Uit de keuken waren
er voor 12.500 fr. spijzen gekomen.

- Nu u het weet, bent u nu tevreden? - vroeg hem de heer.
- Ja en neen, 12.500 fr. om de arme Don Bosco eer te bewijzen is
werkelijk een grote uitgave. Indien mijn jongens wisten dat Don Bosco voor
één enkele maaltijd zoveel voor zich zelf laat uitgeven, dan zouden ze
verstomd zijn. Ze zouden zeggen: zou het niet beter zijn had men hem dit
geld gegeven om brood voor ons te kopen?

- Wel, het een én het andere kan zeer goed samen gedaan worden!-
riep zijn gesprekspartner uit die, zo rijk als hij was, er evenveel prijs
op stelde zich vrijgevig te tonen. En inderdaad, nog voor de disgenoten van
tafel opstonden, kwam een jongetje met veel gratie tot bij Don Bosco en
terwijl hij hem een complement maakte overhandigde hij hem op een mooi
presenteerblad een gesloten envelop. Toen Don Bosco ze opendeed vond hij
er bankbiljetten in voor een waarde van 12.500 fr.

Behalve het buitengewone feit waarnaar wij in het begin al verwezen
hebben, werd ons de herinnering aan verscheidene andere buitengewone feiten
overgemaakt. Het eerste feit heeft betrekking op de persoon van mevrouw
Philippal van Roubaix. Haar onderste ledematen waren zo stijf geworden
dat ze bij iedere stap verschrikkelijk pijn leed. Ze werd naar de kerk ge-
bracht waar Don Bosco zich bevond en ze ontving zijn zegen en een medail-
le. Ze genas ogenblikkelijk en ondervond er geen enkele stoornis meer van.

De heer Jacques Thery had een zoontje dat rachitisch was. Het kon niet lopen en kon zich haast niet bewegen. Zijn ouders brachten het tot bij Don Bosco. Deze streek het lichtjes met de hand over armen en benen. Bij die aanraking kreeg het weer krachten en bevrijd van de kwaal groeide het kloek en gezond op.

Een ander wonder maakte meer ophef. Een weesmeisje van Aire-Sur-Lys was zo erg door kliergezwollen aangetast dat zij niet eens haar eerste communie had kunnen doen. Bovendien was haar één been zo verwrongen dat ze met moeite op haar benen kon staan.

Juffrouw Claire Louvet, die naar Rijsel gekomen was om Don Bosco te zien, stelde hem een brief van abbé Engrand (1) ter hand, die het arme meisje aan zijn gebeden aanbeval. Dit gebeurde op een zaterdagavond. Don Bosco stak de brief op zak om hem later te lezen. Nu gebeurde het dat gedurende de eerste uren van de nacht van maandag op dinsdag de zieke aangeast werd door verschrikkelijke krampen. Dan viel ze rustig in slaap en wanneer ze tegen de morgen wakker werd, riep ze haar tante: - Tante, ik ben genezen! - En, inderdaad, de zweren waren gesloten en de benen waren zo beweeglijk dat ze zelf bij de abbé ging om hem het heuglijke nieuws mee te delen. Toen in 1891 het verhaal van deze wonderbare gebeurtenis naar het Oratorio werd gezonden, was het meisje normaal opgegroeid en was ze kerngezond.

Tegenover het weeshuis van Sint-Gabriël woonde een heer Cordonnier, een rijke wijnkoopman. Sinds enige tijd dacht hij eraan in het huwelijk te treden, maar hij had nog aan niemand zijn inzicht bekend gemaakt. Hij wou, zoals zovele anderen, een bezoek brengen aan Don Bosco om hem zijn hulde te brengen, hem zijn diensten aan te bieden en, wanneer hij er de gelegenheid toe kreeg, hem raad te vragen over zijn toekomst. Toen hij zich dus bij hem aanbood, had hij niet eens de tijd om zijn mond te openen. Zodra Don Bosco hem zag, zei hij hem: - Ja, ja, neem maar diegene die u verlangt.

Bij de Bernardinessen van Esquermes, een voorstad van Rijsel, had zuster Marie-Clotilde op haar lijdensbed met acht maanden tussenruimte tweemaal de laatste sacramenten ontvangen. Op zekere dag kwam Don Bosco bij haar bed staan. De overste had hem naar de ziekenzaal gebracht en eenvoudig gezegd: - Don Bosco, hier is onze zuster die al in december de laatste sacramenten ontvangen heeft. Ze mag het bed niet verlaten want ze kan niet op haar benen staan. Zou u ze niet kunnen beter maken? Het zou een mooie herinnering zijn aan uw bezoek aan het klooster. - Don Bosco bekeek de zieke, dan boog hij twee minuten het hoofd, alsof hij in gebed verzonken was en toen hij het hoofd terug oprichtte, zei hij duidelijk: - Ze zal in leven blijven... en lang... en zo zal ze voor de communiteit nuttig kunnen zijn... Dan voegde hij er glimlachend bij: - Tot ze honderd jaar is, als dat nodig zou zijn.

(1) Cfr. boekdeel XV, hoofdstuk XIX.

Deze woorden deden geloven dat hij een kwinkslag bedoelde. Hij had niet beloofd dat ze zou genezen, maar dat ze nog lang in leven zou blijven. Deze kloosterzuster genas inderdaad niet, maar leeft nog altijd (1934) en heeft nu de mooie leeftijd van 82 jaar bereikt. Dagelijks draagt ze haar lijden aan de Heer op voor het welzijn van de communiteit en is op deze manier werkelijk nuttig, zoals Don Bosco gezegd had. Trouwens, gedurende de jaren die er op volgden, werd ze ook af en toe beter, zodat het haar mogelijk was ook in de kostschool voor meisjes werkzaam te zijn.

Thans bevindt deze communiteit zich te Ollignies in België. Ze werd daar dertig jaar geleden overgebracht omwille van de wet op de afschaffing van de congregatie.(1) Toen was er juist sprake van om daar een bijhuis te openen. De zuster die ermee gelast werd, bevond zich te Rijsel toen Don Bosco daar op door-tocht kwam. Ze beval hem de onderneming aan: - Onder welke titel vroeg hij haar, zult u de Madonna in het nieuwe klooster vereren? - De overste bleef een ogenblik in gedachten verzonken en antwoordde toen: - Onder de titel van de Madonna van het Bos (Bosco), omdat ... - Don Bosco liet haar niet uitspreken: - Noem ze liever O.-L.-Vrouw, Hulp der Christenen - zei hij - zij stelt er zozeer prijs op ons hulp te verschaffen! - Het voorstel werd aangenomen en daarom wordt van toen af in het klooster van Ollignies de Madonna vereerd onder deze aanroeping.

Bij het bezoek dat hij bracht aan het asiel voor vrouwen, Asiel van de Vijf Wonden genoemd, zei hem de overste: O! Don Bosco, u die mirakels doet, verkrijg dat allen die hier in huis sterven zalig zouden worden. - O! Moeder! ... zei Don Bosco alleen maar. En zij hernam: - We hebben in huis een eerbiedwaardige vrouw van tachtig jaar die in doodstrijd ligt. Kom ze zegenen en stuur ze naar het paradijs.- Don Bosco verzocht haar hem bij de stervende te brengen. Wanneer hij in haar nabijheid was, keek hij haar een ogenblik aan. Dan bleef hij ingetogen in gebed en gaf haar zijn zegen. Naar de Overste gekeerd zei hij dan: - Kijk, Moeder, u bent reeds verhoord.- En inderdaad, pas was het brave oudje gezegend of ze had heel rustig haar ziel aan God teruggeschonken.

Ben kleine episode die voorgevallen is bij Zusters van het Heilig Hart zullen we niet voorbijgaan. Men stelde hem een leerlinge voor, Germaine D. die tot een familie van 22 kinderen behoorde. Omdat ze klein van gestalte was, vreesde ze dat dit voor haar een hindernis kon zijn om kloosterzuster te worden. Toen ze daarom voorbij Don Bosco kwam, had ze de moed hem te zeggen: - Pater, zou u willen bidden opdat ik zou groeien?

- Ja kind, antwoordde Don Bosco, u zult groeien ... maar elders.

Korte tijd nadien vloog het jonge meisje naar de hemel waar iedereen zijn volmaakte gestalte zal krijgen.

(1) Volgens een briefje (20 oktober 1964) van zuster Marie-Stephanie van het Pensionaat des Bernardines, Bonsecours, stierf zuster Marie-Clotilde op 23 januari 1938 te Ollignies in Henegouwen (België).

Onder de aanwezigen was er een oud-leerlinge die zich ertoe geroepen voelde het leven van haar meesteressen te omhelzen. Ze zou in het noviciaat intreden op 8 juni, op de datum van haar eenentwintigste verjaardag, de canonieke leeftijd. Ze werd echter aangetrokken door het gezinsleven en ze dacht eraan haar intrede nog uit te stellen. Na een korte toespraak ging Don Bosco te midden van zijn toehoorders staan. Hij ontving de giften die hem werden aangeboden en dankte telkens met een zeer eerbiedig: Dieu vous le rende. Toen hij bij haar kwam, bleef hij staan, keek haar met een diepe blik aan en vroeg: - Welnu, wanneer vertrekt u? - Er was niet anders nodig. Dit was de stem van God. Op 8 juni ging ze binnen bij de novicenen te Conflans.

Lieflijk was het geval van de echtelingen de Montigny dat diezelfde kloosterzusters zich ook nog herinneren. Ze waren op gevorderde leeftijd gehuwd en hadden twee dochters die omstreeks het jaar 1875 in de kostschool van de Zusters van het Heilig Hart geplaatst werden. Maar de tengere natuur van de meisjes was voor de ouders een oorzaak van voortdurende angst. De oudste, Marie-Thérèse, stierf inderdaad toen ze vijftien jaar oud was en de andere, Amélie, volgde haar achttien maanden later, allebei slachtoffers van de t.b.c. Het huis van de echtelingen werd een huis van rouw en van droefheid. Enkele goede vrienden bezorgden hun te Nice een samenkomst met Don Bosco. Hij stortte in hun hart de balsem van de vertroosting uit en spoorde ze aan de arme en verlaten jeugd weldaden te bewijzen. Toen hij nadien te Rijsel hun gastvrijheid genoten had, fluisterde hij hun op het ogenblik van het vertrek een eigenaardig woord in het oor: - Het is nodig - zei hij - een wieg klaar te maken.

Dit woord, dat zich langzamerhand verspreid had, kwam ook Mgr. Alfred Duquesnay, aartsbisschop van Kamerijk, ter ore. De stad Rijsel had toen nog geen bisschoppelijke zetel, maar stond onder zijn jurisdictie.- Indien het kind ter wereld komt - zei hij, - wil ik er de peter van zijn.- Er verliep geen jaar of de brave echtelingen mochten een jongen in hun armen koesteren als de verlangde erfgenaam van hun naam en van hun rijkdommen. Monseigneur hield zijn woord. De aartspriester van Sint-Mauritius, die het kindje zou dopen en nu tegenover een dergelijke peter stond, verzocht Monseigneur hem te willen aanduiden hoe hij zich bij deze gewijde ceremonie tegenover zijn aartsbisschop te gedragen had.- Doe maar alsof ik om het even welke diocesaan was - antwoordde Monseigneur goedmoedig. Zo werd de nieuwgedoopte samen met de naam van zijn vader ook die van de aartsbisschop gegeven. De getuige die ons deze bijzonderheden gegeven heeft, zag in 1897 de moeder. Ze was toen weduwe en had in de wereld geen andere troost meer dan deze zoon van het mirakel, zoals hij algemeen genoemd werd. (1)

(1) Brief van de Cisterciënser Maurice Berthe aan Don Auffray, november 1934 (cfr. notitie, 17de deel).

Een andere wonderbare gebeurtenis werd ons beschreven door de persoon zelf die de genade ontving, een jonge Jezuïet, subdiaken Joseph Crimont. Hij assisteerde tweemaal Don Bosco aan het altaar terwijl hij de mis celebreerde. De eerste maal gebeurde dat op 6 mei in de kapel van de Dames de la Re-traite voor een zo talrijk publiek dat hij om van de sacristie naar het altaar te gaan ruim een kwartier nodig had, want bij iedere stap die hij zette kwamen nieuwe groepen personen op Don Bosco toe. "Wat een mis"! riep die subdiaken uit, "de mis van een heilige: zijn aangezicht straalde van een boven-natuurlijk licht." De tweede maal was de jonge geestelijke bij hem gedurende het goddelijke offer in de kerk van de aanbidding, aldus genoemd omdat het Allerheiligste daar voortdurend uitgesteld is. Dezelfde menigte, dezelfde geestdrift, dezelfde indruk van heiligheid. Hij was bereid om hem te assisteren overal waar hem dit verleend werd om hem maar te kunnen spreken en hem een gunst te vragen. Het geschikte oogenblik daartoe deed zich voor zodra Don Bosco terug in de sacristie kwam. Nadat hij zijn wens had gehoord, vroeg Don Bosco hem wat hij verlangde.- Ik heb een zwakke gezondheid - antwoordde hij. - Ik zou sterk genoeg willen zijn om naar de missies te gaan. Het is mijn verlangen om missionaris te worden.

- Mijn zoon, zei Don Bosco hem vol liefde, u zult deze genade ontvangen. Iedere dag na de dankzegging, zal ik voor dit doel bidden.

Het was wonderbaar! De zoon van Sint-Ignatius, die gedurende geruime tijd nutteloos geprobeerd had om gezond te worden, kwam zo snel en zo goed op krachten, dat hij een weinig later als leraar naar het Collège Saint-Servais te Luik werd gestuurd en het jaar nadien overging naar Saint-Héliér, het groot Frans scholasticaat van het Gezelschap om er zijn studies voort te zetten en zich op het priesterschap voor te bereiden. In die jaren werd er veel gesproken over de Jezuïetenmissies in het Rotsgebergte en de toekomstige leviet meende inwendig een stem te horen die hem daar onder de koude pool zijn apostolaatveld aanwees. Priester geworden kreeg hij het bevel om naar de missies van Indië te gaan, maar in 1894 lieten zijn oversten hem overbrengen naar Alaska, waar hij in 1916 tot apostolisch vicaris benoemd werd.

Uit andere brieven hebben we nog enkele kleine nieuwtjes gegrast. Op 9 mei celebreerde hij in het klooster van het Heilig Hart en de kloosterzusters legden onder het altaarboek een geschrift met hun particuliere instanties. Op 12 mei ging hij celebreren bij de Karmelietessen en om ze tevreden te stellen stemde hij erin toe enkele woorden en zijn handtekening te schrijven onder enkele prentjes die hem aangeboden werden. Op 13 mei las hij de mis in de kerk van Saint-Etienne. Naar het schijnt bracht hij ook een bezoek aan het klooster van de Goede Herder, aan het klooster van de Zusters Franciskanessen en de Zusters van O.-L.-Vrouw Ter Hulp.

Een meisje dat Joséphine Pierson heette en die hem om raad gevraagd had over haar roeping, kreeg als antwoord: Le bon Dieu vous appelle. Toch liet hij haar nadien per brief weten dat zij zich moest houden aan wat hij haar gezegd had, maar dat zij de raad van haar biechtvader zou opvolgen. Een zekere dame Delarue dankt hem voor zijn gebeden want zij werden met de heilzame uitwerking bekroond dat er vrede kwam in haar huis, iets waarvoor alle menselijke hoop verloren scheen te zijn. De aartsbisschop van Kamerijk zegt dat hij hem dankbaar is voor zijn bezoek aan deze stad even-

als wegens het feit dat hij het weeshuis van Saint-Gabriël aanvaard heeft. Bovendien smeekt hij hem een verdienstelijke dame van Rijsel, die zeer ziek was, te willen gaan zegenen. "Ga, beste Pater, haar zegenen - dringt de bisschop erop aan - zoals de Heer de schoonmoeder van Petrus gezegend heeft en moge uw zegen dezelfde uitwerking hebben." In een brief die door een dame uit Rijsel aan Don Rua geschreven werd na de dood van Don Bosco, merkt men welke geestelijke weldaden zijn bezoeken voor de zieke personen betekenden. Wat een zoete herinnering aan zijn raadgevingen en aanmoedigingen! Wat een geduld en berusting werden haar ingegeven om edelmoedige gehechtheid aan de werken van hem die voor haar nochtans de genade van de genezing niet verkregen had!

Terug vertrokken naar Parijs op 16 mei hield hij zich op te Amiens waar een mooie kern van medewerkers bestond. Waarschijnlijk was hij te gast bij de burggraaf de Forceville, die hem uitgenodigd had (1) en die hem nadien oprecht bedankte de la bonne visite. Om 10 uur celebreeerde hij in de kathedraal. Hoewel dit een grote kerk was, vulde de menigte de hele middenbeuk. Na het evangelie sprak hij van op de kansel. Deze steunde tegen een dikke zuil, aan de basis versierd met een kolossaal groot beeld van Sint-Vincentius a Paolo, die een hand naar de hemel uitstrekt en met de andere hand naar een kind wijst dat aan zijn voeten staat. Die morgen echter hadden de toehoorders de illusie dat de Franse heilige van de liefdadigheid met opengestreckte armen de Italiaanse predikant van de liefdadigheid wou omhelzen.

In de namiddag bracht hij een bezoek aan een Patronage. Zieken en gezonden lieten hem niet met rust. Voor hem stonden veel moeders met hun kinderen en met hun kleinste op de arm. Allen smeeften zijn zegen af. Met armen en benen werd er gedrongen om hem aan te raken.

Een ontzaglijke menigte volgde hem naar het station en toen hij in de trein was gestapt, moest hij aan het raam komen om de massa te zegenen die geknield op deze gunst wachtte. Een journalist die in zijn coupé had plaats genomen werd door dit zo nieuwe tafereel getroffen, schonk hem een gift en wou ingeschreven worden bij de salesiaanse medewerkers. De correspondent van een weekblad verwees naar de faam van zijn wonderbare genezingen en schreef dat de twee grootste mirakels waren: het samenlopen van zovele personen die verlangden een arme grijsaard te zien en te horen en ook het stijgend aantal bekeringen. (2)

Wat een vertrouwen stelde men ook hier in zijn gebeden! Een zekere dame de Franqueville, die de genezing vroeg van haar dochter was reeds tevreden dat de secretaris van Don Bosco haar enkel schreef: "Don Bosco heeft ervoor gebeden" of "Don Bosco zal ervoor bidden."

(1) Uit de Univers had hij het onjuiste nieuws vernomen dat Don Bosco zich op 30 april naar Rijsel zou begeven. Hij had die dag van daaruit geschreven en hem gezegd dat hij zeer vereerd zou zijn hem in zijn huis te mogen logeren.

(2) La Semaine religieuse van Nice, zondag 21 mei 1883.

Deze paar woordjes hadden haar "getroost en rustig " gemaakt. Een andere dame die er spijt over had dat ze niet te Amiens geweest was toen Don Bosco daar voorbij kwam, vroeg hem een toute petite prière voor zich zelf omdat zij door inwendige pijnen gekweld werd, voor haar zieke grootvader, voor een ander lid van haar familie dat een bekering nodig had, voor haar vijf zonen, voor haar man en voor haar zuster, Karmelietes. Don Bosco liet haar antwoorden dat hij gaarne voor haar en voor de haren zou gebeden hebben en dat hij haar zijn zegen zond.

Te Amiens was er een jong meisje van negentien jaar dat bij een familie woonde die weinig godsdienstige praktijken beoefende en niet erg tot geven geneigd was. Die dag hoorde men in huis zeggen dat Don Bosco in de stad gekomen was en een bezoek zou brengen aan de gegoede personen om aalmoezen te vragen voor de salesiaanse werken, en dat hij dus zeker ook daar zou komen. Toen zei de meesteres tot het meisje dat men hem niets mocht geven en dat zij om geen weigerend antwoord te moeten geven zich niet zou laten zien. Het meisje zou alleen met Don Bosco mogen spreken en zich verontschuldigen. Don Bosco meldde zich inderdaad met zijn secretaris aan. Het meisje ontving hem zo eerbiedig mogelijk en liet hem zo goed als ze kon, verstaan dat in hun huis niets te verwachten viel. Don Bosco bekeek haar en zei: - Braaf meisje, in u is de geest van voorzichtigheid. Bewaar hem en God zal over u waken. Gij zult nog lang moeten wachten maar gij zult in een congregatie treden die bij uw geboorte ontstaan is. Ik zal u terugzien. - Hij zag haar verscheidene dagen nadien inderdaad terug bij een andere familie en terwijl hij haar aanwees aan iemand die bij hem stond, zei hij: - Ik ken haar... God waakt over dit jonge meisje.- Nog dertien lange jaren moest zij wachten om haar roeping te kunnen volgen, vermits zij eerst in 1896 binnentrad bij de Kleine Zusters van O.-L.-Vrouw Ten hemel opgenomen en eerst in 1900 vernam ze bij het lezen van het Leven van Pater Pernet, dat toen verschenen was, dat de oorsprong van de nieuwe congregatie opklom tot mei 1864, de maand en het jaar van haar geboorte.(1)

Nadat hij, zoals we verhaald hebben, nog eens tien dagen te Parijs verbleven had, vertrok Don Bosco naar Dijon en hield zich daar drie dagen op. Hij logeerde in het prachtige hotel van de markiezin de Saint-Seine in de rue Verrerie.

(1) Cfr. Mère Marie de Jésus, blz. 311. De zuster vertelt daar dat haar tweede ontmoeting weer te Amiens plaats had. Indien dat waar is, zou Don Bosco er teruggekeerd zijn, echter niet veertien dagen later, zoals zij beweert. Om deze terugkeer te bevestigen lezen we daarover iets in een brief van de heer Caille, de voorzitter van de Patronage. Hij schreef op 18 mei aan Don de Barruel: "Les dernières paroles du Révérend Dom Bosco ont été aux coeurs de ceux qui les ont entendues: ils espèrent, nous espérons tous posséder de nouveau le Révérend Père la semaine prochaine." Het is echter waarschijnlijk dat de tweede ontmoeting daar plaats gehad heeft vooraleer Don Bosco vertrokken is.

Daags na zijn aankomst, een zondag, ging hij de mis celebreren bij de Karmelietessen, die hem sinds 13 april door tussenkomst van hun aalmoezenier daarom gevraagd hadden. Hij was vergezeld van Don Rua. Eerst brachten ze hem naar de ziekenzaal voor een bezoek aan moeder priorin die zeer ziek was en dan kwam de hele communiteit bij hem. "Op een afstand van vijftig jaar - schrijft ons een van onze kloosterzusters - ze ik nog de kalme, ingetogen Don Bosco, als iemand die meer in een andere wereld leeft." (1) Een zuster vroeg hem in het Italiaans of de moeder zou genezen. Hij antwoordde haar:- Ze zal de gezondheid terugkrijgen in de mate van uw vertrouwen.-

Later bekende deze zuster dat zij toen weinig vertrouwen had in haar genezing. Dan ging Don Bosco naar de kapel die overvol was. Bij zijn binnenkomen en terwijl hij de mis opdroeg kon men een vlieg horen vliegen, zo vervuld waren al de aanwezigen van de gedachte dat ze de mis van een heilige bijwoonden. Na de lezing van het evangelie keerde hij zich om en zei onder meer: - Laten we veel bidden voor de eerwaarde priorin van dit Karmelklooster opdat God haar nog enige tijd zou bewaren voor deze communiteit die haar nog altijd zo zeer nodig heeft.- Moeder Marie de la Trinité genas niet, maar bleef toch in leven tot 4 november 1889. (2) In de namiddag bracht hij een bezoek aan het Sint-Ignatiuscollege waar men de eerste communie van de leerlingen vierde. 's Maandags hield hij een conferentie in de kerk van O.-L.-Vrouw van Goede Hoop. Zo groot was de menigte dat men driemaal het Magnificat zong gedurende de tijd die hij nodig had om van de deur van de sacristie naar de trap van de kansel te gaan. Op dinsdagmorgen celebreerde hij in de kerk van Sint-Michiel en 's avonds bracht hij een bezoek aan het weeshuis van abbé Chanton in de rue Saint-Philibert.

Te Dijon verwekte zijn tegenwoordigheid evenveel belangstelling en toeloop als te Rijsel. "Deze man met zijn zo nederig uitzicht - schreef een correspondent van Dijon op 29 mei aan de Monde - die zo afgemat is door de vermoeiende reizen, dat hij bijna geen krachten meer schijnt te hebben, beantwoordt alle vragen, houdt menigvuldige toespraken, verspreidt overal zijn zegen en zijn gebeden, stelt belang in de noden van allen die zijn hulp afroepen bij God en tegelijkertijd weet hij ook de kolossale werken die door hem bestuurd worden, aan de christelijke liefdadigheid aan te bevelen. De mensen lopen hem achterna, begerig om hem te zien en zijn kleren aan te raken, omdat ze aanvoelen dat uit zijn persoon de bekoring van zijn heiligheid uitstraalt. Ze zien een bovennatuurlijke tussenkomst in de vruchtbaarheid van zijn apostolaat en in de buitengewone genaden die door hem verkregen werden."

(1) Over Don Rua maakte de zuster die dit verhaalt, volgende opmerking: "Don Rua dans un autre genre nous fit aussi l'impression d'un saint, un autre Louis de Gonzague."

(2) Een geldinzameling bracht 509 fr. op.

Het nog onzekere en verre nieuws van zijn doortocht had hem uitnodigingsbrieven bezorgd vanwege aanzienlijke burgers.(1)
Een zeer mooie brief van de markies de Saint-Seine verzoekt hem al op 10 april Dijon te bezoeken en biedt hem in zeer hartelijke bewoordingen zijn gastvrijheid aan. Een burggravin met dezelfde naam, die zijn komst als zeker beschouwt, vraagt hem op 28 april, namens gans haar familie de eer te mogen hebben een maaltijd te willen nemen in haar eigen hotel op het uur dat voor hem het best zal passen. Een gravin Max de Vesvrosse probeert hem op 1 mei bij zich te hebben voor de korte audiëntie. Op 8 mei smeekt hem een kapelaan van de kathedraal in voorbeeldige nederige bewoordingen om één van zijn jeugdwerken te komen zegenen. Op 22 mei schrijft hem vanuit Poiseul een subdiaken met een vurig hart en levendig vertrouwen. Hij zegt dat hij te Dijon bij hem zal komen met de zoon van een aanzienlijke medewerkster, opdat hij haar zoon zou zegenen. Hij zegt eveneens dat Don Bosco beslist voor hem de gezondheid moet verkrijgen om in zijn roeping te kunnen volharden.

Gedurende zijn verblijf in de stad kwamen er voor hem brieven toe. De aalmoezenier van de Ursulinnen te Monthard had Don Bosco ontmoet toen hij uit het bisschoppelijke paleis kwam. Hij was voor hem gaan knielen en had hem om zijn zegen verzocht. Don Bosco had hem minzaam geantwoord: Ab illo benedicaris, in cujus honore cremaberis. Hij wou hierdoor aanduiden niet dat hij een martelaar van het geloof, maar wel van de liefdadigheid zou worden. Deze verklaring had hem zo bevredigd dat hij hem nadien schreef om zich ten eerste aan zijn gebeden aan te bevelen. Anderen riepen zijn zegen af voor de genezing van zieken of voor de bekering van zondaars. Sommigen bedankten hem voor zijn bezoek en stuurden hem giften, anderen kwamen hun speciale intenties aanbevelen.

Brieven die dateren van na zijn bezoek en ook van na zijn dood bevatten herinneringen aan zijn verblijf te Dijon. Eigenaardig was de brief van een ambtenaar. Hij had aan Don Bosco 10% beloofd van zijn gebeurlijke weddeverhogingen. Toen hij dan met nieuwjaar een verhoging van 100 fr. per maand verkregen had, stuurde hij in januari 1884 de eerste tranche. Hij dacht nog steeds dankbaar terug aan de ontmoeting die hij met hem gehad had. Maar de meest bewogen en meest ontroerende herinnering treffen we aan in de brieven van rouwbeklag, die aan Don Bosco gericht werden in februari 1888: "Het is voor mij, - schrijft de markiezin de Saint-Seine - een zeer zoete herinnering die ik beschouw als een echte weldaad uit de hemel onder mijn dak die waarachtige Sint-Vincentius a Paolo te hebben mogen ontvangen."

(1) Te Rijsel had hij vanwege de salesiaanse medewerkster Le Bon een dringende uitnodiging voor Besançon ontvangen: "Besançon ne sera-t-il pas aussi bien partagé que les autres villes que vous parcourrez depuis que vous êtes en France? C'est si près de Dijon! Si j'osais, mon T.R. Père, je mettrais mon appartement à votre disposition, si vous pouviez consacrer quelques heures à notre ville. Quel honneur cela serait pour nous et en même temps que de bénédictions vous nous apporteriez!"

Een zekere dame le Mire verwijst naar de genezing van haar stiefdochter(1) die verkregen werd door "de dierbare heilige", maar over dit feit bezitten wij geen andere berichten.(2)

Een onlangs ontvangen brief verhaalt ons bijzonderheden over een episode van Dijon die tot heden toe nog onbekend was. Op een avond ging Don Bosco aan tafel bij een zekere heer de Charentenay, een zeer goede christen, die voor een soirée te zijner ere verscheidene dames en juffrouwen die met zijn dochter bevriend waren, had uitgenodigd. Omstreeks 21.30 uur wou Don Bosco zich terugtrekken. Hij ging tussen de personen door. Zij stonden op en vormden in de kleine zaal een haag rond hem. De heer de Charentenay gaf hem zijn arm. Hij liep traag en met inspanning. Een jong meisje, Henriette de Broin genaamd, die wat schuchter was, had zich verborgen gehouden achter haar gezellinnen die nabij de deur in een groepje stonden. Don Bosco kwam vooruit zonder iets te zeggen en zonder bij iemand te blijven staan, maar aangekomen bij de uitgang, bleef hij onverwacht staan, hief het hoofd op om achter de rug van de anderen te kunnen zien, keek deze juffrouw aan en zei haar:- Juffrouw, gij denkt aan uw roeping. Dat is goed. Bid er voor. - Dan ging hij naar buiten, de trap af naar het rijtuig. Juffrouw de Broin had met niemand gesproken over de onrust die haar kwelde betreffende haar toekomst. Daarom verdween ze op dat ogenblik, verlegen, zonder dat iemand wist waar en hoe ze weggeraakt was. De volgende morgen was ze de ontroering nog niet meester en onthulde ze haar zielstoestand aan een van haar vertrouwde vriendinnen. Haar vader die haar beroering bemerkte had, wou niet dat ze Don Bosco zou ontmoeten, maar zonder het waarom ervan te zeggen bracht hij haar op het platteland. Bedroefd omwille van deze verwijdering schreef juffrouw de Broin alvorens te vertrekken een brief aan Don Bosco en liet hem door een bevriende dame bezorgen. Toen Don Bosco de brief las liet hij merken dat hij zich de schrijfster ervan herinnerde. Gevraagd of er een antwoord zou volgen, zei hij: - Neen, ze moet maar bidden.- Later deed het jonge meisje haar professie bij de kloosterzusters van het Cenakel te Versailles.

De zegen van Don Bosco was ook heilzaam voor de zuster van deze kloosterlinge. Toen ze zich met hem aan tafel bevond in het huis van een vriend van de familie, had ze zijn grote eenvoud en de goedheid van zijn gelaatstrekken bemerkte, maar vooral die indringende blik die de geheimen van het hart scheen te lezen. Jeugdig en wereldsgezind als ze was, voelde ze niet de minste lust om hem te benaderen. Toch moest ze haar vader volgen die haar bij Don Bosco bracht om zijn zegen te ontvangen. Ze lette er echter op haar ogen niet op te slaan om de aandacht niet op zich te vestigen, wat haar in verlegenheid zou gebracht hebben. Maar ook zij ging enkele jaren na haar zuster naar het Cenakel en beschouwde haar roeping als een grote genade waarvoor zij, zoals zij schrijft, meent verplicht te zijn iedere dag haar dankbaarheid aan Don Bosco te betuigen.

Don Bosco verliet Dijon op 29 mei om vijf uur in de namiddag. De familie de Maistre verwachtte hem te Dôle. De graaf, zijn oude vriend en een grote weldoener van het Oratorio richtte samen met zijn familie voor hem heel wat feestelijkheden in. Toch bracht Don Bosco daar enkel de nacht door,

(1) En niet schoondochter zoals blijkt uit document 76 D. Volume XVI, blz, 564.

(2) Nochtans wordt ditzelfde geval uitvoerig verteld in Volume XV, blz, 555-556.

nacht door, vermits hij in de morgen van 30 mei, kort nadat hij de mis gecelebreerd had, doorreisde naar Turijn. Met zich droeg hij vier of vijf grote pakken brieven die nog in hun envelop staken en te Modane trok dit feit de aandacht van de tolbeambten. Zijn uitleg werd echter beleefd aanvaard en de pakken mochten doorgaan. Heel deze correspondentie werd afgevoerd op een maand tijd met de hulp van verscheidene secretarissen. Don Bosco was immers niet gewoon een brief onbeantwoord te laten, zelfs al was hij nog zo onbeduidend of door een kind geschreven.(1) Hij verzuimde zelfs niet een bewijs van ontvangst te sturen al was het ook maar een eenvoudig visitekaartje.

In de loop van dit lange verhaal hebben wij geen rekening gehouden met de berichten die in de Italiaanse kranten over de reis van Don Bosco in Frankrijk werden gepubliceerd omdat zij enkel bondige uittreksels zijn van de informaties uit de Franse Pers.(2) Alleen merkwaardig is een brief uit Parijs aan de antiklerikale Secolo van Milaan, waarin het vertrek gemeld wordt van de "wonderdoener" zoals men hem noemde,(3) met het portret van Don Bosco. Onder meer zei hij dat Don Bosco over zijn reis de woorden van Cesar zou kunnen schrijven hebben: Veni, vidi, vici. En hij voegde eraan toe: "Wat een wilskracht bezit die priester! Hij hoedde de schapen tot op de leeftijd van 15 jaar en toen hij op 26 jaar priester werd gewijd en ermee belast werd de gevangenen van Turijn te bezoeken, kwam in hem de gedachte op de verlaten en verdorven kinderen op te nemen. Zonder een cent, uitgelachen, vervolgd, triomfeerde hij over alles en allen. Weet u het? Hij heeft op dit ogenblik het bestuur over ongeveer 160 instituten verspreid over Italië, Frankrijk, Spanje en Amerika. Hij voedt en onderricht zowat 150.000 arme jongens. Wat is die priester een socialist!" De Unità Cattolica van Turijn was het voor eenmaal eens met de krant van Milaan waarmee ze dagelijks in polemieek lag, omdat men heel juist Don Bosco een socialist mocht noemen vermits hij werkelijk de redder van de gemeenschap was. Ook deze kwinkslagen van de journalisten hebben hun waarde, maar een Portugees blad schoot roos wanneer het aantoonde dat de reis van Don Bosco naar Parijs "een argument voor het geloof was."(4)

-
- (1) Hij die dit schrijft, herinnert zich dat in 1885 een bekende predikant met verwondering had gezegd aan wie hem omringden, dat Don Bosco ook de brieven van de jongens beantwoordde.
 - (2) In dit welluidende concert mocht de wanklank niet ontbreken. Hij kwam van Fra Paolo Sarpi, een protestants Waldenzer dagblad uit Venetië (nummer 24 van 22 juni) in een artikel dat aldus begon: "De klerikale kranten hebben de wonderen van Don Bosco te Parijs bezongen. Hij is daar opgedoken, heeft conferenties en preken gehouden en heeft het aantal van de nieuwe bekeerden voor het Vaticaan vermeerderd. Maar helaas! De godsdienstige propaganda van deze eerwaarde heer schijnt wel zeer onder verdenking te vallen. Het werk door hem gesticht is noch min noch meer een zeer verdachte handelsonderneming." Om zijn bewering te staven had de directeur het lef met enige geringe varianten een artikel van Giustina van een jaar tevoren tot het zijne te maken, alsof het aangehaalde feit van recente datum was en zonder zich te bekommeren of het waarheid of laster was. Het was onmogelijk Don Bosco op een meer onwaardige manier te behandelen. Maar deze heer was een afgezette priester.
 - (3) Nummer van 22 juni 1883. Don Bosco was al meer dan 20 dagen te Turijn maar de krant die dat zeker niet wist, publiceerde de brief met vertraging.
 - (4) A Cruz do Operaio, Lisbôa, 1 de Junho 1883.

H O O F D S T U K IX

ZEVEN MAANDEN VERBLIJF VAN DON BOSCO IN HET
ORATORIO FEESTEN EN GEBEURTENISSEN

De berichten over de triomfen van Don Bosco te Parijs die na de avondgebeden werden verteld, deden de harten in geestdrift ontvlammen. Maar wat men over zijn gezondheid vernam, dat stemde enigszins tot nadenken. Daarom werd er veel gebeden voor zijn gelukkige terugkeer. De jongens hadden een overeenkomst getroffen met hun onmiddellijke oversten en hadden er zich toe verplicht gedurende de noveen van Maria, Hulp der Christenen, een bepaald aantal communies op te dragen.

Met spanning verwacht, kwam hij op de morgen van 31 mei omstreeks negen uur aan. Verscheidene heren van de stad kwamen met de jongens overeen om hem te gaan begroeten. Bij hem bevond zich eveneens de markies d'Avila, een brave Spaanse medewerker, die enkele dagen in het Oratorio verbleef. Alleen hij die zich het leven in die tijd herinnert, kan zich de vreugde, de feestelijke stemming, de vervoering die bij dergelijke gelegenheden heel het huis met gejuich vulden voorstellen. Onder begaf zich traag naar de galerij op de centrale boog waarop volgend opschrift prijkte: Beste Vader, Frankrijk eert je, Turijn bemint je. Op een kathedraal geklommen zei Don Bosco glimlachend terwijl hij de hoed, die hij in de handen hield bekeek: - Misschien zal het jullie toeschijnen dat Don Bosco met die Franse hoed niet meer de man van vroeger is. Vreest dat niet, mijn beste jongens, want ik ben nog altijd dezelfde, ik blijf jullie toegenegen vriend zolang God mij op aarde zal laten. In Frankrijk dacht ik iedere dag aan jullie. Iedere dag heb ik voor jullie gebeden. Met veel genoegen ontving ik jullie brieven, en berichten. En thans, na vier maanden afwezigheid, ben ik zeer blij dat ik opnieuw bij jullie ben, die mijn vreugde en mijn kroon zijn. Ik wens dat wij volgende dinsdag, 5 juni, een prachtig feest zouden vieren ter ere van Maria, Hulp der Christenen, die ons als een goede Moeder op onze reis heeft bijgestaan en van God zoveel genaden en gunsten verkregen heeft, ook voor jullie.

Ik heb jullie nog veel te zeggen, maar op het ogenblik is dit voldoende, want ik zou nu de heilige mis willen celebreren aan het altaar van Maria, Hulp der Christenen...

Deze woorden van vaderlijke genegenheid bewogen iedereen en niet weinigen pinkten een traan van vertedering weg. De massa jongens volgde hem spontaan naar de kerk. Hoewel hij een nacht in zeer ongerieflijke omstandigheden had doorgebracht, ofschoon zijn kracht verzwakt was en het uur gevorderd was, had hij toch alles voorbereid om de mis te kunnen celebreren. Op het einde werd een danklied ingezet.(1)

Het hoger genoemde opschrift was enkel maar een variante van een ander opschrift van 1867, dat luidde: Rome eert je, Turijn bemint je. Daarom herhaalde zich een analoog feit, want zoals dat opschrift de Romeinen gekrenkt had, zo ook was dit opschrift voor de Fransen onaangenaam. En inderdaad, geen van beide opschriften was de vertolking van de waarheid, want overal waar Don Bosco kwam, verwekte hij rondom zich een wedijver van liefde, en die liefde verkoos hij boven alle eerbetuigingen. Maar het was de schuld van de sierschilder die meende een grote verrassing te verwekken wanneer hij op eigen ingeving de aldus gewijzigde tekst van 1867 nog eens liet verschijnen. Indien hij de oversten had gewaarschuwd, dan zouden zij het hem niet toegelaten hebben.

(1) Unità Cattolica, 3 juni 1883.

HET FEEST VAN MARIA, HULP DER CHRISTENEN

Op de avond van diezelfde dag hield Don Bosco in de kerk van Sint-Franciscus een conferentie voor de medewerkers in overeenstemming met het bericht en de uitnodigingen die op de 25ste vanuit Parijs verstuurd waren. Priesters en leken vulden de heilige plaats. Hij sprak gedurende bijna een uur. Het thema was dat de zedelijke opvoeding van de jeugd in deze tijdsomstandigheden een van de belangrijkste opdrachten was die dringend moest uitgevoerd worden. Hij loofde de inspanningen die hiervoor in verscheidene landen reeds door de katholieken gedaan waren en wees op de vorderingen die de Salesianen op dit gebied gemaakt hadden. Dan begon hij te spreken over zijn reis in Frankrijk en toonde hij aan hoe daar clerus en leken waardering hadden voor de vereniging van de medewerkers. Tenslotte zei hij een woord over de middelen tot samenwerking. Dat waren geen nieuwe gedachten voor de medewerkers van Turijn, maar degenen die naar Don Bosco gingen luisteren, deden dit om hem te horen, zonder rekening te houden met wat hij zou zeggen en evenmin be- lust op nieuwigheden.

De tweede conferentie gaf hij voor de medewerksters in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, op de vooravond van het feest. Hij toonde aan dat Maria de jeugd bemint en bijgevolg van al degenen die voor de jeugd zorg dragen, houdt en hun weldaden bewijst. Er zijn verscheidene redenen waarom zij van de jeugd houdt. Zij is moeder en de moeders koesteren een grotere tederheid voor hun kroost vooral wanneer ze nog klein zijn eerder nog dan wanneer ze volwassen zijn. De kleinen zijn nog on- schuldig. Ze worden gemakkelijker verleid zodat ze meer medelijden, hulp en verdediging verdienen. Ze vertegenwoordigen beter haar Jezus, die zijn prille kindsheid, zijn kinderjaren en zijn jeugd onder haar ogen door- bracht. Daaruit volgt dat Maria de personen begunstigt en bemint die zorg dragen voor het geestelijke en lichamelijk welzijn van de jeugd. Voor hen verkrijgt ze dan van God speciale genaden.- Kijk, - zei hij - naar de kerk. Enkele jaren geleden was hier nog een akker waarop maïs, snijbonen en aardappelen werden gekweekt. Er was een kerk nodig om de jongens uit de buurt en nog vele anderen die van verder kwamen bijeen te brengen. Welnu, omdat ze bestemd was om aan de jeugd onderricht te geven in de heilige vreze Gods, hielp O.-L.-Vrouw daarbij op wonderbare wijze, en liet ze optrekken - zou ik zeggen - door middel van de mirakels die ze bewerkte ten voordele van hen die hun penning bijbrachten.

Hij vertelde enkele wonderbare feiten die tijdens de opbouw gebeurd waren en ging dan verder:- En de gunsten van Maria hielden niet op toen het gebouw voltrokken was. Ze duren zelfs nog veel overvloediger voort. Dit zijn zaken die van vertedering doen wenen. Toen ik onlangs in Frankrijk was, vertelde men mij overal waar ik voorbijkwam over onverwachte genezingen, het einde van geschillen en onenigheden, vurig verlangde bekeringen en zovele andere genaden die Maria, Hulp der Christenen bewerkt had voor personen die dan weldoensters geworden zijn van de arme jeugd.-

Het feest dat wegens liturgische redenen uitgesteld was en nu met alle zorg kon voorbereid worden, werd een indrukwekkende betoging van kinderlijke liefde tot Maria, Hulp der Christenen. Wat werd er gebeden! Hoeveel communies werden er uitgereikt! Hoeveel missen gecelebreerd en bijgewoond! Zangen en ceremoniën vormden voortaan de grote aantrekkingskracht van deze plechtigheid. Mgr. Sigismondo Brandolini, titelvoerende bisschop van Orope en hulpbisschop van Céneda, pontificeerde. Talrijke buitenlanders, onder wie een select gezelschap van Franse heren en dames vertrokken zeer gesticht en vol bewondering. Voorzitter en voorzitster van het feest waren Franssen. De voorzitster mevrouw Ferrand was een weldoenster van Parijs. De voorzitter was de Franse schrijver, Albert du Boys van Lyon, een oud-magistraat, die gedurende zijn verblijf het plan tot rijpheid liet komen om een boek te schrijven over Don Bosco en zijn werken.(1) Bij het diner bracht Don Bosco ter ere van zijn verscheidene gasten een heildronk uit in het Frans. Hij begroette en dankte Mgr. de Bisschop, prees het katholieke Frankrijk, wenste voorzitter en voorzitster geluk, en nodigde uit tot een applaus voor theoloog Margotti, de flinke directeur van de Unità Cattolica die daar aanwezig was.(2)

Het gesprek liep onder meer over zijn reis naar Parijs met de betogingen die ermee gepaard waren gegaan. Hij liet ze maar zeggen, maar zijn nederigheid vond wel een manier om tot uiting te komen. Tot een Italiaanse disgenoot, die zijn vertrouweling was, zei hij fluisterend: - Ik heb me daar dikwijls onwennig gevoeld als een kuikentje in een stoppelveld.-

De bisschop bleef vier dagen in het Oratorio. Op de laatste avond terwijl hij het avondwoordje richtte tot de vakleerlingen, eindigde hij zijn toespraak zo: - Met een bewogen hart vertrek ik van jullie, diep onder de indruk van wat ik gezien heb. Ik zal naar de streek van Venetië teruggaan en overal zal ik over Don Bosco spreken, over zijn bewonderens-

(1) Albert du Boys, Don Bosco et la pieuse Société des Salésiens, Paris, Gervais, 1884.

(2) Du Boys (op. cit., blz. 301) schrijft: Nous l'avons entendu porter un toast en français, au sein d'un nombreux banquet donné le lendemain de la fête de sainte Marie-Auxiliatrice dans son Oratoire de Turin. Il parla d'une manière très distincte, il était heureusement inspiré: il fut plein d'à propos, d'aménité et d'enjouement." Verscheidene Franssen wilden op het feest aanwezig zijn minstens door hun brieven aan Don Bosco. Onder hen was abbé Engrand uit Aire, die een grote genade bekomen had en mevrouw Quisard, die een aanzienlijke gift voor de kerk van het Heilig Hart stuurde.

waardige instituut, over de grootse kerkelijke diensten die ik bijgewoond heb en over zijn vrome jongens. Ik zal zeggen: het is niet waar dat het geloof uitgedoofd is, dat de godsvrucht dood is, dat er geen prachtige kerkelijke diensten meer gehouden worden, dat het katholieke gevoel vernietigd is. Neen zal ik antwoorden, - ga naar Turijn en het instituut van Don Bosco zal u doen beseffen dat de gewijde cultus aantrekkelijk is als de zangen wondermooi zijn en achthonderd jongens er ingetogen aan deelnemen op een manier die werkelijk stichtend is (...) Oh ! hoe graag zou ik bij jullie willen blijven en jullie leven meelevén!

Zijn laatste woorden waren niet enkel de uitdrukking van een vrome wens, zoals men kort nadien kon vaststellen. Deze prelaat, een lid van een grafelijke familie, kon zich niet meer ontdoen van de genegen herinnering aan Don Bosco, aan het Oratorio en aan het leven van de Salesianen. Daarom deed hij in de maand augustus, na rijpe overweging, een aanvraag om zich te mogen terugtrekken in de schaduw van het heiligdom van Maria, Hulp der Christenen. Hij was zestig jaar oud. Hij was ertoe bereid iedere bisschoppelijke waardigheid af te leggen, zodat hij zich door niets van de overige leden van de communiteit zou onderscheiden om zoals al de anderen als een ondergeschikte van Don Bosco te leven. Hij dacht dat hij zich daar zou kunnen bezig houden met biecht te horen en met het geven van godsdienstonderricht. Zodra hij van Don Bosco een woord van instemming verkreeg, zou hij aan de Paus een smeekschrift overhandigen en het staven met een medisch attest en een aanbeveling van Kardinaal di Casonna, bisschop van Verona. Hij hoopte op een tweede aanbeveling vanwege de Patriarch van Venetië en vroeg er een derde aan Don Bosco. Bovendien verlangde hij dat theoloog Margotti in zijn voordeel zou schrijven aan invloedrijke prelaten van Rome. Hij nam deze beslissing omdat het bisschoppelijke ambt voor hem steeds ondraaglijker werd. Don Bosco stuurde hem volgend antwoord:

" Excellentie,

"

" De edelmoedige gedachte die Uw Excellentie er toe beweegt
" zich terug te trekken van de bisschoppelijke zetel van Ceneda om uw
" heilig ministerie te komen uitoefenen bij de arme Salesianen, is
" een daad die Uwe Excellentie, reeds bekend door zovele titels en
" zovele verdiensten, tot eer strekt. Ik had zoveel niet durven ver-
" hopen, maar indien de Heilige Vader zijn toestemming verleent aan
" dit besluit en indien u zich kunt aanpassen aan onze nederige le-
" venswijze, dan zal de Salesiaanse Congregatie uw komst bij ons met
" gejuich begroeten, vooral op dit ogenblik nu alle leden van deze
" ontluikende Salesiaanse Congregatie mogen zeggen dat ze onder het
" werk gebukt gaan.

" Ondertussen bid ik en laat onze wezen bidden opdat God ons zou
" leiden en ons de weg zou laten kennen waarlangs wij het best zijn
" meerdere glorie en het welzijn van de zielen zouden kunnen bevoor-
" deren.

"

Uw nederige dienaar,

"

Priester Giov. Bosco.

"

Toen hij de gunstige stemming van Don Bosco kende, stuurde Monseigneur zijn smeekschrift naar de Paus door bemiddeling van de Patriarch, die hij verzocht zijn voorspreker te willen zijn bij de Heilige Vader, iets wat Zijne Eminentie hem beloofde. Hij stelde echter ook zijn vertrouwen op de "machtige middelen" waarover Don Bosco te Rome beschikte. (1) Zijn wensen werden echter niet verhoord. Hij was coadjutor met recht van opvolging en deze omstandigheid inspireerde de voorzichtigheid van de Opperherder om hem op zijn post te behouden. In maart 1885 volgde hij inderdaad Mgr. Cavriani op.

(1) Brief aan Don Bosco, Céneda, 25 september 1883.

CONFERENTIES VAN SINT-VINCENTIUS A PAOLO -
ARBEIDERSVERENIGING VAN NIZZA MONFERRATO -
HEILIGE KINDSHEID

Turiijn was een van de steden van Italië waar de conferenties van Sint-Vincentius a Paolo het best wortel schoten en daarom vierde men er op plechtige wijze het vijftigjarig bestaan van die instelling. Don Bosco die een grote verdienste had in hun bloei, kon door de leden niet vergeten worden, tenminste niet bij het sluiten van de feestelijkheden, vermits zijn langdurige afwezigheid hem niet toegelaten had aan andere manifestaties deel te nemen. De feesten werden besloten op 10 juni met diensten in de kerk van de heilige martelaren, de bakermat van het werk, en met een banket voor de leden. Daarom kwamen de leden met aan hun hoofd Mgr. Pampirio, bisschop van Alba, in het Oratorio bijeen. Ze werden door Don Bosco met de plechtigheid van de grote ontvangsten onthaald. "Daar - schreef een stedelijke krant - zaten ze broederlijk aan tafel, vereerd door de dierbare aanwezigheid van de eerwaarde overste van dit instituut. Het werd een echt christelijk liefdemaal. Vervuld van heilige blijdschap, opgevrolijkt door een oprechte hartelijkheid en bekroond door de woorden van Monseigneur, van Don Bosco en van verscheidene andere personaliteiten. Hoe mooi was er de taal van de trillende naastenliefde op de plaats zelf die een levend en eeuwig monument van de naastenliefde is!" Deze heren verlieten het Oratorio, niet enkel voldaan, maar vol bewondering en bewogen door het edelmoedige onthaal dat ze er genoten hadden.

De volgende zondag kwam een afvaardiging van de katholieke arbeidersvereniging van Nizza Monferrato naar het Oratorio om aan Don Bosco het diploma te overhandigen waarin hij tot erelid van deze vereniging benoemd werd. Don Bosco ontving deze huldeblijk en zei dat hij verheugd was deel te nemen aan het goede dat verricht werd door een vereniging die hij reeds op verschillende wijze begunstigd had en die haar zetel had in een stad die hem zo dierbaar was.

(1) Corriere di Torini, 12 juni 1883.

Om de pastoor van Nichelino, een gemeente dicht bij Turijn, tevreden te stellen en genoeg te doen aan de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, die er een tehuis voor kinderen hadden, ging hij nog diezelfde avond preken op het feest van de Heilige Kindsheid. Hij gaf een levendige beschrijving van de triestige toestand van zovele arme kinderen in de ongelovige landen. Hij sprak over de inspanningen van de missionarissen om ze te redden en te dopen. Hij verhaalde wat de Salesianen en Zusters deden voor de kinderen van Patagonië en, tot slot, spoorde hij alle ouders aan hun kleine kinderen te laten inschrijven in het Werk van de Heilige Kindsheid.

NAAMEEST EN VERJAARDAG VAN DON BOSCO

Het naamfeest van Don Bosco was niet meer eenvoudig een feest van het Oratorio, maar had nu het karakter gekregen van een volkse betoging voor de man van de liefdadigheid. Een weekblad uit Turijn schreef inderdaad: (1) "We waren pas in dat huis binnengekomen of we bleven verbaasd staan bij het zien van die grote menigte. Letterkundigen, dichters, schrijvers van kluchtspelen, mensen uit het volk, kunstenaars, vrouwen, rijkelui, handarbeiders, jonge en bejaarde mensen, studenten en arbeiders, priesters en winkeliers, journalisten en drukkers, lieden van adel en bedelaars, het was een op elkaar gedrongen menigte waarin men geen vin kon verroeren, zo dicht stonden de mensen daar opeengepakt. En wat kwamen ze daar zien? Don Bosco. Heel Turijn was daar om die zeer populaire man te zien zodat onlangs nog een volbloed democraat zei: - Te Turijn zijn er in werkelijkheid maar twee personen populair: Gianduia (2) en Don Bosco.- "Wij zullen hier om herhalingen te vermijden enkel zeggen wat voldoende is om de waardevolle woorden van de feesteling op te vangen.

Don Bosco voerde meermaals het woord, maar enkel van twee toespraken is de inhoud tot ons gekomen. De eerste toespraak was gericht tot de vertegenwoordigers van de oud-leerlingen, die op 24 juni gekomen waren om, zoals ze dat gewoon waren, 's morgens hun wensen en hun geschenken aan te bieden. Ze boden hem de houten vergulde kroon aan die al boven het hoofdaltaar hing. Ze was aangekocht door middel van de spontane giften die ingezameld waren onder de eerste jongens van het Oratorio die toen overal verspreid leefden. Don Onorato Colletti, deken van Faule, sprak met veel gevoel en zei ook een gedicht op dat hij zelf gemaakt had.

(1) La Stella Consolatrice, 30 juni 1883.

(2) Figuur uit het Piëmontese volkstoneel.

Don Bosco gaf eerst uitdrukking aan de vreugde die hij op dat ogenblik genoot bij het zien van de vertegenwoordigers van zijn zo talrijke geliefde zonen. Daarna bedankte hij hen voor het mooie geschenk en ging verder:

" Het is zeker dat de redenaar én de dichter bij het spreken
" over Don Bosco zich aan overdrijvingen bezondigd heeft en gebruik
" heeft gemaakt van de figuur die men inl. de redekunst hyperbool
" noemt. Maar dit is een vrijheid die kan toegestaan worden aan de
" kinderen die bij het uitdrukken van hun gevoelens meer blijven
" stilstaan bij wat hun hart hun ingeeft dan bij wat hun geest hun
" voorschrijft. Houdt steeds in jullie herinnering dat Don Bosco
" niets anders geweest is en niets anders is dan een schamel werk-
" tuig in de handen van een zeer bekwame kunstenaar, van een zeer
" wijze en almachtige kunstenaar die God is. Daarom kome aan God
" alle lof, eer en glorie toe.

" Trouwens, onze Don Colletti heeft goed gezegd dat het Orato-
" rio tot heden toe grote zaken gedaan heeft en ik voeg eraan toe dat
" het met Gods hulp en onder de bescherming van Maria, Hulp der
" Christenen nog veel meer goed zal doen. Wat ons naast de hulp uit
" de hemel het goede werk vergemakkelijkt heeft en nog zal vergemak-
" kelijken, is de eigen aard van ons werk. Het doel waarnaar wij
" streven wordt blijkbaar door alle mensen goedgekeurd, zelfs door
" diegenen die inzake godsdienst een andere mening hebben dan wij.
" Wanneer iemand ons vijandig gezind is, dan zijn we genoodzaakt te
" zeggen dat hij ofwel ons niet kent, ofwel niet weet wat hij doet.
" Het maatschappelijke onderricht, de zedelijke opvoeding van de,
" verlaten jeugd die in gevaar verkeert, ze te onttrekken aan het
" nietsdoen, aan het kwaaddoen, aan de oneer en misschien ook aan
" de gevangenis, dat is het waarnaar ons werk streeft. Welnu, welk
" verstandig mens, welke burgerlijke overhield zou ons dit durven
" beletten?

" Onlangs, zoals u weet, ben ik in Parijs geweest en heb er in
" verscheidene kerken gesproken ten voordele van onze werken om,
" laat het ons maar vrijuit zeggen, geld in te zamelen waarmee wij
" onze jongens die nooit hun eetlust verliezen, brood en soep te
" kunnen bezorgen. Welnu, onder de toehoorders waren er die gekomen
" waren om de politieke gedachten van Don Bosco te leren kennen. Er
" waren er zelfs die meenden dat ik naar Parijs gekomen was om er
" revolutie te prediken, anderen dachten dat ik op zoek was naar
" aanhangers van een partij en daarom waren er welwillende personen
" die voor mij een ramp of iets dergelijks vreesden. Maar van mijn
" eerste woorden af vielen alle begoochelingen weg, alle vrees ver-
" dween en het stond Don Bosco vrij Frankrijk in alle richtingen te
" doorkruisen.

" Neen, waarlijk, met ons werk doen wij aan geen politiek.
" Wij hebben eerbied voor de gevestigde autoriteiten, wij onderhou-
" den de wetten, wij betalen de belastingen en wij gaan vooruit en
" vragen enkel dat men ons zou laten werken voor de arme jeugd om

" hun ziel te redden. In een zeker opzicht doen wij ook aan poli-
" tiek, maar op een wijze die werkelijk ongevaarlijk, zelfs voorde-
" lig is voor iedere regering. Van de politiek geeft men als defi-
" nitie dat het de wetenschap en de kunst is om een staat goed te
" regeren. Welnu, het werk van het Oratorio in Italië, in Frankrijk,
" in Spanje, in Amerika, in alle landen waar het gevestigd is om
" hulp te verlenen aan de behoeftige jeugd is erop gericht het aan-
" tal van de losgeslagen jeugd te verminderen en tevens het aantal
" van de jonge boosdoeners en dieven, zodat de gevangenissen leeg
" zullen staan. In één woord, het heeft als doel goede burgers te
" vormen, die verre van last te bezorgen aan het openbare gezag,
" dit integendeel zullen steunen om in de maatschappij orde, rust
" en vrede te handhaven. Dat is onze politiek, alleen met deze po-
" litiek hebben we ons tot heden bezig gehouden en we zullen er ons
" ook in de toekomst mee bezig houden.

" En het is juist deze methode die het Don Bosco mogelijk ge-
" maakt heeft goed te doen, eerst aan jullie en nadien ook aan zo-
" veel andere jongens van iedere leeftijd en van ieder land. En
" wat zou het dan baten ons met politiek bezig te houden? Wat zou-
" den wij met al onze inspanningen kunnen bereiken? Niets anders
" dan misschien ons werk van liefdadigheid onmogelijk maken. De po-
" litieke zaken van onze dagen kan men beschouwen als een stoomma-
" chine die snel over het spoor loopt en achter zich aan een sleep
" wagens trekt, wellicht naar de afgrond en de ondergang. Willen
" jullie tussen de spoorlijnen gaan staan om ze tegen te houden?
" Jullie zouden erdoor verpletterd worden. Willen jullie roepen om
" ze schrik in te boezemen? Maar ze hoort het niet en jullie zouden
" nutteloos je keel stuk schreeuwen. Wat moet er dan gedaan worden?
" Opzij gaan staan en ze laten doorrijden, tot ze ofwel blijft
" staan uit zichzelf of God met zijn almachtige hand ze tegenhoudt.

" Zeker, er moeten in de wereld ook mensen zijn die belang
" stellen in politieke zaken, om raad te geven, om op gevaren of
" iets anders te wijzen, maar deze taak is niet voor ons, arme
" mensjes.

" De godsdienst en de voorzichtigheid integendeel houden ons
" voor: Leef als goede christenen, houd je bezig met de zedelijke
" opvoeding van je zonen, onderricht de jongens van je colleges en
" je parochies goed in de catechismus, dat is alles.- Dit is, ik
" herhaal het, de gedragslijn van Don Bosco die zo weinig politi-
" cus is dat hij niet eens een krant leest. Dit weze ook jullie
" gedragslijn, mijn beste zonen...

Na het feest van 24 juni werden de uitnodigingen verstuurd naar de oud-
leerlingen, leken en geestelijken, respectievelijk voor zondag 15 en voor
donderdag 19 juli. Bij de eerste vergadering kon, zoals we zullen zien,
Don Bosco niet tegenwoordig zijn omdat hij zich te Frohsdorf bij de graaf
van Chambord bevond, maar hij liet zich vervangen door Don Cagliero. Voor
de tweede samenkomst echter kwam hij juist bijtijds. Wat was hij blij bij
het liefdemaal zich omringd te zien door zovele priesters die zich zelf
nog altijd als zijn zonen beschouwden!

Aan het tafeleind prijkten de woorden van de psalm: Filii tui sicut novellae olivarum in circuitu mensae tuae. Hij kon zijn tevredenheid niet bedwingen en fluisterde de theoloog Reviglio in het oor: - Deze priesters zijn mijn oogappel. - Bij het opdienen van het fruit hield hij een tweede toespraak die ons bekend is. Als inleiding zei hij eerst een woordje over de samenkomst en toonde dan aan hoe de hulp van God en van de Allerheiligste Maria nooit aan het Oratorio en aan de andere Salesiaanse Werken ontbroken had. Dan herhaalde hij een opmerking die wij hem al elders hoorden maken.

" Sinds enige tijd zegt men en publiceert men eveneens in de
" kranten dat Don Bosco mirakels doet. Dit is een vergissing. Don
" Bosco heeft dat nooit gezegd en zich dat nooit aangematigd. Nie-
" mand van zijn zonen mag er toe bijdragen deze verkeerde gedachte
" te verspreiden. Laten we duidelijk zeggen hoe de zaken zijn. Don
" Bosco bidt en laat zijn jongens bidden voor de personen die zich
" bij hem aanbevelen om deze of gene genade te verkrijgen. God ver-
" leent dan in zijn oneindige goedheid meestal de gevraagde gena-
" den, die soms buitengewoon en miraculeus zijn. Maar Don Bosco
" komt er voor zo weinig tussen dat de genaden vaak verkregen wor-
" den zonder dat hij er iets van weet. Maria, Hulp der Christenen
" doet de wonderen. Zij bewerkt de genaden en mirakelen door de hoge
" macht die ze van haar goddelijke Zoon ontvangen heeft. Zij weet
" dat Don Bosco centen nodig heeft om eten te geven aan zovele ar-
" me jongens die op zijn schouders drukken. Zij weet dat hij arm is
" en dat hij zonder stoffelijke hulpmiddelen de werken die hij on-
" dernomen heeft ten voordele van de godsdienst en van de maat-
" schappij niet kan vooruitbrengen. Wat doet dan O.-L.-Vrouw? Als
" goede moeder gaat ze op zoek. Ze gaat naar de zieken en zegt hun:
" - Wil je genezen? Welnu, wees dan liefdadig tegenover die arme
" jongens, steek een handje toe bij die werken en ik zal je de lief-
" dadigheid vergoeden door je te genezen. - Ze merkt dat er in een
" familie verslagenheid heerst omwille van het losbandige gedrag
" van de zoon. Ze zegt dan tot die vader en moeder: - Wil je dat
" die ongelukkige de slechte weg verlaat? Welnu, help dan vele an-
" dere arme verlaten zonen uit het gevaar dat hun ziel en lichaam
" bedreigt en ik zal je eigen zoon tot betere gevoelens roepen. -
" Kortom, om niet te ver uit te wijden, Maria, Hulp der Christenen
" troost op duizenderlei wijzen degenen die het Oratorio helpen en
" wij hebben niets anders te doen dan ons haar bescherming niet on-
" waardig te maken. Als Maria nu het Oratorio helpt, steek dan ook
" een handje toe, vooral jullie die eens hier geweest zijn en die
" blij zijn dat jullie nog zonen zijn van dit huis. Leef steeds als
" goede priesters, zoals jullie oude vriend het je geleerd en inge-
" prent heeft. Wees ijverig om de redding te bewerken van de zielen
" die ellendig naar hun verderf gaan. Zorg speciaal voor de jeugd
" van je streek, op wie de maatschappij haar hoop heeft gesteld.
" Blijf verenigd met het hoofd van de Kerk, met de plaatsvervanger
" van Jezus Christus. Laten we elkaar steeds

" liefhebben en voor elkaar bidden. Bidden jullie vooral voor de
" arme Don Bosco die iedere dag steeds dichterbij zijn dood komt,
" opdat wij allen door Gods barmhartigheid zouden gered worden en
" samen met ons ontelbare anderen zouden redden.

Het was zeer juist dat de Heilige Maagd en niet Don Bosco de mirakels bewerkte, maar het was niet minder juist dat de Heilige Maagd goedgunstig de gebeden van Don Bosco verhoorde meer dan deze van iemand anders. Een Frans weekblad (1) besloot met volgende woorden een artikel dat als titel droeg Regina Caeli: "Onder de ontelbare genaden in heel de christelijke wereld deze jongste tijd door de tussenkomst van de Madonna verkregen zijn wellicht de meest opvallende deze die God aan één van zijn meest begunstigde apostelen, Don Bosco, verleent."

Van het jaar 1875 af tot nu toe werd ook de geboortedag van Don Bosco met een steeds grotere plechtigheid gevierd op O.-L.-Vrouw ten hemel opgenomen, want allen dachten verkeerdelijk dat die datum de verjaardag van zijn geboorte was. Voor de eerste maal in 1883 stuurde Don Rua uitnodigingen rond, samen met de aankondiging van het veertigereengebend en van het feest van Sint-Aloysius. Een brief die door graaf di Castagnetto geschreven werd bij die gelegenheid (2) zegt ons nogmaals hoe groot de achting en de genegenheid was die Don Bosco te Turijn in de aristocratische kringen genoot. Uit de stad afwezig, schreef de bekende edelman nochtans aan Don Rua dat hij eveneens deel had genomen "aan de gelukkige verjaardag van de vereerde en beste vriend" en voegde er dan aan toe: "Wanneer hij 68 jaar lang erin geslaagd is een schat te verzamelen van zoveel kostbare edelstenen die in de hemel in zijn kroon zullen schitteren, dan zal ook de vrucht van zijn werk op aarde talrijke zielen blijven heiligen. Moge God hem nog vele zegenrijke jaren verlenen tot troost van alle brave zielen en om de wensen te vervullen van ondergetekende die eerbiedig zijn hand mag kussen."

Het krediet en de genegenheid die Don Bosco bij de aristocraten van alle landen genoot is zeker een thema dat een bijzondere aandacht verdient. De elementen zijn al overvloedig aanwezig en zullen nog aangroeien. In de maand juli was Maria Pia, dochter van Vittorio Emanuele II en koningin van Portugal, naar Turijn gekomen. Haar eerste eredame begaf zich bij Don Bosco om van hem een prentje te krijgen met enkele woorden door hem geschreven. Zij liet het aan de koningin zien en deze drukte het verlangen uit er ook een te hebben met zijn eigenhandig geschrift. De dame kwam hiervoor 's anderdaags, 25 juli, naar Valdocco terug en kreeg voldoening.(3)

(1) La Semaine religieuse van Arras, 1 december 1883.

(2) Moncalieri, 17 augustus 1883.

(3) Don Berto die hiervan ooggetuige was, verklaarde dit bij de processen.

Toen dezelfde dame Don Rua haar rouwbeklag toestuurde bij de dood van Don Bosco, schreef ze: "Ik ben erover verheugd het geluk te hebben gehad deze heilige pater persoonlijk te leren kennen bij de jongste doortocht van onze koningin Maria Pia te Turijn. Ik had de eer Hare Majesteit te vergezellen en ik verleende mezelf het genoegen een bezoek te brengen aan hem die ik wegens zijn faam kende en die ik ten zeerste verlangde te zien. Steeds zal ik de herinnering bewaren aan de goedheid en welwillendheid waarmee hij mijn bezoeken ontving. "Uiteindelijk verzocht ze om een of ander voorwerp dat aan Don Bosco toebehoord had en een ander voor een priester van haar kennissen die "de beweende en vereerde pater een grote achting had toegedragen."

DON BOSCO ALS SCHEIDSRECHTER

In de zomer van 1883 gaf Leo XIII onverwacht blijk van zijn hoge achting voor Don Bosco. In 1869 had Giacinto Pietro Marietti, directeur van de drukkerij van de Propaganda met pater Bernardino da Portogruaro, Minister-Generaal van de Minderbroeders-Observanten, een privé contract gesloten voor de herdruk van de volledige werken van de heilige Bonaventura. De uitgave zou samen gebeuren en iedere partij zou zeshonderd exemplaren ontvangen. Aanvankelijk dacht men er enkel aan een uitgave te bezorgen die vollediger en beter geordend zou zijn dan de oude uitgave, maar nadien werden de opvattingen ruimer zodat heel wat voorbereidende studies noodzakelijk werden. Marietti stemde hiermee in en stelde voor in de uitgaven voor het aanschaffen van boeken, het kopiëren van codices, voor reizen en dergelijke zijn aandeel te dragen. De Orde droeg dus gedurende tien jaar de kosten van twintig priesters die ermee belast waren bibliotheken en archieven in verscheidene landen van Europa te bezoeken. Ondertussen was Marietti naar Turijn overgeplaatst en anderzijds voelden de paters die meewerkten de noodzaak aan om een drukkerij in de buurt van hun huis te hebben, om persoonlijk toezicht te kunnen houden op het drukken. Dit werd mogelijk na de aankoop van een huis in de buurt van Florentië, vermits vroeger als gevolg van de wetten over de afschaffing van de Orde, deze niet eens te Rome een eigen huis bezat. Toen wilden de paters-uitgevers eenstemmig dat de uitgave zou verzorgd worden door een drukkerij in de buurt van de hoofdstad van Toscane, namelijk te Prato. Deze aanzienlijke wijziging van de omstandigheden scheen de mening te rechtvaardigen dat het oude contract nu vervallen was en daarom werd het werk eenvoudig aan een andere drukker toevertrouwd.

Toen Marietti dat vernomen had, werd hij razend kwaad en eiste hij dat men zich ofwel aan het oude contract moest houden of dat men hem als schadeloosstelling voor het verlies van zijn eer en van zijn stoffe-

lijke voordelen een bedrag van 80.000 lire moest uitbetalen. Wat zijn eerverlies betrof, daarvoor stelde de Generaal hem voor het breviarium van de Orde opnieuw te drukken. Daardoor zou iedereen zien dat er tussen hen geen breuk was gekomen en op voorwaarde van een bestelling van vijftienduizend exemplaren zou hij een mooie winst kunnen maken. Deze wou hiervan niet horen, maar schreef aan Kardinaal Bilio, grootpenitencier, om de bevoegdheid te vragen de Generaal voor de staatsrechtbank te dagvaarden. Zijne Eminentie antwoordde hem dat er kerkelijke rechtbanken bestonden en dat hij een beroep kon doen op de Heilige Congregatie van de Bisschoppen en Reguliere Geestelijken. Marietti stelde geen vertrouwen in de beslissingen van deze Congregatie omdat zij hem in een andere zaak al in het ongelijk gesteld had. Hij stuurde verscheidene onbetamelijke brieven aan de kardinaal, die verontwaardigd, hem niet meer antwoordde. De andere gaf het niet op, wendde zich tot de handelsrechtbank van Rome voor herstel van schade en eiste een bedrag van 80.000 lire. Maar de rechtbank ging in op de besluiten van de advocaat Feri van Florentië en verklaarde zich onbevoegd. De zaak werd door Marietti voor de burgerlijke rechtbank gebracht, die zich tegen hem uitsprak en hem bovendien tot al de gerechtskosten veroordeelde.

In deze nood wendde Marietti zich tot de Heilige Vader. De Paus nam kennis van de stand van zaken en gaf de Generaal het bevel zich met Don Bosco te verstaan om een plan voor een vriendschappelijke schikking uit te denken. De Generaal die op zijn terugkeer uit Frankrijk zich te Turijn had opgehouden, liet aan Don Bosco de wil van de Heilige Vader weten. Met dit doel ontving Don Bosco op 1 juli volgend visitekaartje: "P. LUCCA ANTONIO TURBIGLIO, pastoor van Sint-Thomas, Turijn. De Zeereerwaarde Pater Bernardino da Portogruaro, Minister-Generaal van de Franciscanen bevindt zich op doortocht te Turijn. Hij wenst zijn hulde te brengen aan de Zeereerwaarde Don Bosco. Zou hij hem morgenvroeg in het Oratorio kunnen aantreffen? Hoe laat?"- 1 juli 1883." Don Bosco liet hem antwoorden: "Tussen 10.00 en 12.00 uur in de voormiddag."

Toen Don Bosco het verlangen van de Paus gehoord had, zette hij zich dadelijk aan de studie van het geschil. Het was hem niet moeilijk de instemming te bekomen van Marietti. Deze was zeer verknocht aan de Heilige Stoel en verklaarde zich bereid te doen wat de Paus wilde. Dankzij zijn intense werkzaamheid waarmee Don Bosco gewoonlijk zijn eigen zaken afwerkte, kon hij op iets meer dan tien dagen de definitieve voorwaarden van het akkoord opstellen. Het is een document dat in al zijn eenvoud, laten we het maar zeggen, de diplomatische fijnzinnigheid en tegelijk al de christelijke naastenliefde van Don Bosco in het licht stelt.

" Vriendschappelijke schikking.

"

" Om tegemoet te komen aan de goede inzichten van de Zeereer-
" waarde Pater Bernardino, Minister-Generaal van de Orde van de
" Franciscanen en aan die van de Heer Ridder, pauselijk drukker,
" archivaris Giacinto Pietro Marietti, heb ik gaarne aanvaard
" scheidsrechter te willen

" zijn betreffende een contract tussen hen aangegaan over het druk-
" ken van de werken van Sint-Bonaventura.

" Om een juist idee te hebben over het geschil, heb ik ge-
" meend er goed aan te doen alles te lezen wat hierover gedrukt en
" geschreven werd. Ik heb ook geluisterd naar de redenen van eer-
" bare personen en ook naar de overwegingen van beide partijen.

" Ik ben er daarom van overtuigd dat dit geschil volstrekt op
" een vriendschappelijke manier, buiten de rechtbanken om, dient
" beslecht te worden. Daarom dan doet de heer Marietti, als grote
" weldoener van de Franciscaanse Orde en als schenker van Sint-An-
" tonius ten voordele van de hoger genoemde Orde, afstand van de
" geëiste schadeloosstelling door deskundigen op 80.000 lire be-
" raamd, maar vermindert zijn eis op de gift die de Zeereerwaarde
" Pater-Generaal zal oordelen te kunnen doen voor deze kerk van
" zijn Orde die Ridder Marietti steeds verder met weldaden wenst te
" begiftigen.

" De kosten aan voorschotten, reizen, afschriften, brieven en
" intresten die allen samen een bedrag van 9.022,15 fr. zouden be-
" dragen ten voordele van Ridder Marietti, zullen verminderd worden
" tot 7.000 lire.

" Besluit

" Op deze manier zou het proces dat hangende is voor de bur-
" gerlijke rechtbanken voor een bedrag van 89.022 lire en 15 cen-
" tiemen, verminderd worden tot het definitieve bedrag van 7.000
" lire die de Zeereerwaarde Pater Bernardino aan de Ridder Marietti
" zal betalen, te vermeerderen met een schenking die hij naar eigen
" beslissing zal menen te kunnen doen voor het voltooiën van de ho-
" ger genoemde kerk van Sint-Antonius.

" Nadien zullen de partijen een verklaring afleggen waarin ze
" aan elkaar vriendschap, welwillendheid en hulp beloven in alles
" wat hun mogelijk is ter bevordering van Gods glorie en het wel-
" zijn van de zielen.

" Deze vreedzame en vriendschappelijke schikking zal de Hei-
" lige Vader eveneens zeer welgevallig zijn. Hij kan, als een mee-
" dogende vader, niets anders dan troost voelen wanneer hij ziet
" dat twee van zijn zonen, die beiden uitmunten door hun titels,
" hun katholieke werken en hun eerbiedige hulde aan de Heilige
" Stoel, terugkeren tot de eensgezindheid en tot de vrede die
" iedere dag voortdurend aanbevolen wordt door het opperhoofd van
" de Kerk.

" Turijn, 13 juli 1883.

" Priester Gio. Bosco.

Niet toevallig had hij de datum van 14 juli uitgekozen om aan de partij- en de scheidsrechterlijke beslissing mee te delen, daar juist op die dag het feest van Sint-Bonaventura viel.

Marietti aanvaardde het voorstel blindelings en ook de Generaal van de Franciscanen was er tevreden over.(1)

Het spreekt vanzelf dat de Generaal, wanneer hij er zich toe verplichtte iets te geven voor de op te bouwen kerk, deze gift schonk aan zijn Orde en aan niemand rekenschap te geven had. Aldus sloegen nog dat jaar de Franciscanen van Quaracchi de hand aan het werk en gaven in tien boekdelen de kritische uitgave uit van Doctoris Seraphici S. Bonaventurae Opera Omnia.

DE AARDBEVING VAN CASAMICCIOLA

De liefdadigheid van Don Bosco kreeg weldra een nieuwe gelegenheid om zich te tonen. Op 28 juli schokte een vreselijke aardbeving heel het eiland Ischia door elkaar. Het ligt ten noorden van de golf van Napels. Daarbij werd het lieve stadje Casamicciola, een van de voornaamste badplaatsen gelegen op de flanken van de berg Epomeo, met de grond gelijk gemaakt. Heel Italië was door deze ramp in beroering gebracht. De bisschoppen deden een beroep op hun gelovigen om hulp te verlenen aan de rampzalige overblijvende bewoners. Ook Mgr. Vogliotti, Kapittel-vicaris van het aartsbisdom Turijn, deed een oproep om door giften het ongeluk van deze eilandbewoners te verlichten. Don Bosco door medelijden bewogen vooral voor de ongelukkige wezen, schreef aan monseigneur.

" Monseigneur,

"

"

" Met het verlangen binnen de perken van mijn geringe mogelijkheden gevolg te geven aan uw uitnodiging ten voordele van de ongelukkige mensen van Casamicciola, stel ik u voor op het ogenblik twee arme jongens van twaalf tot zestien jaar op te nemen.

"

" Ze zullen zich natuurlijk moeten aanpassen aan de tucht van het huis.

(1) De overeenstemmende verklaring van de andere partij hebben we niet teruggevonden, niet eens het archief van de Generaal in het klooster van Sint-Antonius in de via Merulana te Rome. Een dossier dat daar bewaard wordt, bevat enkel documenten over de zaak tot op het ogenblik waarop in naam van Kardinaal Bilio, beschermheer van de Orde, en op bevel van de Paus inlichtingen gevraagd worden over de aard van het geschil.

" Ze zullen gekleed en gevoed worden tot op het oogenblik dat ze
" voldoende onderwezen zijn en genoeg vakkennis bezitten om el-
" ders hun brood te verdienen. Ik zou in een ruimere mate willen
" bijdragen tot leniging van deze openbare ramp, maar op het ogen-
" blik kan ik niet meer doen. Moge God ons gelukkiger dagen schen-
" ken, dagen van vrede en voorspoed.

" Ik verzoek u zo goed te willen zijn de liefdadige Sanfelice,
" aartsbisschop van Napels hiervan in kennis te stellen, opdat hij
" deze weesjongens zou sturen op de dag die hij hiervoor geschikt
" zal achten.

" Met diepe verering heb ik de hoge eer van u te zijn
" uw toegenegen dienaar,
" Priester Gio. Bosco.

" Turijn, 4 augustus 1883.

De Kapittel-vicaris liet het aanbod van Don Bosco aan de aartsbis-
schop van Napels weten en antwoordde dan dat Mgr. Sanfelice hem voor zijn
edelmoedigheid bedankte. Wanneer de gelegenheid zich zou voordoen, zou
hij niet nalaten er gebruik van te maken.

Toen op 3 augustus de ramp van Casamicciola ter sprake kwam, merkte
Don Bosco op dat dit een kleine aanwijzing was van Gods verontwaardiging.
Hij herinnerde eraan hoe in de oude tijd de pretmakers van Napels en Rome
daar samen kwamen. Hij citeerde daarom enkele Latijnse verzen geschreven
door Boucheron, professor van Griekse en Latijnse welsprekendheid aan de
universiteit van Turijn tot in 1838. Toen in Alessandria de vloer van een
zaal was ingestort, terwijl de genodigden op een joodse bruiloft aan het
dansen waren, liet de dichter de slachtoffers spreken. Hun slotwoorden
waren: Laeti ludentes, damnata turba, in orcum trahimur. Don Bosco bleef
bij deze laatste zin om er zijn commentaar op te geven.

Dan liet hij nogmaals het verhaal van Plinius de Jongere horen, die
bij de ramp van Pompei en Herculaneum met veel gevaar zijn moeder in vei-
ligheid kon brengen. Terwijl hij de mooie daad van kinderlijke liefde
prees, zei hij: "God zal hem beloond hebben en niet enkel in dit leven.
De middelen tot redding zijn in zijn hand oneindig in aantal."

Eindelijk steeg hij boven de aardse verschijnselen uit en begon te
spreken over de ruimten tussen de sterren. Deze zijn zo onmetelijk groot
dat onze geest erin verloren loopt en terwijl hij zijn woorden kracht
bijzette met cijfers over de afstanden van de verste en meest verwijderde
sterren die voor ons nog zichtbaar zijn, liet hij zich gaan tot een per-
soonlijke herinnering. - Toen ik nog klein was, zei hij, bleef ik eens op
een zaterdagavond nog wat op het balkon staan alvorens naar mijn kamer te
gaan. Ik keek naar de maan, de planeten, dacht aan de afstand tussen bei-

de, dan gingen mijn gedachten naar de sterren, hun volume en de onmetelijkheid van het heelal. Dat alles scheen me ze groot en zo goddelijk toe dat ik er niet meer kon aan denken en dat ik wegliep (hier bleven zijn toehoorders met spanning luisteren en wachtten op wat hij verder zou zeggen), zodat ik wegliep om me onder de lakens te stoppen. - Door deze onverwachte kwinkslag, die hen deed lachen, zette hij de domper op de verwondering die hij bij hen verwekt had door zijn warme en verheven woorden.

DE REIS NAAR PISTOIA

In de eerste helft van augustus deed hij een reis naar Pistoia. Een verwant van de heer Bufalmacchi was krankzinnig geworden en men hoopte dat de zegen van Don Bosco hem zou genezen. Met alle middelen probeerde hij zich hieraan te onttrekken, maar eindelijk door de Christelijke liefde bewogen dacht hij er goed aan te doen naar hem toe te gaan. Als gezelschap koos hij Don Costamagna die juist uit Argentinië gekomen was. De reis was rijk aan interessante episoden.

Bij de heenreis tussen Parma en Bologna, zat hij in de coupé naast een heer en een jonge geestelijke, zijn zoon. Deze heer dacht eraan zijn dochter te laten opvoeden te Nizza Monferrato onder de leiding van de Zusters van Maria, Hulp der Christenen, om zich voor te bereiden op het examen voor het normaallyceum. Na de eerste wederzijdse begroeting liet hij aan Don Bosco, die hij niet kende, zijn beslissing kennen. Ondertussen was de jongen, die met zijn breed gezicht en zijn grote ogen de eenvoud en goedmoedigheid in persoon scheen te zijn, af en toe wat aan het lezen in de Unità Cattolica. Don Costamagna nam deze omstandigheid te baat om een gesprek met hem aan te knopen. Het gesprek viel op het Oratorio en op Don Bosco, en het einde was dat hij de jongen uitnodigde om naar Turijn bij Don Bosco te komen. De jongen richtte dan zijn blikken op de priester die naast Don Costamagna zat en vroeg hem: - Is dit misschien Don Bosco?

- Ja - antwoordde Don Costamagna.

- Oh! papa riep de jongen uit, - de priester met wie u spreekt is Don Bosco.

- Don Bosco?! - herhaalde de vader. En dadelijk begon hij met hem verder te redeneren en toonde zich zeer verheugd over deze ontmoeting.

Op een bepaald ogenblik vroeg Don Bosco onverwacht aan de jongen: - Wilt u ook naar Turijn bij Don Bosco komen?

- Om er wat te doen?

- Om bij Don Bosco te blijven.

- En waarom?
- Omdat u daar veel goed zou kunnen doen, werken, klas geven, assistentie doen, en ook prediken, catechismuslessen geven.
- Maar ik moet mijn studies voortzetten in het seminarie.
- Ook te Turijn zult u de gelegenheid hebben om te studeren. Vooruit, neem een beslissing, kom mee met Don Bosco, er is ook voor u plaats.
- Ik kan niet.
- Waarom dan niet?
- Ik zou graag komen, ik houd van Don Bosco, maar ik houd nog meer van mijn papa en ik kan van hem niet weggaan.

De vader luisterde naar dit gesprek zonder iets te zeggen en was ietwat ontroerd. Ondertussen had de trein halt gehouden. Het was een directe trein. De heer stapte uit voor het een en het ander. Enkele ogenblikken later kwam er een zeer lange goederentrein toe tussen het station en de directe trein. Dadelijk zette deze zich in beweging. De verschrikte reiziger werd de weg afgesneden en kon niet bijtijds zijn coupé bereiken. De zoon riep: - Papa, papa!- maar het was tevergeefs. Dan zei Don Bosco: - Ziet u het? U wou niet met Don Bosco meegaan en nu bent u ertoe genoodzaakt.

De jongen was zeer bedroefd en barstte in tranen uit. - Komaan, kalmeer u maar, - zei hem Don Bosco.- Aan het volgende station stapt u uit en wacht u op uw vader. Don Costamagna zal daar een telegram sturen dat u op hem wacht. Hij zal dan met de volgende trein komen en dan bent u weer samen. - En zo gebeurde het.

Toen men Bologna voorbij was en men de Apennijnen inreed, bleef de machine wegens breuk midden in een galerij staan. Men was genoodzaakt tot elf uur in de morgen te wachten vooraleer een andere locomotief ter hulp kwam. Don Bosco was met Don Costamagna alleen in de coupé en hij vertelde hem, nu hij toch zijn gekweld hart eens kon uitspreken, alles wat hij geleden had in de kwesties met Mgr. Gastaldi en hoe hij zich geweld had moeten aandoen om te gehoorzamen aan de jongste schikking van de paus.(1) - Ook de paus, - riep hij uit - wil zijn hand laten wegen op de schouders van de arme Don Bosco!- Wanneer Don Costamagna deze dingen vertelde, zei hij dat Don Bosco zijn hart ontlastte op dezelfde manier zoals Sint-Philippus Neri, Sint-Alfonsus de Liguori en de H. Franciscus van Sales het zouden gedaan hebben.

Toen de trein in het volgende station halt hield, stapten Don Bosco en de anderen uit om wat frisse lucht in te ademen.

(1) Cfr. boekdeel XV, hoofdstuk VIII.

Daar hoorden ze een Fransman, die een bewonderaar was van Don Bosco maar hem nog nooit gezien had, met luide stem over hem spreken in een groepje. Hij zei dat hij naar Rome ging en dat hij bij zijn terugkeer Turijn zou aandoen om Don Bosco te gaan bezoeken, want te Parijs had hij tevergeefs getracht om hen te ontmoeten.

Don Costamagna die hem dit hoorde zeggen antwoordde: - Indien u Don Bosco verlangt te zien, dan moet u zover niet gaan. Hier is hij!- De heer kwam bij Don Bosco en wierp zich ontroerd op de knieën, greep zijn hand en kustte ze, zonder op de mensen acht te slaan. Deze vertroosting deed hem alles ineens anders zien.

In het station van Piacenza stapten drie personen op, namelijk een jonge geestelijke, die de twee priesters groette en zich in een hoekje van de wagen ging zetten, een notaris die aan de kant van Don Bosco ging plaats nemen, met zijn gezicht dus naar de machine, en een handelsreiziger. Don Costamagna zat rechtover Don Bosco zodat hun knieën tegeneen kwamen. De handelsreiziger kwam binnen met zijn kleine valies aan een draagband dwars over zijn rug, een grote lederen valies in de hand, zijn zakken vol brieven en dagbladen, en een brede hoed op het hoofd, waaronder twee ogen schitterden die hem een vreemd uitzicht gaven. Hij groette de aanwezigen, legde zijn bagage in het net, haalde dan vrijmoedig een krant uit en begon te spreken in een barbaarse taal, half Frans en half Italiaans, gemengd met woorden van nog andere talen.- Hebt u het verrassende nieuws gehoord, heren? De graaf van Chambord is genezen. De krant vertelt hier het feit. Op een goede dag is een meisje bij hem gekomen en heeft hem een bloem aangeboden. Sinds die dag is de graaf genezen. Het is werkelijk een wonderbare zaak.

- Excuseer, mijnheer, - antwoordde de notaris - zo is de zaak niet verlopen.

- Wat zegt u? Het bericht wordt als zeker aangegeven in de kranten. Wie heeft hem dan wel genezen?

- Don Bosco van Turijn met zijn Madonna.

Don Bosco stootte met zijn knie tegen Don Costamagna en glimlachte. Don Costamagna deed hetzelfde gebaar alsof hij wou zeggen dat er een mooi tafereeltje te wachten stond. Op dat ogenblik zette de trein zich in beweging. Er ontstond weldra een twistgesprek tussen de notaris en de handelsreiziger, die een Belg was. Het gerammel van de trein verdoofde grotendeels hun stemmen, maar Don Costamagna spitste zijn oren om zo goed mogelijk hun gesprek te volgen. Uit de woorden van de notaris bleek duidelijk dat hij katholiek was en dat hij een grote verering had voor Don Bosco. De Belg daarentegen scheen een ongelovige te zijn. Hij ontkende dat Don Bosco de graaf had kunnen genezen, want hij noemde Don Bosco een bedrieger en een kwakzalver. Maar hij zei zelfs dat het superstitie was geloof te hechten aan die mirakels, aan die genezingen waarover zoveel gesproken werd. Het was allemaal kletspraat, alleen maar kletspraat, alles wat men over Don Bosco vertelde.- Maar wat betekent dan de zegen van een priester? Wat is een priester? Toch maar een mens als een andere!

De notaris die hem met duidelijke redenen tegensprak, had hierbij gemakkelijk spel. - U spreekt u zelf tegen, mijnheer. U beweert in de Madonna niet te geloven en u hecht geloof aan een bloemtuil. U hebt geen vertrouwen in Don Bosco, maar de macht die u aan Don Bosco ontkent, kent u toe aan een meisje. Als ik te kiezen zou hebben tussen geloven en geloven, dan vind ik mijn geloof toch redelijker dan het uwe.

Ondertussen had de trein zijn vaart verminderd en naderde een station. Het twistgesprek was ten einde. Iedereen zweeg. Don Costamagna vroeg Don Bosco de toelating zich met de kwestie bezig te houden: - Doe maar! - antwoordde deze.

Toen wendde Don Costamagna zich tot de notaris en zei: - U schijnt veel van Don Bosco te houden?

- Zeker, ik houd veel van hem en ik heb grote verering voor hem. Hij is iemand die veel goed gedaan heeft aan de arme jongens.

- Kent u hem?

- Persoonlijk niet, maar ik ken hem door zijn faam. Ik heb zijn boeken gelezen en ik heb zijn huizen in Frankrijk gezien, vooral dat van Nice.

- Ik ben zeer tevreden dat u Don Bosco zo zeer waardeert en toch zeg ik u dat men nog niet alles weet van wat Don Bosco verdient. Kijk, ik heb een reis van drieduizend mijlen gedaan, ik kom van Amerika en dit alleen om Don Bosco te zien.

- Van Amerika?

- Zeker ik ben één van zijn zonen. Ik ben als kleine jongen in één van zijn instituten binnengetreden. Ik had mijn vader verloren. Hij is als een vader voor mij geweest met alle mogelijke zorg, zowel voor mijn onderhoud als voor mijn onderricht en opvoeding.

- Dat is een groot geluk voor u geweest.

- En dit geluk werd door mij met vele anderen gedeeld. Men mag wel beweren dat er in elke stad van Italië iemand is aan wie hij weldaden heeft bewezen toen hij nog een kind was. Ook nu nog gaat Don Bosco steeds verder met goed te doen aan de jeugd.

- Don Bosco is inderdaad een groot en heilig man.

- U hebt hem dus nooit gezien?

- Nooit.

- Zou u hem willen zien?

- Zeer zeker en met veel genoegen.

- U zegt dus dat u veel van Don Bosco houdt?

- Wie zou niet van die man houden? Ik verzeker u dat ik voor hem steeds de grootste verering gehad heb.

- Welnu, ik heb wel zin om hem te tonen.

- U zou mij zijn portret kunnen tonen.
- O! neen, niet zijn portret, maar hem persoonlijk.
- Dan zou u mij naar Turijn moeten brengen, maar op dit ogenblik ben ik door mijn zaken belet. En toch zou ik er graag heen gaan.

- Ik wil u niet naar Turijn brengen om Don Bosco te zien.
- Hoe zult u het dan aan boord leggen?

Don Bosco volgde rustig en met bijna onopgemerkte glimlach de dialoog. De jonge geestelijke en de Belgische handelsreiziger lieten geen woord ontsnappen. Op dat ogenblik zei Don Costamagna tot de notaris: - Hier hebt u Don Bosco!

Bij deze woorden sprongen de drie reizigers als door een veer bewogen haast tegelijkertijd op en vielen op hun knieën. De Belg zei met gevouwen handen:- Pardon! Mijn God! Wat een verrassing. Vergeef mij mijn onvoorzichtige woorden!- Het werd een ontroerend tafereel. Don Bosco zei: - Het is niets, het is niets. Ik voel me niet gekrenkt. Sta op. - Na enkele woorden van verontschuldiging wou hij hun een herinnering nalaten, haalde enkele medailles van Maria, Hulp der Christenen te voorschijn en gaf aan ieder één.

Dank u!- riep de Belg uit. - O! Ik houd veel van de Madonna, weet u. Kijk maar. - Onder zijn jas haalde hij een medaille uit die hij om de hals droeg. - Mijn moeder heeft ze mij gegeven toen ik nog een kind was. Ik heb ze steeds op mij gedragen. Ze heeft mij uit veel gevaren gered en vooral gedurende een vreselijke storm bij mijn reis naar Indië. We leden schipbreuk, we werden daar op het strand geworpen en ik bleef lange tijd bewusteloos, maar ik kon gered worden. Daar bevonden wij ons zonder hulpmiddelen in een streek die door tijgers onveilig werd gemaakt. Wij verdedigden ons door 's nachts grote vuren aan te steken. Eindelijk werden we door een schip opgepikt en naar onze bestemming gebracht.

- Maar Don Bosco, is het waar dat u zoveel colleges en zoveel jongens moet onderhouden?

Met enkele woorden verklaarde Don Bosco hem de uitgebreidheid van zijn werk.

- Maar dan moet u wel zeer rijk zijn, dan moet u miljoenen bezitten!
- Ik bezit niets.
- Maar hoe is dat mogelijk zo zonder iets, zoveel tehuizen in stand te houden?
- Het is de Madonna die ze in stand houdt.

- Vergeef me, maar dat begrijp ik niet. Dat is onmogelijk, dat is vrome fantasie... Nu nog hulp uit de hemel veronderstellen... de tijden zijn voorbij waarin... Maar dit is genoeg. Ook ik wil naar mijn vermogen bijdragen om uw werken te helpen. Neem deze kleine gift. - Het was een gouden muntstuk van twintig frank.

Don Bosco bedankte hem en voegde er glimlachend aan toe: - Kijk nu eens goed! U zelf geeft het antwoord op uw opwerpingen van daarnet. Evenals de Madonna uw hart bewogen heeft om mij te helpen, zo beweegt zij de harten van duizenden anderen om onze jongens te helpen.

Toen ze van elkaar afscheid namen wou de Belg zijn visitekaartje ruilen met dat van Don Bosco. Hij beloofde hem dat hij op zijn doortocht naar Turijn zou komen om hem te bezoeken.

Een pikanter episode deed zich voor gedurende het laatste gedeelte van hun reis. Te Alessandria stapten nieuwe reizigers hun coupé binnen. Eén van hen begon over Don Bosco kwaad te spreken en hem in zwarte kleuren af te schilderen. Hij zei dat hij een gierigaard was en dat hij geld opstapelde door de onnozele halzen te bedriegen.

- Verontschuldig mij - zei Don Bosco - maar kent u Don Bosco?

- Of ik hem ken? Ik ben van Turijn en ik heb hem meermaals gezien.

- En toch geloof ik niet dat Don Bosco zoveel geld heeft als u beweert.

- Dat moet u aan mij komen vertellen! Don Bosco is een bedrieger. Hij wil zijn familie verrijken en heeft al veel bezittingen aangekocht.

- Ik weet niet dat hij te Castelnuovo bezittingen zou hebben.

- Jawel, zijn broers zijn rijk geworden.

- Verontschuldig, Don Bosco had maar één broer.

- Eén of meer broers, het feit blijft hetzelfde en ik weet zeker dat de broer van Don Bosco, die vroeger een arme boer was, nu een rijtuig en paarden bezit.

- En ik zeg u dat de broer van Don Bosco sinds meer dan twintig jaar dood is.

- Dat kan zijn, maar u zult niet kunnen loochenen wat ik zeer goed weet.

- Welnu, als u uw nieuwsgierigheid wilt bevredigen, ga dan maar Castelnuovo en u zult zien dat Don Bosco enkel twee neven heeft die een kleine hofstede bewerken en niets meer.

- U wilt dus zeggen dat ik een leugenaar ben?

- Ik zeg niet dat u een leugenaar bent, maar alleen dat alles wat u beweert, niet met de waarheid overeenstemt.

Zo ging het gesprek een tijdje voort. De medereizigers schenen geneigd te zijn de woorden van de priester voor waar aan te nemen. Toen dan te Felizzano baron Cova bij hun coupé aankwam en bij het zien van Don Bosco, uitriep: O! Don Bosco!, hem groette en zich met hem vertrouwelijk onderhield, schoten de reizigers in een schaterlach terwijl de andere persoon, verlegen enkele verontschuldiging stamelde. Don Bosco antwoordde hem glimlachend: - Ik zou u een raad willen geven, namelijk

nooit over iemand kwaad te spreken of minstens eerst goed toe te kijken wie zich in uw buurt bevindt. Het zou kunnen dat de persoon met wie wij aan het spreken zijn, juist de persoon is wiens faam wij besmeuren. Het beste is nochtans altijd over iedereen goed te spreken en, als we dat niet kunnen, dan liever te zwijgen.

DE PERIODE VAN DE RETRAITES

Van augustus tot oktober duurde de periode van de retraites. Don Bosco deed al het mogelijke om er als directeur te fungeren, maar de reis naar Pistoia ontnam hem de mogelijkheid om, zoals beslist was, in het huis van Nizza Monferrato aanwezig te zijn voor de retraite van de dames. Daarom gaf hij aan Don Cagliero de opdracht om hem te vervangen.

" Beste Don Cagliero,
"
" Ik wens op zijn minst enkele dagen door te brengen te
" Nizza Monferrato, maar een reeks van telegrammen noodzaken mij
" morgenvroeg in de richting van Florentië te vertrekken.
"
" Je zult echter aan de retraitanten zeggen dat ik spijtig
" genoeg niet kan aanwezig zijn, dat ik veel voor hen zal bidden,
" dat ik ze zegen en dat ik donderdagmorgen voor hen de heilige mis
" zal opdragen. Moge God ons allen zegenen en geloof mij in Jezus
" Christus te zijn
"
"
" Turijn, 7 augustus 1883. je toegenegen vriend,
Priester Gio. Bosco.

Uit niets blijkt dat hij toen naar Florentië zou gegaan zijn. Daar Pistoia zich op de lijn van Florentië bevindt, gebruikt Don Bosco in vage bewoordingen deze uitdrukking, omdat hij het misschien niet gunstig achtte te zeggen wat het doel was van zijn reis.

Hij was aanwezig bij de retraite van de novicen te S. Benigno in de tweede helft van de maand augustus. Van daar stuurde hij op Sint-Joachim, zijn naamdag, een telegram met gelukwensen aan de paus. Hij kreeg een hartelijk antwoord op 22 augustus van Kardinaal Jacobini, de staatssecretaris: " Don Bosco, S. Benigno Canavese. Telegram was de Heilige Vader uiterst aangenaam. Zijne Heiligheid zegent u en de Salesianen daar in retraite bijeen." Een verwijzing naar deze brief leest men in een brief aan barones Ricci.

" Geachte Mevrouw de Barones Ricci Azelia Fassati,
"
" Zeer graag zal ik mij vrij houden voor het celebreren van
" de heilige mis op 25 dezer volgens het inzicht van gravin Fran-
" cesca de Maistre en haar zuster van het Heilig Hart. Ik zal even-
" eens een noveen van communies, gebeden en missen laten doen die
" zal eindigen op de dag van het feest van Maria's geboorte volgens
" het inzicht van een Franciscaanse kloosterzuster. Is er nog wat
" anders? Een speciaal memento in de heilige mis, voor u, Mevrouw
" de Barones, voor de Heer Baron Carlo en vooral voor je moeder,
" opdat God ze allen zou bewaren ad multos anos in sanctitate et
" justitia omnibus diebus vitae.
" Hier zijn tweehonderd jongens die hun retraite doen om hun
" roeping te onderzoeken en nadien hun noviciaat te beginnen. Ze
" hebben allen de vurige wens om naar Patagonië te gaan.
" God zegene u, Mevrouw Azelia en samen met u de hele familie
" van Pessione.(1) Terwijl ik mij aan de naastenliefde van uw gebe-
" den aanbeveel, heb ik de troost van u in Onze Heer Jezus Christus
" te mogen zijn
" de nederige dienaar,
" Priester Gio. Bosco.
" S. Benigno Can. 22 augustus 1883.

Gedurende deze retraite kwam zich voor de eerste maal een Franse priester aan Don Bosco voorstellen. Hij behoorde tot het Bisdom Chartres en kwam om Salesiaan te worden. Op dat ogenblik had men juist een persoon nodig zoals hij om aan het hoofd te staan van een werk in Parijs. Hij heette Don Bellamy. Terwijl hij met Don Bosco nog aan het spreken was, kwam Don Branda binnen, de directeur van het college van Utrera, om zijn zegen te vragen alvorens naar Spanje te vertrekken. Don Branda was gaan knielen en tot Don Bellamy gewend, zei Don Bosco:

- Ziet u deze priester? Hij begeeft zich naar Spanje, waar hij directeur is van een huis en inspecteur van de provincie. Wilt u thans weten wat er van hem zal worden?

Don Bellamy, die de bovennatuurlijke gaven van Don Bosco nog niet kende, nam zijn vraag als een kwinkslag op en antwoordde hem al lachend:

- Zeg het maar.

(1) Een plaats in de nabijheid van Chieri, waar de Ricci's een villa hadden die later naar de Dochters van Maria, Hulp der Christenen is overgegaan.

- We zullen hem Salesianen laten voortbrengen.

- Wat bedoelt u hiermee?

U weet hoe de timmerlieden het doen! Ze nemen een stuk hout, zagen het, bewerken en schaven het en maken er een meubel van. Zo zal ik hem het hout geven, hij zal het voor mij bewerken en zo Salesianen vormen.

- Wilt u nog meer weten?

- Ja, zeg het maar - hernam Don Bellamy - steeds als iemand die luistert naar iets dat weinig of geen belang heeft.

- We zullen hem voor een zending naar het noorden sturen... -

- Naar het noorden?

- Wilt u nog meer weten?

- Dat is voldoende, Don Bosco.- Terwijl hij zo sprak, wees hij naar Don Branda, die nog altijd geknield was en op zijn zegen wachtte. Of-schoon hij er volstrekt geen rekening mee hield, bleven deze woorden in het geheugen van Don Bellamy geprent, die er het eerste gedeelte begon van te begrijpen toen hij vanuit Parijs als novicemeester naar Marseille gestuurd werd. Maar ondertussen dacht hij aan de zending in het noorden, die hem op de tweede plaats was aangekondigd. Hij was gekomen om Salesiaan te worden met het inzicht als missionaris naar Afrika te vertrekken, maar, toen hij eerst als directeur van het huis van Parijs benoemd werd, dus in het noorden van Frankrijk, kon hij zich niet voorstellen dat dit een zending was. Toen hij dan eindelijk in 1891 voor Oran in het noorden van Afrika bestemd werd, begreep hij dat de onderbroken zin van Don Bosco, ging vervuld worden. Hij bleef niet dadelijk te S. Benigno, maar kwam er drie weken later terug, na een nieuwe retraite en bracht nog een andere Franse priester met zich mee die eveneens verlangde Salesiaan te worden. Toen hij de priester aan Don Barberis voorstelde, zei Don Bosco hem: Hier hebben wij een plant die wij in onze tuin zullen overplanten. Over de andere priester echter zei hij, toen hij alleen was met Don Bellamy:

- Die andere zal niet bij ons blijven.

- Waarom? - vroeg Don Bellamy wat ontstemd.

- Hij is te wispelturig - antwoordde hem Don Bosco.

Don Bellamy vond deze beoordeling gewaagd, daar zijn gezelschap hem helemaal onbekend was. Maar de gebeurtenissen bewezen de waarheid van de voorzeggung vermits hij na zes maanden het noviciaat verliet.

Aan zijn eigen bisschop, Mgr. Louis Eugène Regnault, had Don Bellamy het doel van zijn reis naar Italië niet bekend gemaakt. Welnu, toen deze vernam dat hij Salesiaan wou worden, schreef hij hem en dreigde ermee dat hij hem de suspensio a divinis zou opleggen, wanneer hij niet dadelijk naar zijn bisdom terugkeerde.

Toen Don Bosco hiervan kennis kreeg, was hij te Nice voor de retraite van de Franse medebroeders. Van daaruit stuurde hij aan de bisschop van Chartres een briefje, waarin hij hem, onder meer, zei dat hij aan Don Bellamy de raad zou geven zijn bisschop te gehoorzamen en naar zijn diocees terug te keren tot de tijd waarop de Heer de bisschop de ingeving zou geven hem zijn roeping te laten volgen. Zijn brief begon met: Grandeur! Deze woorden brachten de bisschop van zijn stuk. Hij antwoordde aan Don Bellamy dat hij, na dit briefje gelezen te hebben, een slapeloze nacht had doorgebracht en dat hij 's morgens, bij het celebreren van de heilige mis, over deze zaak het licht van de Heilige Geest gevraagd had. Ondertussen mocht hij blijven waar hij was en proberen om een goede Salesiaan te worden.

Aan de hoger genoemde retraite nam ook een jonge geestelijke van het seminarie van Magliano Sabino deel. Eens zei Don Bosco hem: Verheug je, uit Magliano zal nog een andere jonge geestelijke komen.

- Wie is het, wie is het?- vroeg de pas aangekomene vol belangstelling.

- Raad eens.

- Ik kan het niet raden, zeg het mij!

- Zijn familienaam begint met een C en eindigt op een i.

- Ik kan het niet raden, zeg het mij!

- Corradini zal komen.

Ruggero Corradini zat toen in de vierde klas van het gymnasium van de kostschool die aan het seminarie verbonden was en had nooit de minste neiging gevoeld om Salesiaan te worden. De jonge geestelijke schreef hierover aan de directeur Don Daghero de korte dialoog die hij hierover met Don Bosco gehad had. Nadien vertelde hij het mondeling aan Corradini enkele maanden later omdat hij niet volhardde en terugkeerde naar Magliano. Deze brandde van verlangen om te weten te komen op welke manier Don Bosco kennis gekregen had van zijn naam. Enkele jaren nadien, bij een bezoek van Don Bosco aan het seminarie, ondervroeg hij Don Bosco hierover, maar hij antwoordde: - Het heeft geen belang te weten hoe ik aan de kennis gekomen ben dat jij zou komen. Schik het zo: indien je wil komen, stel dan je moeder gerust met een excuus en kom dan je proeftijd doen.

Deze woorden van Don Bosco lieten hem volledig onberoerd omdat hij er niet aan dacht Salesiaan te worden. Als enige zoon van een weduwe dacht hij er helemaal niet aan zijn diocees te verlaten. Maar in maart 1889 maakte deze wens, die zo ver verwijderd scheen van zijn betrachtingen, zich van zijn hart meester. Zozeer was hij bezig dat, toen hij tot diaken gewijd was, hij alle moeilijkheden vanwege zijn verwanten overwon en naar Turijn vertrok. Op het ogenblik dat wij dit schrijven is Don Corradini aan het werk in de inspectie van Rome.

DE SALESIAANSE COADJUTEUR

Op het derde algemeen kapittel, waarover we verder zullen spreken, was beslist dat ook de coadjuteurs een afzonderlijk noviciaat zouden hebben. Deze beslissing werd met bewonderswaardige spoed uitgevoerd, vermits al in oktober daaropvolgend tweeëntwintig novicen-vakleerlingen te S. Benigno hun proeftijd in afzondering van de andere personen van het huis begonnen waren. Zodra alles in orde was, ging Don Bosco, die naar S. Benigno gekomen was voor de inkleding van de jonge geestelijken, hen opzoeken om voor hen alleen te spreken. Zoals hij het nog nooit tevoren gedaan had, schetste hij de figuur van de Salesiaanse coadjuteur zoals hij die opvatte.

" Het evangelie van deze morgen zegde: Nolite timere, pusillus grex, vrees niet, kleine kudde.(1) Jullie zijn de pusillus grex, maar moeten niet bang zijn, nolite timere, dat uw aantal niet zal aangroeien.

" Ik ben zeer tevreden dat er een proefjaar begonnen is voor vakleerlingen en dat dit geregeld zal doorgaan. Dit is de eerste maal dat ik naar San Benigno kom sinds jullie hier zijn en hoewel ik gekomen ben voor de inkleding van de jonge geestelijken en hier maar een dag zal blijven, hecht ik eraan niet weg te gaan zonder een paar woorden in het bijzonder tot jullie te zeggen. Ik zal een paar gedachten ontwikkelen.

" Eerst wil ik jullie mijn idee bekend maken dat ik mij voorstel voor de Salesiaanse coadjuteur. Ik heb nooit de tijd en gelegenheid gehad om dit uiteen te zetten. Jullie zijn hier dus verenigd om een vak aan te leren en jullie te bekwamen in de godsdienst en de vroomheid. Waarom? Omdat ik helpers nodig heb: Er zijn zaken die de priesters en de jonge geestelijken niet kunnen doen en die zaken zullen jullie doen. Ik heb iemand van jullie nodig om hem naar een drukkerij te sturen met deze opdracht: - Jij moet eraan denken dat hier alles goed vooruit gaat. - Een andere voor de boekbinderij zeg ik:- Jij zal hier de leiding nemen zodat alles met welslagen bekrond wordt.- Een ander naar een van onze huizen: - Jij zal er zorg voor dragen dat dit werkhuis of deze werkhuisen ordelijk in bedrijf worden gehouden en dat er niets ontbreekt.

(1) Luc., XIII, 32. Het was het evangelie van de mis Justus, op de feestdag van Sint-Petrus d'Alcantara (19 oktober, dat jaar op een donderdag).

" Jij zal erin voorzien dat het werk zal verlopen zoals het moet. -
" Ik heb in ieder huis iemand nodig aan wie men de zaken die een
" groter vertrouwen vergen, kan toevertrouwen, zoals het beheer
" van het geld, de betwistingen, iemand die het huis tegenover de
" buitenwereld vertegenwoordigt. Ik heb iemand nodig om de dienst
" in de keuken, in de portierskamer vlot te verzorgen. Zo vb., om
" alles op tijd te bezorgen, om niets te verspillen, niemand het
" huis verlaat enz. Ik heb mensen nodig aan wie ik deze bevoegdhe-
" den kan toevertrouwen. Jullie moeten deze mensen zijn. In één
" woord, jullie hoeven niet de mensen te zijn die rechtstreeks wer-
" ken of zich afsloven, maar wel de mensen die het bestuur in han-
" den houden. Jullie dienen de meesters te zijn over de andere werk-
" lieden, niet de dienaars. Dit alles echter volgens de regel en
" binnen de noodzakelijke perken. Maar alles wat de leiding betreft,
" moet door jullie gedaan worden, ook in de werkhuisen. Dat is de
" opvatting van de Salesiaanse coadjuteur. Ik heb er zovelen nodig
" die mij op die manier zouden helpen! Daarom ben ik tevreden dat
" jullie kleren hebben die voor dit werk aangepast en zindelijk
" zijn, dat jullie passende bedden en cellen hebben, omdat jullie
" geen gewone handarbeiders zijn maar meesters, geen onderhorigen,
" maar oversten.

" Nu zal ik jullie mijn tweede gedachte uiteenzetten. Omdat
" jullie zullen helpen in grote en delicate zaken, moeten jullie vele
" deugden verwerven en omdat jullie over anderen gezag moeten voe-
" ren, moeten jullie voor alles het goede voorbeeld geven. Men moet
" zekerheid hebben dat daar, waar zich een van jullie zal bevinden,
" orde, zedelijkheid en rechtvaardigheid zullen heersen. Anders sal
" infatuatum fuerit...

" Laten we dus besluiten zoals we begonnen zijn. Nolite timere,
" pusillus grex. Vrees niet dat jullie aantal niet zal aangroeien,
" maar het moet vooral aangroeien in goedheid en wilskracht. Dan
" zullen jullie onoverwinnelijke leeuwen zijn en zullen jullie veel
" goed kunnen doen. En nadien, complacuit dare vobis regnum. Heer-
" schappij en niet slavernij, maar jullie zullen vooral het eeuwige
" rijk bezitten.

De driemaal herhaalde betiteling van "meesters" geeft zeer goed de voorstelling weer die men zich van de Salesiaanse coadjuteur dient te maken. De Salesiaanse coadjuteur is niet de lekenbroeder van de andere kloosterinstituten die men broeder noemt, maar die in werkelijkheid zo weinig van de broeder heeft als hij van een dienaar die zich bij wijze van compliment als zodanig mondeling of schriftelijk betitelt. Onze coadjuteur is een volwaardig lid van de familie. Welnu, in een huis worden doorgaans alle leden meesters genoemd en als dusdanig onderscheiden ze zich van het dienstpersoneel en van de vreemden. De Salesiaanse coadjuteur verbreedert dus met de priesters en de jonge geestelijken, staat op

gelijk peil met hen tegenover het dienstpersoneel en ook tegenover de leerlingen en de gast die hoe dan ook in onze huizen samenleven of samenwerken. Wie nu echter denkt dat deze benaming aan de coadjuteur een bevoorrechte plaats geeft midden de communiteit, miskent volledig de gedachte van Don Bosco. Integendeel, Don Bosco wou daarmee aanduiden dat zij volledig behoren tot de familie waarvan ze deel uitmaken. Zij hebben dus hetzelfde recht op een gelijke behandeling als de priesters en de jonge geestelijken. De graad van waardering die uit deze positie voortspruit, brengt er hen natuurlijk toe in de betrekkingen met de buitenstanders een waardige houding aan te nemen, te zorgen voor een voorbeeldig gedrag in het huis, zich solidair te voelen met hun medebroeders en zich trouw te tonen in hun respectief verblijf. Zodat deze benaming van "meesters", in plaats van hem hovaardig te maken, bij iedere goede coadjuteur een ernstige bezorgdheid moet verwekken als hij denkt aan de verantwoordelijkheid die deze titel veronderstelt en hem oplegt.

DE CONFERENTIE TE CASALE MONFERRATO

Ook dit jaar hield Don Bosco de conferentie voor de medewerkers van Casale. Hij begaf er zich heen op 21 november vanuit Borgo S. Martino, waar hij geweest was voor het uitgestelde feest van Sint-Carolus, de titelheilige van het college. Toen het ogenblik gekomen was om de kansel te bestijgen, liet de ceremoniemeester van de bisschop (vermits Mgr. Ferré wou aanwezig zijn) verstaan dat Don Bosco zich naar de zetel van de bisschop diende te begeven om vooraf de zegen van de bisschop te ontvangen. Don Bosco was natuurlijk onmiddellijk bereid om dadelijk te gehoorzamen en te doen zoals in dergelijke gevallen past, maar Monseigneur zei haast tegelijkertijd tot zijn ceremoniemeester: - Zou Don Bosco bij mij komen om zich te laten zegenen? Vragen de bisschoppen niet zijn zegen? - En hij liet niet toe dat deze ceremonie volbracht werd. Het is echter waarschijnlijk dat de bisschop ook Don Bosco de last wou besparen om tot bij hem te komen, dan te knielen en weer op te staan, wat zeer moeilijk was. Het gaan was voor Don Bosco bijzonder lastig. Dit alles zag, hoorde en verhaalde Don Caroglio, toen secretaris van de aartsbisschop die daar aanwezig was.

De toespraak die iets minder dan een uur duurde, week niet af van zijn gewoon schema, namelijk de noodzakelijkheid om te voorzien in de opvoeding van de jeugd, de werkzaamheden van de Salesianen en van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen op dit terrein en de behoefte aan hulp. Het vertrouwen dat hij had in de goddelijke Voorzienigheid en in de liefdadigheid van de medewerkers staat hier borg voor.

HET EINDE VAN HET JAAR

's Avonds van de 20ste december gebeurde in het Oratorio een wonderlijk feit. Een vrouw uit Cervignasco nabij Saluzzo bracht in de kamer van Don Bosco haar dochtertje van negen jaar binnen. De kleine was verlamd van toen ze acht maanden oud was en volgens het zeggen van haar moeder kon ze moeilijk spreken en helemaal niet lopen. De geneesheren, schreef de pastoor in een brief die de vrouw aan Don Bosco overhandigde, hadden bevestigd dat er geen hoop op genezing meer bestond buiten het beproeven van Don Bosco's zegen.

Don Bosco liet het jonge meisje op een sofa plaats nemen. Dan gaf hij het zieke kind zijn zegen en ondervroeg haar: - Hoe heet je?

- Maria, - antwoordde het kind vlug en opgewekt, tot grote verbazing van de moeder die grote ogen opzette bij het zien van die ongewone energie bij het kind.

- Maak het kruisteken - ging Don Bosco verder.

- In den naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes.
Amen.

- Gelieve te noteren - merkte haar moeder op - dat haar rechterarm minder ziek is dan haar linker, want ze kan zich van deze arm helemaal niet bedienen.

- Welnu, - hernam Don Bosco - beweeg je linkerarm. Het kind gehoorzaamde.

- En nu - ging Don Bosco verder - kan je goed lopen?

- Haar beentjes zijn dood! riep de moeder met droefheid uit. Ziet u het? Ze zijn een derde kleiner dan normaal.

- Ik zeg u dat het levende beentjes zijn, hernam Don Bosco. Vooruit, sta op en begin te lopen.

Het meisje sprong recht en liep. Toen bracht Don Bosco dadelijk moeder en dochter tot aan de deur en zei dat ze naar hun dorp moesten terugkeren. Don Lemoyne ging sinds enige tijd iedere avond een uur doorbrengen in intiem gesprek met Don Bosco. Die avond trof hij hem aan nog helemaal bewogen en bevend onder de indruk van het voorgevallen feit.

Bij het naderen van Kerstmis liet Don Bosco door bemiddeling van de kardinaal-beschermheer zijn wensen aan de Heilige Vader overmaken. Op 24 december antwoordde hem Zijne Eminentie: "Heilige Vader bedankt, zendt overvloedige zegen. Oprechte wensen. Kard. Nina."

Deze herhaalde blijken van welwillendheid vanwege Leo XIII waren voor Don Bosco na de voorbije moeilijkheden een buitengewone troost.

Na het vieren van de kerstmisfeesten formuleerde hij zijn nieuwjaarswensen voor het huis. Voordien had hij er al naar de colleges gestuurd. Het waren twee raadgevingen, één voor de leerlingen en één andere voor de medebroeders. Tot de eersten zei hij: "Niets dat aan een ander toebehoort, stelen, noch zijn tijd, noch zijn onschuld, noch zijn ziel verbis et operibus." Tot de tweeden: "De goed geregelde naastenliefde is diegene, die men aan zijn eigen ziel bewijst."

In dit hoofdstuk hebben we niet alles verhaald wat Don Bosco deed en zei in het Oratorio sinds zijn terugkeer tot op het einde van het jaar. In de volgende hoofdstukken zullen we andere zaken vertellen. Ondertussen zal het aangenaam zijn te lezen welke indrukken over het Oratorio en over Don Bosco werden meegedragen door de gasten die uit verafgelegen streken kwamen. Bij de getuigenissen die wij al aangehaald hebben, zullen wij er een nieuw voegen dat verscheen in een Romeinse krant. (1) Een correspondent uit Treviso schreef: "Niemand in deze wereld zou voor mij onder woorden kunnen brengen welke vrede, welke paradijselijke vreugde en welke gezonde lucht wij op die vrome plaats genoten hebben."

O! Don Bosco, laat me toe in je benijdenswaardige bescheidenheid voor de wereld uit te roepen dat je een heilige bent, vermits je werken voor het goede die al sinds bijna een halve eeuw geslaagd zijn, je tot een heilige verklaren, vermits je gaven van geest en hart laten blijken dat je een heilige bent, vermits je wijs, rustig, meeslepend, steeds aan zich zelf gelijk blijvend, steeds leerrijke en steeds liefdevol woord aantoonde dat je een heilige bent."

(1) L'Amico del popolo, 9 december 1883, in een artikel met als titel: "Een bezoek aan het salesiaans Oratorio van Turijn" ondertekend door G. Novelli.

H O O F D S T U K X

EEN BEROEMD GEBLEVEN HISTORISCH BEZOEK:
EEN FRANSE KARDINAAL EN EEN TOEKOMSTIGE PAUS

Na 1875, toen Kardinaal Berardi een bezoek bracht aan het Oratorio, werd het niet meer door een andere kardinaal met een bezoek vereerd tot in 1883, het jaar waarin Zijne Eminentie Henri de Bonnechose, aartsbischop van Rouen, het bezocht. Nu het tegenwoordig voortdurend door hoge personaliteiten wordt bezocht, kan men zich moeilijk een denkbeeld vormen welke diepe indruk de tegenwoordigheid van een prins van de Kerk in het huis van Don Bosco in die tijd bij allen verwekte. Op 4 oktober wou deze eerwaarde prelaat, op zijn terugkeer uit Rome, zich te Turijn ophouden, omdat hij Don Bosco en het Oratorio wenste te bezoeken. Het was jammer dat Don Bosco met al zijn leden van het kapittel zich buiten het huis bevond. Immers, terwijl hij te S. Benigno een retraite leidde, hield hij samenkomsten met zijn raadsleden voor de regeling van het nieuwe schooljaar in de huizen en de tijd ontbrak om hem telegrafisch op de hoogte te brengen dat deze eminente bezoeker het huis met een bezoek kwam vereren. In het Oratorio ontbraken ook de studenten die over enkele dagen van hun vakantie gingen terugkeren. Toch bereidde de prelaat en de andere medebroeders gauw een mooi onthaal voor. Hiervoor moesten ze enkel doen wat ze meermaals in gelijkaardige gevallen hadden zien doen. Het was ook nog een geluk dat een jonge salesiaanse priester van Franse nationaliteit aanwezig was.

Zijn Eminentie stemde erin toe naar de eerste verdieping te komen, waar hij zich met onze priesters die hem vergezelden, onderhield en zich met levendige belangstelling over allerlei zaken liet inlichten. Dan kwam hij tot bij de balustrade en zei tot de vakleerlingen die waren samengekomen op de speelplaats daar beneden: - Mijn beste jongens, ik was gekomen met het inzicht Don Bosco te bezoeken en met hem te spreken, maar zijn plichten houden hem ver weg van hier. Nu ik de vader niet kan begroeten, verheug ik er mij in hem in zijn zonen weerspiegeld te zien. Ik zegen jullie allen met de grootste genegenheid en ik bid God dat hij dit huis en de salesiaanse werken met zijn genaden overvloedig zou zegenen.

Om u dan een aandenken van mijn doortocht te laten, geef ik u een dag vakantie misschien opgevrolijkt door een wandeling en daarbij, omdat jullie ook mensen zijn en sommigen misschien iets misdaan hebben, verleen ik jullie kwijtschelding van alle slechte punten en alle straffen. - De oversten stemden dadelijk daarmee in en beloofden het uit te voeren. De kardinaal voegde er nog aan toe:- Ik stel echter een voorwaarde, beste jongens, namelijk, dat ieder van jullie een Onze Vader en een Wees Ge-groet zou bidden voor mijn intentie. Zijn woorden werden op toejuichingen en handgeklap onthaald. Van daar boven op de balustrade zegende hij de knapen. Dan kwam hij naar beneden, ging tussen hen door terwijl hij zijn ring liet kussen en ging de kerk binnen. Bij het buitengaan zei hij dat hij in zijn diocees een oud heiligdom had toegewijd aan Maria, Auxilium Christianorum en dat het een voortdurende bron van geestelijke en tijdelijke genaden was. Nadien bracht hij een bezoek aan de drukkerij die was ondergebracht in nieuw gebouwde lokalen. Daar was men de Griekse spraakkunst van Don Garino aan het drukken en hij keek daarvan de drukproeven in. (1)

Hij wijdde eveneens veel aandacht aan de werking van de machines en aan het werk van de jonge arbeiders.

Alvorens het huis te verlaten vond hij er zijn genoeg in nog wat in de spreekzaal te vertoeven. Voortdurend vroeg hij inlichtingen over verscheidene bijzonderheden.

Op het laatste toonde hij zich zo tevreden dat hij graag het diploma van salesiaans medewerker, dat hem aangeboden was, aanvaardde. Op het ogenblik dat hij afscheid nam, beloofde hij dat hij een andere keer, als hij weer langs Turijn zou voorbij komen, Don Bosco vooraf hiervan op de hoogte zou brengen. Hij liet aan Don Bosco zeggen hetzelfde te doen, mocht hij naar Parijs komen.

(1) Don Bosco, die zijn zonen kende en ze wist te gebruiken, had aan Don Garino de opdracht gegeven een Griekse spraakkunst samen te stellen. Deze moest klein zijn en zoals men dat meestal doet, had hij hem aangeduid hoe klein zij moest zijn door de punten van wijsvinger en duim naast elkaar te brengen. Don Garino zette zich met veel goede wil aan het werk en stelde een lijvige tekst op. Maar toen hij uiterst tevreden het handschrift bij Don Bosco bracht, nam deze het in handen en zei glimlachend, terwijl hij zijn hoofd schudde: Nen parei, Garin, nen parèi. Cita, i l'ai dite, cita, cita (gewesttaal voor: Zo niet, Garino, zo niet. Klein heb ik je gezegd, klein, klein). Don Garino bleef verlegen en als versteend staan. Don Bosco loofde weliswaar zijn werk, maar legde hem beter zijn gedachten uit. Don Garino zette zich opnieuw aan het werk, zonder te raken aan wat hij al gedaan had. In zijn geheel werd zij dan gepubliceerd en maakte er een uittreksel van voor zijn kleine spraakkunst die ook vandaag nog zijn bewonderaars heeft. Vele jaren later zei professor Puntoni in zijn colleges aan de universiteit, in tegenwoordigheid van Don Ubaldi, dat, indien hij deze spraakkunst eerder gekend had, hij zijn eigen spraakkunst niet zou gepubliceerd hebben.

De kardinaal echter was drieëntachtig jaar oud en Don Bosco zou de hoofdstad van Frankrijk niet meer weerzien.(1)

Diezelfde herfst kwam er een ander bezoek dat in huis geen gerucht maakte, maar zeer belangrijk zou blijken te zijn. Ditmaal was Don Bosco thuis. Een jonge priester bood zich bij hem aan, slank van gestalte met breed voorhoofd, met peinzend uiterlijk, bedachtzaam bij het spreken en eerbiedig in zijn manieren. Na een onderhoud dat zich niet beperkte tot de gebruikelijke plichtplegingen, zei Don Bosco tot zijn bezoeker: - Nu bent u, beste Don Achille, meester in huis. Het spijt me dat ik u niet zelf kan vergezellen, omdat ik veel bezigheden heb. Ik weet zelfs niet wie ik u als gids kan meegeven, omdat ook alle anderen hun bezigheden hebben. Ga dan maar, kom en bekijk alles maar wat u wilt.

Don Achille Ratti die zijn eerste proeftijd deed aan de Ambrosiaanse bibliotheek van Milaan onder de leiding van de zeer geleerde Mgr. Ceriani, wenste vooral te weten hoe de drukkersschool van het Oratorio georganiseerd was en hoe over het algemeen de beroepsklassen werkten. De drukkerij met alles wat erbij en toe behoort, zoals de lettergieterij en de boekbinderij wekten zijn bijzondere aandacht. Toen hij Don Bosco opnieuw zag in de refter, ondervroeg deze hem over wat voor moois hij gezien had, waarop hij antwoordde: Vidi mirabilia hodie.

Het was de tijd waarin de directeur van de afzonderlijke huizen zich naar het moederhuis begaven om met Don Bosco te gaan spreken, hun toestand en hun desiderata uiteen te zetten en zijn raadgevingen en opbeuringen te ontvangen. Dadelijk na het middagmaal ontving Don Bosco hen goeddelijk in de refter. Zodra de gast bemerkte dat er zoveel personen met Don Bosco wilden spreken, wou hij opstaan en weggaan. Don Bosco zei: - Neen, blijf maar.

(1) Bulletin Salésien, octobre 1883. In het boekje Il più bel fiore del Collegio Apostolico (De mooiste bloem van het Apostolisch College) geeft Don Bosco volgende biografische nota over Kardinaal de Bonnechose (blz. 172): Henri Marie Gaston de Bonnechose werd geboren te Parijs op 30 mei 1800. Alvorens tot de geestelijke staat te behoren was hij lid van de magistratuur en substituut-procureur te Audelys en te Rouen, procureur des konings te Neufchâtel, substituut aan het hof van Bourges en advocaat-generaal te Riom en te Besançon. Na de julirevolutie trad hij toe tot de kerkelijke clerus en werd weldra leraar van retorica en van geschiedenis aan het kleinseminarie van Straatsburg, dan aan het college van Inilly. Daar hij een welsprekend redenaar was en een zeer mooie stem bezat, liet hij het onderricht varen om zich met de predikatie bezig te houden. Te Parijs, te Cambrai en te Rome oogstte hij applaus en verdiende hij dat de Heilige Vader, Pius IX, die een uitverkoren verstand wist te waarderen, hem op 17 januari 1848 bestemde voor het bestuur van het diocees van Carcassonne. Op 23 maart 1855 werd hij overgeplaatst naar het diocees Evreux, waar men een praktisch en voorzichtig man nodig had om de onenigheid ongedaan te maken en de zaken in orde te brengen. Deze zending volbracht hij met zo een geest van naastenliefde en rechtvaardigheid dat hij op 18 maart bevorderd werd tot aartsbisschop van Rouen, een ambt dat hij gedurende twintig jaar vervulde. Hij was edel van voorkomen, groot van gestalte en verfiynd in manieren. De Heilige Vader Pius IX benoemde hem tot kardinaal en in het consistorie van 21 december 1863 werd hij als dusdanig afgekondigd met de titel van Sint-Clemens. Als lid van de Franse Senaat, toonde hij zich een vurige verdediger van de tijdelijke macht van de pausen. We bezitten van hem twee boekdelen die in 1875 gepubliceerd werden onder de titel van: Philosophie du Christianisme.

De eerste voor een gesprek was de directeur uit Frankrijk. Don Bosco stond daar en leunde op een tafel. Het waren niet allemaal verheugende zaken die het onderwerp van het gesprek uitmaakten, maar uit de aanblik van Don Bosco zou niemand kunnen gissen hebben of hij goed of slecht nieuws hoorde, zo een grote kalmte en sereniteit straalde van zijn aangezicht uit, zo verklaarde de gast later.

Op de Fransman volgde een Italiaans directeur in Sicilië. Dit was zeker Don Guidazio, die sinds vier jaar het college van Randazzo, toen het enige dat op het eiland bestond, bestuurde. Niet weinig geplaagd door de sektaire overheden van onderwijs, beschreef hij in zijn schilderachtige taal op een dramatische toon vooral de plagerijen van een schoolopziener. Don Bosco luisterde naar alles en gaf hem nuttige wenken over de manier waarop hij zich moest gedragen. En indien dat alles onvoldoende zou zijn - besloot hij - zeg hem dan ook maar dat Don Bosco een lange arm heeft zodat hij tot bij hem kan geraken.

Zo woonde Don Ratti, die een goede waarnemer was, de reeks verslagen bij. Maar hij vestigde vooral zijn aandacht op de houding van Don Bosco tegenover deze verschillende personen en onderwerpen.

Het vertrouwen dat hij aan een onbekende gast schonk, beperkte zich niet tot dit geval. Gedurende de twee dagen die hij in het Oratorio verbleef, liet Don Bosco hem toe in de intimiteit van de familie, behandelde hem als een van de zijnen en liet hem vrij door het huis rondgaan om er kennis te nemen van alles wat hij maar wilde. Hierover kon hij een gevoel van verbazing niet onderdrukken. Twee zaken zijn ondertussen zeker, namelijk dat dit zo korte verblijf voor zijn schrandere oog voldoende was om de persoonlijkheid van Don Bosco en de draagwijdte van zijn zending te meten en dat de woorden die hij toen hoorde en de indrukken die hij opdeed, nooit uit de geest van de toekomstige paus zouden uitgewist worden, zoals bleek uit zijn herhaalde getuigenissen gedurende zijn particuliere en publieke audiënties.

Wij kennen niet veel van de woorden die hij er gehoord heeft, maar wij kennen er voldoende om er een mooie reeks aan te halen. Don Ratti had veel spijt om het volgende: een jonge vakleerling die hij een paar weken tevoren aan Don Bosco aanbevolen had, kreeg het heimwee te pakken en vluchtte uit het Oratorio. - Wat spijt het mij - zei hij hem - dat de jongen die ik aanbevolen heb, mij zo een lelijke figuur heeft laten slaan! Daar is echter als verontschuldiging dat het over een jongen gaat die niet veel verstand heeft. Maar Don Bosco wou dadelijk zijn beschermeling in eer herstellen en antwoordde met een glimlach: - Bij deze omstandigheid gaf hij zijn eerste bewijs van verstand. U zult zien dat hij zich in het leven uit de slag zal weten te trekken en zijn weg zal maken. - De werkelijkheid bevestigde deze voorspelling, maar op dat ogenblik hield Don Ratti geen rekening met deze hypothetische gebeurlijkheid. De liefdevolle gevatheid van zijn eerste woorden en zijn joviale commentaar hadden hem behaagd en ontroerd, omdat hij zo sereen zijn zegel had gezet op deze episode en uit de ontsnapping zelf een reden had gezocht om aan de jongen niet te wanhopen.(1)

(1) Toen de Heilige Vader aartsbisschop was van Milaan, verhaalde hij deze episode aan de generaal-econoom Don Giraudi.

Cultuurminnaar evenals Don Bosco sprak Don Ratti zijn voldoening uit over de wijze en stoutmoedige ontwikkeling die in het Oratorio aan de druk-kunst "door middel van de volledigste en modernste uitvindingen van de mechanica" gegeven werd. Die goede "Don Bosco met zijn glimlachen de goedhartigheid en met de scherpzinnigheid die iedereen bij hem opmerkte, antwoordde hem: "Daarin wil Don Bosco steeds op de voorposten van de vooruitgang staan."- En hij bedoelde daarmee dat hij in het werk van de propaganda door middel van de drukkunst aan niemand de voorrang wou laten. - "Deze waren inderdaad de werken", - bevestigt thans de Opperherder - "die werkelijk zijn voorliefde hadden" en "zijn edele trots" uitmaakten.(1)

Hij vertrouwde zijn geliefde gast ook toe, dat hij zich eerst had aangetrokken gevoeld tot wetenschappelijk en literair werk of, zoals de paus zich uitdrukt "in de richting van de grote ideale waarnemingen." De ontmoeting met de man van de boeken en van de bibliotheek had hem nog uitdrukkelijker doen bekennen dat hij aanvankelijk "een ruim studieplan had opgevat, een ruim plan ook voor de kerkgeschiedenis - maar nadien - voegde hij eraan toe - heb ik gezien dat de Heer mij langs een andere weg riep. - Misschien ontbrak mij de nodige uitrusting van geest, het verstand, het geheugen." Maar het is de mening van Pius XI geweest dat hij een van die figuren was die "om het even welke weg hij ook zou betreden hebben, een diep spoor achter zich zou nagelaten hebben."(2)

Don Bosco die geen gelegenheid liet voorbijgaan om over zijn medewerkers te spreken, noemde ze in zijn aanwezigheid zijn longa manus en zei daarbij: "met nederig welgevallen" maar als iemand "die aan anderen belang wil schenken in plaats van aan zich zelf "dat juist dank zij "dit bewonderenswaardig legioen" van medewerkers hij "lange armen genoeg had om alles te kunnen bereiken."(3)

Van zijn lippen vernam de paus toen ook hoe het bijleggen van de spijtige onenigheid die in Italië Staat en Kerk verdeelde, zijn gedachten vooral bezig hield en de gevoelens van zijn hart beheerste. De Romeinse kwestie was in die maanden, zoals men gewoonlijk aanneemt, actueel geworden. Het krioelde van artikels en weekjes met min of meer buitensporige voorstellen over de manier om deze kwestie op te lossen. Ook vanuit de Verenigde Staten had de New York Herald een van zijn correspondenten ermee belast in Italië de beroemdste personaliteiten van beide Rome's te gaan opzoeken, de wederzijdse positie van het Quirinaal en van het Vaticaan te bestuderen en er verslag over uit te brengen. Zo ontstond een zeer lange correspondentie die dadelijk werd opgenomen in verscheidene Italiaanse kranten.

(1) Toespraak over de heldhaftigheid van zijn deugden op 20 februari 1927. De audiëntie na de inwijding van het Pius XI Instituut, 11 mei 1930. Toespraak tot de leerlingen van de Romeinse pauselijke seminaries op 17 juni 1932.

(2) Aangehaalde toespraak, 20 februari 1927.

(3) Toespraak bij het decreet over de mirakels, 19 november 1933.

De oorsprong van het grote debat lag in een open brief van Emile Rendu, oud-inspecteur-generaal van de Franse universiteiten, over deze brandende kwestie gericht tot volksvertegenwoordiger Ruggero Bonghi.(1)

Welnu, Don Ratti zag bij deze gelegenheid hoe Don Bosco de zaken opvatte: "Niet om het even welke verzoening, zoals velen sinds lang onzinnige voorstellen hadden gedaan en alles in de war hadden gebracht, maar een verzoening die voor alles de eer van God, de eer van de Kerk en het welzijn van de zielen zou vrijwaren."(2) Hij hoorde hem inderdaad`betreuren dat er zo vaak de hand werd geslagen aan de rechten van de Kerk en van de Heilige Stoel, en dat zij, die toen het lot van het land in handen hadden, niet waren teruggekeerd van wegen die ze niet begaan konden zonder de heiligste rechten met de voeten te treden." Daarom rekende hij "op God en de mensen om met alle mogelijke hulp deze belangrijke kwestie te kunnen regelen zodat tegelijkertijd de zon van de rechtvaardigheid weer zou gaan schijnen en in de geesten de sereniteit van de vrede zou terugkeren."(3)

Daarom schreef hij in zijn encycliek quingagesimo ante anno van 23 december 1929, wanneer hij de vertoelingen opsomde van het jubileumjaar van zijn priesterwijding: "Gedurende dit bezoek aan de basiliek van Sint-Pieter (het bezoek van 2 juni bij de zaligverklaring van Don Bosco) dachten wij eraan hoe door een speciale voorzienigheid van de bewerker van alle goed Giovanni Bosco de eerste was aan wie wij bij decreet de hemelse eer toekenden na het afsluiten van de zo zeer verlangde vrede met het Koninkrijk Italië. Giovanni Bosco die altijd zeer bedroefd geweest was over de schending van de rechten van de Heilige Stoel, had zich ook ingespannen om deze rechten opnieuw te doen erkennen en op die manier een vriendschappelijke schikking tot stand te brengen die een einde zou maken aan de pijnlijke onenigheid waardoor Italië aan de vaderlijke omhelzing onttrokken werd."

Wanneer wij nu overgaan tot de indrukken die door de jonge leviet opgedaan werden bij deze enige ontmoeting met Don Bosco, dan moeten we erkennen dat ze zeer diep moeten geweest zijn, vermits de herinnering eraan na zo lange tijd nog zo levendig en teder gebleven is.

"Het is nu zesenvestig jaar geleden - zei hij in 1929 (4) - dat ik hem ontmoet heb, maar het lijkt ons of het pas gisteren of zelfs vandaag gebeurd is dat wij hem mochten horen of zien, zo duidelijk staat ons nog alles voor de geest. Meermaals hebben wij met hem aan dezelfde tafel gezeten en hebben wij de vreugde gekend ons met hem gedurende geruime tijd te mogen onderhouden, terwijl hij nochtans door tal van bezigheden bezet was."

(1) De brief werd gepubliceerd in de Rassegna Nazionale en in twee artikels van de Nazione van Florentië (15 en 17 juli) Cfr. Unità Cattolica van 17, 26, 29 juli en 18 augustus.

(2) Toespraak voor het decreet over de mirakels voor de zaligverklaring, 19 maart 1929.

(3) Toespraak voor het decreet Tuto voor de zaligverklaring, 21 april 1929.

(4) Aangehaalde toespraak, 19 maart 1929.

Meer dan één vluchtige kennismaking, noemt hij zijn betrekkingen met Don Bosco een oude vriendschap, een vriendschap die hij "in zijn hart opnieuw beleeft met al de blijdschap, de blijmoedigheid en de vroomheid van zijn aandenken." (1) Daarom schiept de Heilige Vader er behagen in niet alleen een van de bewonderaars van Don Bosco te zijn, maar geweest te zijn "onder de personen die hem persoonlijk gekend hebben, onder hen die van hem levendige en vaderlijke blijken van welwillendheid en vriendschap hebben ontvangen, zoals dit kan gebeuren tussen een roemrijke veteraan van het priesterschap en van het katholieke apostolaat en een jonge priester." (2)

Dit is niet voldoende. Pas in 1922 herinnert hij zich het "geluk" dat hij met Don Bosco enkele uren heeft mogen doorbrengen en dat hij ook twee dagen zijn gast heeft mogen zijn. "Hij heeft aan zijn armoedige tafel mogen aanzitten en vooral mogen behagen scheppen in zijn geïnspireerd woord." Hij zei dat hij zich hierdoor op een zekere manier als lid van zijn grote familie voelde. (3)

En zeventien dagen later herhaalde hij: (4) "We behoren met diep welbehagen tot de oudste persoonlijke vrienden van de Eerbiedwaardige Don Bosco. We hebben hem gezien, uw roemrijke Vader en Weldoener, we hebben hem met eigen ogen gezien. We hebben in zijn nabijheid geleefd. Wij hebben samen van gedachten gewisseld. We hebben deze grote voorvechter van de christelijke opvoeding gezien, we hebben hem bescheiden zien omgaan met de zijnen op zijn hoge commandopost, ruimdenkend en begaan met het welzijn van de wereld. Daarom zijn we geestdriftige bewonderaars van het werk van Don Bosco en zijn we gelukkig hem te hebben gekend en door de goddelijke genade met onze zeer bescheiden hulp zijn werk te hebben kunnen bijstaan." Men hoeft er zich dan ook niet over te verwonderen dat hij in zijn toespraak van 11 mei 1930 de twee dagen die hij met Don Bosco doorgebracht heeft beschouwd als "dagen van blijdschap en vertroosting die alleen hij kan waarderen die dit goddelijke geluk genoten heeft."

Wanneer we daarna van de algemene indruk overgaan tot de indruk over bijzonderheden, dan stellen we vast dat aan de schrandere waarnemer van Don Bosco geen enkele van zijn kenmerkende hoedanigheden ontsnapt is. Hoewel hij hem door het huis zag gaan "als de man die er laatst gekomen was, als de laatste van je gasten", toch had hij bij de eerste begroeting in hem "een zeer overheersende en meeslepend figuur, een volledige figuur ontdekt." (5)

(1) Aangehaalde toespraak, 21 april 1929.

(2) Toespraak in het voorhof van S. Damasus, 3 juni 1929.

(3) Toespraak tot de oversten en leerlingen van het Salesiaans College van Frascati, 8 juni 1922.

(4) Toespraak tot de oversten en leerlingen van het Heilig Hart, 25 juni 1922.

(5) Aangehaalde toespraak, 20 februari 1927.

Hij noteerde "zijn werkkraft, zijn ontembaar weerstandsvermogen tegen de vermoeienis, de dagelijkse vermoeienis van alle uren van 's ochtends tot 's avonds en van 's avonds tot 's ochtends wanneer dat nodig bleek te zijn. (1) "Een leven van kolossale arbeid die ook wanneer men het maar aanzag een drukkend gevoel gaf."(2) Hij kenmerkte één van zijn mooiste gaven, namelijk, "bij alles tegenwoordig te zijn", want hoewel "hij leefde te midden van een onophoudend gedrang van mensen die door leed gekweld werden", toch was hij ondertussen met de geest altijd elders in de volledige kalmte."(3)

Inderdaad, een van zijn meest indrukwekkende eigenschappen was een volslagen kalmte, een meesterschap over de tijd om allen die naar hem toekwamen te aanhoren met een rust alsof hij niets anders te doen had." (4) Hierin zag hij dat hij bijgestaan werd door "een onveranderlijk, onuitputtelijk geduld" en door "een echte en waarachtige naastenliefde zodat hij steeds een beetje van zijn eigen persoon, van zijn geest en hart wist mee te delen aan allen, op om het even welk uur en na om het even welk werk."(5)

Ook bewonderde hij in hem de "grote, getrouwe en werkelijk verstandige dienaar van de Roomse Kerk, van de Heilige Stoel."(6)

Deze "edelmoedige en dappere getrouwheid aan Jezus Christus, aan zijn heilig geloof, aan de Heilige Kerk, aan de Heilige Stoel kon "de Heilige Vader in zijn hart lezen en aanvoelen" doordat "hij zijn eigen roem stelde in het feit dat hij een trouwe dienaar mocht zijn van Jezus Christus, van zijn Kerk en van zijn plaatsvervanger."(7)

Een andere "indruk die de opperherder zich nog levendig herinnerde", was dat hij hem toescheen als "een onoverwinnelijke man, stevig gevestigd in een volledig, volstrekt vertrouwen in Gods getrouwheid."(8)

Hij werd eveneens getroffen door het feit dat hij in Don Bosco een priesterlijke ingetogenheid had bemerkt die de vrucht was van een volmaakte voorbereiding. Toen hij op 17 juni 1932 het woord voerde voor de leerlingen van het groot- en kleinseminarie van Rome, verwees hij eerst naar de dubbele voorbereiding die er aan het priesterschap dient vooraf te gaan, nl. de zedelijke en verstandelijke vorming. Dan haalde hij het voorbeeld van Don Bosco aan, Hij zei: "Wij konden Don Bosco van zeer dichtbij leren kennen. We konden ons sterken in tegenwoordigheid van deze dubbele voorbereiding en alles zien wat niet iedereen, zelfs niet al zijn zonen het geluk hadden te zien. Immers zijn voorbereiding tot de heiligheid, zijn voorbereiding tot de deugd, zijn voorbereiding tot de vroomheid werd door iedereen gezien, omdat heel het leven van Don Bosco hierin bestond.

(1) Ibid.

(2) Toespraak Decr. Tuto voor de heiligverklaring: 3 december 1933.

(3) Aangehaalde toespraak, 20 febr. 1927.

(4) Id. 19 maart 1929.

(5) Id. 3 december 1933.

(6) Id. 19 maart 1929.

(7) Id. 25 juni 1922.

(8) 21 april 1929.

Zijn leven van ieder ogenblik was een voortdurende opoffering van naastenliefde, een voortdurende ingekeerdheid in gebed. En de levendige indruk die men uit zijn gesprek meedroeg, was dat hij een mens was die aandacht had voor alles wat rond hem voorviel. Er waren mensen die van alle kanten toekwamen (...) en hij stond daar onmiddellijk alsof het maar een ogenblik ging duren, vatte alles, antwoordde op alles en dat steeds in diepe ingetogenheid. Men zou gezegd hebben dat hij op niets wat rond hem gezegd werd, acht sloeg, Men zou gezegd hebben dat hij met zijn gedachten elders was en dat was ook zo. Hij bevond zich elders, hij leefde in een geest van vereniging met God. Maar toch gaf hij allen een antwoord. Hij had voor alles en altijd het juiste woord, zodat men werkelijk in bewondering stond. Inderdaad, eerst was men verrast en dan stond men vol bewondering. Dat leven van heiligheid en ingetogenheid, van voortdurend gebed leidde Don Bosco zowel gedurende de nacht als tijdens de aanhoudende en onverbiddelijke bezigheden overdag. Aan velen echter ontsnapte zijn belezenheid, zijn wetenschap en zijn studie.

Diegenen die er geen idee van hebben hoeveel tijd Don Bosco aan de studie besteedde zijn uiterst talrijk. Hij had zeer veel gestudeerd en nog heel lang had hij zich aan een zeer uitgebreide studie gewijd."

Onder de vele indrukken was er toch één die de Heilige Vader nooit zou vergeten. Don Bosco was het instrument geweest van de "goddelijke goedheid" (1) volgens een "bewonderenswaardige schikking van God.(2) En een van de grootste genaden van zijn priesterleven noemde de paus zonder aarzelen zijn "ontmoeting met Don Bosco."(3) Niets belet ons dus aan te nemen dat de onvergetelijke ontmoeting niet louter toevallig geweest is of te danken zou geweest zijn aan zuiver menselijke omstandigheden, maar dat de goddelijke Voorzienigheid ze voorbeschikt had in haar geheime raadsbesluiten. Een vriendelijk woord en een even vriendelijk antwoord van Don Bosco, op het ogenblik dat ze van elkaar afscheid namen om elkaar nooit meer weer te zien, verdienen genoteerd te worden.

Op het punt afscheid te nemen, wou de gast zijn voldoening te kennen geven eveneens door aan Don Bosco een gift te overhandigen. Maar Don Bosco deed iets wat bij hem ongebruikelijk was. Hij weigerde de gift en zei daarbij: - U zult op een andere manier aan onze Congregatie nuttig kunnen zijn. - Het ligt niet in onze bedoeling aan deze woorden een betekenis te hechten die verder zou reiken dan een uitnemende hoofsheid, maar niets verhindert ons met een bedenking te besluiten. God had aan de nederige priester uit Piëmont een apostolaatsveld toevertrouwd, wijds als de Kerk.

(1) Aangehaalde toespraak, 21 april 1929 en 11 mei 1930.

(2) Id. 19 maart 1929.

(3) Id. 8 juni 1922, 3 juni 1922, 9 juli 1933.

Hij leidde de gebeurtenissen op zodanige wijze dat zijn plaatsvervangers, aan wie die taak zou toevertrouwd worden op deze zending de zegel van de opperste erkenning te drukken, vroegtijdig en van dichtbij de schatten van genade die de Heilige Geest hem geschonken had, kon ontdekken en waarderen.

H O O F D S T U K X I

DON BOSCO EN DE GRAAF VAN CHAMBORD

Een koning van Frankrijk, Lodewijk XI, lag zwaar ziek. Hij riep Sint-Franciscus a Paolo uit Italië met de hoop dat zijn zegen hem voor de dood zou behoeden, nu het vaststond dat hij ging sterven. De heilige kwam niet vooraleer Paus Sixtus IV hem hiertoe het bevel had gegeven. Hij begaf zich toen naar het kasteel van Plessis in de omgeving van Tours en, al schonk hij aan de zieke de gezondheid niet terug, toch wist hij hem er toe te brengen zijn dood (13 augustus 1483) op christelijke wijze tegevoet te zien. Er waren juist vier eeuwen verlopen toen er opnieuw een bezoek kwam van een heilige Italiaanse priester, nl. Don Bosco, aan een afstammeling van Lodewijk XI, als koning van Frankrijk begroet onder de naam van Hendrik V, ofschoon hij nooit de troon bestegen heeft. Ook in dit geval slaagde de heilige er niet in het leven terug te geven aan de zwaar zieke, maar kon hem enkel in serene gesteltenis brengen voor de grote overgang.

Henri de Chambord was de laatste afstammeling van de voornaamste tak van de Bourbons. Zijn grootvader Karel X was in 1830 genoodzaakt geweest afstand te doen van de troon. Hij had zijn rechten op de troon van Frankrijk afgestaan in het voordeel van zijn oudste zoon, de hertog van Angoulême, die er op zijn beurt aan verzaakte in het voordeel van zijn neef, de graaf van Chambord, de zoon van zijn broer, de hertog van Berry. Geboren in 1820, enkele maanden na de moord op zijn vader, heette hij eerst graaf van Bordeaux, maar nadien stelde een nationale inschrijvingslijst hem in het bezit van het kasteel van Chambord in het departement Loire-et-Cher en hierdoor werd hem door zijn getrouwen deze titel gegeven die hij tot aan zijn dood behield.

Hij huwde in 1846 de aartshertogin, Maria-Theresia van Oostenrijk-Este, dochter van de hertog van Modena, Frans IV en van Beatrice van Savoie, dochter van Vittorio Emanuele I. Ze hadden geen kinderen. In 1873 scheen het ogenblik nabij om de troon van zijn voorvaderen weer te veroveren. Zijn partij, versterkt door de zwakke kracht van de Derde Republiek en door de aansluiting van de tak van de familie Orléans, had de toestand kunnen beheersen.

Maar het was de prins zelf die beslist de driekleur, symbool van de revolutie, verwierp maar de witte vlag met de gouden lelies, de standaard van het oude Franse koninkdom wou terughebben. Hijzelf deed zodoende de pogingen tot herstel van het koningschap mislukken.

Van toen af leefde hij als banneling te Frohsdorf, in het kasteel dat hij als legaat ontvangen had van de hertogin van Angoulême, Het lag in Styrië, op veertig kilometer van het spoorwegstation van Wiener-Neustadt. Nooit verloor hij zijn betrachtingen aan Frankrijk zijn historisch stelsel terug te schenken zonder met de revolutie een verdrag te sluiten. Een zeer goede christen in zijn privé leven, was het zijn inzicht op de troon de reeks van de christelijke koningen verder te zetten. Het was voor hem alles of niets: er zou een christelijke soeverein ofwel geen komen.- Ik zal er nooit mee instemmen - zei hij - de wettige koning van de revolutie te worden.

In 1883, vier maanden vooraleer bij het publiek de verontrustende berichten over zijn gezondheid doordrongen, ontving Don Bosco vanuit Gorizia, eens de verblijfplaats van zijn grootvader, een brief vanwege de prins, waarin er sprake was van een ongeval dat deze laatste opgelopen had en waarin hij ook vroeg voor hem speciaal te willen bidden. "Meer dan iemand anders - zei de secretaris - weet u hoe waardevol de gezondheid is van hem, op wie, na God, de hoop rust van het katholieke Frankrijk." (1)

Wat het ongeval of de kwaal die daar vernoemd werd ook mag geweest zijn, men zegt dat het een aanval van flebitis (aderontsteking) zou geweest zijn, (2) toch was het een ernstige ziekte. De kranten wisten niets tot 1 juli, toen een telegram aan de Union van Parijs onvoorzien het bericht verspreidde dat de toestand van Zijne Koninklijke Hoogheid ernstige ongerustheid verwekte.

(1) In het begin van de maand had de graaf de Chambord aan Don Bosco een gift voor zijn werken gestuurd. Hier hebt u de bronnen voor ons verhaal. - 1° Een onuitgegeven relaas van abbé Curé, aalmoezenier van de graaf gestuurd aan Mgr. Serafino Vannutelli, Apostolisch Nuntius bij het hof van Wenen en tot ons gekomen door de bemiddeling van de familie van de graaf di S. Marzano, wier moeder een geboren Hongaarse was, gravin Luisa Jankovics, geboren Moutbel. Zijn vader, een gewezen minister van Karel X, had de graaf de Chambord in ballingschap gevolgd. Misschien ontving hij van hem het document, dat hij waardeerde als een relikwie, omdat hij een grote vereering voor Don Bosco had. Hij had hem te Nice gekend. Aangezien zijn zonen in hercollege van het prinsdom Monaco verbleven, bracht hij te Nice een groot deel van het jaar door en wanneer bij wist dat Don Bosco ging aankomen, stuurde hij om hem te eren zijn rijtuig naar het station. - 2° Een onvolledig relaas van Don Rua, de eerste maal verschenen in het boek van Amadei, Il Servo di Dio Michele Rua, Turiijn, S.E.I. (zonder datum) boekdeel I, bladzijden 326 - 329. - 3° J. Du Bourg, Les entrevues des Princes à Frohsdorf. Paris, Librairie Académique Perrin & C°, 1910 blz. 112 - 169. - 4° Kranten en documenten die wij verder zullen aanhalen.

(2) René de Monti de Reze, "Souvenirs sur le comte de Chambord", Parijs Uitg. gebr. Emiel-Paul, 1931, blz. 122: "Le 25 mars (...) Monseigneur en montant en voiture à Goritz avait ressenti une violente douleur à la jambe que le médecin attribua à un coup de fouet, mais qui n'était autre qu'une phlébité."

Op dezelfde dag kwamen op vijf uur tijd van verscheidene kanten bij Don Bosco drie telegrammen aan waarin gebeden werden gevraagd. Don Bosco liet met drie brieven hierop antwoorden en gaf de verzekering dat men dadelijk een noveen zou beginnen. Een vierde telegram dat hem werd gestuurd door graaf de Charette, vroeg hetzelfde en ontving dezelfde schriftelijke belofte. De geneesheren waren het niet eens over de aard van de kwaal. Sommigen noemden het een kankergezwell aan de pylorus of maagpoort, anderen inwendige ontsteking met weefselwoekering op de bodem van de maag.

Ondertussen publiceerden de kranten dagelijks de medische bulletins die in heel Frankrijk gretig gelezen werden. Prinsen en koningshoofden haastten zich naar Frohsdorf, waar men een aanstaand onheil vreesde. De legitimistische milieus bevonden zich in beroering. Vreedzame betogingen hadden in vele steden plaats en in alle steden woonden talrijke gelovigen de mis bij om van de hemel zijn gezondheid te bekomen. De Figaro van 4 juli schreef: "Zij die meenden dat in Frankrijk de idee van het koningschap was uitgestorven, zijn er thans van overtuigd dat ze een grote vergissing begaan hebben."

's Middags van 4 juli ontving Don Bosco vanwege abbé Curé, de aalmoezenier van het kasteel, volgende telegram: "Monseigneur de graaf de Chambord wenst ten zeerste u te zien. Verzoek onmiddellijk naar Frohsdorf te willen vetrekken. Betaald antwoord twintig woorden." Don Bosco antwoordde dat hij pas terug was uit Frankrijk, dat hij ziek en vermoeid was en dat hij zich niet in staat achtte zo een lange reis te ondernemen. Ondertussen zou hij bidden en doen bidden door zijn jongens. In een latere brief, waarvan wij de inhoud niet kennen, antwoordde hij in dezelfde zin.

Toen de kwaal steeds verergerde, ontving de zieke met volkomen sereniteit de laatste sacramenten. De nuntius van Wenen bracht hem persoonlijk de zegen van de paus, en bleef geruime tijd aan zijn ziekbed. De Unità Cattolica van 7 juli zei: "indien er een prins is die deze gunst vanwege de paus verdiend heeft, dan is het zeker graaf de Chambord, die behalve een leven waarin hij op voorbeeldige wijze zijn christelijke plichten vervuld heeft, steeds de tederste liefde voor de Heilige Stoel en de paus van Rome betoond heeft."

Ofschoon de regering de schijn gaf alsof het haar onverschillig liet, toch was ze niet zonder bezorgdheid. Vooral het gaan en keren van de prinsen van Orléans scheen haar verdacht toe en daarom bewaakte ze hun gangen. Er kwam zelfs een voorstel om de Orléans uit Frankrijk te verbannen zodra ze aanspraak zouden maken op de troon. Het kasteel van Frohsdorf had op enkele dagen tijd een Europese beroemdheid verworven.

Aan het bed van de zieke volgde de ene consultatie de andere op en in zijn toestand kwam afwisselend nu eens beterschap en dan weer achteruitgang. Bij het Franse volk groeide de belangstelling voor zijn lot. In de nacht van 12 juli nam de ziekte een dergelijke wending dat de doodstrijd onafwendbaar was. Te midden van deze algemene bange verwachting wendde men zijn hoop tot Maria, Hulp der Christenen. De overtuiging ontstond dat de Madonna, op het gebed van Don Bosco, een mirakel zou doen.

De graaf uitte nogmaals de wens om Don Bosco te zien. Markies de Foresta, zijn secretaris, telegrafeerde dadelijk naar Parijs, dat men zonder draalen de graaf du Bourg naar Turijn zou sturen met de opdracht Don Bosco met zich mee naar Frohsdorf te brengen.

Joseph du Bourg de Toulouse behoorde sinds twintig jaar tot het Maison du Roi, of het onmiddellijke gevolg van de graaf de Chambord wiens volledig vertrouwen hij genoot. Hij had een dochter gehuwd van graaf Charles de Maistre, een zeer goede vriend van Don Bosco en kwam zo gauw in betrekking met hem. In de entourage van de prins was er dus geen persoon die meer geschikt was om deze delicate opdracht te ontvangen.

du Bourg die toen juist terugkeerde van Frohsdorf en ernaar verlangde zijn familie terug te zien, onderbrak eenvoudig zijn reis en vertrok dadelijk naar Turijn. Hij kwam er toe omstreeks 10 uur in de voormiddag van 13 juli. Zijn eerste gedachte was baron Ricci des Ferres, zijn neef, te gaan halen om hem naar Valdocco te vergezellen. Pas daar aangekondigd, werd hij binnengeleid en door Don Bosco onthaald met een glimlach vol goedheid, die zijn hart verruimde. Na de eerste vragen van Don Bosco over zijn eigen familie, haastte hij zich de redenen van zijn reis en van zijn bezoek uiteen te zetten. Een kort en beslist neen was het antwoord. Dan volgde de uitleg. Zijn jongste bezoek aan Frankrijk had hem uiterst vermoeid. Hij voelde zich nog ziek en had zijn zaken nog niet kunnen afwerken. - Trouwens, - voegde hij er aan toe - wat zal ik op dat kasteel gaan doen? Dat is geen plaats voor Don Bosco. Voor de prins kan ik enkel maar bidden en dat doe ik en ik laat heel mijn Congregatie hetzelfde doen. Indien de Heer aan de prins de gezondheid wil verlenen, dan zal Hij het doen, maar, ik herhaal het, Don Bosco kan alleen maar bidden en daarvoor is het zeker niet nodig zo ver weg te gaan van Turijn.

du Bourg was onthutst.- En toch was hij besloten hem levend of dood, mee te nemen. Hij begon dus met op te merken dat hij enkel één kant van de zaak, de persoonlijke kant, bekeken had.- Het zou natuurlijk niet passen voor een heilige - zei hij - zich op te dringen en zich te mengen in zaken die het publiek in beroering brachten. Maar in ons geval is daar geen sprake van. Hier moest hij zich enkel laten leiden door een beweegreden van naastenliefde. Een prins, het hoofd van een huis dat steeds in dienst van de Kerk gestaan heeft, ligt op sterven en roept hem. Zou hij nu de moed hebben hem deze opbeuring te weigeren? Sint-Franciscus a Paolo haastte zich naar het ziekbed van Lodewijk XI, omdat de naastenliefde alle andere bedenkingen ontkrachtte. - Dan toonde hij aan dat men hem in Frankrijk deze weigering niet zou vergeven omdat zovelen de graaf als de wettige soeverein beschouwden.

Don Bosco hoorde nadenkend en zwijgend toe. Baron Ricci die vaak van een kwinkslag hield, onderbrak dit zwijgen met te zeggen: - Kijk, binnenkort heeft Don Bosco het aan de stok met alle legitimisten in Frankrijk.-

De "Welsprekendheid van de man van Toulouse"(1) die als gezant was

(1) De abbé Curé gebruikt deze woorden in zijn relaas.

gekomen, had het gehaald en ook Ricci had roos getroffen. - Geduld dan maar! - riep Don Bosco uit, die om zich naar het bed van een "arme" man te begeven, zich zeker niet zou laten bidden hebben. Daarom ging hij met zijn zachte, kalme en lieflijke glimlach verder:- Vanuit Frohsdorf kwamen mij telegrammen toe en ik heb met telegrammen geantwoord. Dan schreef men mij brieven en ik heb met brieven geantwoord. Nu zenden ze mij een persoon en ik antwoord met mijn persoon.- De gerustheid en de natuurlijkheid waarmee hij sprak, gaven aan du Bourg de indruk dat hij die zaken voor God had afgewogen en bereid was van mening te veranderen zonder ook maar de schijn te hebben het zich te beklagen.- Ik sta tot uw dienst - voegde hij eraan toestel het uur van het vertrek vast en laat het me weten.- Hij zei deze laatste woorden en daarbij schudde hij het hoofd, een gebaar dat zijn gesprekspartner uitlegde als een slecht teken, alsof hij zeggen wou dat hij daar werkelijk niets kon gaan doen.

Nadat het reisplan opgemaakt was werd hem voorgesteld nog diezelfde avond om zeven uur te vertrekken. Het was vrijdag. De daaropvolgende zondag zou in het Oratorio de jaarlijkse vergadering worden gehouden van de leken oud-leerlingen en Don Bosco mocht daarbij niet ontbreken. Hij wou daarom de reis twee dagen uitstellen, maar na de argumentatie van du Bourg gaf hij toe dat, omwille van de dringende omstandigheden, dit uitstel te lang was en dat, men dus dadelijk moest vertrekken.- Welnu dan, laten we deze avond om zeven uur vertrekken - besloot hij. - Ik zal om halfzeven gereed zijn.

Men kan zich indenken dat du Bourg stipt op tijd in het Oratorio was! Hij had al een telegram met het blijde nieuws naar Frohsdorf gezonden. Inderdaad, een blij nieuws voor de prins die ten zeerste naar een bezoek van de "heilige man" (1) verlangde. Ziehier hoe hij zelf het tafereel beschrijft. "Om kwart over zes belde ik aan de deur van de salesianen. Men bracht mij door een wirwar van nauwe gangen naar een bescheiden zaaltje. Daar nam Don Bosco zeer rustig zijn avondmaal in gezelschap van Don Rua, die hem op reis zou vergezellen. Rond hem stonden de voornaamste priesters van de Congregatie en de verantwoordelijken van de werkhuizen, die zijn onderrichtingen ontvingen voor de lopende zaken. Deze ascetische en verstandige figuren, het zeer sober en niet erg smakelijke maal en de kalmte van Don Bosco die aan iedereen een nauwgezet antwoord gaf, vormden een indrukwekkend tafereel."

Er viel geen tijd te verliezen. du Bourg die vreesde dat het te laat zou worden, drong aan. Uiteindelijk ging hij naar beneden, maar wat een onverwachte tegenvaller! Pas was hij op de speelplaats of priesters, jonge geestelijken en jongens liepen op hem toe om zijn hand te kussen en zijn gang te vertragen. Zoals steeds waren er heren en dames die hem een woord wensten te zeggen of van hem een woord wensten te horen. Don Bosco bleef rustig staan, nu eens hier en dan weer daar. De arme du Bourg had het nog nooit zo erg op de zenuwen gehad. Eindelijk, nadat men over de speelplaats geraakt was, sleepte hij zijn twee reisgezellen mee naar zijn rijtuig.

(1) De Monti l.c., blz. 152.

De weg werd snel afgelegd en toen men aan het station van de Porta Nuova aankwam, waren er juist zeven minuten voor het vertrek. Van deze zeven minuten had hij er vier nodig om de reisbiljetten te nemen. Hij hoopte dat de drie overblijvende minuten voldoende zouden zijn om de bagage te laten inschrijven en zich naar de trein te begeven. Maar bij de bagagedienst werd het loket voor zijn neus dichtgeslagen. Wat stond er hem te doen? Hij liet zijn valies in de steek, begaf zich snel als de wind naar de wachtzaal, kreeg er de "twee heiligen" te pakken, duwde ze in een luxecoupé en de trein vertrok. Don Bosco maakte zich om dat alles niet zenuwachtig en glimlachte zelfs. "Het lijkt op een mirakel - schrijft du Bourg - dit leven dat zich steeds afspeelt in Gods aanwezigheid. Alle aardse incidenten gaan rakelings aan hem voorbij zonder dat ze hem iets doen."

Don Bosco lachte toen hij zich in een coupé bevond vol spiegels en met alle gerieflijkheden uitgerust.- Deze reis - zei hij - zal ik aantekenen onder de buitengewone avonturen die mij in mijn leven overkomen zijn... Don Bosco op reis in zo een prachtige wagen! De zaak is vrij grappig en ik zal ze aan mijn jongens vertellen.

Het merkwaardigste incident gebeurde te Mestre, het belangrijke spoorwegknooppunt niet ver van Venetië. Onze reizigers hadden de snel-trein naar Wenen moeten nemen, maar ze misten de aansluiting omdat ze bijna met een uur vertraging waren aangekomen. Er zat niets anders op dan de reis een uur later voort te zetten met een stoptrein, zodat ze om Wiener-Neustadt te bereiken in plaats van twaalf uur er vierentwintig nodig hadden en bijgevolg twee nachten en een dag in de trein moesten doorbrengen. Don Bosco was al moe voor zijn vertrek en was toen nog meer vermoeid omdat hij de hele nacht geen oog had dichtgedaan. - Geduld maar!- riep hij glimlachend uit. - De Voorzienigheid wil het zo. - Er heerste een stikkende warmte. Gedurende de lange halten was er geen sprake van dat Don Bosco wat voedsel wou nemen. Alleen Don Rua, een paar uur na middernacht, schrijft du Bourg "vergenoegde zich met twee spiegeleieren." De bewegingen van de trein maakten Don Bosco's maag ongesteld en daarom hield hij ze zo leeg als enigszins mogelijk was. Ondertussen kon hij zijn benen wat oefenen door heen en weer te wandelen onder de stationskoepel en hield de armen achter zijn rug gevouwen zoals hij dit de laatste jaren van zijn leven gewoon was, om zijn ademhaling te vergemakkelijken.

Ondanks zijn vermoeidheid legde hij er zich op toe de verveling van du Bourg te verdrijven door een interessant gesprek. Hij was nog vol van de indrukken uit Frankrijk en vertelde veel over zijn reis. Wanneer de brave graaf terug dacht aan alles wat hij van hem gehoord had, maakte hij in zijn boek volgende opmerking: "Hoe is het mogelijk dat die menselijke stroming zich heeft kunnen meester maken van een zo eenvoudige priester die een soort Frans charabia (1) sprak en niet eens de meeslepende en hoogdravende stijl bezat eigen aan de Italianen?"

(1) Zo noemt men het dialect van Auvergne, maar het woord heeft ook de algemene betekenis van een brabbeltaaltje.

En toch is dit een onloochenbaar feit ofschoon de geïnteresseerde zelf er niets over zei. Het is hier niet mijn bedoeling te spreken over de mensen die hem achterna liepen: de geestdrift waarvan hij het voorwerp geworden was strekte zich tot iedereen uit. De boulevardkranten, de Figaro inbegrepen, verhaalden "wonderlijke zaken" over zijn werken en zijn mirakels."

Een bewijs van de onweerstaanbare betovering die in mondaine milieus van hem uitging, geeft ons het verhaal van twee officiële diners die hem te Parijs werden aangeboden door de Russische en Poolse kolonies die daar verblijven. Hij aanvaardde ze omdat ze nodig waren voor zijn doel. Bij het eerste van die diners had de gastheer, een Russische prins, om een weddenschap te winnen, in het hartje van de winter alle soorten zomerfruit laten opdienen zoals meloenen, perziken, kersen, druiven, peren, aardbeien, alles vers, dus geen conserven. Het diner kostte duizenden franken en deze uitbarsting van dwaze verspilzucht deed Don Bosco verstomd staan, maar, als aandenken aan deze avond, ontving hij in een envelop een mooi pakje biljetten van duizend. Op het tweede diner had een andere Russische prins de weddenschap aangegaan om uitgekozen stukken van alle soorten Russisch wild te laten opdienen en men kreeg er rendiervlees en berenvlees de la Mouche (van de vlieg) zei Don Bosco, waarbij hij de naam van de stad Moskou (in het Italiaans: Mosca, wat ook vlieg betekent) met de naam van het bekende insect aanduidde. Hij gaf eveneens een beschrijving van het onthaal dat hij genoten had bij de prinsen van Orléans. Tweemaal had prinses Blanche d'Orléans tevergeefs een uitnodiging gestuurd, tot zij hem de derde maal zelf de dag liet uitkiezen.- Uit naastenliefde heb ik aanvaard - zei hij. Hij verhaalde ook de wonderbare episoden over de tussenkomst van de Voorzienigheid in zijn werken en maakte voor hem de rekening op van de ontzaglijke uitgaven die hij op een jaar moest doen alleen al voor het huis van Valdocco.

Hoe dichter men bij het doel kwam, hoe slechter nieuws men in de kranten las. Een telegram van 13 juli berichtte: "onrustige nacht; kortstondige bezwijming wegens zwakheid en ijlkoorts. De doodstrijd schijnt ingetreden te zijn." Een ander telegram van 14 juli: "De toestand van de Chambord is verergerd. Sinds deze middag heeft hij zijn ogen niet meer geopend. Hij viel herhaaldelijk in bezwijming." Ze vreesden ervoor hem dood te zullen aantreffen.

Omstreeks 6 uur in de voormiddag van 15 juli kwamen ze te Wiener-Neustadt aan, waar een rijtuig van het kasteel hem op drie kwartier naar Frohsdorf bracht. Daar ging Don Bosco, nadat hij zich wat opgefrist had, zijn opwachting maken bij de zieke en daarna vergezelde men hem samen met Don Rua naar de kapel om de mis te celebreren. Het was zondag en het naamfeest van de prins. Vele personen van de plaatselijke Franse kolonie woonden de mis bij en gingen te communie om de genade te bekomen. De prins had de communie al ontvangen uit de handen van pater Bole, Jezuiet, zijn biechtvader.(1)

(1) Sommigen schrijven Bolé; de anderen Bole. In het boek van de Monti schrijft de auteur Boll, maar in het dagboek over de ziekte door hem aangehaald, staat Bole.

In het dagboek van de ziekte, samengesteld door de echtgenote van de Monti en door haar man overgenomen in zijn boek, wordt de indruk die Don Bosco teweegbracht op dit hof (1) zo beschreven: "Het is een man met een korte gestalte, een verstandige blik, maar die er uitziet alsof hij voor zijn tijd oud en versleten is. Hij is eerder verlegen van uitzicht en is zeer eenvoudig."

Terwijl Don Bosco zijn mis celebreerde, vertelde du Bourg aan de prins die over hem wilde horen spreken, om zijn wens in te willigen, vele episoden uit zijn leven, zoals het verhaal van de grijze hond, mirakels die bewerkt waren met de zegen van Maria, Hulp der Christenen en wonderen van de goddelijke bijstand voor zijn werken. Eindelijk zei de prins hem bijna ongeduldig: - Ga die heilige man roepen en breng hem bij mij.

Don Bosco deed nog zijn dankzegging na de mis. Toen men hem berichtte dat zijn Koninklijke Hoogheid op hem wachtte, deed hij met het hoofd teken dat hij het begrepen had, maar ging verder met bidden.

Een kamerdienaar kwam hem verwittigen dat de prins op hem wachtte. du Bourg kwam dan naderbij en zei hem:- Men mag monseigneur niet zo laten wachten. Hij roept en men moet gaan.- Weer knikte hij met het hoofd, maar bewoog niet. "Aan alles komt een einde in deze wereld - schrijft du Bourg - en ook aan het bidden van Don Bosco." Hij staat dan heel langzaam op, neemt wat voedsel aan en terwijl hij een tas koffie met melk aan het drinken is, komt er weer een andere boodschapper hem herhalen dat Zijne Hoogheid op de bezoeker wacht. du Bourg spant zich in om de gezonden persoon uit te leggen, waarom er vertraging is en om de prins hierover in te lichten. Don Bosco integendeel zit daar kalm en sereen. Hij bezat - nooteert du Bourg - de kalmte van de hemel in zijn ziel, in zijn hart, in zijn geest en in zijn gewoonten."

Met de zwaar zieke, bleef Don Bosco in een zeer lang gesprek. Hij scheen overtuigd te zijn dat hij niet zou sterven en hij sprak hem toe met de woorden uit het evangelie: Infirmitas haec non est ad mortem. Bij die zo gelukkige aankondiging voelde de prins zich herleven, maar Don Bosco voegde er dadelijk aan toe dat hij met vurigheid Maria, Hulp der Christenen, ook genoemd Salus infirmorum moest aanroepen en zich gereed moest maken om haar zegen te ontvangen.

Toen Don Bosco zich teruggetrokken had, zei de zieke met heldere en krachtige stem, die men al veertien dagen niet meer gehoord had, dat men du Bourg zou roepen.- Mijn beste du Bourg, zei hij opgeruimd, ik had het u gezegd. Ik ben genezen. Hij heeft het mij niet willen zeggen, maar ik heb het begrepen. Hij is een heilige! Ik ben tevreden dat ik hem gezien heb. Allen, wie en wat we ook zijn, komen niet eens tot de enkel van Don Bosco. - En later tot de aalmoezenier: - Don Bosco zegt dat hij het niet is, maar de andere.

(1) de Monti, l.c., blz. 155.

En omdat de abbé niet begreep, hernam hij: - Hij zegt dat niet hij de mirakels doet, maar zijn gezelschap. Ook die is een heilige.

De zeer grote eenvoud van Don Bosco kwam tot uiting bij zijn eerste ontmoeting met de gravin in tegenwoordigheid van du Bourg, die hem tot bij haar vergezeld had.- En wie bent u?- vroeg hij haar in het Italiaans. Ze glimlachte en gaf hem zonder meer de opsomming van haar namen en titels. Ze voegde erbij dat haar moeder prinses van Savoia, en wel van de oudste tak was.

Nu het de naamdag van de prins was, stond hij toe dat de leden van zijn huis die te Frohsdorf aanwezig waren, zouden binnenkomen om hem gelukwensen aan te bieden. Eigenlijk hadden ze enkel op een rij voorbij zijn bed mogen gaan om hem niet te vermoeien, maar tot ieder van hen richtte hij een paar woorden als begroeting, iets wat hij geruime tijd niet meer gekund had.

Toen en ook enkele keren nadien maakte Don Bosco een wandeling door het prachtige park. Hier ontmoette hij jongens en meisjes die enkel Duits verstonden, maar hij spande zich zo in, dat hij, dank zij herinneringen aan zijn vroegere studies en door het ondervragen van welwillende personen, een kleine reeks zinnen kon samenstellen. Zo slaagde hij erin zich te doen verstaan en hun heilzame gedachten over de redding van hun ziel mee te geven.

Op verzoek van abbé Curé sprak hij tegen de avond in de kapel tot een vrij aanzienlijk aantal Franse toehoorders. Met de grootste eenvoud en met een vaderlijke houding spoorde hij aan tot het ontvangen van de heilige communie, de godsvrucht tot de Madonna en het vertrouwen in het gebed. Ten slotte beloofde hij dat, wanneer hij zou terugkeren om de Heer te bedanken, ook de prins aanwezig zou zijn wanneer het Te Deum gezongen werd. Naar aanleiding hiervan bevat het relaas van abbé Curé volgende opmerking: "Volgens zijn zeggen zou de genezing er komen, maar niet zo vlug, opdat men deze niet aan hem, maar wel aan de doeltreffendheid van de gebeden die overal gedaan werden, zou toeschrijven."

Toen de schemering inviel zette men zich aan het diner. Er waren achttien couverts en men wou Sint-Henricus vieren. De gravin zat de tafel voor. (1)

(1) du Bourg spreekt van zestien, maar abbé Curé is nauwgezet. De Unità Cattolica geeft een beschrijving van het diner, met bijzonderheden ontleend aan de Figaro. Men kan echter meer vertrouwen stellen in wat du Bourg, een ooggetuige, hierover verteld. de Monti publiceerde de schikking van de disgenoten aan tafel:

Madame

Général de Charette
Monsieur Frémond
Comte de Monti
Vicomte du Puget
Comte d'Andigné
Monsieur Huet du Pavillon
l'abbé Curé
Duc della Grazia

Comte de Blacas

In hetzelfde boek vinden wij eveneens de diskaart:

Diner du 15 juillet '83

Entrée

Potage à la reine Relevé Aloyau braisé à la jardinière

Poulets à la Villeroy

Punch à la romaine Roti

Gigot de Chevreuil sauce poivrade

Entremets

Chouxfleurs sauce au beurre

Plombière à la vanille garnie de genoises

Er heerste vrij veel opgetogenheid. Men had het gebräad opgediend en de champagne uitgeschonken, toen plots tot de verbazing en de vreugde van allen de prins, voortgeduwd in een rolstoel, in de zaal verscheen. Zijn gemalin liep hem bijna helemaal buiten zich zelf tegemoet. De ontroering deed haar wenen. Hij was uitgemergeld en erg vermagerd, maar toch zei hij met een trillende stem: - Ik heb niet gewild dat men op mijn gezondheid zou drinken zonder dat ook ik erbij was. Toen vroeg hij een beker champagne. de Charette haastte zich om hem er een aan te reiken. Met een uitnemende gratie deed hij een heildronk op de gravin, op de aanwezigen en op Don Bosco en liet zich dan naar zijn kamer brengen.

Toen een communiqué van het agentschap Havas aankondigde dat de prins zich voor het feest van Sint-Henricus naar de zaal van de genodigden had laten brengen om samen met hen feest te vieren, dachten velen dat het een grap was van de telegraaf. Zelfs de Croix waagde het niet het verbijsterende nieuws te melden, omdat tot dan toe de medische bulletins altijd zo onheilspellend waren geweest. Maar die aarzeling kan gemakkelijk verklaard worden, omdat tot voor die dag geen enkel telegram de aankomst van Don Bosco gemeld had.

Naarmate de bijzonderheden over zijn beterschap bevestigd werden, groeide de hoop in de harten van zijn vrienden. Zijn politieke tegenstanders echter verloren er hun goed humeur bij. Hun kranten lieten verstaan dat het allemaal slechts komedie geweest was, zijn ziekte zowel als zijn beterschap. Om volledig te zijn moesten ze er ook bijvoegen dat ook de geneesheren onder wie de bekwaamste in heel Europa, Dr. Vulpian inbegrepen, een wereldberoemdheid, komedie gespeeld had. Deze kwam, inderdaad te Frohsdorf aan in de namiddag van 15 juli, onderzocht de zieke zeer goed en ondertekende, samen met twee andere Weense dokters een bulletin, waarin gezegd werd: "De algemene toestand is betrekkelijk bevredigend." Die was zo bevredigend dat de prins in de loop van de dag verscheidene malen gesproken had zonder zich vermoeid te voelen. Tevoren waren slechts zeldzame woorden met moeite over zijn lippen gekomen. Daarbij had hij, in verscheidene keren, meer dan een liter melk gedronken terwijl enkele dagen tevoren een lepel vocht hem maagkrampen en braken bezorgd had. Zo verschenen de namen van Dr. Vulpian en van Don Bosco samen in de dagbladen. Men had gevreesd dat de Parijse dokter bij het ontmoeten van een priester razend kwaad zou worden zijn. Maar hij vroeg zelf om te worden voorgesteld aan Don Bosco, aan wie hij zei dat zijn zoon, leerling bij de Marianisten, het geluk had gehad hem te zien bij zijn bezoek aan het Stanislascollege.

Op de morgen van 16 juli, feest van Onze-Lieve-Vrouw van de Karmel, celebreerde Don Bosco om vier uur in de kamer van de graaf, die, samen met de gravin, uit zijn handen de heilige communie ontving. Telkens Don Bosco zich aan het bed van de zieke begaf (en hij ging er nooit heen zonder ge-roepen te zijn) sprak hij hem steeds als priester en nooit als hoveling. Op de hoopvolle verwachtingen liet hij de gedachte volgen dat leven en dood in de handen van God zijn, de Koning der koningen en de Heer van de heersers en dat allen, groten en kleinen, zich aan zijn ondoorgrondelijke wil dienen

te schikken. En de graaf, een man met een levendig geloof en een diepe godsdienstzin, stemde daar volledig mee in. Hij zei hem dat, indien de goddelijke Voorzienigheid het zo beschikte dat hij ginds Frankrijk zou dienen, hij dit werk niet weigerde. - En wanneer het God zou behagen hem naar de eeuwigheid te roepen, dat hij zich dan in alles en voor alles aan de goddelijke besluiten onderwierp.- Deze vrome gevoelens van de graaf en de schitterende deugden van de gravin stichtten Don Bosco.

Toen Don Bosco op de avond van 16 juli afscheid nam, zag hij met grote voldaanheid dat de beterschap steeds duidelijker werd. Hij deed de graaf dan ook de belofte afleggen dat, wanneer hij gezond werd als voorheen, hij naar Turijn zou komen om Maria, Hulp der Christenen, in haar heiligdom te bedanken. Dat hij ook het Oratorio, waar zoveel jongens voor hem hadden gebeden en nog zouden bidden, met een bezoek zou vereren. De graaf omarmde Don Bosco en kuste hem teder terwijl hij hen, hartelijk voor zijn komst bedankte.

Gedurende de dag was de gedachte van Don Bosco uitgegaan naar Nice-aan-zee en naar ingenieur Vincent Levrot, aan wie hij zijn wensen wou toesturen, omdat zijn naamfeest in zicht was.

" Mijn beste heer Vincent Levrot,
"
" De liefdadigheid die u op zoveel wijzen voor onze werken
" betuigt, verplicht mij ertoe, ook wanneer ik ver weg ben, aan u te
" denken op de dag van uw naamfeest.
" Daarom zal ik op de 20ste van deze maand de heilige mis
" opdragen en zullen onze jongens te communie gaan voor u en voor
" heel uw gezin.
" Deze zwakke bijdrage in de gemeenschappelijke gebeden voor
" u zullen wij iedere dag doen, opdat Gods genaden steeds overvloedig
" er zouden neerdalen over u en over heel uw gezin. Gelieve ook voor
" mij te bidden die voor u steeds met genegenheid en dankbaarheid zijn
" zal
" uw toegenegen vriend,
" Prosdorf (sic), 16 juli '83. Priester Gio. Bosco.

Don Bosco en Don Rua, door de Charette tot aan het station van Wiener-Neustadt vergezeld, vertrokken naar Turijn op de morgen van 17 juli. Ze kwamen in het Oratorio aan op 18 juli rond de middag. De prins had hun een aalmoes van twintigduizend frank laten overhandigen.

Na de twee medische bulletins, die dagelijks aan de pers werden medegedeeld, zien we een groeiend optimisme doorbreken. Wat Don Bosco hierover dacht blijkt uit volgende brief, die hij dadelijk na zijn terugkeer aan

graaf Eugène de Maïstre gestuurd heeft.

" Mijne beste heer Graaf Eugène,
"
" Ik kom pas uit Frohsdorf terug en tref uw lieve brief
" aan. Graag zal ik de heilige missen celebreren voor de goede uit-
" slag van de examens van uw zonen, die ook mijn beste vrienden zijn,
" en ik hoop dat ze zullen slagen.
"
" Te Frohsdorf ontmoette ik verscheidenen van uw vrienden die
" mij veel over u gesproken hebben. Generaal de Charette laat u
" zijn huldeblijken geworden. Tot gisterenmorgen, de 17de, ging de
" beterschap van de graaf de Chambord verder.
"
" Moge God u zegenen, mijn allerbeste Eugène en samen met u
" heel uw familie. Terwijl ik u de verzekering geef dat ik het mij
" iedere dag tot een plicht reken u en uw zonen aan God aan te be-
" velen, beveel ik mijzelf ook aan de liefdadigheid van uw gebeden
" aan en verblijf ik
"
" uw zeer dienstvaardige dienaar,
" Turijn, 18 juli 1883. Priester Gio. Bosco.

De moeilijk bedwongen woede van sommige Italiaanse kranten zocht een uitweg. Indien ze zich vergenoegd hadden met hun grillen te voldoen door hun politieke boosaardigheden uit te kramen en door hun gebruikelijke uitingen à la Voltaire, die toen in de mode waren, dan ware het nog niet zo erg geweest. Maar het was erger dat men tegen Don Bosco ook een laffe aanval op touw zette. De beweging ging uit van de Gazzetta del Popolo. Deze stelde zich er niet mee tevreden de spot te drijven met Don Bosco zoals de Temps deed, die het vele bidden als een nieuw heidendom betitelde en zei dat Don Bosco presque un Dieu (1) geworden was, maar bij de spot voegde de Gazzetta ook laster. In het nummer van 20 juli werd onder de titel "Wij vragen de hulp van de pers" op een cynische toon aan de lezers volgend kort berichtje voorgeschoteld: "Aan Don Bosco is het zoals aan de sterrenkundige uit de fabel overkomen, dat hij door steeds maar naar de planeten te willen kijken (Italiaans woordenspel, vermits het woord pianeta zowel planeten als kazuifels kan betekenen), de put op de bodem niet gezien heeft.

(1) Le Temps, 24 juli 1883.

Terwijl hij zich nog te Frohsdorf bevond bij gelegenheid van het tweede mirakel (1) dat de graaf de Chambord tot de belachelijkste van de troonpretendenten moet maken, heeft het gerechtelijke gezag van Turijn zich verplicht gezien in het instituut van Bosco een onderzoek in te stellen in de aard van wat het onlangs gedaan heeft voor het bisschoppelijke seminarie van Biella.(2) Laten we hopen dat het maar een vals alarm zal zijn. Toch, vermits men er aan toevoegt dat, ter bevestiging van de feiten die aan de basis van de beschuldiging liggen, de gevolgen van een bijzondere ziekte bestaan, willen wij hopen dat in de ene of de andere zin hierover volledige klaarheid zal geworpen worden. Bijgevolg zou het zeer nuttig zijn dit onaangenaam voorval dadelijk ter kennis te brengen aan de bevolking (desnoods ook door bemiddeling van de eigenaars van Frohsdorf, de graaf of de gravin) opdat dit dadelijk zou verholpen worden."

Om de zin te vatten van deze omzichtige en boosaardige insinuatie moet men weten dat een jongen uit een katholiek werk van Turijn naar huis teruggekeerd was. Men had nadien vastgesteld dat hij door een zekere ziekte aangetast was. Ofschoon het onmogelijk was dat men niet wist dat de jongen niet uit het Oratorio kwam, was men zo vrij deze bewering uit vrijmetselaarsredenen in het officiële gezondheidsrapport in te lassen. De invloed van Dr. Albertotti, arts van het Oratorio was daarom nodig om dergelijke eerloosheid ongedaan te maken. Hij kwam dit echter pas veel later te weten, zodat de laster vrij de weg naar de pers kon vinden en men genoodzaakt was deze krachtdadig te logenstraffen.

Een vijftigtal kranten in heel het schiereiland en eveneens in Sicilië maakten zich op hun beurt tot tolk van deze lage leugen. Don Lazzero, de directeur van het Oratorio, was de eerste om het feit te logenstraffen. Alleen de Secolo van Milaan deed of het van niets wist ofschoon het een tweede aangetekende brief ontvangen had. Pas twintig dagen later publiceerde het een laattijdige en onvoldoende rechtzetting. Don Bosco, die steeds een vijand van processen bleef, liet niet toe hiervoor een klacht neer te leggen, maar stond wel toe dat Don Bonetti in het Bollettino een artikel schreef dat als titel droeg: "De oude en de moderne leugenaars." Het artikel werd ook afzonderlijk gedrukt in de vorm van een werkje en kende een zeer ruime verspreiding. De auteur weerlegde tegelijkertijd ook de valse beweringen van de ongodsdienstige kranten over de ziekte van de graaf de Chambord.

-
- (1) De monarchisten noemden de graaf de Chambord zoon van het mirakel wegens de omstandigheden waarin hij geboren was, ongeveer zes maanden nadat zijn vader van een sluipmoordenaar door een dolksteek gedood werd. Daarom zou deze genezing het tweede mirakel geweest zijn.
- (2) Het zou juist geweest zijn hier te spreken over de bisschoppelijke kostschool, die geopend werd naast het seminarie van de jonge geestelijken. De leerlingen behoorden tot de welgestelde klasse, droegen burgerkleden en deden er hun gymnasium als in om het even welke privé-kostschool.

De Gazzetta del Popolo had Don Bosco opnieuw aangevallen in haar nummer van 22 juli en had daarbij als voorwendsel genomen een artikel in de Unità Cattolica van 21 juli dat zich bezighield met de reis naar Frohsdorf. De krant van Margotti verwees onder meer naar de uitnodiging die Don Bosco aan de prins gedaan had om na zijn genezing naar Turijn te komen. Bij dit nieuws sprong de Gazzetta op haar paard. "Hier - schreef zij - wordt de zaak ingewikkelder, want, zolang de politieke komedie ten voordele van de pretendent van de klerikalen op de troon van Frankrijk zich in Oostenrijk afspeelt, kan Italië er om lachen en even de schouders ophalen. Wanneer men echter zou proberen hetzelfde spel te beginnen in een Italiaanse stad aan de grens van Frankrijk zelf, dan zouden niet enkel de progressisten, en de republikeinen, maar ook de meest gematigden lust hebben om deze grappige sanfedisten (1) halt toe te roepen. Dadelijk kwam er een antwoord van de Unità in haar nummer van 29 juli. Hierin werd de Gazzetta eindelijk de geruststelling gegeven dat, indien de graaf de Chambord naar Turijn kwam, hij erheen zou komen om te bidden en niet om samen te zweren.

Zoals uit een waardevol document blijkt, had Don Bosco te Frohsdorf een zeer aangename indruk nagelaten. Don Rua die zich gehaast had om in naam van Don Bosco en in eigen naam te schrijven, waarbij hij ook collectieve brieven gevoegd had van de vakleerlingen en van de studenten, ontving het volgende antwoord in het Italiaans.

" Zeereerwaarde Don Rua,

"

" Uw brief is me recht nar het hart gegaan en ik heb hem onmiddellijk voorgelezen aan mijn duurzame zieke die er door bewogen werd en beiden danken wij u en onze beste Don Bosco voor elk van uw woorden. Het was voor mijn echtgenoot en voor mij een grote troost zijn zegen te ontvangen en te vernemen dat zovele zuivere en onschuldige zielen bidden voor de genezing van mijn zo dierbare en geliefde zieke.

"

" God zij gedankt! Hoewel het traag vooruitgaat, bemerkt men iedere dag een geleidelijke beterschap. Zo nu en dan komt nog een lichte crisis op die steeds minder erg wordt. Dit geeft hoop op een volledige genezing, die zoals ook Don Bosco gezegd heeft, met geduld zal verkregen worden. Wij bedanken u ook beiden voor de zo uitvoerige en vriendelijke brieven die ons toegestuurd werden door de kinderen van het Oratorio van Don Bosco, door de jonge studenten en vakleerlingen. Mijn man geeft me uitdrukkelijk de opdracht, op het ogenblik dat ik dit schrijf, de goede Don Bosco te verzoeken te willen voortgaan met zijn heilige gebeden waarin hij zo groot vertrouwen heeft.

(1) Noemden zich sanfedisten de leden van een politiek-religieuze vereniging die in Zuid-Italië ontstond tegen de Franse inval en Regering na de Revolutie. Haar volgelingen noemden zichzelf "Partijgangers van het ware geloof."

" De herinnering aan de twee dagen die Don Bosco met u, beste Don
" Rua, hier bij ons doorbracht, zal ons steeds dierbaar blijven. Ik
" ben er blij om dat uw reis zo goed verlopen is en dat verbaast mij
" niet omdat twee brave en heilige zielen zoals u steeds op een spe-
" ciale manier vergezeld worden door hun bewaarengelen.

" En hiermee eindig ik en herhaal ik nogmaals aan de beste Don
" Bosco en aan u de verzekering van onze dankbaarheid en oprechte
" genegenheid, waarmee ik van harte ben

" uw zeer verplichte Maria Teresa,
" gravin de Chambord.

" Mijn man gelast me u speciaal van zijnentwege een toegenegen groet te
" willen sturen.

Over het verloop van de ziekte schreef secretaris Huet du Pavillon op de laatste dag van juli aan Don Rua: "Na uw vertrek is de toestand van Zijne Hoogheid gevoelig maar traag verbeterd en de geneesheren beginnen enige hoop te koesteren. Het schijnt daarom dat de Heer zich heeft laten bewegen door zoveel vurige gebeden en in het bijzonder door de gebeden van de eerwaardige en heilige Don Bosco. Wees zo goed hem al onze dankbaarheid te willen uitdrukken, waarbij u ook uw aandeel dient te nemen, want ook u hebt gebeden en bidt nog met alle vurigheid om het grote mirakel van de genezing van onze verheven zieke (...) te verkrijgen. Deze genade is niet, zoals uw heilige overste het ons zelf gezegd heeft, persoonlijk voor Monseigneur, maar heeft een groot belang voor de heilige Kerk en dus voor Gods glorie." Zoals men ook hier kan merken, beschouwden de Franse legitimisten het lot van de Kerk in Frankrijk onverbrekkelijk verbonden met dat van het koningschap. Daaruit sproot voort dat men werkeloos de val van de derde Republiek afwachtte en niet alle mogelijke wettige middelen gebruikte voor het verdedigen van de godsdienstige belangen. Aan de sektariërs gaf men dus de gelegenheid hun boze werk verder uit te breiden. Dit bekennen en betreuren thans de best verlichte geesten onder de overgebleven legitimisten en dat was in de grond ook de mening van Don Bosco, zoals wij dat gezien hebben, naar aanleiding van het ontslag van de magistraten in 1880.

Te Frohsdorf verliepen de zaken steeds beter, zodat de Croix in zijn dagelijkse rubriek Maladie du Comte Chambord vanaf het nummer van 25 juli het woord maladie verving door santé en vanaf het nummer van 31 juli door convalescence. Terwijl deze blijde vooruitzichten opnieuw gingen opbloeien, werd aan Don Bosco gevraagd een prentje van Maria, Hulp der Christenen met zijn handtekening op te sturen. Dat deed hij op 4 augustus. Op de keerzijde stond volgende aanroeping tot O.-L.-Vrouw ten hemel opgenomen: "O Maria, verleen, ter ere van uw tenhemelopneming een speciale zegen aan uw zoon Henri en aan zijn liefdadige gemalin en verleen hun een goede gezondheid

op hun weg naar het paradijs. Amen."(1) In het begin van de maand augustus waren de geneesheren zo tevreden over zijn toestand, dat ze het niet meer nodig achtten hun bulletin te publiceren. De prins las nu zijn correspondentie, maakte grapjes over de berichten die de kranten over hem gaven, liet zich uren lang in het park ronddragen en woonde jachtpartijen bij. Hij was een hartstochtelijke jager. Op 4 augustus vroeg hij een geweer, schouderde het en van op zijn zetel mikte hij met bevende hand op een hert en velde het. Toen de geneesheren dat vernamen, beschuldigden ze hem van een grote onvoorzichtigheid en gaven hem formeel verbod dat nog te doen. Ze hadden daarin gelijk, want die onvoorzichtigheid werd hem noodlottig. Uit een brief van zijn edelman graaf de Monti aan Don Bosco blijkt dat de jachtpartij vijf uur geduurd had. Terwijl de prins vuurde was de kolf van het geweer door de terugstoot in de maag gedrongen. Vier dagen later verschenen de bulletins opnieuw met somber gekleurd nieuws. Don Bosco schreef dadelijk aan de prinses:

" Mevrouw de Prinses,

"

" De kranten schrijven ernstig nieuws over de heer prins de
" Chambord en dat doet me veel leed. In alle huizen wordt onophoudend
" gebeden. Ik ga ermee voort de heilige mis te celebreren om deze ver-
" lange genade te verkrijgen: de volledige genezing van de heer graaf
" de Chambord. Onze gebeden verenigd met zovele andere voor hetzelfde
" doel, worden in heel Europa gebeden en zullen zonder twijfel ver-
" hoord worden, tenzij God in zijn oneindige wijsheid het beter zou
" oordelen de verheven zieke te roepen om hem de beloning van zijn
" liefdadigheid en van zijn andere deugden te geven. In dat geval zul-
" len wij met ootmoed zeggen: zo heeft het God behaagd en zo is het
" gebeurd. Maar ik ben ervan overtuigd dat we nog niet zo ver gekomen
" zijn. Terwijl wij echter tot God bidden om de genezing van de heer
" graaf te bekomen, zullen wij niet vergeten onze vurige verlangens
" tot God te verheffen voor u, Mevrouw de Prinses, en voor het behoud
" van uw waardevolle gezondheid.

"

" De genade en de macht van Onze Heer Jezus Christus moge steeds
" in heel uw gezin heersen en gewaardig u een gebed te willen bijvoe-
" gen voor de arme schrijver van deze brief die de hoge eer heeft van
" Uwe Hoogheid te zijn

"

"

"

" Turijn, 14 augustus 1883.

de zeer verplichte dienaar,

"

Priester Gio. Bosco.

(1) O Marie, en honneur de votre Assomption au Ciel, portez une particulière bénédiction à votre fils Henry et à son épouse charitable, et leur accordez bonne santé, la persévérance dans le chemin du Paradis. Ainsi soit-il.
Turin, 4 août 188

Deze vertroostingën waren juist op tijd, want de dagen van de graaf de Chambord waren geteld. Zijn ziekte werd zo erg, dat hij in de morgen van 24 augustus zijn ziel aan God terugschonk. Als laatste afstammeling van de heilige Lodewijk, Koning van Frankrijk, overleed hij juist op de vooravond van het feest van zijn roemrijke voorvader.

In zijn waardigheid van banneling was Henri V de geëerbiedigde vertegenwoordiger van een groot beginsel en van een oude overlevering van het koningschap. Hij had zijn ballingschap kunnen verkorten door voorwaarden te aanvaarden waarover hij oordeelde dat ze dubbelzinnig waren, maar hij gaf er de voorkeur aan ze tot het laatste toe met een echte zedelijke grootheid te dragen, als de prins die ook in zijn ongeluk waardig wist te blijven. Hij regeerde niet, maar in feite werd hij gerekend bij diegenen die een koningskroon droegen. Hij beschouwde zijn dynastische rechten als onschendbaar en deed dit omdat hij ze als onafscheidbaar beschouwde van de Franse tradities en van de nationale belangen van zijn vaderland. Gedurende een halve eeuw van ballingschap liet hij nooit doorschemeren dat hij er ook maar in het minst aan dacht de binnenlandse twisten, die aanleiding konden geven tot een burgeroorlog, aan te moedigen.⁽¹⁾ Maar wat het meest bijdroeg tot de veredeling van zijn prinselijke gaven, was zijn uitnemende katholieke geest waardoor al de daden van zijn privé en publieke leven bezielde werden. De hele republikeinse en radicale pers van Parijs bracht hulde aan het karakter van de overledene, iets dat bij de hardnekkige strijd tussen de partijen ongelooflijk lijkt.

De brief van 14 augustus die Don Bosco aan de gravin schreef, was zonder antwoord gebleven. Don Bosco liet anderhalve maand voorbijgaan en schreef dan of liet schrijven aan abbé Curé, terwijl hij in zijn brief woorden van opbeuring voor de weduwe over had. Haar antwoord liet niet op zich wachten. De inhoud van haar schrijven is een nieuw bewijs van de heilige indruk die Don Bosco te Frohsdorf nagelaten heeft, en bewijst ons bovendien welke heilzame uitwerking zijn bezoek gehad heeft op het hart van de zieke, wiens geestelijk voordeel Don Bosco zeker op de eerste plaats op het oog heeft gehad.

" Beste en eerwaarde Don Bosco,

"

" In uw uitnemende goedheid en christelijke naastenliefde ben ik
" ervan overtuigd dat u mij wel zult vergeven hebben dat ik u nooit
" geantwoord heb op uw zo mooie brief van 14 augustus. Met een tril-
" lend hart stond ik toen nog mijn dierbare engel bij die zich thans
" in het paradijs bevindt.

(1) Dit is in de kern het oordeel van twee artikels van de Revue des Deux mondes, (1 en 15 sept. 1883).

" Maar op dat oogenblik en zelfs later, heb ik lange tijd en zelfs tot
" nu toe niet kunnen schrijven omdat ik gebroken was van smart en van
" verdriet. Nadien werd ik aangetast door een van mijn zware crisissen
" van verkoudheid, waarvan ik thans echter met Gods hulp aan het her-
" stellen ben. Thans las ik uw zeer ontroerende brief die u voor abbé
" Curé dicteerde en waarin u mij zovele dierbare dingen laat zeggen
" waarvan ik u verzeker dat ze mij recht naar het hart gaan. Uw woor-
" den zijn de klare echo van mijn eigen gedachten en gevoelens. O! ik
" ben er zo zeker van dat mijn engel zich in het paradijs bevindt.
" Hij stierf als een heilige met de serene kalmte van een patriarch,
" zonder dat iets vertrok in zijn mooi en lief uiterlijk, steeds in
" gebed en verenigd met God die hem zeker welwillend heeft opgenomen.

"
" Vanaf het oogenblik dat u hem verlaten hebt, kwam er nooit
" meer een klacht, was hij nooit ongeduldig. Steeds bood hij zijn pijn-
" nen aan God aan in vereniging met het lijden van Onze Heer Jezus
" Christus terwijl hij Hem dankte omdat hij hem in deze wereld nog
" liet lijden. Kortom, hij stierf een voorbeeldige dood en terwijl ik
" naast hem leed, leek het mij dat ik samen met hem zou sterven! En
" dat gevoel hielp mij om de moed te hebben alles tot het laatste te
" doen. Dat kon enkel van de Heer komen! O God wat was het oogenblik
" hard waarop God hem tot zich nam en mij hier beneden alleen liet!...
" Maar God had hem aan mij gegeven en bewaard tot mijn onmetelijk ge-
" luk en troost gedurende 37 jaar van dit aardse leven. God heeft hem
" mij ontnomen, moge Zijn heilige wil geschieden en gezegend zijn!
" God geve mij nu de kracht om Hem alleen toe te behoren. Als Hij het
" goed dunkt, moge Hij mij dan laten vertrekken naar mijn dierbare
" engel om Hem samen voor eeuwig te loven.

" Ik dank u zoveel ik maar kan voor uw gebeden voor mij. Mijn
" zwakke gebeden zullen u niet ontbreken. Aanzie me steeds als uw zeer
" dankbare en toegenegen

"
"

Maria Teresa.

" Frohsdorf, 14 oktober 1883.

De gevoelens van verering voor Don Bosco bleven bij de gravin ook la-
ter nog levendig, zoals blijkt uit een brief van maart 1885. Uit deze brief
schijnt het waarschijnlijk te zijn dat Don Bonetti, die sommige van haar
brieven aan Don Bosco gezien had, het plan had opgevat deze te publiceren
tot stichting van de lezers. Toen de dame hierover door Don Bosco ingelicht
was, verzocht zij hem dit niet te doen.

" Eerwaarde en beste Don Bosco,
"

" Uw mooie brief van 13 februari had een vlug antwoord verdiend,
" maar mijn gezondheid die steeds wat wankel is, laat me niet toe 's
" avonds al de zaken te beëindigen die ik mij 's morgens voorgenomen
" heb. Daarom kan ik u nu pas schrijven en om Gods wil verzoeken nooit
" iets van wat ik schrijf te laten drukken!... Ik schrijf maar onsa-
" menhangend en u begrijpt dat mijn brieven niet verdienen gepubli-
" ceerd te worden, maar enkel te worden weggegooid. Ik spreek u trou-
" wens openhartig, omdat ik weet dat u mij gelooft. Laat niet drukken
" wat ik u schrijf. Ik zeg het u oprecht dat, sinds de dag waarop ik
" mijn goede man verloren heb, het mijn enig verlangen is dat men over
" mij niet meer zou spreken, alsof ik reeds naast hem hier in de buurt
" te Castagnavizza begraven was. Ik wens niets anders ter wereld dan
" de Heer te dienen op de manier en op de plaats waar Hij dat wil,
" zoals ik kan en verplicht ben. Al het andere laat mij volledig on-
" verschillig. Ik heb nog een reden meer om te verlangen dat er over
" mij niets zou gezegd worden en deze is: dat er in deze wereld zove-
" le verwickelingen zijn waarin ik niet wens gemengd te worden. Om
" dat doel te bereiken zie ik geen andere weg dan de weg die ik inge-
" slagen heb. Zodra mijn arme Henri begraven was, heb ik mij volledig
" teruggetrokken uit alles waarbij over mij kan gesproken worden en
" waarbij gelegenheid gegeven wordt om mij te betrekken in zaken die
" mij niet meer aangaan.

" Indien in het Salesiaans Bollettino van mijn brieven ver-
" schijnen, dan zouden vele personen die enerzijds wel met goede in-
" zichten bezielde zijn maar anderzijds in intriges gewikkeld zijn, mij
" opnieuw kunnen lastig vallen voor een of andere zaak waarmee het mij
" thans niet meer past mij nog te bemoeien.

" Ik zeg het u openhartig en ik voel dat u mij best zult
" begrijpen.

" Uw dierbaar handschrift kan ik zeer goed ontcijferen en het
" is voor mij een troost. Ik kan niet genoeg bedanken voor de gebeden
" die u en uw brave jongens voor mij opdragen en waarvan ik zo goed
" aanvoel dat ze mij heilzaam zijn. Terwijl ik u verzoek hiermee ver-
" der te gaan, blijf ik met u verenigd in het Hart van Jezus en van
" Maria en verklaar ik zeer hartelijk te zijn uw zeer dankbare

" Maria Teresa.
" Gorizia, 1 maart 1885.

Op een zekere dag vroeg Don Bellamy aan Don Bosco, hoe het kwam dat hij had kunnen bevestigen dat de ziekte van de graaf niet ad mortem was, en dan later toch gestorven was. Driemaal herhaalde hij die vraag en pas de derde keer kreeg hij een antwoord. Don Bosco antwoordde hem bijna bitsig: - God had hem opnieuw de gezondheid geschonken voor Frankrijk en niet voor hemzelf, niet om op jacht te gaan. Zijn plaats was in Frankrijk. De gra-

vin heeft hem steeds weerhouden daarheen te gaan, omdat ze vreesde dat de gruwelen van 1793 weer zouden beginnen. De gedachte aan het schavot deed haar schrikken. — Wellicht is het geoorloofd uit deze woorden af te leiden dat ook Don Bosco, evenals zovele andere verlichte geesten in de Kerk, de gewetensbezwaren van de graaf betreffende de zaak van het vaandel, niet goedkeurde. In werkelijkheid waren ze meer door dynastische dan door religieuze bezwaren ingegeven. Het beginsel van Don Bosco in dergelijke gevallen was, dat men van alle mogelijke middelen, als ze maar niet slecht waren, diende gebruikt te maken om het goede te doen.(1)

(1) Er werd geredetwist over de doodsoorzaken. In zijn boek meent du Bourg dat zijn dood te wijten was aan een misdadige vergiftiging en beweert dat de lijkschouwing de aanwezigheid van de kanker niet aan het licht gebracht heeft. Maar de koningsgezinde Gaulois van 25 augustus publiceerde zonder logenstraffing een telegram uit Wenen van 24 augustus, waarin gezegd werd: "Le pli cacheté, remis au comte de Blacas par le docteur Volpian, Drache et Meyer et contenant la formule du diagnostic de la maladie dont est mort Monseigneur, porte que cette maladie est un cancer à l'estomac, une atrophie du rognon, une enthartritis universalis." Het is waar dat deze diagnose gesteld werd voor de lijkschouwing, maar men dient te noteren dat Dr. Volpian bij de eerste diagnose het niet eens was met zijn Oostenrijkse collega's over het kankerachtige gezwel. Wat de onmiddellijke doodsoorzaak betreft: zijn familieleden en vrienden waren eenparig ervan overtuigd dat dit de stoot in de maag was. Dit zeiden in de herfst 1884 de graven de Charette en de Maistre en drie of vier andere Franse heren die naar Valsalice gekomen waren voor een bezoek aan Don Bosco. Ook Don Lemoyne was bij dit onderhoud aanwezig.

H O O F D S T U K X I I

DE NIEUWE AARTSBISSCHOP VAN TURIJN

Drie dagen voor Don Bosco naar Frohsdorf vertrok, vernam Margotti uit private bron dat de paus Kardinaal Alimonda tot nieuwe Aartsbisschop van Turijn benoemd had en in het nummer van 11 juli gaf de Unità Cattolica ruchtbaarheid aan deze benoeming. Deze aanduiding verwekte de beste indruk onder de burgers. Toen Don Bonetti hierover aan kardinaal Nina schreef, kon hij zijn vreugde hierover niet beheersen. Hij zei:(1) "Ik kan deze brief niet eindigen zonder te zeggen dat de benoeming van Zijne Eminentie Kardinaal Alimonda tot aartsbisschop van Turijn door allen aangezien wordt als een zeer grote genade. Wat is de Heer toch goed! Hoe goed kent onze Heilige Vader de noden van de afzonderlijke kerken! Het is onmogelijk in hem Gods geest niet te bespeuren. Thans zien wij met het grootste vertrouwen dat voor dit aartsbisdom een nieuw tijdperk begonnen is. Ook de Salesianen zien voor zich zelf een periode van rust en vrede tegemoet om met des te groter opgewektheid voor God en voor de zielen te kunnen werken." Ook Don Bosco schreef aan de kardinaal:(2) "Ik kan niet genoeg de geestdrift tot uitdrukking brengen waarmee de benoeming van Kardinaal Alimonda tot aartsbisschop van Turijn onthaald werd. Dit zal een mijlpaal zijn in de geschiedenis van ons aartsbisdom." Hij had aan zijn procurator al opdracht gegeven Alimonda te feliciteren in zijn naam en in die van al de Salesianen, maar later schreef hij rechtstreeks aan Zijne Eminentie die zich ter verzorging te Castellammare di Stabia bevond. Samen met zijn dank ontving hij van hem tevens volgende opbeurende woorden: "Ik kom naar Turijn vol vertrouwen dat ik door God zal geholpen worden, dan zij de gebeden van de brave zielen. Het is enkel mijn inzicht de goddelijke wil tot uiting gebracht door de Heilige Vader, te volbrengen. Het strekt mij ook tot opbeuring te weten dat er daar zoveel mooie instituten zijn waaronder uw Congregatie met haar veelvuldige werken van liefdadigheid. Bid veel voor mij en laat bidden tot Maria, Hulp der Christenen, die tegenover u nooit zuinig geweest is met ge-

(1) Turijn, 30 juli 1883.

(2) Turijn, 31 juli 1883.

zuinig geweest is met genaden en wonderen. Ik breng u mijn hulde, ik omarm u met vaderlijke genegenheid en ik zegen u, uw eerwaarde medebroeders, uw grote familie."(1)

Het was ongeveer honderd jaar geleden dat de hoofdstad van Piëmont nog een kardinaal als aartsbisschop had gehad. Het was zeker een grote eer voor deze roemrijke stad een kardinaal met zo grote deugden en met een zo mooie faam te mogen begroeten. Geboren te Genua in 1818, oud-rector van het seminarie, kanunnikdeken van de kathedraal van Genua en bisschop van Albenga had hij zich een ruime reputatie als geleerde en krachtdadige predikant verworven. Acht boekdelen met conferenties over het Bovennatuurlijke en vier andere boekdelen over de Problemen van de XIVde eeuw hadden hem een vooraanstaande plaats bezorgd onder de grote katholieke apologeten. Hij stond dan nog bekend als een serene en verzoenend figuur, van wie men meer dan eens de noodzakelijkheid aanvoelde in die jaren van scherpe politieke strijd. Alles liet dus vermoeden dat zijn komst met vreugde zou onthaald worden door de gelovigen en met eerbied door de liberalen van verschillende gradaties.

Bij gelegenheid van zijn naamfeest wou Don Bosco hem nog eens een bewijs geven van zijn eigen tevredenheid. Hij liet daarom sommige van zijn boeken, onlangs in een nieuwe uitgave gepubliceerd, sierlijk inbinden en stuurde ze hem als huldebetoon. Hierbij voegde hij volgend gebed tot de heilige Geatano dat door hem samengesteld werd ter ere van de heilige patroon van de kardinaal: "H. Gaetano, die zovele mirakelen bewerkt hebt gedurende uw leven en na uw dood, wees de voortdurende beschermer van uw trouwe dienaar kardinaal Alimonda. Verkrijg hem vanwege de Heer een goede gezondheid opdat hij weldra onder ons moge komen die vurig naar hem verlangen en opdat hij door uw voorbeeld van ijver en opoffering gesteund, altijd moge werken en spreken tot meerdere glorie van God.- Gebed van Don Bosco en van alle Salesianen. Turijn, 7 augustus 1883." De gift werd met volgend briefje aangeboden:

" Eminentie,
"
" Met deze enkele woorden en met het nederige aanbod van deze
" boeken is het mijn bedoeling u de eerbiedige hulde van heel de
" Salesiaanse Congregatie die nederig en vol eerbied uw heilige zegen
" afsmeekt, aan te bieden.
" Uw genegen, ootmoedige en verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 7 augustus 1883.

(1) Castellammare, 5 augustus 1883.

In het consistorie van 9 augustus werd de kardinaal plechtig voorgesteld als aartsbisschop van Turijn. Hij verzocht om het pallium dat hij de volgende morgen uit de handen van de Heilige Vader ontving. In een artikel over het consistorie ging de grote krant van Milaan te keer tegen Don Margotti. Men beschreef hen als het hoofd van de oppositie tegen het gezag van de aartsbisschop en spaarde evenmin Don Bosco: (1) "Don Margotti - schreef de krant - werkt en doet Don Bosco voor de zaken van God werken op een louter menselijke manier. Hele boekdelen door hen gedrukt, verhalen de mirakels van Don Bosco, waarvan de genezing van Chambord het laatste is." Welke beschuldiging in een paar regels!

Wanneer men de jaargangen van de Unità Cattolica doorbladert, dan zal men er geen woord aantreffen dat minder eerbiedig zou zijn voor zijn aartsbisschoppen. Wat volgt over de mirakelen is even geloofwaardig, zoals onze lezers trouwens zeer goed weten. Dit was dan het einde van het artikel: "Het diocees Turijn vertoont sinds lange tijd het beeld van een trein die ontspoord is. Het moet terug op het spoor geraken en aan ieder zijn plaats toewijzen. De wederrechtelijke machtsmisbruiken zouden door toedoen van de nieuwe aartsbisschop een einde moeten nemen. Ik hoop het, maar ik geloof het niet. Heel de luidruchtige bezorgdheid van Margotti en van zijn curie om aan de nieuwe herder een buitengewoon onthaal voor te bereiden en de gelukwensen, afvaardigingen en lofzangen van de kranten brengen tot uiting dat men er op rekent Alimonda, die zacht van aard is en weinig geschikt om de menselijke schijnheiligheid te vatten, in handen te krijgen. Indien dit bewaarheid wordt, dan zou dit een onberekenbaar verlies betekenen." Onder de schijn van ijver voor de godsdienst begon de politiek het water te vertroebelen.

Wat de Salesianen betreft, was het feit dat samen met de verkiezing van Alimonda de paus de beschikking van het jaar tevoren, die de toegang van Don Bonetti tot Chieri beperkte, zoals wij dit in het vijftiende boekdeel verhaald hebben, volledig herriep, niet zonder betekenis. Er bestonden redenen om te geloven dat deze soevereine akte niet vreemd was aan de nieuwe aartsbisschop, zodat Don Bonetti het tot zijn plicht achtte hem hiervoor hartelijk te bedanken en zich daarbij volledig ter beschikking stelde. "Mijn stem - schreef hij (1) - en mijn pen zijn, weliswaar, niet veel waard, maar met het weinige dat ze waard kunnen zijn, zal ik ze, onder impuls van mijn vereerde Don Bosco, steeds gebruiken om u de uitoefening van uw herderlijk ambt te vergemakkelijken." We zullen dadelijk zien dat hij weldra de gelegenheid zal krijgen zijn woorden in daden om te zetten. Het antwoord van de kardinaal kon niet minzamer zijn. (3) Door zijn secretaris geschreven, omdat Alimonda moeilijkheden had bij het hanteren van de pen en dus

(1) Corriere della Sera, 20-21 augustus 1883.

(2) Om beter te weten wat vooraf was gegaan, zal het zijn nut hebben een smeekschrift van Don Bonetti aan kardinaal Nina in juni van dit jaar te lezen: document 85-86 in boekdeel XVI (Italiaanse tekst).

(3) Document 87, volume 16.

gewoonlijk dicteerden toch staan er op het einde van de brief twee eigenhandig geschreven regels, waarin gezegd wordt: "Mijn eerbiedige en liefdevolle groeten aan uw goede overste, Don Giov. Bosco."

Nu Don Bonetti zich opnieuw te Chieri liet zien, was dit enerzijds een vernieuwing van zijn vroegere zielenijver daar, maar anderzijds werd daardoor de oude wrok weer aangewakkerd. Niet alleen werd er stil gefluisterd, maar men hitste ook de pers op. Natuurlijk werd Don Bosco steeds als mikpunt gebruikt. Don Bosco en zijn volgelingen te Chieri waren een miërennest van priesters en broeders die zorg droegen voor de oude en jonge kwezels. Met jonge onervaren meisjes bevolkten ze hun kloosters die als wettelijk afgeschafte corporaties ook in feite dienen te verdwijnen. De voornaamste aanstoker van heel die onderneming was een instituut dat was opgericht zonder vergunning en zonder dat de autoriteiten er iets van bemerkten hadden. Het instituut bezette een huis dat het bij legaat geërfd had van een zekere heer die bekend was wegens zijn jezuïetenondernemingen. Daar bevonden zich acht kloosterzusters die, onder voorwendsel van onderricht te geven aan de onervaren meisjes, de afkeer voor hun familie aanwakerden om ze dan door middel van de gebruikelijke kunstgrepen binnen te lokken en door beloften te dwingen hun moeder te verlaten en de sluier aan te nemen. Die sluier zouden ze eens afrukken en vervloeken als een hachelijk avontuur. De slachtoffers van deze dienaressen van God waren reeds talrijk. Iedere familie had het vertrek te betreuren van een of ander lichtgelovige verwante. Onder voorwendsel naar Nizza een examen te gaan afleggen was nog onlangs een meisje van vijftien jaar voor altijd vertrokken in gezelschap van de abdis. Haar moeder en haar grootmoeder, die alleen op de wereld waren, had ze in hun zorgen achtergelaten. Niemand bekommerde zich om die wandaden, maar er bestond hoop dat het gezagvolle woord van de liberale pers de bevoegde autoriteiten uit hun diepe slaap zou doen opschrikken. (1) Heel deze woordenkramerij was erop bedacht een slag toe te brengen aan het Oratorio van Chieri en aan de kostschool voor meisjes van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen.

Het was niet moeilijk hierop te antwoorden en dat werd met verlof van Don Bosco gedaan door Don Bonetti die eerst documenten aanvoerde en dan triomfantelijk tot de strijd uitdaagde: "Don Bosco daagt iedereen te Chieri uit het tegendeel te bewijzen." (2) Niemand waagde het nog zich te laten horen, maar het is gewoonlijk niet gemakkelijk vermoedens te verdrijven die meestal hun oorsprong vinden in dergelijke aanklachten ten laste van religieuze personen en instellingen. Op het ogenblik zullen wij er niets anders aan toevoegen. Voor Don Bonetti viel er voortaan niets meer te vrezen, vermits hij een dekking in de rug had.

(1) Gazzetta del Popolo, 6 oktober, 1883.

(2) Id., 13 oktober, 1883.

De kardinaal bleef trouw aan de gewoonte de stem van de herder te laten horen, eer hij verscheen in de hem toevertrouwde kudde. Daarom stuurde hij op 7 oktober aan de mensen van Turijn zijn eerste herderlijke brief met als titel: Het goddelijk tafereel van de katholieke Kerk. Daarin gaf hij een uiteenzetting van de woorden van de apostel tot de christenen van Korinthe: Spectaculum facti sumus mundo et angelis et hominibus. De Gazzetta del Popolo richtte tegen het bisschoppelijke document een boosaardige en dwaze kritiek, die de verontwaardiging van Don Bonetti verwekte en hem op de gedachte bracht een werkje te schrijven met de vlammende titel: Een vliegje en een adelaar. Meer dan honderdduizend exemplaren hiervan werden gratis verspreid. Het vliegje probeerde hem te antwoorden door het werkje een schimpschrift van Don Bosco te noemen en zijn auteur "een advocaat van Don Bosco", met een beledigende zinspeling op Don Bosco. In feite sloeg het maar een zeer slecht figuur.

Toen de komst van de aartsbisschop naderde, publiceerde Don Bonetti nogmaals zijn werkje als aanhangsel van een korte monografie, waarin hij een bondig bericht gaf over het leven en de werken van Zijne Eminentie Alimonda. Ook met deze publicatie werd Turijn overspoeld. Het was noodzakelijk uit de geesten van de onwetenden de verkeerde vooringenomenheid te verjagen die de sekte aan het uitzaaien was tegen de persoon van de nieuwe herder. Een comité van heren dat opgericht werd voor het bereiden van de plechtige intrede, had het plan opgevat een album samen te stellen, waarin men de gedachten en handtekeningen van de aanzienlijke burgers zou verzamelen om het dan te laten inbinden en het als huldeblijk op de dag van zijn komst aan te bieden. Een blad hiervan werd eveneens aan Don Bosco ter hand gesteld. Hij schreef er volgende woorden op: Maria sit sibi et omnibus Dioecesis tuis auxilium in vita, levamen in augustiis et in periculis, subsidium in morte, gaudium in coelis. - Joannes Bosco Sacerdos, Rector Maior. Maar de vrijmetselarij was met alle macht aan het werk om de vreedzame intrede van Zijne Eminentie te dwarsbomen. Zijn openlijke verknochtheid aan de paus was in die dagen van woedend antiklerikalisme in de ogen van de politicasters en hun volgelingen een misdaad van majesteitsschennis.

Pas was de kardinaal als aartsbisschop aangeduid of hij schreef een mooie brief aan di Sambuy, burgemeester van Turijn. Deze had hem meegedeeld aan de Raad en had tegelijkertijd laten weten dat het koninklijke Exequatur al verleend was. Alles liet dus geloven dat de vertegenwoordigers van de stad officieel zouden deelnemen aan de intrede. Toen verscheen een naamloos schimpschrift dat zich tot doel stelde dit gevaar te bezweren. Het droeg als titel: Het klerikalisme te Turijn en was opgedragen aan de gemeenteraad. De vrijmetselaarsgal droop van iedere regel af. Er werden volop beledigingen geslingerd tegen de gewijde persoon van de aartsbisschop en ook Don Bosco werd daarin niet gespaard. Tegen hem werd inderdaad alarm geblazen met volgende tirade: "Turijn moet ermee ophouden de stad van de revolutie te zijn om het centrum te worden van de Italiaanse religieuze opstanding. Het moet ermee ophouden de vesting te zijn van de revolutie om de

uitverkoren stad van Maria, Hulp der Christenen te worden! Zo preken de klerikalen en niet tevergeefs!(...) Met een zelfverloochening die niet te ontkennen is, met een uithoudingsvermogen in hun opzet die ze eert, hebben ze de stad en de provincie vol gezaaid met opvoedingsinstituten, weldadigheidsinstellingen, die kweekvijvers zijn van het klerikalisme. Don Bosco heeft zijn moederhuis in onze stad. Hij is die wonderlijke man, een van de schitterendste bladzijden van Smiles waardig, die man die met niets begon en nu Italië, Europa met zijn roem wist te vullen. Deze levendige belichaming van de geweldige macht van het klerikalisme heeft zijn hoofdkwartier in onze stad. Hier vormt hij zijn priesters en kneedt ze tot blinde, passieve, stompzinnige gehoorzaamheid. Hij doordrenkt ze met vooroordelen, met hardhoofdigheid, met onverdraagzaamheid om ze morgen tegen onze provincie te lanceren en er het woord van het klerikalisme te verspreiden." Hij die zo zijn gal uitspuwde, toonde op zijn manier Don Bosco beter te begrijpen dan zekere andere personen.

Ook in het theater hoorde men een echo van die spotternij. In het Gerbinotheater werd op 16 november een stuk gespeeld uit het Frans vertaald, dat tegen de legitimisten gericht was.(1) Een speler zei:- In Italië zijn er maar twee legitimisten, de paus en Don Bosco. - Een stem uit het parterre riep: - En kardinaal Alimonda - Applaus barstte los in heel de zaal.

Voor de modaliteiten van de intrede waren er verwickelingen ontstaan. Ziehier hoe de vraag gesteld werd: als een prins van de Kerk in Turijn zijn intrede doet en de burgemeester en de stad op de hoogte brengt dat dit zal gebeuren op 18 november in de namiddag, kan de eerste magistraat en de gemeenteraad hem dan aan het station gaan afhalen? De drie grote kranten van het min of meer sektarisch Piëmontees liberalisme beweerden dat dit niet kon gebeuren, terwijl de burgemeester, de gemeenteraad en het volk van oordeel waren dat dit wel diende plaats te hebben. Toen kardinaal Alimonda dit meningsverschil vernomen had, nam hij het besluit privaat zijn intrede te doen. - Als geestelijke vader van alle mensen van Turijn - zei hij - ook van hen die mij niet aanvaarden, als zulke mensen bestaan, wil ik niet dat mijn eerste stap in mijn nieuw vaderland een reden geeft tot geschil. Ik kom de vrede, de rust, de wederzijdse liefde brengen en ik ben ertoe bereid nog heel wat andere offers aan Turijn te brengen dan de eer van een plechtige ontvangst.- Maar de burgemeester wou, voor de waardigheid van de stad, niet begeven voor dergelijke druk, omdat hij dacht dat een liberaal niet noodzakelijk onbeleefd diende te zijn.

Maar de aartsbisschop bemerkte dat een plechtige ontvangst niet kon plaats hebben zonder gevaar voor onenigheden of onaangenaamheden. Daarom stuurde hij op 15 november een edele brief vanuit Genua waarin hij bedankte voor de eerbetuigingen die men voor hem had klaargemaakt.

(1) De titel was: I Narbonneire La -Tour.

Hij verklaarde daarin dat hij zich wilde onttrekken aan iedere officiële of openbare betoging. Daarom begaf hij zich in de namiddag van zondag 18 november zonder ruchtbaarheid naar de kathedraal, waar clerus en volk hem vroom ontvingen en hij alles wat de heilige ritus in dergelijke omstandigheden voorschrijft, volbracht.

Het lawaai dat verwekt werd door rumoerige en brutale studenten, die geroepen hadden bij de doortocht van het gesloten rijtuig, werd afgekeurd door alle verstandige mensen. Dit was een bewijs van de zedelijke en burgerlijke ellende van zekere partijen.

De brave burgers rekenden het zich tot plicht persoonlijk hulde te brengen aan de kardinaal. Don Bosco was een van de eersten om hem te bezoeken. Het Bollettino van februari 1884 vermeldt dit bezoek en maakt ook gewag van "woorden die een uitdrukking waren van een uitnemende welwillendheid" die de aartsbisschop tot hem gericht had, de woorden zelf werden niet aangehaald. Zijne Eminentie en Don Bosco ontmoetten elkaar nadien de eerste maal publiek in de kerk van Sint-Jan de Evangelist op 27 december, het feest van de apostel. De Kardinaal celebreerde de mis van 8 uur en hield een korte toespraak alvorens de heilige communie uit te reiken. Toen dan de ceremonie ten einde was, bezocht hij samen met Don Bosco de nieuwe lokalen van het Oratorio voor zon- en feestdagen van Sint-Aloysius, waar hij enkele woorden tot de jongens richtte.

Zijne Eminentie, die de drukkerij van het Oratorio al uitgekozen had voor het drukken van zijn schriften, had het huis van Don Bosco nog niet bezocht in zijn hoedanigheid van aartsbisschop. Nu gebeurde het dat Don Bosco hem moest spreken. Daarom dacht hij eraan zich naar het aartsbischoppelijk paleis te begeven in de morgen van 15 januari. Alvorens echter erheen te gaan, stuurde hij iemand tot bij de secretaris van de aartsbisschop om te vragen of Zijne Eminentie zich in zijn paleis bevond en of hij het goed vond hem nu een audiëntie te verlenen. Toen de kardinaal dit vernam, liet hij die persoon bij zich komen en zei hem:- Zeg tegen Don Bosco dat ik hem weldra het antwoord zal toesturen.- Deze was pas terug thuis en had amper de tijd om de boodschap te doen of een rijtuig hield stil voor de deur van het Oratorio en Zijne Eminentie stapte eruit. Tot diegenen die hem dadelijk hun hulde wilde betuigen, zei hij: - Om wat vlugger te zijn ben ik zelf aan Don Bosco het antwoord komen brengen. - Rond half elf aangekomen, onderhield hij zich meer dan een uur met Don Bosco.

Toen de kardinaal was binnengekomen waren allen rustig aan hun werk, maar ondertussen waren in een oogwenk de verscheidene oversten van de scholen en van de werkhuizen naar buiten gekomen om hun jongens naar de speelplaats te brengen. De dirigent van het muziekkorps had vlug zijn muzikanten op rijen geplaatst, de klokkenluiders waren naar de klokken gelopen en anderen hadden het huis bevlagd. Toen dan de kardinaal uit de kamer van Don Bosco kwam en zich aan de balustrade vertoonde, werd hij onthaald op applaus van al die jongens, op de klanken van de muziekinstrumenten en op het concert van de klokken. Hij was ten zeerste verrast toen hij zag dat men op zo korte tijd zoveel gedaan had.

Hij had hun graag een woordje willen toespreken, maar de klokken verhinderden hem. Daarom beperkte hij er zich toe te zeggen: - Mijn beste zonen, ik dank u, ik zegen u en ik beveel mij in uw gebeden aan. - Daarna bracht hij een bezoek aan de nieuwe drukkerij en de hierbij behorende werkhuizen, waar hij voor de nieuwe machines in bewondering stond. Nadien begaf hij zich naar het heiligdom. In de sacristie stond een ruime vertegenwoordiging van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen om hun hulde te betuigen aan hun herder. Uiteindelijk ging hij bidden in de kerk en ontving nieuwe betuigingen van eerbied vanwege talrijke mensen die op het pleintje samengekomen waren.

Toen hij opnieuw in zijn rijtuig stapte, zei hij tegen Don Bosco die aan zijn zijde gebleven was:- Ik meende dat ik u iets onvoorzien bereid had, maar u hebt mij een verrassing bezorgd. Moge God u zegenen. Daarvoor bid ik van harte.- Allen waren zo zeer verheugd dat ze hem nog eens wensten terug te zien.

Onder de Salesianen van die tijd was het een algemeen verspreide mening dat de Heilige Vader bij de benoeming van de nieuwe aartsbisschop van Turijn met opzet zijn keuze had laten vallen op een prelaat van wie bekend was dat hij een vriend van Don Bosco was. Van deze bedoeling die door Christelijke liefde ingegeven was, zullen wij een zeker bewijs krijgen in de woorden die Leo XIII tot Don Bosco zal richten op de audiëntie van 1884. Anderzijds kunnen wij in waarheid bevestigen dat de goedheid van kardinaal Alimonda voor Don Bosco een door de Voorzienigheid gewilde opbeuring geweest is gedurende de laatste vier jaar van zijn leven. Als bewijs van de gevoelens van de hoge prelaat tegenover onze Vader kunnen we niet beter doen dan volgende regels aanhalen die hij schreef onmiddellijk nadat hij het nieuws van zijn dood vernam.(1) Hij schreef: "De vereerde en goede Don Giovanni heeft op mij niet willen wachten om mij nog eenmaal zijn heilige hand te laten kussen en mij bij hem aan te bevelen voor zijn tussenkomst bij God! "De Heer had het zo beschikt dat ook hier voor Don Bosco zou waarheid worden wat hij aan de apostelen voorzegd had: (1) U zult bedroefd zijn, maar uw droefheid zal in blijdschap veranderen.

(1) Brief aan Don Rua, Genua, S. Francesco d'Albaro, 31 januari 1888.

H O O F D S T U K XIII

DE SALESIANEN TREKKEN BRAZILIE BINNEN
EEN VICARIAAT EN EEN APOSTOLISCHE PREFECTUUR
IN PATAGONIE EEN GROTE MISSIEDROOM

De geschiedenis van de Congregatie kan voor dit jaar twee grote gebeurtenissen noteren, namelijk, de intrede van de Salesianen in Brazilië en de oprichting van een vicariaat en een apostolische prefectuur in Patagonië. De eerste gebeurtenis werd het begin van een buitengewone ontwikkeling die het werk van Don Bosco nam in dat grenzeloos uitgestrekte land. De tweede gebeurtenis was de bekroning van de langdurige inspanningen van Don Bosco om tot een definitieve kerkelijke omschrijving te komen van de gebieden die dit nog verwachtten, van de oevers van de Rio Negro tot aan de zee-engte van Magellaan. Het schijnt waarlijk de wil geweest te zijn van de hemel dat het jaar 1883 een jaar vol betekenis was in de annalen van de onvermoeibare zendingsactiviteit van de zonen van Don Bosco in Zuid-Amerika. Immers, juist in dat jaar had Don Bosco een wonderlijke droom die voor hem de poorten van de toekomst ontsloot en voor zijn verbaasde blik het eindeloos actiegebied dat aan zijn zonen voorbehouden werd van Cartagena tot Puntarenas, liet voorbijgaan. Het was een schimmenspel van mensen en van dingen die hem verbaasden, maar de feiten hebben bewezen en bewijzen nog steeds dat het geen zinsbegoocheling was van een slaper.

Sinds zes jaar bad en smeekte Mgr. Lacerda, bisschop van Rio de Janeiro, Don Bosco om Salesianen naar zijn diocees te zenden. Don Bosco beloofde dat en wachtte tot hij aan Don Lasagna, die naar Italië gekomen was, de opdracht toevertrouwde om over te gaan tot de opening van het eerste huis in Brazilië. Don Lasagna, die niet één maar minstens drie huizen in dat keizerrijk wilde, maakte dadelijk een groepje van zeven man klaar om naar Nicteroy, in de buurt van de Braziliaanse hoofdstad, te sturen.

Maar toen daar de vreselijk gele koorts uitbarstte, raadde de bisschop zelf aan nog wat te wachten omdat hij vreesde dat de besmettelijke ziekte ook hen zou aantasten. Toen eindelijk dit gevaar geweken was voer de onver-

saagde schaar, vergezeld van Don Lasagna en geleid door Don Michele Borghino, op 10 juli van Montevideo naar Rio de Janeiro af.

De afscheidsplichtigheid had plaats in de kerk van S. Rosa te Villa Colón. Ze werd bijgewoond door talrijke medewerkers en medewerksters uit de hoofdstad van Uruguay. De ontroering had allen te pakken. "We wisten dat we elkaar lief hadden - schreef Don Giordano aan Don Bosco, (1) maar we wisten niet dat de scheiding ons zoveel zou kosten."

Na vier dagen varen op een woelige zee legde men te Rio de Janeiro aan. Een herderlijk schrijven van de bisschop, dat ook door de kranten gepubliceerd werd, kondigde hun aankomst aan. Ze werden ten zeerste aan de liefdadigheid van de diocesanen aanbevolen om de oprichting van een tehuis mogelijk te maken. Onmiddellijk zag men hiervan de uitwerking. Terwijl de vijanden van het goede in woede uitbarstten tegen de indringers, betuigden de brave mensen hun sympathie door milde giften. Er was zelfs iemand die een volledige drukkerij schonk. Maar het huis was te klein voor het doel dat men er wou verwezenlijken.

Zoals overal elders vestigden zich ook daar de protestanten naast ons huis. Hun prachtig gebouw voor jongens en meisjes stelde het onze in de schaduw, maar onze medebroeders namen het besluit hun tehuis de naam van Maria, Hulp der Christenen te geven. Zij zouden er ook een kerk doen oprijzen om zoveel bedreigde zielen te beschermen. Maar nu riepen ze onmiddellijk de metselaars om zo vlug mogelijk een Oratorio voor zon- en feestdagen te kunnen openen. Een van de weldaden die het werk van Don Bosco in Zuid-Amerika gebracht heeft is, dat de invloed van de protestanten er gevoelig verminderd is. In dit opzicht is het zenden van Salesianen naar Patagonië en naar de zee-engte van Magellaan werkelijk providentieel geweest, omdat dit belet heeft dat de protestanten er blijvend hun invloed zouden doen gelden. De grote ondernemingen in Zuid-Amerika eindigden alle in handen van de Engelsen: (2) bruggen slaan, waterleidingen, wegen en spoorwegen aanleggen, en zelfs steden bouwen, dat allemaal is het werk van Engelse ondernemers geweest. Zij vragen meestal de dominees van hun cultus, om bij hen te komen of vinden het best dat zij er ongevraagd komen. De officiële inbeslagneming door Engeland van de Malvinas, thans Falklandeilanden, in 1832, begunstigde de ijver en de propaganda van het protestantisme eveneens op het vasteland. Toen de onzen in Patagonië aankwamen, werkten de anglicanen er uit alle macht en verleidden de kolonisten.

Don Lasagna en Don Borghino bezochten samen Keizer Pedro II, die ze met grote minzaamheid ontving.

(1) Colón, 10 juli 1883.

(2) In 1868 vestigde zich een protestantse zending onder leiding van de heer Thomas Bridges op een zeer mooie plaats, waar door het toestromen van de Indianen een bevolkingscentrum ontstond, later Ushuaya, de hoofdstad van het Argentijnse gebied van Vuurland geworden.

Prinses Isabella, vermoedelijke troonopvolgster, en haar gemaal Gaston d'Orléans, graaf d'Eu, die Don Bosco te Parijs gekend hadden, toonden zich vol welwillendheid. Ook de president van de provincie beloofde hun zijn volledige steun. Don Bosco was over dit nieuws zeer verheugd en zes maanden later vertelde hij in een conferentie van de H. Franciscus aan de medewerkers van Turijn vol geestdrift de eerste stappen van de Salesianen in Brazilië. Hij voorspelde dat de salesiaanse instituten in dat eindeloze land zeer talrijk zouden worden. Dat is letterlijk waarheid geworden. Toen in 1933 het feest gevierd werd van de vijftigste verjaardag van deze gebeurtenis, waren er al vijftig colleges of residenties van de Salesianen en vijftig werken geleid door de Dochters van Maria, Hulp der Christenen. Don Bosco stuurde er meer dan tweehonderd.

Het fameuze onthaal van Don Bosco te Parijs wekte het verlangen in Brazilië en in andere Amerikaanse Staten om de zonen van Don Bosco bij zich te hebben. De kranten verspreidden er de echo van, ook in die verre streken.

Hoge geestelijke en burgerlijke personaliteiten lieten niet na te vragen dat ook daar hun instituut zou gevestigd worden. Zo kwam het dat Don Lasagna in september al een 25-tal dergelijke aanvragen in handen had. (1) Als man met een vurig karakter en met een grote ijver bezield, wou hij van Don Bosco een legioen Salesianen vrij krijgen. Zijn ijver ging vooral naar Sao Paulo, de hoofdstad van een zeer uitgebreid land. Om de smeekbeden te verhoren van de bisschop, Mgr. Lino Diodato Rodriguez de Cavallo, ging hij er persoonlijk heen, bezocht verscheidene plaatsen in de stad en in de buurt en koos de plaats uit die hem het meest geschikt leek. Enkele bewonderaars van de Salesiaanse werken volgden hem. Zij waren bereid dadelijk de opbrengst van hun geldinzamelingen te storten, om zo vlug mogelijk aan het werk te kunnen gaan. Hij was echter genoodzaakt een dergelijk aanbod te weigeren, maande aan tot geduld en volharding en gaf hun de verzekering dat hij zich zou inspannen om weldra van Don Bosco het nodige personeel te krijgen.

Zijn vurige brieven dateren uit de periode van zijn inspectiereis. Van op een heuvel toonde men hem hutten en huisjes, waarboven een kerktorentje schuchter oprees. Sinds zeven jaar hadden zich daar enkele honderden Italiaanse families neergezet. Zij waren naar deze streken gebracht en daarna verlaten door enkel op winst bedachte speculanten. Toen Don Lasagna dit vernam, sprong hij uit zijn rijtuig en begaf zich onverwijld naar het dichtbij gelegen huis. Toen de kolonisten hoorden dat er een Italiaanse priester was, kwamen ze van alle kanten rond hem toegestroomd. Iemand haastte zich om de kapel te gaan openen, waar ze allen binnengingen. Don Lasagna hield voor hen een korte, maar ontroerende toespraak. Het is onmogelijk de vreugde te beschrijven van deze brave mensen die daar woonden zonder priester, zonder sacramenten en zonder Gods woord. Hun toestand vertederde hem.

(1) Brief van Don Lasagna aan Don Lemoyne, Sao Paulo, 6 september 1883.

Hij deelde aan hen al de prentjes en medailles uit die hij bij zich had. Hij sprak hun moed in. Dan vertrok hij met tranen in de ogen en beloofde kort nadien te zullen terugkeren of iemand te zenden die zorg zou dragen voor hun ziel. Zoals we zullen zien, hielden de Salesianen nadien hun woord.

Ook de Bisschoppen van Parà en van Cuyabà richtten met verdubbelde aandrang hun aanvraag tot de Salesianen om naar hun eindeloze grote diocesen te komen. De laatstgenoemde begaf zich zelfs naar Villa Colon bij Don Lasagna met een plan van overeenkomst. Het werd naar Turijn gestuurd. Toen echter op 28 december het plan besproken werd in het hoofdkapittel, besloot men de definitieve beslissing uit te stellen.- Op dit ogenblik zei Don Bosco - hebben wij de Falklandeilanden op het oog en we zoeken naar middelen om er het evangelie te brengen. Bovendien zijn we genoodzaakt onze krachten te concentreren op het nieuwe pro-vicariaat en op de nieuwe apostolische prefectuur en ons niet elders te gaan verspreiden. Rome verlangt daden en geen woorden. Over enkele jaren zal Rome het resultaat van ons werk willen zien in de provincies die het ons toevertrouwd heeft.

Laat ons toe nu een woord te zeggen over Patagonië en over de nieuwe plannen waarop Don Bosco zinspeelde in zijn aangehaalde opmerking.

De Indianen die zich gedurende de veldtocht van generaal Roca niet onderworpen hadden en niet naar Chili in veiligheid waren gegaan of zich naar het Zuiden verwijderd hadden, keerden langzamerhand terug om toenadering met elkaar te zoeken, zoals altijd aangetrokken door het dappere stamhoofd Namuncurá. Deze heftige verdediger van de onafhankelijkheid van de inheemsen, had een grote ervaring opgedaan in de oorlogen tegen de Argentijnen. Daarin werd hij ook wel geholpen door de ingeboren sluwheid en schandheid van zijn ras, evenzeer als door zijn natuurlijk verstand. Hij had razzia's willen ondernemen om buit te maken en te voorzien in de behoeften van zijn volk. Maar generaal Villegas, door Roca daar gelaten om de grens van de Rio Negro te bewaken, was op zijn hoede. Op het einde van het jaar 1882 had Villegas lont geroken van de bedreiging en hij begon een nieuwe veldtocht. Tegen de onafhankelijke stammen zette hij de Indianen in die hij al onderworpen had en ingelijfd in het Argentijnse leger. Gedurende de maanden december, januari en februari vielen meer dan tweeduizend mannen, vrouwen en kinderen levend in de handen van de soldaten, deels met geweld gevangen genomen, deels vrijwillig overgegeven. Een honderdtal werden gedood bij deze aanvallen.

Al deze wanorde maakte het voor de missionarissen onmogelijk zich verder te begeven in de gebieden die door de troepen werden bezet. Hun werk in het voordeel van de gevangenen was eveneens zeer moeilijk. Ze probeerden deze laatsten de catechismus aan te leren, maar ze moesten ook te keer gaan tegen "de bedorven soldaten en de officieren die nog meer bedorven waren." (1) Nieuws van dien aard was het droevigste nieuws dat Don Bosco kon ontvangen.

(1) Brieven van Don Fagnano aan Don Bosco, Patagones, 1 januari en 10 maart 1883.

Maar de hulp kwam vanwaar men ze het minst zou verwacht hebben. Toen Namuncurá zag dat hij tot onmacht gedoemd was en omdat hij een einde wou stellen aan het lijden van zijn stamgenoten, besloot hij vredesonderhandelingen aan te knopen. Hij stuurde daarom een afvaardiging, samengesteld uit twaalf hoofden. Zij begaven zich naar het fort Roca en vroegen om met de militaire gezagvoerders te onderhandelen. Ze wekten echter geen vertrouwen op en keerden ontmoedigd naar hun leider terug. Het grote opperhoofd, dat wel een wilde maar toch een verstandige man was en niet wou dat zijn getrouwen nog langer in dergelijke harde en gevaarlijke levensomstandigheden moesten leven, vatte het plan op de bemiddeling van de missionarissen in te roepen.

Het was een geluk dat "een groot apostel, een van de grote figuren onder de Salesiaanse missionarissen, een echte vader voor de Indianen, wiens leven vol ontberingen hij deelde" (1) namelijk, Don Domenico Milanesio zich naar het fort begaf. Hij was als door de Voorzienigheid gezonden. Op het ogenblik van zijn aankomst te Roca kwam hem een groep Indianen te paard tegemoet. Zij schenen een van de gezagvoerders te begeleiden. Deze kwam vooruit, verzocht de missionaris te blijven staan en naar hem te luisteren.

- Zeer graag - antwoordde hem Don Milanesio. Vanwaar zijt ge en waar gaat ge heen?

- Wij behoren tot de stam van Namuncurà, ons opperhoofd. Hij bevindt zich thans in het Andesgebergte, waar hij zich schuil houdt met de families die hem trouw zijn gebleven. Hij heeft besloten met de Argentijnse regering vrede te sluiten en heeft ons dan ook gestuurd om vriendschappelijk met de militaire autoriteiten te onderhandelen en vrede te sluiten. Dat is de vaste wil van ons opperhoofd. Daar we niet in verbinding kunnen treden met de regering, verzoeken wij u als tussenpersoon te willen optreden. Wij hebben veel eerbied voor de dienaars van God, omdat ze ons altijd bemind en beschermd hebben. In de tijd van Calfucurà, de vader van Namuncurà, was het woord van een priester voldoende om de uitroeiing van onze stamgenoten te beletten.

Don Milanesio kon een zo mooie gelegenheid niet laten ontsnappen. Daar dit echter de eerste maal was dat hij zich naar het fort Roca begaf om er zijn ambt uit te oefenen, dacht hij dat het vermetel was zo maar de dienst van onderhandelaar tussen de twee partijen die elkaar zo hardnekkig en aanhoudend bevochten hadden, op zich te nemen. Daarbij kwam dat hij de ware redenen niet kende waarom men het vorige gezantschap had afgewezen. Hij vreesde er dus voor met overijling te werk te gaan en het commando te ontstemmen door een vijand die wellicht niet erg oprecht was, te begunstigen. Daarom gaf hij zijn gesprekspartner de raad te gaan zeggen dat Namuncurà zelf zich met zijn mannen naar het fort zou begeven. Hij stond er borg voor dat hij er op eervolle wijze door de generaal zou ontvangen worden.

(1) Roberto J. Tavello, S. S. Las Misiones Salesianas de la Pampa. Talleres Gráficos Argentinos Rosso y Cia, 1924, blz. 189.

Hij mocht zonder vrees komen, want hij zelf zou hem tegemoet gaan. De gezant was niet tevreden met woorden, maar verlangde een geschrift van hem en Don Milanesio schreef aan het opperhoofd in de aangehaalde zin.

De vurige krijgsman die nog kort geleden verwoed de lans had gehanteerd en zovele gevechten tegen het geregelde leger, las het blad, liet zijn wildheid varen, overwon zijn natuurlijke wrok en begaf zich zonder tijd te verliezen op mars met een talrijk gevolg. Hij deed het heel vlug want er waren nog maar twintig dagen verlopen sinds het schrijven van de brief toen hij al bij de voorposten van het fort Roca verscheen. Voor de terugkeer van zijn boodschappers en zijn komst had men niet minder dan negenhonderd kilometer moeten afleggen.

Namuncurà mocht de partij die hij gekozen had niet beklagen. Don Milanesio was zijn trouw raadsman en de vrede werd gesloten. Na enkele jaren getrouwheid verleende de Argentijnse regering hem zelfs de graad van kolonel met de hiermee overeenstemmende soldij en verleende hem negen vierkante mijl van het gebied in eigendom voor zich zelf en voor de families van zijn stam. Dit gelukkige resultaat vergemakkelijkte voor Don Milanesio de verkondiging van het evangelie aan sommige stammen langs de oevers van de Neuquén. In andere gebieden konden Don Beauvoir en zijn moedige overste Don Fagnano rustig aan het werk gaan. Gedurende de laatste jaren van zijn leven ontving Namuncurà zelf het doopsel uit de handen van Mgr. Cagliero, aan wie hij de jongste van zijn zonen toevertrouwde om hem op te voeden. Deze jongen, die Zeffirino heette, had een wakker verstand en een goede inborst.⁽¹⁾ Het was een belofte voor de toekomst. Daar hij priester wilde worden, volgde hij Monseigneur naar Rome en ging zijn gymnasium doen in het salesiaans college van Frascati, waar hij heel vroeg gestorven is.

Uit wat we tot hiertoe gezegd hebben, kan worden opgemaakt dat op het ogenblik waarop de Salesianen zich standvastig in Patagonië gingen vestigen, de heerschappij van de wilden een einde had genomen. Het werd de taak van de missionarissen de overwonnenen te onderrichten in de blijde boodschap en de zonen van de achterlijke gebieden met de beschaafde volkeren te verbinden door de banden van de christelijke naastenliefde. In 1883 werden territoriale regeringen in het leven geroepen die voorzagen in het beheer van de gerechtszaken tussen Argentijnen, vreemdelingen en wilden. De arme zwervers spraken hun eigen taal. Sommige missionarissen, zoals Don Milanesio en Don Beauvoir, spanden zich in om deze talen aan te leren. Zo konden ze gemakkelijker door hen aanvaard worden en hun heilzaam werk volbrengen.

Er waren in Patagonië veel dialecten, maar om ze allemaal te kunnen verstaan was de kennis van de moedertaal die door de Araucanen, die in het bergachtig en bosrijk gedeelte van Patagonië woonden, zeer nuttig.

(1) Wij hebben hem goed gekend. Hij was zeer vroom. We hebben ook sommige van zijn brieven gezien en gelezen die hij nog vanuit Patagonië aan Don Vespignani geschreven had. Wij weten niet waar deze beland zijn. Ze waren zeer mooi geschreven met een sierlijkheid en verhevenheid van gevoelens die op ons grote indruk hebben gemaakt.

De studie hiervan was moeilijk om twee redenen. Er bestond geen schrijftaal van en ze werd gesproken met vele keelklanken en aanblazingen. Anderzijds kwam het Spaans hier te pas. Door een lang tijdsverloop had het Spaans zijn weg gevonden onder de Indiaanse stammen, zodat zij een aantal woorden en zinnen kenden. Dat was voldoende om hen te begrijpen en zich te doen begrijpen. Bleef dan nog de moeilijkheid de afstanden te overwinnen en dat kon enkel gebeuren dank zij de heldhaftige zelfverloochening van de arbeiders voor het evangelie. De oppervlakte van Argentijns Patagonië bedraagt 850.000 km² en het heeft thans (1933) een bevolking van ongeveer 900.000 inwoners, terwijl dat aantal in 1883 maar 35.000 bedroeg. Er zouden zeer gemakkelijk, wegens de uitgestrektheid van het bewoonbaar grondgebied, tussen dertig en veertig miljoen mensen kunnen leven. De bodem is er zeer vruchtbaar en iedere dag blijkt steeds meer en meer dat ook de ondergrond rijk is.

Betreffende evangelisatie werden al vorderingen gemaakt. De overste van de missies kon in 1883 aan Rome laten weten dat men in dat jaar 500 Indianen gedoopt had, dat de twee colleges van Patagonië 68 jongens en 93 meisjes herbergden, dat het aantal dopen op vier jaar tijd het cijfer van 5.328 bereikt had. Verder waren de exploraties doorgedrongen tot de Cor-dilleras. Men had de oevers van de Limay verkend tot aan het meer Naué-lhuapi en die van de Neuquén tot aan de Norquin. Verder had men exploraties gedaan van de Rio Colorado, de woestijn van Balcheta en van heel de Rio Negro langs beide oevers. Dat betekende heel Noord-Patagonië op een uitgestrektheid van 35.000 km². Geen menselijke lof kan volstaan voor de verdiensten van deze arbeiders van het evangelie, zonen van het Oratorio, die in dergelijk klein aantal door Don Bosco waren uitgestuurd in deze zo onherbergzame streken.

Dit verslag kende de verhoopde uitwerking. Zoals we gezien hebben, had Don Bosco aan de Heilige Stoel het voorstel gedaan om daar drie apostolische vicariaten of drie prefecturen op te richten. Toen in 1881 de vicaris-generaal van Buenos Ayres, Mgr. Espinosa, naar Turijn kwam, had hij hem over zijn plannen gesproken en had hem verzocht bij de aartsbisschop zijn tolk te willen zijn en speciaal aan te dringen op noordelijk Patagonië. Deze verklaarde zich bereid hem te helpen. "U kunt aan Zijne Heiligheid de verzekering geven - schreef hij hem, (1) dat ik zeer tevreden zal zijn dat u met uw Salesianen een apostolisch vicariaat zult vestigen in deze verre gebieden van Patagonië, vermits ik niet voor die mensen kan zorgen, zoals ik het zou verlangen, omwille van de onmetelijke afstand.

De aartsbisschop overdreef werkelijk niet, wanneer hij over deze onmogelijkheid sprak, want zijn aartsbisdom omvatte een uitgestrektheid die gelijk was aan zeven maal de oppervlakte van Italië.

De zaak was voor verdere bestudering door Leo XIII overgemaakt aan een commissie van Kardinalen, waarvan, zoals wij al verhaald hebben, ook Alimonda deel uitmaakte.

(1) Buenos Aires, 16 maart 1882.

Toen men nu deze merkwaardige resultaten zag, was men van oordeel dat het ogenblik gekomen was om tot de gevraagde organisatie over te gaan. Daarom vroeg kardinaal Simeoni, Prefect van de Propaganda, aan Don Bosco zijn definitieve mening en nodigde hij hem tevens uit hem de namen aan te geven van de kandidaten die voor dit hoge ambt het meest geschikt waren. Don Bosco antwoordde hierop met volgende brief.

" Eminentie,

"

" Gehoorzaam aan de heilige verlangens die meermaals uitge-
" drukt werden door de Heilige Vader en mij steunende op de wijze
" voorstellen van Uwe Eminentie heb ik hierna mijn mening uiteen-
" gezet over de manier waarop men, naar het mij toeschijnt, Pata-
" gonië zou kunnen verdelen om zijn inwoners in de schoot van onze
" Moeder, de Heilige Kerk, te brengen.

" De geografische en historische toestand van deze streek is wat
" uitvoeriger uiteengezet op de geografische kaart en in het ver-
" slag dat ik de eer heb gehad aan de Congregatie van de Propagan-
" da te overhandigen. Hier zal ik mij enkel houden aan de punten
" die mij door Uwe Eminentie gevraagd werden.

" De drie vicariaten van Patagonië. Het schijnt op dit ogen-
" blik voldoende te zijn één enkel apostolisch vicariaat in Noord-
" Patagonië op te richten en een apostolische prefectuur in Zuid-
" Patagonië. Centraal-Patagonië is nog niet voldoende verkend en
" het gedeelte dat men ietwat kent is bijna in handen van de pro-
" testanten.

" Het apostolische vicariaat van Carmen zou zich voorlopig
" kunnen bezig houden met het centrale vicariaat. Het zou zich on-
" der de wilden begeven die in de richting van de Cordilleras wonen
" en met enkele priesters en enkele knappe catechisten voorzien in
" de godsdienstige behoeften van de enkele katholieken. Ofschoon
" deze katholieken te midden van de andersdenkenden leven, toch
" blijven ze trouw aan de Katholieke Kerk en vragen om hulp. Enkele
" excursies die onze missionarissen daarheen gedaan hebben, hebben
" ons ervan overtuigd dat dergelijke vrome onderneming succes zou
" hebben.

" Het vicariaat, de prefectuur van Zuid-Patagonië zullen meer
" moeilijkheden kennen omwille van de strengheid van het klimaat,
" de afstand tussen de bewoonde plaatsen en wegens de protestanten
" die er ook aan denken daarheen te gaan. Maar bij dergelijke wer-
" ken mag men op de moeilijkheden geen acht slaan.
" Voorgestelde kandidaten: de voorgestelde kandidaten: D; Giovanni
" Cagliero, D. Giacomo Costamagna, D. Giuseppe Fagnano zijn drie
" personen die in staat zijn de opdracht te vervullen. Allen
" zijn ze werkzaam, fysisch sterk, goede predikanten, ongevoelig
" voor de harde inspanningen, met een beproefde zedelijkheid. Indien
" Zijne Heiligheid het echter goed zou vinden meer geschikte

" kandidaten voor onze Congregatie uit te kiezen, dan zou ik vol-
" gend voorstel doen:
" D. Giovanni Cagliero, apostolische vicaris te Carmen, met juris-
" dictie over het centrale vicariaat tot ook dit vicariaat over
" zijn eigen herder kan beschikken. D. Cagliero kent deze gebieden
" als zijn handpalm en heeft de beste betrekkingen met al de bis-
" schoppen van de Argentijnse Republiek, van Uruguay, van Paraguay
" en zelfs van Chili.

"
" D. Costamagna, zou, naar mijn oordeel, eveneens een goede
" apostolische vicaris zijn zoals D. Cagliero. D. Fagnano schijnt
" geschikt me zeer te zijn voor het vicariaat of de prefectuur van
" Zuid-Patagonië. Hij heeft een atletische gestalte, weet niet wat
" vermoeidheid is en kent geen vrees bij moeilijke ondernemingen.

" Deze prefectuur zou afhangen van het vicariaat van Carmen
" tenzij de Heilige Vader zou oordelen dat het beter zou zijn dade-
" lijk een apostolisch vicariaat op te richten.

" Hiermee heb ik zo goed als ik kan, alles uiteengezet wat Uwe
" Eminentie de goedheid heeft gehad mij te vragen over het project:
" Patagonië in drie vicariaten te verdelen. Indien u meent dat ik
" u op een andere manier dienstig kan zijn, dan kan ik u zeggen dat
" alle Salesianen het zich tot een grote eer rekenen u behulpzaam
" te kunnen zijn.

" Met de diepste dankbaarheid heb ik de eer van u Uwe Eminen-
" tie te mogen zijn

" de zeer verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.

" Turijn, 29 juli 1883.

Het voorstel werd op 27 augustus onderworpen aan het oordeel van de kardinalen van de Propaganda en in gunstige zin aanvaard. Zo werd besloten dat men twee kerkelijke omschrijvingen zou maken waarvan de ene Noord- en Centraal-Patagonië omvatten met Don Cagliero als apostolisch pro-vicaris en de andere Zuid-Patagonië en Vuurland met Don Fagnano als apostolisch prefect. De hoedanigheid van pro-vicaris sloot de eigenschap van bisschop uit, maar later werd, zoals we op zijn tijd zullen zien, de titel gewijzigd in 1884. De uitvoering hiervan echter werd tot op het ogenblik dat Don Bosco in staat zou zijn om minstens twaalf missionarissen, de vier die er al waren inbegrepen, te zenden.(1) De oprichtingsbrieven van het vicariaat en de benoeming van de pro-vicaris dragen respectievelijk de datum van 16 en van 20 november.

(1) Brief van Kardinaal Simeoni aan Don Bosco, 5 sept. 1884.

Op een enigszins vroegere datum had de Kardinaal-Prefect van de Propaganda een analoog decreet voor de apostolische prefectuur uitgevaardigd.

Terwijl deze zaken hun verloop kenden, was Don Cagliero op bezoek in Sicilië in het college van Randazzo en in de huizen van de Zusters. Hij wist er dus volstrekt niets van. Bij zijn terugkeer werd hij er te Rome over ingelicht door de algemene procurator.

Aan de deugdelijkheid van het werk zou de onontbeerlijke beproeving ontbroken hebben, indien de duivel er zijn staart niet had tussen gestoken. De eerste moeilijkheden rezen op waar men die het minst zou verwacht hebben. Mgr. Matera, apostolisch delegaat en buitengewoon gezant voor de republieken van Argentinië, Uruguay en Paraguay had van Don Costamagna gehoord welke nieuwe beschikkingen de Heilige Stoel voor Patagonië genomen had. Hij zei hem dat de Salesianen daar niets goeds zouden kunnen doen maar integendeel veel tegenstand zouden kennen. In Patagonië bestonden er geen wilde Indianen meer. De streek was bezet door een regering die de godsdienst niet erg goedgezind was. Er bestond dus op dat ogenblik geen enkele mogelijkheid om daar door te dringen zonder verlof van de meester, namelijk, de Argentijnse regering. Hij raadde daarom aan dat de zaken op regelmatige wijze zouden gebeuren. De Salesianen moesten op hun stappen terugkeren, de gewone weg volgen en dus alles in handen leggen van de apostolische delegaat. Wat nu het eerst nodig was, dat waren informaties en onderrichtingen. Dat moest men allemaal vanuit Rome, van de Congregatie van de Propaganda, verwachten. Don Costamagna bracht over dit alles verslag uit te Turijn.(1)

Wat de regering betrof, de delegaat wist niet dat deze zo pas aan Don Costamagna enkele missionarissen voor de Falklandeilanden (Malwinen) gevraagd had en dat Don Costamagna dit verzoek ingewilligd had met de belofte ze te zenden na de aankomst van Don Cagliero, die weldra met een nieuwe versterking van het personeel zou aankomen. Generaal Vallegas had eveneens een vaste missionaris gevraagd voor Pringles. Dat er geen wilden meer in Patagonië waren, dat was gemakkelijker beweerd dan bewezen.

Over deze spijtige zaak werd er gehandeld in het hoofdkapittel van 5 april 1884 en het blijkt uit de notulen dat Don Bosco, nadat er lezing gegeven was van de brief van Don Costamagna, op deze wijze gesproken heeft: - Men sture een kopie van deze brief aan Mgr. Jacobini. Er zal zeker verzet oprijzen tegen de oprichting van het vicariaat van Patagonië. Allen keuren een goed werk goed en niemand wil of kan het doen. Maar wanneer iemand het doet en daarin slaagt, dan voelen de anderen zich dadelijk in hun arme menselijkheid gekrenkt. Zij willen, op een of andere manier, zich hiervan de verdienste toekennen, de vruchten ervan genieten en zelf de pluimen op hun hoed steken.

(1) Zijn brief moet gedateerd geweest zijn einde december 1883 of begin januari 1884. Don Cagliero spreekt er over in zijn brief van 8 april 1884 aan Mgr. Jacobini, secretaris van de Propaganda.

Mijn moeder zei: De hond van de tuinder eet geen look, maar hij wil niet dat een ander het wegdraagt. De Argentijnse Republiek kan geen aanstoot nemen aan de benoeming van een pro-vicaris, aangezien ik al geschreven heb aan de aartsbisschop en aan de president van de Republiek, opdat zij het project zouden onderzoeken.

We hebben zo-even gezien hoe de aartsbisschop van Buenos Ayres hierover dacht: Don Bosco had aan de president van de republiek, generaal Roca, een brief geschreven waarin de eenvoud van de heilige en de knapheid van de zakenman prachtig tot uiting kwamen. Maar door dit feit had Don Bosco getoond dat hij begreep hoe delicaat hij was in zijn betrekkingen met de Argentijnse regering.

" Aan Zijne Excellentie de heer President van de Argentijnse
Republiek,

" Het blijkt dat de weinig bevolkte Pampa's en Patagonië die al
" zoveel zwoegen en zweet aan Uwe Excellentie gekost hebben en die
" U, zoals het U behaagd heeft, reeds meermaals aan de evangelisa-
" tie van de salesi-aanse missionarissen hebt aanbevolen, nu op het
" punt staan een beslissende richting in te slaan zowel op het ge-
" bied van beschaving als op dat van godsdienst. Het is nu vier
" jaar dat onze kloosterlingen door Uwe Excellentie geleid, hun eer-
" ste pogingen hebben gedaan in dit uitgestrekt gebied en op dit
" oogenblik hebben ze zich al kunnen vestigen in verscheidene posten
" langs de Rio Negro, terwijl hun apostolische reizen zich uitstrek-
" ken tot aan de Rio Chubut en het meer Nahuel Huapi, op korte af-
" stand van de Cordilleras.

" Ze zijn er al in geslaagd kerken, scholen en toevluchtsoor-
" den voor jongens en meisjes op te richten. Maar het steeds stij-
" gende aantal van hen die tot het geloof komen heeft priester D.
" Giacomo Costamagna ertoe genoodzaakt naar Europa te komen op
" zoek naar arbeiders voor het evangelie. Hij is er werkelijk in
" geslaagd twintig missionarissen en tien Zusters voor te bereiden
" die op 12 november eerstkomende naar de Argentijnse Republiek
" zullen vertrekken. Ik span me met alle mogelijke middelen in om
" ze uit te rusten met de nodige kleren, kerkgewaden en ook de
" voornaamste voorwerpen voor het aanleren van vakken. Maar zou Uwe
" Excellentie zo goed willen zijn zich te waardigen ons te helpe
" om de overtocht per boot te betalen aan de zeevaartmaatschappij?

" Het actieve aandeel dat u genomen hebt voor de beschaving van
" deze wilden en de grote offers die de Argentijnse regering ge-
" bracht heeft voor het sociale welzijn van de staat en vooral in
" het voordeel van de instituten, scholen en wezenhuizen van de Sa-
" lesianen, laten me op uw bijstand hopen.

" Mijn vertrouwen groeit des te meer in deze dagen, nu de Hei-
" lige Vader zou beslist hebben een kerkelijke hiërarchie in deze

" uitgestrekte gebieden te stichten, zoals ik, in zijn naam, al
" de eer heb gehad aan Uwe excellentie te laten weten (1) en zoals
" de Heilige Stoel zelf u over alles een officiële mededeling zal
" brengen.

" Moge de Heer God Uwe Eminentie en de hele Argentijnse Repu-
" blik zegenen en mogen de vrede, de voorspoed en de hemelse zege-
" ningen overvloedig neerdalen over uw staten en over al de inwo-
" ners van deze streken die de goddelijke Voorzienigheid heeft wil-
" len toevertrouwen aan Uw goede zorgen.

" Terwijl ik U bedank voor het grote goed dat U gedaan hebt en
" nog doet aan onze kloosterlingen, verblijf ik met diepe dankbaar-
" heid en acht ik het een hoge eer van Uwe Excellentie te mogen
" zijn

" de zeer verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.

" Turijn, 31 oktober 1883.

Het staat niet vast of en wat de president geantwoord heeft. Wat de vertegenwoordiger van de Paus betreft, is het goed te weten, om zijn houding te kunnen uitleggen, dat er tussen Mgr. Matera en de Salesianen een geschil ontstaan was en, of men het nu wil of niet, de geschiedenis de meesteres van het leven is, zullen we dit in zijn hoofdlijnen uiteenzetten.

Monseigneur had een particuliere secretaris nodig en had zijn oog laten vallen op een jonge geestelijke Vacchina. Hij vroeg hem aan zijn oversten en verkreeg hem. Maar, omdat hij verplicht was Zijne Excellentie ook op de avondrecepties te volgen waar de grote wereld samenkwam, voelde deze jonge geestelijke, jong als hij was, zich zo ongemakkelijk dat hij er beklag over maakte bij de prelaat. Hij zei dat dit leven vol gevaren niet voor hem bestemd was en dat hij geen geestelijke geworden was om in dergelijke milieus te verkeren. Maar men hechtte geen belang aan zijn klachten en daarom viel hij zijn oversten lastig. Toen hij echter zag dat zijn oversten zich in een lastig parket bevonden en het niet waagden Mgr. Matera te mishagen, vertrok hij op een goede dag insalutato hospite en begaf hij zich naar het huis van Almagro. De pauselijke delegaat die hierdoor gekrenkt was, liet hem door de aartsbisschop gedurende een maand het ontvangen van de communie verbieden.

Don Costamagna bood hem schriftelijk zijn excuses aan, maar kreeg geen antwoord. Door dit stilzwijgen dacht men wellicht dat de zaak daarmee vereffend was, maar het was een feit dat nadien geen enkele Sa-

(1) Cfr. Boekdeel XIV, blz. 632.

lesiaan nog een bezoek bracht aan de delegaat noch om hem hun paas- noch hun nieuwjaarswensen aan te bieden en al evenmin bij zijn naamdag. Monseigneur was een zeer gevoelig mens en erg vatbaar voor indrukken. Vroeger had hij de grootste achting voor de Salesianen, maar van toen af toonde hij zich zeer koel tegenover hen en wanneer hij ze ontmoette gaf hij niet het minste teken meer van zijn vroegere welwillendheid. Don Vespignani, die bezorgd was bij het zien van dergelijke houding, verkreeg van zijn overste verlof hem te gaan bezoeken om hem de droefheid van zijn medebroeders te kennen te geven. Hij sprak hem heel onderdanig en hartelijk toe. Hij kon hem wel ontroeren, maar niet van zijn standpunt afbrengen. De daad van Don Vacchina - zei hij - had hem gekwetst, niet alleen in zijn persoon, maar ook in zijn hoedanigheid van vertegenwoordiger van de Heilige Stoel. De zaak was tot zijn schade ruchtbaar geworden en men had er een commentaar op geborduurd. Don Lasagna had hem over het geval te Montevideo gesproken en de verdediging van de jonge geestelijke op zich genomen. Weliswaar had Don Costamagna hem dadelijk geschreven, maar dit waren geen zaken die men schriftelijk kon afhandelen. Er waren excuses nodig en wel in de gepaste vorm en geen rechtvaardigingen. Don Vespignani nam afscheid en betreurde dat hij er niet in geslaagd was hem opnieuw gunstig te stemmen.(1) De aanvankelijke vergissing die men begaan had, was dat men niet dadelijk het incident mondeling had opgeklaard en met de nodige blijken van eerbiedige hulde voor de waardigheid van zijn persoon. Nu droeg men er de gevolgen van waaronder het ergste was, zijn negatieve houding in de zaak van het vicariaat.

Op 7 augustus was Don Costamagna te Turijn aangekomen om deel te nemen aan het derde algemeen kapittel. Hij bracht Don Bosco een brief van de aartsbisschop die hem bekende dat hij God dankbaar was dat Hij hem Salesianen gezonden had, van wie de diensten zo kostbaar waren in de scholen, de werkhuizen, de kerken en de missies. Hij preees dan het voorbeeldige leven en de onvermoeibare ijver van Don Costamagna, vroeg de hulp van nieuw personeel en verzocht Don Bosco hem vaker te schrijven opdat zijn brieven "hem een gids en een veilige norm zouden zijn voor het goed van de Salesiaanse familie." Op het einde drukt hij in volgende bewoordingen het pijnlijke verlies uit dat de Dochters van Maria, Hulp der Christenen onlangs geleden hebben.

"Wij hebben onlangs het droevige verlies gekend van zuster Maddalena Martini, overste van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen. Als een engel is ze naar de hemel gegaan op de vooravond van het feest van Sint-Pieter. Ze had het geluk verscheidene huizen te stichten en onlangs nog dat van Moron. Dit huis met een groot college en een kerk van Maria, Hulp der Christenen werd geopend en ingezegend op 7 juni. Haar dood werd beweend omdat haar leven voor allen een echte weldaad geweest is. Moge de Heer ons nog een groot aantal heilige zusters geven."

(1) Brief van Don Vespignani aan Don Rua, Buenos Aires, 9 augustus 1882.

Andere brieven van medewerkers en van Salesianen (1) die allen smeekten om hun inspecteur met vele gezellen terug te zenden, werden door Don Costamagna aan Don Bosco overhandigd. Toen deze in Italië aankwam, begon Don Bosco juist aan de voorbereiding voor een expeditie van Salesianen en Zusters naar Zuid-Amerika. Nadien kondigde hij deze expeditie officieel aan in een rondzendbrief van 24 oktober, samengesteld door Don Bonetti, ook in het Frans vertaald en door Don Bosco ondertekend. Twintig priesters, jonge geestelijken en coadjuteurs en twaalf Dochters van Maria, Hulp der Christenen, waren klaar voor de reis. De onkosten beliepen ongeveer honderdduizend lire, waarvoor Don Bosco de liefdadigheid inriep van de medewerkers, die voor hun steun bedankt werden met een briefje in het Italiaans of in het Frans, door hem geschreven, en in steendruk gedrukt precies alsof het een eigenhandig geschreven brief was.

Al degenen die aangeduid waren voor de expeditie wou hij voor een veertiental dagen bij zich hebben in het Oratorio. Terwijl ze genoten van zijn nabijheid, studeerden ze ijverig Spaans. De goede Vader bezorgde hun niet enkel een uitstap naar het heiligdom van Sint-Pancratius te Pianezza, maar wilde hen ook nog persoonlijk vergezellen.

De ceremonie van het vertrek had plaats op 10 november. Don Costamagna, hoofd van de groep, hield de toespraak. Don Bosco gaf de zegen. Op diezelfde avond begaven zij zich naar Sampierdarena, vanwaar ze verder reisden naar Marseille, vergezeld van Don Cagliero. Hij vertegenwoordigde Don Bosco die nu wegens zijn slechte gezondheid verhinderd was de last van de lange reis te dragen.

De paus had met belangstelling naar zijn toestand gevraagd toen hij op 5 november het bezoek ontving van Don Cagliero die terug was uit Sicilië. Tot Don Costamagna, die bij hem zijn opwachting was gaan maken, had hij gezegd: - U moet hem vragen dat hij zorg zou dragen voor zijn gezondheid, die te waardevol en te nuttig is voor het welzijn en de groei van uw Congregatie.- Maar Don Bosco, bewogen door de scheiding, wou zijn vaderlijk hart ontlasten en met volgende liefdevolle woorden richtte hij zich tot Don Costamagna te Marseille.

" Mijn beste Don Costamagna,

"

" U bent vertrokken, maar u hebt werkelijk mijn hart verscheurd. Ik heb mezelf moed ingesproken, maar ik heb geleden en het was mij de hele nacht onmogelijk in te slapen. Vandaag ben ik kalmer. God weze gezegend!

(1) Een zeer merkwaardige brief was die van Don Vespignani, een heilige ziel.

" Hierbij zijn prentjes voor al de medebroeders van jouw in-
" spectie. Voor de inspectie van Don Lasagna zal het voor een an-
" dere keer zijn. Er is een brief bijgevoegd voor de heer Bergasse.
" Wanneer er moeilijkheden oprijzen, reken dan ook zonder enig
" voorbehoud op mij.

" Je zal madame Jacques groeten en haar de verzekering geven
" dat het eerste meisje dat bij je aankomst in Patagonië zal ge-
" doopt worden, de naam van Agatha zal ontvangen.

" Moge God u zegenen, mijn steeds beste Don Costamagna, en sa-
" men met u moge Hij al uw en mijn zonen die u vergezellen zegenen.
" Moge Maria u allen beschermen en bewaren op de weg naar de hemel.
" Goede reis.

" Ik blijf hier met mensen die voor jullie bidden. Amen.
" Je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 12 november 1883.
"

" N.B. De droom van Don Lemoyne moet op enige punten verbeterd
" worden zoals je het zult merken.

Over Don Costamagna willen we een kleine anekdote niet stilzwijgend laten voorbijgaan. Op Allerheiligen had hij in tegenwoordigheid van Don Bosco, de mis gezongen en het Latijn had hij vrij goed hoorbaar op zijn Spaans uitgesproken bij het zingen van dignum et justum est. Nadien vroeg Don Bosco hem in welke taal hij de mis gezongen had.

- Volgens de Spaanse uitspraak.

- En waarom?

- Romae cum sis, Romano vivito more.(1)

- O! neen. Het moet de Romeinse uitspraak, die van de paus zijn. Zeg dat ook daar bij u aan al de anderen.

Ze scheepten in op de Béarn in de morgen van 14 november (2) en konden in de hoofdstad van Argentinië aanleggen in de avond van 8 december. Ziehier hoe hun ontvangst beschreven werd in een krant van de stad:(3)
"Tegen de avond had een steeds aangroeiende menigte post gevat op de havendam van Estevarene en Rivadia om hem te ontvangen (...) Het was zes uur toen Don Costamagna van de tram stapte in gezelschap van verscheidene andere priesters die met hem zorg komen dragen voor de cultus en voor het

(1) Men dient dit bij veralgemening te zeggen om aan te tonen dat men zich dient aan te passen aan de plaats waarheen men zich begeeft.

(2) Sommige berichten kan men lezen in een brief van Don Cagliariero aan Don Rua.

(3) Union, 11 december 1883.

onderricht van onze jongens. Pas hadden ze hem gezien of allen gingen rond hem staan, spraken hem aan, drukten hem de hand en begroetten hem met tedere woorden zoals men een boezemvriend na een lange afwezigheid pleegt te ontvangen. Velen van hen die het dichtst bij hem stonden, omarmden hem en gaven op een welsprekende wijze blijk van wat de genegenheid betekent die de priester van Christus bij het volk weet te verwerven. Pater Costamagna, die door de menigte gevolgd werd, begaf zich naar de kerk van S. Carlo, waar al vele andere personen waren aangekomen. Diep ontroerd zei hij tot de gelovigen enkele woorden van dank.

De droom waarop Don Bosco zinspeelde in het postscriptum van zijn brief aan Don Costamagna, was een dramatische, allegorische voorstelling over de toekomst van de salesiaanse missies in heel Zuid-Amerika. Deze toekomst vol epische grootsheid werd al vermoed door diegenen die bij intuïtie iets zagen in het werk van Don Bosco dat niet enkel van menselijke aard was. Een Frans tijdschrift, (1) bijvoorbeeld, schreef in een artikel over de verspreiding van het geloof: "Patagonië dat nog barbaars is en waar men nog afgoden vereert, toont zich nog niet open voor de christelijke beschaving, maar de zonen van Don Bosco beginnen in dat inheemse land de mostaardzaadjes te zaaien, die onder de invloed van de hemelse dauw, een grote boom zullen worden, wiens takken zich over het hele land zullen uitstrekken."

Don Bosco vertelde deze droom op 4 september in de morgenzitting van het hoofdkapittel. Don Lemoyne schreef hem dadelijk op en Don Bosco herlas hem en bracht toevoegingen en wijzigingen aan. Wij zullen die gedeelten onderlijnen waarvan in het origineel blijkt dat ze door Don Bosco geschreven werden. Wij zetten echter tussen teksthaakjes sommige passages, die Don Lemoyne later inlaste als verklarende kanttekeningen na uitleg die hem nadien door Don Bosco gegeven werd.

" Het was in de nacht die het feest van de heilige Rosa van Lima
" (30 augustus) voorafging, dat ik een droom gehad heb. Ik bemerk-
" te dat ik sliep en tegelijkertijd scheen het me toe dat ik hard
" liep, zodat ik mij moe voelde van het lopen, het spreken, het
" schrijven en van mijn andere gebruikelijke bezigheden. Terwijl
" ik erover aan het nadenken was of het een droom of werkelijkheid
" was, scheen het me toe dat ik binnentrad in een vergaderzaal
" waar vele personen over verscheidene zaken aan het praten waren.
"

" Er werd een lang gesprek gevoerd over de grote menigte wil-
" den die in Australië, Indië, China, Afrika en vooral Amerika nog
" begraven liggen in de schaduw van de dood.

(1) Bulletin de Notre Dame de Bon-Secours, februari 1884, blz. 45.

" Europa - zei in volle ernst één van de sprekers - het Chris-
" telijk Europa, de grote meesteres van de beschaving en van het
" katholicisme, schijnt minder sympathie te hebben voor de buiten-
" landse missies. Weinig in aantal zijn zij die voldoende moed op-
" brengen om lange zeereizen te ondernemen en zich naar onbekende
" landen te begeven om de zielen te redden van miljoenen mensen
" die toch eveneens door Gods Zoon, Jezus Christus, werden vrijge-
" kocht.

" Een andere persoon zei:- Hoeveel afgodendienaars leven on-
" gelukkig buiten de Kerk en ver van de kennis van het evangelie,
" alleen al in Amerika! De mensen denken - en de geografen vergis-
" sen er zich in - dat de Cordilleras van Amerika als een muur zijn
" die dit grote land van de wereld afzonderen. Dat is het geval
" niet. Deze zeer lange keten van hoge bergen maakt vele bochten
" van duizend en meer kilometers alleen al wat de lengte betreft.
" Daar liggen wouden die nooit bezocht werden.

" Steenkool, aardolie, lood, koper, ijzer, zilver en goud
" liggen verborgen in die bergen, op de plaatsen waar ze door de
" almachtige hand van de Schepper gelegd werden tot voordeel van
" de mensen. O!Cordilleras! O! Cordilleras! Hoe rijk is uw ooste-
" lijk gedeelte!

" Op dat ogenblik voelde ik in mij een heftig verlangen om
" uitleg te vragen over allerlei zaken en te informeren wie deze
" personen waren die daar bijeen stonden en op welke plaats ik mij
" bevond. Maar ik zei bij me zelf:
" Alvorens te spreken moet ik eerst zelf nagaan wie die mensen
" zijn! En ik richtte mijn blik nieuwsgierig naar alle kanten. Maar
" al deze personages waren mij onbekend. Alsof ze mij pas op dat
" ogenblik gezien hadden, nodigden zij mij nu uit om vooruit te
" komen. Ze onthaalden mij vol goedheid.

" Ik vroeg hun toen: - Zeg me, als het u belieft, bevinden
" wij ons te Turijn, te Londen, te Madrid of te Parijs? Waar zijn
" we? En wie bent U? Met wie heb ik het genoeg te spreken?- Maar
" al deze personages antwoordden in onduidelijke termen, terwijl
" ze steeds maar spraken over de missies.

" Ondertussen was een jongen naderbij gekomen van ongeveer
" 16 jaar, minzaam wegens zijn bovenmenselijke schoonheid en hij
" straalde klaarder dan het zonnelicht. Zijn kled was geweven uit
" een rijke hemelse stof en op zijn hoofd droeg hij een kroon be-
" zaaid met zeer waardevolle schitterende edelstenen. Hij keek mij
" aan met welwillende blik en toonde een speciale belangstelling
" voor mij. Zijn glimlach drukte een genegenheid uit die onweer-
" staanbaar aantrekkelijk was. Hij noemde mij bij mijn naam, nam
" mij bij de hand en begon met mij over de salesiaanse Congregatie
" te spreken.

" Ik was opgetogen bij de klank van zijn stem. Op een be-
" paald ogenblik onderbrak ik hem:- Met wie heb ik de eer te spre-
" ken? Zeg me uw naam. - En de jongen zei me:- Twijfel niet.
" Spreek met volle vertrouwen. - U hebt met een vriend te doen. -

" En terwijl hij dit zei glimlachte hij.

" Ik bekeek deze lichtende figuur nu wat beter. Wat was hij
" mooi! Ik herkende toen de zoon van graaf Colle van Toulon, de
" grote weldoener van ons huis en vooral van onze missies in Ame-
" rika. Deze jongen was kort tevoren gestorven.

" - O! bent u het - zei ik hem en noemde hem bij zijn naam -
" Louis! En wie zijn al deze personen?

" - Het zijn allen zoals ik zelf, vrienden van u en van de
" Salesianen. Ik zou u in naam van God, wat werk willen geven.

" - Laat eens horen waarover het gaat. Waarin bestaat dat werk?

" - Ga hier aan tafel zitten en trek dan aan dit touw.

" Te midden van die grote zaal stond een tafel, waarop een
" touw lag in een kluwen opgerold. Dit touw was getekend als een
" meter, met strepen en nummers. Later zag ik ook dat deze zaal
" zich in Zuid-Amerika bevond, juist op de lijn van de evenaar en
" dat de nummers die op het touw gedrukt waren overeenstemden met
" geografische breedtegraden.

" Ik nam dus het uiteinde van dat touw, bekeek het en zag dat
" men bij het begin het cijfer nul aangeduid had.

" Ik lachte.

" Maar deze engelachtige jongen zei me:- Het is geen tijd om
" te lachen. Kijk! Wat staat er op het touw geschreven?

" - Het cijfer nul.

" - Trek wat verder.

" - Ik trok wat verder en het cijfer 1 verscheen.

" - Trek nog wat en maak een grote rol van dit touw.

" - Ik trok en toen kwamen de cijfers 2,3,4, tot 20.

" - Is het genoeg?- zei ik.

" - Neen, nog hoger, nog hoger! Trek tot ge een knoop ontmoet

" - antwoordde mij de jongen.

" - Ik trok tot aan het cijfer 47, waar ik een dikke knoop
" aantrof. Het touw was nog langer, naar was vanaf dit punt ver-
" deeld in tal van touwtjes die zich verspreidden naar het oosten,
" het westen en het zuiden.

" - Is het voldoende? zei ik opnieuw.

" - Welk cijfer is het? vroeg de jongen mij.

" - Het cijfer 47.

" - En hoeveel is 47 en 3?

" - 50.

" - En 5?

" - 55.

" - Noteer dit, 55.

" En dan zei hij me:- Trek nog verder.

" - Ik ben op het einde - antwoordde ik.

" - Keer u nu om en trek aan het andere einde van het touw.

" Ik trok aan het tegenovergestelde einde van het touw tot

" cijfer 10.

" - De jongen zei me:- Trek nog verder.

" - Er is niets meer.

" - Hoe zo, er is niets meer? Kijk nog eens toe. Wat is er?

" - Er is water, antwoordde ik.

" Op dat ogenblik deed er zich in mij een buitengewoon

" verschijnsel voor, dat ik onmogelijk kan beschrijven. Ik bevond

" mij aan de overkant. Ik trok aan dat touw en tegelijkertijd gleed

" voor mijn ogen een eindeloos groot land voorbij als een panorama:

" Ik beheerste het als in vogelvlucht en hoe verder het touw zich

" uitstrekke, hoe verder het touw ging.

" Van het eerste cijfer nul af tot aan het cijfer 55 strekte

" zich een eindeloos gebied uit dat, na een zee-engte, zich onder-

" aan verbrokkelde in honderden eilanden, waarvan het één veel gro-

" ter was dan het andere. De verspreide touwtjes die van de grote

" knoop vertrokken, schenen betrekking te hebben op deze eilanden.

" Elk van deze touwtjes eindigde bij een eiland. Sommigen hiervan

" waren door vrij veel inlanders bewoond. Anderen waren onvrucht-

" baar, naakt, rotsachtig, onbewoond. Nog andere eilanden waren he-

" lemaal met sneeuw en ijs bedekt. In het westen waren er talrijke

" groepen eilanden door veel inlanders bewoond.

" (Het bleek dat de knoop die op het cijfer of de graad 47 lag

" de voornaamste missie voorstelde, de plaats van waaruit onze

" missionarissen zich verspreidden naar de Malvinaseilanden, naar

" Vuurland en naar andere eilanden van deze gebieden van Amerika).

" Van de tegenovergestelde kant dan, namelijk van nul tot 10,

" ging hetzelfde gebied verder om te eindigen in het water dat ik

" laatst gezien had. Dit leek mij de zee van de Antillen te zijn,

" die ik dan op zo een verrassende wijze zag, dat het mij onmoge-

" lijk is dit met woorden uit te leggen.

" Toen ik dan geantwoord had:- Het is water! - antwoordde

" mij die jongen: - Tel nu bij 55 nog 10 bij. Hoeveel hebt u nu?

" - Een totaal van 65 - antwoordde ik.

" - Doe nu alles samen en maak er een enkel touw van.
" - En dan?
" - Wat hebt u aan deze kant? - en hij wees mij een punt van
" het panorama aan.
" - In het westen zie ik zeer hoge bergen en in het oosten
" ligt de zee. (Hier noteer ik dat ik toen alles wat ik later zag,
" nu als in miniatuur kon zien. De graden op het touw aangetekend,
" stemden nauwgezet overeen met de geografische breedtegraden en zo
" was het voor mij mogelijk nog gedurende verscheidene jaren de ach-
" tereenvolgende punten in herinnering te brengen die ik bezocht
" had op mijn reizen in het tweede gedeelte van mijn droom). Mijn
" jonge vriend ging verder: - Welnu, deze bergen zijn als een
" strand, als een grens. Tot daar ligt de oogst die aan de Salesi-
" anen wordt aangeboden. Het zijn duizenden en miljoenen inwoners
" die uw hulp verwachten, die het geloof verwachten.
" Deze bergen waren de Cordilleras van Zuid-Amerika en die zee
" was de Atlantische Oceaan.
" - En hoe moeten we het aanpakken?- hernam ik. - Hoe zullen
" wij erin slagen zoveel volkeren naar de schaapsstal van Jezus
" Christus te brengen?
" - Hoe aanpakken ? Kijk!
" En daar kwam Don Lago (1) die een korf droeg met kleine en
" groene vijgen.- Neem ervan, Don Bosco, - zei hij.
" - Wat breng je me?- antwoordde ik en bekeek de inhoud van de
" korf.
" - Men heeft mij gezegd die korf bij u te brengen.
" - Maar die vijgen kan men niet eten, want ze zijn niet rijp.
" Toen nam mijn jonge vriend die korf die zeer breed was, maar
" niet diep en bood hem aan, terwijl hij zei:- Dat is het geschenk
" dat ik u geef!
" - En wat moet ik met deze vijgen doen?
" - Deze vijgen zijn onrijp, maar ze behoren tot de grote vijge-
" boom van het leven. En u moet zoeken naar de manier om ze te doen
" rijpen.
" - En welke is dan die manier? Als ze maar wat dikker waren...
" men zou ze kunnen doen rijpen door er wat stro over te leggen,

(1) Don Angelo Lago, privé-secretaris van Don Rua, gestorven als een heilige in 1914.

" zoals men dit gewoonlijk doet bij andere vruchten, maar ze zijn
" zo klein. - zo groen... Dat is onmogelijk.

" - Weet dan dat men al deze vijgen opnieuw aan de boom moet
" hechten om ze te doen rijpen.

" - Ongelooflijk! en hoe kunnen we dat doen.

" - Kijk! - En hij nam één van deze vijgen en legde ze te baden
" in een klein bekken vol bloed. Dan dompelde hij ze in een ander
" bekken dat met water gevuld was. Hij zei:- Door zweet en bloed
" zullen de inlanders opnieuw aan de boom worden gehecht en aange-
" naam zijn aan de meester van het leven.

" Ik dacht: - Maar om dat te bereiken is er tijd nodig. En dan
" riep ik luidop:- Ik weet niet meer wat te antwoorden.

" Maar de goede jongen die mijn gedachten las, ging verder: -
" Dit zal geschied zijn vooraleer de tweede generatie voorbij is.

" - En wie zal die tweede generatie zijn?

" - De huidige generatie telt niet mee. Het zal een andere ge-
" neratie zijn en dan nog een andere generatie.

" Ik sprak verward, in verlegenheid en haast stotterend bij
" het horen van de prachtige bestemming die voor onze Congregatie
" was weggelegd. Ik vroeg:- Maar hoeveel jaren telt elk van deze
" generaties?

" - Zestig jaar.

" - En dan?

" - Wilt u zien wat er dan zal gebeuren? Kom dan.

" En zonder te weten hoe ik er geraakt was, bevond ik mij aan
" een spoorwegstation. Er was veel volk. We stapten op de trein.

" Ik vroeg waar wij ons bevonden. De jongen antwoordde: - No-
" teer dit goed. Kijk. We gaan op reis langs de Cordilleras. U hebt
" de weg nu ook naar het oosten open tot aan de zee. Ook dat is een
" ander geschenk van de Heer.

" - En wanneer zullen wij naar Boston gaan, waar men ons ver-
" wacht?

" - Alles op zijn tijd. Terwijl hij dit zei, haalde hij een
" kaart te voorschijn waarop in het groot het diocees Carthagena
" stond getekend (dit was het vertrekpunt).

" Terwijl ik deze kaart bekeek, floot de locomotief en zette
" de trein zich in beweging. Tijdens de reis sprak mijn vriend veel,
" maar door het lawaai van de trein kon ik niet alles verstaan.
" Toch leerde ik veel mooie en nieuwe zaken over de sterrenkunde,
" de scheepvaart, de weerkunde, de mineralogie, de fauna, de flora,

" en de topografie van deze streken die hij met bewonderenswaardige
" nauwgezetheid uitlegde. Ondertussen kruigde hij zijn woorden
" met een gereserveerde en tegelijkertijd tedere vertrouwelijkheid,
" wat aantoonde hoe hij van mij hield. Van het begin af hield hij
" mij bij de hand en hield mij zo vol genegenheid vast tot aan het
" einde van mijn droom. Ik hield dan mijn andere vrije hand op de
" zijne, maar deze scheen onder mijn hand weg te vluchten alsof ze
" in damp vervloog en mijn linkerhand omklemde enkel mijn rechter-
" hand. De jongen glimlachte om mijn vergeefse poging.

"
" Ondertussen keek ik uit de ramen van de wagen en zag voor
" mijn ogen die mooie streken voorbijvliegen: wouden, bergen, vlak-
" ten, zeer lange en prachtige rivieren. Ik had niet gedacht dat ze
" zo groot waren. Gedurende meer dan duizend mijl reden we langs de
" zoom van een oerwoud, dat ook vandaag nog niet onderzocht werd.
" Mijn blik werd door niets belet; ik kon vrij in die streken door-
" dringen met mijn ogen. Ik kan niet verklaren hoe zich dit verras-
" sende verschijnsel voordeed. Ik was als iemand boven op een heuvel
" die een grote vlakte overschouwt, maar voor zijn ogen op geringe
" afstand een smalle strook papier houdt, zodat hij weinig of niets
" meer ziet. Wanneer hij echter die strook wegneemt of ze wat hoger
" of lager houdt, dan kan hij zijn ogen tot aan de uiterste horizon
" laten gaan.

"
" Zo was het ook bij mij, maar toch enigszins anders: naarma-
" te ik één punt in het oog hield en dit punt voor mij voorbijging,
" was het alsof achtereenvolgend toneelschermen werden opgetrokken,
" zodat ik eindeloze afstanden kon zien. Ik zag niet enkel de Cor-
" dilleras, ook al was ik er ver van verwijderd, maar ook de berg-
" ketens, die zich afzonderlijk in dit onmetelijke panorama afte-
" kenden, kon ik bewonderen tot in hun kleinste bijzonderheden.
" (Die van Nuova Granada, van Venezuela, van de drie Guyana's, van
" Brazilië en van Bolivië tot aan hun uiterste grenzen).

"
" Op deze wijze kon ik met eigen ogen de juistheid vaststel-
" len van wat ik gehoord had in het begin van mijn droom in de gro-
" te zaal die op graad nul gelegen was. Ik zag voor mijn ogen de
" onvergelykbare rijkdommen van deze landen die eens zullen ont-
" dekt worden. Ik keek in de ingewanden van de bergen en in de die-
" pe verborgenheden van de vlakten. Ik zag talrijke mijnen van waar-
" devolle metalen, onuitputtelijke groeven van steenkolen, aardo-
" lielagen zo overvloedig als men er tot heden toe geen andere
" plaats gevonden heeft. Maar dat was niet alles. Tussen de 15° en
" 20° graad was er een zeer brede en zeer lange glooiing waar zich
" in de diepte een meer aan het vormen was. Toen zei een stem na-
" drukkkelijk: Wanneer men de mijnen zal uitgraven die verborgen
" liggen te midden van deze bergen, zal hier het beloofde land,
" overvloeien van melk en honing, verschijnen. Het zal een onvoor-
" stelbare rijkdom zijn.

"
" Maar dit was niet alles. Wat mij het meest verwonderde was
" dat ik kon zien hoe de Cordilleras zich op verscheidene plaat-
" sen op zich zelf bogen en op die manier valleien vormden waarvan

" de huidige aardrijkskundigen het bestaan niet eens vermoeden.
" Zij beelden zich in dat in die delen de bergplooien als een soort
" rechte muur zijn. In deze vallei die zich soms duizend kilometer
" ver uitstrekken, wonen dichte bevolkingen die nog niet in aanra-
" king zijn gekomen met de Europeanen, volkeren die nog volledig
" onbekend zijn.

" Ondertussen reed de trein maar steeds verder, draaide daar
" in en daar weer uit tot hij eindelijk stilstond. Hier stapten
" veel reizigers uit. Ze trokken onder de Cordilleras door en bega-
" ven zich naar het westen.

" (Don Bosco verwijst hier naar Bolivië. Het station was mis-
" schien La Paz waar een tunnel een doortocht opent naar de kust
" van de Stille Oceaan, en Brazilië in verbinding stelt met Lima
" door middel van een tweede spoorlijn.)

" De trein zette zich opnieuw in beweging en reed steeds
" vooruit. Zoals gedurende het eerste gedeelte van de reis reden we
" door wouden, drongen we door de gaanderijen, reden we over reus-
" achtige viaducten, drongen we binnen in bergengten, reden we op
" bruggen rakelings langs meren en moerassen, overschreden we brede
" rivieren en reden we te midden van weiden en vlakten. We hebben
" langs de oevers van de Uruguayrivier gereden. Ik dacht dat de
" loop van deze rivier kort was, maar hij is integendeel zeer lang.
" Op een bepaald punt zag ik de rivier Paraná die de Uruguay nadert
" alsof hij in deze wil uitmonden. Maar nadat hij een klein gedeel-
" te met hem parallel gelopen heeft, verwijdert hij er zich van en
" vormt daarbij een brede elleboog. Beide rivieren zijn zeer breed.
" (Uitgaande van deze enkele gegevens schijnt het dat deze toekom-
" stige spoorweg zal vertrekken te La Paz, langs Santa-Cruz zal ko-
" men, door de enige opening zal gaan die zich in de bergen van Cruz
" della Sierra bevindt en door de rivier Guapay doorstroomd wordt.
" Hij zal over de rivier Parapiti in de provincie Chiquitos van Bo-
" livië lopen, zal het uiterste noordelijke stuk van de Republiek
" Paraguay doorsnijden, langs de provincie Sao Paolo in Brazilië
" komen en vandaar in de richting van Rio de Janeiro gaan. Vanuit
" een tussenstation in de provincie Sao Paolo zal misschien de
" spoorlijn vertrekken, die tussen de Rio Parana en de Rio Uruguay
" zal lopen en de hoofdstad van Brazilië met de Repu-bliek Uruguay
" en de Argentijnse Republiek verbinden).

" En de trein reed maar naar beneden, draaide naar hier en naar
" daar en bleef na geruime tijd nog eens staan. Hier stapten vele
" andere mensen van de trein en gingen onder de Cordilleras naar
" het westen toe. (Don Bosco wees in de Republiek Argentinië de
" provincie Mendoza aan. Daarom was het station misschien Mendoza
" en deze tunnel ging naar Santiago, de hoofdstad van de Republiek
" Chili).

" De trein vervolgde zijn weg door de Pampa's en Patagonië.
" De verbouwde akkers en de hier en daar verspreide huizen wezen
" erop dat de beschaving begon door te dringen in deze woestijnen.

" Toen we pas in Patagonië waren, reden we over een vertak-

" king van de Rio Colorado of van de Rio Chubut (of misschien van
" de Rio Negro?) Ik kon niet zien in welke richting de rivier
" stroomde, naar de Cordilleras of naar de Atlantische Oceaan.
" Ik probeerde mijn probleem op te lossen, maar ik kon me niet
" oriënteren.

" Eindelijk bereikten we de Straat van Magellaan. Ik keek
" rond. We stapten van de trein. Voor mij had ik Punt'Arenas. Ver-
" scheidene mijlen in de omtrek lag de grond vol stapels steenko-
" len, planken, balken, hout, geweldige hopen metaal, deels ruw,
" deel bewerkt. Lange rijen goederenwagens stonden op de spoorlijn.

" Mijn vriend maakte me op al die dingen opmerkzaam. Toen
" vroeg ik: - En wat wil je daarmee zeggen?

" Hij antwoordde mij:- Wat nu gepland wordt, zal eens een
" werkelijkheid zijn. Deze wilden zullen in de toekomst eens zo ge-
" twee zijn dat ze uit zich zelf zullen komen vragen naar onder-
" wijs, godsdienst, beschaving en handelsbetrekkingen. Hier zal
" heel gewoon zijn wat verstomming teweegbrengt bij alle andere
" volkeren.

" Ik heb genoeg gezien - besloot ik - breng me nu waar ik mijn
" Salesianen in Patagonië kan zien.

" We keerden terug naar het station en gingen weer de trein op
" om terug te keren. Na een lang traject, stond de machine stil bij
" een tamelijk groot dorp. (Dit lag misschien op de 47° graad waar
" hij bij het begin van zijn droom die dikke knoop in het touw ge-
" zien had).

" Aan het station was er niemand om mij op te wachten. Ik
" stapte van de trein en ik vond dadelijk de Salesianen. Daar stonden
" veel huizen met een groot aantal inwoners. Verder waren er kerken,
" scholen, verscheidene tehuizen voor jongens en volwassenen, vaklui
" en landbouwers, en een opvoedingsinstituut voor meisjes, die zich
" met allerlei huishoudelijk werk bezighielden. Onze missionarissen
" hadden er de leiding, zowel van de jongens als van de volwassenen.

" Ik begaf mij onder hen. Ze waren talrijk, maar ik kende ze
" niet en onder hen was er geen enkele van mijn vroegere zonen.
" Allen keken mij verbaasd aan alsof ik een vreemde persoon was en
" ik zei hun:

" - Kennen jullie me niet? Kennen jullie Don Bosco niet?

" - O! Don Bosco! We kennen hem van naam, maar we hebben hem
" enkel op foto gezien. Persoonlijk zeker niet.

" - En waar zijn Don Pagnano, Don Costamagna, Don Lasagna en
" Don Milanesio?

" - We hebben ze niet gekend. Zij kwamen hier heel lang gele-
" den als de eerste Salesianen die vanuit Europa vertrokken. Maar
" er zijn zoveel jaren verlopen sinds hun dood.

" Bij dit woord dacht ik verbaasd:- Maar is dit nu droom of
" werkelijkheid? - Ik sloeg de handen tegen elkaar, voelde mijn ar-

" men en ik schudde mij zelf, terwijl ik werkelijk het geluid van
" mijn handen hoorde, mij zelf voelde en ervan overtuigd was dat
" ik niet sliep.

" Dit bezoek duurde maar een ogenblik. Nadat ik de wonderlij-
" ke vooruitgang gezien had van de katholieke Kerk, van onze Congre-
" gatie en van de beschaving in deze streken, dankte ik de goddelij-
" ke Voorzienigheid omdat Zij zich verwaardigd had zich van mij te
" bedienen als van een werktuig voor Haar glorie en voor het heil
" van zoveel zielen.

" Ondertussen deed de jonge Colle mij teken dat het tijd was
" om terug te keren. Daarom groette ik mijn Salesianen en we keer-
" den terug naar het station waar de trein gereed stond om te ver-
" trekken. We stapten op, de locomotief floot en we waren weg in
" de richting van het noorden.

" Ik was verwonderd over een nieuw feit. Het grondgebied van
" Patagonië, in het gedeelte dat het dichtst bij de Straat van Ma-
" gellaan ligt, tussen de Cordilleras en de Atlantische Oceaan,
" is minder breed dan de aardrijkskundigen doorgaans aannemen.

" De trein reed zo snel hij kon en het scheen me toe of hij
" door de provincies reed die nu al in de Argentijse Republiek be-
" schaafd zijn.

" Zo kwamen we in een oerwoud, dat zeer breed en zeer lang
" was, het leek wel zonder einde. Op een zeker ogenblik bleef de
" machine staan en onder onze ogen deed zich een pijnlijk schouwspel
" voor. Een zeer grote menigte wilden stond verzameld op een open
" plek te midden van het woud. Hun gezichten waren misvormd en weer-
" zinwekkend. Ze waren gekleed in aaneengenaaide dierenhuiden. Ze
" stonden rond een man die gebonden was en op een steen zat. Hij was
" zeer dik omdat de wilden hem opzettelijk hadden vetgemest. Ze had-
" den de ongelukkige man gevangen genomen en naar zijn gelaatstrekken
" te oordelen scheen hij tot een ander volk te behoren. De wilden
" ondervroegen hem en hij antwoordde hun door hun de verschillende
" avonturen te vertellen die hij op zijn reizen gekend had. Opeens
" stond een wilde recht, zwaaide met een dik stuk ijzer, geen
" zwaard, maar dat toch zeer scherp geslepen was, wierp zich op de
" gevangene en sloeg hem met één slag het hoofd af. Alle reizigers
" op de trein stonden aan de raampjes van de wagens stom van
" ontzetting. Zelfs Colle stond zwijgend toe te kijken. Het slacht-
" offer had een hartverscheurende kreet geslaakt op het ogenblik
" van de slag. De menseneters wierpen zich op het lijk, verdeelden
" het in stukken en roosterden het nog warme vlees op het vuur. Ze
" lieten het wat roosteren en aten het dan nog halfrauw op. Toen
" de ongelukkige zijn kreet had uitgestoten, had de machine zich
" in beweging gezet en hernam nu langzamerhand haar duizelingwek-
" kende vaart.

" Gedurende vele uren reden we verder langs de oevers van een
" zeer brede rivier. Nu eens reed de trein op de rechteroever, dan
" weer op de linkeroever. Ik lette vanuit mijn raampje niet over
" welke bruggen we zo dikwijls reden. Ondertussen verschenen op de
" oevers nu en dan talrijke wilde stammen. Telkens de jonge Colle
" deze menigte zag, herhaalde hij: - Ziehier de oogst van de Sale-

" sianen.

" We kwamen toen in een streek vol wilde dieren en giftige slangen
" die allerlei vreemde vormen hadden. De bergplooien, de inhammen
" van de heuvels, de hoogten van die bergen en heuvels vol schaduw,
" de oevers van de meren, van de rivieren, de vlakten, de glooiën-
" gen, de stranden krioelden ervan. De enen leken op gevleugelde,
" dikbuikige honden (de gulzigheid, de onkuisheid, de hoogmoed).
" De anderen leken dikke padden die kikvorsen oppeuzelden. Duiste-
" re schuilhoeken wemelden van beesten waarvan de vorm niets gemeen
" had met onze dieren hier. Deze drie soorten krioelden dooreen en
" gromden woest, alsof ze elkaar wilden verscheuren. Men zag er ook
" tijgers, hyena's, leeuwen, maar verschillend van vorm met de soor-
" ten van Azië en Afrika. Nu richtte mijn gezelschap tot mij het woord
" en terwijl hij naar deze wilde dieren wees, riep hij uit: - De
" Salesianen zullen ze tam maken.

" Ondertussen naderde de trein de plaats waar wij eerst ver-
" trokken waren. De jonge Colle haalde toen een wondermooie topogra-
" fische kaart te voorschijn en zei me:- Wilt u de reis zien, die
" u gemaakt hebt? De streken waar we doorheen gereisd hebben?

" - Graag - antwoordde ik.

" Hij gaf dan uitleg over de kaart waarop met een wonderba-
" re nauwgezetheid heel Zuid-Amerika getekend was. Meer nog. Daar
" stond alles op aangeduid wat ooit geweest is, alles wat er nu is
" en alles wat er in die gebieden ooit zal zijn, en dat alles zon-
" der overlading maar zo klaar dat het mogelijk was alles met één
" oogopslag te zien. Dadelijk begreep ik alles, maar door de veel-
" vuldige aanduidingen geraakte alles toch in de war.

" Fel ontroerd door wat ik zag, keek ik de jongen aan. Ik
" stond te wachten tot hij nog wat uitleg zou geven.

" Het was precies of ik Quirino (1) het Angelus hoorde luiden,
" maar toen ik plots ontwaakte, hoorde ik dat het de klokken waren
" van de parochie van S. Benigno. De droom had de hele nacht ge-
" duurd.

Don Bosco eindigde zijn verhaal met volgende woorden: - Met de zacht-
heid van de H. Franciscus van Sales zullen de Salesianen de volkeren van
Amerika tot zich trekken. Het zal zeer moeilijk zijn de inlanders de ze-
denleer in te prenten, maar hun kinderen zullen zeer gemakkelijk aan de
woorden van de missionarissen gehoor geven. Met hen zal men groepen vor-
men; de beschaving zal de plaats innemen van het barbaendom en zo zul-
len veel inlanders deel uitmaken van de schaaftal van Jezus Christus.

(1) De heilige coadjuteur, mathematicus, polyglot en klokkenluider.

Als om deze buitengewone vooruitzichten te bekrachtigen, waren er nog maar enkele dagen verlopen of vanuit Costarica schreef de bisschop van S. José, Mgr. Bernard August Thiel, van de Lazaristen, een brief aan Don Bosco, waarin hij om enkele Salesiaanse missionarissen vroeg. Welnu, deze stad ligt juist op de tiende graad, vermeld in de droom. Don Bosco zelf zal op 11 februari 1884 in een brief aan graaf Colle schrijven: "De reis die ik met onze beste Louis gemaakt heb, krijgt iedere dag een betere uitleg en schijnt op het ogenblik in het middelpunt van onze aandacht te staan. Er wordt veel gezegd, geschreven en gepubliceerd om onze plannen uit te leggen en te verwezenlijken."

Steeds in verband met de droom over Patagonië hoorde Don Lemoyne van de lippen van Don Bosco volgende woorden: - Wanneer men de onmetelijke rijkdommen zal kennen die Patagonië waardevol maken, dan zal dit gebied een buitengewone handelsontwikkeling kennen. In de bergengten zijn kostbare mijnen verborgen, in de bergketen van de Andes tussen de tiende en de twintigste graad liggen er loodmijnen, goudmijnen en nog andere waardevolle grondstoffen.

Opdat men een denkbeeld zou hebben over de waarde van deze droom, zullen we enkele nog merkwaardiger zaken wat meer in het licht plaatsen. Don Bosco geeft ons een geheel van positieve gegevens die hem niet ter kennis konden gebracht zijn door reizigers of door aardrijkskundigen, daar in die uiterste breedtegraden geen enkele opzoeking gedaan werd met een toeristisch of wetenschappelijk doel. Bij deze elementen komen zich nog andere voegen van profetische aard, betreffende een min of meer verwijderde toekomst. Met het terzijde laten van deze laatste, zullen we ons beperken tot vier bijzonderheden van de eerste soort, waarbij wij geholpen worden door waardevolle inlichtingen die ons verschaft werden door Don de Agostini, de Salesiaan die deze zuidelijke streken doorzocht heeft.(1)

Op de eerste plaats hebben we de beschrijving die Don Bosco van de Cordilleras geeft. Allen dachten dat zij een scheidingsmuur waren, namelijk een homogene bergketen, die zich van het noorden naar het zuiden uitstreckte over meer dan 30 breedtegraden, kortom, een enkel snoer wat de hoogte en de loop betreft. In tegenstelling hiermee hebben de opzoekingen en de studies sinds enkele tientallen jaren uitvoerig bewezen dat de Andes, zoals Don Bosco met juistheid opmerkt, doorsneden worden door talrijke en diepe kloven in de vorm van plooien, dalen en bergmeren als kinkhorens.

Er zijn berggroepen en bergknopen, die zich naar tegenovergestelde richtingen wenden en die grondig van elkaar verschillen wat hun geologisch en orografische karakter betreft. Wij doen dus afbreuk aan de oude voorstelling van die bergketen als een geografische eenheid. Welnu, in de beschrijving van Don Bosco die een voorstelling geeft van de verticale gesteltenis van de Andes en van de toevallige veranderingen

(1) Binnenkort zal Don de Agostini het laatste deel van zijn exploraties voltooid hebben, waarover hij verslag zal uitbrengen in een boek dat weldra verschijnt. Dan zal hij de zaken die Don Bosco in zijn droom gezien heeft nauwgezet onderzoeken.

die hun bergstructuur wijzigen, vindt men werkelijk een indrukwekkende overeenkomst. Zelfs de meest gezaghebbende aardrijkskundige had in die tijd niet zo een beschrijving kunnen geven met alle details. Een zo heldere en duidelijke visie van deze plaatsen moet ongetwijfeld toegeschreven worden aan een vermogen dat de menselijke grenzen overschrijdt.

Om te begrijpen dat men in die tijd het bestaan niet kende van zoveel zeer uitgebreide insnijdingen en dalen, hoeft men enkel een oogopslag te werpen op de kaarten uit die tijd. In de kanalen van Patagonië, bijvoorbeeld, had men talrijke hydrografische expedities uitgevoerd, te beginnen met de beroemde reizen van de Engelse schepen Adventure en Beagle (1) onder het bevel van Parker King en van Robert Fitzroy (2) tussen de jaren 1826 en 1836 tot de reizen naar Chili van Simpson, Valverde, Rogera en Serrano tussen 1874 en 1889. Welnu, met uitzondering van een kleine weg die gevolgd werd door stoomschepen met grote tonnenmaat, die zich van Porto Monte naar de Straat van Magellaan begaven doorheen een dichte doolhof van eilanden en kanalen, was haast de hele buitenkust ten westen van de Cordilleras van Patagonië in het diepste geheim gedompeld. Dit wordt bevestigd door een opzienbarend feit. De Bakerinham is de grootste en meest uitgebreide van alle fjorden van Patagonië. Over meer dan vierhonderd kilometer doorklieven zijn continentale vertakkingen de Cordilleras van Patagonië, gelegen tussen de 46ste en de 52ste zuidelijke breedtegraad, met diepe laagten, dalen en meerbodems in de vorm van een kinkhoorn. Welnu, deze inham geraakte maar bekend in 1898 na de exploratietochten van de beroemde onderzoeker en geograaf John Steffen, toen hij respectievelijk vanuit Chili en Argentinië wetenschappelijke reizen ingezet had om de grenzen van de Cordilleras van de Andes vast te stellen.

Op de tweede plaats gaf Don Bosco de beschrijving van fantastische spoorwegen waar op dat ogenblik nog woestijn en eenzaamheid was. Thans hebben de spoorwegnetten van de republieken van Centraal- en Zuid-Amerika een wonderbare ontwikkeling bereikt en lopen zij al op vele plaatsen door de bergketen van de Andes. Sommige lijnen werden gebouwd langs de bergketen van de Andes en de dag is niet ver meer verwijderd waarop de droom van Don Bosco zal bewaarheid worden en deze lijnen Noord-Amerika met de Straat van Magellaan zullen verbinden en heel Patagonië zullen doortrekken.

Op de derde plaats bevestigt Don Bosco dat zeer rijke mijnen met steenkool, aardolie, lood en ook andere waardevolle metalen verborgen liggen in de bergen en daar gelegd zijn door de almachtige hand van de Schepper ten voordele van de mensen.

(1) Hier stond verkeerdelijk Reagle, cfr. Lino D. Carbajal "La Patagonië, studi generali - Serie prima: storia, tipografia, etnografia", S. Benigno Canavese, tip. Salesiana, 1899, blz. 82 en 85.

(2) In het Italiaans stond Fitz Roy wat onjuist is. Cfr. Dictionary of national biography, vol. XI, blz. 150.

Wie weet niet dat van jaar tot jaar steeds nieuwe ertslagen worden ontdekt in heel de zone van de Cordilleras en langs de kust van de Atlantische Oceaan? Bijzonder belangrijk was de ontdekking van aardolie te Comodoro Rivada via in het Chubut - district, op 13 december 1907, terwijl de algemene mijndirectie was overgegaan tot het boren van een put bij het zoeken naar drinkbaar water. Op dit ogenblik zijn er te Comodoro Rivada via negenhonderd petroleumputten. Andere petroleumbronnen werden in de daaropvolgende jaren ontdekt bij de uitlopers onder aan de Andes van Salta en Jujuy en langs de Neuquen, om alleen maar Argentinië te vernoemen. Opzoekingen en peilingen gaan nog altijd verder van het ene einde van Patagonië tot het andere en men vindt er duidelijk sporen van de aanwezigheid van dit rijke erts. Machtige petroleumhoudende bergplooien heeft men ook in Bolivië, Brazilië, Colombia en Venezuela aangeboord. Aanzienlijke steenkoollagen werden onder de Cordilleras gevonden in de nabijheid van Epuyen in Chubut en te Punta Arenas. Het lood is thans in Argentinië de voornaamste metaalproductie. Jaarlijks worden er tienduizend ton van gedolven.

Eindelijk verklaart Don Bosco over de eilandengroep van Vuurland: "Sommige van deze eilanden waren bewoond door vrij veel inboorlingen. Andere waren onvruchtbaar, naakt, rotsachtig, onbewoond. Andere waren volledig bedekt met sneeuw en ijs. In het westen waren er talrijke groepen eilanden, door talrijke wilden bewoond." Wie het recente boek van Don de Agostini (1) gelezen heeft, zal verwonderd zijn over de waarheid van deze zo gedetailleerde beschrijving. Want dit zijn werkelijk de drie uitzichten van het landschap in Vuurland, de vlakke steppezone, bewoond door de Ona-inboorlingen, de zone van de eiland-Cordilleras bedekt met eeuwige sneeuw en oneindige grote ijsvlakten en dan de talrijke groepen eilanden naar het westen toen onvruchtbaar, naakt en rotsachtig waar de Alacalufen Vagan-Indianen wonen. Ook hier is men genoodzaakt te herhalen dat een dergelijke nauwgezetheid bij de beschrijving menselijkerwijze onmogelijk was als deze persoon niet met eigen ogen dit zo karakteristieke en zo moeilijk toegankelijke landschap gezien had.

Wij menen dat dit al voldoende is om de belangrijkheid van de droom te doen begrijpen. Latere ontwikkelingen van de salesiaanse missies en van werken die door de burgerlijke overheid zullen uitgevoerd worden, zullen de werkelijkheid van zijn inhoud steeds klaarblijkelijk maken.

(1) Alberto M. De Agostini, I miei Viaggi nella Terra del Fuoco (Mijn reizen in Vuurland). S.E.I.

H O O F D S T U K X I V

IN SOMMIGE HUIZEN VAN ITALIE-
WEDERWAARDIGHEDEN VAN HET HUIS VAN
FAENZA - EEN VOORSTEL VOOR BOSTON

Op 28 december 1883 werd op een zitting van het Hoofdkapittel onder voor-zitterschap van Don Bosco, voorgesteld in het Bollettino een lijst te publiceren van de aanvragen die uit de verschillende delen van de wereld waren gekomen voor het openen van nieuwe huizen. Alleen al van januari jl. bedroeg dat getal honderdvijftig. De lijst verscheen niet, maar in zijn jaarlijkse brief van 1884 schreef Don Bosco, rekening houdend met de vorige aanvragen, dat er tweehonderd en meer voorstellen waren gedaan voor het openen van nieuwe instituten ook buiten Europa, in Indië, China, Japan en in de verste eilanden van Oceanië. Nu we al over het buiten- land gesproken hebben, zullen we hier enkele dingen zeggen over Italië, waarvoor wij in de vorige hoofdstukken geen gepaste gelegenheid gevonden hebben.

In de loop van 1883 werd in Italië geen enkel nieuw huis geopend. Maar wat was er niet in gang?: de herstelling van de papierfabriek van Mathi, vernield door het ontploffen van een stoomketel;(1) de oprichting van een nieuw gebouw in diezelfde plaats; de voltooiing van een nieuwe drukkerij en van verscheidene werkhuizen aan de rechterkant van de kerk van Maria, Hulp der Christenen in het Oratorio.

Men was begonnen met de bouwwerken voor het tehuis van Sint-Jan de evangelist te Turijn. Te Florentië werd het tehuis en te La Spezia de salesiaanse school vergroot. Er werd verder gebouwd aan de kerk van het Heilig Hart te Rome en men begon te bouwen aan het daarbij behorend tehuis. Dit was allemaal een bewijs van vitaliteit, maar vermits niets ondernomen werd dat niet bij Don Bosco zijn oorsprong had, kan men zich

(1) Cfr. boekdeel XV, blz. 647.

indenken wat een massa zorgen hem reeds alleen van die kant bezighielden, vooral om zich de middelen te verschaffen.

De huizen die in Italië bestonden, waren 22 in aantal, waarvan 16 regelmatige huizen, dat wil zeggen, met het vereiste aantal leden en 6 bijhuizen die slechts 2 tot 5 leden hadden.

SICILIE

Gedurende de maand oktober bracht Don Cagliero een bezoek aan de Salesianen en aan de Zusters van Sicilië. Voor de Salesianen predikte hij de retraite te Randazzo; voor de Zusters deed hij dat te Bronte en te Mascali. Hij onderhandelde er eveneens over de oprichting van twee nieuwe residenties voor de Dochters van Maria, Hulp der Christenen te Trecastagni, nl. in het diocees Catania en te Cesaro in het diocees Patti.

Wat de Salesianen betreft, schreef de bezoeker aan Don Rua: (1) "Vae soli, zegt de Heilige Geest en ik zeg hetzelfde voor het college van Randazzo, dat volstrekt een gezelschap nodig heeft in deze vulkanische streek. Het is onze plicht aan deze noodzaak te denken opdat onze medebroeders weldra een plaatselijke inspecteur zouden hebben." Ook Don Bosco dacht hierover in deze zin. Inderdaad, toen er op 28 december in het hoofdkantoor gehandeld werd over de aanvraag voor Agira (2) meende hij dat het beter was in te gaan op het voorstel van de aartsbisschop van Catania, die zo zeer een salesiaans huis wenste.- Ofschoon er personeel tekort is - zei hij - en wij ons zullen moeten vergenoegen met een kleine woning, is het toch noodzakelijk dat wij ons er gaan vestigen. Wij moeten in die stad, al is het maar een enkele kamer, een plaats hebben, waar de Salesianen die zich naar andere huizen op Sicilië begeven, een oponthoud kunnen hebben. Ook een provisor van ons zou er zich kunnen vestigen om niet steeds ten prooi te vallen aan de makelaars en tussenpersonen. De wens van Don Bosco zal ruimschoots vervuld worden in 1885 dank zij het providentiële Oratorio van Sint-Philippus Neri in de via Teatro Greco.

FLORENTIE, ESTE, HET ORATORIO

Te Florentië wou de directeur de werken niet stopzetten en daarom viel hij Don Bosco lastig met zijn herhaalde verzoeken om geldelijke hulp, vermits in de stad uiterst weinig op te rapen viel. Het scheen of ze gemakkelijker gaven als Don Bosco zich liet zien of minstens eens schreef. Welnu, omdat het hem onmogelijk was er zich heen te begeven,

(1) Randazzo, 24 oktober 1883.

(2) Cfr. boekdeel XV, blz. 299.

stuurde hij een twintigtal brieven aan bepaalde families om het werk aan hun liefdadigheid aan te bevelen. Slechts van twee kwam er een antwoord met een gift van honderd lire. Maar gedurende zijn reis in Frankrijk schonk hij ook aan Florentië een gedeelte van de giften die hij ontving. Inderdaad, op 9 april stuurde hij drieduizend vijfhonderd lire. Vanuit Dijon kwamen drieduizend lire. In het geheel bedroeg het dus 15.600 lire wat in die tijd een mooi bedrag was om in iets te voorzien.

Het Manfredinitehuis van Este verloor een edelmoedige weldoener met de dood van Cavaliere Pelà. Voor hem waren twee andere toegenegen belangloze vrienden gestorven, bij onze lezers eveneens bekend, namelijk, de aartspriester van de dom, Don Zanderigo, en de heer Antonio Venturini. Over de eerste schreef Don Tamietti in zijn gedenkschriften: "Op 27 januari 1883 na een korte ziekte stierf ook de nederige, de brave, de werkzame, de beminnelijke weldoener, Cavaliere Benedetto Pelà. Wat viel het ons pijnlijk! Sinds vijf jaar waren wij eraan gewend hem dagelijks onder ons te zien, met de liefde en de bezorgdheid van een vader, die aan niets anders dacht dan aan het college en aan Don Bosco. Onze harten begrepen elkaar zo goed, onze zielen waren zo innig verenigd, alsof ook hij een Salesiaan was." Thans ziet men op de centrale gevel van het gebouw een steen waarvan het opschrift herinnert aan zijn milddadigheid tegenover het instituut, waar ook het marmeren borstbeeld van Don Bosco prijkt. Deze nabijheid is het symbool van de innige vriendschap die van hun eerste ontmoeting af tot stand was gekomen.

Het Oratorio vierde in 1883 de inwijding van de drukkerij. Samen met zes machines van vroeger, nu onvoldoende geworden, begonnen nu drie andere machines van een nieuw model te werken. Turijn bezat geen enkele drukkerij die zo uitgerust was. Behalve deze uitbreiding, daar waar op dit ogenblik het theater is, begon men ook te bouwen aan de werkhuizen van de smeden - werktuigkundigen.(1) Het kan verwondering wekken wanneer men ziet dat deze eerste vleugel van het gebouw een mooie vooruitstekende versiering vertoont ook aan de kant van het westen, dat helemaal binnen het erf valt en uitgeeft op een speelplaats. De reden hiervan is dat men toen erg vreesde dat daar een straat zou gelegd worden zoals ze al aangeduid was op het urbanisatieplan van de stad. Zonder dat zou Don Bosco nooit een overbodige versiering geduld hebben.

FAENZA

Onder de huizen van Italië was dat van Faenza het huis dat het meeste wederwaardigheden kende. Het lag ingesloten en het werk zou zich daar nooit kunnen ontwikkelen hebben.

(1) Cfr. Giraudi, L'Oratorio di Don Bosco, Tab. IX A en B.

Het was dus noodzakelijk een plaats te zoeken die voor een redelijke uitbreiding geschikt was. Te Borgo zag men geen enkele mogelijkheid daartoe. Bovendien was de plaats te veraf gelegen voor de scholen, het Oratorio en voor alles. Daarbij kwam de traditionele rivaliteit tussen de mensen van Borgo en van Faenza. Deze laatsten verhinderden dat hun kinderen contact hadden met die van Borgo omwille van een oude antipathie tussen de families of uit vrees dat de jongens aan het vechten zouden gaan. Er bleef dus niets anders over dan in de stad zelf een plaats te zoeken. Ook de protestanten hadden zich daar al gevestigd en een bedehuis voor het publiek open gesteld. Al deze redenen gaven tenslotte de doorslag om zich binnen de stadsmuren te vestigen. Vooraleer het echter zo ver was, zouden er nog heel wat verwikkelingen komen.

Terwijl de menigvuldige opzoekingen naar een gebouw in de stad mislukten, waren de antiklerikalen van Faenza met bedekte en openlijke vijandigheid aan het konkelen om de Salesianen ook uit hun verblijf in de voorstad te verbannen. In de maand februari vroeg de koninklijke ondercommissaris ambtshalve aan de burgemeester van Faenza of het waar was dat men in het instituut van de Salesianen onderricht gaf in tekenen en de leerstof doceerde die vastgesteld was door het programma voor de lagere scholen. Zo ja, hoeveel leerlingen er waren en hoe oud ze waren, of de leerkrachten, de tekenleraar inbegrepen, de wettelijke titels hadden. Op welke dagen en uren het onderricht gegeven werd. Of tenslotte, het Ministerie van Onderwijs over dit alles was ingelicht voor het lopende schooljaar en in overeenstemming met de wettelijke voorschriften. In die onheilvolle jaren en in andere jaren nadien waren dergelijke onderzoekingen het voorspel voor plagende maatregelen onder de mom van wettelijkheid. In Midden- en Zuid-Italië was men niet gewend aan dergelijke listen en daarom waren de katholieken voor dergelijke bedreigingen vlug bang. Maar de Salesianen hadden zich sinds lang in Piëmont in dergelijke gevechten geoefend en lieten zich niet zo gemakkelijk vrees aanjagen. Zeer inschikkelijk en koelbloedig antwoordde Don Rinaldi aan de burgemeester dat er in het huis van de Salesianen te Faenza geen scholen waren waarvoor gediplomeerde leermeesters vereist waren, ofschoon de leerkrachten die er waren wel degelijk een diploma bezaten.⁽¹⁾ Er was niets meer nodig om verdere bemoeizucht de pas af te snijden.

Toen deze aanslag mislukt was, traden de zogezegde democratische kranten in het krijt. In zijn nummer van 7 april deed de Montagna, een onlangs verschenen blad te Faenza, dat te Imola gedrukt werd, een aanklacht tegen "een van de vele klerikale broeinesten" waar men driehonderd vijanden van Italië aan het uitbroeden was in de persoon van evenveel jongens die door alle mogelijke middelen aangelokt waren. Tegen het einde van de maand juni ging er in de cafés en de winkels een inschrijvingslijst rond tegen de Salesianen. Juist toen verscheen in de Secolo van Milaan, die te Faenza veel gelezen werd, een portret van Don Bosco met brieven uit Parijs en de correspondentie, warover wij gespro-

(1) Correspondentie van 18 februari 1883.

ken hebben, (1) over de triomfantelijke reis van Don Bosco in Frankrijk. Deze lofbetuigingen in een krant van deze politieke kleur, kwamen op het gepaste ogenblik. Ze werden dan ook gelezen door een groot gedeelte van de burgers, maar velen wisten niet of gebaarden alsof ze niet wisten dat de vervolgde Salesianen de zonen waren van Don Bosco.

Toen kwamen er aanvallen uit de provincie. De krant Ravennate trok in drie artikels ten strijde tegen onze scholen. Het eerste artikel, dat geschreven was door een liberale correspondent aan wie de zaak van de inschrijvingslijst niet behaagd had, wilde vrijheid voor allen. Maar op de redactie gaf men aan het artikel een titel die zijn eerbare inhoud verstikte. Men deed een beroep op dwang en, als het nodig bleek, op geweld tegen de broeders en de kloosterzusters die onderricht gaven, zelfs wanneer ze gediplomeerd waren. Dit was nodig zo men de opvoeding van de jeugd in overeenstemming wilde brengen met de geest van de nieuwe tijd. Daarom moest men tot elke prijs erin slagen het lekenonderwijs te verwezenlijken.

In het tweede artikel werd aan de lezers de tekst meegedeeld van de heftige petitie die voor ondertekening rondging, om ze daarna aan het ministerie te sturen en de regering ertoe te brengen de Salesianen uit Faenza te verdrijven. Ze hadden zich daar gevestigd om aan klerikale propaganda te doen onder voorwendsel de kinderen van het volk te onderrichten in de letteren, de muziek, de kunsten en ambachten." Dan ging men over tot bedreigingen: "Wij spreken in naam van het volk met de hoop dat de autoriteiten zich niet zullen tevreden stellen met te menen dat het hier om alleenstaande stammen gaat. Indien men ze als dusdanig zou beschouwen, zullen wij, vreedzaam geschaard binnen de perken van de wet, ons laten zien. We zullen het zelfs als een burgerplicht beschouwen van heden af de autoriteiten te verwittigen."

Het derde artikel was een tegenhanger van de liberale bevestigingen in het eerste artikel. Daar werd onder meer gezegd: "De democratie van Faenza bestrijdt de broeders Salesianen niet wegens het onderricht dat ze aan de kinderen geven, maar wegens de opvoeding en de beginselen die ze bij hen inprenten. Het onderricht dat volkomen in regel is wat het diploma en de belastingen betreft, is de vlag waaronder die broeders hun smokkelwaar verbergen. En die smokkelwaar is juist de opvoeding van pastoors en nonnen, waardoor ze bij onze kinderen ieder edelmoedig en patriottische gevoel smoren, door ze te doordrenken met klerikale leerstellingen, door ze eraan te gewennen ons vaderland, de vrucht van zoveel offers, te beschouwen als gestolen goed en door ze voor te bereiden, om als volwassenen even zoveel voorvechters van de tijdelijke macht te worden (...). En wanneer men kan aannemen dat er buiten Italië priesters en broeders kunnen zijn die tevens goede patriotten zijn, dan is dat in Italië volstrekt onmogelijk en de zeer zeldzame uitzonderingen zijn niet

(1) Cfr. hiervoor, einde van hoofdstuk VIII.

in staat het tegendeel te bewijzen. In Italië immers blijft het probleem van de tijdelijke macht van de paus voor hen steeds onopgelost. Maar vermits priesters en broeders onderdanen zijn van de paus en van hem volstrekt afhankelijk zijn, moeten ze onvermijdelijk vijanden zijn van de eenheid van het vaderland en dus van het vaderland zelf."(1)

Het was niet mogelijk in ruwere bewoordingen een voorstelling te geven van de ongeneeslijke onenigheid die de sekten in Italië hadden gesticht en voortdurend verscherpten tussen de geestelijke en de politieke macht. Maar uit dergelijk proza komen toch drie feiten klaar naar voren: nl. dat het programma van Don Bosco klaarblijkelijk katholiek was in de volledige betekenis van het woord, dat het daarom noodzakelijkerwijze met alle middelen moest bekampt worden door de heersende sekte en dat, als het ondanks het hardnekkige verzet van zijn tegenstrevers, het toch erin slaagde over heel het land heel wat opvoedingshuizen voor jongens te verspreiden die voor zovelen een redding waren, de geschiedenis genoodzaakt zou zijn, zijn verdienste te erkennen, als iemand die op een niet te berekenen wijze beter had bijgedragen tot de opbouw van een betere toekomst.

Een andere van Ravenna, de Sole dell'avvenire, beweerde dat, indien de Salesianen niet vrijwillig wilden weggaan, men zijn toevlucht zou nemen tot ultraradicale middelen.(2)

In de stad waren de meningen verdeeld. De goeden, ontwapend en nog niet gewend de strijd te voeren die door de tijd vereist was, zuchtten, maar traden niet handelend op omdat ze het niet durfden of konden. De autoriteiten riepen vaak de directeur bij hen, vroegen hem om uitleg en gaven hem de raad voorzichtig te zijn. Op een dag waarschuwde hem de luitenant van de carabinieri dat zijn leven gevaar liep en dat hij zich met een revolver moest wapenen. Maar zonder bang te worden zocht hij verder naar een nieuw lokaal, hoewel hij daarin nooit slaagde.

Om het gepeupel op te hitsen werd in de stad een manifest aangeplakt, waarin de Salesianen bij de regering werden beschuldigd dat zij de wilde onderlinge strijd van vroeger tussen de mensen van Borgo en van Faenza weer zouden doen opflakkeren. Indien men vrede wou hebben, moest men ze aan de deur zetten. Dit scherpe hekelschrift was ondertekend door volk van laag allooi. Men zegt dat het aantal handtekeningen tweeduizend bedroeg. Deze aanklacht werd eerst aan de gezaghebbers van Ravenna en later aan het ministerie gestuurd.

Deze vervolgingen konden Don Rinaldi de moed niet ontnemen, integendeel zij wekten zijn weerstand op omdat hij ernaar verlangde de wensen van de goede lieden in vervulling te laten gaan. Op het einde van augustus begaf hij zich naar Turijn voor de retraite en voor het hoofdkapittel.

(1) Nummers van 27 en 28 juni en 3 juli 1883.

(2) Nummers van 31 juli 1883.

Te S. Benigno zag hij Don Bosco en had met hem een gesprek van twee uur. Toen Don Bosco alles over deze oorlog gehoord had, zei hij:- Onze medebroeders in de Pampa's zijn waarachtig veiliger en geruster. We mogen echter niet wijken, indien je daartoe de moed voelt, zolang ze niet ernstig een aanslag hebben geprobeerd die de Allerheiligste Maagd niet zal toelaten.

- Welnu, - vroeg hem de directeur - wat is dan de raad van Don Bosco? Hoe zou u willen dat ik optreed?

- Wat de commissie, de bisschop en Don Taroni betreft, moet je zeggen dat ze verder zouden werken. Het is zelfs nodig dadelijk en tot elke prijs het instituut voor de internen te openen.

Don Rinaldi verzocht hem, in de biecht en daarbuiten, van die last te willen bevrijden of hem minstens een woord ter geruststelling te zeggen. - Ga ermee voort - antwoordde hij hem - God zal zelfs een ophefmakend mirakel doen om je te ondersteunen in je gehoorzaamheid. - En na de biecht zei hij hem: Ga ermee voort, ge ermee voort. God zal je zegenen. - Deze woorden van geruststelling versterkten hem in zijn voornemen om tot het uiterste weerstand te bieden.(1)

De feiten gaven Don Bosco gelijk en wel vlugger dan men gehoopt had. Op 9 september werd in het theater van Faenza een grote meeting gehouden ten voordele van het algemeen stemrecht. Alles was vooraf klaargemaakt om een luidruchtige betoging tegen de Salesianen op touw te zetten, maar een redenaar bracht in de roes van zijn woorden een lelijke belediging uit aan het adres van de koning, die hij een Oostenrijkse kolonel noemde. Dadelijk deed de afgevaardigde van de openbare veiligheid de menigte uit elkaar gaan. Van die dag af zorgden de gezagdragers ongewild door zich zelf te verdedigen, ook voor de verdediging van de Salesianen. Zo werden de woorden van Don Bosco waarheid: De vijanden hadden een aanslag geprobeerd, maar de Madonna had hem verrijdeld en de Salesianen werden nu zo gerust gelaten dat ze eindelijk in de stad een lokaal konden vinden. Wat de geldmiddelen voor de aankoop betrof, had Don Bosco gezegd: - We zullen onze hoop stellen op de Voorzienigheid dat Zij ons die zou geven of wanneer Zij die niet zal geven, zullen wij er Haar toe dwingen. - En aan kannik Cavina had hij geschreven:(1) "Met groot verdriet heb ik vernomen hoe het werk ten voordele van de arme en verwaarloosde jeugd bemoeilijkt wordt. Zullen wij het terrein in handen van onze vijanden laten? Nooit. In grote gevaren is het nodig de inspanning en de offers te verdubbelen. Wij zullen graag alles doen wat we kunnen, maar het is eveneens nodig dat u en uw vrienden een handje zouden toesteken om een tehuis voor de arme jongens te openen. Bestudeer het en doe het." Men bestudeerde het, men deed het en de geldmiddelen ontbraken niet.

(1) Brief van Don Rinaldi aan Don Taroni, S. Benigno, 1 september 1883.

BOSTON

We moeten nu nog een punt van de droom ophelderen. Don Bosco had aan Louis Colle gevraagd wanneer de Salesianen naar Boston zouden gaan, waar ze verwacht werden. Een pastoor van Boston, Mgr. Bouland had het plan opgevat in de stad een werk te stichten dat, onder de benaming van Notre-Dame des Victoires, en in de vorm van een broederschap, een intense bedrijvigheid zou ontplooiën voor de bekering van de protestanten, voor de Mariaverering, voor de eer van de katholieke Kerk en voor bijstand aan de paus. De leden zouden hiervoor de verbintenis op zich nemen persoonlijk bepaalde bedragen te betalen en andere bedragen zouden worden ingezameld door hun wijkmeesters. Het centrum van de vereniging zou een college van priesters-missionarissen zijn, met uitsluiting echter van kloosterlingen. Men verlangde seculiere priesters, bedrijvig, leergierig en vroom, die in gemeenschap leefden en zich vooral aan de prediking en aan de opvoeding van de jeugd zouden wijden.(1)

Maar in de praktijk vond men er geen en daarom hoopte men niet meer ooit priesters te zullen vinden zoals men die verlangde, namelijk priesters bereid om samen te leven als kloosterlingen zonder het te zijn. Daarom gaven de Parijse vrienden van de pastoor hem de raad zich tot Don Bosco te wenden en werd de befaamde abbé Moigno verzocht de onderhandelingen aan te vatten. Hij stuurde aan Don Bosco een gedeelte van de documenten die hem uit Amerika waren toegekomen met het voorstel, indien het nodig zou blijken, ook een Amerikaanse dame, van Franse oorsprong die te Parijs verbleef, mevrouw Lafitte, een vurige bewonderaarsster van het werk, naar Turijn te zenden. De brieven lagen al lang op de tafel van Don Bosco, tot hij eindelijk op het herhaald aandringen van de abbé aan Don Bonetti een antwoord dicteerde, dat Don de Barruel in het Frans vertaalde. Zo luidt het:

" Belangrijke en ontelbare bezigheden en mijn afwezigheid
" van verscheidene dagen te Turijn hebben mij verhinderd dadelijk
" te antwoorden op uw brief van 13 juli 11. en het ontwerp te lezen
" dat er bijgevoegd was. Dat zijn de redenen van mijn laattijdig
" antwoord.

" Op de eerste plaats moet ik u danken voor de achting die u
" voor de Salesianen koestert door hun het zo belangrijke werk van
" Boston aan te bevelen. U toont werkelijk dat u onze medewerker
" bent en ik hoop dat u tegenover ons uw waardevolle welwillend-
" heid zult behouden.

(1) Brief van Mgr. Bouland aan de aartsbisschop Mgr. Willians, Boston 27 november 1882.
Een gedeelte van de documentatie over deze zaak wordt in ons archief bewaard.

" Tegelijkertijd ben ik genoodzaakt u te antwoorden dat de ver-
" plichtingen die wij reeds op ons genomen hebben voor de stich-
" ting van zeer belangrijke werken in Europa en in Zuid-Amerika,
" mij in de onmogelijkheid plaatsen om onmiddellijk het werk van
" Boston, dat u ons met zoveel goedheid voorstelt te aanvaarden.
" Bovendien staat de Heilige Vader, Leo XIII, " op het punt een vi-
" cariaat en één of twee apostolische prefecturen in Patagonië en
" in Vuurland op te richten en deze pauselijke daad verplicht de
" Salesiaanse Congregatie ertoe een gedeelte van haar krachten daar-
" heen te zenden.

" Indien u mij wat tijd geeft, twee of drie jaar, dan weiger
" ik mijn medewerking aan die onderneming niet. In dergelijk geval
" zou ik beter de omstandigheden willen kennen waarin de Salesianen
" zich in Boston zullen bevinden. Zouden zij er een eigen huis heb-
" ben? Zouden hun bestaansmiddelen verzekerd zijn? In welke milieus
" zouden ze hun ambt moeten uitoefenen? Meer in het bijzonder, on-
" der volwassenen of onder verlaten jongens?

" Ik zou graag de Amerikaanse dame, over wie u in uw brief van
" 13 juli spreekt, zo zij zich nog te Parijs bevindt, graag in Tu-
" rijn spreken. Misschien zal ik met enkele woorden de aard van het
" werk leren kennen waartoe ik uitgenodigd word en een definitiever
" antwoord kunnen geven. Indien de dame het inzicht heeft de reis
" naar Turijn te ondernemen, zoals u mij laat verhoppen, dan zou ik
" graag weten op welke dag ze aankomt, om dan thuis te zijn.

Mevrouw Lafitte die al tevergeefs getracht had Don Bosco te benaderen in de kerk van Sint-Augustinus te Parijs, kwam in augustus naar Valdocco. Ze bracht behalve documenten ook een brief mee van abbé Moigno. De kern van de zaak was, na te gaan of de vereniging van Boston kon vervangen worden door de vrome vereniging van de salesiaanse medewerkers. Stond dit vast, dan zou Don Bosco er enigen van zijn priesters heen gezonden hebben. Er werd lang over gediscussieerd, maar zonder resultaat. - Alles op zijn tijd - had in de droom de beminnelijke gids aan Don Bosco geantwoord. Deze woorden lieten vrij duidelijk verstaan dat die tijd nog niet gekomen was.

H O O F D S T U K XV

GEDACHTEN EN BRIEVEN VAN DON BOSCO

De uiteenzetting van de biografische berichten die in dit boekdeel vervat zijn, gaan we nu bekronen met een bloemlezing van gedachten die Don Bosco uiteenzette gedurende het derde algemeen kapittel en in sommige zittingen van het hoofdkapittel. Wij putten ook nog uit brieven die wij in ons verhaal nergens een plaats konden geven.

Voor het derde algemeen kapittel stuurde Don Bosco op 20 juni aan de huizen de schema's van de te bespreken onderwerpen, opdat de directeurs en ieder lid van de lokale kapittels de gelegenheid zouden krijgen om hun opmerkingen en voorstellen te formuleren en ze vooraf mee te delen aan de gespreksleider Don Bonetti. Deze onderwerpen waren over acht hoofdstukken verdeeld.- I. Het reglement voor de retraites.- II. Het reglement voor de novicen en voor hun studie.- III Het reglement voor de parochies, bestuurd en te besturen door de Salesianen.- IV De culturele opleiding van de medebroeders coadjuteurs.- V. De oriëntatie voor de arbeiders in de salesiaanse huizen en de middelen om de roeping van de vakleerlingen tot ontwikkeling te laten komen.- VI. De normen voor het doorsturen van de leden.- VII. De inrichting en de ontwikkeling van de patronaten voor zonen feestdagen bij de salesiaanse huizen.- VIII. De herziening en de wijziging van het reglement van de huizen.

Het kapittel werd gehouden in het college van Valsalice van 's avonds 1 september tot 's avonds 7 september. Vijfendertig leden, Don Bosco inbegrepen, namen er aan deel. Het enige document dat wij hierover bezitten zijn de notulen van de zittingen die opgesteld werden door Don Marenco, maar ze zijn gebrekkig en daarbij nog onvolledig vermits ze maar beginnen op de derde dag.(1)

(1) In het begin zijn er enkele bladen van verdwenen. Hoeveel er waren weten we niet, omdat de bladzijden niet genummerd zijn.

We zullen er alles uithalen om de gedachte van Don Bosco over de verscheidene kwesties te leren kennen.

In het fragment dat ervan overblijft, spreekt Don Bosco over het Bollettino en de medewerkers, over de monografieën, over de retraites, over het noviciaat en over de moraliteit. In de namiddagzitting van 4 september spoorde hij de leden van het kapittel aan volgend beginsel bij hun beraadslagingen voor ogen te houden:- Een van de zaken die we hier dienen te bedenken is, dat alles waarover hier gehandeld wordt, als norm zal moeten dienen voor tien, twintig of honderd jaar. Daarom moeten we redeneren als de schilder die zegt: Aeternitati pingo. (ik schilder voor de eeuwigheid)

Over het Bollettino zei Don Bosco:- Men moet een onderscheid maken tussen de salesiaanse medewerkers, die onze weldoeners zijn en tussen de abonnees op ons Bollettino als op een tijdschrift. Het Bollettino is niets anders dan een middel om onze werken ter kennis te brengen en de goede christenen nauw samen te binden in een tijdschrift om de waarheid en het nieuws te verspreiden. Vandaag de dag weten de milddadige personen omwille van politieke redenen bijna niet meer, hoe ze hun geld in vrome werken kunnen beleggen en daarom bestaat het doel van ons Bollettino erin onze werken te doen kennen, opdat - indien God het wil - zij de salesiaanse werken zouden helpen. Maar we moeten het dus verspreiden als een tijdschrift dat voor het publiek bestemd is.- Bovendien leerde hij hun dat ze deze publicatie zouden verdedigen tegen de aanklacht van diegenen, die het verschijnen hiervan toeschreven aan hoogmoed of ijdelheid. - Het Bollettino - zei hij - is geschreven voor ons en voor de medewerkers die nauwkeurig onze werken verlangen te kennen.

Voor de medewerkers belichtte hij twee punten: men moest de jaarlijkse conferentie bevorderen en bij die gelegenheid een geldinzameling houden en ten tweede moest men heel duidelijk het doel van de medewerkers uiteenzetten en dat is: catechismuslessen geven, de goede pers verspreiden en jongens naar onze colleges sturen.- Voor ons - merkte hij op - heeft het geen belang honderd lire min of meer te ontvangen, maar wel Gods glorie te bewerken. Daarom zal, indien de regeringen het niet dwarsbomen, het Bollettino een macht worden, niet op zich zelf, maar wegens de personen die het zal bijeenbrengen. Wanneer de medewerkers goed hun doel kennen, dan zullen ze ons niet alleen helpen, maar zullen ze in ruime mate de werken verrichten die eigen zijn aan de Salesianen.

Gedurende dit kapittel wou Don Bosco ook laten blijken hoe hij er prijs op stelde dat de monografieën voor de onderscheiden colleges opgesteld werden. De directeurs werden dus aangemaand zich er ernstig mee bezig te houden. Hij gaf hun het bevel het volgende jaar de monografie van hun huis mee te brengen en deed uitschijnen hoe men daardoor een waardevol en rijk materiaal voor de geschiedenis voorbereidde.

Er werd geredetwist over het reglement van de retraite. Sommigen wilden een uitgebreid, anderen een beknopt reglement. Op het einde gaf Don Bosco als zijn mening te kennen dat men een goed reglement zou klaar maken.

Vermits men zovele offers bracht voor de retraite moest men normen formuleren die er toe zouden bijdragen uit de retraite alle vruchten te halen die men er kon uithalen. Bovendien was het zijn wens dat men telkens enige conferenties speciaal voor de priesters zou houden.

De gedachten die Don Bosco over het noviciaat van de jonge geestelijken en van de coadjuteurs tot uitdrukking bracht, bezitten enkel een historische waarde. Opdat men goed de geest van de regel over het noviciaat zou begrijpen, herinnerde hij aan het volgende:- De Heilige Vader Pius IX heeft herhaalde malen gezegd dat men de Salesianen moet vormen als de voorbeeldige priesters in de wereld. Daartoe dienen die vrome oefeningen; tesamen met de taak die de novicen te vervullen krijgen, zijn ze uiterst geschikt om te zien hoe hun houding en gesteldheid is. Men moet het dus zo aan boord leggen dat de godsdienstoefeningen niet wegval- len. Hij herinnerde er eveneens aan hoe Pius IX had aangeraden geen ge- bruik te maken van het woord: noviciaat, omdat de wereld ongunstig ge- stemd was tegenover deze benaming. Wat de toegeving betreft die Pius IX verleende dat de novicen zich ook met de studies zouden bezighouden en met een of andere bezigheid, deelde hij mee dat hij, bij de eerste audi- entie die Leo XIII hem verleende, aan de nieuwe paus de vergunningen van zijn voorganger had uiteengezet en dat de paus hierop geantwoord had dat hij het inzicht had niets daaraan te veranderen. Wanneer wijzigingen zou- den nodig blijken, zou men hierin voorzien. Toen dan uiteindelijk Don Albera de moeilijkheden had laten uitschijnen voor de Franse novicen om hun noviciaat in Italië te doen, niet alleen omwille van het verschil van taal en onderricht, maar vooral omwille van een nationale antipathie, ver- klaarde Don Bosco, hierbij door het kapittel gesteund, dat men een noviciaat zou penen in de buurt van Marseille, niet alleen voor de Sale- sianen, maar ook voor de Dochters van Maria, Hulp der Christenen.

Voor het noviciaat van de coadjuteurs duidde Don Bosco als basis aan wat hij tot dan toe al had gezegd, namelijk, er goede christenen van ma- ken. Hij zei: - Wanneer een novice de regels van het huis en de algemene regels van de Congregatie in praktijk brengt en zijn godsdienstige plich- ten vervult, dan zal hij genoeg te doen hebben. Belangrijk is iemand te vinden die zich ernstig met hen bezighoudt en hun leiding en hulp biedt.

Tenslotte het laatste punt. Het is zeer nuttig te weten wat Don Bos- co zei over de moraliteit bij de salesiaanse leden. Geen enkele vreemde- ling worde aan de gemeenschappelijke tafel toegelaten (bedoeld werd: ge- woonlijk en niet voor één of twee keer). Voor hen moet er dus een speci- ale refter voorzien zijn waar iemand van ons hen gezelschap kan houden. Daarna zei hij ongeveer nog het volgende: - De Congregatie moet strenge maatregelen nemen. Het eerste wat moet gedaan worden, is het huis sluiten voor alle vrouwen. Geen enkele vrouw mag in huis blijven slapen. Men moet ervoor zorgen dat de wasserij gescheiden is van het huis. Dit moet ern- stig in acht genomen worden. Op de tweede plaats moet men toezien dat alles wat vastgesteld werd om de Zusters af te zonderen, zodra mogelijk uitgevoerd wordt, want het is van het grootste belang... Door de ver- slagen die te Rome toegekomen waren, hadden sommige leden van de Con-

gregatie van Bisschoppen en Reguliere Geestelijken voorgesteld een apostolische visitator te sturen en men zou het gedaan hebben, indien de Heilige Vader het niet belet had. Een dergelijk bezoek zou een lelijke smet op onze reputatie geworpen hebben. De oorzaak hiervan lag in het volgende feit. Een zedenzaak werd aan de Heilige Stoel overgebracht. Ze scheen waar te zijn, maar gelukkig was ze dat niet. Een Salesiaan die veel in de werkhuisen van de Zusters kwam, zou met een van hen een vlucht beraamd hebben, maar omwille van een onvoorzienne oorzaak zou het plan mislukt zijn. Dat was bondig de inhoud van het verslag. Dit alles werd geschreven aan kardinaal Ferrieri, die aan de Heilige Vader het hoger genoemde bezoek voorstelde. - Nadat Don Cerruti dan voorgesteld had een termijn vast te stellen voor het uitvoeren van de werken die nodig waren voor de afzondering van de Zusters, antwoordde Don Bosco: - Ik geef u een jaar tijd van vandaag af. Na verloop van een jaar zal er van ambtswege een bezoek gebracht worden om te zien of het bevel uitgevoerd werd ofwel of men de uitvoering ervan verhaast heeft.

Bij het bespreken van de beroepsregelingen en de godsdienstige roeping van de vakleerlingen, ging het over het verwijderen van ongewenste personen. - Het zou passend zijn - zei Don Bosco - te doen zoals ik eens heb zien doen met het graan. Eens heb ik het graan zien wannen en vele personen waren hiermee bezig.

- Ik wil ook het graan leren wannen - zei ik.

- Welnu - werd er mij geantwoord - doe dan zoals wij doen.

- Er was iemand die een zak vasthield en het graan in de wan uitgoot. Toen hij de wan geschud had, vielen er onderaan zoveel zand en steentjes uit, dat ik meende dat de bewerking gedaan was. Maar dit graan ging naar een tweede wan en dan viel er nog onkruid uit. Toen dacht ik dat het voldoende was, maar het was niet waar. Een derde wan zuiverde er nog ongelijksoortige stoffen uit.

- Maar nu zal het wel voldoende zijn - zei ik - anders wordt het maar tijdverlies.

- Neen, zie maar en kijk goed toe. Deze tarwe is nog niet gezuiverd. Korreltjes die er vrij goed uit zien blijken bij nader toezien bedorven. Met de wan alleen kan men niet wannen. Men moet geduld hebben en met de hand al die korreltjes verwijderen die de toekomstige oogst zouden bederven.

- Welnu, dat moet er gedaan worden om de goede geest te bewaren... Maar men mag de zaak niet teveel volgens de letter nemen. Iedereen moet die uitzuivering doen volgens eigen kracht.

Terwijl hij dan alle aspiranten voor het priesterschap met de naam noemde, zei hij tot ieder van hen vertrouwelijk dat men nooit iemand tot de priesterlijke staat mocht aanvaarden die het ongeluk gehad had naar onzedelijke plaatsen te gaan.

Op de laatste zitting hield hij zich lang bezig met verscheidene aanbevelingen te geven, die wij uit de notulen aanhalen en waarvan wij

enkel de vorm ietwat aanpassen.

1° Het is ten zeerste noodzakelijk dat wij onze tijd kennen en ons daarbij ook aanpassen. Dat bestaat hierin: eerbied hebben voor de mensen en goed spreken over de autoriteiten en waar dat niet mogelijk is nog liever te zwijgen. Indien er een goede reden bestaat om niet te zwijgen, dan dient men het privàtim te doen. En wat men over de burgerlijke gezagvoerders zegt, geldt nog veel meer voor de geestelijke autoriteiten. Men moet trachten hen te eerbiedigen en hen te doen eerbiedigen. Men moet ze steunen ook al zou men er een offer moeten voor brengen. Deze offers zullen met verloop van tijd en met geduld door God beloond worden.

2° Tot heden toe konden wij het hoofd opgericht houden betreffende moraliteit. Thans heeft men, door de schuld van een onvoorzichtige, ons wat in opspraak gebracht. Onze goede naam is zich aan het herstellen, maar de directeurs, die tegenover het publiek de verantwoordelijken zijn, moeten zich inspannen opdat de goede naam zou bewaard blijven. De middelen hiertoe zijn de regel en de beslissingen die door hen zelf en door hun onderdanen moeten nageleefd worden. Maar hiervoor moet men ze kennen. Daarom moet men ervoor zorgen ze te leren kennen tijdens de conferenties die tweemaal per maand gehouden worden. Er zijn daartoe geen geleerde conferenties vereist. Het is voldoende dat ze voorgelezen worden om er dan een korte aanmaning en uitleg aan toe te voegen. Een van de fundamentele zaken die men zeker moet inprenten is de zedelijkheid. Indien wij kunnen bereiken dat men na het avondmaal gaat slapen, dan is dat een grote aanwinst voor de goede orde in huis, want dit is de tijd waarop te veel gepraat wordt. Dat er van 's avonds tot 's morgens een volledig stilzwijgen heerst, is dus een grote winst. Hetzelfde dient gezegd te worden over de briefwisseling. Men zou er de medebroeders moeten aan herinneren dat een tekort aan zedelijkheid, het huis en de Congregatie niet enkel voor het aanschijn van God, maar ook voor het aanschijn van de wereld, in opspraak brengt: voor het aanschijn van God verliezen ze hun ziel, voor het aanschijn van de wereld hun eer.

3° Nemo repente fit summus, nemo repente fit malus. Dus op het begin letten om zodoende het grote kwaad te vermijden. Dit zegt de ervaring. Wanneer iemand de directeur en het huis in verlegenheid heeft gebracht, is hij begonnen met de meditatie en de andere godsvruchttoefeningen te verwaarlozen. Dan kwam er een of andere krant, een particuliere vriendschap. Kortom, wanordelijkheden.

4° De directeurs moeten er dus aan denken dat ze verantwoording hebben af te leggen over hun eigen zedelijkheid en over die van de medebroeders en die van de jongens. Deze laatsten zijn nog klein en zeggen niets, maar als ze bij hun ouders zijn, dan zeggen ze het wel en overdrijven ze, desgevallend, met verlies van onze achting en Gods glorie. Zekere onschuldige blijken van genegenheid tegenover de jongens mogen worden aangewend door de oversten, maar niet door anderen en alleen met het doel ze naar het goede te leiden.

5° Wat de kastijdingen betreft, dient er, opportune et importune, op aangedrongen te worden, dat het preventief stelsel zou worden toegepast.

Het gebeurt dat sommigen klappen geven, de jongens aan de straftafel laten staan voor een hele week. Men denke eraan dat de meester de jongens wel mag berispen, afkeuren, maar nooit lichaamsstraffen mag toedienen. Hij moet zich tot de directeur wenden, die het preventief stelsel zal toepassen. Het gebeurt vaak dat de jongens minder schuldig zijn dan men denkt, zoals de ervaring bewijst.- Zijn er meesters die wensen te straffen, dan zal de directeur hierover beslissen, maar nooit in het publiek, nooit in tegenwoordigheid van de jongens. Onder vier ogen kan men uiterst gemakkelijk verkrijgen dat ze zich plooiën naar de wil van de overste en naar het voorkomende stelsel. Zo zal men verscheiden voordelen verkrijgen: a) men zal het vertrouwen van de jongens winnen. b) Het aantal roepingen zal vermeerderen. c) Wanneer ze weggaan, zullen ze hun vrienden zijn, in het tegenovergestelde geval, hun vijanden. d) Ze zullen nooit slechter worden, ze zullen al dan niet het goede voorbeeld geven, maar nooit het slechte.

6° De oversten van de huizen mogen niet verlangen dat al hun medebroeders volmaakt zijn. Ze moeten tegenover hen optreden als een vader, hen helpen, hen op de weg naar de volmaaktheid leiden. In het begin kon Don Bosco vaak een bezoek brengen aan de huizen en hun persoonlijk leiding geven. Thans dient de directeur zich aan de regel te houden en nooit bruusk op te treden, door bijvoorbeeld te zeggen: zo moet het zijn of buiten. Hij moet met naastenliefde te werk gaan en als er iemand is die niet past voor het huis, dan zal hij naar de algemene overste schrijven en die zal alles in orde brengen.

Hier stelde Don Durando de vraag of we moesten stemmen bij de verkiezingen. Don Bosco antwoordde: - Ik heb steeds het beginsel gehuldigd van mij te onthouden. Ik meen dat er geen nut in zit. Dat is de heersende norm geweest. Doorgaans gaat men dus zijn stem niet uitbrengen. Indien het noodzakelijk is en men het passend oordeelt, dan kan men gaan, maar onopvallend. In de huizen die op een of andere manier van een gemeentebestuur afhankelijk zijn, gaat men nooit.

Hij besloot dan in deze trant:- Bij uw terugkeer naar uw huizen, zult u de medebroeders en al de jongens groeten. Neem de gedachte met u mee, dat bij u de glorie van de Congregatie ligt. Alles ligt in uw handen. Gods hulp zal u niet ontbreken. U hebt te Turijn een vriend en een vader. Bid voor hem en hij zal u niet vergeten in de heilige mis.

Men had het decreet al klaargemaakt en goedgekeurd waardoor aan het hoofdkapittel de bevoegdheid werd verleend de beslissingen in hun modaliteiten aan te vullen en andere zaken die niet in hun geheel beslist waren, nader te omschrijven. Alvorens zich naar de kerk te begeven voor het zingen van het Te Deum en voor de zegen, werden er hun handtekeningen op geplaatst. Later werden deze beslissingen gepubliceerd samen met die van het vierde algemeen kapittel in 1886.

Om de gedachte van Don Bosco te leren kennen hebben we dus een nieuwe bron, in de notulen van het hoofdkapittel. Ze zijn vervat in een lijvig register, waarin de secretaris keer op keer een bondig verslag

schreef over de zittingen en een speciale zorg wijdde aan het verzamelen, indien al niet van de juiste woorden, dan toch van de opvattingen die Don Bosco uitdrukte. Deze verslagen gaan van 14 december 1883 tot na de dood van Don Bosco.

Secretaris van het hoofdkapittel en tegelijkertijd particulier secretaris van Don Bosco was Don Lemoyne. In de herfst van het jaar 1883 liet men hem van Nizza Monferrato komen, waar hij voor de leiding van de Zusters vervangen werd door Don Bussi. Hij vestigde zich toen definitief in het Oratorio, dat hij tot aan zijn dood niet meer verliet. Welke hoge dunk en welke grote verering Don Bosco over hem had, kan men afleiden uit bepaalde woorden die hij tot hem richtte in de eerste dagen dat hij zijn nieuw ambt uitoefende.

- Hoe lang - vroeg hij hem - denk je bij Don Bosco in het Oratorio te blijven?

- Tot aan het einde der eeuwen - antwoordde Don Lemoyne.

- Welnu, ik vertrouw je mijn arm persoontje to., Behandel me met christelijke naastenliefde, vooral door naar mij te luisteren. Ik zal voor jou geen geheimen hebben, noch die van mijn hart, noch die van de Congregatie. Wanneer mijn laatste uur komt, zal ik een intieme vriend nodig hebben tot wie ik in alle vertrouwen mijn laatste woorden zal kunnen zeggen.

De samenkomsten van het hoofdkapittel werden doorgaans in de kamer van Don Bosco gehouden. Van slechts twee zittingen wordt er melding gemaakt in de notulen voor 1883 en in beide lezen we opmerkingen van Don Bosco waarvan we er enkele als een schat kunnen bewaren.

Op 14 december werd er over gesproken onze kerken van Sampierdarena tot parochiekerk op te richten. Hierbij somde Don Bosco de ongemakken op die voortspruiten uit een parochiekerk, verbonden aan een college voor jongens: 1° er ontstaat een gemis aan evenwicht, zelfs wanorde in het huis, waarin alle soorten mensen toestromen; 2° de parochiediensten zijn niet verenigbaar met de tegenwoordigheid van jonge leerlingen; 3° een kerkfabriek kan bij zekere gelegenheid aan de jongens opleggen een bepaald gedeelte van de kerk te ontruimen, bijvoorbeeld op het feest van Sacramentsdag en dat doet afbreuk aan onze rechten als eigenaars. Te Sampierdarena kwam daar nog bij dat door het groeiende aantal leerlingen het lokaal dat vroeger bestemd was voor het personeel van de parochie, nu in bezit was genomen door de leerlingen, alsook een gedeelte van de kerk ten nadele van het volk zodat er voor de leerlingen een nieuwe kapel nodig was. Op het ogenblik dus werd er besloten te schrijven aan de aartsbischop van Genua dat vooraleer men die parochie zou oprichten drie zaken noodzakelijk waren: een woning voor de pastoor, onafhankelijk van het college, een nieuwe kerk voor de leerlingen en een nieuw huis voor hen, omdat hun aantal steeds maar aangroeide.

Op de zitting van 24 december had de directeur van het Oratorio, Don Lazzerio, hem gezegd dat hij, wegens zijn talrijke bezigheden, niet in staat geweest was het rendiconto van de coadjuteurs af te nemen. Don

Bosco meende dat dit een goede reden was, maar voegde eraan toe dat de bekwaamheid van een overste niet enkel bestaat in iets te doen, maar ook in het laten doen door anderen.- "Bijvoorbeeld - zei hij - is de correspondentie een buitengewoon belangrijke zaak. Indien men ze zelf volledig persoonlijk kan afwerken, dan is dit zeer goed, maar dat kan men niet. Don Lazzero moet zich een secretaris uitkiezen in wie hij vertrouwen stelt. Deze kan de brieven lezen en er vooraan een kanttekening op plaatsen, waarin hij het behandelde onderwerp aanduidt. Veel antwoorden kunnen gedaan worden door de prefect van de externen, zoals wanneer het gaat over het aanvaarden van jongens, het kwijtschelden van kostgeld en dergelijke zaken meer. Ieder moet zijn eigen taak hebben. Men dient erop te letten op welke manier men het werk kan verminderen, nochtans met bijzondere aandacht voor stiptheid in alles. Don Lazzero moet de raad volgen die Jethro aan Mozes gaf.(1)

Op dezelfde zitting sneed Don Bosco de kwestie aan van de zuinigheid bij de bouwwerken voor de kerk van Sint-Jan de evangelist, het bijbehorende tehuis en de nieuwe drukkerij in het Oratorio° Hij vond de gasbekkens te weelderig. Hij merkte op dat het bureau van de directeur van de drukkerij met de kantoormeubels in notenhout en de draperieën aan de ramen te veel het uitzicht had van een Oosterse weelderige bazar. - Wie zal nog een aalmoes geven - besloot hij - bij het zien van al die luxe? Toen markies Fassati en graaf Giriodi zagen dat het Oratorio een sierlijke deur had, riepen ze uit:- Ik geef niets meer, dat is iets voor een markies! - Het is juist dat ze dit al lachend zeiden en dat ze verder goede vrienden gebleven zijn, maar voor mij is het voldoende dat ze het gezegd hebben om te weten hoe ik mij er naar schikken moet.- Na nog andere opmerkingen te hebben gemaakt, ging hij verder: - Wij moeten de werken goed onderzoeken alvorens ermee te beginnen en het is noodzakelijk dat iedereen daarin samenwerkt om de uitgaven niet te vermenigvuldigen. Zoals iedereen weet, zijn er sommige van onze gebouwen die, door gedurig te veranderen, dubbel zoveel kosten aam een gewone burger. Daarom: 1° wanneer het metselwerk aan het huis van Sint-Jan wordt geschorst voor de winterperiode, dan zorgge men ervoor dat een man van het vak het hout- en ijzerwerk, de ramen en al het andere naziet, zodat men in de lente hiermee geen tijd verliest en men geen drie jaar nodig heeft voor een werk dat anderen in een enkel jaar kunnen verrichten; 2° de werken moeten als onderneming uitbesteed worden en niet per uur, maar men moet vooral bekwame meestergasten aanstellen; 3° doorgaans, met uitzondering van de gevallen waarin het noodzakelijk is (bijvoorbeeld op de hoogste verdieping) zal ik geen ijzeren balken als steun voor de gewelven dulden, om te beletten dat in de lokalen een overdreven geluid zou weerklinken; 4° alvorens de hand aan het werk te slaan zorgge men ervoor dat de vakmensen de ontwerpen volledig bestudeerd en goedgekeurd hebben. - Don Bosco eindigde met vier zaken aan te bevelen:

(1) Jethro, schoonvader van Mozes, gaf zijn schoonzoon de raad rechters aan te stellen die in gerechtszaken van minder belang zouden rechtspreken (Exodus 18, 19-23).

- 1° We moeten eraan denken dat we arm zijn. 2° Alvorens een werk te beginnen moeten we goed het ontwerp bestuderen. 3° Wanneer de bestudeerde werken gaan uitgevoerd worden moet men ze vooraf laten zien aan Don Bosco en aan het hoofdkapittel, anders verneem ik er niets meer over. 4° Kritiek die men op onze werken zou kunnen maken, moet goedgunstig aanvaard worden.

De brieven waarover we spraken zijn vierentwintig in aantal, waarvan acht in het Frans.

1. Aan coadjuteur Giuseppe Rossi.

De heer Manati, een inwoner van Turijn, die het ridderkruis wenst te ontvangen, trok een streep door een aanzienlijke schuldvordering die hij tegen het Oratorio kon eisen voor zekere leveringen. Hij gaf regelmatige kwijtschriften van de rekeningen die hierop betrekking hadden. Welnu, deze werden getoond aan de secretarie van de Mauritiussorde om zijn titel van verdienstelijke weldoener te staven. De heer Correnti, algemeen secretaris van de orde, die steeds geneigd was Don Bosco een gunst te bewijzen, had er geen bezwaar tegen. Maar er ontstonden toch moeilijkheden die de zaak op de lange baan dreigden te schuiven, zodat de heer Manati er nu opnieuw mee dreigde de betaling van zijn rekeningen op te vorderen. Coadjuteur Rossi, de gewone tussenpersoon van Don Bosco in zovele zaken, bracht hem hiervan op de hoogte. Deze bevond zich toen te Nice. Hij ontving van hem volgend antwoord:

" Mijn beste Giuseppe Rossi,

"

" Opdat onze aangelegenheden niet in andere handen zouden komen, schrijf ik zelf en zo blijven onze vertrouwelijke mededelingen onder ons.

" Je zal aan de heer Manati zeggen dat ik deze zaak besproken heb en dat alles afgehandeld is. Hij heeft een kwijting gemaakt waarin gezegd wordt dat het bedrag definitief is kwijtgescholden. Bij het ministerie of liever bij de raad van de Mauritiussorde wou men inlichtingen hebben over zijn verleden en ondanks bevestigingen van Commendatore Excellentie Correnti, werd de zaak niet definitief afgewezen maar voorgesteld op het ogenblik de zaak te schorsen of uit te stellen om zekere inopportune zaken niet te moeten aansnijden. Indien de heer Manati op dit ogenblik betaling zou eisen van rekeningen die werden kwijtgescholden en waarvan de kwijting bij dit vermelde ministerie ligt, dan zou hij geen mooi figuur slaan en zou ik verplicht zijn die mensen uitleg te verschaffen. Trouwens, wanneer ik te Turijn ben, zal ik zelf met deze heer gaan spreken. Ik ben ervan overtuigd dat hij niet zal willen dat zoveel dat voor hem gedaan werd te Turijn en te Rome (de brieven, die geschreven werden, de gesprekken die gevoerd werden, de stappen die gezet werden) nu vergeefs zou zijn.

" Wanneer hij er echter op staat dat de kwijtgescholden schuld

" betaald wordt, dan ben ik ertoe bereid, liever dan over derge-
" lijke zaken te twisten, tot de laatste centime uit te betalen,
" maar dat zal ik doen zodra ik teruggekeerd ben, wat weldra zal
" gebeuren.

" Zorg voor je gezondheid, bid voor mij die steeds voor jou in
" Jezus Christus zal zijn,
" je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.
" Nice, 17 februari 1883.

2. Aan Don Oreste Pariani.

Deze milddadige salesiaanse medewerker had hem te Turijn een gift gestuurd voor de kerk van het Heilig Hart, op een ogenblik dat Don Bosco zich al anderhalve maand in Frankrijk bevond. Hij ontving dan ook zijn brief te Marseille, vanwaar hij hem volgend mooi antwoord stuurde.

" Beste Heer O. Pariani,

" Na een lange reis heeft uw brief mij in deze stad bereikt
" en het is me een genoegen een ogenblik uit te kiezen om u te
" antwoorden. Ik heb ondertussen de edelmoedige gift ontvangen die
" u en uw liefdadige tante mij schenken voor de voltooiing van de
" kerk en het jongenstehuis van het Heilig Hart van Jezus te Rome.
" God weze gezegend omdat Hij u dit mooie werk ingaf! Hij zegt in
" het evangelie: Date et dabitur vobis, et dabitur centuplum in
" mundo et vitam aeternam possidebitis. Maar u hebt al gegeven en
" dus is het nu de beurt aan God om aan u en aan mevrouw uw tante
" een ruime beloning te schenken.

" U doet het niet zoals men dat in de wereld gewoonlijk doet:
" het de anderen na ons laten doen. Dat is een strik van de vijand
" van onze ziel om ons ertoe te brengen niets te doen. Hoevelen la-
" ten er zich door bedriegen!

" Ondertussen zal ik iedere dag in de heilige mis voor u een
" bijzonder memento bidden en ik heb het inzicht dat u beiden uw
" aandeel zult hebben in de gebeden en in al de goede werken die de
" Salesianen doen of zullen doen. Maar zult u dit jaar het feest
" van Maria, Hulp der Christenen komen bijwonen? Ik hoop het en ik
" verwacht u met veel genoegen.

" Moge God u zegenen en Maria u beschermen, terwijl ik met
" echte dankbaarheid ben
" u toegenegen in Jezus Christus,
" Priester Gio. Bosco.
" Marseille, 22 maart 1883.

3. Aan baron Ricci.

Baron Feliciano Ricci des Ferres had het inzicht aan Don Bosco in zijn testament een legaat te geven voor een bedrag van twintigduizend lire voor de kerk die men van plan was te bouwen in de nabijheid van het tehuis te Nice. Maar later dacht hij er wat dieper over na en vond het beter dat hij al gedurende zijn leven die voorgestelde som in verschillende keren zou geven. Om over deze zaak te spreken had hij aan Don Bosco gevraagd op welke dag en hoe laat hij hem kon ontvangen. Don Bosco antwoordde hem:

" Beste Heer Baron,
"
" Ik dank u voor uw mooie brief. Ik verwacht u met groot ge-
" noegen op ieder ogenblik dat u kunt komen: U hoeft geen dag of uur
" te vragen. Kom maar en u zult onmiddellijk ontvangen worden.
"
" We zullen over de andere zaken spreken.
" Moge de Heer u zegenen en u behouden en geloof me te zijn in
" Jezus Christus
" uw toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.

Acht dagen later, op zijn naamdag bracht de baron hem de helft van het bedrag en hij stuurde hem volgende brief als ontvangstbewijs.

" De ondergetekende, vervuld van dankbaarheid, verklaart ont-
" vangen te hebben van de doorluchtige heer baron Feliciano des Fer-
" res het bedrag van 10.000 lire, ik zeg tienduizend. Dit bedrag ver-
" tegenwoordigt de helft van de gift die de bovengenoemde heer baron
" bij legaat wou schenken aan de ondergetekende priester Gio. Bosco
" om hem te helpen bij zijn ondernemingen, met het verlangen dat ze
" bij voorkeur zou gebruikt worden voor de bouw van de geplande
" nieuwe kerk voor het huis van Saint-Pierre te Nice. De weldadige
" schenker die wel weet hoeveel meer waarde in Gods ogen de schen-
" kingen hebben die men gedurende zijn leven doet, begint met een
" voorschot te geven op dit bedrag en behoudt zich het recht voor
" de overblijvende tienduizend lire te betalen, wanneer hij nog in
" leven zal zijn en wanneer de bovengenoemde nieuwe kerk zal ge-
" bouwd worden. Ondergetekende bedankt hem hiervoor zeer hartelijk
" en laat zijn jongens tot de opperste Beloner voor de hoge weldoe-
" ner bidden en neemt graag de verplichting op zich tien missen te
" celebreren voor zijn geestelijke en tijdelijke noden en voor de

" noden van zijn familie, van zijn echtgenote, zonen en schoon-
" dochters.

" Op deze mooie dag van Sint-Feliciano, de naamdag van de ver-
" dienstelijke schenker en verjaardag van de inwijding van de kerk
" van Maria, Hulp der Christenen te Valdocco, wordt door de hele
" Salesiaanse Sociëteit en door haar talrijke leerlingen de harte-
" lijkste wens uitgesproken dat aan de adellijke baron Feliciano
" alle uitverkoren zegeningen zouden verleend worden. Tot Maria,
" Hulp der Christenen worden de vurigste smeebeden gericht opdat
" zij met haar machtige tussenkomst hun oprechte wens zou bekrach-
" tigen.

" Turijn, 9 juni 1883.

" uw verplichte dienaar,
" Priester Giov. Bosco.

In volgende brief aan dezelfde persoon vinden wij een bewijs van de onbuigzaamheid van Don Bosco als hij uit het Oratorio die jongens wil verwijderen, die door hun slecht gedrag ergernis gegeven hebben aan hun makkers.

" Beste Heer Baron,
"

" Graag zou ik er in toestemmen de jonge Verdi weer te aanvaar-
" den, ware daar niet de eensgezinde mening van de oversten van
" dit huis die bevestigen dat ze hem niet meer kunnen toelaten.

" Door zijn gedrag, zo luidt de vertrouwelijke mening van zijn
" oversten, heeft hij veel schade berokkend aan zijn makkers en
" zou hij op elk ogenblik heel het huis van het Oratorio in op-
" spraak kunnen brengen.

" U weet dat dit huis steeds open staat voor de jongens die u
" aanbeveelt en wanneer u in de plaats van Verdi een andere jongen
" stuurt, dan zal hij onmiddellijk aanvaard worden.

" Moge God u zegenen, mijn steeds beste heer baron. Wil ook
" voor mij bidden die steeds met genegenheid en grote dankbaar-
" heid in Jezus Christus voor u zijn zal
" uw toegenegen en verplichte vriend,

" Priester Giov. Bosco.

" Oratorio van S. Benigno, 2 oktober 1883.

Ofschoon hij voor de jongen de poorten van het Oratorio sloot, stemde hij er toch in toe, uit eerbied voor zijn weldoener en met de hoop dat een strenge les een goede uitwerking zou hebben, om te proberen of de jongen zich te Sampierdarena zou beteren.

Na de mededeling hiervan aan de baron, deed hij op een behendige wijze een beroep op hem om hem de andere tienduizend lire te brengen, die hij nodig had voor de expeditie van de missionarissen.

" Beste Heer Baron,

"

" Uw brief brengt mij en u, beste heer baron, in verlegenheid.

" Met het vertrouwen voor u iets te doen dat u daadwerkelijk
" aangenaam zal zijn, aanvaard ik de jonge Verdi voor S. Pier d'
" Arena. Men zal hem in die zin schrijven en hem hiervan op de
" hoogte brengen.

" Maar thans moet u mij uit de moeilijkheden redden zoals u
" dat kunt. Ik heb op zijn minst tienduizend lire nodig om de uitgaven
" volledig te kunnen dekken die ik moet doen voor de expeditie
" van 30 personen, priesters en catechisten, naar Patagonië. En dat
" moet gebeuren tegen 12 november eerstkomende.

" Zoals u in de kranten zult zien, heeft de Heilige Vader Patagonië en de eilanden die in de buurt liggen in drie apostolische vicariaten verdeeld. Hij heeft wel de zorg ervan volledig aan de Salesianen toevertrouwd, maar hun geen cent gegeven.

" Stel gelijk welke voorwaarde die u in uw liefdadigheid nodig
" zult oordelen om in dit uitzonderlijke geval ter hulp te komen
" aan onze expeditie. Maar bedenk eens even dit: U helpt op die
" manier de Heilige Vader en de Propaganda Fide, die omwille van
" de tijd die we beleven, niet in staat zijn mij ook maar met iets
" te helpen.

" Moge God u zegenen en u het honderdvoudige geven van wat u
" mij uit liefdadigheid zult schenken. Beschouw me steeds als
" iemand die met dankbaarheid en met hoogachting in Onze Heer Jezus Christus van u is

" de zeer verplichte dienaar,
" Priester Giov. Bosco.

" Turijn, 11 oktober 1883.

4. Aan Mevrouw Fava.

Toen mevrouw Annetta Fava Bertolotti in 1880 weduwe geworden was, hield ze er niet mee op het Oratorio weldaden te bewijzen. Voor haar

naamdag stuurt Don Bosco haar geen bloemen (dat doen de engelen in het paradijs) maar beste wensen, bedankingen en de belofte voor haar te zullen bidden.

" Geachte Mevrouw,
"
" Sint-Anna, bid voor ons.

" Ik verheug er mij over dat op 26 juli Sint-Anna bij u op
" bezoek zal komen. Ze moge u gezondheid, heiligheid en een volle-
" dige vrede van gemoed schenken. En voor juffrouw Maria? Dat ze
" sterk, kloek, deugdzaam zou worden, zodat ze een grote troost zal
" zijn voor haar brave moeder tot in haar hoge leeftijd.

" Moge onze God u honderdvoudig vergelden voor al de liefdadig-
" heid die u ons in het verleden en ook nog vandaag betuigd hebt en
" ik zal er voor zorgen u op een bijzondere wijze dankbaar te zijn
" door die dag (26 juli) tot uw inzicht de heilige mis op te dragen.
" De bloemtuil zullen de engelen voor u vlechten en hem aanbieden
" bij uw intrede in het paradijs.

" Wil ook voor mij bidden en voor onze familie die dagelijks
" aangroeit. Geloof me in Jezus Christus te zijn

"
" uw zeer verplichte dienaar
" Priester Gio. Bosco.

" Turijn, 22 juli 1883

5. Aan Kardinaal Nina.

Don Dalmazzo had aan Don Bosco het nieuws laten weten dat de kardinaalbeschermer eraan dacht in september een reis te maken naar Turijn. Don Bosco was hierover zeer verheugd en bood hem met keurige beleefdheid zijn nederige gastvrijheid in het Oratorio aan. Zijn komst bleef echter een vrome wens.

" Eminentie,

"
" Onze Don Dalmazzo heeft mij het nieuws meegedeeld. Als het
" waar is, zult u ons de gelegenheid geven tot het inrichten van
" een groot feest. U zou in september naar Turijn komen! Wat een
" troost!

"
" In de veronderstelling dat het waar is, zou ik u een vraag
" willen stellen. Zou Uwe Eminentie zich willen waardigen een kamer
" te betrekken hier in ons Oratorio, ik bedoel, in ons huis van Val-
" docco?

" Dit wensen al uw salesiaanse zonen vurig.
" Al het andere zou volgens uw welgevallen geregeld worden.
" In deze dagen hebt u zich voor ons veel last en moeite ge-
" troost, vooral voor Don Bonetti die u zeer dankbaar is.
" Op dit ogenblik wordt in de Congregatie van de Propaganda de
" zaak behandeld van Patagonië, dat thans in drie apostolische vi-
" cariaten verdeeld is. Ik zal een afschrift laten klaarmaken van
" het hele dossier en dan zal ik het mij tot plicht rekenen het in
" uw handen te laten toekomen.
" Ik kan u niet genoeg de geestdrift meedelen waarmee de be-
" noeming van kardinaal Alimonda tot aartsbisschop van Turijn ont-
" haald werd. Het wordt een mijlpaal in de geschiedenis van ons
" aartsbisdom.
" Ik kom nu terug op uw geplande reis naar Turijn om u te zeg-
" gen dat u geen beter seizoen kunt uitkiezen. Het is er noch koud,
" noch warm. Verscheidene soorten vruchten zijn rijp, er bestaat
" gelegenheid tot mooie wandelingen, zodat dit alles zal kunnen
" bijdragen om uw wankele gezondheid te verstevigen. Kortom, wij
" wensen vurig dat u bij ons zou komen en we zullen doen wat we
" kunnen om u dit bezoek aangenaam en nuttig te maken.
" Ik zal u zo vlug mogelijk over andere zaken schrijven.
" Ondertussen verblijf ik met de diepste dankbaarheid en heb
" ik de eer mij in naam van alle Salesianen te noemen
" uw zeer verplichte dienaar,
" Priester Giov. Bosco.
" Turijn, 31 juli 1883.

6. Aan Don Tallandini.

Don Lodovico van de grafelijke familie Tallandini, pastoor van S. Maria della Pace te Bagnacavallo, een stad niet ver van Faenza gelegen, was steeds zeer bevriend met Don Bosco en met de Salesianen.

" Beste Heer D. Tallandini,
" God weze in alles gezegend. De Heilige Maagd is werkelijk
" onze hulp. Wij danken u duizendmaal uit heel ons hart.
" Ik ontving 120 frank voor uw vrome intenties en vooral voor
" de vrijstelling van uw neef van de militaire dienst. God moge u
" vergelden. Wat mij betreft, u weet hoe men ons hier ons heilig ambt
" moeilijk maakt.

" Doe wat u kunt. God is met ons. D. Rinaldi zal u alles zeggen
" wat mij gepast toeschijnt, Goede moed!
" De genade van ons Heer weze steeds met u en met heel uw fami-
" lie en geloof me in Jezus Christus te zijn
" uw toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.
" Turijn, 17 september 1883.

7. Aan de student Francesco Margotti.

Deze brief is het enige document waaruit blijkt dat Don Bosco na 17 september naar Nice is gegaan, vermits tot aan die dag verscheidene brieven bestaan, gedateerd vanuit Turijn. In een brief van de bisschop van Luik, die onze lezers zullen aantreffen in het volgende boekdeel en die gedateerd is op 18 september, wordt erop gewezen dat Don Bosco tegen 15 september te Nice zal zijn. Hij zou erheen vertrekken op maandag 24 september. Hier schrijft hij aan een neef van theoloog Margotti van San Remo, leerling in het college van Valsalice.

" Mijn beste Fransje,
"
" Wat al mooie dingen schrijf je mij, ook in naam van je eer-
" biedwaardige familie! Dit verhoogt nog mijn diepe spijt dat ik niet
" kan ingaan op je vriendelijk verzoek dat trouwens helemaal in de
" lijn van mijn wensen lag. Ik kan daar niet stilhouden, want ik zal
" pas maandagavond en dan nog in de late avond te San Remo voorbij-
" komen. Geduld maar. We zullen onze schade inhalen te Turijn.
"
" Je kunt me een belangrijke dienst bewijzen en ik verzoek je
" het te willen doen. Ga bij je vader en je moeder en bied hun mijn
" eerbiedige groeten aan. Geef ze de verzekering dat ik bid voor hen
" en voor mijn geldinzamelaarster, juffrouw Maddalena, en voor de
" familie die bij jou op vakantie is.
"
" God moge je zegenen, mijn beste Fransje, en de Heilige Maagd
" bescherm je te midden van zovele gevaren die je in de wereld
" zult ontmoeten. Bid eveneens voor mij die voor jou altijd in Je-
" zus Christus zijn zal
"
" een toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.
" Nice, 21 september 1883.

8. Aan Graaf de Maistre.

Wanneer anderen in hun nood overal hun toevlucht namen tot de gebeden van Don Bosco, dan deden het des te meer diegenen, die, zoals de Maistre, zich gelukkig achtten van zijn intieme vertrouwelijkheid te genieten.

" Beste Heer Graaf Eugène,
"
" Zodra het u behaagd had mij melding te maken van de
" ziekte van mevrouw de gravin, Françoise de Maistre, heb ik dade-
" lijk bevel gegeven dat al onze families bijzondere gebeden zou-
" den bidden, missen en communies zouden opdragen om de genezing
" te bekomen van de geduldige zieke.
" Ik weet niet of God onze zwakke gebeden verhoord heeft,
" maar we zullen ze iedere dag herhalen en wij hopen op zijn grote
" goedheid. Ik verzoek u het hierbij gevoegde prentje te doen ge-
" worden aan de heer graaf François: God moge hem en heel zijn fa-
" milie zegenen en allen in gezondheid en in zijn genade bewaren.
" Gelieve onze levendige dank te aanvaarden voor de lief-
" dadigheid die u ons betoont en voeg er ook nog aan toe te willen
" bidden voor deze arme priester die steeds voor u in Jezus Chris-
" tus zal zijn
" je toegenegen dienaar en vriend,
" Priester Giov. Bosco.
" S. Benigno Canavese, 1 oktober 1883.

9. Aan Mevrouw Magliano.

Hij schrijft haar te Busca, het dorp van Don Nasso, die zich toen om gezondheidsredenen in zijn geboorteplaats bevond. Hij beveelt hem aan haar aan. Don Nasso was een jonge geestelijke, die sinds drie jaar geprofest was. Het was een Salesiaan die zeer geacht werd voor zijn groot verstand, zijn wetenschappelijke kennis en zijn deugden. Hij had het gymnasium in het Oratorio gedaan.(1)

" Zeer geëerde Mevrouw Magliano,
"
" Met genoegen ontving ik uw brief die me nieuws brengt over u.

(1) Een brief van hem aan Don Bosco bij zijn naamfeest in 1879, toen hij leerling was in de vierde klas van het gymnasium, doet ons het blijde vertrouwen dat de jongens van het Oratorio in hun Vader stelden benijden.

" Ik dank Ge Heer dat het goed nieuws is.

" De zaak van het Oratorio voor zon-en feestdagen is ietwat
" ingewikkeld en daarom hebt u er goed aan gedaan de zaken uit te
" stellen tot wij er mondeling kunnen over handelen om dan de aan-
" gelegenheid definitief te regelen, in zover er iets definitiefs
" op deze ellendige aarde kan bestaan.

" Indien de jonge geestelijke Nasso niets heeft dat hem in
" zijn dorp weerhoudt, dan kan hij naar Turijn komen, maar zoals dat
" voor hem het best uitkomt. We hebben hier te S. Benigno Don Costa-
" magna die zich bij de andere Salesianen voegt om u zijn huldeblij-
" ken aan te bieden en u de verzekering te geven van onze gemeen-
" schappelijke gebeden. God moge u in gezondheid en in zijn genade
" bewaren en u weldra opgewekt en heilig naar Turijn sturen.

" Wil eveneens bidden voor uw zonen in Jezus Christus in wiens
" naam ik ben

" uw verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.

" S. Benigno, 4 oktober 1883.

" Tot zaterdag.

10. Aan Don Lemoyne.

Graaf Colle had gehoord over de droom betreffende de salesiaanse missies, waarin zijn zoon aan Don Bosco verschenen was en hem als gids gediend had. Hij verzocht Don Bosco hem het verhaal hiervan toe te sturen, maar dan in het Frans vertaald. Het werd hem in oktober gebracht door Don Rua, die zich bij de graaf begeven had om er geld af te halen. Terwijl Don Bosco dus aan Don Lemoyne vroeg het verhaal hiervan in het Italiaans te willen voltooien, schreef hij op dezelfde datum aan de graaf: "Don Rua zal de geschiedenis over Amerika bij zich hebben. Ze werd met alle bijzonderheden geschreven en ze is niet kort. Don De Barruel zal proberen ze te vertalen, maar wanneer hij er niet op tijd mee klaar is, zal Don Rua haar voltooien."

" Beste Don Lemoyne,

"

" Doe me het genoeg de droom over Amerika te beëindigen en
" hem mij dan dadelijk te sturen. Graaf Colle verlangt ernaar, maar
" hij wil dat hij in het Frans vertaald wordt, waarvoor je onmiddellijk
" zult willen zorgen.

" Het schijnt me een eeuw geleden dat ik je nog gezien heb en

" Don Berto ook.

" Bemin me in Jezus Christus en bid voor mij die voor jou
" steeds zijn zal

" een toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.

" Turijn, 15 oktober 1883.

11. Aan Markiezin Fassati.

Aan de familie Fassati, die op haar buitenverblijf verbleef te Pessione, had Don Bosco een bezoek beloofd, maar, belet door de zorgen voor het vertrek van de missionarissen, stuurde hij haar als geschenk een mooie fazant, die hij zelf gekregen had.

" Geachte Mevrouw de Markiezin,

"

" De drukte voor het vertrek van onze missionarissen naar Patagonië heeft mijn geplande tocht naar Pessione volstrekt verhindert. Geduld dan maar. Deze fazant heeft meer geluk dan ik. Gelieve hem welwillend te aanvaarden.

" Bij de aanstaande noveen van Allerheiligen zal ik niet nalaten speciaal voor u te bidden, Mevrouw de Markiezin, voor al uwe levenden en doden.

" Moge God u en heel uw familie zegenen en wil ook bidden voor deze arme man die voor u in Jezus Christus steeds zijn zal

"

" een verplichte dienaar,
" Priester Giov. Bosco.

" Turijn, 22 oktober 1883.

12. Aan Zuster Filomena Medolago.

Dit was de weduwe van graaf Medolago Albani, geboren de Maistre, die kloosterzuster werd. Elders hebben we haar al vermeld.

" Moge God u zegenen en u helpen bij het vervullen van het
" werk van uw heiliging. Ik dank u van harte en mijn familie hier
" zal voortdurend voor u bidden opdat u met Jezus zou genieten van
" de goederen die de wereld noch de vijanden van onze ziel ons kun-
" nen ontrukken. Laten we dus bidden en elkaar helpen bij het red-
" den van vele zielen om het eeuwig heil van onze ziel te verzeke-
" ren.

" Maria sine labe concepta, ora pro nobis.

" Mogen de zegeningen van de hemel overvloedig neerdalen over
" u en over heel uw kloostergemeenschap. Zo weze het,
" u toegenegen in Jezus Christus,
" Priester Giov. Bosco.

" Turijn, 30 november 1883.

13. Aan Gravin Uguccioni.

Van deze brief aan gravin Gerolama Uguccioni alsook van vele andere
oudere brieven, hebben we een afschrift. We hadden gelegenheid deze te
vergelijken met de originele teksten, die in handen van de erfgenamen
zijn.

" Mijn goede mama,

" We zijn nu in de noveen van de Onbevleete Ontvangenis, waar-
" in heel onze familie 's morgens en 's avonds voor uwe intentie en
" op een bijzondere wijze voor uw dochter juffrouw Emilia bidt. Ver-
" enig u met ons in gebed en vertrouwen.

" Ik heb steeds tijd tekort, naar nooit vergeet ik voor u,
" mijn goede mama, iedere morgen in de heilige mis een bijzonder
" memento te bidden. Moge God u zegenen samen met heel uw familie.
" Indien u de gelegenheid ertoe hebt, bied dan mijn nederige, be-
" leefde groeten aan mevrouw de markiezin Nerli aan en wil ook bid-
" den voor deze arme man die voor u steeds in Jezus Christus zal
" zijn

" u als een zoon verplicht,
" Priester Giov. Bosco.

" Turijn, 30 november 1883.

14. Aan Ridder Comaschi,

Het is de laatste brief aan deze grote vriend van Don Bosco uit
Milaan.

We bezitten er een authentieke kopie van.(1)

" Beste Heer Ridder,

"

" Zalig en gelukkig nieuwjaar o! mijn allerbeste heer Rid-
" der, ja een gelukkige oudejaarsavond en een gelukkig nieuwjaar
" voor u, voor uw vrouw en voor de goede Alfonso. Moge God u allen
" zegenen en aan ieder van u een goede gezondheid schenken en de
" volharding op de weg naar de hemel.

" Wil ook voor mij bidden en voor mijn zeer aangegroeide fami-
" lie, terwijl ik het grote genoegen en de grote eer heb van u te
" zijn

"

" de toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.

" Turijn, 19 december 1883.

15. Aan Moeder Daghero.

Moeder Caterina Daghero, de algemene overste van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, was ontstemd over een zeker geroddel in de sacristieën van Nizza Monferrato ten laste van de Zusters en van hun huis. Zij schreef hierover aan Don Bosco bij gelegenheid van haar kerstwensen. Hij antwoordde haar zo dat zij al haar vrees kan vergeten. Het schijnt dat de brave overste de vrees koesterde dat zij, zonder het zelf te weten, hem enige redenen tot ontevredenheid had gegeven. In zijn antwoord stelt hij haar gerust.

" Zeereerwaarde Moeder-Overste,

"

" Ik ontving uw wensen en die van uwe medezusters en kost-
" schoolleerlingen.

" Ik dank u van harte en ik bid God dat Hij u ruimschoots zou
" vergelden voor de christelijke naastenliefde van uw gebeden. Sla
" geen acht op de praatjes die sommigen over onze huizen in de we-
" reld sturen. Het zijn vage, onbepaalde zaken, die goed en ver-
" keerd kunnen verklaard worden. Bijgevolg, wie van ons iets wil

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 138 en 560-561. Don Lemoyne spreekt er in het lang en het breed over in boekdeel VIII van de Mem. Biogr. (blz. 303-5).

" hebben, moet het zeggen en duidelijk spreken.
" Wees gerust. Wanneer ik iets nodig heb, dan laat ik het u
" niet zeggen door anderen, maar dan zeg of schrijf ik het u zelf.
" Moge God u zegenen en volharding schenken aan u, aan uw zus-
" ters en aan al de kostschoolleerlingen die aan uw zorgen toever-
" trouwd zijn. Geloof me in Jezus te zijn
"
" uw nederige dienaar,
" Priester Giov. Bosco, overste.
" Turijn, 25 december 1883.

16. Aan Don Vincenzo Morbelli.

Don Vincenzo Morbelli, pastoor-deken van Castelnuovo Bormida in het
diocees Acqui, had aan Don Bosco een bedrag gestuurd van vijfduizend lire
voor de kosten van een zuil in de kerk van het Heilig Hart te Rome. Don
Bosco liet hem in een brief zijn voldoening kennen. Hij zou een opschrift
laten beitelen op die zuil en er melding maken van de milddadigheid van
de schenker en de betekenis van zijn gift uitleggen.

TER EEUWIGE GEDACHTENIS
VAN DE KATHOLIEKE GODSDIENST
ALS VOORTDURENDE HULDEBLIJK AAN HET HEILIG HART VAN JEZUS
ALS HERINNERING AAN DE GROTE OPPERHERDER
PIUS IX
TER ERE VAN HET DIOCEES ACQUI
TOT STICHTING VAN DE NAKOMELINGEN
EN VOORAL VAN ZIJN BEMINDE PAROCHIANEN
TOT EER VAN ZIJN FAMILIE
HEEFT PRIESTER DON VINCENZO MORBELLI
PASTOOR-DEKEN VAN CASTELNUOVO BORMIDA
DEZE ZUIL
OPGERICHT EN INGEZEGEND IN HET JAAR 1883 VAN DE CHRISTELIJKE
TIJDREKENING.

De vierde zuil rechts voor wie zich naar het hoofdaltaar begeeft, heeft
op zijn voetstuk de woorden gegrift: Don Vincenzo Morbelli, pastoor.

17. Franse brieven.

Onder de brieven door Don Bosco in het Frans geschreven in de loop van het jaar 1883 zijn er enkele, waarover we hier een woord zullen zeggen.

In augustus schreef hij aan gravin de Beaulaincourt les Roches die te Argentré in de omgeving van Mayenne woonde en die hem duizend frank had gestuurd. Hij maakte er gewag van een gunst die ze wou bekomen, maar die uitbleef. Het ging over een geestelijke gunst. De oudste zoon van de gravin vocht in het koloniale leger en had zijn geloof verloren. Bezorgd over de gevaren van lichaam en ziel, rekende de moeder, die sinds enkele jaren salesiaanse medewerkster was, met aandrang op de gebeden van Don Bosco. "De Heer zal u ongetwijfeld verhoren - zei hij haar in zijn brief - natuurlijk in zover hij ziet dat de gunst voor ons een goed is. De Heer is een machtige en goede Vader. Zou Hij ons ooit een gunst verlenen die voor ons een ongeluk is?" De gunst werd verleend in 1886. In dat jaar kwam haar zoon terug uit de koloniën, ging een kerkelijk huwelijk aan en begon als een goede christen te leven.(1)

In een andere brief bedankt en zegent Don Bosco een handelaar uit Aire en beveelt hen aan de Madonna aan.

We hebben al verscheidene malen mevrouw Quisard Villeneuve, een medewerkster van Lyon ontmoet. Dit jaar zijn er vijf brieven aan haar gericht en dan nog een zesde voor haar zoon.

Het is verwonderlijk hoe die Franse families met Don Bosco verbonden zijn door genegenheid en een verering die men zich niet groter kan voorstellen. Ook mevrouw Quisard verzocht hem zich naar de graaf de Chambord te willen begeven, maar hij antwoordde haar: Op dit ogenblik laat mijn gezondheid mij niet toe op reis te gaan. Ik ben eigenlijk niet ziek, maar ik word verhinderd mijn kamer te verlaten."

De dame dacht eraan naar Turijn op bedevaart te gaan met haar echtgenoot en met haar familie om te gaan bidden in het heiligdom van Maria, Hulp der Christenen, en met Don Bosco te spreken over de belangen van haar ziel. Ik zal uiterst blij zijn - schreef haar Don Bosco - hier te kunnen blijven op 5 en 6 augustus en mij te uwer beschikking te stellen voor alles wat goed zal blijken voor Gods glorie en het voordeel van onze zielen." Na deze reis verlieten er twee maanden zonder brieven. Op 23 oktober schreef hij aan de moeder en de zoon, noemde deze laatste "zijn kleine vriend" en "toekomstig Salesiaan" en voegde eraan toe: "Ik heb er volledig vertrouwen in dat met verloop van tijd uw echtgenoot het bezoek dat hij ons gebracht heeft, zal willen herhalen en de vertroosting zal willen vernieuwen een familie te zien die werkelijk christelijk is en op voorbeeldige wijze de katholieke godsdienst in praktijk brengt."

Voor de missionarissen stuurde de dame 350 frank en voor Kerstmis 1.050 frank. Toen hij haar bedankte voor de tweede gift (voor de vorige

(1) Brief van de gravin aan Don Lemoine, Argentré: 12 februari 1891.

gift had hij haar bedankt door middel van de kleine rondzendbrief in steendruk) zei hij: "Het is uw engelbewaarder die u ingegeven heeft ons ter hulp te komen. Ons ontbrak werkelijk het nodige om deze winter onze jongetjes te kleden. U, mevrouw, hebt in uw liefdadigheid veel geschonken en veel zal de Heer u geven, tenminste in het eeuwige leven (...). Moge de vrede des Heren, de rust, de voorspoed, de christelijke liefde, de gezondheid en de heiligheid steeds in uw familie heersen."

N O T I T I E S

Chambord: Henri-Charles-Ferdinand-Dieudonné van Artois-Bourbon, hertog van Bordeaux, graaf van (Parijs 29-9-1820-Frohsdorf (Oostenrijk) 24-8-1883), enige erfgenaam van de oudste tak van de Bourbons, geboren toen zijn moeder zeven maanden weduwe was van de hertog van Berry, werd l'enfant du miracle genoemd en ontving wegens een nationale inschrijving het domein van Chambord. Bij de Julirevolutie in 1830 deed zijn grootvader afstand van de troon ten gunste van hem, zijn enige kleinzoon. Toen de koning zijn afstand teniet deed en zich Karel X noemde in 1831, ontstonden er drie legitimistische partijen nl. de aanhangers 1°) van Karel X 2°) van de hertog van Angoulême (jongere broer van de hertog van Berry) en 3°) van de graaf van Chambord. Balling in 1830 te Holyrood en te Praag, werd hij na de dood van Karel X (1836) leider van de legitimisten; in 1844, na de dood van de hertog van Angoulême, kon hij officieel de titel aannemen van Hendrik V, koning van Frankrijk. Huwde (16-11-1846) Therese (14-7-1817; 25-3-1886) de oudste dochter van Frans IV, aartshertog van Oostenrijk-Modena. Had geen kinderen. In 1843 stelde hij voor het eerst een daad als troonpretendent door op de Belgrave-Square de notabelen van de legitimisten te ontvangen. Tot in 1870 bleef alles bij briefwisseling. De Frans-Duitse oorlog liet hem toe meer actief op te treden. In drie manifesten (9-10-1870; 8-5- en 5-7-1871) stelde hij zich pretendent van de Franse kroon en verklaarde dat hij de controle van de afgevaardigden van het land wilde aanvaarden. In 1873 scheen de droom in vervulling te gaan toen na de dood van Thiers, de legitimisten zich verzoenden met de Orleanisten (graaf van Chambord was toch kinderloos en zijn rechten zouden dus op de jongere lijn overgaan). Op 5 augustus kwam de graaf van Parijs, leider van de jongere tak, naar Frohsdorf, hem begroeten als "de enige vertegenwoordiger van de Franse monarchie." Twee maanden later kwam een afvaardiging van de meerderheid van de Nationale Assemblée hem bezoeken te Salzburg en wilde een programma aanvaarden in overeenkomst met de principes van 1789 en de driekleur. Zijn aanhangers dachten nu dat het nog enkel een kwestie van tijd was. Maar in een brief aan Chesnelong (23-10-1873) schreef de pretendent dat hij hoopte naar Parijs te komen zonder voorwaarden en met de witte vlag. Daarop werden alle relaties verbroken. In januari 1876 leden de monarchisten een beslissende nederlaag en werd er gestemd voor het zevenjarige bewind van Mac-Mahon. Vanuit Frohsdorf bleef hij zijn partij leiden, zonder nog zo een gunstige gelegenheid te

vinden als in 1873. Hij stierf (24-9-1883) en werd begraven te Goritz bij zijn grootvader Karel X. Zo stierf de oudste tak van de Bourbons. (Cfr. Algemene Winkler Prins).

Jullien Z.E.Kardinaal André Jullien de Pommerol (Pélussin (Loire), 25-10-1882; Rome, 11-1-1964). Om zijn uitzonderlijke verdiensten werd hij, niettegenstaande zijn hoge ouderdom, door Pius XII aan het hoofd gehouden van de Romeinse Rota. Al vroeg was André Jullien een bewonderaar van Don Bosco. Geboren in een dorpje van 2.500 zielen in de bergen van Fory, werd hij, 5 maanden oud, gezegend door Don Bosco te Lyon - 17 place Bellecour- waar hij met zijn ouders (Gabriel en Marie Claire Borel verbleef bij meneer en mevrouw Jozef Jullien, zijn oom en tante (Louise Guérin). Deze nu was zeer ziek. De pastoor van de kerk H. Franciscus van Sales waar Don Bosco de mis las, vroeg om die jonge moeder te gaan zegenen. Bij haar aangekomen, sprak hij: "Cette maladie nest pas mortelle" en hij vroeg haar na de zegen van Maria, Hulp der Christenen elke dag tot 15 augustus een Salve Regina te bidden. Die dag verklaarden de geneesheren haar volkomen genezen en ze leefde tot 30 juni 1928. Ze was 73 jaar. Bij het verlaten van het huis stond heel de familie in de gang om de zegen te ontvangen. Er waren zoveel kinderen dat Don Bosco uitriep: "Mais c'est la famille du patriarche Jacob!". Bij de kleinste (het was toen André, later werd hij de vierde van acht broers) op de arm van zijn voederster, bleef hij staan en zei: "Voilà le petit prélat de la famille!" Hij lachte en zei nog: "Il sera un grand serviteur de Dieu et de l'Eglise!" Het werd werkelijkheid. André studeerde bij de Jezuiten, werd priester in het seminarie Saint-Sulpice en leraar in kerkelijk recht aan het grootseminarie te Lyon. In 1912 koos Mgr. Many, priester van dezelfde sociëteit en auditeur van het tribunaal van de Romeinse Rota, hem als hulp. Later zei de geleerde professor van zijn meester: "Hij heeft mij de kunst geleerd te oordelen volgens de wet, met voorzichtigheid, kalmte, beslistheid, zonder bewogenheid van driften of vreemde invloeden, alleen met God voor ogen, begin en bron van alle orde, rechtvaardigheid en recht. Want de rechter, in de uitoefening van zijn lastig, maar heilig ambt, oordeelt met God voor ogen en met gezag. Voor zover een menselijk oordeel door Gods genade geholpen juist kan zijn, deelt het in de goddelijke rechtvaardigheid." In deze uitspraak tekende Mgr. Jullien zijn eigen beeld. Zijn leuze was: "N'avoir en vue que Dieu seul!" dezelfde als die van de heilige Romeinse Rota waarvan alle uitspraken eindigen met deze formule: "Solum Deum prae oculis habens."

Op 18-12-1958 ontving hij op de Romeinse procure van Saint-Sulpice de kardinaalshoed en sprak er over zijn kinderjaren en het historisch bezoek van Don Bosco: "In 1883 gaf Don Bosco mij zijn zegen te Lyon en zei: "Voilà le petit prélat de la famille!" Onze vader Paus Johannes XXIII heeft de voorzegging zelfs vervolledigd door me bisschop te wijden en kardinaal te creëren in zijn eerste geheim consistorie. Al onze dank aan hem!" Paulus VI die samen met 22 anderen, waaronder Mgr. Jullien, kardinaal werd in het consis-

torie van december 1958, bezocht hem op zijn ziekbed en zo gauw hij op 11 januari zijn overlijden vernam, las hij de h. mis tot zijn zielenrust.- Op 14 januari zat hij in de Sint-Pietersbasiliek de lijkplechtigheid voor waaraan 24 kardinalen deelnamen. Zes pausen heeft hij gediend en rust nu in de oude basiliek van Sint-Joris op het Velabrum, zijn titelkerk. (Cfr. Agenzia Notizie Salesiane en ook bulletin Salésien, april-juni 1964, blz. 28-29.

"Lippis et tonsoribus" bekend: lippus-a-um; bijv.n., tranend, etterend oog, aan oogontsteking lijdend, zodat het zicht belemmerd is. Horatius, Sat.I,7,3, zegt: Opinor omnibus lippis notum et tonsoribus esse. Dit werd een gevleugeld woord om aan te duiden dat iets zeer bekend is. Lippi (zij met lopende ogen) immers - en hoe erger hoe minder ze zien - hoe meer ze moeten thuis blijven, hoe meer ze trachten te weten welke de laatste nieuwtjes zijn. Tonsores (de Barbiers, de scheerders, de kappers) echter in hun salons, waar vele soorten mensenklanten samenkomen, weten gemakkelijk alles wat er in de stad omgaat. (Cfr. Forellini's woordenboek).

Manin: Foutieve schrijfwijze van abbé Alfred Monnin. Soms vervormt men zijn naam tot Monin of Manin zoals hier in de Memorie Biografiche blz. 43. A. Monnin, Lazarist (congregatio missionis) hielp de pastoor van Ars in zijn vijf laatste levensjaren (1854-59). Hij schreef de eerste en veel verspreide biografie van zijn pastoor (1861) "Le curé d'Ars vie du bienheureux J.B. Marie Vianney, publiée sous les yeux et avec l'approbation de Mgr. l'évêque de Belley, par l'abbé Alfred Monnin Missionnaire." Paris, Pierre Téqui, Libraire-Editeur; 432 blz., in 2 dln. In 1925 verscheen de 31ste uitgave. Hij schreef ook "Esprit du curé d'Ars" (1864).

Smiles: (Samuel), Engels schrijver en sociale werker. (Haddington-Schotland; 23-12-1812; Kensington, 16-4-1904). Uit een gezin met 11 kinderen. Promoveerde als geneesheer aan de universiteit van Edingburg (6-11-1832). Wijdde zich algauw aan vulgarisatie van wetenschap en journalistiek. Schreef o.a. Physical education or the nature and management of children (1837). Verhuisde naar Hull, bezocht Rotterdam, Leiden, de Rijnstreek. Verhuisde naar Leeds, werd hoofdopsteller van Leeds Times' (1838-1842), orgaan van vooruitstrevend radicalisme. Hij was voorstander van sociale en intellectuele verbetering van de werkende klas en industrialisatie tegen het chartisme. Schreef volkse lectuur: "A history of Ireland and the Irish people unter the government of England" (1843). In juni 1840 ontmoette hij voor het eerst G. Stephenson bij de opening van de spoor-lijn (Nord Midland railway) van Leeds naar Derby. Einde 1845 werd hij assistent secretaris bij de oprichting van de Leeds and Thirsk railway die in 1849 de Thirsklijn opende (9 juli). In datzelfde jaar schreef hij "Railway property, its conditions and prospects". Hij bewerkte de samenstelling van zijn maatschappij met de North Eastern maatschappij in 1854. Op 11 november 1854 werd hij secretaris te Londen van de South Eastern railway tot 1866. Hij schreef veel in de nieuwsbladen voor de sociale hervorming volgens de beginselen van de Manchester school, bijvoorbeeld in

de "Constitutional" van Glasgow ten voordele van een wettelijke pachtregeling; in de "Leeds Mercury" ijverde hij voor de arbeidersbeweging en de openbare bibliotheken. Omdat hij diep overtuigd was dat voorbeelden van sociale werkers de arbeiders zou helpen ontvoogden, schreef hij levens van industriëlen. Bij de dood van G. Stephenson schreef hij afleveringen over diens leven in "Eliza Cooks'Journal" (1849) en met de hulp van diens zoon Robert gaf hij bij de uitgever John Murray "George Stephenson" uit (juni 1857). Het werd een succes. Hij schreef nog "Lives of engineers" in 3 vol. (1861-1862), "Industrial biography: iron workers and tool makers" (1863), "Lives of Boulton and watt" (1865).

Hij schreef ook werken over opvoedkunde: 'Helf-help, with illustrations of character and conduct' over de morele zelfopvoeding (1859) had een groot succes 150.000 kopies waren verkocht in 1889. Het boek werd vertaald in het Nederlands, Duits, Deens, Zweeds, Spaans, Italiaans, Turks, Araabs, Japanees, en in enkele talen van Indië. Talendier vertaalde het in het Frans (1865). Het is een familiale en praktische theorie van het individualisme. Hij schreef nog "Character" (1871), "Thrift" (1875), "Duty" (1880), "Life and labour" (1887).

Hij verliet South Eastern railway (13-8-1866) en werd president of the National Provident Institution.

Hij schreef verder "The Huguenots, theirs settlements, churches and industries in England and Ireland" (nov. 1867). Door gedeeltelijke verlamming kon hij niet lang president blijven (nov. 1871). Nu bestudeerde hij raciale verschillen, doorreisde Schotland, Ierland, Zuid-Frankrijk en schreef "The Huguenots in France after the revocation of the edict of Nantes; with a visit to the Vaudois" (1874). Hij bezocht de Basken in Frankrijk (1881), Friesland (1871) en (1881) de westkust van Noorwegen (1884), Italië. In 1879, bij zijn tweede bezoek aan Italië, ontmoette hij te Rome Garibaldi en koningin Margarita en ontving er de orde van Sint-Mauritius en Lazarus.

Hij verhuisde van Blackhead naar Kensington en schreef nog het leven van de philanthropist George Moore (1878) alsook "a publisher and his friends: memoir and correspondence of the house, 1768-1843" in 2 vol. (1891). Postum werd door zijn vriend Thomas Mackay uitgegeven "Josiah wedgwood, F.R.S., his personal history" (1905). Huwde te Leeds (7 dec. 1843) Sarah Ann Holmes (+1900), had 3 dochters en 2 zonen Rossett, een Italiaans beeldhouwer maakte te Rome zijn buste (1879). In de "national portrait galery" hangt zijn portret, geschilderd door Sir George Reid. In 1889 maakte te Rome Guglielmo de Sancto een ets van hem (Cfr. Dictionary of national biography. Founded in 1882 by George Smith. Supplement vol. I; 1901-1911).

I N H O U D S T A F E L

	Bladzijde
Eerste Hoofdstuk: In januari 1883 - de toestand van de Congregatie en de droom van Don Provera - medewerkers en conferenties - voorbereiding van de reis naar Frankrijk.	3.
Tweede Hoofdstuk: Te Nice, Marseille, Lyon en in andere kleinere steden in de buurt.	21.
Derde Hoofdstuk: De dood van Mgr. Gastaldi - terugblik.	53.
Vierde Hoofdstuk Te Parijs - zijn onthaal.	73.
Vijfde Hoofdstuk: De audiënties te Parijs.	92.
Zesde Hoofdstuk: Te Parijs - Bezoeken	120.
Zevende Hoofdstuk: Te Parijs - Conferenties	168.
Achtste Hoofdstuk: Van Parijs naar het Noorden en het Oosten.	194.
Negende Hoofdstuk: Zeven maanden verblijf van Don Bosco in het Oratorio.	210.
Tiende Hoofdstuk: Een historisch beroemd gebleven bezoek: een Franse Kardinaal en een toekomstige paus.	242.
Elfde Hoofdstuk: Don Bosco en de graaf van Chambord.	252.
Twaalfde Hoofdstuk: De nieuwe aartsbisschop van Turijn.	273.
Dertiende Hoofdstuk: De Salesianen trekken naar Brazilië - een Vicariaat en een Apostolische Prefectuur in Patagonië - een grote missiedroom.	281.
Veertiende Hoofdstuk: In sommige huizen van Italië - wederwaardigheden van het huis van Faenza - een voorstel voor Boston.	310.
Vijftiende Hoofdstuk: Gedachten en brieven van Don Bosco.	319.
Notities.	319.
Kaart van Parijs.	

PARIJS

Avenue Friedland	J 7
Avenue de Messine	K 7
Avenue de Neuilly	G 6
Avenue Denfert-Rochereau	M 13
Avenue de Villars	K 10
Boulevard de Charonne	T 11
Boulevard de Grenelle	T 11
Boulevard des Invalides	K 10
Boulevard St-Germain	N 5
Eglise de la Madeleine	L 8
Eglise du Savré Cœur	N 5
Eglise N.D. des Victoires	N 8
Eglise Ste-Clotilde	L 10
Eglise St-Etienne	O 11
Eglise St-Pierre du gros Caillou	J 9
Eglise St-Thomas d'Aquin	M 10
Eglise St-Thomas	O 8
Gare de Lyon	Q 12
Place des Petits Pères	N 8
Place St.-Lazare	N 7
Place St.-Sulpice	M 11
Rue d'Assas	M 12
Rue de Calais	M 6
Rue de Charonne	S 10
Rue de Grenelle.	M 10
Rue de la Bienfaisance	L 7
Rue de la Chaise	M 10
Rue de la Ville-l'Evêque	L 7
Rue de Lourmel	H 12
Rue de l'Université.	M 10
Rue de Picpus	T 13
Rue de Pontoise	O 11
Rue de Prony	J 6
Rue de Sèvres.	L 11
Rue de Vaugirard	K 12
Rue du Bac	M 9
Rue Dauguay-Trouin	M 11
Rue François I	J 8
Rue Herschell.	N 12
Rue Jacob	M 10
Rue Lhomond.	O 12
Rue Madrid	L 6
Rue Monsieur	K 11
Rue Nicolo	H 9
Rue St.-Lazare	N 7